Strateji

CARL VON CLAUSEWITZ

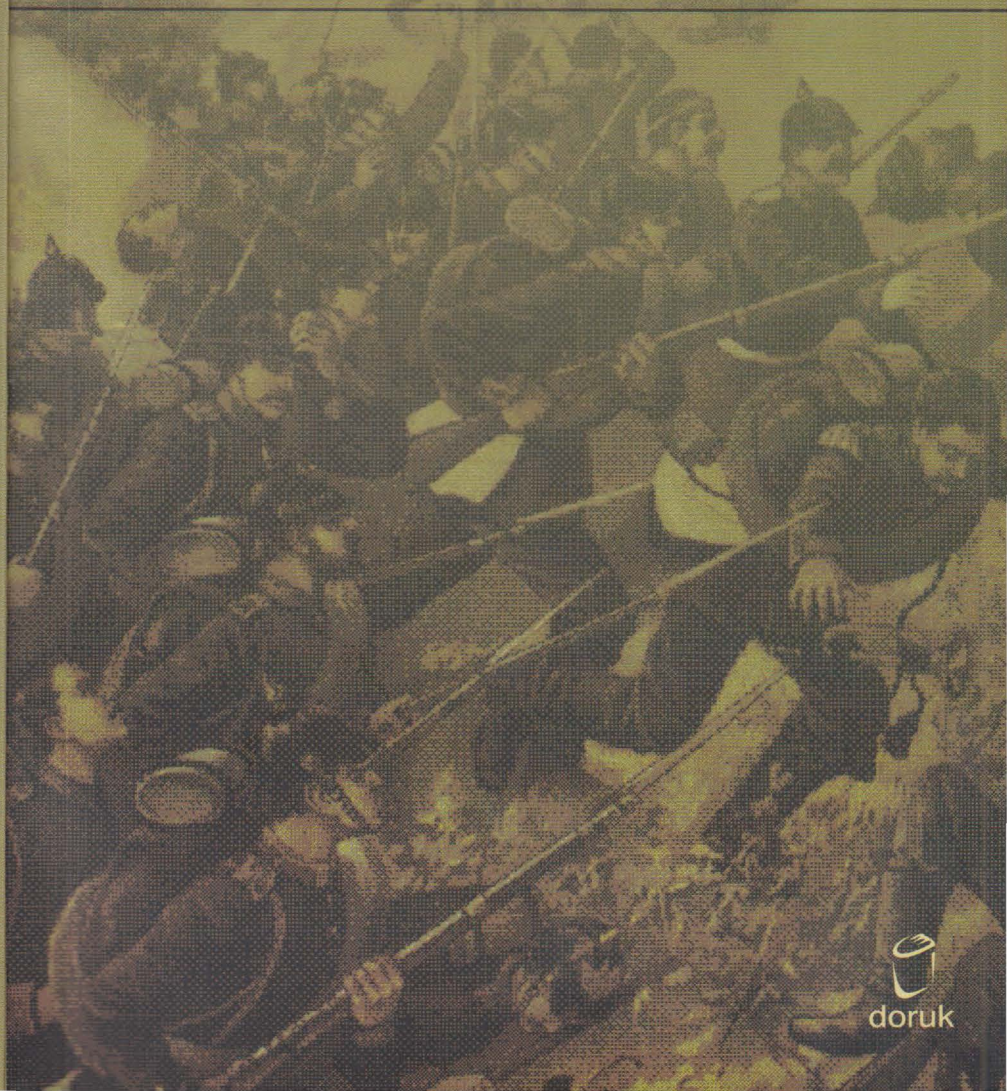
Savaş Üzerine

doruk

Savaş Üzerine

CARL VON CLAUSEWITZ

Strateji

doruk

SAVAŞ ÜZERİNE

DORUK / Tarih
Savaş Üzerine

Özgün Adı:
Vom Kriege

Yazarı:
Carl von CLAUSEWİTZ

Çeviren:
Selma Koçak

Kapak ve Sayfa Tasarımı:
Cafer Çakmak

© Doruk 2015
Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

ISBN: 978-975-553-472-5

Baskı-Cilt:
Sonsuz Matbaa

doruk

e-posta: bilgi@dorukyayinlari.com
www.dorukyayinlari.com

Carl von Clausewitz

SAVAŞ ÜZERİNE

Çeviren: Selma Koçak

doruk

CARL VON CLAUSEWİTZ (1780-1831)

Carl von Clausewitz, 1 Haziran 1780'de Magdeburg yakınlarındaki Burg'da doğdu. Çağın adetlerine uyarak henüz 12 yaşındayken Potsdam'daki Prens Ferdinand Prusya Alayı'na (34 ncü Alay) girdi. 1793'ten 1795'e kadar bu alayla birlikte Birinci Koalisyon Savaşı'na katıldı. Bu arada teğmen oldu. 1801'den 1803'e kadar Berlin'deki Askeri Bilimler Okulu'na devam etti. 1803'te bu okulu başarıyla bitirdikten sonra Prusya Prensi August'a emir subayı olarak verildi. 1805'te yüzbaşılığa yükseltildi.

1806'da Fransa'nın Prusya'ya savaş ilan etmesi üzerine Prens August ile birlikte bu savaşa katıldı ve 28 Ekim 1806'da Fransızlara esir düştü. Fransa'da kaldığı bir yıla yakın zamanda Prusya'nın yeniliş nedenlerini eleştirmeli olarak inceleme fırsatı buldu. 1808'de Prusyalı reformcu subayların yakın çevresine girdi. Ön yüzbaşılığa yükseltildi. 1810'da binbaşı oldu ve Berlin Harp Okulu'na kurmay hizmetleri öğretmeni olarak atandı. Bu göreve atanmadan kısa süre önce, daha sonra IV. Friedrich Wilhelm adıyla Prusya Kralı olan Veliaht'a askerlik dersleri vermekle görevlendirilmişti.

Kral II. Friedrich Wilhelm, 5 Mart 1812'de Rusya'ya karşı Fransa ile ittifak yapınca ve bu ittifak, Kral'a Rusya'ya karşı seferde Prusya ordusunun bir bölümüyle Napoleon'un "Büyük Ordu"sunu takviye yükümlülüğünü verince

Clausewitz, bu kararın Napoleon'a karşı yürütülen Kurtuluş Savaşı'na ters düştüğü inancında olan arkadaşlarıyla birlikte Prusya Ordusu'ndan ayrıldı ve Rusya'nın hizmetine girdi. Clausewitz, 1812 yazından itibaren Rus Ordusu'nda yarbay olarak Napoleon'a karşı savaşlara katıldı. Prusya'nın 28 Şubat 1813'te Rusya ile yeni bir ittifak yaparak 16 Mart 1813'te Fransa'ya savaş ilan etmesi üzerine Clausewitz tekrar Prusya ordusuna dönmek istediyse de, bütün büyük komutanların ısrarlarına rağmen, Kral kabul etmedi ve Clausewitz, 1815'e kadar Napoleon'a karşı Rus ordusunda savaşmak zorunda kaldı. 1815'te tekrar Prusya ordusuna döndü ve albay olarak 3. Prusya Kolordusu Kurmay Başkanlığı'na atandı. Napoleon'un Elbe Adası'ndan kaçıp Fransa'ya dönmesinden (1 Mart 1815) sonra yapılan savaşlara bu kolorduyla katıldı.

Savaştan sonra tekrar Prusya ordusuna girerek Koblenz'de yeni kurulan kolordunun kurmay başkanlığına atandı. Clausewitz 1818 başlarında Harp Okulu Komutanlığı'na atandı ve bu görevde tam 12 yıl kaldı. İncelemeler yapmak ve düşüncelerini kaleme almak için burada artık bol vakti vardı. "Savaş Üzerine" adlı eserini bu sırada kaleme almıştır.

1818 Eylül'ünde tümgeneralliğe yükseltilmiş olan Clausewitz, 12 yıl Harp Okulu komutanlığı yaptıktan sonra 1830'da Breslau'da 2. Topçu Müfettişliği'ne atandı. Polonya Özgürlük Savaşı sırasında Pozen'de kurulan bir ordunun kurmay başkanlığına atandı (Mart 1831). Bu ordunun lağvı üzerine tekrar Breslau'a, 2. Topçu Müfettişliği görevine döndü ve 16 Kasım 1831 'de muhtemelen kalp krizinden burada öldü. Mezarı, 1981 'de doğum yeri olan Burg'a nakledildi.

İÇİNDEKİLER

18. Baskı İçin Önsöz 13
19. Baskı İçin Önsöz 15
Birinci Baskının Önsözü 17
Rapor 22
Yazarın Önsözü 26

BİRİNCİ CİLT
Birinci Kitap
SAVAŞIN DOĞASI
1. Bölüm: Savaş Nedir? 29
2. Bölüm: Savaşta Amaç ve Araç 49
3. Bölüm: Askeri Deha 65
4. Bölüm: Savaşta Tehlike 85
5. Bölüm: Savaşta Bedeni Çaba 87
6. Bölüm: Savaşta Haber Alma 89
7. Bölüm: Savaşta Sürtüşme 91
8. Bölüm: Birinci Kitap Hakkında Son Düşünceler 95

İkinci Kitap
SAVAŞIN TEORİSİ
1. Bölüm: Savaş Sanatının Dalları 97
2. Bölüm: Savaşın Teorisi Hakkında 107

3. Bölüm: Savaş Sanatı yada Savaş Bilimi....126
4. Bölüm: Yöntemcilik (Metodizm)....129
5. Bölüm: Eleştiri....136
6. Bölüm Örnekler Hakkında....157

Üçüncü Kitap
GENEL OLARAK STRATEJİ
1. Bölüm: Strateji....165
2. Bölüm: Stratejinin Unsurları....174
3. Bölüm: Manevi Değerler....176
4. Bölüm: Başlıca Manevi Güçler....178
5. Bölüm: Ordunun Savaşçılığı....180
6. Bölüm: Cesaret....185
7. Bölüm: Sebat....190
8. Bölüm: Sayıca Üstünlük....192
9. Bölüm: Baskın....198
10. Bölüm: Hile....204
11. Bölüm: Kuvvetlerin Mekan İçinde Toplanması....207
12. Bölüm: Kuvvetlerin Zaman İçinde Birleşmesi....209
13. Bölüm: Stratejik İhtiyatlar....216
14. Bölüm: Kuvvet Tasarrufu....220
15. Bölüm: Geometrik Unsur....222
16. Bölüm: Savaş Harekâtında Duraklama Hakkında....224
17. Bölüm: Bugünkü Savaşların Karakteri....229
18. Bölüm: Gerilim ve Sükunet (Harbin Dinamiği Kanunu)..231

Dördüncü Kitap
MUHAREBE
1. Bölüm: Genel....234
2. Bölüm: Bugünkü Meydan Muharebesinin Karakteri....235
3. Bölüm: Genel Olarak Muharebe....237
4. Bölüm: Bir Önceki Bölümün Devamı....242

5. Bölüm: Muharebenin Anlamı Hakkında 250
6. Bölüm: Muhaberenin Süresi 253
7. Bölüm: Muharebenin Kesin Sonucu 255
8. Bölüm: Tarafların Muharebe İçin Anlaşması 262
9. Bölüm: Asıl (Büyük) Meydan Muharebesi (Kesin Sonucu)..265
10. Bölüm: Bir Önceki Bölümün Devamı.....271
11. Bölüm: Devamı (Meydan Muharebesinin Kullanılması) ...277
12. Bölüm: Zaferin Stratejik Araç Olarak Kullanılması.....283
13. Bölüm: Kaybedilen Muharebeden Sonra Geri Çekilme 294
14. Bölüm: Gece Muharebesi 297

İKİNCİ CİLT

Beşinci Kitap

SİLAHLI KUVVETLER

1. Bölüm: Özet 302
2. Bölüm: Ordu, Savaş Alanı, Sefer..... 303
3. Bölüm: Kuvvet Oranı.....306
4. Bölüm: Sınıf Oranı 310
5. Bölüm: Ordunun Muharebe Düzeni 320
6. Bölüm: Ordunun Genel Düzeni.....327
7. Bölüm: Öncü ve İleri Karakollar.....334
8. Bölüm: İleri Sürülmüş Birliklerin Hareket Tarzı 343
9. Bölüm: Ordugah.....348
10. Bölüm: Yürüyüşler.....351
11. Bölüm: Bir Önceki Bölümün Devamı.....358
12. Bölüm: Bir Önceki Bölümün Devamı.....362
13. Bölüm: Konaklar.....365
14. Bölüm: İaşe.....371
15. Bölüm: Harekat Üssü.....386
16. Bölüm: İrtibat ve Muvasala Hatları
(İkmal ve Ulaştırma Yolları).....391
17. Bölüm: Çevre ve Zemin 395
18. Bölüm: Yükseklikler 400

Altıncı Kitap

SAVUNMA

1. Bölüm: Taarruz ve Savunma 404
2. Bölüm: Taarruz ve Savunmanın Taktikte Birbirine Karşı Tutumu 408
3. Bölüm: Taarruz ve Savunmanın Stratejide Birbirine Karşı Tutumu 412
4. Bölüm: Taarruzun Konsantrik (Yakınsak), Savunmanın Eksantrik (Iraksak) Oluşu 417
5. Bölüm: Stratejik Savunmanın Karakteri 421
6. Bölüm: Savunma Araçlarının Kapsamı 423
7. Bölüm: Taarruz ve Savunmanın Karşılıklı Etkisi 430
8. Bölüm: Mukavemet Tarzları 432
9. Bölüm: Savunma Muharebesi 446
10. Bölüm: Kaleler 451
11. Bölüm: Bir Önceki Bölümün Devamı 461
12. Bölüm: Savunma Mevzii 466
13. Bölüm: Tahkimli Mevziler ve Tahkimli Ordugâh 472
14. Bölüm: Yan Mevzileri 479
15. Bölüm: Dağlarda Savunma 482
16. Bölüm: On beşinci Bölümün Devamı 490
17. Bölüm: Önceki İki Bölümün Devamı 498
18. Bölüm: Nehirlerin ve Irmakların Savunulması 503
19. Bölüm: Bir Önceki Bölümün Devamı 518
20. Bölüm: A. Bataklıkların Savunulması
B. Su Baskınları 521
21. Bölüm: Ormanlarda Savunma 527
22. Bölüm: Kordon (Nöbetçiler Hattı) 529
23. Bölüm: Ülkenin Anahtarı 533
24. Bölüm: Yan Etkisi 538
25. Bölüm: Ülke İçerisine Çekilme 549
26. Bölüm: Halkın Silahlanması 562
27. Bölüm: Bir Savaş Alanının Savunulması 569
28. Bölüm: Bir Önceki Bölümün Devamı 574

29. Bölüm: Önceki Bölümün Devamı,
Gittikçe Artan Mukavemet.....588
30. Bölüm: Kesin Sonuç Aranmayan Durumlarda
Savaş Alanının Savunulması.....591

ÜÇÜNCÜ CİLT
Yedinci Kitap İçin Taslak
TAARRUZ
1. Bölüm: Savunmayla İlişkisi Bakımından Taarruz.....615
2. Bölüm: Stratejik Taarruzun Tabiatı.....617
3. Bölüm: Stratejik Taarruzun Konusu Üzerine.....620
4. Bölüm: Taarruz Gücünün Azalışı.....622
5. Bölüm: Taarruzun Tepe Noktası.....623
6. Bölüm: Düşman Silahlı Kuvvetlerinin İmhası.....625
7. Bölüm: Taarruzi Meydan Muharebesi.....627
8. Bölüm: Nehir Geçişleri.....629
9. Bölüm: Savunma Mevzilerine Taarruz.....633
10. Bölüm: Tahkimli Ordugâhlara Taarruz.....635
11. Bölüm: Dağlarda Taarruz.....637
12. Bölüm: Kordon Hatlarına Taarruz.....640
13. Bölüm: Manevra.....642
14. Bölüm: Bataklıklarda, Su Taşkınlarında,
Ormanlarda Taarruz.....645
15. Bölüm: Bir Savaş Alanında Kesin Sonuç
Beklenen Taarruz.....647
16. Bölüm: Bir Savaş Alanında Kesin Sonuç
Beklenmeyen Taarruz.....651
17. Bölüm: Kalelere Taarruz.....655
18. Bölüm: Ulaştırmaya Taarruz.....660
19. Bölüm: Ordugâhlardaki Düşman Ordularına Taarruz.....663
20. Bölüm: Diversion (Düşman Kuvvetini Esas
Görevinden Başka Bir Yere Çevirme).....669
21. Bölüm: İstila.....673

Sekizinci Kitap

SAVAŞ PLANI

1. Bölüm: Giriş 683
2. Bölüm: Mutlak ve Gerçek Savaş 686
3. Bölüm: A. Savaşın İç Tutarlılığı (İnsicamı) 690
B. Savaş Amacının Büyüklüğü ve
Harcanacak Çabalar Hakkında 693
4. Bölüm: Savaş Hedefinin Daha Açık Tarifi.
Düşmanın Mağlup Edilmesi 706
5. Bölüm: Bir Önceki Bölümünün Devamı Mahdut Hedef... 714
6. Bölüm: A. Politik Amacın Savaş Hedefi Üzerine Etkisi 717
B. Savaş Politikanın Aracıdır 720
7. Bölüm: Mahdut Hedefli Taarruzi Savaş1. Bölüm: Giriş.... 728
8. Bölüm: Mahdut Hedefli Savunma 731
9. Bölüm: Hedef, Düşmanın Mağlup Edilmesi
Olduğunda Savaş Planı 736
10. Baskı İçin Son Söz 765

18. BASKIYA ÖNSÖZ

General Carl von Clausewitz'in "Savaş Üzerine" adlı yapıtının 16. baskısının yayımlanmasından sonra geçen 20 yıl içinde çağımızın çehresi, politik, sosyal, ekonomik ve teknolojik bakımdan çok değişmiştir. (1966'da yayımlanan 17. baskı, 16. baskının hiç değişmemiş yeni basımıdır). NBC kitle tahrip silahlarının gittikçe artan yaygınlığı ve mükemmeliyeti; kapsamlı politik ve aynı zamanda ekonomik ittifak sistemlerine dayanan uluslar üstü askeri blokların oluşması; politik-stratejik boyutlarda etkin kırsal ve kentsel gerilla hareketlerinin eşliğinde Üçüncü Dünya'nın gittikçe daha çok ulusal ve sosyal haklara kavuşması, sosyalizmin yeryüzünde daha yaygınlaşması ve sağlamlaşması; bütün bu gelişmeler ve görünümler hızla değişen bir dünyanın ana karakteristiğidir. Yeni çağdaki barış, bunalım ve çatışma araştırmalarıyla atbaşı giden teknolojik devrimlerle uyumlu olarak savaşın, politika, strateji, sosyal yapı ve barışın güvenliğiyle yeni ilişkileri açıkça ortaya çıkmış bulunmaktadır; aynı zamanda kuvvete başvurma ve kuvvet kullanılmasına engel olma sorunu da buna dahildir. Ayrıca, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Yunan İç Savaşı'yla başlayan ve Vietnam Savaşı'na kadar tırmanan silahlı çatışmaların, yeryüzünün her tarafında çoğalmış olması da önemle kaydedilecek bir noktadır; çağımızın yapısını büyük ölçüde belirleyen sosyalizm ile emperyalizm, komünizm ile kapitalizm, devrimci güçlerle karşı devrimci güçler arasındaki evrensel çatışmanın yoğunluğunda olduğu gibi, bu silahlı çatışmalar da esasında politikaya, sosyal düzene ve ekonomiye sıkı sıkıya bağlıdırlar; bu arada devletlerin devletlere karşı savaşının gittikçe azalmakta, buna karşın devlet içindeki silahlı çatışmaların gittikçe artmakta olduğu görülmektedir.

Böylece, savaş ile politika arasındaki çok yönlü bağlantının eleştirel ve gerçekçi analizi, her zamankinden daha çok mümkün olmuştur; bu nokta, savaş tarihi ve savaş sanatı incelemelerinde genellikle esas sorunu oluşturmaktadır.

Bu koşullar altında "Savaş Üzerine" adlı yapıtın eleştirel olarak yeniden incelenmesi gerekmektedir; nitekim son 20 yılda bu yapıt Doğu'da ve Batı'da dikkatleri üzerine çekmiş; Engels, Lenin Mao Zedung, Che Guevara ve General Giap da dahil olmak üzere pek çok askeri yazar bu eserin üzerinde dikkatle durmuşlar ya da Mareşal Lin Pias'un yaşamını ve askeri, politik, stratejik teorilerini incelemişlerdir. Diğer bir deyişle, dünyanın koşullarının değişmesi Clausewitz üzerine araştırmaların gelişmesi, "Savaş Üzerine" adlı yapıtını daha da güncelleştirmiştir, dolayısıyla bu klasik yapıtın yeni bir baskısının yapılmasını gerektirmiştir. Ayrıca, kitap 18. baskısını Bonn'daki Fred. Dümmler Basımevi'nin inisiyatifine borçludur. Bu konuda adı geçen kuruma teşekkür edilmesi gerekiyor.

"Savaş Üzerine"nin 18. baskısı çok geliştirilmiştir. Birincisi, metin yeniden dikkatle gözden geçirilmiştir. Bu arada, gerekli olan yerlerde "Savaş Üzerine" yapıtının orijinal el yazısı müsveddelerine başvurulmuştur. İkincisi, literatür listesi genişletilmiş; ABD, Sovyetler Birliği, Almanya ve Büyük Britanya'da yapılan yeni çalışmalar dikkate alınmıştır. Yayımcının 1966'dan beri yaptığı gibi, Clausewitz'in bıraktığı doküman, Bavyera Bilimler Akademisi Tarih Komisyonu'nun emriyle yayımlanmıştır; bu arada Linnebach'ın bıraktığı dokümanlardan da yararlanılmıştır.

Üçüncüsü, giriş tamamen yeniden yazılmıştır. Çağımızın değişiklikleri ve bu değişikliklerin ortaya çıkardığı, "Savaş Üzerine" nin yorumundaki yeni ya da tamamlayıcı sorular bunu gerekli kılmıştır. Bütün bunlardan başka 20 yıldan beri Almanya'da ve dış ülkelerde sürdürülen Clausewitz araştırmaları çok genişlemiştir. Nihayet, "Savaş Üzerine" nin metni hakkında uzmanların eleştirileri, yani dipnotları çok artmış ve araştırmaların bugünkü durumuna göre esere daha ayrıntılı bir liste eklenmiştir.

WERNER HAHLWEG

19. BASKIYA ÖNSÖZ

"Savaş Üzerine" adlı yapıtın 19. baskısı, bundan öncekiler gibi, Clausewitz'in bir manevi bilinç sürecinde araştırılmasını ve değerlendirilmesini özendirmeye ya da canlandırmaya yardımcı olacaktır; böylece çağımızın belli bir alandaki ihtiyacını karşılayacaktır. Öncelikle okuyucunun, toplum, politika, savaş, askerlik ve barış arasındaki diyalektik, dengeli ilişki hakkında kendi varlığıyla uyuşan bir bilince sahip olması söz konusudur.

Sonra, Clausewitz tarafından kullanılan felsefi ilkelere dayanan eleştiri yöntemlerinde, sorumlu ve son sözü söyleyen politikacı ve askerlerin kararlarına ölçüt teşkil edecek şeyler ele alınmaktadır; yani hüküm ve karara yardımcı olunmakta; olaylar, görünümler, toplumun, politikanın, silahlı savaşın ve barışın bugün bir bakışta kavranamayan bütünlüğü içindeki çok yönlü gelişim eğilimleri, birçok bakımdan birbirine bağımlı olan ekonomi ve teknolojinin bütünlüğü gözden geçirilmektedir. Bütün bunlar, birçok yönden dengeli bir şekilde eleştirel ve gerçekçi olarak değerlendirilmektedir. O halde, tekil görünümlerin, olayların ya da tüm bir olgunun, gerçeklerin değiştirilmesiyle tek taraflı açıklanması olanaksızdır.

Üçüncüsü, Clausewitz, insanları daha çok kendi toplumsal gerçekliğinin ortasına oturtmak için aşırı teknokratçılığa ve teknikçiliğe kendi yöntemiyle karşı çıkmıştır; daima kendi varlığını bulmaya yönelik bir bilgeliğin ışığında, bakışını her zaman tüme çevirmeyi düşünmüştür. Yayımcı, Bern'deki İsviçre Federasyonu Askeri Kitaplığına, Viyana'daki Savaş Arşivi Kitaplığına, özellikle direktör L. Moser'e, Stanford Üniversitesi'nden Profesör Dr. P. Paret'e, Dr. sc. hist. K. L. Selenjov'a (Moskova), Dr. John E. Tasjean (Arlington) ve

Dr. A. Türpe (Berlin)'e pratik tavsiyeleri ve yeni literatürün temininе yardımlarından dolayı teşekkür borçludur.

Münster/Westfalcn, Mayıs 1980
WERNER HAHLWEG

BİRİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ

Bir kadının böyle bir yapıta önsöz yazmaya cesaret etmesi, haklı olarak yadırganacaktır. Dostlarım için herhangi bir açıklamaya gerek yoktur; fakat bunu neden yazdığımı kısaca açıklamakla beni tanımayanların da haksız hüküm ve iddialarından kurtulabileceğimi umuyorum.

Benden ve vatanından, yazık ki, çok erken ayrılan pek sevgili kocam, yaşamının son on iki yılını tamamen bu satırları izleyen yapıta vermişti. Yapıtını tamamlamak onun en büyük arzusuydu; fakat, yaşamında bunu dünyaya haber vermek niyetinde değildi; ben, onu bundan caydırmaya çalıştıkça çoğu kez yarı şaka yarı ciddi bir erken ölümün önsezisiyle "Onu sen yayımlayacaksın" derdi. O mutlu günlerde bana gözyaşı döktüren ama altındaki ciddi anlamın hiç de farkında olmadığım bu sözler, dostlarının görüşlerine göre şimdi beni, sevgili kocamın bıraktığı yapıta birkaç satır yazmakla yükümlü kılıyor. Bu konuda çeşitli düşünceler ileri sürülebilirse de, bir kadının bu şekilde davranmasını hayli güçleştiren utangaçlığını yenmeye sevk eden duygu da herhalde kötüye çekilemez.

Bu arada kendimi bir yapıtın, ufkumun çok dışında olan gerçek yayımcısı saymak için bir amacım olmadığı da herhalde kendiliğinden anlaşılmaktadır. Ben sadece, yapıtın dünyaya ilk çıkışında bir refakatçi olarak yanında olmak istiyorum. Doğuşunda ve oluşumunda da yanında bulunmuş olduğum için bunu istemek herhalde hakkımdır.

Mutlu evliliğimizi görenler ve bizim, yalnız sevinç ve üzüntülerimizi değil, günlük yaşamın bütün uğraşlarını ve ilgilerini de birbirimize anlattığımızı bilenler, sevgili kocamın böyle bir çalışmayı,

bana bütün ayrıntılarıyla açıklamadan sürdüremeyeceğini de bilirler. O halde, bu yapıtın zamanında ve en iyi şekilde oluşumu için onun harcadığı çabaya, yapıta olan sevgisine ve bağladığı umutlara kimse benim kadar tanık olmamıştır. Onun üstün zekası, daha gençliğinden itibaren aydınlığa ve gerçeğe ihtiyaç duymuş, bu nedenle çok yönlü bir eğitim de görmüştü; fakat düşüncesi, özellikle, mesleğinin kendisine bahşettiği ve devletlerin refahı bakımından büyük önem taşıyan savaş bilimlerine yönelikti. Onu ilk kez Scharnhorst[1] doğru bir yola yöneltmiş; 1810'da Harp Okulu'na öğretmen olarak atanması ve Altes Veliaht'a[2] ilk askeri dersi vermesiyle kazandığı şeref, bu yöndeki araştırmalarını ve gayretlerini artırmasına, vardığı sonuçları yazmasına vesile olmuştur. 1812'de Altes Veliaht'ın öğretimini sona erdirmek için kaleme aldığı bir yazı bu yapıtının nüvesini teşkil etmiştir. Fakat, ancak 1816'da Koblenz'de bilimsel çalışmalarla tekrar uğraşmaya ve dört önemli savaş yılının zengin deneyimlerinin olgunlaştırdığı meyveleri toplamaya başlamıştır. Görüşlerini ilk önce kısa, birbiriyle bağlantısı olmayan makaleler halinde yazmıştır. Kağıtlar arasında bulunan şu tarihsiz belgenin de o günlerden kaldığı anlaşılıyor:

"Düşünceme göre burada yazılı olan tümceler, strateji denen ana konuya değinmektedir. Bunları henüz sırf malzeme olarak kabul ediyor ve bir bütün haline dönüştürmekten oldukça uzak buluyordum.

Yani bu malzeme daha önce bir plan yapmadan meydana gelmişti. Başlangıçta amacım, sistemi ve konunun en önemli noktalarının birbirleriyle olan sıkı bağlantısını dikkate almadan bu önemli noktaları çok kısa, açık, veciz tümceler halinde yazmaktı; bunu bizzat kendim kararlaştırmıştım. Montesquie'nün kendi konularında uyguladığı tarz bana karanlık geliyordu. Başlangıçta sadece tanecikler demek istediğim bu kısa, sentez bakımından zengin bölümlerin, üstün zekalı insanları, bizzat yaşamaktan çok bu yazılmış şeyleri geliştirmeye teşvik edebileceğini düşünmüştüm; yani aklımdan zeki ve konuları bilen bir okuyucu geçiriyorum.

(1) Scharnhorst, Gerhard von (1755-1813), Prusya generali. Clausewitz, Harp Okulu öğrencisiyken yarbay rütbesiyle okul komutanıydı.
(2) Daha sonra Kral olan Friedrich Wilhelm IV (1795-1861). 12

Yalnız, benim daima geliştirmeye ve sistemleştirmeye yatkın tabiatım nihayet burada da kendini gösterdi. Uzunca bir süre sadece bilimsel araştırmalardan önemli sonuçlar çıkarmakla yetindim; birer birer ele aldığım konular üzerinde yazıyordum, çünkü bu şekil bana daha açık ve daha güvenli geliyordu; yani düşünceleri küçük bir alana sıkıştırıyordum. Fakat daha sonra bu özelliğim tamamen değişti; yapabildiklerimi geliştirdim ve tabi bu arada, konuyu henüz hiç bilmeyen okuyucuyu da düşündüm.

Çalışmamı sürdürdükçe ve kendimi araştırmaya adadıkça sisteme daha çok önem verdim ve böylece bölümlere yavaş yavaş yeni bölümler eklenmiş oldu.

Artık benim son amacım, eski yazılarımda nedenleri üzerinde fazla durduğum şeyleri bir daha gözden geçirmek, bazı analizleri bir sonuca bağlamak ve küçük bir yekün tutan bütün bu malzemeden oldukça iyi bir bütün meydana getirmekti. Fakat bu arada kendiliğinden anlaşılan, yüzlerce kez söylenmiş, genellikle kabul edilmiş bütün alelade şeylerden de kesinlikle kaçınmak istiyordum; çünkü benim asıl isteğim iki, üç yıl sonra unutulmayacak, bu bakımdan ilginç ve herhalde bir kereden fazla ele alınabilecek bir kitap yazmaktı."

Resmi işinin pek çok olduğu Koblenz' de özel çalışmalarına ancak birkaç saat ayırabiliyordu; ilk kez 1818'de, Berlin Harp Okulu Direktörlüğüne atandıktan sonra yapıtını genişletmek ve yeni savaşların tarihiyle zenginleştirmek için boş zaman bulabildi. Bu boş zaman, onu, başka bir bakımdan kendisi için pek de tatminkâr olmayan bu yeni göreve ısındırdı; görevin onun için tatminkâr olmayışı, Harp Okulu'nda mevcut bilimsel bölümün, kuruluşa göre direktör tarafından değil de özel bir komisyon tarafından yönetilmekte olmasından ileri geliyordu. Böylece, her türlü sıkıcı gurur ve hırstan, bencillikten uzak olarak gerçekten yararlı olmak ve Tanrı'nın kendisine verdiği yetenekleri kullanmak ihtiyacını duydu. O, çalışma hayatında bu ihtiyacı tatmin edebildiği herhangi bir yerde durmadı ve günün birinde böyle bir yere varacağını da pek ummadı; yani bütün çabası, bilim dünyasına yönelikti ve günün birinde yapıtıyla yaratacağını umduğu fayda, hayatının amacı olmuştu. Buna rağmen bu yapıtın ölümünden sonra yayımlanması

kararı üzerinde gittikçe artan bir ısrarla durması, övgü ve takdir beklemediğinin, bu soylu girişimin büyüklük ve etkinliğine herhangi bir bencil düşüncenin karışmadığının en iyi kanıtıdır.

1830 baharında topçu birliğine atanıncaya ve etkinliği tamamen başka bir şekle dönüşünceye, yani hiç değilse ilk günlerde yazı yazmaktan vazgeçmek zorunda kalıncaya kadar büyük bir gayretle çalışmasına devam etti. Kağıtlarını düzenledi; paketleri mühürledi; üzerlerini etiketledi ve çok hoşuna giden bu uğraşa üzülerek veda etti. Aynı yılın Ağustos ayında Breslau'a, İkinci Topçu Müfettişliğine nakledildi; fakat Aralık ayında tekrar Berlin'e çağrıldı ve Feldmareşal kont von Gneisenau'nun (Gneisenau'a devamlı olarak verilen kargâhın) kurmay başkanlığına atandı. 1831 Mart'ında, çok saydığı komutanıyla birlikte Posen'e gitti. Gneisenau'nun Kasım ayındaki acı kaybından sonra Greslav'a dönünce, tekrar yapıtına başlamak ve belki de kışın tamamen bitirebilmek umuduna kapıldı. Fakat Tanrı başka türlü takdir etmişti; 7 Kasım'da Breslav'a dönmüştü, 16 Kasım'da o artık yoktu ve kendi eliyle mühürlediği paketler ancak ölümünden sonra açıldı.

Bu yazıyı izleyen ciltlerde açıklamış oluğu bu miras bulunduğu gibi yayımlanmıştır; ne bir kelime eksik, ne bir kelime fazla. Ama yine de yapıtın yayımlanmasında çok şey yapılmış, düzenlenmiş ve danışılmıştır; bu konuda bana yapılan yardımlar için pek çok dosta kalpten teşekkür borçluyum. Özellikle, baskıyı düzelten ve yapıtın tarihi bölümlerine eklenen haritaları hazırlayan Binbaşı O'Etz'e. Felaketli günlerimde bana destek olan ve bu kitaba da birçok bakımdan hizmeti geçen sevgili kardeşimi de burada anmalıyım. O, bu yapıtın dikkatle okunmasından ve düzenlenmesinden başka sevgili kocamın 1827 yılında ve bir çalışma planı olarak tanımladığı aşağıdaki raporun adapte edilmesinde de bulundu ve onu, zaten bu amaçla hazırladığı için ilk kitabın yerine koydu (çünkü daha fazla genişletilmemişti).

Bana yapılan tavsiye, gösterilen ilgi ve yakınlık için daha pek çok dosta teşekkür etmek isterim; burada hepsinin isimlerini yazamadımsa da hiç kuşkusuz onlar, benim içten teşekkürlerimden emindirler. Dostlarımın benim için yaptıklarını, sadece ben istediğim için değil, Tanrı'ın aramızdan erken aldığı dostları için

yaptıklarına inandığımdan bu şükran borcum daha da artıyor. Böyle bir adamın yanında çok mutlu 21 yıl geçirdiğim gibi, şimdi bu giderilmesi olanaksız kayıp karşısında da anılarım ve umutlarımla, sevgili ölüye borçlu olduğum ilgi ve dostlukların zenginliğiyle, onun eşsiz değerinin her yerde ve şerefle kabulünü görmekle avunuyorum.

Soylu bir çiftin bana olan güveni –kendimi severek vereceğim şerefli bir işle görevlendirilmeme neden olduğu için Tanrıya şükran borçlu olduğum– yeni bir nimettir. Bu işin takdis edilmesini ve şu anda benim himayeme güvenen sevgili küçük Prens'in[3], günün birinde bu kitabı okumasını ve tıpkı takdire değer sezgileri gibi bu işten de heyecan duymasını dilerim.

Postdam'daki Mermer Saray'da yazılmıştır, 30 Haziran 1832.

Marie von Clausewitz
Doğuşu: Kontes Brühl
Altes Prenses Wilhelm'ın Başnedimesi

(3) Daha sonra Alman İmparatoru olan Friedrich Wilhelm Nikolaus Karl (1831-1888).

RAPOR

"Oldukça düzensiz bir tomar halinde temize çekilmiş bulunan ilk altı kitabın başka bir şekle sokulmasını kesinlikle gerekli görüyorum. Bu adapte işi yapılırken savaşın iki türü gözden kaçırılmamalı ve böylece bütün düşünceler daha kesin bir anlam kazanmalı, belli bir yön almalı ve daha uygun şekilde kullanılmalıdır. Savaşın bu iki türünden biri, ister politik imha, ister savunmasız bırakmak suretiyle olsun düşmanın imhasını amaçlayarak düşmanı herhangi bir barışa zorlamak; diğeri, ister devamlı olarak sahip olmak, ister barış yaparken yararlı bir mübadele aracı olarak kullanmak için olsun düşman topraklarının bir kısmını zapt etmektir. Bir türden diğerine geçiş tabii mümkündür; fakat her iki türün tamamen farklı ve birbiriyle uyuşmaz doğası her yerde ağır basar.

Savaşlarda bulunan bu farklılıktan başka, savaşın, devlet politikasının diğer araçlarla devamından başka bir şey olmadığı görüşü de açık ve tam bir şekilde saptanmış olmalıdır. Her yerde yazılan bu görüş, daha çok düşünüşte birlik sağlayacak ve birbirine karışan düşünceler kolaylıkla çözülecek, açıklığa kavuşacaktır. Bu görüş, esas itibariyle sekizinci kitapta etkisini gösterecekse de daha ilk kitaptan itibaren tamamen geliştirilmesi ve ilk altı kitabın adapte edilmesinde dikkate alınması zorunludur. İlk altı kitabın adapte edilmesiyle bazı fazlalıkların atılması, batı çatlakların ve tutarsızlıkların giderilmesi ve bazı genellemelerin, belirli düşüncelere ve şekillere dönüştürülmesi mümkün olacaktır.

Saldırıdan söz eden ve bölümlerinin ana hatları tasarlanmış olan yedinci kitap, altıncı kitabın bir tepkisi olarak kabul edilmiş ve yukarıda sözü edilen görüş açısından hazırlanmıştır; o kadar ki, yeni

bir adaptasyona ihtiyacı yoktur; aksine ilk altı kitabın adaptasyonu için bir örnek teşkil edebilir.

Bir harbin temel düzeni demek olan savaş planından söz eden sekizinci kitaba gelince, pek çok bölüm tasarlanmış bulunuyordu; fakat bunlar gerçek malzeme olarak kabul edilemezdi; önemli rol oynayacakları bir çalışmada ancak baştan başa gözden geçirildikten sonra kullanılabilirlerdi. Bu sağlandı ve yedinci kitabı bitirdikten hemen sonra sekizincinin yazılmasına başlamayı düşündüm. Bu sekizinci kitapta yukarıda sözü edilen her iki görüş de dikkate alınmış ve her şey sadeleştirilmiş, fakat aynı zamanda da konunun ruhu belirtilmiştir. Bu kitabın, stratejilerin ve devlet adamlarının kafasındaki bazı düğümleri çözeceğini ve en azından konunun ne olduğunu, bir savaşta özellikle neyin dikkate alınması gerektiğini herkese göstereceğini umarım.

Eğer bu sekizinci kitabın kaleme alınmasıyla düşüncelerimi açıklamışsam ve savaşın anahtarları layık olduğu şekilde saptanmış ise, bu düşünceyi ilk altı kitaba aktarmak ve bu ana hatları oradan da yansıtmak benim için çok daha kolay olacaktır. Yani, ancak bundan sonra ilk altı kitabın adaptasyonunu yapacağım.

Eğer bir erken ölüm, bu çalışmamı durduracak olursa, tabii geride kalan bu notlar, sadece şekil verilmemiş düşünce yığınları olarak tanımlanabilecek ve bitip tükenmeyen anlamlara, bazı ham eleştirilere neden olacaktır; çünkü kaleme sarılmayı aklından geçen herkes bunların açıklanmak ve basılmak için yeterince iyi olduğuna inanacak ve bundan, iki kere ikinin dört etmesi gibi kuşku duymayacaktır. Eğer kaleme sarılan kişi benim gibi zahmete katlanır, konu üzerinde yıllarca düşünür ve onu, daima savaş tarihiyle karşılaştırırsa tabii daha dikkatli, ölçülü hareket etmiş olacaktır.

Fakat bu tamamlanmamış şekle rağmen önyargısız, gerçeğe ve inanmaya susamış bir okuyucunun ilk altı kitapta, yıllarca süren bir düşüncenin ve savaş hakkında yapılan gayretli incelemenin meyvelerini fark edeceğini ve hatta bunların arasından bu kuramda bir devrim (revolution) yaratabilecek ana düşünceleri bulabileceğini sanıyorum.

Berlin, 10 Temmuz 1827

Geride kalan evrak içerisinde bu rapordan başka aşağıdaki tamamlanmış makale de bulunmaktadır; görüldüğü gibi bu makalenin tarihi çok yenidir.

"Ölümümden sonra bulunan, büyük savaşın sevk ve idaresi hakkındaki müsveddeler, sadece, bir büyük savaş kuramının yapılmasına yarayacak parça parça eserlerin koleksiyonu olarak kabul edilebilirler; çünkü öyledirler. Bunların çoğu henüz beni de tatmin etmiş değil; altıncı kitap sadece bir deneyim olarak kabul edilmelidir; onu tamamen değiştireceğim ve başka bir çıkış yolu arayacağım.

Sadece, bu malzemeye egemen olduğu görülen esasları, savaş açısından doğru esaslar olarak kabul ediyorum; bunlar, pratik yaşama karşı belli bir yöndeki çok taraflı düşüncenin, deneyimlerin ve seçkin askerlerin yanında bulunmanın bana öğrettiklerinin ürünüdür.

Yedinci kitap, taarruzu kapsamaktadır; konular üstünkörü kaleme alınmıştır; sekizinci kitap, savaş planından söz ediyor; bu kitapta savaşın, özellikle, politik ve insancıl yanını yazmaya çalıştım.

Birinci kitabın birinci bölümü, benim tamamlanmış, bitirilmiş saydığım tek bölümdür; bu kitap en azından işin tümünü belirleyecek ve benim her konuda izlemek istediğim yönü gösterecektir.

Büyük savaş kuramının ya da stratejisinin olağanüstü güçlükleri vardır ve bu konuları çok az kişinin yeteri kadar açıklıkla hayal edebildiği rahatlıkla söylenebilir. Çok kişi, uygulamada sadece sahip olduğu dehanın büyüklüğüne ya da küçüklüğüne göre az ya da çok isabetli karar alma yeteneğine sahiptir.

Bütün büyük komutanlar böyle hareket etmişlerdir ve bunların büyüklüğü ve dehaları da kısmen bu yetenekleriyle daima doğru karar vermiş olmalarından ileri gelmektedir. Bundan sonra da bu böyle olacak ve bu yetenek, karar vermek için yeterli olacaktır. Fakat, bizzat karar vermek değil de bir başkasına öneride bulunmak ve onu inandırmak söz konusu olunca, açık düşüncelere, tutarlı nedenlere dayanmak gerekiyor; bu konudaki eğitim de henüz pek gelişmiş değildir, o kadar ki, pek çok öneri, ya herkesin kendi düşüncesinde ısrar ettiği ya da karşılıklı saygının, hiç değeri olmayan bir orta yol tutulmasına neden olduğu temelsiz, ileri geri sözlerden ibaret kalmaktadır.

O halde bu işlerde açık düşünceler yararsız değildir, bundan

başka, insan zekası şimdi zorunlu olan her yerde tamamen açıklığa ve ihtiyaca yönelmiş bulunmaktadır.

Savaş sanatına ait bu tür felsefi bir eserin büyük güçlükleri ve bu konuda edinilmiş olan kötü deneyimler, pek çok kişinin, böyle bir kuram olanaksızdır, çünkü belli bir kanunu olmayan şeyler söz konusudur, demesine neden olmuştur. Aşağıdaki sözlerin hepsi, derhal kabul edilebilecek gibi olmasaydı biz de bu düşünceye katılır ve bir kuram oluşturmanın her tür deneyinden vazgeçerdik: Savunma, olumsuz amaçlı ama daha kuvvetli bir şekildir; saldırı olumlu amaçlı, daha zayıf bir şekildir; büyük başarıları küçük başarılar tayin eder; o halde stratejik etkiler, belirli bir ağırlık merkezinde gerçekleştirilebilir; koşullar zorunlu kılınca zayıf kuvvetlerin yaptığı bir gösteri, gerçek bir saldırıdır; zafer, yalnız muharebe alanının zaptıyla değil, aksine, fiziki ve moral kuvvetinin tahribiyle kazanılır ve çoğu kez buna kazanılan muharebelerden sonraki takiple ulaşılır; zaferin kazanıldığı yerdeki başarı, daima en büyük başarıdır; o halde bir hattan ve bir yönden diğerine geçmek, ancak zorunlu hallerde uygulanan kötü bir durum olarak kabul edilebilir; kuşatma ancak, kesin üstünlük ya da kendi irtibat ve çekilme yollarımızın düşmanın irtibat ve çekilme yollarına üstün olması halinde yapılabilir; yan mevzileri de aynı koşullara tabidirler; her taarruz ilerledikçe zayıflar."

YAZARIN ÖNSÖZÜ

"Bilimsel" kavramının, sadece bir sistem ve bu sistemin hazır bir öğretisinden ibaret olmadığı, bugün artık tartışılması bile gereksiz bir husustur. İlk bakışta bu kitapta bir sistem bulunamaz; bu kitap, hazır bir öğretiden çok üzerinde çalışılması gerekli malzemeden oluşmaktadır.

Savaş olaylarının özünü araştırmak, savaşın, savaşı meydana getiren şeylerin doğasıyla bağlantısını göstermek için yapılan çalışmalar bilimsel şekilde yürütülmüştür. Hiçbir yerde felsefi sonuçlar çıkarmaktan kaçınılmamıştır; fakat bu felsefi sonuç çıkarma işi kılı kırk yarmaya döküldüğünde yazar, buna son vermeyi ve sözü tekrar deneyimin uygun örneklerine aktarmayı tercih etmiştir; çünkü, bazı bitkilerin meyve vermesi nasıl boylarının fazla uzamamasına bağlı ise, uygulamalı sanatlarda da kuramsal yaprakların ve çiçeklerin fazla büyümemesi, aksine, kendilerine özgü toprağa, yani deneyime yakın bulunmaları gerekir.

Olmuş başakları görmek için tarlaya gitmek varken buğday tanesinin kimyasal öğelerinden başağın şeklini çıkarmaya çalışmak hiç kuşkusuz saçma olur. Araştırma ve gözlem, felsefe ve deneyim asla birbirini küçük görmemeli ve hiçbir zaman biri diğerini işe karıştırmamaya kalkışmamalıdır; aksine, birbirlerini karşılıklı desteklemelidirler. Bunun için bu kitabın tümceleri, bir dış nokta olarak, iç zorunluluklarının kısa kemerleriyle ya deneyime ya da savaş kavramının kendisine dayanmaktadır; dolayısıyla temelden yoksun değildir.* Canlı ve kapsamlı, sistematik bir harp

(*) Birçok askeri yazarın, özellikle harbi bilimsel olarak ele almak isteyenlerin tutumunun

teorisi kurmak belki de olanaksız değildir; fakat şimdiye kadar kurduğumuz teoriler, bu niteliklerden çok uzaktırlar. Bunlar, bilimsel olmadıklarından başka, sistemin tutarlılığı ve mükemmelliği çabasına rağmen saçma sapan, basma kalıp ve harcıâlem gevezeliklerle doludurlar. Buna bir örnek göstermek istenirse, Lichtenberg'in[4] bir yangın yönetmeliğinden aldığı şu parça okunabilir:

"Bir evde yangın çıkınca, her şeyden önce soldaki evin sağ duvarını ve sağdaki evin sol duvarını korumaya çalışmak lazımdır; çünkü, örneğin, soldaki evin sol duvarı korunacak olursa sağ duvarı, sağdaki evin sol duvarına karşı düşecek ve ateş de bu duvarın ve sağdaki duvarın sağında bulunduğundan (çünkü evin, yangının solunda bulunduğunu kabil etmiştik) sağ duvar, ateşe sol duvardan daha yakın bulunacak ve eğer korunmayacak olursa ateş, korunmuş olan sol duvardan önce kendisine geleceğinden tutuşacaktır; böylece korumamış olan bir şey, korunmuş olandan daha önce yanacaktır; o halde bunu bırakmak, ötekini korumak zorunludur. Sonuç olarak şunun bilinmesi yeterlidir: Eğer ev, yangının sağındaysa sol duvarının, solundaysa sağ duvarının korunması gerekir."

Bu ipe sapa gelmez şeylerle aklı başında okuyucunun gözünü korkutmamak ve pek az işe yarar şeyin üzerine soğuk su dökerek tadını kaçırmamak için yazar uzun yıllardan beri devam edegelen savaş üzerindeki düşüncelerinin, tanıdığı yetenekli kimselerle ilişkilerinin ve kendi kişisel deneyimlerinin ürünlerini, küçük, saf maden külçeleri halinde sunmayı tercih etmiştir. Bu kitabın, içsel bağlantısı çok zayıf olan bölümleri bu şekilde meydana gelmiştir; fakat, iç bağlantının eksik olmadığını umarım. Belki de yakında daha akıllı birisi çıkar ve bu tek tek tanecikler yerine konunun bütününü bize cürufsuz bir döküm halinde verir.

CARL von CLAUSEWİTZ

---

bu olmadığını pek çok örnek ispat eder. Bunlar lehteki ve aleyhteki görüşlere o kadar çok yer verirler ki, birbirlerini yok eden bu görüşlerden geriye, iki aslan hikayesinde olduğu gibi kuyrukları bile kalmaz.

(4) Lichtenberg, Georg Christoph (1742-1799), fizikçi ve güzel sanatlar yazarı, Göttingen Üniversitesi profesörlerinden.

BİRİNCİ CİLT

Birinci Kitap
SAVAŞIN DOĞASI

Birinci Bölüm
SAVAŞ NEDİR?

1. Giriş

Konumuzun önce tek tek unsurlarını, sonra bölümlerini ya da halkalarını ve en son olarak da bir tutarlılık içinde bütününü incelemeyi, yani basitten bileşiğe gitmeyi düşünüyoruz. Fakat burada, bölümle bütünün birlikte düşünülmesi, başka herhangi bir konudan çok daha gerekli olduğundan bütünün özüne bir göz atarak başlamak gerekiyor.

2. Tanımlama

Konuya, savaşın siyasal yazı yazanlara özgü anlaşılması güç bir tanımlamasıyla girmek istemiyoruz; aksine savaşın, düellonun esas unsurlarına dayanmak istiyoruz. Savaş, çok genişletilmiş bir düellodan başka bir şey değildir. Pek çok sayıda tek tek düellocuların oluşan bir birliği düşünmek yerine düello yapan iki kişiyi gözümüzün önüne getirecek olursak daha iyi yapmış oluruz. Bunlardan her biri, fiziksel gücüyle diğerine kendi iradesini kabul ettirmeye çalışır. Onun ilk amacı, düşmanı mağlup etmek ve böylece daha sonra herhangi bir direnç gösteremeyeceği bir duruma sokmaktır.

O halde savaş, düşmanı irademizi kabule zorlamak için bir kuvvet kullanma eylemidir.

Kuvvet, kuvvete karşı koymak için bilim ve sanatın buluşlarıyla donanır. Devletler hukukuna ilişkin örf ve adetler ismi altında toplanan farkına varılmaz, anılmaya pek değmez bazı sınırlamalar, gücünü fazla zayıflatmadan kuvvete eşlik ederler. O halde kuvvet, yani fiziksel kuvvet (çünkü, devlet ve kanun kavramının dışında moral kuvvet diye bir şey yoktur), düşmana irademizi zorla kabul ettirme amacının aracıdır. Bu amaca güvenle ulaşabilmek için düşmanı silahtan arındırmak zorundayız ve bu da, kavrama göre savaş harekâtının asıl hedefidir. Bu hedef, amacın yerini alır ve onu, bir bakıma savaşa ait olmayan bir şeymiş gibi bir kenara iter.

3. Aşırı derecede kuvvet kullanma

Şimdi insancıl kimseler, fazla kan dökmeden düşmanı silahtan arındırmanın ya da yenmenin sanatkârane bir yolu olabileceğini ve harp sanatının gerçek eğiliminin de bu olduğunu kolayca hayal edebilirler. Ne kadar iyi izlenim bırakırsa bıraksın bu yanılgının ortadan kaldırılması zorunludur; çünkü, harp gibi çok tehlikeli şeylerde iyi niyetlilikten doğan yanılgılar, yanılgının en kötüsüdür. Fiziksel kuvvetin bütün kapsamıyla kullanılması, hiçbir zaman aklın da beraber kullanılmasına engel olmadığından bu fiziksel kuvveti acımadan, kan dökmekten çekinmeden kullanan taraf, –düşman da aynı şeyi yapmazsa– üstünlük sağlar. Böylece diğer tarafa da kuralı öğretmiş olur ve artık taraflar, içinde bulundukları dengeden başka bir sınır tanımaksızın aşırılığa kadar tırmanırlar.

Konuya bu açıdan bakmak zorunludur ve bu kaba unsura duyulan nefretten dolayı, onun doğasını dikkate almamak yararsız, hatta zararlı bir çabadır.

Uygar ulusların yaptığı savaşlar, barbarlardan daha az acımasız ve daha az yıkıcı oluyorsa bu, devletlerin hem kendi içlerindeki hem de birbirleri arasındaki toplumsal durumlardan ileri gelmektedir. Savaş, bu durumlardan ve bunların yarattığı koşullardan doğar, bu durumun zorunlu neticesi olur; bu durumla sınırlanır, hafifler, fakat bunlar, bizzat savaşa ait şeyler olmayıp, zaten mevcut olan şeylerdir ve saçmalamadan savaş felsefesine yumuşatıcı bir ilke asla dahil edilemez.

İnsanlar arasındaki kavga, esas itibariyle iki unsurdan oluşur: Düşmanlık duygusu ve düşmanca niyet. Tanımlamamızın simgesi, karakteristiği olarak bu iki unsurdan ikinciyi seçtik; çünkü bu daha geneldir. Düşmanca niyeti olmayan çok kaba, içgüdüsel bir kin ve garez düşünülemezse de düşmanlık duygusunun eşlik etmediği ya da hiç değilse egemen rol oynamadığı pek çok düşmanca niyet vardır. Barbar uluslarda duygunun, uygar uluslarda aklın emrettiği niyetler egemendir. Aradaki bu fark sadece barbarlık ve uygarlıktan ileri gelmez; ulusların bu niteliklerine eşlik eden koşulların, kurumların ve bunun gibi yapıların da rolü vardır. Bu farkın her durumda bulunması gerekmez, ama çoğunlukla bulunur; kısacası, en uygar uluslar bile birbirlerine karşı aşırı hareketlerde bulunabilirler.

Burada, uygar uluslar arasındaki savaşları, hükümetlerin sadece akla dayanan bir eylemi saymanın ve bunların her türlü hırstan uzak olduğunu düşünmenin ne kadar yanlış olacağı sonucu çıkıyor; çünkü, eğer böyle olsaydı, büyük fiziksel savaş kuvvetlerine gerek kalmaz, devletler arasında, bir tür zorlama işlem olan ilişkiler yeterli olurdu.

Son savaşlarda[5] meydana gelen olaylar, daha iyisini öğretince kuram da bu yönde gelişmeye başladı. Savaş, her ne kadar bir kuvvet kullanma eylemiyse de savaşın zorunlu olarak duygusal yönü de vardır. Savaş duygulardan kaynaklanmasa bile az ya da çok duygunun etkisinde kalır ve bu, uygarlık düzeyine değil, düşmanca çıkarların önemine ve süresine bağlıdır.

Uygar uluslar esirleri öldürmüyor, kentleri ve köyleri yakıp yıkmıyorsa, bu onların savaş sevk ve idarelerinde, aklın daha büyük bir rol oynamasından ve onlara, içgüdünün bu şekildeki kaba açıklanmasından daha etkili kuvvet kullanma yöntemlerini öğretmiş olmasından ileri gelmektedir.

Barutun bulunması ve ateşli silahların gittikçe gelişmesi savaş kavramında mevcut düşmanı imha eğiliminin artan uygarlıkla hiçbir şekilde ortadan kaldırılamadığını göstermeye yeter. O halde sözümüzü tekrarlıyoruz: Savaş bir kuvvet kullanma eylemidir ve kuvvetin kullanılmasında hiçbir sınır yoktur; o halde taraflar birbirlerini daha fazla kuvvet kullanmaya iterler; böylece, mantıkî olarak

(5) Napolyon savaşları kastediliyor. (ç.n.)

aşırılığa kaçması zorunlu bir karşılıklı etki doğar. Bu, karşılaştığımız ilk karşılıklı etki ve aşırılıktır (Birinci Karşılıklı Etki).

4. Hedef, düşmanı silahtan arındırmaktır

Savaş harekâtının hedefinin düşmanı silahtan arındırmak olduğunu söylemiştik; şimdi de bunun, en azından kuramsal zorunluluğunu göstermek istiyoruz. Eğer düşmana irademizi kabul ettirmek istiyorsak, onu, kendisinden beklediğimiz fedakârlıktan daha sakıncalı bir duruma sokmamız gerekir. Fakat bu durumun yarattığı sakınca da, tabii en azından görünüşe göre, geçici olmamalı; aksi takdirde düşman daha uygun bir zamanı bekleyecek ve pes etmeyecektir. O halde, savaş harekâtının devamı sırasında, durumda meydana gelecek her değişiklik, hiç olmazsa varsayım ve tahmin bakımından daha da sakıncalı bir durum yaratmamalıdır. Savaşan bir devletin içine düşebileceği en kötü durum, tamamen silahtan arındırılmış olmaktır. O halde, savaş harekâtıyla düşman, irademizi kabule zorlanacaksa, düşmanı ya fiilen silahtan arındırmak ya da büyük bir olasılıkla böyle bir tehdit karşısında bulunacağı bir duruma sokmak zorundayız. Bundan şu sonuç çıkar: Nasıl söylenirse söylensin savaş harekâtının hedefi, daima düşmanın silahtan arındırılması ya da yenilmesidir.

Şimdi, savaş canlı bir kuvvetin ölü bir yığın üzerindeki etkisi olmayıp, aksine –kesinlikle hasta biri savaş yapamayacağından– daima canlı iki kuvvetin birbiriyle çarpışması olduğuna göre, savaş harekâtının son hedefi olarak söylediğimiz şeyi her iki tarafın da düşünmesi gerekir. O halde, burada tekrar karşılıklı etkiyi görüyoruz. Düşmanı mağlup etmediğim sürece, onun beni mağlup etmesinden korkmak zorundayım; o halde artık ben, kendimin efendisi değilim; aksine, düşman bana talimat veriyor, benim ona verdiğim gibi. Bu, ikinci aşırılığa götüren ikinci karşılıklı etkidir (İkinci Karşılıklı Etki).

5. Kuvvetlerin aşırı gayreti

Düşmanı yenmek istiyorsak, gayretimizi, düşmanın karşı koyma gücüne uydurmak zorundayız. Bu karşı koyma gücü, çarpanları birbirinden ayırt edilmeyen bir çarpım sonucuyla ifade edilir.

Yani, eldeki olanakların büyüklüğü ve irade gücünün kuvvetiyle.

Kısmen de olsa sayıya dayandığından eldeki olanakların büyüklüğü belirlenebilir; fakat irade gücünün kuvveti pek bilinemez. Ancak düşmanı harekete geçiren nedenlerin gücüne göre değerlendirilebilir. Bu şekilde düşmanın karşı koyma gücünü oldukça iyi tahmin edebileceğimizi kabul edersek, kendi gayretlerimizi de buna göre ayarlayabilir veya üstünlük sağlayacak kadar gayret eder ya da gücümüz yetmediği takdirde olanaklarımız ölçüsünde gayret gösteririz. Fakat düşman da aynı şeyi yapar. O halde, yalın bir tasarı olarak tarafları tekrar aşırılığa iten yeni bir tırmanma başlayacaktır. Bu, karşılaştığımız karşılıklı etki ve üçüncü aşırılıktır (Üçüncü Karşılıklı Etki).

6. Gerçeklikteki değişiklikler

Üstün zeka, soyut düşünce alanında kaldığı sürece, en aşırıya ulaşıncaya kadar hiçbir yerde durmaz; çünkü o, zaten bir aşırılıkla kendi haline bırakılmış ve kendilerine özgü kurallardan başka hiçbir kural tanımayan kuvvetlerin çatışmasıyla meşguldür. O halde; savaşın yalın anlamından, belirleyeceğimiz hedef ve kullanacağımız araç için kesin bir sonuç çıkarmak istersek, sürekli karşılıklı etkilerden, akıl yürütmenin (kılı kırk yarmanın) görünmeyen ipliğinin yarattığı hayal oyunundan başka bir şey olmayan aşırılıklara kaçabiliriz. Mutlak kavramlara sıkı sıkıya bağlı kalarak bütün güçlüklerin etrafından bir kalem darbesiyle dolaşarak aşar ve mantıkî hoşgörüsüzlükle her zaman aşırı davranılmasında, aşırı çabaların zorunluluğunda ısrar edersek böyle bir kalem darbesi kağıt üzerinde kalır ve hiçbir zaman gerçek hayata uygulanamaz.

Bu aşırı çabaların, kolayca saptanabilecek bir kesinlik olduğu kabul edilse bile, insan aklının bu mantık hayallerine kolay kolay boyun eğmeyeceği yadsınamaz. Bazı durumlarda yararsız bir kuvvet kaybı oluşacaktır ki, bunun yönetilmesi, sanatının diğer ilkelerle dengelenmesi zorunludur. İradenin, amaca denk olmayan ve dolayısıyla hiçbir zaman gerçekleştirilemeyecek olan bir çaba harcaması istenecektir; çünkü insan iradesi gücünü hiçbir zaman mantıktan almaz. Fakat, soyuttan gerçeğe geçtiğimiz zaman her şey başka türlü olur. Soyutta her şeyin iyimserlikle düşünülmesi zorun-

luydu ve tarafların aynı şekilde yalnız mükemmeli değil, aksine yetişebildiğini de elde etmeye çabaladığını düşünmek zorundayız. Bu, gerçekte de böyle mi olacaktır? Olabilir, ancak:

a) Savaş, birdenbire ortaya çıkan ve devletin daha önceki yaşamıyla hiç bağlantısı olmayan tamamen yalıtılmış bir eylem ise,

b) Eğer savaş, bir tek karardan ya da aynı zamanda alınmış bir dizi karardan oluşuyorsa,

c) Mükemmel ve kesin sonucu da beraberinde getiriyor ve önceden yapılan hesaplara göre, savaştan sonraki politik durumdan etkilenmiyorsa olabilir.

7. Savaş hiçbir zaman soyutlanmış bir eylem değildir

Birinci noktayı ele alacak olursak, iki düşmandan her biri, diğeri için soyut bir kişi değildir; direncin oluşmasında dış etkenlere dayanmayan faktör, yani irade için de aynı şey söylenebilir. Bu irade tamamen bilinmeyen bir şey değildir; bugün ne olduğuna bakarak yarın ne olacağı öğrenilebilir. Savaş hiçbir zaman birdenbire çıkmaz; savaşın yayılması bir anda olacak bir iş değildir. Bu nedenle düşman taraflardan her biri, diğeri hakkında daha çok ne olması, ne yapması gerektiğine göre değil, ne olduğuna, ne yaptığına bakarak bir karara varır. Bununla beraber hiçbir zaman mükemmel bir yaratık olmayan insan, daima mutlak iyinin gerisinde kalır ve bu nedenle, her iki taraf için de söz konusu olan bu noksanlık, yumuşatıcı bir ilke olur.

8. Savaş, devamı olmayan, ani bir tek darbeden ibaret değildir

İkinci nokta, aşağıdaki konuları düşünmemize neden olmaktadır: Savaşta kesin sonuç, bir tek karara ya da aynı anda alınmış bir dizi karara bağlı olsaydı, doğal olarak bütün hazırlıkların aşırılığa kaçması gerekirdi; çünkü, ihmal hiçbir şekilde telafi edilemez. Fakat uygulamada, kendi hazırlıklarımız için düşmanın hazırlıkları olsa olsa bilebildiğimiz kadarıyla bir ölçüt olabilir ve bütün diğerleri yine soyut kalır. Fakat kesin sonuç yavaş yavaş gelişen birkaç eylemden oluşuyorsa, doğal olarak, ilk eylemlerin görüntüleri sonraki eylemler için bir ölçüt olabilir. Böylece burada da soyutun yerini gerçekler alır ve aşırılık çabalarını yumuşatır.

Savaş için gerekli araçların hepsi aynı zamanda silah altına alınabilse ya da kullanılabilseydi bütün savaşlar, bir tek sonuca ya da aynı anda alınmış bir dizi sonuca indirilebilirdi. Çünkü olumsuz bir sonuç, zorunlu olarak aracı azaltacağından eğer ilk kararda hepsi kullanılmış olsaydı, artık ikinci bir karar düşünülemezdi. Sonraki bütün savaş eylemleri, birinciye büyük ölçüde bağlıdır ve sadece onun devamını oluştururlar.

Buraya kadar, savaştan önceki hazırlıklarda soyut kavramların yerini gerçeklerin, aşırı varsayımların yerini gerçek ölçülerin aldığını gördük. Bu nedenle artık her iki düşman da karşılıklı etkilerinde bir aşırı çaba çizgisinin gerisinde kalacak ve dolayısıyla bütün kuvvetler, aynı zamanda seferber edilmiş olmayacaktır.

Zaten bu kuvvetlerin ve bunların kullanılmasının doğasında hepsinin aynı anda etkili olamaması koşulu vardır. Bu kuvvetler şunlardır: Asli silahlı kuvvetler, yüzölçümüyle ülke, nüfus ve müttefikler.

Yüzölçümüyle ülke ve nüfus, asli silahlı kuvvetlerin kaynağı olmaktan başka, savaş alanının bir bölümü olarak ya da savaş alanının üzerinde belirli bir etki yaparak savaşı etkileyen niceliklerin ayrılmaz bir parçasını oluştururlar.

Bütün hareketli silahlı kuvvetler aynı anda harekete geçirilebilir, etkin kılınabilir; fakat bütün kaleleri, nehirleri, dağları, insanları ve bunun gibi öğeleri, bütün ülke ilk savaş harekâtının tamamen kaplayacağı kadar küçük değilse, aynı anda etkin kılmak olanaksızdır. Ayrıca, müttefiklerin birlikte hareketi de savaşanların iradesine bağlı değildir, devletlerarası ilişkilerin savaş gereği çoğu kez bozulan dengesinin yeniden kurulması sonradan olanaklı olur ya da denge kuvvetlenir.

Karşı koyma gücünün aynı anda harekete geçirilemeyen bölümü, bazı hallerde tüm gücün, ilk bakışta sanılandan çok daha büyük bir bölümünü oluşturur ve ilk kesin sonuçlu savaşta büyük kuvvetlerin kullanıldığı, dolayısıyla kuvvet dengesinin çok bozulduğu hallerde bu gücün yeniden teşkilatlandırılabileceğinden ileride daha ayrıntılı olarak söz edilecektir. Burada, savaşın doğasının kuvvetlerin zaman içinde tam bir birleşimine aykırı olduğunu göstermekle yetiniyoruz. Ancak bu, ilk kesin sonuç için

harcanacak çabaların azaltılmasına neden olamaz; çünkü olumsuz sonuç, bile bile göze alınamayacak bir sakıncadır ve tek kalmayacağına, arkası geleceğine göre ilk kesin sonuç ne kadar büyük olursa sonraki sonuçları o kadar çok etkileyecektir. Yalnız daha sonraki bir kesin sonuç olanağı, çok büyük çaba harcama korkusu karşısında insanın bu olanağa sarılmasına, yani, ilk kesin sonuçlu harekâtta gereken kuvveti toplamamasına ve gereken çabayı harcamamasına neden olur. Taraflardan birinin zayıflıktan ötürü gerekeni yapmaması, ihmal etmesi diğerinin de yumuşaması için gerçek ve nesnel bir neden olur ve bu karşılıklı etki, aşırı çabaları tekrar belirli bir düzeye indirir.

9. Savaş hiçbir zaman kesin sonuçlu değildir

Nihayet, tüm savaşın topyekün sonucu, her zaman kesin bir sonuç, bir mutlak olarak kabul edilemez; yenilen devlet bunu çoğu kez, daha sonraki günlerde politik ilişkilerle sağlayabileceği yardımla atlatacağı geçici bir felaket sayar. Bunun da gerginliğin şiddetini ve harcanan çabanın kuvvetini azaltacağı kendiliğinden anlaşılmaktadır.

10. Aşırılık ve mutlaklık kavramlarının yerini gerçek hayatın olasılıkları alır

Böylece tüm savaş harekâtı, aşırılığa itilen kuvvetlerin Batı kanunundan kurtulmuş olur. Aşırılık artık korkulmaz ve aranmaz olunca, yerini çabaların sınırının saptanmasına bırakır ve bu da ancak gerçek hayatın verilerinden yararlanılarak, olasılıklar kanununa göre yapılabilir. Her iki taraf da artık soyut birer kavram değil devletlerin ve hükümetlerin kendisi olunca, savaş da işin ideal akım olmaktan çıkıp kendine özgü bir şekil alınca, açıklanması beklenen bilinmeyenler için gerekli verileri, gerçekte mevcut olan bilgiler verir. Taraflar, düşmanın karakterinden, donatımından, durumundan, içinde bulunduğu koşullardan sonuçlar çıkararak olasılıklar kanununa göre yapacağı hareket hakkında bir karara varır ve buna göre de kendi hareketlerini tayin ederler.

11. Politik amaç tekrar ortaya çıkıyor

İkinci maddede değinmekten kaçınmış olduğumuz bir konu, şimdi yeniden dikkati çekiyor: Bu, savaşın politik amacıdır. Aşırılıklar kanunu, düşmanı silahtan arındırma ve yenme niyeti, bu amacı şimdiye kadar adeta gözlerden kaçırmıştı. Bu kanunun gücü zayıflayınca ve bu niyet, hedeflerinden uzaklaşınca savaşın politik niyeti, ister istemez tekrar ortaya çıkıyor. Yapılan iş, belli kişilerden ve koşullardan doğan bir olasılıklar hesabı ise, asıl neden olan politik amaç, bu hesapta çok önemli bir faktör olur. Düşmanımızdan istediğimiz kurban ne kadar küçükse, vermemek için düşmanın harcayacağı çabaların da o kadar küçük olacağını umabiliriz. Fakat, düşmanın çabası ne kadar az olursa bizimki de o kadar az olacaktır. Ayrıca, politik hedefimiz ne kadar küçük olursa, ona verdiğimiz değer de o kadar az olur ve ondan vazgeçmeyi daha kolayca kabul edebiliriz. Bu nedenle çabalarımız da o kadar küçük olacaktır. O halde politik amaç, savaşın asıl nedeni olarak, hem savaş harekâtıyla ulaşmak istediğimiz hedef için, hem de harcanması gereken çabalar için ölçü olacaktır. Fakat bu, esasında mümkün olamayacak soyut kavramlarla değil, gerçek şeylerle meşgul olduğumuzdan, politik hedef, her iki devlet arasındaki ilişkilerde ölçüt olacaktır. Bir politik amaç, değişik uluslarda ya da değişik zamanlarda aynı ulusta tamamen farklı etkiler yaratabilir. O halde politik amacı, yalnız, harekete geçirdiği kitlelerin düşünceleri üzerinde yaptığı etki bakımından bir ölçü olarak kabul edebiliriz; dolayısıyla bu kitlelerin doğasının göz önünde bulundurulması gerekir. Böylece, yığınların kuvvetten ya da yumuşamadan yana olmalarına göre sonucun tamamen farklı olabileceği kolaylıkla anlaşılmaktadır. İki ulus ya da iki devlet arasında öyle gerginlikler, öyle düşmanlıklar bulunabilir ki, çok önemsiz bir politik savaş nedeni, kendi doğasını çok aşan büyük bir etki, gerçek bir patlama yaratabilir.

Bu patlama, politik amacın her iki devlette yaratacağı çabalar için geçerli olduğu kadar savaş harekâtı bakımından saptanacak hedef için de geçerlidir. Bazen, politik amaç, hedefin ta kendisi olabilir; örneğin belli bir eyaletin zaptında olduğu gibi. Kimi zaman politik amaç, savaş harekâtının hedefini oluşturmaya elverişli olmaz; bu durumda politik amacın yerini tutacak ve barışta onu temsil ede-

cek bir hedef seçilmelidir. Fakat burada da ilgili devletlerin özelliklerinin daima dikkate alınması şarttır. Politik amaç, yerini tutan hedef aracılığıyla gerçekleştirileceği için, hedefin politik amaçtan çok daha büyük olmasını gerektiren koşullar ve durumlar vardır. Yığınlar ne kadar umursamaz davranırlarsa, iki devletin kendi içindeki ve aralarındaki gerginlikler ne kadar azsa, politik amaç, ölçü olarak o kadar ön plana geçecek ve kesin rol oynayacaktır; politik amacın tek başına kesin kararı belirlediği durumlar da vardır.

Savaş harekâtının hedefi, politik amacın yerini alınca genellikle onunla özdeşleşecek ve bu özdeşleşme, amaç ne kadar güçlüyse o kadar fazla olacaktır; bu da imha savaşından silahlı gözetlemeye kadar çeşitli önem derecesinde ve farklı düzeyde çaba harcamasını gerektiren savaşlar olabileceğini, bunda herhangi bir çelişki bulunmadığını açıklamaktadır. Fakat bu bizi, şimdi üzerinde durmak ve cevaplamak zorunda olduğumuz başka bir soruya götürüyor.

12. Askeri harekâtın durması hakkında henüz bir şey söylenmiş değildir

Tarafları savaşa sürükleyen politik amaç ne kadar önemsiz, eldeki olanaklar ne kadar zayıf ve hedef ne kadar sınırlı olursa olsun bu hareket, herhangi bir anda durdurulabilir mi? Bu, konunun özüne değinen bir sorudur. Her eylem, gerçekleşmek için belirli bir zamana muhtaçtır; buna, eylemin süresi diyoruz. Bu süre, eylemi gerçekleştirene göre uzun ya da kısa olabilir.

Biz burada sürenin uzunluğu ya da kısalığıyla meşgul olacak değiliz. Herkesin kendine göre bir tutumu vardır; yavaş davrananlar, fazla zaman harcamak istedikleri için yavaş hareket etmezler, aksine yaradılışları gereği fazla zamana muhtaç olduklarından ve acele ettikleri takdirde kötü yapacaklarından dolayı yavaş hareket ederler. O halde bu süre, iç nedenlere bağlıdır ve eylemin gerçek süresidir.

Şimdi, savaşta harekâtın her birine bu gerekli süreyi tanıyacak olursak, bu sürenin dışındaki zamanı, en azından ilk bakışta, israf olarak kabul etmemiz gerekir; bu da savaş harekâtında herhangi bir duraklamanın anlamsız, çelişkili olması demektir. Burada taraflardan birinin değil, bütün askeri harekâtın ilerlemesinin söz konusu olduğunu unutmamalıyız.

13. Harekâtı durdurabilecek bir tek neden vardır ve bu neden sadece taraflardan biri için geçerlidir

Her iki taraf da savaş için silahlanmış ise, buna aralarındaki düşmanlık neden olmuş demektir. Taraflar silahlanmış kaldıkları sürece, yani barış yapılmadığı sürece, bu düşmanlık ister istemez devam edecektir ve taraflar ancak bir koşulla sükuneti koruyabileceklerdir: Harekât için daha uygun bir zamanı bekleyerek. Fakat, harekât için en uygun zamana daima taraflardan yalnız biri sahip olabilir; çünkü taraflardan birini olumlu etkileyen bir durum, zorunlu olarak diğer tarafı olumsuz etkileyecektir. Taraflardan birinin çıkarı harekete geçmek ise, diğerinin çıkarı beklemekle zarar görecektir.

Tam bir kuvvet dengesi, harekâtın durmasını sağlayamaz; çünkü böyle bir denge halinde saldırıya geçen, ileri harekâta devam etmek zorundadır.

Fakat, saldırıya geçenin, dolayısıyla daha kuvvetli gerekçelere sahip tarafın, daha az güce sahip olduğu bir durumda, dengenin, gerekçelerin ve kuvvetlerin ürünü olarak meydana geldiği düşünülürse, böyle bir dengede herhangi bir değişiklik olasılığı olmadığı takdirde, tarafların barış yapmak zorunda kalacakları daima söylenebilir. Fakat bir değişiklik ihtimali varsa, bu değişiklik taraflardan sadece birine yararlı olacak ve diğerini harekete geçmeye mecbur edecektir. Dengenin harekâtın durmasını sağlamadığını, aksine tekrar daha uygun bir anın beklenmesine yol açtığını görüyoruz. O halde, iki devletten birinin olumlu bir hedef güttüğünü kabul edelim; diyelim ki, bu devlet, barış yapmak için düşmanın bir eyaletini zapt etmeyi şart koşsun. Bu eyaletin zaptından sonra onun politik amacı sağlanmış, harekâta ihtiyacı kalmamış, onun için huzur ve sükun başlamıştır. Eğer düşman da bu başarıyla sükun bulmuşsa barış yapacaktır; barış yapmak istemiyorsa, harekâta devam etmek zorundadır; bu harekât için dört haftalık bir hazırlığa ihtiyacı olduğu düşünülürse, harekâtı ertelemek için geçerli bir nedeni var demektir.

Fakat, bu andan itibaren harekâtın mantıkî sorumluluğu düşmana ait gibi görünüyor; yenen, yeni bir harekâta hazırlanması için yenilene zaman bırakmamalıdır. Bunları söylerken her iki tarafın da durumu tamamen kavradığı kendiliğinden varsayılmaktadır.

14. Böylece savaş harekâtı her şeyi yeniden şiddetlendiren bir süreklilik kazanır

Savaş harekâtı gerçekten sürekli olsaydı, bu süreklilik, her şeyi tekrar aşırılığa iterdi; çünkü, durup dinlenmek bilmeyen böyle bir eylemin heyecanları artırıp, ihtirasları körüklemesi bir tarafa bırakılsa bile harekâtın sürekliliğiyle daha sert bir sonuç, daha rahat bir neden-sonuç bağlantısı da meydana gelecek ve böylece her münferit hareket bir öncekinden daha önemli ve daha tehlikeli olacaktı. Fakat biz biliyoruz ki, savaş harekâtı her zaman böyle bir sürekliliğe sahip değildir ve harcanan zamanın çok az bir bölümünü harekâtın aldığı, geri kalan bütün zamanın sakin geçtiği savaşlar da vardır. Bunun daima anormal bir durum sayılmaması gerekir ve savaş harekâtına ara vermek de olasıdır; yani bunda bir çelişki yoktur. Bunun niçin bu şekilde olduğunu şimdi anlatmaya çalışacağız.

15. O halde burada bir kutuplaşma ilkesi dikkati çekiyor

Bir başkomutanın çıkarını daima diğerininkine karşıt bir büyüklükte düşündüğümüzde, gerçek kutuplaşmayı kabul etmiş oluruz. İleride bu ilkeye özel bir bölüm ayırma hakkımızı saklı tutuyorsak da burada bu konuda birkaç söz söylemek zorundayız.

Çok kutupluluk ilkesi, ancak tek ve aynı şeyin düşünüldüğü, olumlu unsurlarla olumsuz unsurların birbirini yok ettiği durumlarda geçerli olur. Bir savaşta taraflardan her biri yenmek ister; bu gerçek çok kutupluluktur; çünkü birinin zaferi, diğerinin zaferini ortadan kaldırır. Fakat, kendileri dışında da birçok ortak ilişkisi bulunan farklı iki şey söz konusu ise, bu durumda kutuplaşma bu unsurlarda değil, aralarındaki ilişkilerdedir.

16. Taarruz ve savunma farklı ve eşit güçte olmayan şeylerdir; bu nedenle kutuplaşma bunlar için kullanılamaz

Savaşın yalnız bir şekli olsaydı, yani sadece düşmanın saldırısı söz konusu olsaydı; savunma olmasaydı ya da başka bir deyişle taarruzun savunmadan tek farkı, birinde bulunup, diğerinde bulunmayan olumlu gerekçe olsaydı; savaş her zaman aynı şekilde olsaydı, bir tarafın yararı, diğer tarafın zararı ile daima aynı büyüklükte olur ve kutuplaşma meydana gelirdi.

Fakat savaş eylemi, ileride açıklayacağımız gibi birbirinden çok farklı ve birbirine eşit olmayan güçte iki şekle, yani taarruz ve savunma şekillerine ayrılır. O halde kutuplaşma, taarruz ve savunmanın bizzat kendisinde değil, her ikisini de ilgilendiren kesin sonuçtadır. Başkomutanlardan biri, kesin sonucu daha sonra almak isterse, diğeri erken almak isteyecektir; elbette sadece aynı tür savaşta. Eğer A'nın çıkarı, düşmanına (B'ye) şimdi değil de dört hafta sonra saldırmaksa, o halde B'nin çıkarı, A'nın saldırısını dört hafta beklemek değildir. Bu, dolaysız bir çelişkidir, fakat bundan, B'nin A'ya bir an önce saldırmasında çıkarının olduğu sonucuna varılmaz; bu, tamamen başka bir durumdur.

17. Kutuplaşmanın etkisi, çoğu kez savunmanın taarruza üstünlüğüyle yok edilir ve savaş harekâtının durması bu şekilde açıklanır

İleride görüleceği gibi, savunma, taarruzdan daha kuvvetli bir muharebe şekli de olsa, kesin sonucu geç almaya karar veren tarafa sağlayacağı yararın, karşı tarafa sağladığı kadar büyük olup olamayacağı kuşkuludur; bu yararın büyük olmadığı yerlerde kesin sonucun erken alınmasına karar verilmesiyle de bu telafi edilemez ve savaş harekâtının ilerleyişi etkilenemez. O halde, çıkarların kutuplaşmasının sahip olduğu itici gücün, taarruz ve savunma hareketlerinin gücü arasındaki farkta kaybolabileceğini ve böylece etkisiz bir hale gelebileceğini görüyoruz.

Bu nedenle içinde bulunduğu durum kendisi için elverişli olan taraf, savunmanın yararlarından vazgeçecek kadar kuvvetli değilse daha az elverişli bir geleceğe katlanmak zorundadır; çünkü, bu elverişsiz gelecekte savunarak dövüşmek, şimdi taarruza geçmekten ya da barış yapmaktan daha iyi olabilir. Kanaatimize göre, savunmanın üstünlüğü –doğru anlaşılmak şartıyla– ilk anda akla gelenden çok daha büyük olduğu için, savaşta meydana gelen durgunlukların bir bölümü, bundan yararlanılarak çelişkiye düşmeksizin açıklanabilir. Savunmanın üstünlüğü, harekâtın gerekçelerini o kadar çok yutacak ve nötralize edecektir ki –tecrübelerin de öğrettiği gibi– taarruz sık sık duracaktır.

18. İkinci bir neden, durumun içine çok iyi girilememesidir

Fakat, savaş harekâtını durdurabilen bir başka neden daha vardır: Durumun içine tamamen girilmemiş olması. Her komutan, ancak kendi durumunu tam olarak bilir; düşmanın durumunu ise pek güvenli olmayan raporlardan öğrenir; o halde, yaptığı muhakemede düşman hakkında yanılmış olabilir ve bu yanılgı sonucu, gerçekte kendisinde olan inisiyatifin düşmanda olduğunu sanar. Durumu kavramadaki bu noksanlık, çoğu kez yersiz bir durmaya, ara vermeye neden olduğu gibi zamansız bir ataklığa da neden olabilir. Dolayısıyla askeri harekâtın, ne geciktirilmesine ne de çabuklaştırılmasına fazla bir katkıda bulunmaz; fakat daima bu noksanlık, savaş harekâtının kendi içinde çelişkiye düşmeden durdurabilen doğal bir nedeni olarak kabul edilmelidir. Fakat doğası gereği insanın düşmanının gücünü olduğundan yüksek görme eğiliminde olduğu düşünülürse, durumun yeterince kavranmamış olmasının, savaş harekâtının durdurulmasına ve bu konudaki prensibin yumuşatılmasına genellikle çok yardımcı olacağını da kabul etmek gerekir.

Askeri harekâtın durdurulması olanağı savaş eylemine yeni bir yumuşama getirir; bu yumuşama zamanla savaş eylemini adeta sulandırır, ilerleme tehlikesini frenler ve kaybolan dengenin yeniden kurulması çarelerini arttırır. Savaşın çıkmasına neden olan gerginlikler ne kadar büyük, dolayısıyla da savaşın enerjisi ne kadar büyükse, hareketsiz geçen dönemler de o kadar kısa, düşmanlık ne kadar zayıfsa hareketsiz geçen dönemler o kadar uzun olacaktır; çünkü daha kuvvetli gerekçeler, irade gücünü artırır ve bu da bildiğimiz gibi, her zaman kuvvet yaratan bir faktördür.

19. Savaş harekâtında sık sık meydana gelen duraklamalar, savaşı kesinlikten daha da uzaklaştırır ve daha çok bir olasılıklar hesabı haline getirir

Savaş harekâtı ne kadar yavaş cereyan eder ve ne kadar sık duraklarsa hatayı düzeltmek o kadar kolay olur ve dolayısıyla da komutan, varsayımlarında o kadar atak davranır; ama aşırılık çizgisinin gerisinde kalmayı tercih eder ve her şeyi olasılıklar ve tahminler üzerine kurar. O halde somut durumun doğası, mevcut hal

ve koşullara göre bir olasılıklar hesabı yapılmasını istemektedir. Savaş harekâtının hızlı veya yavaş cereyanı, bu iş için az ya da çok zaman bırakır.

20. Savaşı kumar haline getirmek için eksik olan tek şey rastlantıdır; halbuki, rastlantının eksikliğini en az duyan savaştır

Bütün bunlar bize, savaşın nesnel doğasının onu ne kadar çok bir olasılıklar hesabı haline getirdiğini gösteriyor; şimdi savaşı bir kumar haline getirmek için sadece bir unsura ihtiyaç kalıyor: Rastlantı. Hiç kuşkusuz savaş, bu unsurun eksikliğini de duymayacaktır. Savaş kadar rastlantıyla ilişkisi kesilmeyen ve genel temasta bulunan başka bir insan eylemi yoktur. Rastlantıyla birlikte kaza ve kader de savaşta büyük bir yer tutar.

21. Savaş objektif niteliğiyle olduğu kadar sübjektif niteliğiyle de kumara benzer

Şimdi savaşın sübjektif doğasına, yani savaşın yürütülmesi için gerekli kuvvetlere bir göz atacak olursak, savaş bize çok daha fazla çözüm olarak görünecektir. Savaş eylemini teşvik eden unsur tehlikedir; peki, tehlike halinde moral kuvvetlerin hangisi en çok önem kazanır? Hiç kuşkusuz cesaret. Cesaret ve ihtiyat başka başka şeylerdir, farklı moral kuvvetlerdir; fakat pekâlâ bir arada bulunabilirler. Buna karşın tehlikeyi göze almak, talihe güvenmek, yiğitlik, atılganlık sadece cesaretin dış görünümleridir ve bütün bu ruh halleri, kazayı, rastlantıyı ararlar; çünkü rastlantı (kaza ve kader), onların unsurudur.

Savaş sanatının hesaplarında baştan itibaren mutlak matematiksel, sağlam bir temel bulunmadığını ve savaşın, tüm yapısıyla bir olanaklar, olasılıklar, talih ve kaza oyunu olduğunu görüyoruz. Bu nedenle savaş, insani faaliyetler içinde kağıt oyununa en yakın olanıdır.

22. Neden bu, genellikle insan aklına yakın geliyor?

Aklımız daima açıklıktan ve kesinlikten yana olmasına karşın, ruhumuz daha çok belirsizlikten hoşlanır. Ruh, kendisini yabancı hissettiği, bütün bilinen nesnelerin kendisini terk etmiş göründüğü

yerlere ulaşmak için, felsefi araştırma ve mantıkî sonuç çıkarmanın zahmetli yolundan yürümek yerine, hayal gücüyle, biraz da bilinçsiz olarak, tesadüflere ve şansa sığınmayı tercih eder; zorunluluğun çaresizliği yerine olanakların buradaki (rastlantılar ve şans ortamındaki) zenginliğinde yaşar; bu onu heyecanlandırır, coşturur; cesaret çabucak artar ve onun için tehlike ve tehlikeli girişim, tıpkı nehirdeki cesur yüzücü gibi kendini içine attığı bir unsur olur.

Kuram, ruhu bu alemde bırakıp kendini beğenmiş bir şekilde mutlak sonuçlara ve kurallara mı yönelmelidir? Bu takdirde kuramın yaşama bir yararı olmaz. Kuram, insancıl duyguları da dikkate almalı, cesarete, metanete, hatta atılganlığa da yer vermelidir. Savaş sanatı insani ve moral güçlerle meşgul olur; bu nedenle hiçbir konuda mutlak bir kesinliğe ulaşamaz; yani daima rastlantıya, şansa bir yer kalır; bu, en küçük işte de en büyük işteki kadar büyüktür. Bu şans, taraflardan birindeyse, cesaret ve kendine güven de diğer tarafta yer almalı ve boşluğu doldurmalıdır. Cesaret ve kendine güven ne kadar büyükse şansa, rastlantıya bırakılan yerde o kadar büyük olabilir. O halde cesaret ve kendine güven, savaşta çok önemli ilkelerdir. Sonuç olarak kuramın, savaşın zorunlu ve asil erdemlerinin, bütün savaş şekillerinde ve değişikliklerinde serbest hareket edebileceği kanunlar koyması gerektiğini söyleyebiliriz. Tehlikeye atılmakta da bir akıllılık vardır ve ihtiyat da aynı şekilde iyidir; ancak bunların, diğerine göre değeri hesap edilmiş olmalıdır.

23. Her şeye rağmen savaş, ciddi bir amacın ciddi bir aracıdır. Savaşın daha yakından tanımlanması

İşte savaş böyledir; işte savaş yöneten komutan, işte savaşı düzenleyen teori. Fakat savaş, bir zaman geçirme aracı değildir; sadece bir tehlikeye atılma ve başarma eğlencesi değildir; başıboş bir coşkunun işi de değildir; savaş, ciddi bir amaç için ciddi bir araçtır. Talihin türlü cilvesinden, ihtirasın, cesaretin, hayalin, heyecanın dalgalanmalarından payına düşen her şey, sadece bu aracın özellikleridir.

Bir toplumun –tüm halkın– özellikle uygar halkların savaşı, daima politik bir durumdan doğar ve ancak politik bir gerekçeyle başlatılır. O halde savaş politik bir eylemdir. Yalın anlamından çıkardığımız gibi savaş, kuvvetin tam, mutlak ve katkısız bir belir-

tisi olsaydı, politik nedenle patladığı andan itibaren politikadan tamamen bağımsız bir şey olarak onun yerini alır, politikayı kovar ve sadece kendine özgü kanunları izlerdi; tıpkı atılmış ve artık kendine verilmiş yönü izlemekten başka bir şey yapacak durumda olmayan bir torpido gibi. Gerçekten de bugüne kadar politika ile savaşın sevk ve idaresi arasında bir uyumsuzluk çıktıkça konu hep bu şekilde düşünülmüştür. Ama bu, temelinden yanlış bir düşünüştür. Görmüş olduğumuz gibi gerçek dünyanın savaşı, gerginliğini bir tek atımla giderebilecek türden bir görünüm değildir; aksine, tamamen aynı şekilde ve aynı ölçüde gelişmemiş, kâh adalet ve sürtüşmenin karşısına çıkardığı direnişin üstesinden gelmek için yeterince kabaran, şişen, kâh bir etki yaratmak bakımından çok zayıf kalan kuvvetlerin eseridir. Böylece savaş, şiddetin az ya da çok coşması, kabarması oluyor ve bunun sonucu olarak da gerginlikleri çabucak ya da nispeten yavaş çözümlüyor, nihayet kendi gücünü de yetiriyor. Diğer bir deyişle savaş, hedefine çok çabuk ya da nispeten geç ulaşır; fakat daima akımına müdahale edilebilecek kadar uzun sürer; böylece savaşa şu veya bu yön verilebilir; kısacası, yönetici bir zekanın iradesine bağlı olur. Şimdi, savaşın politik bir amaçtan doğduğunu düşünecek olursak, ona hayat veren bu ilk gerekçenin de savaşın yönetiminde öncelikle dikkate alınması doğaldır. Bununla beraber politik amaç, despot bir kanun koyucu değildir; aracın doğasına uymak zorundadır ve bu nedenle de sık sık değişir; ama yine de ilk önce düşünülmesi zorunlu olan şeydir. O halde politika, bütün savaş eyleminin iyice içine işleyecek ve savaşın içinde patlayan kuvvetlerin doğasının olanak verdiği oranda savaş üzerinde etki edecektir.

24. Savaş, sadece politikanın başka araçlarla devamıdır

O halde, savaşın yalın bir politik eylem olmayıp gerçek bir politik araç, politik ilişkinin bir devamı, politikanın başka araçlarla uygulanması olduğunu görüyoruz. Savaşın kendine özgü özelliği, sadece araçlarının özelliğinden ibarettir. Bu araçlarla politikanın yönünün ve amacının çelişkiye düşmemesini genellikle savaş sanatı sağlar; komutanlar da her durumda bunu isterler. Bu istek, gerçekte pek küçük bir istek değildir; hatta bazı hallerde politik amaç

üzerinde o kadar kuvvetli bir tepki yaratır ki, askeri isteklerin sadece politik amacın bir gerekçesi olarak düşünülmesine yol açar. Çünkü politik niyet amaç, savaş ise araçtır ve araç, hiçbir zaman amaçsız düşünülemez.

25. Savaşların çeşitliliği

Savaşın gerekçesi, ne kadar kapsamlı ve kuvvetli ise, halkın tüm varlığını ne kadar çok ilgilendiriyorsa, savaştan önceki gerginlik ne kadar şiddetliyse, savaş da o kadar soyut şekline yaklaşacak, o kadar düşmanı bastıracak, savaş hedefiyle politik amaç o kadar birleşecek ve savaşın askeri niteliği politik niteliğinden o kadar ağır basacaktır. Fakat gerekçeler ve gerginlikler ne kadar zayıf olursa, savaş unsurunun, yani kuvvetin doğal yönü, politikayı belirleyen çizgiden o kadar uzaklaşacak, dolayısıyla savaş, doğal yönünden o kadar çok saptırılmış olacaktır; politik amaç, ideal bir savaşın hedefinden daha farklı olacak, savaş o kadar politize olmuş görünecektir.

Okuyucunun yanlış düşüncelere kapılmaması için, burada şunu belirtmek zorundayız ki, savaşın doğal eğiliminden söz ederken sadece onun felsefi, kendine özgü mantıkî eğilimini düşünüyoruz; hiçbir zaman bilfiil çatışmaya katılan gerçek kuvvetlerin eğilimlerini düşünmüyoruz; oysa bu gerçek kuvvetler arasında, örneğin savaşan tarafların bütün moral güçlerinin ve ihtiraslarının da yer aldığının unutulmaması gerekir, bazı hallerde bu duygular o kadar çok tahrik edilebilir ki, ancak güçlükle politik çizgide tutulabilirler. Fakat çoğu kez böyle bir çelişki doğmayacaktır; çünkü, bu derecede güçlü çabaların varlığı aynı derecede büyük ve bu çabalarla ahenkli bir planın mevcudiyetini de şart koşar. Bu plan, önemsiz bir amaca yönelik olursa halk yığınlarındaki moral güçlerin gayreti de az olur ve halk daima alıkoyucu bir güçten çok, itici bir güce ihtiyaç duyar.

26. Tüm savaşlar, politik eylem olarak kabul edilebilir

Asıl konuya dönelim: Bazı savaşlarda politikanın tamamen ortadan kalktığı, bazılarında çok belirgin olduğu doğruysa da, bu savaşlardan birincisinin de ikincisi kadar politik olduğu iddia edilebilir; çünkü siyaset, kişiliğe sahip bir devletin anlayışı olarak

kabul edilecek olursa, politik tercihlerin meşrulaştırılması sürecine, ilişkilerin doğasının birinci türden bir savaşı kabul ettiren ve devletin göz önünde bulundurmak zorunda olduğu bütün koşullar sokulmalıdır. Ancak politikadan gelen bir inceleme gerçek bir kavrayışa dayanmıyorsa, politikadan klasik anlamda kuvvet kullanma, temkinli, tedbirli, kurnaz ve gayrı meşru bir akıllılık anlaşılıyorsa, savaşın ikinci şekli böyle bir politikaya birincisinden daha uygun düşebilir.

27. Savaş tarihinin anlaşılması ve kuramın temelleri bakımından bu görüşün sonuçları

O halde, ilk önce, savaşın hiçbir durumda kendiliğinden meydana gelen bir çatışma olmadığını, aksine politik bir araç olarak düşünülmesi gerektiğini görüyoruz; tüm savaş tarihiyle çelişkiye düşmemek ancak bu şekilde düşünmekle mümkündür. Ancak bu düşünce, savaş tarihini daha iyi anlaşılır bir hale getirebilir. Bu bakış açısı ikinci olarak bize, gerekçelerine ve çıktıkları andaki koşullara göre savaşların ne kadar farklı olduklarını, farklı olmak zorunda olduklarını gösteriyor.

Bu nedenle devlet adamının ve komutanını ilk vereceği, en önemli ve kesin sonucu en çok etkileyen hüküm, giriştiği savaşı bu ilişkiler içerisinde iyi tanımak, onu olduğundan başka türlü değerlendirmemek ya da şartların olanak vermeyeceği bir şekle sokmamaya çalışmaktır. Bütün stratejik sorunların ilki ve en geniş kapsamlısı budur. İleride, Savaş Planı başlıklı bölümde bu hususu daha yakından inceleyeceğiz.

Burada, konuyu bu noktaya kadar getirmek ve savaşın ve kuramının başlıca hangi açıdan incelenmesi gerektiğini saptamakla yetiniyoruz.

28. Kuram için sonuç

Savaş, her somut durumda doğasını biraz değiştirdiği için sadece gerçek bir bukalemun değildir; aynı zamanda genel görünüşüne göre de belirgin eğilimleri bulunan üç yanlı şaşırtıcı bir olaydır: Bir anda doğasının özünü teşkil eden şiddet, doğal ve kör bir içgüdü sayılması gereken kin ve nefret; öte yanda savaşı bağımsız

bir ruhsal etkinlik haline getiren olasılık hesapları ve rastlantılar; son olarak da savaşı tamamen akla bağlayan politik araç niteliği.

Bu üç yandan birincisi daha çok ulusu, ikincisi daha çok komutanı ve ordusunu, üçüncüsü ise daha çok hükümeti ilgilendirir. Savaşta kışkırtılıp, alevlendirilecek olan ihtirasların halkta zaten bulunuyor olması gerekir, rastlantı olasılıklarda cesaret ve yeteneğin oynayacağı rolün büyüklüğü küçüklüğü komutanın ve ordunun ayırıcı özelliklerine bağlıdır; fakat politik amaçlar sadece hükümeti ilgilendirir.

Tıpkı çeşitli kanunlara benzeyen bu üç eğilim, konunun derinliklerine kök salmıştır ve aynı zamanda da değişen boyutlara sahiptir. Bunlardan birini dikkate almayan ya da bunların arasında gelişigüzel bir ilişki kurmak isteyen bir kuram, derhal gerçekle öyle bir çelişkiye düşer ki, sırf bu yüzden tüm değerini yitirmiş kabul edilir. O halde görev, teoriyi, sanki üç çekim merkezi arasında bulunuyormuş gibi, bu üç eğilim arasında boşlukta dengede tutmaktır. Bu güç görevin nasıl çözümlenebileceğini Savaşın Teorisi başlıklı kitapta araştıracağız. Ama, savaşın burada saptanmış olan anlamı, bize teorinin temel yapısını gösteren başlıca unsurlarını ortaya koyup, aralarında ayrım yapmamızı sağlayan ilk ışık olacaktır.

İkinci Bölüm
SAVAŞTA AMAÇ VE ARAÇ

Bir önceki bölümde savaşın karmaşık ve değişken doğasını öğrendikten sonra şimdi de bu doğanın savaşta amaç ve araç üzerinde nasıl etki ettiğini araştırmak istiyoruz.

İlk önce, politik amacın gerçek aracı olabilmesi için savaşın nasıl bir hedefe yöneltilmesi gerektiğini kendi kendimize soracak olursak, bu hedefin, tıpkı savaşın politik amacı ve özel koşulları gibi değişken olduğunu görürüz.

Şimdi yine savaşın öz anlamından ayrılmayacak olursak, savaşın politik amacının özellikle savaşın sahası dışında olduğunu söylemek zorundayız. Çünkü savaş, irademizi düşmana zorla kabul ettirmek için kuvvet kullanma eylemi olduğuna göre, savaşta daima ve sadece düşmanı yenmek, yani düşmanı silahtan arındırmak söz konusudur. İlk önce, saf anlamdan doğan, aynı zamanda da gerçekte birçok duruma yakın düşen bu amacı, bu gerçeğin ışığında inceleyelim.

Daha sonra Savaş Planı adlı kitapta bir devleti silahtan arındırmanın ne demek olduğunu daha yakından inceleyeceğiz; fakat burada, üç genel madde olarak diğer her şeyi içine alan üç noktayı hemen birbirinden ayırt etmek zorundayız. Bunlar: **Silahlı kuvvetler, ülke ve düşmanın iradesidir.**

Silahlı kuvvet her durumda imha edilmelidir; yani artık savaşa devam edemeyecek bir duruma sokulmalıdır. Bundan sonra "düşman silahlı kuvvetinin imhası" deyiminden sadece bunu anlayacağımızı burada açıklamalıyız.

Ülke zapt edilmelidir; çünkü ülkede yeni bir silahlı kuvvet oluşturulabilir.

Fakat bu iki şey tamamen yapılsa bile düşmanın iradesi de kırılmadıkça, yani düşman hükümeti ve müttefikleri barış antlaşmasını imzalamaya ya da halk boyun eğmeye razı edilmedikçe, savaş yani düşmanca gerginlik ve düşman kuvvetlerinin etkisi sona ermiş kabul edilemez. Çünkü biz, ülkeyi tamamen işgal altında bulundururken içeriden yapılan yardımlarla ya da müttefiklerin yardımıyla savaş yeniden alevlenebilir. Elbette bu, barıştan sonra da olabilir ve savaşların tam bir kesin sonuca ulaşmadığından, kendi içinde sona ermediğinden başka bir şeyi kanıtlanamaz. Hal böyle olsa bile, aksi takdirde için için yanmaya devam edecek olan kıvılcımlar, barış antlaşmasının imzalanmasıyla yavaş yavaş söner ve gerginlikler yumuşar; çünkü, barış yanlılarının hepsi –bunlar her ulusta ve her türlü koşulda daima büyük bir toplam tutarlar– direnmekten tamamen vazgeçerler. Zaten daha sonra ne olursa olsun, daima barış ile amaca ulaşılmış ve savaş sona ermiş sayılır.

Yukarıda sözü edilen üç unsurdan silahlı kuvvetler, ülkenin korunmasıyla görevli oldukları için doğal sıra, önce bunların imhası sonra ülkenin işgalidir; bu iki başarıyla ve bu başarılardan sonra hâlâ sahip olduğumuz durumla düşman barışa zorlanır. Düşman silahlı kuvvetlerinin imhası normal olarak yavaş yavaş olur ve hemen peşinden de aynı tempoyla ülkenin zaptı gelir. Bu iki eylem, harekâtın cereyanı sırasında birbirlerini karşılıklı etkilerler; eyaletlerin kaybı, silahlı kuvvetlerin zayıflamasına neden olur. Fakat bu sıra hiçbir zaman zorunlu değildir, yani olaylar daima bu sıraya göre ilerlemez. Düşman silahlı kuvvetleri hissedilebilir derecede zayıflamadan ülkenin mukabil sınırına, hatta sınırın tamamen dışına çekilebilir. O halde bu durumda ülkenin büyük bir kısmı, hatta tümü zapt edilir.

Fakat soyut savaşın amacı, içinde her şeyi toplayan politik amaca ulaşmanın son aracı olan düşmanın silahtan arındırılması, gerçekte hiçbir zaman tümüyle sağlanamaz ve bu durum barışın da zorunlu koşulu değildir; o halde hiçbir şekilde bir kanun olarak kurama dahil edilemez. Taraflardan biri silahtan arındırılmadan, hatta denge hissedilir derecede bozulmadan önce yapılan sayısız

barış antlaşması vardır. Somut durumlara bakacak olursak, daha da ileri giderek diyebiliriz ki, aynı sınıftan kuvvetlerde düşmanın yenilmesini düşünmek boş bir hayal olabilir; özellikle düşman belirgin ölçüde güçlü ise.

Soyut savaş kavramından çıkarılan amacın genellikle gerçek savaşa uymamasının nedeni, bir önceki bölümde meşgul olduğumuz soyut savaş kavramıyla gerçek savaş kavramının farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Savaş, soyut kavramın açıkladığı gibi olsaydı, kuvvetleri açıkça eşit olmayan devletler arasındaki bir savaş herkese saçma gelir, dolayısıyla olanaksız olurdu. Maddi kuvvetlerin eşitsizliği, moral kuvvetlerle dengelenemeyecek kadar büyük olmalıdır; bugünkü toplumsal durumumuz karşısında Avrupa'da bunun geniş ölçüde sağlanması pek olası değildir. Kuvvetleri birbirinden çok farklı devletler arasında savaşlar, gerçekte, savaşın esas anlamından çok uzaklaşmış olmasından ileri gelmektedir. Gerçekte, direnme yeteneksizliğinden başka iki şey barışı gerektiren neden olabilir: Birincisi, başarının ihtimal dahilinde görülmeyişi, ikincisi, başarı için ödenmesi gereken bedelin çok yüksek oluşudur.

Bir önceki bölümde görmüş olduğumuz gibi savaş tümüyle sert kanunlardan kurtulmak ve olasılıklar hesabına sığınmak zorunda olduğundan –savaşın çıkmasına neden olan koşullar elverdikçe bu daima böyle olacağından– savaşı doğuran nedenler ve gerginlikler ne kadar önemsizse, bu olasılıklar hesabından barışı sağlayan nedenlerin nasıl doğabildiğini anlamak da o kadar kolay olur. O halde savaşın, daima bir tarafın yenilmesine kadar sürmesi gerekmez; savaşı gerektiren nedenlerin ve gerginliklerin çok zayıf olduğu durumlarda en küçük bir olasılığın bile bundan zarar görecek tarafı yumuşamaya sevk edeceği düşünülebilir. Eğer karşı taraf, böyle bir olanağın varlığına önceden inanmış olursa, düşmanı tamamen yenmenin yollarını aramadan ve yenmeden önce, doğal olarak bu olasılığı gerçekleştirmeye çalışacaktır.

Şimdiye kadar kullanılmış olan ve bundan sonra da kullanılacak olan kuvvet, genellikle barış kararını daha çok etkiler. Savaş körü körüne bir ihtiras eylemi olmadığından aksine politik amaç ağır bastığından, bu amacın değerini, onu elde etmek için

göze almaya hazır olduğumuz fedakârlıkların büyüklüğü belirler. Bu sadece fedakârlıkların kapsamı bakımından değil, devamı bakımından da böyle olacaktır. O halde harcanan kuvvet, politik amacın değerine denk olamayacak kadar artar artmaz savaştan vazgeçilecek ve barış olacaktır.

Bu da gösteriyor ki, taraflardan birinin diğerini tamamen silahtan arındırmayı başarmadığı savaşlarda, başarı olasılığının uzaklığına ve harcanması gereken kuvvetin büyüklüğüne göre her iki tarafta da barış gerekçesi artacak ya da azalacaktır. Eğer bu barış gerekçesi her iki tarafta da aynı derecede kuvvetli olursa, taraflar politik farklılıklarının ortasında buluşacaklardır; taraflar bir yerde daha fazla kuvvetlenirken, diğer bir yerde daha zayıflayabileceklerdir; bunların toplamı yeterli olunca barış yapılacaktır; elbette bundan gerekçesi zayıf olan taraf kârlı çıkacaktır.

Pratikte politik amacın olumlu ve olumsuz doğası arasında ister istemez meydana gelen farkı burada bilerek dikkate almıyoruz; çünkü ileride göstereceğimiz gibi bu farkın büyük bir önemi olmakla beraber başlangıçtaki politik amaçlar, savaş sırasında çok değişeceğinden ve sonunda tamamen başka bir şeye dönüşebileceğinden, artık başarılar ve olası sonuçlarla belirlenebileceğinden burada daha genel bir görüşle yetinmek zorundayız.

Şimdi de başarı olasılığı üzerine nasıl etki yapılabilir sorusu ortaya çıkıyor. Elbette, ilk önce düşmanın yenilmesini sağlayan etkenlerle, yani düşman silahlı kuvvetlerinin yok edilmesi ve eyaletlerinin zaptıyla bu sağlanır. Fakat ikisi de ilk amaca hizmet bakımından taşıdıkları önemi burada taşımazlar. Düşmana saldırdığımızda ilk darbeyi, nihayet her şey harabe haline gelinceye kadar bir dizi darbeyle sürdürmek ya da düşmanın güven duygusunu kırmak, üstün olduğumuz duygusunu yaratmak ve onu gelecek hakkında endişeye sevk etmek için bir zaferle yetinmek isteyip istememiz tamamen farklı şeylerdir. Eğer bir zaferle yetinmek istiyorsak, düşman silahlı kuvvetlerinin yok edilmesi için kullanacağımız kuvvet ancak buna yetecek kadar olacaktır. Aynı şekilde, eyaletlerin zaptı da düşmanın yenilmesini hedef almadığı takdirde, başka bir önlemdir. Düşmanı yenilgiye uğratılmasının amaçlandığı durumlarda, düşman silahlı kuvvetlerinin yok edilme-

si en etkin hareketi oluşturacak, eyaletlerin alınması sadece bunun sonucu olacaktır. Düşman silahlı kuvvetleri yok edilmeden eyaletlerin alınması daima zorunlu bir felaket, bir baş belası olarak kabul edilmelidir. Buna karşın, eğer düşman silahlı kuvvetlerini yenmeyi amaçlamıyorsak ve düşmanın kanlı kesin sonuç yolunu aramayacağından, korktuğundan eminsek, zayıf tutulan ya da hiç savunulmayan bir eyaleti almak yararlıdır. Bu yarar, düşmanı genel başarı hakkında endişeye düşürecek kadar büyükse, barışa götüren bir yol olarak da kabul edilebilir.

Şimdi, düşman silahlı kuvvetlerini yenmeden başarı olasılığını etkileyen özel bir araç yani dolaysız politik ilişkiler kuran girişimler üzerinde duracağız. Tercihen düşmanımızın ittifaklarını dağıtan ya da etkisiz hale getiren, bize yeni müttefikler kazandıran, politik fonksiyonları bizim yararımıza harekete geçiren vb. girişimler varsa, bunların başarı olasılığını, düşman silahlı kuvvetlerini yenmekten daha çok artıracağı ve hedefe giden yolu çok daha kısaltacağı kolaylıkla anlaşılır.

İkinci sorun, hangi önlemlerin düşmanın kaybını daha çok etkileyeceği, başarının bedelini artıracağı sorusudur.

Düşmanın kuvvetlerini verimsiz kullanması, silahlı kuvvetlerinin yıpranması tarafımızdan yıkımı, eyaletlerinin kaybı ise tarafımızdan fethi demektir.

Konuyu daha yakından incelediğimizde, anlamlarının farklı olması nedeniyle bu iki hususun, burada da her zaman birbirine karışmayacağı, amaca göre değişeceği açıkça ortaya çıkar. Genellikle bu farkın çok küçük olması bizi yanıltmamalıdır; çünkü gerçekte kuvvetin şu veya bu şekilde kullanılmasını, çoğu kez zayıf gerekçelerdeki en ince farklar belirler. Burada biz sadece belirli koşullarda hedefe başka yollardan da ulaşılabileceğini, bunun hiçbir zaman bir çelişki, bir saçmalık ve hata olmadığını göstermeye çalışıyoruz.

Bu iki hususdan başka, düşmanın kuvvet israfını artıran üç özel yol daha vardır. Birincisi işgaldir; yani düşman eyaletlerini sahip olmak niyetiyle değil, haraç almak ya da yakıp yıkmak için ele geçirmedir. Burada asıl amaç, ne düşman topraklarının zaptı ne de düşman silahlı kuvvetlerinin yenilmesidir; amaç sadece düşmana zarar vermektir. İkinci yol, girişimlerimizi özellikle düşmana verilen

zararı artıracak maddelere yöneltmektir. Silahlı kuvvetlerimizin kullanabileceği bu iki yolu düşünmekten kolay bir şey yoktur. Bunlardan birincisi, düşmanı yenmek istediğimiz zaman kullanılır. İkincisinde düşmanı yenmek söz konusu değildir ve düşmanı yenmenin zaten söz konusu olamayacağı hallerde tercih edilir. Alışılagelmiş olan deyimle, birincisi daha ziyade askeri, ikincisi daha ziyade politik sayılır. Fakat daha yüksekten bakıldığında ikincisi de birincisi kadar askeridir ve her biri, sadece mevcut koşullara uyduğu takdirde amaca elverişlidir.

Uygulandığı durumlar bakımından yolların en önemlisi olan üçüncü yol, düşmanın yıpratılmasıdır. Bu deyimi sadece konuyu bir sözcükle dile getirmiş olmak için gelişigüzel seçmiş değiliz; yapılan işi tam anlamıyla ifade ettiği ve ilk bakışta göründüğü kadar mecazi olmadığı için kullandık. Savaşta yıpratma, harekâtın devamıyla maddi kuvvetlerde ve iradede yavaş yavaş meydana gelen bitkinliği ifade eder.

Şimdi, savaşın devamında düşmana üstünlük sağlamak istiyorsak, mümkün mertebe küçük amaçlarla yetinmek zorundayız; çünkü büyük bir amaç için, küçük amaçtan daha fazla güç kullanılması işin doğası gereğidir. Fakat bizim hedef alacağımız en küçük amaç, saf bir mukavemettir; yani olumlu amacı olmayan bir savaş. Böyle bir savaşta araçlarımız oran bakımından en büyük olacak ve sonuç güvence altına alınacaktır. Fakat bu olumsuzluk nereye kadar gidebilir? Elbette mutlak pasifliğe kadar gidemez; çünkü sadece dayanmak, savaş yapmak değildir; fakat mukavemet bir faaliyettir ve bu faaliyetle o kadar çok düşman kuvveti imha edilmelidir ki, düşman niyetinden vazgeçmek zorunda kalsın. Her mukavemette biz yalnız düşmanı niyetinden vazgeçirmek isteriz ve amacımızın olumsuz niteliği de burada saklıdır.

Tek başına yaptığı hareketinde başarılı olsa bile, bu olumsuz amacın aynı yöndeki olumlu amaç kadar etkili olamayacağı açıktır. Ancak fark şuradadır ki, olumsuz amacın başarı şansı daha büyüktür ve dolayısıyla daha çok güven verir. Olumsuz amaç tek başına yapılan harekette sağlayamadığı etkinliği zamanla, yani savaşın devamıyla telafi etmek zorundadır; böylece, saf mukavemetin ilkesi olan bu olumsuz amaç, savaşın devamında düşmana üstünlük

sağlamanın, yani onu yıpratmanın da doğal aracıdır.

Saldırı ile savunma arasındaki, savaşın bütün alanlarına hükmeden farkın esas nedeni de işte buradan kaynaklanmaktadır. Fakat biz burada bu konuyu daha fazla deşemeyeceğiz; bütün avantajların, bu avantajları destekleyen ve başarının büyüklüğü ile emniyeti arasındaki felsefi dinamizm kanununun gerçekleştirildiği bütün daha kuvvetli muharebe şekillerinin bu olumsuz amaçtan türetilebileceğini söylemekle yetineceğiz. Bütün bunları ileride inceleyeceğiz.

Eğer olumsuz amaç yani bütün araçların yalın bir mukavemette birleşmesi, savaşta bir üstünlük sağlıyorsa ve bu üstünlük, düşmanın olası üstünlüğünü karşılayacak kadar büyükse, bu durumda sadece savaşın devamı, düşman kuvvetlerinin israfına ve düşmanın yavaş yavaş politik amacı artık dengede tutamayacağı bir noktaya gelmesine yol açacak yani düşman savaştan vazgeçmek zorunda kalacaktır. O halde bu yolun, yani düşmanı yıpratmanın, zayıfın güçlüye karşı koymak istediği bütün durumları içerdiği görülüyor.

Büyük Friedrich, Yedi Yıl Savaşları'nda[6] hiçbir zaman Avusturya Monarşisini yenecek durumda değildi; eğer XII. Şarl[7] gibi hareket ederek böyle bir girişimde bulunmuş olsaydı, herhalde bozguna uğrardı. Fakat, kendisi aleyhinde ittifak etmiş olan devletlere karşı kuvvetlerini yedi yıl boyunca o kadar ustaca bir tasarrufla kullandı ki, harcadıkları kuvvetin başlangıçta tahmin ettiklerinden çok daha fazla olduğunu gören düşmanları barış yaptılar.

O halde, savaşta hedefe götüren ama her zaman düşmanın yenilmesine bağlı olmayan pek çok yol olduğunu görüyoruz. Düşman silahlı kuvvetlerinin imha edilmesi, düşman eyaletlerinin zaptı, işgali, doğrudan politik ilişkilere yönelik girişimler, nihayet düşman darbelerini pasif bekleyiş... Bütün bunlar, düşman iradesinin kırılması için kullanılabilecek araçlardır; durumun özel-

(6) Yedi Yıl Savaşları (1756-1763), İngiltere ve Doğu Prusya ile Avusturya, Fransa ve müttefikleri arasında yedi yıl devam eden savaş. Savaşın nedenleri İngiltere ile Fransa arasındaki sömürge rekabeti ve Avusturya İmparatoriçesi Maria Theresia'nın Silezya'yı II. Fredrich'ten geri almak istemesiydi.

(7) İsveç Kralı (1682-1718), Danimarka, Saksonya, Polonya'yı yenmiş, Rusya'ya yenilmiştir.

liğine göre bunlardan biri uygulanır. Ad hominem[8] argümanlar diyebileceğimiz bir sınıf amacı da, hedefe götüren daha kısa yol olarak buna ekleyebiliriz. İnsan ilişkilerinin bütün maddi koşullarına sıçrayan bu kıvılcımlar, insani ilişkilerin hangi alanında bulunmaz ki? Ve savaş niteliklerinin kabinede ve orduda çok büyük bir rol oynadığı bir savaşta, buna çoğunlukla rastlanır. Bu konuya işaret etmekle yetiniyoruz; çünkü bunları sınıflandırmaya kalkışmak bir tür titizlik olur. Bütün bunları dikkate alarak, amaca götüren olanaklı yolların sayısının, sonsuza varıncaya kadar çoğaldığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Hedefe götüren bu kısa yolları yeterince değerlendirmemek, onları sadece birer istisna, savaşın sevk ve idaresinde meydana getirdikleri farkı ikincil bir şey saymamak için, savaşa neden olabilecek politik amacın çeşitliliğinin bilincine varmış olmak ya da politik varlığı sürdürmek için yapılan bir imha savaşıyla, zoraki ya da rastlantısal bir ittifakın hoş olmayan yükümlülüklerini yerine getirmek için yapılan bir savaş arasındaki farkı bir bakışta kavramak zorunludur. Uygulamada bu ikisi arasında sayısız kademe vardır. Eğer teoride bu kademelerden biri reddedilirse haklı olarak hepsi de reddedilebilir; ama bu gerçek dünyayı hiç dikkate almamak olur.

Savaşta izlenecek hedefin mahiyeti genellikle budur; şimdi araçlara gelelim.

Araç tektir; o da muharebedir. Muharebe, ne kadar çok çeşitli olursa olsun, kin ve düşmanlığın yumruk kavgasındaki kaba şeklinden ne kadar uzaklaşırsa uzaklaşsın, muharebeyle ilgisi olmayan ne kadar çok şeyi içine alırsa alsın daima savaş kavramı içinde tetkik edilir; o savaş kavramı ki, içinde görünen bütün etkiler esas itibariyle muharebeden gelir.

Gerçeğin çok çeşitliliği ve karmaşıklığı içinde bile, bunun daima böyle olduğunu kanıtlayan, çok basit bir delil vardır. Savaşta her şey, silahlı kuvvetler tarafından yapılır. Fakat silahlı kuvvetler de, silahlı insanlardan oluştuğu için, silahlı kuvvetlerin bulunduğu her yerde, muharebe fikrinin temeli oluşturması zorunludur.

(8) Ad hominem, bir şeyi bir başkanın takdirine ve idrak kabiliyetine göre, özellikle somut şekilde ispat etmek veya açıklamak. Düşmanı kendi eylem ve sözleriyle suçlamak anlamına da gelir.

O halde askeri kuvvetlerle ilgili her şey, yani bunların meydana getirilmesi, elde edilmesi ve kullanılmasına ilişkin ne varsa hepsi, savaş faaliyetlerine girer.

Silahlı kuvvetlerin meydana getirilmesi ve elde edilmesi açıkça araçtır; kullanılmaları ise amaçtır.

Savaşta muharebe, bireylerin bireylere karşı teke tek kavgası değildir; aksine daha çok teşkilatlanmış bir bütünün kavgasıdır. Bu büyük bütün içindeki birlikleri iki çeşide ayırtabiliriz: Özneye göre belirlenenler, nesneye göre belirlenenler. Bir orduda muharipler daima yeni birlikler halinde toplanır ve daha yüksek bir kuruluşun kademesini oluştururlar. O halde bu kademelerden her birinin muharebesi, az ya da çok belirgin bir birlik bütünlük de oluşturur. Ayrıca, muharebenin amacı, yani nesnesi de aynı şekilde bir birlik bütünlük teşkil eder.

Şimdi, savaş harekâtı içerisinde birbirinden ayırt edilen bu birlik bütünlükler, yani birlik bütünlük sunan çarpışmalar muharebe adıyla anılır.

Silahlı kuvvetlerin kullanılmasında temel düşünce çarpışma olduğuna göre bu kuvvetlerin kullanılması, esas itibariyle bir miktar muharebenin saptanması ve düzenlenmesinden başka bir şey değildir.

O halde, bütün savaş etkinlikleri doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak muharebeyle ilgilidir. Asker, orduya alınır, giydirilir, silahlandırılır, eğitilir; uyur, yer, içer ve yürür. Bütün bunlar, sadece uygun yerde ve uygun zamanda savaşmak içindir.

Savaş faaliyetlerinin hepsi muharebede son bulduğuna göre, muharebeleri düzenlemekle bu faaliyetlerin hepsine el atmış olacağız; sonuç yalnız bu düzenleme ve onun uygulanmasından meydana gelecektir; hiçbir zaman doğrudan doğruya düzenlemeden önce bulunan koşullardan değil. Şimdi, muharebede bütün faaliyetler düşmanın ya da –çoğu kez olduğu gibi– düşman silahlı kuvvetlerinin imhasına yöneliktir; çünkü muharebenin anlamı budur. O halde düşman silahlı kuvvetlerinin imhası, daima muharebenin amacına ulaşmak için bir araçtır.

Bu amaç, sırf düşman silahlı kuvvetlerinin imhası da olabilir; ama bu hiçbir şekilde zorunlu değildir; aksine, amaç tamamen

başka türlü de olabilir. Yani, önce de değinmiş olduğumuz gibi politik amaca ulaşmak için düşmanın yenilmesi tek araç olmadığına ve savaşın hedefi olarak izlenecek başka hususlar da bulunduğuna göre, bu hususlar, tek başına yapılan savaş hareketlerinin, dolayısıyla muharebenin hedefi olarak izlenebilir.

Fakat, ikincil hareketler olarak tamamen düşmanı yenmeyi hedef almış olan muharebelerin, ilk amaçlarının düşmanın imhası olması gerekmez.

Büyük bir silahlı kuvvetin çok karmaşık kuruluşu ve bu silahlı kuvvetlerin kullanılışında etkili olan durum ve koşullar düşünülecek olursa, böyle bir silahlı kuvvetin muharebesinin de birbirine bağlı bölümlerden oluşan karmaşık bir yapıya sahip olacağı anlaşılır. Elbette tek başına gerçekleştirilen muharebelerin de amaçları olabilir ve olması da zorunludur; ama bu amaçlar düşmanın imhası değildir; bununla beraber düşmanın imha edilmesine büyük ölçüde, ama sadece dolaylı olarak etki eder. Eğer bir tabur, düşmanı bir dağdan, bir köprüden vb. bir yerden atmak görevini almışsa, kural olarak o yerin ele geçirilmesi asıl hedeftir; düşman kuvvetlerinin imhası sadece araçtır ya da ikinci derecede önem taşıyan bir hususdur. Düşman, sadece bir gösterişle yerinden atılabilirse amaca ulaşılmış olur; ama dağ ve köprü kural olarak sadece, düşman silahlı kuvvetlerinin daha geniş ölçüde imhasını sağlamak için alınmış olur. Muharebe sahasında durum böyle olunca, yalnız bir ordunun diğerine karşı değil, bir devletin, bir halkın, bir ülkenin diğerine karşı durduğu tüm savaş alanında, durum kolaylıkla böyle olacaktır. Burada olanaklı ilişkilerin ve dolayısıyla başarı sağlayacak düzenlemelerin sayısı artırılır, çok çeşitli önlemler alınır ve amacın birbirine bağlı olacak şekilde kademelendirilmesiyle ilk araç, son amaçtan daha uzaklaşmış olur.

O halde, birçok nedenlerden ötürü bir muharebenin amacının, düşman silahlı kuvvetlerinin imhası olmaması, bunun sadece araç olarak kabul edilmesi mümkündür. Fakat bütün bu durumlarda bu imhanın gerçekleşmesi de artık önemli değildir; çünkü buradaki muharebe, karşılıklı kuvvet denemesinden başka bir şey değildir; bizzat muharebenin bir değeri yoktur; doğurduğu sonucun, yani kesin sonucun değeri vardır.

Fakat, kuvvetlerin çok faklı olduğu durumlarda kuvvet denemesi, sadece tahminle yapılabilir. Bu gibi durumlarda muharebe de olmaz, daha zayıf olan taraf hemen pes eder.

Muharebenin amacı, daima, muharebeye katılan düşman kuvvetlerinin imhası olmadığına, hatta çoğu kez gerçekte muharebe yapılmadan, sadece düşmanın tespiti ve bu tespitin meydana getirdiği hal ve koşullarla muharebenin amacına ulaşılabildiğine göre, bütün seferlerin, muharebelere önemli bir rol düşmeden büyük bir faaliyetle sürdürülmesinin pekâlâ mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

Savaş tarihi, bunun böyle olabileceğini yüzlerce örnekle kanıtlar. Bu durumlarda elde edilen kansız sonucun ne derecede haklı olduğunu, yani bir çelişkinin söz konusu olup olmadığını ve bu yüzden sivrilmiş birkaç şöhretin eleştiriye dayanıp dayanmayacağını burada ele almak istemiyoruz; çünkü biz bunu sadece, savaşın bu şekilde cereyanının mümkün olduğunu göstermek için yaptık.

Savaşta bizim bir tek aracımız vardır; o da muharebedir. Fakat, muharebenin çeşitli amaçlara uygun olarak kullanılmasından doğan çok çeşitliliği, bizi çeşitli yollara sevk etmekte, böylece hiç ilerlememiş gibi görünmekteyiz; fakat durum hiç de böyle değildir; çünkü aracın tek oluşu, gözle izlenebilir bir iplik gibi tüm savaş faaliyetinin dokusu içinden geçmekte ve bu faaliyetleri bir arada tutmaktadır.

Savaşta izlenebilecek amaçlardan birinin düşman silahlı kuvvetlerinin imhası olduğunu görmüştük; fakat bu amacın diğer araçlar arasındaki önemi hakkında bir karar vermemiştik. Münferit durumlarda bu, hal ve koşullara bağlı olacaktır; genelde ise değerini belirlemiş değiliz. Şimdi tekrar bu konuya dönecek ve bu amaca verilmesi gereken önemi gözden geçireceğiz.

Savaşta tek faaliyet, tek hareket muharebedir; karşımızdaki silahlı kuvvetin imhası, muharebede bizi amaca ulaştıracak araçtır. Muharebe fiilen gerçekleşmese bile bu böyledir; çünkü her halükârda karar, bu imhanın kuşkusuz olduğu varsayımına dayanır. Buna göre, düşman silahlı kuvvetlerinin imhası, bütün savaş harekâtının temelini teşkil eder; bir kemerin dayanak noktaları üzerinde durması gibi muharebede de bütün tertiplerin son dayanak noktası bu imhadır. O halde bütün hareketler, silah zoruyla kesin sonuç gerçekten elde edilecek olursa uygun bir sonuç olacağı varsayımının

etkisi altında cereyan eder. Poliçe ile yapılan ticaret için peşin ödeme ne ise, büyük küçük bütün savaş harekâtı için silah zoruyla kesin sonuç almak da odur[9]; bu ilişkiler, ne kadar uzak olursa olsun, ne kadar nadiren gerçekleşirse gerçekleşsin hiçbir zaman tamamen yok sayılmazlar.

Bütün tertiplerin temeli silah zoruyla kesin sonuç almak olduğuna göre, düşman, yalnız doğrudan doğruya bizim tertiplerimize yönelik bir muharebe ile değil, yeteri kadar önemli diğer bir başarılı muharebe ile de tertiplerimizi etkisiz hale getirebilir. Çünkü silah zoruyla elde edilen her önemli sonuç, yani düşman silahlı kuvvetlerinin her imhası, sıvılar gibi aynı düzeye gelme eğiliminde olduklarından, daha önceki bütün sonuçları etkiler.

O halde düşman silahlı kuvvetlerinin imhası, diğer bütün araçların ona uyması gereken daha yüksek, daha etkin bir araç olarak görünüyor.

Bununla beraber, düşman silahlı kuvvetlerinin imhasına ancak diğer bütün koşulların eşit sayıldığı durumlarda daha yüksek bir etkinlik atfedilebilir. Körü körüne bir cüretin, atılganlığın daima tedbirli bir becerikliliğe üstün geleceği sonucunu çıkarmaya kalkışmak, çok büyük bir anlayışsızlık olur. Beceriksiz bir atılganlık düşman silahlı kuvvetlerinin değil, kendi silahlı kuvvetlerimizin imhasına neden olabilir, biz herhalde bunu istemiş olamayız. Daha yüksek bir etkinlik, izlenen yola değil, hedefe aittir ve biz, ulaşılan bir hedefin etkisini sadece diğer bir hedefin etkisiyle karşılaştırırız.

Burada özellikle şu noktaya dikkati çekmemiz gerekiyor ki, düşman muharebe gücünün imhasından söz ederken bu kavramı, sırf düşmanın fiziki kuvvetleriyle sınırlamak zorunda değiliz; aksine bu kavramdan daha çok moral kuvvetlerin imhasının anlaşılması gerekiyor; çünkü bu iki kuvvet, en küçük kesimlerine kadar o derece iç içe girmiştir ki, birbirlerinden hiçbir zaman ayrılamazlar. Büyük bir imha hareketinin ve büyük bir zaferin, diğer bütün silah

9. Clausewitz, "Wom Kriege"nin 1804'te yaptığı ön çalışmalarında da ticarete atıfta bulunmuş ve "poliçe ile yapılan ticaret için peşin para ne ise strateji için muharebe de odur" demiş, ayrıca şunları eklemiştir: "Birkaç başarılı muharebe bir komutana bazen olduğundan çok daha büyük bir başarı sağlar, tıpkı belirli bir servetin tüccara çoğunlukla garanti edebileceğinden daha büyük bir kredi sağlaması gibi. Fakat, hiç serveti olmayan poliçe de çekemez ve dövüşmesini hiç bilmeyen en ufak bir başarı olasılığı olmadan ölüm manevrası yapabilir."

zoruyla alınan sonuçları etkilemesinin kaçınılmaz olduğundan burada söz ettik; işte bu moral unsurudur ve deyim yerinde ise bu unsur akıcıdır, bütün parçalara kolaylıkla yayılır. Düşman silahlı kuvvetlerinin imhası diğer bütün araçlardan daha değerlidir; ama pahalı ve tehlikelidir; bundan kaçınmak için başka yollara başvurulur.

Araçların pahalıya mal olması, kendiliğinden anlaşılabilir bir konudur; çünkü diğer durum ve koşulların eşit olması halinde kendi silahlı kuvvetlerimizin harcanması, daima amacımızın düşmanı imhaya yönelmesi oranında büyük olacaktır.

Fakat bu aracın tehlikesi, beklediğimiz büyük etkinin başarısızlık halinde geri tepmesindedir; yani daha büyük zarar doğurmasındadır.

O halde diğer yollar, başarı halinde daha az pahalıya mal oldukları gibi başarısızlık halinde de daha az tehlikelidirler; fakat bunun için tarafların aynı şeyi yapmaları, yani düşmanın da aynı yolu izlemesi şarttır. Çünkü düşman, silahla kesin sonuç alma yolunu seçecek olursa, bizim izleyeceğimiz yol da, kendi irademizin aksine, aynı yola, yani düşmanın seçmiş olduğu yola dönecektir. Bu durumda her şey imha hareketinin sonucuna bağlı olacaktır; fakat diğer bütün koşulların yine eşit kabul edilmesi halinde, her ne olursa olsun bu harekâttan bizim zararlı çıkacağımız kesindir. Çünkü biz, amaçlarımızı ve araçlarımızı kısmen düşmanınkinden farklı noktalara yöneltmiş bulunuyoruz. Biri diğerinin bir parçasını, bir bölümünü oluşturmayan farklı iki amaç, birbirini yok eder; ve bu amaçlardan birini gerçekleştirmek için kullanılacak kuvvet, aynı zamanda diğerine de hizmet edemez. O halde, taraflardan biri silah zoruyla kesin sonuç almaya karar vermişse, diğer tarafın aynı yola gitmeyip başka bir hedefe yöneldiğinden emin olur olmaz, kendi başarı olasılığının artığından da emin olabilir ve başka bir hedefe yönelen taraf, akla yakın olarak, bunu ancak düşmanın da silah zoruyla kesin sonucu pek aramadığını varsaydığı takdirde yapacaktır.

Burada amaçların ve kuvvetlerin başka bir yöne yöneltilmesinden söz ederken sadece savaşta düşman kuvvetlerinin imhası dışında akla gelebilecek olumlu hedefleri kastediyoruz; yoksa, düşman kuvvetlerinin yıpratılması niyetiyle seçilmiş olan salt mukavemeti değil. Salt mukavemette olumlu amaç yoktur; yani salt

mukavemette kuvvetlerimiz başka hedeflere yöneltilemez; ancak düşmanın niyetlerini boşa çıkarmakla yetinmek durumundadırlar.

Şimdi, düşman kuvvetlerinin imhasının olumsuz tarafına, yani kendi kuvvetlerimizin korunmasına bir göz atmanın tam yeridir. Bu iki çaba daima birlikte yürür; çünkü karşılıklı etki içindedirler; bunlar, bir ve aynı niyetin birbirini tamamlayan parçalarıdırlar. Biz sadece birinin ya da diğerinin üstün olması halinde hangi etkinin meydana geleceğini inceleyeceğiz. Düşman silahlı kuvvetlerini imhaya çalışmak olumlu bir amaçtır ve son hedefi düşmanın yenilmesi olabilecek olumlu başarılara götürür. Kendi kuvvetlerimizi korumak olumsuz bir amaçtır ve düşmanın niyetinin boşa çıkarılmasına götürür; yani bu demektir ki, saf mukavemette hedef, harekâtın düşman yıpranıncaya kadar uzatılmasından başka bir şey olamaz.

Olumlu amaca yönelik çaba, imhayı sağlar; olumsuz amaca yönelik çaba ise, sadece imha için uygun zamanı kollar.

Bu bekleyiş ne kadar sürer ve ne kadar sürmesine izin verebiliriz. Bu sorunun cevabını, kökenlerini yeniden ele alacağımız taarruz ve savunma teorilerine ayrılmış olan bölümde daha yakından vereceğiz. Burada sadece, bekleyişin mutlak bir ıstırap olmaması gerektiğini ve bekleyişe bağlı harekette, bu hareketin çatışmasına dahil düşman kuvvetlerinin imhasının da diğer herhangi bir madde gibi pekâlâ hedef olabileceğini söylemekle yetineceğiz. O halde olumsuz çabanın, düşmanın imhasını amaç olarak seçmemeye, aksine kansız bir sonucu tercih etmeye neden olacağı ilkesine inanmak büyük bir yanılgı olur. Ama olumsuz çabanın üstünlüğü buna, yani böyle bir yanılgıya düşülmesine neden olur; fakat bu takdirde, tutulan yolun uygun olmaması tehlikesi daima mevcuttur; çünkü bu yol, bizim değil düşmanın elinde bulunan tamamen farklı koşullara bağlıdır. O halde bu kansız yol, hiçbir şekilde, en büyük kaygımız olan kendi kuvvetlerimizin korunmasının doğal aracı olarak düşünülemez; aksine, böyle bir yolun koşullara uygun olmadığı durumlarda, bu yüzden, kuvvetlerimiz tam anlamıyla bozguna uğrayabilir. Pek çok komutan bu yanılgıya düşmüş ve mahvolmuştur. Olumsuz çabaya üstünlük sağlayan tek zorunlu hareket, savunan tarafın bir dereceye kadar –uygun fırsatı ele geçireceği ana

kadar– kesin sonucu geciktirmesidir. Bunun sonucu, koşulların elverdiği sürece harekâtın zaman ve zamanla bağlantılı olduğu ölçüde, mekân içinde ertelenmesidir. Bunun artık büyük bir sakınca doğurmadan sürdürülemeyeceği an gelince olumsuz çabanın yararı bitmiş sayılır ve düşman kuvvetlerinin imhası için çaba harcamaya başlanır; çünkü bu çaba, bir denge sağlamak amacıyla ertelenmişti ama hiçbir zaman terkedilmiş değildi.

Buraya kadar yaptığımız incelemede, savaşta bizi hedefe götüren, yani politik amacı sağlayan çok çeşitli yollar bulunduğunu, fakat muharebenin tek araç olduğunu ve bu nedenle hepsinin bir tek yüksek kanuna, silah zoruyla kesin sonuç alma kanununa uyduğunu görmüş bulunuyoruz. Düşman silah zoruyla sonuç almaya karar verdiği takdirde, hiçbir zaman buna kayıtsız kalınamaz; o halde, başka bir yol tutmak isteyen muharip taraf, düşmanın silah zoruyla kesin sonuç alma yolunu tutmayacağından ya da bu yolu tuttuğu takdirde bu en büyük mahkemede düşmanın davasını kaybedeceğinden emin olmak zorundadır. Kısacası, düşman silahlı kuvvetlerinin imhası, savaşta izlenebilecek amaçların en üstünü olarak görünüyor.

Savaşta diğer tertiplerle neler yapabileceğimizi ancak ileride ve tabi yavaş yavaş öğreneceğiz. Burada bunun genellikle, kavramın gerçekliğinden biraz ayrılmakla, özel hal ve koşullara yönelmekle mümkün olduğunu kabul etmekle yetineceğiz. Fakat, bunalımların kanlı deşarjını, düşman silahlı kuvvetlerinin imhasına çalışılmasını savaşın ilk çocuğu olarak tanımlamayı da ihmal edemeyiz. Politik amaçlar önemsiz, nedenler zayıf, kuvvetlerin gerilimi az ise, tedbirli bir komutan büyük bunalımlara ve kanlı çözümlere gitmeden, düşmanın harekât alanındaki ve kabinedeki zayıflıklarından yararlanarak barışa zorlayacak bütün yolları beceriyle dener. Eğer komutan varsayımlarını uygun gerekçelere dayandırmış ve başarıya ulaşacağını ummuşsa, bundan dolayı onu suçlamaya hakkımız yoktur. Ama yine de komutandan savaş tarzının kendisine sürprizler hazırlayabileceği kaygan bir yolda ilerlediğinin bilincinde olmasını, düşman keskin bir kılıçla savaşırken kendisini bir eskrim kılıcıyla savunmak durumunda kalmaması için düşmanı daima gözaltında tutmasını istemek zorundayız.

Savaşla ilgili sorunları incelerken savaşın niteliğinden doğan bu sonuçları, amaç ve aracın savaşta oynadığı rolü, pratikteki sapmalar içinde savaşın asıl katı kavramından nasıl bazen çok bazen az uzaklaştığını, ileri geri oynadığını, fakat daima bir yüksek kanunun emri altında gibi, bu katı kavramın baskısında kaldığını göz önünde tutmamız ve hiçbir zaman hatırdan çıkarmamamız gerekir, aksi halde bu hususların gerçek ilişkilerini ve konunun özel önemini anlayamayız ve hem gerçekle hem de kendi kendimizle daima çelişkiye düşeriz.

Üçüncü Bölüm
ASKERİ DEHA

Belli bir ustalıkla yürütülmesi gereken her özel faaliyet, aklın ve ruhun özel yeteneklerine muhtaçtır. Bu özel yetenekler, yüksek bir düzeye çıkmış ve olağanüstü faaliyetlerle kendilerini belli etmişlerse, bunları meydana getiren akla **deha** denir.

Bu sözcüğün, kapsam ve yön bakımından çok farklı anlamlara geldiğini ve bu çeşitli anlamların içinde dehanın gerçek tanımını yapmanın çok zor olduğunu pekâlâ biliyoruz; fakat burada, biz kendimizi ne bir filozof ne de bir dilbilimci olarak tanıtmadığımızdan, gündelik konuşma dilindeki alışılmış anlamda ısrar edecek ve dehadan, belirli faaliyetler için çok yüksek düzeylere çıkan akıl gücünü anlayacağız.

Hakkını daha iyi vermek ve kavramın kapsamını daha yakından tanıyıp, öğrenmek için aklın bu iradi faaliyeti ve görkemi üzerinde biraz durmak istiyoruz. Fakat, çok yüksek bir yetenek sayesinde bu unvana hak kazanmış deha, yani asıl deha üzerinde durmayacağız; çünkü bu kavramın belirli sınırları yoktur. Biz daha çok aklî ve ruhî güçlerin savaş faaliyetleri bakımından ortak yönlerini incelemek zorundayız; sonra bu ortak yönleri askeri dehanın esası, özü olarak kabul edebiliriz. Ortak yönler diyoruz çünkü, askeri deha bunun içindedir, ama cesaret gibi tek başına bir kuvvet değildir. Aklın ve ruhun diğer kuvvetleri eksik ya da savaş için kullanılamaz bir yöne dönük bulunurlarsa, askeri deha söz konusu olamaz; askeri deha, bütün bu kuvvetlerin uyumlu bir birleşimidir; şu veya bu kuvvet daha ağır basabilir ama hiçbiri aksine hareket edemez; diğerlerine ters düşemez.

Eğer her savaşanın az ya da çok, ama muhakkak bir askeri dehaya sahip bulunması şart olsaydı, ordularımız herhalde çok zayıf olurdu; çünkü, dehadan, biraz evvel de söylediğimiz gibi aklî ve ruhî güçlerin özel bir yönü anlaşıldığı için deha ancak nadiren ortaya çıkabilir; oysa bir halk topluluğunda aklî ve ruhî güçlere çok çeşitli yönlerden ihtiyaç duyulur ve bu güçler eğitilir, geliştirilirler. Buna rağmen deha nadiren görülür. Fakat bir halk, diğer çeşitli etkinliklerle ne kadar az meşgul oluyorsa, savaş faaliyetleri ne kadar ağır basıyorsa, bu halk içinde askeri deha o kadar çok yaygınlaşır. Bu durum ancak kapsamı bakımından kesindir; hiçbir şekilde seviyesi bakımından kesin değildir. Çünkü bu, halkın genel ruhsal gelişimine bağlıdır. Eğer vahşi, savaşçı bir halka bakacak olursak, bunlarda savaşçı ruhun görülmesi, uygar uluslardakine nazaran çok daha olağandır; çünkü uygar uluslarda hemen herkes ancak zorunluluk halinde savaşçı olup, hiçbir zaman kendi içgüdüsüyle savaşçı olmazken, vahşi halkta her sıradan savaşçı, savaşçı ruha sahiptir. Fakat, vahşi halk arasından hiçbir zaman gerçek, büyük bir komutan çıkmaz ve askeri deha çok nadir görülür; çünkü bunun için, vahşi halkın sahip olamayacağı bir manevi gelişme gereklidir. Uygar uluslarda da az veya çok savaşçı bir eğilim ve gelişme bulunabileceği kabul edilebilir ve bu ne kadar çoksa, o ulusun ordusundaki bireylerde de savaşçı ruha o kadar sık rastlanır. Bu savaşçı ruh, daha yüksek bir uygarlıkla birleştiği zaman, Romalıların ve Fransızların ispat etmiş oldukları gibi, uygar uluslardan da çok parlak savaşçı kişiler çıkmıştır. Fakat bu ulusların ve bir zamanlar savaşta meşhur olan diğer ulusların en büyük isimleri, daima yüksek bir eğitim dönemine rastlar.

Bu, akıl ve idrak güçlerinin yüksek askeri dehadaki payının ne kadar büyük olduğunu anlamamızı sağlar. Şimdi bu konuya daha yakından bakalım.

Savaş bir tehlike alanıdır; o halde cesaret, savaşçının her şeyden önce gelen ilk niteliğidir.

İki türlü cesaret vardır: Biri, kişisel tehlike karşısındaki cesaret, diğeri ister hakim mevkiinde olduğu gibi bir dış güce ya da bir iç güce, insanın kendi vicdanına karşı olsun, sorumluluk karşısında gösterilen cesarettir. Burada sadece birinci tür cesaretten söz edilecektir.

Kişisel tehlike karşısındaki cesaret de iki türdür: Birincisi ister öfkenin organik yapısından, ister hayata fazla değer vermesinden, isterse alışkanlıktan gelsin, kişinin tehlike karşısında kayıtsız kalabilmesidir; fakat her halükârda bu, devamlı bir tutum olarak kabul edilir. İkinci tür cesaret, hırs, vatan sevgisi, coşkunluk gibi her türlü olumlu nedenden meydana gelebilir. Bu durumda cesaret, sadece bir tutum değil, aynı zamanda duygusal bir hareket ve histir.

Her iki türün farklı etkileri olduğu kolayca anlaşılır. Birinci tür, daha güvenlidir; çünkü ikinci bir doğa haline gelmiş olduğu için insanı asla terk etmez. İkincisi, çoğu kez insanı daha ileri götürür; birincisi daha çok metanet, sabır, ikincisi ise daha çok yiğitlik, gözü peklik verir. Birincisi aklı dengeli, insanı soğukkanlı tutar; ikincisi ara sıra aklı artırırsa da çoğu kez onu kör eder. İkisinin birleşmesi cesaretin en mükemmel şeklidir.

Savaş, bedensel çabalar ve acılar alanıdır. Bunların altında ezilmemek, mahvolmamak için insan vücudunun ve ruhunun, bunlara karşı insanı kayıtsız kılan doğuştan ya da eğitimle elde edilmiş belli bir güce sahip olması gerekir. Bu niteliklere sahip ve sağduyusunu kendine kılavuz edinmiş bir insan, artık yetenekli bir savaş aracıdır. Vahşi ya da yarı uygar halklarda bu niteliklere genellikle daha çok rastlanır.

Savaşın, kendi suç ortaklarından istediklerini daha derinlemesine inceleyecek olursak, akıl ve idrak güçlerinin egemen olduğunu görürüz. Savaş, belirsizlik alanıdır; savaşta harekâtın üzerine bina edildiği şeylerin dörtte üçü, az ya da çok, büyük bir belirsizlik sisi içindedir. O halde savaşta öncelikle, sezgiyle gerçeği bulup çıkarmak için ince ve derinliğine nüfuz eden bir zekaya ihtiyaç duyulur.

Sıradan bir zeka, bir kez tesadüfen gerçeği bulabilir; bir başka sefer olağanüstü bir cesaret, zeka eksikliğinden doğan hatayı telafi edebilir; fakat orta derecedeki başarıların çokluğu, zeka noksanlığını daima gün ışığına çıkartır.

Savaş, şans ve tesadüfler alanıdır. İnsan faaliyetlerinin hiçbirinde bu davetsiz misafire savaştaki kadar yer verilmez; çünkü başka hiçbir alanda insanlar savaştaki kadar onunla temasta değildirler. Şans ve tesadüf, bütün durumlarda belirsizliği artırır ve olayların akışını bozar.

Bütün haberlerin ve varsayımların güvensizliği tesadüfün işe karışmasını o kadar sürekli bir hale getirir ki, savaşta muharip, olayların, daima, umduğundan başka türlü olduğunu görür ve bu da onun planlarını ya da en azından bu planlara ilişkin düşüncelerini etkiler. Bu etki, verilmiş olan kararların tamamen kaldırılmasını gerektirecek kadar büyükse, kural olarak bunların yerini yine kararlar alacaktır; ancak çoğu kez o anda elde yeteri kadar veri bulunmayacaktır; çünkü harekâtın cereyanı sırasında çoğunlukla acele karar verilmesi gerekir ve neredeyse daima, değil olgun fikirler oluşturmak, etrafa yeniden bir kere daha bakmak için bile zaman bulunamaz. Fakat, düşüncelerimizde yapılan düzeltmelerin ve meydana gelen rastlantıların kararımızı tamamen ortadan kaldırmaya yetmemesi, aksine sallantıda bırakması çok daha sık rastlanan bir durumdur. Hal ve koşullara ilişkin bilgimiz artmıştır, ama bu, belirsizliği azaltmamış, aksine artırmıştır. Bunun nedeni, bu deneyimlerin hepsinin bir kerede değil, yavaş yavaş elde edilmesi, kararlarımızın durmadan yeni deneyimlerin hücumuna uğramasıdır ve eğer deyim yerindeyse akıl, daima "silah altında" bulunmak zorundadır.

Şimdi, bu devamlı çatışmayı umulmayan mutlulukla atlatmak isteyen biri, vazgeçilmez iki niteliğe sahip olmalıdır: Birincisi, bu artan karanlıkta bile onu gerçeğe ulaştıracak, kendi iç aydınlığının bazı izlerinden yoksun olmayan bir akıl; ikincisi, bu zayıf ışığı izleyecek cesaret. Birincisine, Fransızca deyimiyle *coup d'oeil* (bir bakışta olayları kavrama yeteneği), ikincisine kararlılık denir.

Muharebe, dikkatleri çoğunlukla önce kendi üzerine çektiğinden muharebelerde zaman ve mekân önemli unsurlardır ve süvarinin hızlı, kesin sonuçlarıyla esas sınıf olduğu dönemlerde bu daha ziyade böyleydi; bu nedenle çabuk ve doğru karar kavramı, ilk önce bu iki unsurun değerlendirilmesinden çıkmış ve sadece doğru göz tahminine dayanan bir deyimle tanımlanmıştır. Bu yüzden savaş sanatının pek çok öğretmeni de çabuk karar verme kavramını bu sınırlı anlamla (yani *coup d'oeil*) tanımlamışlardır. Nitekim sevk ve idarenin, gerçek taarruz noktasının seçilmesi gibi, bir anda aldığı bütün isabetli kararların da bu şekilde açıklandığı inkar edilemez. O halde coup d'oeil deyiminden sadece görme organımız değil, daha

çok manevi göz, akıl ve fikrin gözü anlaşılmalıdır. Tabi bu deyim, konunun bizzat kendisi gibi daima daha çok taktik alanda yer alır; fakat, çabuk kararlar alınması gerekli olduğu ölçüde stratejiden de eksik olmaz. Bu kavram, ifadenin mecazi anlamından ve getirdiği sınırlamadan sıyrılacak olursa, normal bir aklın hiçbir zaman göremeyeceği ya da ancak uzun incelemelerden ve düşüncelerden sonra bulabileceği bir gerçeğin çabucak kavranmasından başka bir şey değildir.

Kararlılık, cesaretin özel durumdaki bir etkinliğidir ve eğer karakter özelliğine dönüşürse, zihnin bir alışkanlığı halini alır. Fakat buradaki cesaret bedensel bir tehlikeye karşı değil, sorumluluğa karşı cesarettir; yani bir ölçüde manevi tehlike karşısındaki cesaret söz konusudur; buna Fransızca'da *courage d'esprit* (insanın doğasından kaynaklanan cesaret) denir; gerçi bu da akıldan doğmasına rağmen, aklın değil ruhun eylemidir. Yalın akıl, cesaret demek değildir; çünkü en akıllı insanların çoğu kez zararsız olduklarını görüyoruz. O halde akıl, önce cesaret duygusunu uyandırmak, sonra da bu duyguyu beslemek ve desteklemek zorundadır; çünkü sıkışık anlarda düşüncelerden çok duygular insanlara egemen olur.

Burada kararlılığa, dürtülerin yetersizliği halinde kuşkunun azaplarını ve duraksamanın tehlikelerini ortadan kaldırma görevini vermiş oluyoruz. Tabi pek fazla titiz olmayan konuşma dilinde, tehlikeyi göze almak, ataklık, yiğitlik, cüretkârlık eğilimleri de kararlılık sözcüğü ile tanımlanır. Fakat bir insanda sübjektif olsun objektif olsun, doğru ya da yanlış olsun yeteri kadar dürtü varsa onun kararlılığından söz etmeye gerek yoktur; çünkü bu takdirde kendimizi onun yerine koymuş ve onda hiç de mevcut olmayan kuşkuyu terazinin gözüne atmış oluruz.

Burada sadece kuvvetten yada zayıflıktan söz edilebilir. Konuşma dilindeki bu küçük hataları düzeltecek kadar titiz değiliz; aksine, bizim bu notumuz sadece haksız itirazları önlemek içindir.

Şimdi, kuşkulu bir durumu ortadan kaldıran bu kararlılık, ancak akıl yoluyla yaratılabilir; daha doğrusu, aklın tamamen özel bir eğiliminden doğar. Biz, sadece daha yüksek anlayışların ve gerekli duyguların bir arada bulunmasının kararlılığı sağlamadığını iddia ediyoruz. En güç görevler için gereken ruhun en derin

görüşüne ve pek çok şeyi üzerlerine alacak cesarete sahip oldukları halde güç durumlarda kararlılık göstermeyen kimseler vardır. Onların cesaretleri ve derinliğine görüşleri ayrı ayrı durur ve bu nedenle kararlılığı meydana getirmez. Bu ancak, tehlikeyi göze almanın zorunlu olduğu bilincine varan ve böylece iradeyi etkileyen aklın etkinliğiyle meydana gelir. Bir türlü karar verememe, ne yapacağını bilememe korkusuyla, insanda mevcut diğer bütün korkuları yenen aklın bu tamamen özel eğilimi, kararlılığın kuvvetli bir huy haline gelmesini sağlar. Bu nedenle bizim anlayışımıza göre aklı kıt olan kimseler kararlı, azimli olamazlar. Bunlar güç durumlarda duraksamadan hareket edebilirler, ama bunu düşünmeden yaparlar. Sonra kendi kendileriyle çelişkiye düşebilirler. Bu tür hareketler bazen isabetli de olabilir; fakat tekrar belirtelim ki, askeri dehanın varlığını gösteren, elde edilen başarıların ortalamasıdır. Bununla beraber bazı kararlı, fakat derin düşünceden yoksun hafif süvari subaylarını tanımış oldukları için, bizim bu iddiamıza garip şekilde karşı çıkan kişilere hatırlatmak zorundayız ki, burada söz konusu olan büyük bir düşünce gücü değil, aklın özel bir eğilimidir.

O halde biz kararlılığın varlığını, aklın özel bir eğilimine borçlu olduğuna ve bunun da parlak bir kafanın işi olmaktan çok, güçlü bir kafanın işi olduğuna inanıyoruz. Kararlılığın bu oluşumunu şu yolla da ispat edebiliriz ki, küçük rütbedeyken büyük kararlılık göstermiş olan kimselerin, daha yüksek rütbelerde bu kararlılıklarını yitirmiş olduklarına dair pek çok örnek vardır. Bu kimseler, karar vermek zorunda kaldıkları durumlarda, yanlış bir kararın doğuracağı tehlikeleri görürler ve yapmaları gereken işlere de alışık olmadıklarından, asıl güç kaynakları olan akıllarını kullanamazlar ve içine düştükleri kararsızlığın tehlikesini ne kadar çok hissederlerse ve eskiden bildikleri gibi hareket etmeye ne kadar çok alışmışlarsa, o kadar çekingen, o kadar yüreksiz olurlar.

Coup d'oeil ve kararlılıktan hemen sonra bunların akrabası olan ve savaşta olduğu gibi sürprizler aleminde büyük rol oynayan hazırcevaplılıktan da söz etmek gerekiyor; çünkü hazırcevaplılık, beklenmeyen şeylerin üstesinden gelmekten, sürprizlere çabuk yanıt vermekten başka bir şey değildir. Beklenmeyen bir hitap karşılığında verilen uygun bir cevap nasıl takdir ediliyorsa, ani bir tehlike

karşısında çabucak bulunan bir geçici önlemdeki hazırcevaplılık da aynı şekilde takdir edilir. Uygun düştükleri takdirde her ikisinin de, yani cevabın da çarenin de olağanüstü olmasına gerek yoktur; çünkü uzun ve sakin bir düşünceden sonraki olağanüstülükler üzerimizde kayıtsızlıktan başka bir etki yapmazken, zekanın ani hareketleri daha çok hoşumuza gidebilir. Hazırcevaplılık deyimi, zekanın sağladığı yardımın yakınlığına ve çabukluğuna (belki de) çok uygun düşebilir.

İnsanın bu olağanüstü niteliğini, daha çok aklının özelliği mi, yoksa huyunun, mizacının dengesi mi saymak gerektiği duruma bağlıdır; herhalde ikisi de tamamen yanlış olmaz. Uygun bir cevap daha çok esprili, zarif bir kafanın işidir; ani bir tehlike halinde uygun bir çare ise, her şeyden önce huyun, mizacın dengesini gerektirir.

Şimdi savaşın içinde gerçekleştiği atmosferi oluşturan dört hususa yani tehlikeye, bedensel çabaya, belirsizliğe ve rastlantıya toplu bir göz atacak olursak, bu zorlaştırıcı unsurlar içinde güvenlik ve başarıyla ilerleyebilmek için aklın ve mizacın büyük gücüne ihtiyaç olduğu kolaylıkla kavranır. Askeri tarihçiler ve savaş muhabirleri bu gücü, hal ve koşullardan doğan çeşitli nedenlere göre enerji, sebat, mizaç ve karakter olarak tanımlarlar. Kahramanlığın bütün bu görüşleri, iradenin koşullara göre şekillenen gücü olarak kabul edilebilir. Bu hususlar birbirlerine çok yakın olmalarına rağmen aynı şeyler değildir; hiç olmazsa aralarındaki farkı daha belirgin şekilde ortaya çıkarmak için manevi kuvvetlerin rolünü biraz daha inceleyelim.

Düşüncelerin açıklığa kavuşması için ilk önce şunu söylemeli ki, ister ağırlık, ister direnç densin, savaşanın (komutanın) manevi gücünün ancak küçük bir bölümü, doğrudan düşman etkinliği, düşman mukavemeti, düşman hareketiyle ilişkilidir. Düşman faaliyeti, komutanın ilk önce insani kişiliğini doğrudan etkiler; lider olarak faaliyetini etkilemez. Eğer düşman iki saat yerine dört saat direnirse, komutan iki saat yerine dört saat tehlikede kalır. Bu, komuta kademesi büyüdükçe önemi azalan bir konudur. Başkomutan için bunun ne önemi olabilir? Hiç!

İkincisi, uzun bir mukavemet meydana gelecek malzeme kaybı ve bunun doğuracağı sorumluluk nedeniyle, düşmanın mukavemeti

komutanı doğrudan etkiler. Komutanın irade gücü, bu endişe verici düşüncelerle ilk kez sınanmış ve denenmiş olacaktır. Fakat bunun, komutanın taşımak zorunda olduğu en ağır yük olmadığını iddia ediyoruz; çünkü bunu bizzat kendisi halletmek zorundadır. Düşman mukavemetinin diğer bütün etkileriyse, komutanın sevk ve idare ettiği muhariplere yöneliktir ve bu muharipler yoluyla yine onu etkilemektedirler.

Bir birlik cesaretle, şevkle ve kolaylıkla savaştığı sürece, komutanın amacını gerçekleştirmek için büyük bir irade gücü göstermesine nadiren ihtiyaç duyulur. Fakat hal ve koşullar ağırlaşınca, ki olağanüstü bir biçimde yönetilmesi gereken muharebelerde bu her zaman olacaktır, işler artık iyi yağlanmış bir makine gibi kendiliğinden yürümez; bizzat makine direnmeye başlar ve bunun üstesinden gelmek için de komutanın büyük bir irade gücüne sahip olması lazımdır. Bu mukavemetten –her ne kadar bazı kimselerde sık sık görülürse de– sadece itaatsizlik ve itiraz anlaşılmamalıdır; aksine bu, bütün fizik ve moral güçlerin çöküşünün bıraktığı topyekün bir izlenimdir; komutanın önce kendisini sonra da etkisi altında kalan bütün herkesi, etkisinden, endişesinden kurtarması gereken kanlı fedakârlıkların yürekler acısı görünümüdür. Erlerin güçleri birer birer çöktükçe, bunlar artık güçlerini kendi iradeleriyle teşvik ve tahrik edemedikleri, koruyamadıkları sürece, kitlelerin iç direncinin tüm ağırlığı yavaş yavaş başkomutanın iradesine yüklenir; onun kalbindeki ateş, kafasındaki ışık herkeste amacın ateşini, umudun ışığını yeniden yakmalıdır. O, ancak bunu yapabildiği ölçüde kitlelere egemen olabilecek ve onların komutanı olarak kalabilecektir. Gücü tükenirse, cesareti artık başkalarının cesaretini canlandırmaya yetmezse, kitlelerin seviyesine, tehlikeden kaçan ve utanç nedir bilmeyen hayvan doğasının aşağılık seviyesine düşecektir. Savaşta olağanüstü işler yapmak isteyen bir komutanın, cesaret ve moral gücünün üstesinden gelmek zorunda olduğu yükler işte bunlardır. Bunlar, kitlelerin büyümesiyle artar. O halde gücün yükle dengeli tutulması isteniyorsa makamın yükselmesiyle güçler de artmalıdır.

Hareketin enerjisi, bu hareketi meydana getiren neden ve itici gücün kuvvetini ifade eder; bu neden aklî de olabilir, duygusal da. Bununla beraber büyük bir kuvvet gösterisinin söz konusu olduğu

durumlarda duygunun işe karıştırılmaması güçtür.

Muharebenin sıcak basıncı içinde insan kalbini durduran bütün yüce duygulardan hiçbiri, şan ve şerefe susamışlık kadar güçlü ve devamlı değildir; biraz bunu sadece itiraf etmek istedik; fakat alman dili "*Ehrgeiz*" (ikbal/makam) ve "*Ruhmsucht*" (şan, şeref, ün, şöhret peşinde koşma) gibi iki değersiz, ikinci dereceye indirgeyen deyişle bu duyguları haksız yere küçümsemiştir. Elbette bu gurur verici özlemler, özellikle savaşta insanlığa karşı isyan ettirici haksızlıklar işlenmesine neden olacak kadar kötüye kullanılmışlardır; fakat kökenleri bakımından, insan doğasının en asil duygularından sayılırlar ve savaşta koca vücuda can veren hayat soluğudurlar. Ne kadar genel olurlarsa olsunlar, örneğin vatan sevgisi, bir fikre fanatik bağlılık, intikam ve her türlü coşkunluk gibi bazı duygular, ne kadar yüksek görünürlerse görünsünler, şan ve şeref duygusunun yerini alamazlar. Bu duygular, genellikle büyük kitleleri coşturup, harekete geçirebilir, ama liderde arkadaşlarından daha büyük işler başarma isteğini uyandırmaz; bu istek, konumunun adamı olacak bir lider için önemli bir gereksinmedir. Bu duygular, komutanın yönettiği bir askeri hareketi, örneğin ihtirasın yaptığı gibi, kendi öz malı saymasını sağlamaz. Bu nedenle de komutan, bol mahsul almak için tarlayı büyük bir çabayla sürmek, özenle ekmek, dolayısıyla tarladan en iyi şekilde yararlanmak için uğraşmaz. Oysa en küçüğünden en büyüğüne kadar bütün komutanların gösterdiği bu çabalar, bu beceri ve buluşlar, bu rekabet hırsı itici unsurlar olarak, bir ordunun etkenliğini artırır ve başarısını sağlarlar. Bu böyle olduğuna göre en büyük komutana gelince soruyoruz: İhtirassız bir başkomutan olabilir mi? Böyle bir şey düşünülebilir mi? Dayanıklılık, sağlamlık, iradenin tek bir darbenin kuvveti karşısındaki direncini gösterir; sebat ve tahammül ise süre ve darbenin devamlılığı ile ilgilidir. Bu iki deyiş birbirine ne kadar yakın olursa olsun, hatta çoğu zaman biri diğerinin yerine kullanılsa bile, yine de ikisi arasındaki büyük fark inkar edilemez; o kadar ki, kuvvetli bir tekil etki karşısında metanet sadece güçlü bir duygudan ileri gelebilirken, sebatın daha çok akıl tarafından desteklenmesi istenir; çünkü, bir eylem ne kadar uzun sürerse o kadar planlıdır ve sebat da gücünü kısmen bundan alır.

Ruh ve duygu kuvvetine gelince, ilk soru şu oluyor: Bundan ne anlamalıyız?

Bu (sanıyorum ki) duyguların ve tutkuların şiddeti demek değildir; çünkü bu konuda kullanılan bütün sözcüklere rağmen bu, en güçlü heyecan hallerinde en şiddetli coşkunluklarda bile aklın gerektirdiğine boyun eğme yeteneğidir. Bu yetenek, sadece aklın gücünden mi ileri geliyor? Bu, bizim için şüphelidir. Gerçi kendilerine hakim olamayan üstün zekalı insanlar vardır ama bu hiçbir şeyi ispat etmez; çünkü kendine hakim olabilmek için kapsamlı bir akıldan çok, özel ve belki de güçlü bir aklın gerekli olduğu söylenebilir. Fakat duyguları, en şiddette oldukları anda bile aklın emrine tabi kılan kendine egemen olma dediğimiz kuvvetin, bizzat insanın doğasında bulunduğunu kabul edecek olursak, gerçeğe daha çok yaklaşmış olacağımıza inanıyoruz. Heyecanlanmış bir insanda heyecana neden olan tutkuyu yıpratmadan dengeyi koruyan, kendine hakim olma duygusudur ve aklın hakimiyeti ancak bu duyguyla sağlanır. Bu denge de her zaman ve her yerde akıl ve muhakeme sahibi bir varlık olarak hareket etmek isteyen insanın onur duygusundan, soylu gururundan, ruhsal gereksiniminden başka bir şey değildir. Bu nedenle, kuvvetli bir insanın en heyecanlı anında bile dengesini yitirmeyen insan olduğunu söyleyebiliriz.

Doğaları bakımından insanların birbirlerinden olan farklılıklarına bir göz atacak olursak, ilk önce lenfatik veya tarafsız dediğimiz çok az heyecanlanan tiplerle karşılaşırız.

İkincisi, çok heyecanlı fakat duyguları hiçbir zaman belli bir sınırı aşmayan tiplerdir; bunlara duygulu fakat sakin insanlar deriz.

Üçüncüsü, aşırı derecede hassas, barut gibi çok çabuk ve çok şiddetli patlayan fakat hiddetleri devamlı olmayan kimselerdir.

Nihayet dördüncüsü, küçük nedenlerle harekete geçmeyen, hiçbir zaman çabuk hareket etmeyen, aksine yavaş yavaş harekete geçen, fakat duyguları çok güçlü ve uzun süre devam eden tiplerdir. Bunlar kuvvetli derin ve gizli tutkuları olan insanlardır.

İnsan doğasındaki bu fark, belki de, insanın organizmasında ortaya çıkan maddi gücün tam sınırında bulunmakta ve bir taraftan maddi, diğer taraftan manevi görünüm arz eden sinir sistemi dediğimiz *amfibi* (yüzergezer) doğaya ait bulunmaktadır. Zayıf filo-

zofimizle biz, bu karanlık alanda daha fazla araştırma yapmamalıyız. Bizim için önemli olan, bu farklı doğaların savaş faaliyetlerindeki etkisi ve bunlardan beklenebilecek manevi gücün büyüklüğü üzerinde bir an durmaktır.

Tasasız insanlar kolay kolay dengelerini kaybetmezler, ama her türlü kuvvet gösterisinden yoksun olan bu durum, manevi güç olarak nitelenemez. Fakat bu insanların, dengeleri nedeniyle savaşta –tek yanlı da olsa– belli bir yeteneğe sahip oldukları unutulmamalıdır. Bu kimselerde çoğu kez eylemin olumlu nedeni, itici güç eksiktir ve bunun sonucu olarak da faaliyet yoktur; fakat bunlar, yaptıkları işi de kolay kolay yüzlerine gözlerine bulaştırmazlar.

İkinci sınıfa girenler, küçük olaylardan kolayca heyecanlanırlar; fakat büyük olaylar karşısında çabucak bunalırlar, ezilirler. Bu tür insanlar, felakete uğramış birine yardım için çok çaba harcarlar ama bir ulusun felaketinden sadece üzüntü duyarlar; harekete geçmezler.

Savaşta bu insanlar faaliyetlerini de dengelerini de korurlar ama, büyük işler yapamazlar; çünkü büyük işler için itici güç olarak çok kuvvetli bir zekanın bulunması gerekir. Çok kuvvetli, bağımsız bir zeka ise bu tip insanlarda nadiren bulunur.

Öfkeli, çabucak parlayan tipler, günlük hayata olduğu gibi savaşa da pek uygun değildirler. Gerçi kuvvetli bir itici gücün sağladığı avantaja sahiptirler; ama bu devamlı değildir. Eğer bu insanların içindeki heyecan cesarete, şan ve şeref hırsına yönelik olursa, savaşta ast kademelerde çok işe yarayabilir; çünkü ast komutanların yönettiği savaş hareketleri çok daha kısa süreli olur. Burada cesur bir karar, manevi gücün atılımı çoğu kez yeterlidir. Çetin bir hücum, güçlü bir "hurra" (Allah! Allah!) birkaç dakikalık bir iştir; çetin bir meydan muharebesi bir günlük ve bir sefer bir yıllık bir iştir.

Duyguları çok hızlı geliştiği zaman dengelerini koruyabilmek bu insanlar için iki kat güçtür; bu nedenle sık sık kendilerini kaybederler; bu savaşta emir ve komuta bakımından en kötü şeydir. Fakat çok heyecanlı kimselerin hiçbir zaman kuvvetli olamayacaklarını, yani çok heyecanlı oldukları zaman dengelerini koruyamayacaklarını iddia etmek de tecrübelere ters düşer. Kural olarak daha asil bir tabiata sahip olduklarına göre, niçin haysiyet duygusuna da sahip olmasınlar? Onlarda bu duygu genellikle vardır; fakat çoğu

kez etkili olacak zamanı bulamaz. İlk taşkınlığın arkasından genellikle aşağılık duygusunun etkisinde kalırlar. Eğer eğitim, kendini kontrol ve hayat tecrübesi er geç onlara kendine güvenmeyi ve içlerindeki zıt kuvvetlerin zamanında farkına varmayı öğretirse onlar da büyük bir ruh kuvvetine sahip olduklarını kanıtlayabilirler.

Nihayet çok seyrek heyecanlanan ama heyecanlandığı zaman derinden heyecanlanan insanlar vardır; bunlarla öncekiler arasındaki fark, kor ile alev arasındaki fark gibidir. Bunlar, dev güçleri sayesinde savaşın tasavvur edebileceğimiz güçlükleri içinde büyük kitleleri harekete geçirmeye en uygun tiplerdir. Bunların duygularının etkisi, büyük kitlelerin hareketine benzer; yavaş harekete geçer, ama çok güçlüdür.

Bundan öncekiler kadar duygularının etkisinde kalmamalarına ve sonradan yüzleri kızaracak kadar kendilerinden geçmemelerine rağmen, bu insanların dengelerini hiçbir zaman kaybetmediklerine ve kör bir tutkunun kurbanı olmayacaklarına inanmak, deneyimlere ters düşmek olur. Kendine güvenmenin verdiği asil gurur kaybedilir edilmez ya da bu gurur yeterince kuvvetli olmadığı zaman, bu insanlar da dengelerini kaybeder ve kör tutkularının kurbanı olurlar. Entelektüel seviyenin düşük, bu nedenle de ortamın, tutkuların egemenliğine elverişli bulunduğu uygar olmayan ulusların büyük adamlarında bu hal sık sık görülür. Fakat yüksek bir uygarlığa sahip milletlerin en kültürlü sınıfları arasında da bunun pek çok örneğine rastlamak müm-kündür. Ortaçağda ruhsatsız avcının ormanlarda koşan geyiğin peşine takılması gibi, bu insanlar da ihtiraslarının coşkusuyla oradan oraya sürüklenip dururlar.

O halde bir kez daha tekrar edelim: Kuvvetli bir mizaç, sadece kuvvetli bir heyecan değildir; aksine, en kuvvetli heyecanlarda bile dengeyi kaybetmemek, kalbi kasıp kavuran fırtınalara rağmen görüş ve kanılarda, fırtınaya tutulmuş bir gemi pusulasının ibresindeki hassasiyeti muhafaza etmektir.

Karakter kuvveti ya da karakter deyişiyle bir insanın inançlarına sıkı sıkıya bağlı kalması ifade edilir; bu inançlar ister kendi görüşlerimizin ister başkalarına ait görüşlerin sonuçları olsun; ister ilkelere, görüşlere, geçici esinlenmelere dayansın; isterse kavrayışın sonuçları olsun, karaktere verilen bu anlam değişmez.

Fakat fikirler sık sık değişiyorsa elbette bu inançlara sıkı sıkıya bağlılık söz konusu olamaz. Bu sık sık fikir değiştirmenin yabancı etkilerin sonucu olması gerekmez, kendi idrakimizin devamlı faaliyetinin sonucu da olabilir; tabii bu da bir tür istikrarsızlık demektir. Kendi iradesiyle olsa bile her dakika fikrini değiştiren bir insana karakter sahibi denemez. Bu sıfat, ancak inançları çok sağlam ve hiç değişmeyen insanlara verilebilir. Tabii bu değişmezliğin de çeşitli nedenleri olabilir: Ya inançlar çok kötü ve açık olduğu için değişikliğe pek uygun değildir ya da vurdumduymaz insanlarda olduğu gibi zihni etkinlik zayıftır dolayısıyla değişiklik için bir neden yoktur ve nihayet aklın egemen bir ilkesinden doğan kesin iradi hareket de fikir değişikliklerine bir ölçüde engel olabilir.

Halbuki savaşta ruhun etkilendiği sayısız kuvvetli izlenimler, bütün bilinenlerin ve görülenlerin kuşkulu oluşu, insanı tuttuğu yoldan sapmaya, kendinden ve başkalarından kuşkulanmaya diğer herhangi bir faaliyet alanındakinden çok daha fazla iter.

Istırap ve tehlikenin yürekleri parçalayan manzarası, duyguların kolayca aklî inançlara üstün gelmesini sağlar ve etrafı kaplayan alaca karanlıkta derin ve açık bir görüş o kadar güçleşir ki, görüşlerin değişmesi anlaşılır –veya anlaşılabilir– olur. Ona göre hareket edilmesi zorunlu olan gerçek, daima sadece bir tahmin ve sezgidir. Bu nedenle düşünce farkları hiçbir yerde savaştaki kadar büyük değildir ve izlenimlerin kanılarımıza hücumu asla durmaz. İzlenimler o kadar kuvvetli, canlı ve devamlı olarak ruha yöneliktir ki, en vurdumduymaz kimseler bile bundan kendini koruyamaz.

Ancak eylemleri daha yüksek bir düzeyden yöneten genel ilkeler ve görüşler, açık ve derin bir görüşün ürünü olabilirler ve varolan kişisel durum hakkındaki düşüncenin de bunlara bağlı olduğu söylenebilir. Fakat o anki durumu yaratan düşüncelerin ve görünümlerin hücumu karşısında, daha önceki bir düşünüşün sonuçlarına bağlı kalmak gerçekten çok güçtür. Kişisel durumla ilke arasında, çoğu zaman gözle görülür, bir sonuçlar zinciriyle kapatılamayacak geniş bir mesafe vardır; işte burada insanın kendine güvenmesi zorunlu, biraz da şüpheci olması yararlıdır. Bu durumda çoğu kez, düşüncenin dışında ama düşünceye egemen olan bir temel ilkeden başka hiçbir şey yararlı olmaz. Bu temel ilke,

bütün kuşkulu durumlarda kişinin ilk düşüncesinde ısrar etmesi ve kesin bir kanaat ortaya çıkmadıkça fikrinden dönmemesidir. Denenmiş ilkelerin gerçekliğine olan inancımız sarsılmamalı ve bir anlık olayların canlılığı, bunların fazla gerçek olmadığını unuttur-mamalıdır. Kuşkulu durumlarda önceki kanılarımıza öncelik vermemiz ve bu kanılarımızda ısrar etmemiz sayesinde girişimlerimiz istikrar ve devamlılık kazınır ki, buna karakter denir.

Dengeli bir mizacın karakter gücünü ne kadar çok artırdığını anlamak kolaydır; zaten yüksek moral gücüne sahip insanların da çoğu karakterlidir.

Karakter gücü bizi, onun değişik bir şekline, inatçılığa götürür.

Somut durumlarda birinin nerede bittiğini, diğerinin nerede başladığını söylemek güçtür; buna karşın anlamlar arasındaki farkı kavramak güç görünmemektedir.

İnatçılık, aklın hatası değildir; bu deyişle daha iyi bir anlayışa karşı direnmeyi tanımlarız ve bu, aklın itirazı olmaksızın anlayış gücü olarak kabul edilemez. İnatçılık, bir mizaç hatasıdır. İradenin bu eğilmezliği, yabancı eleştirilere karşı bu aşırı hassasiyeti, sadece bir tür bencillikten ileri gelir; inatçı insan her şeyden çok kendi ruhî faaliyetlerinin emirlerine uyar ve başkalarının da bunlara uymasını ister. Her ne kadar en uygunu değilse de, buna bir tür kendini beğenmişlik diyebiliriz; kendini beğenmişlik dış görünüşle yetinir; halbuki inatçılık, bundan duyulan hazza, zevke dayanır.

O halde yabancı görüşlere karşı direnme daha iyi bir kanının, yüksek bir ilkeye inanmanın sonucu değil de muhalefet duygusunun ürünü olursa, karakter gücünün derhal inatçılığa dönüşeceğini söyleyebiliriz. Bu tanımlamanın, daha önce de kabul etmiş olduğumuz gibi, pratikte pek bize yararı yoksa da inatçılığın düpedüz bir karakter üstünlüğü sayılmasını önler; nitekim inatçılık ve karakter üstünlüğü birbirlerine çok yakın şeyler olmalarına rağmen çok farklı şeylerdir; hatta inatçılık karakter gücü olmaktan o kadar uzaktır ki, akıllarının kıtlı-ğından karakterleri de zayıf olan pek çok inatçı insan vardır.

Seçkin bir komutanın savaştaki üstün kudretini sağlayan ve akıl ile duygunun birlikte meydana getirdiği nitelikleri gördükten sonra, şimdi –insan mizacıyla pek ilgili değilse de– savaş etkin-

liğinin en önemli özelliği sayılan bir ilişki üzerinde duracağız. Bu savaş ile saha arasındaki ilişkidir.

İlk önce bu ilişki o kadar devamlıdır ki, kurulmuş ordularımızın belli bir sahada savaş harekâtında bulunmasından başka bir şeklin düşünülmesi olanaksızdır. İkincisi, bu ilişki çok önemlidir; çünkü, bütün kuvvetlerin etkisini sınırlar ve hatta tamamen değiştirir. Üçüncüsü, bir taraftan çok geniş sahaları kapsarken diğer taraftan en küçük yerel ayrıntılara girilmesine neden olur.

Savaş ile savaş harekâtına büyük bir özellik kazandıran arazi ve çevre arasındaki ilişki de böyledir. Bahçıvanlık, tarım, inşaat, su işleri, madencilik, avcılık ve ormancılık gibi arazi ve çevreyle ilgili diğer faaliyetleri düşünecek olursak, bütün bunların yeterince araştırılıp, öğrenilebilecek kadar sınırlı bir alana hitap ettiğini görürüz. Fakat savaşta komutan, etkinliğinin sonucunu bir bakışta tümünü kavrayamadığı, ne kadar gayret ederse etsin tamamen keşfedemediği ve durmadan meydana gelen değişiklikler nedeniyle tam olarak tanıyıp, öğrenemediği ama işbirliği yaptığı bir araziye emanet etmek zorundadır. Gerçi düşman da genellikle aynı durumdadır; ama birincisi, ortak olsa da, güçlük güçlüktür ve yeteneğiyle, eğitimiyle onu yenmesini bilen taraf, kendisine büyük bir yarar sağlamış olacaktır; ikincisi, bu güçlüklerin eşitliği ancak genel olarak böyledir; yoksa normal olarak savaşanlardan birinin (savunmanın) çoğu kez yerel durumu diğerinden daha iyi bilmesine sıklıkla rastlanır.

Bu çok özel güçlüğü ancak özel bir zihni yetenek yenebilir ki, buna –biraz dar bir deyiş de olsa– yer anlayışı, yer kavrayışı (ortssinn) denilir. Bu, her yerde çabucak doğru bir geometrik tasarı meydana getirme ve bunun sonucunda her zaman bulunulan yeri kolayca belirleme yeteneğidir. Bunun bir hayal, bir tasavvur işi olduğu açıktır. Bu kavrayış, kısmen gözle, kısmen de akıl ile olur; akıl, bilim ve deneye dayanan görüşleriyle noksanı tamamlar ve gözle görünen parçalardan bir bütün meydana getirir. Ancak, bu bütünün gözümüzde canlanabilmesi, bir resim, kafamıza çizilen bir harita halini alabilmesi ve ayrıntılarının birbirinden ayrılıp dağılmaması için hayal gücü dediğimiz bir zihni yeteneğe de ihtiyaç vardır. Eğer dahi bir şair ya da ressam, kendi ilham perisine böyle bir görev yükledik diye kırılacak olursa, uyanık bir orman korucusunun bi-

rinci sınıf bir hayal gücüne sahip olabileceği iddiası karşısında omuz silkerse, ona hemen söylemeliyiz ki, bu deyim burada çok sınırlı anlamda kullanılmakta ve hayal gücüne çok mütevazı bir görev verilmektedir. Ama bu görev ne kadar küçük olursa olsun, yerine getirilmesi için yine de bir doğal güce ihtiyaç vardır; çünkü, bu doğal güç olmazsa maddeleri kendi şekilleriyle apaçık tasavvur etmek güçleşir. Kuvvetli bir hafızanın bu konuda çok yardımcı olacağına inanıyoruz; ama, acaba hafıza özel bir manevi yetenek olarak mı kabul edilmelidir, yoksa eşyayı gözlerimizin önünde canlandırabilme yeteneğinin bir sonucu olarak mı bütün bunlar hafızamıza daha iyi yerleşmektedir? Bu iki zihni kuvveti bazı koşullarda ayrı ayrı düşünmek çok zor olduğundan bu soruyu cevapsız bırakmak zorundayız.

Alışkanlık ve tecrübe ile kavrama yeteneğinin bu konuda büyük bir rol oynadığı inkar edilemez. Ünlü Fransız mareşali Luxembourg Dükü'nün[10] ünlü Genelkurmay II. başkanı Puysegur[11], başlangıçta bu konuda kendine pek güvenmediğini, çünkü parolayı almak için uzağa gittiğinde her zaman yolunu şaşırdığını söyler.

Rütbe yükseldikçe bu yeteneğin kullanım alanının da genişlemesi doğaldır. Bir hafif süvari ve avcı eri, komuta ettiği keşif kolunu dağ, tepe aşarak sevk ve idare edebilir; bunun için sınırlı bir kavrama ve tasavvur yeteneğine sahip olması yeterlidir; ama bir büyük komutan, bir eyaletin ve ülkenin genel coğrafyasını bilmek, yolları, nehirleri ve dağları gözünde canlandırmak ve bu arada sınırlı yer kavrayışı sezgisini ihmal etmemek zorundadır. Gerçi çeşitli raporlar, haritalar, kitaplar, muhtıralar ve ayrıntılar için çevresindekiler (karargâhı) genellikle kendisine çok yardımcı olur; ama çevreyi çabuk ve açık olarak kavraması, hiç kuşkusuz ona bütün hareketlerinde kolay ve sağlam adım atma olanağı sunan, onu manevi beceriksizlikten koruyan ve başkalarına fazla bağımlı olmaktan kurtaran büyük bir yetenektir.

Eğer bu yetenek hayal gücü sayılırsa, savaş etkinliğinin, aksi takdirde faydadan ziyade zarar verecek olan başarı ve taşkın ilham perisinden beklediği tek hizmet budur.

---

(10) François Henri de Montmorency, Comte de Boutte ville, Duc de Luxembourg (1628-1695). 1675'te Fransız mareşali oldu; XIV. Louis'nin son büyük komutanıdır.

(11) Jacques François de Chatent, Marqui de Puysegur (1655-1743), 1734 Fransız mareşali oldu. "Savaş Sanatının İlkeleri ve Kuralları" (Paris 1748) isimli bir askeri eser yazmıştır.

Böylece savaş faaliyetinin insan doğasından istediği zihni ve ruhî güçlerin hepsini gözden geçirmiş olduğumuza inanıyoruz. Hemen her yerde zeka, en önemli yardımcı güç olarak ortaya çıkıyor ve böylece üstün zihni yeteneklere sahip olmayan insanların, basit gibi görünen savaş harekâtını niçin üstün bir başarıyla yönetemeyecekleri anlaşılmış oluyor.

Bu görüşte olunca, artık bir düşman mevziinin çevrilmesi gibi doğal, binlerce defa olmuş bir işi ve bunun yüzlerce benzerini büyük bir zihni çabanın eseri saymak gereksiz olur.

Şu var ki, basit, becerikli bir askeri, düşünen, zengin fikirler ve buluşlarla dolu bir kafanın ve parlak bir kültürün tam tersi olarak görmeye alışılmıştır; bu terslik, hiçbir şekilde tamamen gerçekdışı da değildir; fakat bu, askerin becerisinin sadece cesaretten kaynaklandığını ve "iyi kılıç" denen bir asker olmak için kafanın çalışmasına ve becerisine gerek olmadığını kanıtlamaz. Görüşleri, o makamlara yetecek kadar gelişmeden yüksek makamlara gelen ve derhal faaliyetlerini kaybeden kimselerin hiçbir zaman normal bir örnek teşkil etmeyeceği üzerinde tekrar tekrar durmak zorundayız; fakat burada sahiplerine şan ve şeref veren üstün etkinliklerden söz ettiğimizi de hatırlatmak zorundayız. Bu nedenle savaşta her kademedeki komutan, şan ve şeref için gerekli zihni yeteneklerin özel bir tabakasını oluşturur.

Bir başkomutanla, yani bir savaşı sevk ve idare eden ya da bir harekât alanına komuta eden general ile doğrudan doğruya bu generalin emrinde bulunan bir derece ast komuta kademesi arasında çok büyük bir uçurum vardır. Bu uçurum şu basit nedenden ileri gelir: Ast komutan, çok daha yakın bir yönetim ve denetim altındadır; bu nedenle de kişisel zihni faaliyeti çok dar bir çerçevede kalır. Kamuoyunda, olağanüstü bir zihinsel faaliyetin ancak en üst mevkilerde bulunanlar için gerekli olduğu, bu mevkilere kadar vasat bir zekanın yeterli olduğu inancını yaratan işte budur. Hatta, saçlarını askerlikte ağartmış, fakat tek yanlı etkinliklerinden ötürü zihni melekeleri pek gelişmemiş bir ast komutanın bunak sayılmasına ve cesareti övülmekle birlikte basitliğiyle alay edilmesine kimse karşı çıkmamaktadır. Amacımız bu mert insanlara daha iyi bir baht sağlamaya çalışmak değildir; bu, onların etkinliğine

hiçbir katkıda bulunmayacağı gibi mutluluklarını da çok az artırır. Biz sadece meseleleri olduğu gibi göstermek ve para ile tutulmuş kafasız bir katilin, savaşta büyük işler yapabileceği yanılgısına karşı ilgilileri uyarmak istiyoruz.

Kusursuz olması gereken en alt kademedeki komutanlardan bile üstün zeka yeteneği istediğimize ve bu, rütbe ile birlikte arttığına göre bir orduda ikinci sınıf mevkilerde onurla çalışan insanlar hakkında tamamen başka bir görüşe sahip olmamız doğaldır. Bunların, çok bilgili bir kimsenin, esnek (elastiki) bir tüccarın, görüşmeci bir devlet adamının yanındaki basitliği bizi yanıltmamalıdır; çünkü bunların pratik zekaları çok üstün olabilir. Tabii ara sıra ast rütbelerde kazandıkları şerefle üst rütbelere gelen ama üst rütbelerde pek şeref kazanamayan kimseler de görülür; bunlardan çok şey beklemezsek, bu insanlar, eksikliklerinin ortaya çıkması tehlikesiyle karşılaşmazlar. Böylece onların şan ve şereflerinin ne tür bir şeref olduğu hakkında tam bir hükme varılamaz; bu adamlar, belli bir mevkide henüz parlama yeteneğine sahip bir şahsiyet hakkında biraz fikir edinilmesine çoğu kez katkıda bulunurlar.

O halde en ast kademeden en üst kademeye kadar savaşta olağanüstü başarı, özel bir dehanın işidir. Fakat tarih ve gelecek kuşaklar, dehayı, üst makamlarda yani sefer komutanlıklarında parlamış olanlara mal eder. Bunun nedeni, fikri ve manevi hasletlerin bu kimselerde elbette çok yükselmiş olmasıdır.

Bir savaşı ya da savaşın sefer dediğimiz büyük bir harekâtını parlak bir sonuca ulaştırmak için devletin üst düzeydeki durum ve koşulları çok iyi bilmek gerekir. Burada savaşın sevk ve idaresi ile politika iç içedir ve başkomutan, aynı zamanda bir devlet adamıdır.

XII. Charles[12] büyük bir dahi olarak isim yapmış değildir, çünkü silahlarını yüksek bir anlayışın ve bilgeliğin emrine vermesini ve bu suretle parlak bir hedefe ulaşmasını bilememiştir. IV.

(12) İsveç Kralı (1682-1718); Danimarka, Saksonya, Polonya ve Büyük Petro'nun yönetimindeki Rusya'ya karşı savaştı. Başlangıçtaki başarılarına rağmen Rusya'ya yenildi (Pultava 8.7.1709). Prusya Kralı Büyük Friedrich, Ekim 1759'da yazmış olduğu "XII. Karl'ın Askeri Yeteneği ve Karakteri Hakkında Bir İnceleme" adlı araştırmasında onun hakkında şu hükme varıyor: "Nevi şahsına münhasır olan Kral'ın karakteri özetlenecek olursa, becerikli olmaktan çok cesur olduğu, akıllı olmaktan çok hareketli, faal olduğu, gerçek yararının gerektirdiğini yapmaktan çok coşkusunun esiri olduğu görülür."

Henri[13] de dahi olarak tanınmış değildir; çünkü o, harplerdeki etkinliğiyle birçok devletin koşullarına değinecek ve asil duygularıyla şövalye karakterinin düşmanı yenmekten çok, iç mukavemeti kırmaya yaradığı yüksek alanlarda, kendini göstermeye yetecek kadar uzun yaşamamıştır.

Burada söylenenleri bir bakışta kavramak ve doğru değerlendirmek isteyenleri tatmin etmek için birinci bölümümüze atıfta bulunuruz. Biz, başkomutan devlet adamı olmalıdır; ama başkomutanlıktan vazgeçemez diyoruz; başkomutan, bir taraftan devletin içinde bulunduğu bütün koşulları bir bakışta kavrar, diğer taraftan da elinde bulunan araçlarla ne yapabileceğini çok iyi bilir.

Savaşta ilişkilerin çeşitliliği ve sınırlarının belirsizliği, birçok faktörün dikkate alınmasını gerektirdiğinden ve bu faktörlerin çoğu da ancak olasılıklar kanununa göre değerlendirilebileceğinden, eğer komutan bütün bunları bir bakışta doğru olarak kavrayamazsa, hiçbir şekilde karara varamayacağı bir görüş ve düşünce keşmekeşine düşer. Bonaparte bu konuda, tamamen doğru olarak, savaşta bir başkomutanın almak zorunda kalacağı kararların çoğunun Newton[14] ya da Euler'in[15] akıl gücünü gerektiren matematik problemleri kadar güç olabileceğini söylemiştir.

Bu alanda aklın yüksek güçlerinden sentez yeteneğine, hüküm ve karar verme gücüne ihtiyacımız vardır; bu güçler, öyle bir manevi görüş düzeyine çıkmalıdır ki, normal bir zekanın ancak güçlükle aydınlatabileceği ve bu arada tüm gücünü yitireceği binlerce belirsiz fikri çabucak kavrasın ve üstesinden gelsin. Fakat aklın bu yüksek faaliyeti, dehanın bu görüşü, yukarıda sözünü ettiğimiz mizaç ve karakter nitelikleri tarafından da desteklenmezse, tarihe geçmek için yeterli olmaz.

Tek başına gerçek, insanlar için yeteri kadar kuvvetli bir itici güç değildir; bu nedenle bilgiyle irade, bilmek ile yapabilmek arasında daima büyük bir fark vardır. İnsanı daima duyguları, sebatı ve –eğer deyim yerinde ise yukarıda kararlılık, metanet ve karakter gücü olarak öğrendiğimiz– mizaç ile aklın birleşmesi harekete geçirir.

---

(13) Heinrich von Navarra (1553-1610); 1589'dan itibaren Fransa Kralı.
(14) Sir Isaac Newton (1643-1727). İngiliz fizikçisi, matematikçi ve astronom
(15) Leonhard Euler (1707-1783), fizikçi ve matematikçi. Petersburg Üniversitesi'nde fizik ve yüksek matematik profesörü.

Bundan başka, eğer başkomutanın aklî ve ruhî faaliyetleri harekâtın genelinde kendini açıkça göstermez ve sadece sadakat ve inanç olarak kabul edilirse, bu takdirde o faaliyetler nadiren tarihi olay olur.

Savaşın işleyişi hakkında bilinenler genellikle çok basittir ve birbirine çok benzer; sadece anlatılanları dikkate alan biri, yenilmesi gereken güçlüklerin farkına varmaz. Sadece zaman zaman komutanların ya da yakın arkadaşlarının anılarında veya bir olayın üzerinde inatla duran özel bir tarihi araştırmada, olayların dokusundaki sayısız ipliklerden birkaçı gün ışığına çıkar. Önemli bir uygulama sırasında geçmiş bulunan düşünceler ve fikir mücadelelerinin çoğu bilerek saklanır; çünkü bunlar politik çıkarlara temas ederler ya da binanın tamamlanmasından sonra kaldırılacak bir iskele gibi kabul edildiklerinden tesadüfen unutulmuş olabilirler.

Yüksek manevi güçleri daha yakından tanımlamaya kalkışmaksızın –atasözünde de ifade edilmiş olduğu gibi– zeka gücünde bir fark olduğunu bizzat kabul ettikten sonra, nihayet askeri deha için en uygun zekanın ne tür bir zeka olabileceğini kendi kendimize soracak otursak, konuya ve tecrübelerimize bakarak savaşta kardeşlerimizin ve çocuklarımızın esenliğini, vatanımızın namus ve güvenliğini emanet edeceğimiz kafaların yaratıcı olmaktan çok araştırıcı, tek yanlı olmaktan çok kapsamlı, ateşli olmaktan çok sakin olması gerektiğini söyleyebiliriz.

Dördüncü Bölüm
SAVAŞTA TEHLİKE

Genellikle insan tehlikenin ne olduğunu öğrenmeden önce onu korkutucu, ürkütücü bulmaktan çok çekici bulur. Heyecan sarhoşluğu içinde düşmana hücum ederken, mermileri ve vurulup ölenleri kim sayar? Gözler bir an kapalı, bizim mi, başkalarının mı kurtulacağını bilmeden soğuk ölüme atılmak ve bütün bunları, zaferin altın hedefinin, ihtirasın susadığı serinletici meyvelerin yanı başında yapmak güç olabilir mi? Güç olmaz ve bunlar göz açıp kapayıncaya kadar geçecek kısacık bir zamanda olup bitecek işler değildir; aksine bir ilaç gibi zamanla sulanan ve tadı kaçan bu anların çok az olduğunu söyleyebiliriz.

Şimdi biraz da muharebe sahasındaki deneyimsiz askeri izleyelim. Muharebe sahasına yaklaşıldıkça daha iyi duyulan top sesleri nihayet yerini, tecrübesiz askerin dikkatini kendisine çeken kurşun seslerine bırakır. Kurşunlar, önümüze ve arkamıza, yakınımıza düşmeye başlar. Komuta eden generalin, çok sayıdaki maiyetiyle birlikte tuttuğu tepeye koşarız. Burada yakın düşen mermiler, etrafa saçılan mermi parçaları o kadar artar ki, yaşamın ciddi yanı gençlik hayallerinin önüne geçer. Tanınmış biri, ansızın vurulup yere yıkılır; kalabalığın ortasına birden bir top mermisi düşer ve gayrı ihtiyari bir hareket yaratır; insan artık tamamen huzursuz olduğunu ve şaşkınlığa kapıldığını hissetmeye başlar; en cesur adamlar bile biraz şaşırırlar. Şimdi, tıpkı bir tiyatro gibi önümüzde azıp, kuduran muharebeye, en yakın tümen komutanına bir adım daha yaklaşalım; burada kurşunlar birbirini izler ve kendi toplarımızın gürültüsü

şaşkınlığı daha da artırır. Şimdi tümen komutanından tugay komutanına gidelim. Cesurluğu herkes tarafından kabul edilmiş olan bu zat, tedbiri elden bırakmayarak bir tepenin, bir evin ya da ağaçların arkasında durur; bu, tehlikenin arttığını gösterir. Peşrevler[16] damlarda ve tarlalarda takırdamakta, top mermileri hışırtılar çıkararak yakınımızdan ve üzerimizden her istikamete uçmakta ve artık filinta mermilerinin ıslık sesleri çok sık duyulmaktadır. Birliklere, saatlerce süren ateş muharebesinde anlatılması olanaksız bir kararlılıkla inat eden piyadeye bir adım daha yaklaşalım. Burada hava vızıldayan mermilerle doludur; bunlar, kısa sert sesleriyle yakınınızdan geçtiklerini haber verirler; o kadar ki, kulağımızın dibinden, başımızın ve kalbimizin üzerinden uçtuğunu sanırız. Ayrıca, sakatlananların ve vurulup düşenlerin acıklı manzarası ve feryatları hızla çarpan kalbimizi merhametle doldurur.

Tecrübesiz bir asker, buralarda düşüncelerin başka şekilde harekete geçtiğini ve spekülatif faaliyetlerdekinden başka türlü yansıdığını hissetmeden tehlikenin bu çeşitli yoğunluktaki tabakalarından geçmeyecektir. Bu ilk izlenim karşısında anında karar verme yeteneğini kaybetmeyen biri, herhalde çok olağanüstü bir insandır. Alışkanlığın bu izlenimi çabucak hafiflettiği gerçektir; yarım saat sonra hepimiz, kimimiz az kimimiz çok ama hepimiz, çevrede gelişen olaylara karşı kayıtsız kalmaya başlarız; ama sıradan bir insan, tamamen normal bir ruh haline ve doğal esnekliğe hiçbir zaman ulaşamaz. Bu nedenle, normal niteliklerin savaşta yeterli olmadığını bir kez daha kabul etmek zorundayız; etkinlik alanı genişledikçe bu hükmün de doğruluğu artar. Bu güç ortamda faaliyetlerin dört duvar arasında gelişen normal bir olay gibi kalmaması için doğuştan cesaret, coşku, büyük bir ihtiras ve tehlike ile haşır neşir olmuş bulunmak, savaşta her yerden daha çok gereklidir.

Savaşta tehlike, savaşın karakterinde varolan sürtüşmeden ileri gelir; bunu gözümüzün önünde iyice canlandırabilmemiz için bu konuda doğru bilgi edinmemiz gerekir; işte bunun için burada tehlikeden söz edilmiştir.

---

(16) Peşrev, Birinci Dünya Savaşı'na kadar kullanılan bir tür top mermisidir; içi misket dolu bir kartuştan ibarettir. Şarapnele benzer, ancak mermi gövdesinin cidarları çok daha incedir. Yakın mesafelerde (400-500 m.) kullanılırdı (ç.n).

Beşinci Bölüm
SAVAŞTA BEDENSEL ÇABA

Soğuktan donmayan ya da sıcaktan ve susuzluktan helak olmayan, yokluk ve yorgunluktan bitap düşmeyen biri, savaş hakkında fikir yürütseydi, çok az sayıda nesnel ve doğru hükme sahip olurduk; çünkü savaş hakkındaki hükümlerin çoğu en azından aşırı öznel olurdu; yani, hüküm konu olarak tamamen hüküm verenin içinde bulunduğu koşulları kapsardı. Kötü olayların görgü tanıklarının, hele uzun süre bu olayların içinde bulunmuş olanların, bu kötü olayların sonuçları hakkındaki hükümlerinin bunları küçümsemeye, önemsiz ve değersiz göstermeye ne kadar yatkın olduklarını gördükçe, bu yargının doğruluğunu daha iyi anlarız. Bizim görüşümüze göre bu, bedeni çabanın etkisinin ve bir hükme varılabilmesi için bedeni çabaya verilmesi gereken önemin ölçüsüdür.

Bedensel çaba, savaştaki hizmetlerine paha biçilmeyen şeylerin başında gelir. Boşuna harcanmamak şartıyla bedeni çaba, bütün güçlerin ortak faktörü olup, bedensel çabanın nereye kadar götürülebileceğini kimse söyleyemez. Nasıl yayın kirişini ancak kolu kuvvetli bir okçu iyice gerebilirse, savaşta ordularının kuvvetini gerebilmesi, yani ordularından azami verim alması da ancak kuvvetli bir zekadan beklenebilir ki, bu çok dikkate değer bir şeydir. Çünkü, her yanı tehlikelerle sarılı bir ordunun büyük talihsizlikler sonucu, yıkılan bir duvar gibi dağılıp gitmesi ve kurtuluşu bedeni çabasını son kertesine kadar kullanmakta bulması başka şeydir; muzaffer bir ordunun, sırf gurur duygusuyla başkomutanı

tarafından canının istediği gibi yönetilmesi başka şeydir. Aynı çaba, birinci şıkta olsa olsa acıma duygularımızı uyandırabilirken, ikinci şıkta hayranlığımızı kazanır; çünkü, çok daha güç şartlar altında sağlanmıştır.

O halde bulanmamış berrak bir göz için burada bir husus gün ışığına çıkıyor: Fikir hareketleri karanlıkta kösteklenmekte ve ruhsal güçler gizlice kemirilmektedir.

Burada asıl söz konusu olan komutanın ordudan, liderin emrindekilerden istediği çaba, dolayısıyla bu çabayı isteme cesareti ve elde etme sanatı ise de, komutanın ve liderin bizzat harcadığı çabayı da gözden kaçırmamak gerekir. Harbin analizini dürüst olarak bu noktaya kadar getirdikten sonra geriye kalan bu pürüzlerin ağırlığını da dikkate almak zorundayız.

Burada bedeni çabadan söz etmemizin asıl nedeni, tehlike gibi onun da sürtünmenin belli başlı nedenlerinden olması ve belirsiz miktarının onu, sürtünmesinin hesabı zor, esnek bir cisim haline dönüştürmesidir.

Bu gözlemlerin, savaşın güç koşulları hakkındaki bu düşüncelerin kötüye kullanılmaması için doğa, duygularımızın yargılarımıza rehber olmasını sağlamıştır. Hakarete, kötü davranışa maruz kalan birinin, hakareti başarıyla iade etmek ya da parlak şekilde intikam almak yerine, kişisel yetersizliğini ileri sürmekle kendini mazur gösteremeyeceği gibi, bir komutan ve bir ordu da haysiyet kırıcı bir yenilginin izlenimini bir zaferin parlaklığını sonsuza kadar sürdürecek tehlikeyi, yokluğu ve çabayı ileri sürerek silemez. Böylece, gerçekte daha yüksek bir yargı olan duygumuz, yargımızın eğilim gösterebileceği sanal bir ölçülülükten bizi alıkoyar.

Altıncı Bölüm
SAVAŞTA HABER ALMA

Haber alma sözcüğüyle düşman ve ülkesi hakkında bütün bilinenleri, yani tüm fikirlerimizin ve hareketlerimizin temelini ifade ederiz. Bu temelin tabiatı, güvenilmezliği ve istikrarsızlığı dikkate alınınca insan hemen, savaşın çok tehlikeli bir yapı olduğu, pek kolay yıkılabileceği ve bizi enkazının altında bırakabileceği duygusuna kapılır. Çünkü, her ne kadar bütün kitaplarda yalnız emin haberlere güvenilmesi, kuşkunun hiçbir zaman elden bırakılmaması yazılmış bulunuyorsa da, bunlar zayıf kitabi avuntulardan ibarettir ve yazacak daha iyi bir şey bulamayan bazı sistematik kitaplar ya da kısa ders kitapları yazarlarının sığındığı hikmetlerdir.

Savaşta alınan bilgilerin büyük bir kısmı çelişkili, daha büyük bir kısmı yanlış, çoğu ise oldukça şüphelidir. Bu durumda subaydan istenebilecek olan şey ancak uzmanlık, tecrübe ve fikrin verebileceği doğruyu yanlışı ayırt edebilme yeteneğidir. Subay, olasılık kanunlarına göre hareket etmelidir. Bu güçlük, odada ve gerçek savaş alanının dışında yapılan ilk planlarda bile önemsiz değildir; fakat, yığınakla birlikte haberler birbiri peşinden gelmeye başlayınca güçlük çok daha büyük; bu haberler birbiriyle çelişmekle beraber bir denge sağlarsa ve tecrübesiz subayı eleştiriye zorlasa, bu da mutluluktur. Eğer tesadüf bu hizmeti ona göstermemişse, bizi alelacele bir karar vermeye zorlayıncaya kadar haberlerin birbirini desteklemesi, doğrulaması, büyütmesi, tablonun daima aynı renkle boyanması tecrübesiz subay için çok daha kötüdür; bu karar, derhal delilik olarak tanımlanır; çünkü alınan bilgilerin hemen hepsi yalan

yanlış, abartılmış vb. haberlerdir. Kısacası, haberlerin çoğu yanlıştır ve insanların korkaklığı, yalanlara ve yanlışlara yeni boyutlar kazandırır. Kural olarak insanlar iyi haberlerden çok kötü haberlere inanmak eğilimindedir. Herkes, kötü bir denizdeki dalgalar gibi kendiliğinden söner, fakat görünürde hiçbir neden yokken tekrar kabarır. Komutan, kendi bilgisine duyduğu güven içinde –dalgaların çarparak kırıldığı kaya gibi– dimdik durmalıdır. Bu kolay bir iş değildir; yaratılıştan serinkanlı olmayan ya da savaş tecrübesi edinmemiş ve karar verme yeteneği kuvvetlenmemiş biri, kendini zorlayarak –yani kendi içindeki kanaatin aksine olarak– korkudan sıyrılmayı, umut beslemeyi kendisine düstur edinmelidir. Ancak bu suretle gerçek dengeyi sağlayabilir. Savaşta da büyük sürtüşmelerden biri olan bu doğru değerlendirme güçlüğü, olayların düşünüldüğünden tamamen başka türlü görünmesine neden olur. Duyguların izlenimi hesaba kitaba dayanan tasavvurdan daha kuvvetlidir; o kadar ki, bugüne kadar belki de hiçbir önemli girişim, ilk anda komutanın içindeki yeni kuşkuları yenmeye çalışmasına gerek kalmadan uygulanmamıştır. Bu nedenle başkalarının fikirlerine göre hareket eden basit insanlar, çoğu kez karar vermeleri gereken yerde kararsız kalırlar; umduklarından çok daha farklı durumlar karşısında bulunduklarını sanırlar ve yine başkalarının öğütlerine uyarlar. Bununla beraber planını bizzat kendi hazırlamış biri bile olayları kendi gözüyle görünce, kolayca önceki düşüncelerinden kuşkulanır. Kendine olan güveni, kişiyi o andaki baskıya karşı korumalıdır; kaderin savaş sahnesinin önüne sürdüğü abartılmış tehlikelerle dolu kulisler kalkıp da ufuk genişleyince kişinin önceki kanısının doğru olduğu anlaşılır. Plan ile uygulama arasındaki derin uçurumlardan biri işte budur.

Yedinci Bölüm
SAVAŞTA SÜRTÜNME

Bizzat savaş tanınmadığı sürece, sözü edilen güçlüklerin nerede olduğu ve komutandan istenen deha ve olağanüstü zihni kuvvetlerin ne işe yarayacağı kavranamaz. Her şey o kadar basit görünür, gerekli bütün bilgiler o kadar yüzeysel gelir, bütün düzenlemeler o kadar anlamsız görünürler ki, yüksek matematiğin en basit bir işleminin bilimsel onuru bunlara kıyasla bizi çok daha fazla etkiler. Fakat savaşın ne olduğu görüldükten sonra her şey anlaşılır hale gelir; ama bu değişikliği yaratan şeyin ne olduğunu anlatmak ve bu görünmez fakat hepsinden etkin faktöre isim vermek son derece güçtür.

Savaşta her şey çok basittir; fakat en basit şey bile zordur. Güçlükler, birbiri üzerine yığılır ve öyle bir sürtüşme meydan getirir ki, savaşı görmemiş olan biri bunu göz önünde doğru dürüst canlandıramaz. Bir yolcu düşünün ki, akşama doğru o günkü seyahat programı sona erdiğinde iki istasyon daha kat etmek istesin, posta atlarıyla şose üzerinde dört, beş saat daha gitmek hiçbir şey değildir. Fakat sondan bir önceki istasyona vardığında at bulursa, ya da kötü bir at bulabilirse, bölge dağlık, yollar berbatsa, gecenin karanlığı bastırırsa, çok yorucu bir yolculuktan sonra nihayet son istasyona varan yolcu orada iyi kötü yatabilecek bir yer bulunca çok mutlu olur. Savaşta da, kağıt üzerinde dikkate alınmasına olanak olmayan bir sürü küçük olay her şeyi etkiler ve hedefin çok gerisinde kalınır. Ancak, demir gibi güçlü bir irade bu sürtünmenin üstesinden gelir; engelleri ezer, ama bu arada tabi makine da hurdahaş olur. İleride bu sonuçlarla daha sık karşılaşacağız. Mağrur bir komutanın sağlam

iradesi, bir kentin ana caddelerinin ona doğru yöneldiği bir dikilitaş gibi savaş sanatının ortasında hükmedici görkemiyle dimdik durur.

Sürtünme, gerçek savaşı kitaplarda okunan savaştan oldukça ayıran tek kavramdır. Askeri makine, yani ordu ve orduya ait her şey esasında çok basittir ve bu yüzden de idaresi kolaymış gibi görünür. Fakat ordunun yekpare bir parça olmadığı, her biri kendine özgü sürtünmeleri koruyan bireylerden oluştuğu hesaba katılmalıdır. Teorik olarak her şey yolundadır. Verilen emrin uygulanmasından tabur komutanı sorumludur; tabur disiplin yoluyla tek bir vücut gibi kaynaşmış olduğundan ve tabur komutanın da üstün gayretiyle tanınmış biri olması gerektiğinden kiriş, demir bir milim etrafından az sürtünmeyle dönüp duracaktır. Fakat gerçekte hiç de böyle olmaz; abartılmış ve gerçek dışı olan her şey derhal ortaya çıkar. Tabur daima, tesadüf isterse bir insan topluluğu olarak kalacaktır. Savaşın beraberinde getirdiği tehlikeler ve gerektirdiği bedensel çabalar bu sakıncayı o kadar artırırlar ki, bu sakıncanın en önemli nedeni olarak kabul edilirler.

Mekanikte olduğu gibi yalnız birkaç nokta üzerinde yoğunlaşmayan bu korkunç sürtünme, genellikle rastlantıya bağlı olduğundan her zaman ve her yerde tesadüfle temas halindedir ve hiçbir zaman önceden hesaba katılamayan olaylar meydana getirir. Bu rastlantılardan biri, örneğin havadır. Bazen sis, düşmanın gereken zamanda keşfedilmesini, bir topun tam zamanında ateş etmesini, bir raporun komutana ulaşmasını engeller. Bazen de yağmur, bir taburun yürüyüş hedefine varmasına, bir başka taburun, üç saat yerine belki de altı saat yürümek zorunda kaldığından hedefine zamanında varmasına, çamura battığından süvarinin etkin atlı hücum yapmasına vb. engel olur.

Ayrıntılara ilişkin bu birkaç örnek sadece konuya açıklık getirmek ve böylece yazarın ve okurların konuya bağlı kalmalarını sağlamak için verilmiştir; yoksa bu güçlükler hakkında ciltlerle kitap yazılabilir. Bundan kaçınmak, ama aynı zamanda da okuyucuyu yormaktan korkmaksızın, harpte orduların mücadele edeceği küçük güçlüklerin açık bir tarifini yapabilmek için birkaç canlı örnek vermek istedik. Bizi uzun zamandan beri tanıyanlar, herhalde bu basit örnekler için mazur göreceklerdir.

Savaşta yapılan iş, güçleştirici bir ortamda harekettir. Nasıl ki, su içinde normal ve basit bir hareketi, yani sıradan yürüyüşü çok az kişi, kolayca ve düzenli şekilde yapacak durumdaysa, savaşta da işleri çok az kişi normal güçlerle vasat şekilde yürütebilir. Bu nedenle gerçek bir kuramcı, suda yapılması gereken ve suyu düşünmeyen birine gülünç ve abartılı gelen hareketleri karada yaptıran yüzme öğretmenine benzer; yine bu nedenledir ki, kendileri hiçbir zaman suya dalmamış olan ya da kendi deneylerinden genel fikir çıkarmasını hiç bilmeyen kuramcılar, pratik değildirler, hatta bizzat mantıksız ve anlamsızdırlar; çünkü herkesin yapabileceği bir işi, yani sadece yürümeyi öğretirler.

Ayrıca her savaş, kendine özgü olaylar bakımından zengindir; yani, kayalıklarla dolu keşfedilmemiş bir deniz gibidir; bu kayalıkları ancak komutanın zekası sezebilir; fakat hiç bir zaman bunları gözleriyle görmediğinden karanlıkta etraflarından dolaşmak zorundadır. Ters bir rüzgar eserse, yani aleyhine herhangi bir büyük şanssızlık olursa, bu durumda komutanın yüksek sanatına, soğukkanlı buluşlarına ve enerjisine ihtiyaç vardır; halbuki uzaktan bakıldığında her şey kendiliğinden yürüyormuş gibi görünür. Bu sürtünmenin bilinmesi, iyi bir generalden istenen ve çoğu kez övülen savaş tecrübesinin esasını teşkil eder. Tabii, bunu gözünde büyüten ve hemen korku ve telaşa kapılan bir komutan, en iyi komutan değildir (bu korkak generaller sınıfına tecrübeliler arasında da sık sık rastlanılabilir); aksine, bir general, mümkün olan her yerde üstesinden gelmek ve sürtünme yüzünden hareketlerinde sağlanması mümkün olmayan doğruluğu beklememek için sürtünmenin ne olduğunu bilmek zorundadır. Diğer taraftan sürtünme hiçbir zaman teorik olarak tam anlamıyla öğrenilemez; öğrenilse bile, yerinde konuşma/davranma (takt) denen ve insanın başkalarına danışma olanağına sahip olduğu büyük kararlardan çok, küçük ve çok çeşitli durumlarda işine yarayan düşünce idmanı daima eksik kalacaktır. Nasıl ki, görmüş geçirmiş biri, bir alışkanlık haline gelmiş olan karar taktıyla her zaman duruma uygun biçimde konuşur ve davranırsa, uzun savaş deneyimi olan bir subay da büyük küçük bütün olaylar karşısında, deyim yerindeyse, savaşın nabzının her atışında daima doğru tahminlerde bulunur ve uygun

kararlar verir. Bu deneyim ve idman, subayın düşüncelerine yön verir. Neyin olacağını, neyin olmayacağını anlar. Böylece kolay kolay zayıf tarafını göstermez; eğer bu zayıf tarafını belli etme savaşta sık sık meydana gelirse güven sarsılır ve bu son derece tehlikelidir.

O halde sürtünme ya da bu adla tanımlanmak istenen şey, görünürde kolay olanı güçleştiren faktördür. Bu konuya ileride sık sık değineceğiz ve o zaman açıkça görülecek ki, kusursuz bir komutan olabilmek için tecrübeden ve güçlü bir iradeden başka diğer nadir zeka niteliklerine de sahip olmak gerekir.

Sekizinci Bölüm
BİRİNCİ KİTAP HAKKINDA SON DÜŞÜNCELER

Savaşın unsurları olarak, savaş atmosferinde toplanan ve savaşı, bütün faaliyetleri güçleştiren bir ortam haline getiren hususlara tehlike, bedensel çaba, haber alma ve sürtünme isimlerini verdik. O halde bunlar, engelleyici etkileri nedeniyle bir genel sürtünme kavramı altında toplanabilir. Acaba bu sürtünmeyi yumuşatacak bir yağ yok mudur? Yalnız bir tane vardır ve bunu komutan da ordu da kendi isteğine göre kullanamaz; bu, ordunun savaş alışkanlığıdır.

Alışkanlık, büyük çabalarda bedeni, büyük tehlikelerde ruhu, ilk izlenime karşı muhakemeyi güçlendirir. Böylece, bir süvari ve bir topçu erinden tümen komutanına kadar herkes paha biçilmez bir ağırbaşlılık, bir temkinlilik kazanır ki, bu da başkomutanın işini kolaylaştırır.

Nasıl ki insanın göz bebeği karanlıkta büyür, azıcık ışığı adeta emer, yavaş yavaş eşyayı seçmeye başlar ve nihayet adamakılı görürse, savaşa alışkın, yetişkin askerin savaştaki durumu da böyledir; buna karşın deneyimsiz asker, sanki zifiri karanlık gecede hareket eder gibidir.

Hiçbir komutan ordusuna savaş alışkanlığı veremez; barışta yapılan eğitimle sağlanan savaş alışkanlığı, gerçek savaş deneyimlerine kıyasla zayıftır; fakat, bu eğitimlerin sadece mekanik suni beceriler kazandırmaya yönelik olduğu ordularda durum pek böyle değildir. Sürtünme konularının bir bölümünü kapsayan komutanların muhakeme, basiret ve karar verme yeteneklerini geliştiren barış tatbikatları, bu özellikleri tecrübeyle değil de kulaktan dolma

öğrenenlerin sandığından çok daha değerlidir. Üst ya da ast hangi kademede bulunursa bulunsun bir askerin, ilk kez uygulamak ya da düşünmek zorunda kalacağı savaş olaylarıyla ilk defa savaşta karşılaşmaması son derece önemlidir; daha önce bu olaylarla bir kez olsun karşılaşmışsa yarı yarıya bunlara alışmış sayılır. Bedensel çabalar için de bu böyledir. Fakat insanın bedeninden çok aklî yetilerine alışkanlık kazandıracak tatbikatlar yapılmalıdır. Yeni asker, savaştaki olağanüstü çabaları büyük hataların, yanılgıların ve sevk ve idaredeki kötü durumun sonucu olarak görmeye oldukça yatkındır ve bu onu iki misli umutsuzluğa düşürür. Eğer asker, barışta yapılan tatbikatlarla buna hazırlanmış ise böyle bir şey olmaz.

Barışta savaş alışkanlığı kazanmanın daha az yaygın fakat çok daha önemli bir diğer yolu da başka orduların savaş tecrübesi olan subaylarından yararlanmaktır. Avrupa'nın her tarafında barışın hüküm sürdüğü günler nadirdir; dünyanın diğer yerlerindeyse savaş hiç eksik olmaz. O halde, uzun süre barış içinde yaşayan bir devlet, bu savaş alanlarından bazı subayları, elbette iyi hizmet etmiş subayları, kendi hizmetine almak ya da kendi subaylarından bazılarını bu savaş alanlarına göndermek ve savaşı tanıyıp, öğrenmelerini sağlamak seçeneklerini daima düşünmelidir.

Bir ordunun tümüne oranla bu subayların sayısı ne kadar az olursa olsun yine de etkileri açıkça belli olur. Deneyimleri, düşünceleri ve karakterleri astlarını ve arkadaşlarını etkiler; ayrıca bu subaylar, etkin çevrelerin başına getirilemeseler bile konularında uzman kabul edildiklerinden birçok durumda kendilerine danışılabilir.

İkinci Kitap
SAVAŞIN TEORİSİ

Birinci Bölüm
SAVAŞ SANATININ DALLARI

Gerçek anlamda savaş, bir kavgadır; çünkü daha geniş anlamda savaş adını alan çok çeşitli faaliyetler içinde tek etkin ilke çarpışmadır. Fakat bu kavga, savaş aracılığıyla maddi ve manevi kuvvetlerin ölçülmesi de demektir. Manevi kuvvetlerin bir tarafa bırakılamayacağı kendiliğinden anlaşılır; çünkü ruh halinin bedensel güç üzerinde kesin etkisi vardır. Dövüşme ihtiyacı, kavgada kendi yararına kullanmak için insanı derhal kişisel buluşlara yöneltmiştir. Bu yüzden çarpışmanın şekli çok değişmiştir; fakat esası ne olursa olsun çarpışma kavramı değişmez ve savaşı oluşturan da bu kavramdır.

Buluşlar, ilk önce silahlar ve tek savaşçının donatımıyla ilgi olmuştur. Muharebe başlamadan önce bunların yapılmış ve kullanımının öğrenilmiş olması zorunludur. Bunlar, muharebenin klasik doğasına, ortaya çıkış şekline göre yapılırlar; yani yönetimi ondan alırlar. Fakat bu işlerle meşgul olmak, muharebeden tamamen başka bir etkinliktir; bu, muharebenin yönetimi değil ön hazırlığıdır. Silahlanma ve donatımın muharebenin özüne ait olmadığı açıktır; çünkü düpedüz görünüşte bir mücadeledir.

Muharebe, silah ve donatımın şeklini belirler; silah ve donatım da muharebenin şeklini değiştirir; o halde ikisi arasında, yani silah ve donatımla muharebe arasında karşılıklı etki vardır.

Fakat muharebenin kendisi de tamamen özel bir faaliyettir; çünkü tamamen özel bir unsur içinde, yani tehlike unsuru içinde gerçekleşir ve bu onu, daha çok özel bir etkinlik haline getirir. Çeşitli faaliyetler arasında mutlaka bir ayrım yapılması gereken bir yer varsa, o da savaştır; bu faaliyetin birinde en yetenekli olan kişinin başka bir faaliyette işe yaramaz biri olarak görünmesi, bu düşüncenin pratikteki önemini göstermeye yeter.

Silahlandırılmış ve donatılmış savaş kuvvetleri, amaca uygun olarak kullanılmaları için, ana sonuçlarından başka hiçbir şeyin bilinmesine gerek olmayan bir araç olarak kabul edilince, gözlemde bir faaliyeti diğerinden ayırmak hiç de güç değildir.

O halde, özel anlamda savaş sanatı, mevcut araçları muharebede kullanma sanatı oluyor ki, biz buna "savaşın sevk ve idaresi"nden daha iyi bir isim veremeyiz. Fakat buna karşın geniş anlamda savaş sanatına asker alma, silahlanma, donatım, eğitim gibi savaş yüzünden ortaya çıkan ve silahlı kuvvetleri yaratan faaliyetlerin tümü de dahildir.

Teorinin gerçeği yansıtması için bu iki faaliyetin, yani savaşın sevk ve idaresiyle silahlı kuvvetlerin meydana getirilmesinin birbirinden ayırt edilmesi çok önemlidir; çünkü, kolayca anlaşılacağı üzere, eğer savaş sanatı silahlı kuvvetlerin kurulmasıyla başlasaydı ve bu, iddia edildiği gibi savaşın sevk ve idaresi için şart olsaydı, savaş sanatı, mevcut silahlı kuvvetlerin duruma tamamen uyduğu nadir durumlarda kullanılabilirdi. Buna rağmen birçok duruma uygun düşen ve hiçbir durumda tamamen kullanılamaz olmayan bir teoriye sahip olmak istenirse, bu teorinin normal muharebe araçlarının çoğu ve bunların en önemli sonuçları üzerine kurulmuş olması gerekir.

O halde bu duruma göre savaşın sevk ve idaresi, muharebenin düzenlenmesi ve yönetimidir. Eğer bu muharebe münferit bir hareket olsaydı, onu tekrar kısımlara ayırmak için bir neden olmazdı. Ancak muharebe, birinci kitabın birinci bölümünde göstermiş olduğumuz gibi, bir bütün teşkil eden ve çarpışma[17]

(17) Almanca'da muharebe anlamına gelen iki sözcük vardır: "der Kampf" ve "das Gefecht". Genel olarak der Kampf, daha geniş bir anlam taşır ve Türkçe'ye çoğu kez çoğul olarak çevrilir. Örneğin der Kampf um Dardanellen-Çanakkale Muharebeleri gibi. Das Gefecht, daha çok bilfiil çarpışma için kullanılır. Örneğin Gefecht im Nebel-Siste Muharebe gibi. Yazar bu tümcenin burasında "Gegecht" sözcüğünü kullanmıştır. Tümcenin üst bölümündeki Kampf-Muharebe sözcüğüyle karışmaması için çarpışma olarak çevrilmiştir (ç.n.).

dediğimiz az ya da çok sayıda münferit hareketlerden oluşur; bunların her biri yeni bir birim teşkil eder. Şimdi burada, birbirinden tamamen farklı iki etkinlik ortaya çıkıyor: Bu çarpışmaları kendi içinde düzenlemek, yönetmek ve bunları savaşın amacına tabi kılmak. Bunların birincisine **"taktik"** ikincisine **"strateji"** denir.

Faaliyetlerin taktik ve strateji olarak ikiye ayrılması şimdi hemen herkes tarafından kullanılmakta ve yine herkes, bu ayrımın nedenini pek bilmemekle beraber, münferit bir olayın hangi kategoriye sokulması gerektiğini oldukça net bilmektedir. Fakat kullanımda körü körüne uyulsa da bu tür ayrımların esaslı bir nedeni olması gerekir, biz bu nedeni araştırdık ve bizi ona ulaştıranın, çoğunluk tarafından kullanılışı olduğunu söyleyebiliriz. Buna karşın, bazı yazarlar tarafından yapılan keyfi ve eşyanın doğasına aykırı tanımları, özellikle de pratikte kullanılmadıkları için almadık.

O halde bizim sınıflandırmamıza göre taktik, silahlı kuvvetlerin muharebede kullanılması, strateji ise muharebelerin savaşın amacına ulaşmak için kullanılması kuramıdır.

Münferit ya da bağımsız çarpışma kavramının daha ayrıntılı olarak nasıl tanımlanacağını, bu birliğin hangi koşullara bağlı olduğunu, ancak muharebeyi daha yakından inceleyince açıklayabiliriz. Şimdilik bu birliğin, mekân bakımından, yani aynı anda cereyan eden muharebelerde kişisel emir komutanın bittiği yere kadar; zaman bakımından, yani birbiri peşi sıra gerçekleşen muharebelerde, her muharebenin bunalımı tamamen geçinceye kadar devam ettiğini söylemekle yetinmek zorundayız. Birden fazla muharebenin tek bir muharebe olarak kabul edilebileceği kuşkulu durumlar olabilir; bunlar, sınıflandırma gerekçemize karşı eleştiri olarak kullanılamaz; çünkü bu durum, değişimi, daima aşama aşama olan bütün gerçek şeylerin sınıflandırılması için de geçerlidir. Bu nedenle, öyle farklı hareketler olabilir ki, bakış açısını değiştirmeden pekâlâ strateji olarak da, taktik olarak da sınıflandırılabilir; örneğin, ileri karakol hattına benzeyen çok geniş mevzilerle bazı nehir geçişlerinde alınan tertibat gibi.

Bizim sınıflandırmamız, sadece silahlı kuvvetlerin kullanılmasıyla ilgilidir ve onu kapsar. Fakat savaşta bazı etkinlikler vardır ki, bunlar savaşa hizmet ederler ama hem savaştan farklıdırlar hem

de kâh savaşa akraba gibi çok yaklaşırlar, kâh yabancı gibi ondan çok uzaklaşırlar. Bütün bu faaliyetler, silahlı kuvvetlerin varlığının devamıyla ilgilidir. Silahlı kuvvetlerin kurulmasının ve eğitiminin, kullanılmasından önce gelmesi gibi, varlığının sürdürülmesi de kullanılmasıyla atbaşı giden zorunlu bir koşuldur. Tam olarak incelenince, muharebe için hazırlık olarak kabul edilen ve tabi muharebe harekâtıyla çok yakın ilgisi olan bütün faaliyetlerin savaş eylemini oluşturduğu ve bu faaliyetlerin silahlı kuvvetlerin kullanılmasıyla nöbetleşe meydana geldiği görülür. O halde diğer hazırlık faaliyetleri gibi bu muharebeye hazırlık faaliyetlerinin de savaş sanatının, daha dar anlamda savaşın sevk ve idaresinin dışında bırakılması yerinde olur ve –her teorinin esas görevi olan farkların birbirinden ayırt edilmesi istenirse– zorunludur. Birliklerin kullanılmasıyla karşılıklı etki içinde olmalarına rağmen, biraz bundan farklı şeyler olduklarından ikmal, bakım ve idari hizmetlerin hepsini kim asıl savaşın sevk ve idaresinden saymak ister!

Birinci kitabımızın, muharebe ya da çarpışmanın doğrudan doğruya etkili tek etkinlik olarak saptandığı ikinci bölümünde diğer bütün faaliyetlerin, nihayet onda sona erdikleri için muharebeyle birlikte ele alındıklarını söylemiştik. Bununla, bütün bu diğer faaliyetlerin, kendi özel konularına göre ulaşmaya çalıştıkları bir amaçları vardır demek istemiştik. Burada bu konuyu biraz daha ayrıntılı anlatmak zorundayız.

Muharebe dışındaki etkinlik konularının çok çeşitli açılımları vardır. Bu faaliyetlerin bir bölümü, bir bakıma doğrudan doğruya muharebeden sayılırlar, bir bakıma da silahlı kuvvetlerin kalıcılığına hizmet ettikleri halde, muharebeyle özdeştirler. Diğer bölümü ise, tamamen silahlı kuvvetlerin kalıcılığına aittir ve karşılıklı etkileri nedeniyle sonuçlarının muharebe üzerinde belli bir etkisi vardır.

Yalnız silahlı kuvvetlerin devamlılığıyla ilgili faaliyetler ise iaşe, sıhhiye hizmeti, silah ve donatımın ikmalidir.

Yürüyüşler, tamamen birliklerin kullanılmasıyla ilgilidir. Genel olarak manevra denen muharebedeki yürüyüş, gerçi doğrudan doğruya silah kullanma değildir; ama silah kullanmayla o kadar yakın ve zorunlu bir ilişki içindedir ki, muharebe dediğimiz şeyin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Fakat muharebe dışındaki yürüyüş strate-

jik kararın uygulanmasından başka bir şey değildir. Ne zaman, nerede ve hangi kuvvetlerle bir muharebe verilmesi gerektiği bu kararla ifade edilir ve bunu uygulamak için tek çare de yürüyüştür.

O halde muharebe dışındaki yürüyüş, stratejik bir alettir; fakat, böyle olduğu için sadece stratejinin konusu değildir; aksine, yürüyen kuvvet, her an meydana gelebilecek bir muharebeye göre düzenlenmiş olduğu için yürüyüşün icrası hem taktik, hem de stratejik kanunlara tabidir. Bir yürüyüş kolunu, bir nehrin ya da dağ silsilesinin bu tarafında ya da öbür tarafında yürütmek, stratejik bir karardır; çünkü, yürüyüş sırasında bir muharebe kaçınılmaz hale gelirse, düşmana nehrin bu tarafında, ya da öbür tarafında muharebe olanağı yaratır.

Buna karşın, bir yürüyüş kolunu, bir vadi yolu yerine vadiye paralel sırtlar hattı üzerinden yürütmek ya da daha rahat yürümesi için küçük yürüyüş kollarına bölmek taktik bir karardır; çünkü, olası bir muharebede silahlı kuvvetlerimizi nasıl kullanmak istediğimizi gösteren bir karardır.

Yürüyüş düzeni, muharebeye hazırlıkla çok yakından ilgilidir; o halde taktiksel yapıdadır; çünkü, cereyan edebilecek bir muharebe için şimdilik alınmış düzenlemeden başka bir şey değildir.

Yürüyüş stratejinin etkin unsurlarını, yani muharebeleri bölmek, parçalara ayırmak için kullandığı bir alet olduğundan ve muharebeler de çoğu kez başlama tarzlarına göre değil, sonuçlarına göre ağırlık taşıdıklarından, yapılan gözlemlerin çoğunda aletin, yani yürüyüşün etkin unsurlarının muharebenin yerine konmasından kaçınılamamıştır. Böylece kesin sonuçlu, ustalıklı yürüyüşlerden söz edilmiş ve yürüyüşlerin, yürüyüşü izleyen muharebe ile birleşik bir hareket olduğu söylenmiştir. Fakat bu kavram karışıklığı o kadar doğal, ifadenin kısalığı o kadar arzuya şayandır ki, bunları değiştirmeye gerek yoktur; fakat iç içe girmiş o kadar çok kavram vardır ki, eğer yanılgıya düşmek istenmiyorsa bunlardan en uygununun düşünülmesi ihmal edilmemelidir.

Örneğin, stratejik düzenlemelere, taktik başarılara bağlı olmayan ayrı bir güç tanıyacak olursak, böyle bir yanılgıya düşmüş oluruz. Yürüyüşler ve manevralar birleştirilir, amaca ulaşılır ve muharebeden hiç söz edilmez; bundan da muharebesiz düşmanı

yenmenin çaresi olduğu sonucu çıkarılır. Bu yanılgının büyüklüğünü ancak ileride gösterebileceğiz.

Yürüyüş muharebenin ayrılmaz bir bölümü sayılabilirse de, yürüyüşte muharebeye ait olmayan, ne taktik ne de stratejik olan bazı noktalar vardır. Köprüler, yollar vb... gibi birliklerin rahatça yürümelerini sağlayan tesislerin yapılması bu noktalar arasındadır. Bunların varlığı şarttır; bazı durumlarda birliklerin kullanılmasından hemen önce, hatta düşmanın gözü önünde bile yapılabilirler; fakat başlıbaşına ele alındıklarında yabancı faaliyetlerdir; teorilerinin, savaşın sevk ve idaresi teorisiyle bir ilişkisi yoktur.

Konağın aksine, muharebeye hazır birliklerin toplandığı yer olarak kabul ettiğimiz ordugâh, bir sükunet, bir dinlenme halidir; fakat aynı zamanda da muharebenin yapılacağı yeri tespit eden stratejik bir karardır; muharebenin verili tarzına göre ana hatlarını da kapsar; her savunma muharebesinde bu şarttır; o halde ordugâhlar, stratejinin ve taktiğin önemli bir bölümünü oluştururlar.

Birliklerin daha iyi bilinmesi için ordugâhın yerini konaklar alır; bunlar, duruma ve genişliklerine göre stratejik, muharebeye hazırlık derecesine uygun olarak yapılan iç düzenlerine göre de taktik konulardır.

Tabi birliklerin dinlenmesinin yanı sıra ordugâhın ve konağın, örneğin bir bölgenin örtülmesi ya da bir mevziin tutulması gibi başka bir amacı da vardır; fakat amaç, sadece birliklerin dinlenmesi de olabilir. Stratejinin izlediği amaçların çok çeşitli olabileceğini hatırlayalım; çünkü, yararlı görünen her şey, muharebenin amacı olabilir ve savaşı onunla yürüttüğümüz aracın korunması sık sık münferit stratejik düzenlemelerin amacı olmak zorundadır.

Eğer böyle bir durumda strateji, sadece birliklerin korunmasına hizmet ediyorsa, bu başka bir alanda bulunduğumuz anlamına gelmez; aksine, daima silahlı kuvvetlerin kullanılmasıyla meşgulüz demektir; çünkü birliklerin savaş alanının herhangi bir noktasına yerleştirilmesinin başka anlamı olamaz. Birliklerin ordugâh ve konaklarda korunmasından doğan ve kulübelerin yapılması, çadırların kurulması, ordugâh ve konak yerinin bakımı, temiz tutulması gibi ne stratejiye ne de taktiğe giren faaliyetler silahlı kuvvetlerin kullanılmasıyla ilgili değildir.

Durumları ve tertipleri tamamen muharebe düzeninin bir bölümünü teşkil eden, o halde taktik bir konu olan siperlerin kazılması bile savaşın sevk ve idaresi teorisine dahil değildir; aksine buna ait bilgiler ve beceriler, eğitilmiş bir ordunun zaten sahip olması gereken özelliklerdir; savaş öğretisi bunları var sayar.

İçlerinden hiçbiri doğrudan doğruya muharebeyle ilgili olmadıkları için sadece birliklerin devamına ilişkin olan konuların başında iaşe gelir; çünkü bu, hemen hemen her gün yapılan ve herkesin yapmak zorunda olduğu bir iştir. Bu yüzden iaşe, stratejik unsurları içinde cereyan eden savaş harekâtını tamamen etkiler. Stratejik unsurları içinde cereyan eden diyoruz çünkü, münferit bir muharebede, birliklerin iaşesi bir planı nadiren değiştirecek etkiye sahip olsa bile yine de böyle bir durum daima düşünülebilir. O halde stratejiyle silahlı kuvvetlerin beslenmesi arasında büyük bir karşılıklı etki meydana gelir ve bir seferin ya da bir savaşın stratejik ana hatlarının belirlenmesinde hiçbir şeyin bu iaşe işi kadar dikkate alınmaması normaldir.

İaşenin bu dikkate alınışı ne kadar kesin ve ne kadar sık olursa olsun, birliklerin iaşesi için yapılan işler, esas itibariyle daima birliklerin kullanılmasından farklı, ancak sonuçlarıyla birliklerin kullanılmasını etkileyen faaliyetlerdir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz diğer idari faaliyetlerin birliklerin kullanılmasıyla ilgisi çok daha azdır. Sıhhiye hizmeti, bir ordunun sağlığı için hiç kuşkusuz çok önemlidir; buna rağmen ordunun küçük bir bölümünü ilgilendirir ve bu nedenle de geri kalanların üzerinde çok zayıf ve dolaylı bir etki yapar. Silah ve donatımın ikmaline gelince, silahlı kuvvetlerin teşkili dolayısıyla devamlı bir etkinlik olmadığı sürece periyodik bir faaliyettir ve bu nedenle de stratejik planlarda nadiren söz konusu olur.

Fakat burada bir yanlış anlayıştan sakınmak zorundayız. Bazı münferit durumlarda bu konular, gerçekten son derece önemli olabilirler. Hastanelerin ve cephane stoklarının mesafesi, haklı olarak çok önemli stratejik kararların tek nedeni sayılabilir; bunu ne inkar etmek ne de gölgelemek istiyoruz. Fakat biz, münferit durumların gerçek ilişkisinden değil, mevcut soyut teoriden söz ediyoruz ve iddiamız şudur: Hastanelerin ve cephane stoklarının stratejik karar-

lar üzerindeki etkisi o kadar nadirdir ki, sıhhiye hizmeti, cephane ve silah ikmali teorisine, savaşın sevk ve idaresi teorisi bakımından önem vermeye değmez. Bu nedenle, ikmal teorilerinin gösterdiği yolları ve sistemleri, sonuçlarıyla birlikte savaşın sevk ve idaresi teorisinin içine almayı zahmete değer bulmuyoruz; halbuki birliklerin iaşesini, savaşın sevk ve idaresi teorisinin içine alabiliyoruz.

Şimdi incelemelerimizin sonucunu bir kez daha kısaca açıklayacak olursak, savaş faaliyetlerinin iki ana bölüme ayrıldığını söyleyebiliriz: Yalnız savaşa hazırlık için yapılan işler ve bizzat savaşta yapılan işler. Bu ayrımın teoride de yapılması gerekir.

Hazırlıklara ait bilgiler ve beceriler, tüm silahlı kuvvetlerin kurulması, eğitimi ve devamıyla ilgilidir. Bunlara nasıl bir genel ad verilmesi gerektiği hakkında karar veremiyoruz; ama topçuluğun, istihkamcılığın, genel taktiğin, silahlı kuvvetlerin kurulması ve idaresinin ve buna benzer şeylerin hazırlıklara ait olduğu görülüyor. Fakat savaş teorisinin kendisi, bu eğitilmiş aracın savaşın amacı için kullanılmasıyla meşgul olur. Savaş teorisi, hazırlıkların yalnız sonuçlarına muhtaçtır; yani elindeki aracın yalnız esas niteliklerini öğrenmekle yetinir.

Dar anlamda biz buna savaş sanatı, ya da savaşın sevk ve idaresi teorisi veya silahlı kuvvetlerin kullanılma teorisi diyoruz ki, bize göre hepsi de aynı anlama gelir.

O halde bu teori, asıl muharebe demek olan çarpışmayı ve aşağı yukarı muharebeyle bir tutulan durumlar olarak yürüyüşleri, ordugâh ve konakları ele alacaktır. Fakat birliklerin iaşe, ikmal ve bakımıyla ilgili işleri kendisine ait bir faaliyet saymayacak, ancak bunların sonuçlarını da diğer hal ve koşullar gibi dikkate alacaktır.

Bu dar anlamdaki savaş sanatı, kendi içinde tekrar taktik ve strateji bölümlerine ayrılır. Bunlardan taktik, münferit muharebenin oluşumuyla, strateji ise muharebenin kullanılmasıyla meşgul olur. Her ikisi de yürüyüş, ordugâh, konak durumlarına yalnız çarpışma nedeniyle değinirler ve bu konular, muharebenin şekline ya da anlamına atıfta bulunmalarına göre taktik veya stratejik olurlar.

Taktik ve strateji gibi birbirine çok yakın olan konular arasındaki bu titiz ayrımı, hiç kuşkusuz birçok okuyucu, savaşın sevk ve idaresini doğrudan etkilemediği için çok gereksiz bula-

caktır. Tabi, teorik bir ayrımdan muharebe sahasında doğrudan bir etki beklemek için fazlasıyla iyi niyetli olmak gerekir.

Her teorinin ilk işi, birbirine karıştırılmış ve rahatlıkla söylenebilir ki birbiriyle kaynaşmış, keçeleşmiş kavram ve tanımlamaları derlemek, toplamak, düzeltmek ve düzenlemektir; ancak isimler ve kavramlar üzerinde anlaşmaya varıldıktan sonra konuların açıklık ve aydınlıkla inceleneceği umulabilir; okuyucuyla yazarın aynı görüşte birleşeceğinde emin olunabilir. Taktik ve strateji, zaman ve mekân içinde birbirini karşılıklı etkileyen ve fakat sınırları ve birbirleriyle ilişkileri, anlamları tam olarak saptanmadan açıkça anlaşılamayan, birbirinden tamamen farklı faaliyetlerdir.

Bütün bunları hiçe sayan biri, ya teorik düşünceye tamamen karşıdır, ya da karmakarışık, yanıltıcı, sağlam bir temele dayanmayan, ağırbaşlı sonuçlara varmayan, kah yalınkat, kah hayali, kah boşlukta yüzen fikirlerle hiç kafasını yormamıştır; harbin sevk ve idaresi hakkında bu tür fikirleri çok sık duyuyoruz; çünkü bu konuda bilimler bir araştırma yapmaya henüz nadiren tenezzül ediliyor.

İkinci Bölüm
SAVAŞIN TEORİSİ HAKKINDA

1. Savaş sanatı deyiminden başlangıçta sadece silahlı kuvvetlerin savaşa hazırlanması anlaşılırdı

Daha önceleri, savaş sanatı ya da savaş bilimi deyiminden sadece maddi şeylerle uğraşan bilgi ve becerilerin tümü anlaşılırdı. Bu bilgi ve becerilerin konusu, silahların temini, hazırlanması ve kullanılması, kalelerin ve siperlerin yapılması, ordunun teşkilatlandırılması ve hareketlerinin düzenlenmesiydi ve bütün bunlar, savaşta kullanılabilir bir silahlı kuvvetlerin meydana getirilmesi amacına hizmet ederdi. Burada söz konusu olan maddi bir husus, tek yanlı bir faaliyetti; temelde bu, zanaattan yavaş yavaş ince, mekanik sanata dönüşen bir etkinlikten başka bir şey değildi. Bütün bunların muharebeyle ilişkisi, kılıç kullanma sanatıyla eskrim arasındaki ilişkiden pek farklı bir şey değildi. Bu sanatın, tehlike anında ve daima karşılıklı mücadele biçiminde kullanılması, aklın ve cesaretin bunlara paralel hareketi henüz söz konusu değildi.

2. Savaş ilk önce kuşatma sanatında kendini belli etti

Muharebenin sevk ve idaresi ve bunu sağlayan zihni faaliyet, ilk önceleri ancak kuşatma sanatında biraz kendini gösteriyordu; fakat bu, yaklaşma hendeği, huruç hendeği, batarya mevzileri vb. gibi[18]

(18) Yaklaşma hendeği, kuşatan tarafın kuşatılan kaleye ya da surlara yaklaşmak için kazdığı dar ve derin çukurlardır; muvasala hendeği, mahsur tarafın ikmal ve takviye faaliyetleri için kullandığı hendekler, huruç hendeği ise kuşatılanın kuşatmayı yarmak, düşmanla göğüs göğüse çarpışmak için kazdığı hendeklerdir.

yeni maddi buluşlarla çabucak canlandı; her yeni buluş, kuşatma sanatında yeni bir adımı ifade etti; kuşatma sanatı, sadece bu maddi buluşları dizmek için gerekli olan bir iplikti.

3. Sonra konuyu taktik ele aldı

Daha sonra taktik, bu düzenlemelerin mekanizmasına aracın (Bundeswehr)[19] niteliklerine dayanan genel bir düzen vermeye çalıştı. Elbette bu düzen,artık bizi muharebe alanına götürüyordu; fakat serbest zihni faaliyet olarak değil, aksine formasyon ve muharebe düzeni nedeniyle, bir saat gibi komutla hareket eden otomatikleşmiş bir ordu olarak.

4. Savaşın gerçek sevki ve idaresi tesadüfen ve kendini belli etmeden ortaya çıkmıştır

Hazırlanan aracın serbest, yani özel ihtiyaçlara uygun kullanılması demek olan gerçek sevk ve idarenin, teori konusu olamayacağı, aksine doğal yeteneklere bırakılmasının zorunlu olduğu sanılıyordu. Savaşın, ortaçağın yumruk kavgasından daha düzenli ve daha karmaşık bir şekle dönüşmesi gibi, insan aklı da yavaş yavaş bu konuya ilişkin farklı düşüncelerle doldu; fakat bunlar, çoğu kez anılar ve hikayeler şeklinde ondan ona geçerek ve adeta ne olduklarını gizleyerek ortaya çıktılar.

5. Savaş hakkındaki düşünceler, bir teori ihtiyacını doğurdu

Bu düşünceler çoğaldıkça, tarih ilerledikçe, daha çok eleştirel nitelik kazandıkça, ilkelere ve kurallara dayanma ihtiyacı kendini daha çok hissettirdi. Savaş tarihinde çok doğal olan fikir tartışmaları ancak bu şekilde herhangi bir hedefte toplanabilirdi. Belli bir nokta etrafında yoğunlaşmayan ve belli bir sınır tanımayan bu fikir kargaşası, insan aklı için can sıkıcı bir olaydı.

6. Olumlu bir teori kurma çabaları

Bu nedenle, savaşın sevk ve idaresi hakkında ilkeler, kurallar,

(19) Yani silahlı kuvvetlerin (ç.n).

hatta sistemler saptamak için çaba harcanmaya başlandı. Böylece, savaşın sevk ve idaresinin bu bakımdan gösterdiği sonsuz güçlükleri, adamakıllı göze almadan olumlu bir amaç belirlenmiş oldu. Göstermiş olduğumuz gibi savaşın sevk ve idaresi, belirsiz sınırlar içinde gelişir. Oysa her sistem, her teori bir sentezin sınırlayıcı doğasına sahiptir ve bu nedenle böyle bir teori ile uygulama arasında hiçbir zaman giderilemeyen bir çelişki vardır.

7. Maddi hususlarla sınırlandırma

Fakat kuramcılar, konunun güçlüğünü çabucak hissettiler ve ilkelerini, sistemlerini tekrar, yalnız maddi şeyler üzerine kurup, tek yanlı bir faaliyete yönelmekte kendilerinin haklı olduklarına inandılar. Savaş hazırlığına ilişkin bilimlerde olduğu gibi tamamen kesin ve olumlu sonuçlara ulaşılması, dolayısıyla yalnız hesaba gelebilecek şeylerin incelenmesi isteniyordu.

8. Sayıca üstünlük

Sayıca üstünlük maddi bir şeydi; bir zaferin kazanılmasında etkili olan faktörler arasından özellikle bu konu seçilmişti; çünkü bunun zaman ve mekânla birleştirilerek matematiksel bir kanun haline getirilmesi mümkündü. Sayıca üstünlük her iki taraf için eşit olduğundan ve bu nedenle birbirlerini götürdüklerinden, diğer faktörlerin tümünün hesap dışı bırakılabileceği sanılıyordu. Eğer bunu, seçtikleri faktörü, kendi koşullarına göre tanıyıp öğrenmek için geçici olarak yapmış olsalardı doğru olabilirdi. Fakat bunu, sayıca üstünlüğü daima tek kanun saymak için yaptılar ve savaş sanatının bütün sırrını belli bir zamanda, belli bir noktada üstünlük sağlama formülünde gördüler ki, bu, gerçek yaşam gücüne karşı dayanılmaz bir sınırlamaydı.

9. Birliklerin iaşesi

Bir diğer maddi elemanın da kuramsal bir işlemle sistemleştirilmesine çalışıldı; bu çalışmada ordunun canlılığı, ilk ve kesin koşuluna dayanan birlik iaşesi, büyük harp sevk ve idaresinin esas kanun koyucusu haline getirildi. Tabi bu yoldan da yine bazı belli sayılara varıldı; fakat, birtakım tamamen keyfi varsayımlara dayanan ve dolayısıyla pratikte güvenilemeyen sayılardı bunlar.

10. Taban

Esprili biri[20], birtakım fonksiyonları, taban adını verdiği bir tek kavram içinde toplamıştır; bunlar ordunun iaşesi, personel ve donatımının ikmali, anavatanla haberleşme ve ulaşımının emniyeti, nihayet gerektiğinde geri çekilmesinin emniyet altına alınmasıdır. Yazar, bütün bu fonksiyonları önce tek bir kavram içinde toplamak, sonra tabanın boyutlarını genişletmek, son olarak da silahlı kuvvetlerin bu tabanla oluşturduğu açıyı, tabanın boyutlarını incelemek ve bundan tamamen değersiz bazı geometrik sonuçlar çıkarmak istiyordu. Gerçeğe ters düşmeden ve eski kavramda bulunan bazı hususları ihmal etmeden böyle bir incelemenin yapılamayacağı düşünülecek olursa, çıkarılacak sonuçların tamamen değersiz olarak nitelenmesine şaşmamak gerekir. Taban kavramı, strateji için gerçekten önemli bir ihtiyaçtır ve bunu düşünmüş olmak bir başarıdır. Fakat bunun yukarıda açıklamış olduğumuz şekilde kullanılması asla uygun değildir ve insanı tamamen tek yanlı sonuçlara götürür; nitekim bu kuramcıyı, tamamen saçma bir yöne, yani geniş kapsamlı şeklin üstün etkisine sürüklemiştir.

11. İç hatlar

Bu yanlış tutuma tepki olarak bir diğer geometrik ilke, yani iç hatlar denen ilke tahta çıkarılmıştır[21]. Bu ilke her ne kadar iyi bir temele, savaşta muharebenin tek etkin araç olduğu gerçeğine dayanmaktaysa, sırf geometrik olan tabiatı nedeniyle hiçbir zaman gerçek hayata hakim olamayan, yeni bir tek yanlılıktan başka bir şey değildir.

12. Bütün bu girişimleri reddetmek gerekir

Bu teori girişimlerinin sadece analitik kısmı gerçeğe yaklaşma bakımından ileri bir adım sayılabilir; fakat sisteme ilişkin bölümler, hükümler ve kuralları hiçbir işe yaramaz.

---

(20) Heinrich Dietrich von Bülow (1757-1808), 1772-1790 yılları arasında Prusya Ordusu'nda subaylık, daha sonra askeri yazarlık yapmıştır. Prusya'nın meşhur generallerinden Friedrich Bülow (1755-1816)'un kardeşidir. Çok etkili, fakat üzerinde çok tartışılan bir savaş kuramcısıdır.

(21) Bu teori İsviçreli General Antoine Henri Jomini (1779-1869)'ye aittir. Merkezi bir kuvvetin, büyük mesafelerle birbirinden ayrı durumda bulunan iki düşman kuvvetini, ayrı ayrı imha etme imkanından söz eder (çevirenin notu).

Savaşta her şey belirsiz ve hesaplar çok değişken niceliklere göre yapılırken, bunlar belirli niceliklere ulaşmaya çalışırlar.

Ayrıca, yalnız maddi nicelikleri incelerler; halbuki tüm savaş hareketi, manevi güçler ve etkilerle örülmüştür.

Savaş, karşıt tarafların sürekli olarak birbirlerini etkilemesiyken, bunlar yalnız tek yanlı faaliyeti incelerler.

13. Bu teoriler dehayı kuralın dışında bırakırlar

Tek yanlı bir incelemenin yetersiz bilgisinin ulaşamadığı, bilimsel çerçevenin dışında kalan şey, kuralın üzerine çıkan deha idi.

Dehanın hiç aldırmadığı, her an alay da edebildiği kuralların labirentinde sürünen savaşçıya çok yazık. Deha ne yapmışsa, kuralların en güzeli muhakkak odur ve teori, bunun nasıl ve niçin böyle olduğunu göstermekten daha iyi bir şey yapamaz.

Akla aykırı teoriye yazık! Böyle bir teori, alçakgönüllülükle bu çelişkiyi ortadan kaldıramaz; ne kadar alçalırsa o kadar hor görülür, alay konusu olur ve gerçek hayattan kovulur.

14. Manevi nicelikler dikkate alınır alınmaz teorinin işi zorlaşır

Her teori, manevi nicelikler alanına temas ettiği andan itibaren çok daha güçleşir. Mimarlık ve resim sanatları, sade madde ile meşgul oldukları sürece durumlarının ne olduğunu çok iyi bilirler; mekanik ve optik yapımlar hakkında da herhangi bir tartışma yoktur. Fakat, yaratılan şeylerin manevi etkileri başlayınca, manevi izlenimler ya da duygular meydana gelince, tüm yasalar belirsiz fikirler içinde birbirine karışır.

Tıp daha çok bedensel olgularla uğraşır; onun işi, sürekli değişime uğradığı için bir anı bir anına uymayan hayvani yapıdır; bu onun görevini çok güçleştirir ve hekimin teşhisini, bilgisinin fazlasıyla üstüne çıkarır. Fakat, buna bir de manevi etki eklenirse durum ne kadar güçleşir ve ruh doktoru ne kadar yükselir!

15. Manevi nicelikler savaşın dışında bırakılamaz

Şimdi, savaş faaliyeti hiçbir zaman sadece maddeye yönelik değildir; aksine, daima aynı zamanda bu maddeye can veren manevi

güce de yöneliktir ve bu ikisini birbirinden ayırmak tamamen imkansızdır.

Fakat manevi nicelikler yalnız iç gözle görülür ve bu her insanda farklı olduğu gibi, değişik anlarda da birbirinden farklıdır.

Tehlike, savaşta her şeyin onun içinde geliştiği genel unsur olduğundan, kararı belirleyen unsurların başında da cesaret, yani kendi gücümüze güven duygusu gelir. Bu, bir bakıma bütün düşüncelerin, tasavvurların akla ulaşmadan önce içinden geçtiği bir mercektir. Bununla beraber bütün bunların ancak deneyimle nesnel bir değer kazanacakları da kuşkusuzdur. Herkes baskının, yandan ve geriden yapılan taarruzların moral etkisini bilir; düşman arkasını döner dönmez herkes onun cesaretini küçümser ve takip ederken, takip edildiği ana nazaran tehlikeyi daha çok göze alır. Herkes yeteneğine yaşına ve tecrübesine göre düşman hakkında hükme varır, hareketini buna göre düzenler. Herkes hem kendi kuvvetlerinin, hem de düşman birliklerinin ruh halini ve mizacını yoklar. Manevi nitelikleri, bütün bu ve benzeri faaliyetlerde, deneyimde kendini gösterir, daima tekrar ederler ve kendi türlerinde gerçek bir nicelik sayılırlar. Bunları dikkate almak istemeyen bir teori neye yarar?

Tabi bu gerçeklerin zorunlu yeterlik belgesi tecrübedir. Hiçbir teori psikolojik ve fizyolojik ukalalıklarla uğraşmamalı ve hiçbir komutan da bu ukalalıklarla kendini denemeye kalkışmamalıdır.

16. Savaşın sevk ve idare etme teorisinin başlıca güçlükleri

Bir savaşı sevk ve idare etme teorisini meydana getirme görevinin güçlüğünü açıkça görebilmek ve bundan, böyle bir teorinin taşıması gereken karakteri çıkarabilmek için, savaş faaliyetinin doğasını oluşturan temel özellikleri daha yakından incelemek zorundayız.

a. Birinci özellik: Manevi güçler ve etkileri (Düşmanca duygu)

Bu özelliklerin birincisi, manevi güçler ve etkilerinden ibarettir.

Kavga, esas itibariyle düşmanca duyguların açıklanmasıdır; fakat, savaş dediğimiz büyük kavgalarımızda düşmanca duygu, çoğu zaman yalnız düşmanca niyete dönüşür ve hiç değilse kişiler arasında düşmanca bir duygu bulunmaz. Fakat bu tür duygusal faaliyetlerin teşvik edildiği savaşlar düşünüldüğü kadar az değildir.

Savaşlarımızda hemen hemen hiç eksik olmayan ulusal kin, kişilerin başlangıçta birbirine karşı beslediği az ya da çok bir öfke bir kızgınlık bulunmasa bile, (düşmanlık duygusu) savaşta kendiliğinden alevlenir; çünkü yukarıdan alınan emirle de olsa birinin bize karşı kuvvet kullanması, ona emir verene karşı çıkmamızdan önce bizi, kuvvet kullanana karşılık vermeye ve ona kin beslemeye iter. Bu ister insani, ister hayvani olsun değişmez. Teorilerde muharebeyi, duyguların payını hesaba katmadan soyut bir kuvvet denemesi gibi görmeye çok alışılmıştır ve bu kuramcıların, sonuçlarını kavrayamadıkları için yaptıkları binlerce hatadan biridir.

Muharebenin doğasında bulunan manevi güçlerin yarattığı coşkudan başka ihtiras, tahakküm, her tür heyecan vb. gibi aslında muharebeye ait olmayan ama yakınlıkları yüzünden kolayca muharebeyle ilişkilendirilen coşkular vardır.

- Tehlikenin etkileri (Cesaret)

Nihayet muharebe, kuşun havada, balığın suda yaşaması ve hareket etmesi gibi, bütün savaş faaliyetlerinin içinde gerçekleştiği tehlike unsurunu doğurdu. Fakat tehlikenin etkileri ya doğrudan doğruya, yani içgüdüsel olarak ya da akıl yoluyla bütün duygularımıza yansır. Birinci durumda bu etki, tehlikeden kaçma çabası şeklinde, eğer bu mümkün olmazsa korku ve endişe biçiminde kendini gösterir. Eğer böyle bir etki meydana gelmiyorsa, bu, içgüdüyü dengede tutan cesaret demektir. Ancak cesaret aklî bir etkinlik değil, tıpkı korku gibi bir duygudur. Korku, fiziki korunmaya (nefsi müdafaya), cesaret manevi korunmaya yöneliktir. Cesaret daha asil bir içgüdüdür. Fakat bu yüzden de etkisi, tamamen önceden saptanmış ölçüde açıklana-bilecek cansız bir araç gibi kullanılamaz. O halde cesaret, tehlikenin etkilerini nötralize eden bir denge unsuru değil, özel bir niceliktir.

- Tehlikenin etki alanı

Tehlikenin harpte bilfiil savaşanlar üzerindeki etkisini, doğru değerlendirebilmek için, tehlikenin alanını, o andaki fiziki tehlikeyle sınırlamamak lazımdır. Tehlike, savaşçıya yalnız kendisini tehdit ederek değil, ona emanet edilen her şeyi tehdit ederek egemen olur;

yalnız gerçekten varolduğu anda değil, o an ile ilişkisi düşünülen diğer bütün anlarda da egemen olur; nihayet tehlike, savaşçıya sadece dolaysız olarak değil, ruhuna on kat ağırlık veren sorumluluk duygusu nedeniyle dolaylı olarak da egemen olur. Bu kadar büyük bir kararın içerdiği tehlike ve sorumluluğun yarattığı gerginliği ve azabı ruhunda duymadan, kim bir meydan muharebesine karar verebilir ya da böyle bir muharebeyi önerebilir? Sadece bir gövde gösterisi değil, gerçek bir pratik söz konusu olduğu zaman, savaşta icraatın hiçbir zaman tehlikenin dışına çıkamayacağı söylenebilir.

- Diğer duygusal güçler

Bu düşmanlık ve tehlikenin tahrik ettiği güçleri, savaşa özgü güçler saymakla, hayatı boyunca insana eşlik eden diğer güçlerin tümünü savaşın dışında bırakmış olmuyoruz; onlar savaşta da sık sık yer bulacaklardır. Gerçi hayatın bu ciddi işinde, bazı küçük tutkuların oyununa ara verileceği söylenebilir ama bu sadece ast kademedeki savaşçılar için geçerlidir; çünkü bunlar, bir tehlikeden diğer bir tehlikeye, bir zorluktan diğer bir zorluğa koşarlar; hayatın diğer yönlerini gözden uzak tutarlar; ölüm geçersiz kıldığından ikiyüzlülüğü bırakırlar ve savaşçının daima en iyi etiketi olan basit asker karakterine dönerler. Yüksek kademelerde durum başkadır; çünkü biri ne kadar yüksek makamda bulunursa, o kadar çok etrafına bakınmak zorundadır; işte burada çok yönlü çıkarlar, iyilik ve kötülük tutkusunun çok çeşitli oyunları ortaya çıkar. Kıskançlık ve cömertlik, azamet ve tevazu, hiddet ve yumuşaklık büyük dramda etkin güçler olarak ortaya çıkabilir.

- Aklın özelliği

Savaşçının ruhsal özelliklerinin yanı sıra, akıl özelliğinin de aynı derecede büyük etkisi vardır. Ham hayaller peşinde koşan, deli dolu, olgunlaşmamış bir kafadan, soğukkanlı ve güçlü bir akıldan beklenenler beklenilemez.

- Aklın çeşitliliği, hedefe götüren yolların da çeşitliliğine neden oluyor

Üst makamlara çıkıldıkça artan zihin yapısının çeşitliliği, özellikle, birinci kitapta sözünü ettiğimiz gibi hedefe götüren yolların

çeşitliliğine neden olur ve olayların akışında olasılık ve şans oyununa eşit olmayan bir pay ayırır.

b. İkinci özellik: Canlı tepki

Savaş faaliyetinin ikinci özelliği, bu faaliyetin doğurduğu canlı tepki ve karşılıklı etkidir. Böyle bir tepkiyi kestirmenin güçlüğünden burada söz etmiyoruz; çünkü bu güçlük, daha önce sözünü etmiş olduğumuz gibi manevi güçlerin nicelik sayılmasından doğuyor; halbuki, karşılıklı etki doğası gereği hiçbir plana sığmaz. Herhangi bir önlemin düşmanın üzerinde yaptığı etki, eylemi oluşturan unsurlar içinde en kişisel olanıdır. Ve teoriler de olayların kategorisine dayanmak zorundadırlar; hiçbir zaman gerçek kişisel durumu kapsayamazlar; bu genellikle hükme ve yeteneğe kalır. O halde, savaş gibi genel hal ve koşullar üzerine kurulan, planı beklenilmeyen, kişisel olaylarla sık sık bozulan bir eylemin, diğer herhangi bir eylemden daha çok yeteneğe bırakılması zorunluluğu ve kuramsal bir talimatın daha az kullanılabilmesi doğaldır.

c. Üçüncü özellik: Bütün verilerin belirsizliği

Nihayet, savaşta bütün verilerin çok belirsiz oluşu da özel bir güçlüktür, çünkü, bütün işler açıkça bir alacakaranlıkta cereyan eder, siste ve ay ışığında eşya, çoğu kez göründüğü gibi, olaylara abartılmış bir kapsam, tuhaf bir görünüm verir. Bu zayıf ışığın kararttığı tam görüşü, yetenek bulup çıkarmak zorundadır ya da bu şansa bırakılacaktır. O halde, nesnel bilgi eksikliği karşısında yine yeteneğe ya da şansa güvenmek gerekiyor.

17. Olumlu bir teori olanaksızdır

Konunun bu doğası karşısında savaş sanatını, savaşçıya her yerde ve her durumda dış destek sağlayabilecek iskele gibi olumlu bir teoriyle donatmanın olanaksızlığını belki de itiraf etmek zorundayız. Savaşçı, kendi yeteneğine başvurmak zorunda kaldığı durumlarda, bu teorinin dışına çıkacak ve teoriye ters düşecektir ve ne kadar çok yönlü yorumlanırsa yorumlansın yine de teori, daima, daha önce sözünü ettiğimiz sonucu verecektir: Yetenek ve deha, yasaların dışında hareket eder ve teori, gerçekliğin karşıtı olur.

18. Bir teori olanağının çıkar yolları

Güçlükler her yerde aynı derecede büyük değildir.

Bu güçlükten kurtulmanın iki yolu vardır: İlk önce, savaş faaliyetinin doğası hakkında genel olarak söylediğimiz hususların her kademede aynı olduğu düşünülmemelidir. Ast kademelere doğru inildikçe, kişisel fedakârlıkta bulunma cesareti daha çok istenir; fakat bu kademelerde idrak ve karar güçlüğü pek azdır; olayların gerçekleştiği saha çok daha derli toplu, amaçların ve araçların sayısı sınırlı, veriler daha belirli, hatta çoğu kez gerçek olayları kapsamaktadır, fakat başkomutanlığa kadar çıkarsak, güçlükler de hemen hemen her şeyi dehaya bırakacak kadar artar.

Fakat konuyu, bir de nesnel olarak bölümlere ayıracak olursak güçlüklerin yine her yerde aynı olmadığını, faaliyetlerin maddi âlemde cereyanı ölçüsünde azaldığını, manevi âlemde cereyanı ve iradeyi etkilemesi ölçüsünde de arttığını görürüz. Bu nedenle, bir muharebenin iç düzeninin, tertibatının, sevk ve idaresinin teorik bir yasayla sağlanması, bu muharebenin kullanılmasından, yani stratejik amaca ulaşmada bu muharebeden yararlanmaktan daha kolaydır. Çünkü, birincisinde maddi silahlar birbiriyle çarpışmaktadır ve burada da aklın etkisi inkar edilmemekle beraber maddenin hakkının verilmesi gerekir. Fakat maddi sonuçların itici güç haline geldiği muharebelerde yalnız manevi yapıyla meşgul olunur. Öyleyse: Taktik için bir teori saptamak, strateji için bir teori saptamaktan çok daha kolaydır.

19. Teori doktrin değil, gözlem olmalıdır

Bir teori olanağı yaratmak için ikinci çıkar yol, teorinin pozitif bir doktrin, yani bir uygulama direktifi olmasına gerek olmadığı görüşüdür. Küçük değişikliklerle ve çok çeşitli düzenlemelerle de olsa büyük bir bölümü aynı amaç ve araçlarla tekrar eden bir faaliyet, daima rasyonel bir gözlem konusu olabilir. İşte bu gözlem, her teorinin en önemli bölümüdür ve böyle bir gözlem, özellikle teori adını hak eder. Bu gözlem, konunun analitik incelenmesidir; konu hakkında tam bilgi edinilmesini sağlar ve tecrübeye, bizim durumumuzda savaş tarihine başvurulacak olursa, konunun özüne varılır. Gözlem, son amaca ne kadar çok ulaşırsa, o kadar çok

"bilme"nin objektif biçiminden **"yapabilme"**nin sübjektif biçimine geçer ve konunun doğası yeteneğin vereceği karardan başka bir karara izin vermediği durumlarda bile, o kadar çok etkili olur; çünkü burada gözlem bizzat yeteneği etkiler.

Teori, savaşı oluşturan konuları incelerse, ilk bakışta birleşik görünen hususları kesin olarak birbirinden ayırt ederse, araçların niteliklerini tam olarak tanımlar ve olası etkilerini gösterirse, amaçların doğasını açıkça belirlerse, sürekli ve eleştirel bir incelemenin ışığıyla savaş alanını aydınlatırsa, ancak o zaman asıl görevini yapmış olur. Bu takdirde teori, savaşı kitaplardan öğrenmek isteyenlere rehber olur, yollarını aydınlatır, yürümelerini kolaylaştırır, muhakemelerini geliştirir ve onları yanılgıya düşmekten korur.

Ömrünün yarısını karanlık bir konunun bütün ayrıntılarıyla aydınlatılmasına harcayan bir uzman, aynı konuyu kısa zamanda öğrenmek isteyen birinden tabi daha ileri gidecektir. O halde teorinin varlık nedeni, konuyu herkesin, yeniden inceleme ve düzenleme gereksinimi duymadan, düzenlenmiş ve aydınlatılmış bulmasını sağlamaktır. Tıpkı birebir eğitmenin, bir delikanlının, zihni gelişmesini ömrü boyunca başına kahya kesilmeden sağlaması gibi teori de geleceğin komutanının zekasını eğitmeli ya da onun bizzat kendisini eğitmesine yardımcı olmalı; ama savaş alanına kadar ona eşlik etmemelidir.

Teorinin yaptığı gözlemlerden kendi kendine ilkeler, kurallar oluşturulacak olursa, gerçek kendiliğinden bu kristal şeklin içinde billurlaşır; böylece teori, artık aklın bu doğal yasasına ters düşmez; daha çok bir kemerin kilit taşına dayanması gibi bu yasayı belirgin hale getirir. Fakat bunu, sadece düşüncenin felsefi yasasını yerine getirmek, bütün yolların yöneldiği noktayı belirtmek için yapar, yoksa bundan savaş alanında kullanılacak bir cebir formülü çıkarmak için değil; çünkü, bu ilkeler ve kurallar da düşünen kafalara pratikte izleyeceği yolu göstermekten ziyade ona alışık olduğu hareketlerin ana hatlarını çizer.

20. Bu görüş açısından teori olanaklıdır ve uygulamayla çelişkiye düşmekten kurtulur

Bu görüş, tatmin edici yani yararlı ve hiçbir zaman realiteyle

çelişmeyen bir savaşı sevk ve idare teorisinin kurulmasını olası kılar. Akıllıca kullanıldığı takdirde böyle bir teori, eyleme o kadar iyi uydurulur ki, teoriyle uygulama arasındaki saçma fark tamamen ortadan kalkar. Çoğu kez bu farkı, sağlam insan kafasının reddettiği, fakat aklı kıt ve cahil kimselerin doğuştan yeteneksizliklerini örtmek için kullandıkları akla yakın olmayan saçma teoriler meydana getirir.

21. O halde teori, amaçların ve araçların doğasını inceler: Taktikte amaç ve araç

Demek ki, teori, amaçların ve araçların doğasını incelemek zorundadır.

Taktikte araç, muharebeyi yapacak olan eğitilmiş silahlı kuvvetlerdir. Amaç, zaferdir. Bu kavramın daha ayrıntılı olarak nasıl açıklanabileceği düşmanın muharebesinin gözlenmesinden sonra söylenebilir. Biz burada düşmanın muharebe meydanından çekilmesini zaferin simgesi olarak tanımlamakla yetiniyoruz. Strateji, muharebeye görev olarak vermiş olduğu ve muharebenin gerçek anlamını oluşturan amaca bu zaferin aracılığıyla ulaşır. Ama bu anlamın, zaferin doğası üzerinde de bazı etkileri vardır. Düşman silahlı kuvvetlerini zayıflatan bir zafer, bize sadece toprak kazandıran bir zaferden farklıdır. O halde bir muharebenin anlamı, o muharebenin düzeneğini, sevk ve idaresini büyük ölçüde etkileyebilir. Dolayısıyla bu anlamlar, taktik için de bir inceleme konusu olur.

22. Aracın kullanılmasına daima eşlik eden hal ve koşullar

Sürekli olarak muharebeye eşlik eden, muharebeyi az ya da çok etkileyen bazı belirli hal ve koşullar vardır ki, silahlı kuvvetlerin kullanılmasında bunların muhakkak dikkate alınması gerekir.

Bunlar arazi, günün saati ve hava durumudur.

a. Arazi

Eğer muharebe tamamen düz, hiç işlenmemiş, boş bir arazide gerçekleşiyor olsaydı, çevre ve zemin faktörlerini değerlendirmeye hevesli olduğumuz arazinin bir etkisi olmayabilirdi.

Steplerle kaplı bir bölgede bu durum gerçekleşebilir; fakat

uygar Avrupa'da bunun gerçekleşebileceğini düşünmek, uygar olmayan bir davranıştır. O halde uygar uluslar arasında bölgenin ve arazinin etkisiz olduğu bir muharebe düşünülemez.

b. Günün saati

Günün saati, geceyle gündüz arasındaki fark nedeniyle muharebeyi etkiler; ama bu ilişkiler doğal olarak gece ile gündüzün sınırlarını da aşarlar, çünkü her muharebenin belli bir süresi vardır ve büyük muharebeler saatlerce de sürebilir. Büyük bir meydan muharebesinin planlanmasında, bu muharebenin sabahleyin ya da öğleden sonra başlaması arasında çok önemli fark vardır. Bununla beraber bazı muharebeler de vardır ki, bunlarda günün saatinin hemen hiç önemi ve etkisi yoktur.

c. Hava durumu

Hava durumunun mutlak etkili olduğu durumlar daha da azdır ve hava çoğu kez sis aracılığıyla rol oynar.

23. Stratejide amaç ve araçlar

Stratejinin asıl aracı sadece zafer, yani taktik başarıdır; son aşama, yani doğrudan doğruya barışa götürenler ise amaçtır. Bu amaca ulaşılması için stratejinin araçlarının kullanılmasına, araçların kullanımını az ya da çok etkileyen koşullar eşlik eder.

24. Araçların kullanımına eşlik eden koşullar

Bu koşullar bölge ve arazidir; fakat bunlardan birincisi, bütün savaş alanının ülkesini ve halkını içine alacak kadar geniştir; sonra günün saati ve mevsim, en son olarak da hava durumu gelir; hava koşulları şiddetli don vb. gibi olağanüstü olayları kapsar.

25. Bunlar yeni araçlar meydana getirirler

Bu hususlarla bir muharebenin başarısı arasında bağlantı kuran strateji, bu başarılara ve dolayısıyla muharebeye özel bir önem verir; ona özel bir amaç tayin eder. Fakat bu amaç, doğrudan doğruya barışa götürmediği, sadece yan bir amaç olduğu sürece, araç olarak kabul edilmesi gerekir. O halde strateji, muharebe başarılarına ya da

zaferlere –bunların çeşitli anlamları arasında– araç olarak da bakabiliriz. Bir mevziin işgali, araziye uygulanmış böyle bir muharebe başarısıdır. Fakat, araç olarak bakılması gereken sadece özel amaçlı münferit muharebeler değildir; ortak bir amaca yönelik bir dizi muharebenin meydana getirdiği bir düzenlemenin tümü de araç olarak kabul edilebilir. Bir kış seferi, mevsime uygulanan böyle bir düzenlemedir.

O halde amaç olarak geriye sadece doğrudan doğruya barışa götürdüğü düşünülen hususlar kalıyor. Teori, bütün bu amaçları ve araçları, etkilerinin yapısı ve karşılıklı ilişkileri bakımından inceler.

26. Strateji, incelenecek araçları ve amaçları sadece deneyimden çıkarır

Birinci soru, bu hususların ayrıntılı bir listesini stratejinin nasıl yaptığıdır. Eğer bunun felsefi bir araştırmayla yapılması istenirse, bu felsefi araştırma, savaşın sevk ve idaresinde ve bunun teorisinde, mantık zorunluluğunun olmasından doğan güçlüklerle karşılaşır. Bu nedenle strateji, deneyime başvurur ve gözlemlerini savaş tarihinin kaydetmiş olduğu düzenlemelere yöneltir. Bu, tabi sınırlı bir teori olacak, fakat savaş tarihinin açıkladığı hal ve koşullara uygun düşecektir. Teorinin ileri sürdüğü hususlar ya savaş tarihinden alındığı ya da savaş tarihiyle karşılaştırıldığı için her halükârda bu sınırlama kaçınılmazdır. Ayrıca, bu sınırlılık her zaman gerçek olmaktan çok, kavram düzeyindedir.

Bu yöntemin en büyük yararı, teorinin kılı kırk yarma, safsata, yanılgı ve kuruntu içinde kaybolmasına meydan vermemesi, aksine pratik kalmasını sağlamasıdır.

27. Araçların analizi nereye kadar gitmelidir

Diğer bir soru, araçların analizinde teorinin nereye kadar gitmesi gerektiğidir. Kuşkusuz ancak kullanımda dikkate alınacak tekil niteliklerine kadar gitmelidir. Çeşitli silahların menzil ve etkileri taktik için çok önemlidir; bu etkiler silahların yapısından ileri geldiği halde taktik, silahın yapısıyla hemen hemen hiç ilgilenmez; çünkü, savaşın sevk ve idaresiyle yükümlü komutanlara barut ve top yapması için kömür, kükürt ve güherçile, bakır ve kalay veril-

miş değildir; aksine savaş sevk ve idaresinin görevi, etkileriyle birlikte, mevcut hazır silahları kullanmaktır. Strateji, haritaları kullanır ama trigonometrik ölçümlerle ilgilenmez; savaşta en iyi sonucu elde etmek için bir ülkenin hangi kurumlarla donatılması, halkın nasıl eğitilmesi ve yönetilmesi gerektiğini araştırmaz. Bütün bunları, Avrupa devletlerindeki ortak şekilleriyle alır ve çok farklı durumların savaş üzerinde yapacağı hissedilebilir etkiye dikkat çeker.

28. Bilginin basitleştirilmesi

Böylelikle teori için gerekli konuların sayısının azaltılacağı ve savaşın sevk ve idaresi için gerekli bilgilerin çok sınırlanacağı kolayca anlaşılmaktadır. Genellikle savaş faaliyetlerine hizmet eden ve donatılmış, silahlandırılmış bir ordunun savaş alanına gönderilmesinden önce öğrenilmesi zorunlu olan bilgiler ve beceriler, savaşta son faaliyetler amacına ulaşmadan önce birkaç büyük sonuçta bir araya toplanırlar; tıpkı akarsuların denize dökülmeden önce nehirlerde toplanmaları gibi. Savaşı yönetmek isteyen biri, yalnız bu doğrudan doğruya savaş denizine dökülen faaliyetleri öğrenmelidir.

29. Bu, büyük komutanların hızlı eğitimlerini ve bir komutanın niçin bir bilgin olmadığını açıklar

Gözlemlerimizin vardığı bu sonuç, gerçekten de o kadar zorunlu bir sonuçtur ki, başka bir sonuca varmış olsaydık doğruluğuna güvenemezdik. Daha önce tamamen başka bir işle meşgul olan askerlerin ve daha yüksek makamlarda bulunanların, hatta bizzat başkomutanların savaşta büyük başarılar kazanmaları ancak bu şekilde açıklanabilir. Evet, bütün olağanüstü komutanlar, hiçbir zaman bilgili subaylar sınıfından çıkmış değildir; aksine çoğunun durumu fazla bilgi edinmelerine izin vermemiştir. Bunun için, geleceğin komutanının eğitimine, bütün ayrıntıların öğretilmesiyle başlanılmasını zorunlu görenler ya da hiç değilse bunu yararlı sayanlar, haklı olarak daima "gülünç titizler" diye alaya alınmışlardır. Böyle bir eğitimin geleceğin komutanına zarar vereceğini kanıtlamak için büyük bir zahmete gerek yoktur; çünkü insan aklı, ona verilen bilgiler ve fikri yönlerle eğitilir. Ancak bu eğitim büyük

kimseleri yüceltir, küçük kimseleri sadece dar kafalı yapar; yeter ki akıl, kendisine biraz yabancı gibi gelen bu şeyleri başından atmasın.

30. Daha önceki çelişki

Savaşta gerekli bilginin bu basitliği dikkate alınmadığından, aksine bu bilgi daima diğer birtakım bilgi ve becerilerle karıştırıldığından, gerçek dünya olaylarının teoriye ihtiyacı olmayan dahilere emanet edilmesinden başka bir çözüm yolu olamayacağı yanılgısına götüren bir çelişki meydana geldi ve teorinin dahiler için yazılmamış olduğu ileri sürüldü.

31. Bu nedenle bilgilerin yararı inkar edildi ve her şey doğal yeteneklere atfedildi

Doğuştan sağduyu sahibi kimseler, en yüksek düzeydeki bir deha ile okumuş bir ukala arasında daima doldurulması gereken çok büyük bir mesafe bulunduğunu hissettiler; bunlar, teoriye inancı tümüyle reddeden bir tür serbest düşünceye vardılar ve savaşın sevk ve idaresini, insanın –doğuştan sahip olduğu yeteneklerin azlığına ve çokluğuna göre az ya da çok iyi yaptığı– doğal bir fonksiyonu saydılar. Bunun, yanlış bilgilere verilen değerden daha gerçeğe yakın olduğu inkar edilemez; fakat abartılmış bir ifadeden başka bir şey olmadığı da derhal görülür. İnsan aklının hiçbir faaliyeti, belli bir hayal gücü, tasavvur zenginliği olmadan gerçekleştirilemez; fakat insan bunun en azından büyük kısmını doğuştan değil, sonradan kazanır ve bu, insanın bilgi hazinesini oluşturur. O halde bütün mesele bu hayallerin, bu tasavvurların ne tür bir hayal, ne tür bir tasavvur olması gerektiğidir. Savaşçı için bunlar, onun savaşta doğrudan doğruya yapacağı işlerle ilgili olmalıdır dersek, bu soruya kesin cevap vermiş olacağımızı sanıyoruz.

32. Bilgi, makama uygun olmalıdır

Savaş faaliyeti hakkındaki bilgilerin, komutanın işgal ettiği makama göre farklı olması gerekir. Ast kademelerde bu bilgiler nispeten az ve sınırlı konulara, yüksek makamlardaysa daha büyük ve daha kapsamlı konulara değinir. Bir süvari alayının başında parlak bir başarı gösterememiş başkomutanlar olduğu gibi, bunun tersi de vardır.

33. Savaşta bilgi çok basittir, ama aynı zamanda çok kolay değildir

Savaşta bilgi çok basittir, yani çok az konuya değinir ve sadece sonuçları kapsar; ama bu, uygulamanın da kolay olduğu anlamına gelmez. Savaş harekâtının karşılaştığı başlıca güçlüklerden birinci kitapta söz etmiştik. Sadece cesaret sayesinde üstesinden gelinebilecek konuları atlayarak, burada ast kademelerdeki zihni faaliyetin basit ve kolay olduğunu, fakat makamın yükselmesiyle güçlüklerin de arttığını ve en yüksek kademede, yani başkomutanlıkta insan aklının karşılaşabileceği en yüksek düze-ye ulaştığını iddia edeceğiz.

34. Bilgi nasıl olmalıdır?

Başkomutanın ne bilgin bir devlet adamı, ne bir tarihçi, ne de bir yazar olması gerekir; fakat onun üst düzeydeki devlet işlerinden haberdar olması, yerel akımları, heyecan yaratan çıkarları, çözümlenmesi gereken sorunları bilmesi, iş başındaki kişileri tanıması ve doğru değerlendirmesi şarttır. Büyük bir psikolog, insan karakterinin kılı kırk yaran bir inceleyicisi olmasına da gerek yoktur; fakat emir ve komuta edeceği kimselerin karakterini, düşünce tarzını, adetlerini, kişisel hatalarını ve erdemlerini bilmelidir. Bir arabanın nasıl yapıldığını, koşum hayvanlarının topa nasıl koşulduğunu bilmesine gerek yoktur; ama bir yürüyüş kolunun, çeşitli koşullar altında, yürüyüş süresinin ne kadar olacağını doğru tahmin edebilmelidir.

Bütün bu bilgiler bilimsel formlardan ve makinelerden elde edilebilecek bilgiler değildir; ancak olayların incelenmesi ve hayatta verilecek yerinde kararlarla elde edilebilirler ki, bu da ancak bu çapta bir yeteneğe sahip olmakla mümkün olur.

O halde yüksek düzeyde bir savaş faaliyeti için gerekli bilgi, ancak kişisel yeteneğe dayanan gözlem, inceleme ve düşünme sayesinde elde edilebilir; bu, arıların çiçeklerden bal toplaması gibi bir tür zihni içgüdüdür ki, ancak hayattaki olaylardan akıl yoluyla çıkarılabildiği gibi, gözlem ve incelemenin yanı sıra, yaşla da kazanılabilir.

Zengin öğretisine rağmen hayat, hiçbir zaman **Newton** ya da **Euler** yetiştirmezse de bir **Conde** ya da **Büyük Friedrich** gibi yüksek

hesap adamlarını pekâlâ yetiştirebilir[22].

O halde, savaş faaliyetinin onurunu korumak için gerçeklerin dışına çıkmaya ve basit ukalalıklara gerek yoktur. Aklı sınırlı kimseler arasından asla çok iyi bir başkomutan çıkmamıştır; ama ast kademelerde en yüksek şan ve şerefle hizmet etmiş olduğu halde aklî yetenekleri yeterli olmadığından yüksek makamlarda ancak orta derece kalan pek çok kişiye rastlamak olanaklıdır. İktidarlarının derecesine göre başkomutanlar arasında bile bir ayrım, bir derecelendirme yapılabileceği kendiliğinden anlaşılır.

35. Bilim bir kudret, bir yetke olmalıdır

Şimdi, savaş sevk ve idaresi bilimi için diğer bilimlere nazaran çok daha zorunlu olan bir koşul üzerinde düşünmek zorundayız: Bu bilgi tamamen ruha işlemeli, adeta nesnel olmaktan çıkmalıdır. Hemen hemen diğer bütün sanatlarda ve hayatın diğer bütün etkinliklerinde insan, bir kere öğrendiği ve artık onun ruhu ve anlamı içinde yaşamadığı ve tozlu kitaplardan bulup çıkardığı gerçekleri kullanabilir. Her gün elinin altında bulunan ve her gün kullandığı gerçekler bile kendi akıl ve ruhundakilerin tamamen dışında olabilir. Bir mimarın, karışık bir hesapla, bir payanda kemerinin kuvvetini hesaplamak için kalemi eline aldığında bulduğu gerçek, kendi zihninden çıkan bir gerçek değildir. Önce büyük güçlüklerle verileri arayıp bulmak zorunda kalmış, sonra bunları kanunlarını kendi bulmadığı bir akıl işlemine tabi tutmuş, hatta o anda bunun zorunluluğunun bile pek farkında olmamış, bunları adeta mekanik bir şekilde kullanmıştır. Ama savaşta asla böyle olmaz. Her şeyin durmadan değişmesinin yarattığı zihni tepki, komutanı, bilgisinin tüm aklî mekanizmasını içinde taşımaya ve her yerde ve her an gerekli kararı bizzat vermeye zorlar. O halde bilgi, akıl ve hayat tarafından bu şekilde tamamen özümlenmesi suretiyle gerçek bir kudrete, yetkeye dönüşür. Savaşta yükselenlere her şeyin kolay gelmesinin ve her şeyin doğal yeteneklerine mal edilmesinin nedeni

(22) Newton, Sir Isaac, (1642-1727), İngiliz fizikçisi, matematikçi ve astronom.
Euler, Leonhard, (1707-1783), İsviçreli matematikçi.
Conde, Louis II von Bourbon, Prinz von Conde (1621-1686), XIV. Louis'nin ordu komutanı, XVII. yüzyılın meşhur komutanlarından.
Friedrich, II. Büyük (1712-1786) Prusya Kralı (1740-1786), (ç.n).

budur. Bu yetenekleri, gözlem ve incelemeyle elde edilen yeteneklerden ayırt etmek için bunlara doğal yetenekler diyoruz.

Bu gözlemle savaşın sevk ve idaresi teorisinin görevini açıkladığımızı ve bunun çözümlenmesinin şeklini göstermiş olduğumuzu sanıyoruz.

Strateji ve taktik olmak üzere ikiye ayırmış olduğumuz savaşın sevk ve idaresi bölümlerinden –artık farkına varmış olacağımız gibi– stratejinin teorisi büyük güçlükler doğurmaktadır; çünkü taktik nispeten sınırlı bir alanı kapsadığı halde strateji, belirsiz bir olasılıklar ortamında doğrudan doğruya barışa götüren amaçları kapsar. Bu amaçları esas itibariyle yalnız başkomutan göz önünde bulundurduğu için, başkomutanın içinde hareket ettiği strateji bölümü, bu zorluğa en açık alandır. O halde stratejide teori, özellikle stratejinin yüksek hükümleri kapsadığı yerlerde, olayları taklitten çok, daha fazla inceleyecek, araştıracak ve komutanın bunları kendi düşüncesiyle birleştirerek, olayların iç yüzünü daha iyi görmesine, daha kolay ve daha güvenle hareket etmesine yardımcı olacak, ama onu, nesnel bir gerçeğe uymuş olmak için kendisiyle çelişkiye düşmeye asla zorlamayacaktır.

Üçüncü Bölüm
SAVAŞ SANATI YA DA SAVAŞ BİLİMİ

Dilde henüz birlik sağlanmış değildir

Bilmek ve yapabilmek: Söz konusu olan bilgi ise bilim, amaç yapabilmekse sanat.

Konu basit ise de bu iki deyimden hangisinin seçileceği ve hangi nedenlere dayanılarak seçileceği henüz kesinlikle bilinmiyor gibi görünüyor. Bilmenin başka şey, yapabilmenin başka şey olduğunu daha önce başka bir yerde söylemiştik. Bunlar birbirinden o kadar farklı şeylerdir ki, kolayca biri diğerinin yerine kullanılamaz.

Yapabilmek, hiçbir zaman kitapta yer almaz ve sanat da asla bir kitap ismi olamaz. Fakat, bir sanatın yapılabilmesi için gerekli bilgiler (başlı başına bir bilim olabilecek bilgileri) sanat teorisi ya da daha kötüsü ve örneğin mimarlık gibi yapabilmenin amaç olduğu yerde sanat, matematik, astronomi gibi sadece bilginin amaç olduğu yerlerde de bilim deyiminin kullanılması mantıkî olur. Her sanat teorisinde bazı temel bilimlerin bulunabileceği kendiliğinden anlaşılır; bu bizi yanıltmamalıdır. Fakat tamamen sanatsız bir bilim olmayacağı da kayda değer; örneğin matematikte hesap ve cebirin kullanılması da bir sanattır; ama burada sınır o kadar geniş değildir. Bunun nedeni şudur: Beşeri bilgilerin ortak ürünlerinde bilmekle yapabilmek arasındaki fark, ne kadar büyük ve belirgin olursa olsun, insanın bizzat kendisinde bu ayrımı yapabilmesi çok güçtür.

Kavrayışı (algıyı) hükümden (yargıdan) ayırmanın zorluğu (Savaş sanatı)

Her düşünme bir sanattır. Sanat, mantıkçının çizgiyi çektiği yerde, kavrayışın sonucu olan büyük önerilerin bittiği, hükmün başladığı yerde başlar. Fakat bu yeterli değildir; çünkü, zihnin kavrayışı da bir hükümdür ve dolayısıyla da sanattır ve nihayet duygu yoluyla bilgi edinme de bir sanattır. Sözün kısası: Nasıl ki, bilme yeteneğine sahip fakat hükümden yoksun ya da bunun tersi bir insan tasavvur edilemezse sanat ve bilim de tamamen birbirinden ayrılamaz. Bu ince ışık pırıltıları, ne kadar dünyanın dış görünüşüne bölünürlerse o kadar birbirlerinden ayrılırlar. Bir kez daha tekrarlayalım: Amacın yaratmak, meydana getirmek olduğu yer sanatın alanıdır; araştırma ve bilginin hedef alındığı yerde bilim egemendir. Bütün bunlardan, savaş sanatı demenin savaş bilimi demekten daha uygun olacağı sonucu çıkıyor.

Bu kavramlardan burada bu kadar çok söz etmemizin nedeni onlardan vazgeçilememesidir. Fakat şimdi, gerçek anlamıyla savaşın ne sanat ne de bilim olduğunu iddia edeceğiz ve hangisinden hareket edilirse edilsin bu başlangıç noktalarının bizi yanlış yola götüreceğini, ister istemez savaşın, diğer sanat ve bilimlerle bir tutulmasına ve bir sürü haksız benzetmeler yapılmasına neden olacağını ileri süreceğiz.

Bu daha önce de hissedilmiş ve bu nedenle savaşın bir zanaat olduğu iddia edilmiştir. Fakat bu iddianın yararından çok zararı görülmüştür; çünkü zanaat, daha aşağı düzeyde sanattan başka bir şey değildir ve bu sıfatla da daha katı ve daha dar kanunlara tabidir. Gerçekten de Kondottieri'ler[23] politikada büyük ölçüde bir alışveriş olarak kabul edilebilir. Ayrıca politika, savaşın içinde geliştiği bir ana rahmidir. Canlı varlıkların niteliklerinin embriyoda saklı olması gibi savaşın ana hatları da politikanın rahminde saklıdır.

Fark

Sanat ve bilimle savaş arasındaki esas fark, savaşın, mekanik sanatlar gibi cansız bir maddeye uygulanan ya da fikri sanatlardaki

(23) Kondottieri'ler XIV., XV. yüzyıllarda Avrupa ordularındaki paralı askerlerdir.

insan aklı ve duygusu gibi canlı ama pasif, uysal maddelere uygulanan iradi bir etkinlik olmaması, aksine canlılara ve tepki gösterenlere uygulanan bir etkinlik olmasıdır. Bilim ve sanatın düşünce şemasının böyle bir etkinliğe ne kadar az uyduğu gözlerden kaçmamakta ve böylece, cansız varlıklar âleminden çıkarılan yasalara benzer yasalar devrinde savaş sanatı, bir süre zanaat şeklinde gelişmiştir. Fakat savaş sanatı, iç nedenler yüzünden değil, aksine dış nedenler yüzünden bu yola sapmıştı; bu sürede savaş sanatının kendisinden beklenene ne kadar az uyduğunu ve ne kadar az tatmin edici olduğunu savaş tarihi göstermektedir.

Savaş, insanlar arası bir ilişki biçimidir

Yani biz diyoruz ki, savaş ne sanattır ne bilimdir; toplumsal yaşamın bir bölümüdür. Büyük çıkarların kanla çözümlenen bir çatışmasıdır ve sadece bu yönüyle diğer çatışmalardan ayrılır. Savaşı herhangi bir sanatla karşılaştırmaktansa ticaretle karşılaştırmak daha iyi olur; çünkü ticaret de insanlar arasında bir çıkar ve faaliyet çatışmasıdır. Fakat savaş, politikaya çok daha yakındır; çünkü yasa arama ve bulma çabalarının nasıl devamlı yanılgılara yol açtığı bu alanda daha kolay anlaşılmaktadır. Buna rağmen, şu sırada savaş sanatının benzetilmesi istenen mekanik sanatlar vardır. Fikri sanatlara benzeme kendiliğinden yasaklanmaktadır; çünkü bunların kendileri henüz yasa ve kuraldan yoksundurlar. Bugüne kadar uygulanmasına çalışılan yasa ve kuralların da yetersiz ve tek yanlı oldukları anlaşılmış; fikirlerin, duyguların, geleneklerin akımıyla devamlı olarak sarsılmış ve silinip süpürülmüşlerdir.

Savaşta meydana geldiğini ve çözümlendiğini gördüğümüz türden canlı bir çatışmanın genel yasalara bağlı kalıp kalmadığı ve bunların yararlı bir eylem kılavuzu oluşturup oluşturamayacağı kısmen bu kitapta araştırılacaktır. Fakat, gayet açık olan bir şey varsa o da bu sorunun, kavrayışımızın gücünü aşmayan bütün konular gibi, akıl yoluyla aydınlatılabileceği ve kendi iç bütünlüğü içinde iyi kötü açıklanabileceğidir. Bu da teorinin anlamını gerçekleştirmeye yeter.

Dördüncü Bölüm
METODİZM (YÖNTEMCİLİK)

Savaşta çok büyük bir rol oynayan yöntem ve yöntemcilik kavramlarını açıkça belirtmek için, adeta eylem dünyasını yasal otoriteler gibi yöneten mantık hiyerarşisine kısaca göz atmak zorundayız.

Hem bilgi, hem de eylem için geçerli, en genel kavram olan yasa, açıkça öznel ve keyfi yönü bulunmakla beraber, bizim ve bizim dışımızdaki şeylerin kendisine tabi olduğunu ifade eder. Bilgi bakımından yasa, eşya arasındaki ilişkiyi ve eşyanın birbiri üzerindeki etkisini belirler. İrade bakımından eylemin etkenidir ve bu nedenle emir ve yasakla eşanlama gelir.

Aynı şekilde ilke de bir tür eylem yasasıdır; fakat ifade şekli kadar kesin anlamda değil; aksine, ilke sadece yasanın ruhu ve özüdür; gerçek dünyanın çeşitliliği bir yasanın kesin şekline sığdırılamadığı durumlarda ilkenin kullanılması muhakemeye daha fazla serbestlik sağlar. İlkenin nerede kullanılmaması gerektiğine muhakeme karar vermek zorunda olduğundan, komutan için ilke bir tür tutamak ya da kutup yıldızı gibidir.

İlke, nesnel bir gerçeğin sonucu ve dolayısıyla da bütün insanlar için aynı derecede geçerli olduğu zaman nesneldir. Sadece öznel ilişkileri içerdiği ve bu nedenle de sadece onu koyan için bir değer taşıdığı zaman özneldir; bu durumda ona genellikle ana ilke (maxima) denir.

Kural, çoğu kez yasa anlamında kullanılır; fakat daha çok ilke ile eş anlamlıdır. Çünkü, "istisnasız kural yoktur" denir ama "istis-

nasız yasa yoktur" denmez. Bu, "kural"da daha serbest bir kullanma olanağı olduğunu gösterir. Başka bir anlamda da kural, saklı bir gerçeği tekil ve en yakın belirtileriyle tanımak için kullanılan bir araçtır; bunda amaç, tüm gerçeğe uygulanan eylem yasasını bu belirtilerle ilişkilendirmektir. Bütün oyun kuralları, matematikteki bütün kısaltılmış yöntemler vb.leri bu anlamdaki kurallardır.

Yönetmelik ve yönergeler, genel yasalar için önemsiz olabilecek bazı küçük yol gösterici hal ve koşullara değinen eylem hükümleridir.

Nihayet metot (yöntem), yani eylem biçimi aynı derecede olanaklı davranış biçimleri arasından seçilen sürekli bir davranış tarzıdır; metodizm (yöntemcilik) ise, genel ilkeler ve kişisel yönergeler yerine yöntemlerle belirlenen eylemler için kullanılan bir terimdir. Bu, aynı yöntemin uygulanacağı durumların ana hatlarıyla aynı olduğunun varsayılmasını zorunlu kılar. Fakat, bu ana hatların hepsi aynı olamayacağından hiç olmazsa mümkün olduğu kadar, çoğunluğunun, aynı olması söz konusudur. Diğer bir deyimle yöntem, en olası duruma göre hesap edilecektir. O halde yöntemcilik, özel ve kesin durumlar üzerine değil, birbirleriyle ilgili durumların olasılık ortalaması üzerine kurulmuştur ve esası, ortalamalara dayanan bir yöntem saptamaktır ki, sürekli ve tekdüze uygulanmasıyla bu gerçek kısa zamanda bir tür mekanik uygulama şeklini alacak ve nihayet bize doğruyu adeta bilinçsizce yaptıracaktır.

Savaşın sevk ve idaresi konusunda yasanın teşhise ilişkin anlamından haklı olarak vazgeçilebilir; çünkü, savaşın karmaşık olayları pek o kadar düzenli değildir ve düzenli olayları da -basit gerçeklerden çok bu anlamla kavranabilecek kadar- karmaşık değildir. Ayrıca basit kavramlar ve sade bir dil yeterli olduğu zaman bileşik ve abartılmış kavramlar sunilik ve titizlik olur. Fakat savaşın sevk ve idaresi teorisi, yasanın eyleme ilişkin anlamını da kullanamaz; çünkü, olayların çok çeşitli olması ve değişmesi karşısında genellikle yasa adı verilebilecek bir hüküm yoktur.

Buna karşılık ilkeler, kurallar, yönetmelikler ve yöntemler, olumlu bir öğretiye götürdükleri ölçüde savaşın sevk ve idaresi teorisi bakımından vazgeçilmez kavramlardır; çünkü gerçek ancak bunların içinde açığa çıkabilir.

Taktik, teorinin, olumlu bir doktrin formüle etmesine en

uygun dal olduğu için bu kavramlara taktikte daha sık rastlanır. Henüz düzenini kaybetmemiş piyadeye karşı zorunluluk olmadıkça süvarinin kullanılmaması, ateşli silahların ancak güvenilir bir etkiye sahip olur olmaz kullanılmaları, muharebede kuvvetin, mümkün olduğu ölçüde büyük kısmının son an için saklanması taktik ilkelerdir. Bütün bu hükümler her durumda uygulanamaz; fakat, yeri geldiğinde kapsadıkları gerçeklerden yararlanılabilmesi için her an komutanın aklında olmalıdırlar.

Bir düşman birliğinin her günkünden farklı yemek pişirmesinden* yürüyüşe geçeceği sonucu çıkarılırsa, muharebede birlikler arasında bilerek boşluk bırakılması bir gösteriş taarruzu olarak yorumlanırsa, bu düşünüş tarzı, kural adı verilen bir gerçeği belirlemek olur; çünkü, gözle görülebilen, tekil bir durumdan, bu duruma ait niyet çıkarılmaktadır.

Muharebede düşman bataryaları yürüyüşe geçer geçmez yeni bir enerjiyle düşmana baskın yapmak eğer bir kuralsa, bu suretle ortaya çıkan düşmanın genel durumuna yöneltilen eylem bu tekil olaya bağlanıyor; yani, düşmanın çekilmek istediği, çekilmeye başladığı ve bu çekilme sırasında durumunun ne tam bir mukavemete ne de başarılı bir geri çekilmeye elverişli olduğu bu tekil olaydan çıkarılıyor demektir.

Silahlı kuvvetlere etkin ilkeler olarak bunlar aşılandığına göre yönetmelikler (talimatlar) ve yöntemler, savaşın sevk ve idaresine savaş hazırlığına dair teoriler belirtirler. Birlikler, eğitim ve sahra hizmetleri için hazırlanan talimnamelerin tümü talimat ve yöntemdirler; eğitim için hazırlanan talimnamelerde talimatlar, sahra hizmetleri için hazırlanan talimnamelerde yöntemler ağır basar. Gerçekte savaşın sevk ve idaresi, bu talimnamelere dayanır ve bunları belirli davranış biçimleri olarak kabul eder. Bu nedenle savaşın sevk ve idaresi teorisinde bunlara da yer verilmesi gerekir.

Fakat, silahlı kuvvetlerin kullanılmasına girmeyen faaliyetler için talimatlar, kesin emirler verilemez; çünkü, bu takdirde hareket serbestliği tamamen kısıtlanmış olur. Buna karşılık, görevlerin nasıl yapılacağını genel olarak gösteren ve evvelce söylemiş olduğumuz gibi ihtimaller ortalamasına dayanan yöntemler, ilke ve kuralların

(*) Herhalde mutfaklarını erken söndürmüş olması kast ediliyor (ç.n).

egemen şekilde uygulanmasını ifade ederler; olduklarından farklı bir şey gibi gösterilmemek, mutlak ve zorunlu eylem biçimleri (sistemler) olarak değil, aksine, ferdi kararın yerini tutacak kestirme yollar olarak kabul edilmek ve tercihe bırakılmak şartıyla yöntemler de savaşın sevk ve idaresi teorisine dahil edilebilirler.

Fakat, düşmanın engellemesi ya da yeterince zaman bulunmaması yüzünden alacağımız tertibatı etkileyen bütün hal ve koşulları öğrenemediğimiz için hareketlerin çoğunun sadece tahminlere dayandığı ya da tamamen belirsizlik içinde cereyan ettiği düşünülecek olursa, savaşın sevk ve idaresinde bu yöntemlerin sık sık kullanılmasının zorunlu ve kaçınılmaz olduğu kolayca anlaşılır; kaldı ki, bu hal ve koşullar bilinse bile çok zaman alması ve büyük düzenlemelerin yapılmasını gerektirmesi nedeniyle çoğu kez bütün tertibatın bu hal ve koşullara göre alınması mümkün olmaz. O halde tertibatımız daima belirli olanaklarla sınırlı kalacaktır. Kişisel bir olayda bile dikkate alınması gereken ayrıntıların ne kadar çok olduğu ve bunları birbirine ekleyerek değerlendirmekten, alacağımız tertibatı genel durum ve ihtimaller üzerine bina etmekten başka çare olmadığı, nihayet, küçük rütbelere doğru inildikçe görüş ve yargılarının isabetine fazla güvenilemeyecek komutanların sayısının gittikçe arttığı düşünülecek olursa, hizmet kuralları ve tecrübenin dışında bilgiler aramanın doğru olmadığı, yöntemciliğe başvurmanın zorunlu olduğu anlaşılır. Bu hem yargımıza destek, hem de savaş gibi tecrübenin çok pahalıya mal olduğu bir alanda özellikle korkulması gereken aşırı ve tamamen ters görüşlere engel olur.

Yöntemciliğin bu vazgeçilemezliğinden, olmasa olmazlığından başka olumlu bir yararı olduğunu da kabul etmek zorundayız. Yöntemciliğin durmadan tekrarlanan şekillerini talim etmekle birliklerin yönetiminde doğal sürtünmeyi azaltan ve makinenin işleyişini kolaylaştıran bir beceriklilik, bir dakiklik ve bir güvenlik kazanılır.

O halde, faaliyet ast kademelere doğru indikçe yöntem çok çeşitli şekillerde kullanılır ve vazgeçilemez olur; üst kademelere doğru çıktıkça yöntemin kullanılması azalır, nihayet en üst kademede tamamen ortadan kalkar. Bu nedenle yöntemin yeri, stratejiden çok taktiktir.

En yüksek anlamında savaş, farklı olmalarına rağmen birbirine bağlanabilen ve kullandığımız yöntemin iyiliğine ve kötülüğüne göre iyi ya da kötü şekilde kontrol edilebilen sayısız, zincirleme küçük olaylardan değil, ayrı ayrı ele alınmaları gereken münferit büyük ve kritik olaylardan oluşur. Savaş, sapların boyuna bosuna bakmadan iyi orakla iyi, kötü orakla kötü biçilen bir buğday tarlası değildir; baltanın düşünülerek, hal ve koşullara ve her dalın yönüne göre kullanılmasını gerektiren büyük ağaçlardan oluşan bir ormandır.

Savaş harekâtında yöntemciliğin nereye kadar uygulanabilir olduğu, makama göre değil, işe göre belirlenir. Ancak, yüksek makamlar en kapsamlı işlerle meşgul olduklarından yöntemciliğe çok az yer verirler. Değişmeyen bir muharebe düzeni, öncülerin ve ileri karakolların çıkarılması şekli, sade ast komutanlarının değil, bazı hallere bizzat ordu komutanının bile elini kolunu bağlayan yöntemlerdir, elbette bu yöntemler, ordu komutanının kendi buluşu olabilir ve ordu komutanı tarafından hal ve koşullara göre konmuş olabilir; fakat bunlar birliklerin ve silahların genel niteliklerine uydukları ölçüde de teori konusudurlar. Buna karşılık, savaş ve sefer planlarını hazırlayarak ve bunları bir makineden çıkar gibi dağıtmak için kullanılan her türlü yöntem, kesinlikle bir kenara atılmalıdır.

Savaşın sevk ve idaresi hakkında oldukça iyi bir teori, yani akla yakın bir düşünce olmadıkça yöntemciliğin, haddini aşarak daha yüksek faaliyetlere el atacağı kabul edilebilir; çünkü bu alanda çalışanların bir bölümü incelemelerle ve daha yüksek yaşam koşullarıyla kendilerini eğitecek durumda olmamış kimselerdir; teorilerin ve eleştirilerin pratik olmayan, çelişkilerle dolu labirentlerinde kendilerini kaybedebilirler, sağduyuları kendileriyle çarpışır ve tecrübenin verdiği görüşten başka bir görüş ileri süremezler. Bu nedenle kişisel hareket serbestliğine yetenekli ve yetkili oldukları durumlarda bile deneyimlerini kullanırlar; yani yüksek komutanlara özgü yöntemleri taklit ederler; böylece yöntemcilik, kendiliğinden ortaya çıkmış olur. Büyük Friedrich'in generallerinin daima eğri muharebe düzeni[24] denilen bir düzen aldıklarını, Fransız

(24) Eğri muharebe düzeni ("Ordre oblique"), düşman cephesine eğri duran birbiriyle bağlantılı, iki kademeden oluşan bir hattan ibarettir. Taarruz okunun ucu, birinci müsademe kademesinin önünde hareket eden özel taarruz müfrezesi ("Altaque") tarafından takviye edilerek beslenir. Eğri muharebe düzeni o şekilde alınmış olmalıdır

İhtilali generallerinin her zaman uzun muharebe hatları halinde çevirme hareketini kullandıklarını, ama Napoleon'un ast komutanlarının yoğun kitlelerin kanlı enerjisiyle hücuma geçtiklerini görünce bu usullerin devamlı olarak tekrarlanmasının açıkça kabul edilmiş bir yöntem olduğunu anlarız ve bu yöntemciliğin en yüksek kademelere kadar çıkabildiğini görürüz. Daha geliştirilmiş bir teori, savaşın sevk ve idaresinin incelenmesini kolaylaştıracak, daha yüksek makamlara çıkan kimselerin akıl ve mu-hakemelerini eğitecek olursa yöntemcilik de olmazsa olmaz kabul edilecek kadar ileri gitmeyecek, hiç değilse artık taklitten değil, bizzat teoriden çıkacaktır. Büyük bir komutan, yaptığı işi ne kadar kusursuz yaparsa yapsın, yapış biçiminin daima öznel bir yanı vardır ve belirli bir üslubu olduğuna göre bunda komutanın kişiliğinin de büyük payı bulunacaktır; bu kişilik, genellikle komutanın üslubunu taklit eden kimsenin kişiliğine uymaz.

Bununla beraber öznel yöntemciliği ya da üslubu, savaşın sevk ve idaresinden tamamen çıkarıp atmak ne mümkündür ne de doğru olur. Öznel yöntemciliği daha çok bir savaşın genel karakterinin o savaş içinde cereyan eden tekil olaylar üzerindeki etkisinin bir tezahürü olarak görmek ve bu genel karakteri önceden görüp dikkate alacak bir teorinin yokluğunda onun yerine geçtiğini kabul etmek gerekir. Fransız İhtilal Savaşı'nın kendine özgü bir tarza sahip olmasından daha doğal ne olabilir? Ve hangi teori bu özelliği kapsayabilir? İşin kötü tarafı şudur ki, özel bir durumun meydana çıkardığı bu tarz, hal ve koşullar hiç farkına varılmadan değiştiği halde kolayca yaşamını sürdürebilir. İşte teorinin, açık ve akıllıca bir eleştiriyle önlenmesi gereken şey budur. 1806 yılında Prusyalı generallerden Prens Louis, Saalfeld'de, Tauentzien'de, Jena civarındaki Dornberg'te, Grawert önünde ve Kappellndorf'un gerisindeki Rühel'de Büyük Friedrich'in eğik muharebe düzenini uygulayarak

---

ki, taarruz eden piyade kanadı, taarruz edilen düşman kanadından her durumda üstün olsun; darbesi düşmanı kavrasın, paramparça etsin ve nihayet düşmanın bu kanadını ve gerisini tehdit etsin; o kadar ki, bütün ordunun yavaş yavaş ilerleyen hattı, gitgide düşman cephesine toparlasın. Büyük Friedrich, "Savaşın Genel Prensipleri" adlı yapıtında bu muharebe düzeni için şunları yazıyor: "Bir kanat ihmal edilir, taarruzun yapılacağı diğer kanat takviye edilir. Bu kanat düşmanın bir kanadına ve hatta yanına bütün gücüyle taarruz eder. Yanından kavranan 100.000 kişilik bir ordu 30.000 kişiyle mağlup edilebilir; çünkü muharebe çabucak kesin sonuç verir."

kendilerini felaket uçurumuna attıklarında bu sadece modası geçmiş bir üslubun sonucu değil, yöntemciliğin neden olduğu en büyük aptallıktı. Böylece Hohenlohe ordusu, o güne kadar hiçbir ordunun muharebe meydanında kendi kendisini mahvetmediği bir şekilde imhaya sürüklediler.

Beşinci Bölüm
ELEŞTİRİ

Kuramsal gerçeklerin pratik hayat üzerindeki etkisi, öğretimden çok eleştiriyle olur; çünkü eleştiri, kuramsal gerçeğin, gerçek olaya uygulanması olduğundan sade gerçeği hayata yaklaştırmakla kalmaz, uygulamanın devamlı surette tekrarıyla, aklı da bu gerçeklere daha çok alıştırır. Bu nedenle kuram hakkındaki görüşün yanı sıra eleştiri hakkındaki görüşün de saptanmasını gerekli görüyoruz.

Tarihi bir olayın, sadece olayları yan yana diizen ve çoğu, bu olayların en yakın nedenlerine değinen basit anlatımıyla eleştiriyi birbirinden ayırt etmeliyiz.

Bu eleştirici anlatımda aklın üç faaliyetine rastlanabilir.

Birincisi, şüpheli olayların tahkik ve tespit edilmesidir. Bu tam anlamıyla bir tarihi araştırmadır ve teoriyle hiçbir ilişkisi yoktur.

İkincisi, nedenlerden sonuç çıkarmaktır. Asıl eleştirici araştırma budur. Bu araştırma, teorinin vazgeçilemez, olmazsa olmaz şartıdır; çünkü, teoride deneyimle belirlenmesi ya da desteklenmesi yahut da sadece açıklanması gereken ne varsa hepsi ancak bu yoldan sağlanabilir.

Üçüncüsü, kullanılan araçların kontrol edilmesidir. Bu övgüyü ve kınamayı kapsayan gerçek eleştiridir. Burada teori, tarihe veya daha çok tarihten çıkarılan derslere hizmet eder.

Tarihi araştırmanın gerçekten eleştirici nitelik taşıyan bu son iki bölümünde kuşku götürmez gerçeği ortaya çıkarıncaya kadar olayların derinliğine inmek ve çoğu zaman olduğu gibi yarı yolda durmamak, yani herhangi bir keyfi duruma ya da varsayıma takılıp kalmamak söz konusudur.

Nedenlerden sonucun çıkarılmasına gelince, çoğu kez bu, üstesinden gelinemez büyük bir güçlüktür; çünkü gerçek nedenler hemen hemen hiç bilinmez. Bu gerçek nedenlerin bilinmemesi haline, hayatın diğer hiçbir durumunda savaştakinden daha sık rastlanamaz; çünkü, savaşta olaylar nadiren tam olarak bilinir, nedenleri ise, ya olayın failleri tarafından bilerek gizlendiğinden ya da olaylar çok geçici ve rastlantısal oldukları için tarihin derinliklerinde kaybolup gittiklerinden çok daha az bilinirler. Bunun için eleştirici anlatımla tarihi araştırmanın çoğu zaman el ele yürümesi zorunludur; buna rağmen, nedenle sonuç arasında çoğu kez yine bir tür oransızlık kalır; bu oransızlık, bilinen nedenlerden çıkarılan sonuçları zorunlu sonuçlar olarak kabul etmemize müsaade etmez. Burada ister istemez boşluklar meydana gelir; yani öğretimde yararlanılmayacak tarihi sonuçlar ortaya çıkar. Teorinin isteyebileceği şey, araştırmanın bu boşluğa kadar sürdürülmesi, fakat bu noktaya gelindiğinde sonuç çıkarılmasının durdurulmasıdır. Eğer bilinenin mutlaka sonucu açıklaması istenecek olursa, bilinene yanlış değer verilmiş olacağından yanlış hareket edilmiş olur.

Eleştirici araştırmanın yapısında bundan çok daha büyük bir güçlük vardır: Savaşta sonuçlar nadiren basit nedenlerden meydana gelir; çoğu kez nedenler karşılıklı ve karmaşıktır; bu nedenle olayları, tarafsız, dürüst niyetle başlangıcına kadar izlemek yeterli değildir; mevcut nedenlerin her birine hak ettiği ağırlığın verilmesi gerekir. O halde bu, bizi, nedenlerin doğasını daha yakından incelemeye sevk eder ve böylece eleştirici bir inceleme, insanı, gerçek teori alanına götürebilir.

Eleştirici inceleme, yani araçların kontrolü, şu sorunun ortaya atılmasını gerektirir: Kullanılan araçlara özgü sonuçlar hangileridir ve aracı kullananın amacı, acaba bu sonuçlar mıydı?

Araçlara özgü sonuçlar, onların doğasını araştırmaya sevk eder; yani tekrar teori alanına.

Eleştiride her şeyin kuşku götürmez gerçeğe varmak amacında olduğunu gördük. O halde başkaları için geçerli olmayan keyfi durumlara takılıp kalmamak lazımdır. Başkaları da keyfi iddialar ileri sürülebilirler, böylece lehte ve aleyhte sonsuz tartışmalar içinde bir sonuca varılamaz, dolayısıyla da hiçbir şey öğrenilemez.

Hem nedenlerin araştırılmasının hem de araçların kontrolünün, teori alanına, yani sadece mevcut özel durumlardan meydana gelmeyen genel gerçek alanına götürdüğünü gördük. Şimdi; eğer işe yarar bir teori varsa, inceleme, bu teoride ileri sürülen şeyleri delil olarak gösterecek ve araştırmayı burada kesecektir. Ama böyle bir teorik gerçek yoksa sonuca kadar araştırmaya devam edilecektir. Bu zorunluluk sık sık meydana gelirse doğal olarak yazar, daima ifade edildiği gibi, yüzlerce ayrıntıdan binlercesine gidecek, nihayet işin içinden çıkamayacak ve her ayrıntıya gereken önemi veremeyecek bir duruma gelecektir. Sonuç olarak düşünce ve araştırmalarına bir sınır çizmek için keyfi bir takım iddialar ileri sürecek, bunlar kendisi için keyfi olmasa bile, anlaşılabilir olmadıklarından ve doğruluğu kanıtlanmış olanlar kabul edilemeyeceklerinden, başkaları için keyfi olarak kalacaklardır.

O halde eleştirinin asıl temeli, işe yarar bir teoridir ve akılcı bir teorinin yardımı olmadan eleştirinin gerçekten öğretici, yani inandırıcı ve doyurucu olacağı bir noktaya varması olanaksızdır.

Fakat, her soyut gerçeği açıklayabilecek ve eleştiriye, duruma uygun yasaları açıklamaktan başka bir şey bırakmayacak bir teorinin olabileceğine inanmak hayale kapılmak olur. Eleştiri, her zaman kutsal teorinin sınırlarına varınca geri dönmelidir, şeklinde bir kural koymak gülünç bir bilgiçlik olur. Teoriyi yaratan analitik araştırma ruhu, eleştiriyi de yönetmelidir; o halde bu ruh, sık sık teori alanına da girebilir ve özellikle ilgilendiği noktaları aydınlatabilir. Fakat eleştiri, teorinin ruhsuz, can sıkıcı kullanılışı şeklini alırsa, amacına tamamen ters düşebilir. Teorik araştırmaların tüm olumlu sonuçları, bütün ilkeler, kurallar ve yöntemler, olumlu öğreti şeklini aldıkları ölçüde genelliklerini ve mutlak gerçekliklerini yitirirler. Bunlar, gerektiğinde kullanılmak içindirler; uygun olup olmadıkları kanaate kalmıştır. Eleştiri, teorinin bu sonuçlarını hiçbir zaman bir kanun ve kural olarak kullanmamalı, sadece eylemde bulunan kimsenin kararı için tutamak olarak kabul edilmelidir. Genel muharebe düzeninde süvarinin, piyadenin yanında değil de gerisinde bulunması, her ne kadar taktikte bir kural haline gelmişse de bu kuraldan ayrılan her düzeni kötülemek delilik olur. Eleştiri, bu ayrılmanın nedenlerini araştırmalı ve ancak bu nedenler yeterli

olmadığı zaman teorik tespite dayanmalıdır. Ayrıca, bölünmüş bir taarruzun başarı olasılığını azalttığı teoride kabul edilmiş ise de bölünmüş taarruz yapılan ve başarısızlığa uğranılan her yerde başarısızlığın gerçek nedeninin bölünmüş taarruz olup olmadığını hiç araştırmadan, başarısızlığı bölünmüş bir taarruzun sonucu olarak kabul etmek ya da tamamen tersine, bölünmüş bir taarruz başarıya ulaşırsa, bunu, teorinin doğru olmadığını iddia etmek için kullanmak akılsızlık olur. Eleştirinin araştırıcı ruhu bunların ikisine de izin vermez. O halde esas itibariyle eleştiri, teorideki analitik araştırmanın sonuçlarına dayanır. Teoride kabul edilmiş olan bir şeyi eleştiri yeniden saptamaz; çünkü teori onu eleştiri hazır bulsun diye saptamıştır.

Eleştirinin, hangi sonucun hangi nedenden doğduğunu ve kullanılan aracın amaca uygun olup olmadığını araştırmaktan ibaret olan bu görevi, sebep ve sonuçla araç ve amaç birbirine yakın olduğu takdirde kolaylaşır.

Eğer bir ordu baskına uğrar ve bu yüzden ast birliklerini düzenli ve akla yakın bir şekilde kullanamazsa, bu durumda baskının sonucu şüphe götürmez. Her ne kadar teori, muharebede kuşatıcı taarruzun büyük, fakat pek de garantili olmayan bir başarıya götürdüğünü kabul etmişse de kuşatıcı taarruzu kullanan komutanın tercihen başarının büyüklüğünü hedef almış olup olmadığı şüphelidir. Eğer komutan gerçekten başarının büyüklüğünü hedef almışsa araç doğru seçilmiş demektir. Yok eğer komutan başarısını sağlama bağlamak istiyorsa ve bunu, özel hal ve koşullara değil de kuşatıcı taarruzun genel niteliğine dayandırmışsa, bu takdirde, yüzlerce kez görüldüğü gibi aracın niteliğini tanımamış, hata etmiş demektir.

Burada eleştirici araştırmanın ve kontrolün işi güç değildir ve en yakın amaçlar ve sonuçlarla yetinilen yerlerde daima kolay olur. Tekil olaylar, tüm olayla ilişkilerinden soyutlanarak sadece bu koşullar altında incelemek istenirse bu tamamen keyfi bir hareket olur.

Fakat her dünya işinde olduğu gibi, savaşta da tekil olaylar arasında daima bir ilişki vardır ve bunun sonucu olarak, ne kadar küçük olursa olsun her neden savaş harekâtının sonuna kadar sonucu etkiler ve çok az da olsa nihai sonucu değiştirir. Aynı şekilde, kullanılan her araç da son amaç elde edilinceye kadar etkisini sürdürür.

O halde, bir nedenin sonuçları, gözlemler değer taşıdığı sürece izlenebilir ve bunun gibi bir araç da sadece ilk amaç için değil, bu ilk amacın araç vazifesi gördüğü daha yüksek amaçlar için kontrol edilebilir ve bu birbirine bağlı amaçlar zinciri, zorunluluğundan kuşku duyulmadığı için kontrolü gerekli olmayan bir noktaya kadar ele alınır. Birçok durumda, özellikle kesin önlemlerin alınmasının söz konusu olduğu hallerde incelemenin, son amaca, doğrudan doğruya barışı hazırlayacak olan amaca kadar sürdürülmesi zorunlu olur.

Bu son amaca doğru tırmanış sırasında varılan her yeni aşamada karar için yeni bir tutamak elde edileceği gayet açıktır; o kadar ki, bir önceki aşamada yararlı görünen bir aracın, daha yukarıdan bakıldığında değiştirilmesi gerekebilir.

Bir eylemin eleştirici incelenmesinde olayların nedenlerinin araştırılmasıyla araçların amaca uygunluğunun kontrolü daima el ele yürümelidir; çünkü, ancak nedenlerin araştırılması kontrol konusu olmaya değer şeyleri ortaya koyar.

Zincirin bu aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya doğru izlenmesinin önemli güçlükleri vardır; zira, bir olayın aranan nedeni olaydan ne kadar uzaktaysa o kadar çok diğer nedenin de göz önünde bulundurulması ve bunların olaydaki olası paylarının belirlenmesi ve birbirinden ayırt edilmesi gerekir; çünkü, bir olay ne kadar yüksek düzeyde cereyan ederse o kadar çok tekil kuvvetlerle durum ve koşullara bağlı olur. Eğer kaybedildiğini ortaya çıkarmışsak, elbette kaybedilen bu muharebenin savaşın genel sonucu üzerindeki etkisini, dolayısıyla da savaşın sonucunun nedenlerinden bir bölümünü ortaya çıkarmış oluruz; fakat sadece bir bölümünü; çünkü, diğer nedenlerin sonuçları, hal ve koşullara göre, nihai sonucu az ya da çok etkileyecektir.

Araçların kontrolünde de, ne kadar yukarıdan bakılırsa işler o kadar çeşitlenecektir; çünkü, amaç ne kadar yüksek olursa, amaca ulaşmak için kullanılacak araçların sayısı da o kadar çok olur. Savaşın son amacı, bütün ordular tarafından aynı zamanda izlenecektir; o halde bu konuda yapılmış ya da yapılması olanaklı bulunmuş olan her şeyin incelemede dikkate alınması zorunludur.

Bütün bunların, zaman zaman inceleme ufkunu genişlettiği görülmektedir; gerçekten meydana gelmedikleri ama meydana

gelmeleri muhtemel olduğu için inceleme dışında bırakılmamaları gereken şeyler hakkında birtakım varsayımlarda bulunmak zorunluluğu ve bu zorunluluğu yarattığı güçlük, genişleyen inceleme ufku içinde insanı kolayca şaşırtabilir.

Bonaparte, 1797 Mart'ında İtalyan Ordusu ile Arşidük Karl'a karşı Taglamento'dan harekete geçtiği zaman, Karl'ı, Ren'de bekleyen takviyelerini getirmeden, kesin sonuçlu bir muharebeye zorlamak amacıyla hareket etmişti[25]. Kesin sonuca bakılınca aracın iyi seçildiği ve başarının bunu ispat ettiği görülür; çünkü Arşidük o kadar zayıftı ki, Tagliamento'da sadece bir direniş denemesi yaptı ve düşmanının çok güçlü ve kararlı olduğunu görünce muharebe meydanını ona terk ederek Noricum Alpleri'nin geçitlerini boşalttı. Şimdi, Bonaparte'ın bu mutlu başarıyı kazanmaktaki asıl amacı ne idi? Avusturya İmparatorluğu'nun kalbine nüfuz etmek, Moreau ve Hoche komutasındaki iki Ren ordusunun ilerlemesini kolaylaştırmak ve bu ordularla haberleşmeyi sağlamak. Bonaparte, konuya böyle bakıyordu ve bu bakış açısından da haklıydı. Fakat, eleştiri, şimdi daha yüksek bir noktadan, yani Ren Seferi'nin açılacağını altı hafta öncesinden bilecek durumda olan ve bilmesi gereken Fransız Drektuvar idaresinden daha yüksek bir düzeyden bakacak olursa, Bonaparte'in Noricum Alpleri üzerinden ilerlemesini sadece aşırı bir cesaret işi olarak görülebilir; çünkü, Avusturyalılar Ren Nehri kıyısından Steiermark'a büyük ihtiyatlar getirselerdi ve Arşidük, bu kuvvetlerle İtalyan Ordusu'na saldırabilseydi, sadece İtalyan Ordusu imha edilmekle kalmaz, Bonaparte, bütün seferi kaybetmiş olurdu. Nitekim bu düşünce, Villiach civarında bulunan Napoleon'un zihnini meşgul etmiş ve onu, Leoben Ateşkes Antlaşması'nı memnuniyetle kabule mecbur etmiştir.

Eleştiri, bir aşama daha yukarıda bulunduğuna ve Arşidük Karl'ın ordusuyla Viyana arasında Avusturyalıların hiçbir ihtiyatları bulunmadığını bildiğine göre, İtalyan Ordusunun ileri hareketiyle Viyana'nın tehdit edilmekte olduğunu görmektedir.

---

(25) Tagliamento üzerinden Codroipo'ya ilerleyen üstün Fransız Ordusu karşısında Avusturya Arşidükü Karl, yaklaşık 20.000 kişilik ordusunu tam zamanında Isonzo kıyısındaki Görz'e ve Gradisca yüksek tepelerine çekmişti. Napoleon Arşidük'ü tekrar geri çekilmeye zorladı ve 28 Mart'ta Williach'a girdi. 18 Nisan 1797'de Leoben geçici barışı yapıldı.

Bonaparte'ın başkentin savunmasız olduğunu, Seiermark'ta bile Arşidük'ten çok daha üstün bir durumda bulunduğunu bildiğini kabul edecek olursak, o zaman Avusturya Devleti'nin kalbine doğru süratle ilerlemesinin o kadar amaçsız olmayacağı ve bu ilerleyişin değerinin, Avusturyalıların başkentlerini elde bulundurmaya verdikleri değere bağlı olduğu anlaşılırdı; çünkü bu değer ne kadar büyükse Avusturyalılar da Bonaparte'ın ileri sürdüğü barış koşullarını o kadar memnuniyetle kabul edeceklerdi; bu nedenle Viyana'nın tehdidi son hedef olarak kabul edilebilirdi. Eğer herhangi bir nedenle Bonaparte bunu bilmiş olsaydı, eleştiri de daha ileriye gidemezdi. Fakat, sonuç hâlâ kuşkuluysa eleştiri, daha yüksek bir düzeye çıkmak ve eğer Avusturyalılar Viyana'yı terk ederek henüz ellerinde kalan geniş topraklara çekilecek olsalardı ne olurdu diye sormak zorundadır. Fakat, kolayca kabul edileceği üzere bu soru, her iki tarafın Ren Orduları arasındaki muhtemel olayları dikkate almadan cevaplandırılmaz. Fransızların kesin üstünlükleri karşısında (80.000'e karşı 130.000 kişi) başarının onlara ait olduğundan fazla şüphe edilemezdi; fakat bu sefer de Fransız Drektuvar idaresinin bu başarıdan nasıl yararlanabileceği sorusu ortaya çıkıyordu. Acaba, Avusturya monarşisinin mukabil sınırına kadar yapılacak bir takip, yani Avusturya'nın yıkımına veya tamamen mağlup edilmesine kadar sürdürülecek bir takip harekâtı mı, yoksa barışın teminatı olarak ülkenin önemli bir bölümünün zaptı mı Fransa için daha yararlı olurdu? Fransız Drektuvar idaresinin bu iki tutumdan hangisini tercih etmesi gerektiğini saptayabilmek için olası sonucun ne olacağının incelenmesi gerekir, bu incelemenin sonunda Avusturya'nın tam anlamıyla mağlup edilmesi için Fransız Silahlı Kuvvetlerinin çok zayıf olduğu, böyle bir şeye girişilmesi halinde durumun tamamen tersine dönebileceği ve ülkenin önemli bir bölümünün zapt ve işgalinin Fransızları, üstesinden gelemeyecekleri bir stratejik duruma sokacağı sonucuna varıldığını kabul edecek olursak, bu sonuç, İtalyan ordusunun içinde bulunduğu durumun değerlendirilmesini de etkileyecek ve İtalyanlar için umut kırıcı olacaktı. Arşidük'ün içinde bulunduğu umutsuz durumu bilmesine rağmen Bonaparte'ın, Avusturyalılara, zaten talihlerinin yaver olduğu bir seferden sonra bile geri alamayacakları eyaletlerin

kaybından başka bir fedakârlık yüklemeyen Campoformio Barışı'nı[26] uygun bulmasının nedeni hiç kuşkusuz budur. Fakat Fransızlar, şu iki konuyu dikkate almamış olsalardı bu ılımlı Campoformio Barışı'na, güvenemezler ve onu çetin ileri hareketlerinin amacı yapamazlardı: Birincisi, Avusturyalıların yukarıda sözünü ettiğimiz iki sonuçtan her birine ne değer verdikleri ve her iki halde de başarıya ulaşma ihtimali olsa bile, bunu savaşı sürdürmenin gerektirdiği fedakârlıklara değer bulup, bulmadıkları hususudur; yani Avusturyalılar, acaba savaşı sürdürmeyi mi yoksa fazla aleyhte olmayan koşullarla barış yaparak savaştan kurtulmayı mı tercih ederlerdi? İkincisi, Avusturya Hükümeti'nin o andaki oransızlıkların cesaret kırıcı etkisinden kurtulup düşmanının son başarı ihtimalini uygun şekilde deneyip denemeyeceği, üstünlüğünü bu derece ileri götürüp, götüremeyeceği sorusuydu.

Birinci sorunun konusunu belirleyen düşünce, kılı kırk yaran bir safsata değildir; aksine, pratikte büyük bir ağırlık taşır ve ne zaman aşırılığa kaçan bir plan yapılsa hemen ortaya çıkar ve çoğu kez bu planın uygulanmasına engel olur.

İkinci soru da aynı derecede zorunludur; çünkü savaş, soyut bir düşmana karşı değil, aksine daima göz önünde bulundurulması gereken gerçek bir düşmana karşı yapılır. Çetin Bonaparte'ın bunu bildiği, yani kılıcının ortalığa saldığı korkunun farkında olduğu kuşkusuzdur. 1812'de onu Moskova'ya götüren aynı güvendir. Fakat orada bu onu ortada bıraktı; saldığı korku, giriştiği dev mücadelelerde artık aşınmıştı; fakat 1797'de bu korku henüz yeniydi ve sonuna kadar sürdürülen bir mukavemetin yarattığı gücün sırrı henüz keşfedilmemişti. Bununla beraber, evvelce söylenmiş olduğu gibi, eğer önsezisiyle ılımlı Campoformio Barışı'nı çıkış yolu olarak seçmemiş olsaydı, ataklığı 1797'de bile onu mutlaka olumsuz bir sonuca götürürdü.

Bu gözleme burada bir son vermek zorundayız; son amaçlara kadar çıkıldığında, yani yüksek düzeyde büyük ve kesin önlemlerin söz konusu olduğunda eleştirici incelemenin ne kadar geniş, çeşitli

(26) Bu barış, 18 Ekim 1797'de yapıldı. Avusturya, Belçika, Lüxemburg ve Lombardiya'yı terk etti ve gizli bir maddeyle Ren Nehri'nin sol kıyısını Fransızlara bırakmayı kabul etti; buna karşılık Etsch ve Dalmaçya'ya kadar Venedik'i elde etti.

ve güç durumlarla karşılaştığını göstermeye bu örnek yeter. Bundan, konuya teorik bakıştan başka doğal yeteneğin de eleştirici bir incelemenin değerinde etkili olduğu sonucu çıkar; çünkü, olaylar arasındaki ilişkiyi aydınlatmak ve sayısız bağlantılar arasından en önemlisini seçip ayırmak tamamen yetenek işidir.

Fakat yetenekten başka bir şey daha istenir. Eleştirici inceleme sadece kullanılan araçların kontrolü değildir; aksine kullanılması olası bütün araçların, yani bulunması, keşfedilmesi gereken araçların da kontrolüdür ve bir araç, hiçbir zaman daha iyisi bulunmadan kusurlu sayılamaz, küçümsenemez. Birçok durumlarda olanak dahilindeki kombinezonların sayısı ne kadar az olursa olsun, kullanılmayan şeylerin meydana getirilmesi mevcutların analizine değil, ancak korkunç bir zekanın eseri olan yaratıcılığa bağlı olduğu inkar edilemez.

Her şeyin pratik bakımdan olanaklı ve çok basit kombinezonlarla çözümlenebileceği büyük bir deha alanını görmekten çok uzaktayız. Çoğu zaman olduğu gibi, bir mevziin kuşatılmasını büyük bir dehanın buluşu saymayı, anlatılamayacak kadar gülünç buluruz. Haluki, bu yaratıcı otomatik faaliyet büyük ölçüde zorunludur ve eleştirici incelemenin değeri, büyük ölçüde bununla belirlenir.

Bonaparte, ilerleyen Wurmser'in[27] üzerine yürümek ve onun Garda Gölü ve Mincio Nehriyle birbirinden ayrılmış yürüyüş kollarını bütün kuvvetiyle ayrı ayrı mağlup etmek için 30 Temmuz 1796'da Mantua kuşatmasını kaldırmaya karar verdiği zaman, bu karar, parlak bir zafere ulaşmanın en emin yolu olarak görünmüştü. Gerçekten de bu zaferler kazanıldı ve daha sonraki ikmal girişimlerinde aynı yoldan daha parlak zaferler de kazanıldı. Bu muharebeler hakkında sadece hayranlığı yansıtan sözler duyulur.

Bununla beraber Bonaparte, Mantua kuşatmasını tamamen kaldırmayı düşünmeden 30 Temmuz'da bu yolu tutamazdı; çünkü kuşatma yapan birliklerin ağırlıklarını kurtarmak olanaksızdı ve bu seferde bu ağırlıkların bir ikincisi kurulamazdı. Gerçekte kuşatma sadece bir ablukaya döndü ve kuşatmanın devamı halinde sekiz günde düşecek olan yer, Bonaparte'ın açık arazideki bütün zaferlerine rağmen altı ay daha dayandı.

---

(27) Wurmser (1724-1797), Feldmareşal, 1796'da Yukarı Italya'daki Avusturya Ordusu'nun Komutanı. (ç.n.)

Eleştiri, mukavemetin daha iyi bir yolunu bulamadığı için bunu kaçınılması olanaksız bir kötü gelişme olarak kabul etmiştir. Yaklaşan ihtiyatlara karşı kuşatma tahkimatı içinde direnmek o kadar kötülenmiş ve itibardan düşmüştü ki, böyle bir çareye başvurmayı kimse göze alamadı.[28] Halbuki XIV. Louis zamanında bu sık sık kullanılmış ve amaca da ulaştırmıştı. Yüz yıl sonra kimsenin aklına bile gelmemiş olmasına sadece modanın bir tezahürü denebilir.

Hal ve koşulların daha yakından incelenmesi, böyle bir olanağın denenmesi halinde Mantua önündeki iyice tahkim edilmiş kuşatma siperlerine Bonaparte tarafından yerleştirilen, dünyanın en iyi 40.000 piyadesinin, Wurmser komutasında kenti kurtarmaya gelen 50.000 Avusturyalı'dan korkmaları için hiçbir neden olmadığını gösterirdi. Burada bunun ispatına kalkışmak istemiyoruz; fakat bu çarenin düşünülmesinin doğru olacağını yeterince söylediğimize inanıyor, harekât sırasında Bonaparte'ın bunu düşünüp düşünmediği hakkında kesin bir şey söylemek istemiyoruz. Napoleon'un anılarında ve diğer basılı kaynaklarda bu hususta bir ize rastlanmıyor. Bu önleme bir göz atmak tamamen unutulmuş olduğundan, daha sonraki bütün eleştiriler bunu düşünmemiştir. Bu önlemi hatırlatmak, bugün büyük bir marifet değildir; çünkü bunu hatırlamak için sadece modanın pençesinden kurtulmak yeterlidir. Fakat, incelemek ve bunu Bonaparte'ın kullandığı önlemle kıyaslamak için bu önlemin hatırlanması zorunludur. Sonucu ne olursa olsun eleştiri bu karşılaştırmayı ihmal etmemelidir.

Bonaparte, Blücher Ordusu'nu Etoges; Champaubert, Montmirail ve diğer muharebelerde yendikten sonra 1814 Şubat'ında bu orduyu bırakıp da Schwarzenberg Ordusu'na dönünce ve onu da Montereau ve Mormant'da yenince herkes hayran oldu; çünkü Napoleon, asıl kuvvetleriyle düşmanlarında önce birine, sonra diğerine saldırmakla ayrı ayrı yürüyen müttefiklerin bu hatasından

(28) Birbirine bitişik siper hatları, göğüs siperleri (yatma çukuru) ve hendeklerinden oluşurdu; kuşatan taraf, kuşatılan kenti veya kaleyi kurtarmak için gelen kuvvetlere karşı kendini korumak için konak ve ordugâhlarının etrafını bu siper hatlarıyla çevirirdi. Kuşatma ordusunu kuşatılan tarafın muhtemel çıkış hareketlerine karşı güvence altına almak için kuşatma tahkimatına paralel hatlar yapılır ve buna mukabil (kontra) tahkimat hattı denirdi. Her iki hattaki tesisler, çok önemli çalışmaları gerektirir ve bunların işgali için pek çok birliğe ihtiyaç duyulurdu.

parlak şekilde yararlanmıştı.[29] Gerçi iki tarafa indirilen bu parlak darbeler kendisini kurtaramamıştır ama, hiç değilse bunda Napoleon'un kusuru olmadığı sanılmıştır. Eğer Napoleon, Blücher'den Schawarzengerg'e dönmemiş, aksine darbelerini Blücher'e daha çok yöneltmiş ve onu Ren Nehri'ne kadar takip etmiş olsaydı sonuç ne olurdu diye bugüne kadar kimse sormamıştır. Biz bu durumda seferin kaderinin tamamen değişeceğine ve Büyük Ordu'nun, Paris'e gitmek yerine Ren Nehri'nin gerisine çekileceğine inanıyoruz.[30] Bu inancın bizimle paylaşılmasını istemiyoruz; ama, böyle bir seçenekten söz edildiğine göre eleş-tirinin bunu tartışma konusu yapmasının zorunluluğundan hiçbir uzmanın kuşkusu olmamalıdır.

Montmirail Batı Reims'de bir kenttir. Muharebe 11 Şubat 1814'de oldu. Prusya ve Rusya müttefik orduları geri çekildiler.

Etoges, Kuzey Fransa'da Marne havzasında bir yerdir. Muharebeler 13 ve 14 Şubat 1814'te oldu. Blücher Ordusu'nu imhadan kurtarmak için geri çekilmek zorunda kaldı; buna rağmen 6.000 kişi ve 16 top kaybetti.

Mormant, Fransa'da Seine ve Marne havzalarında Provins'in 28 km batısında bir köydür. Muharebe 17 Şubat 1814'te oldu. Napoleon, Wittgenstein'in geri çekilen kolordusuna birdenbire arkadan saldırdı. Rus kolordusu 2114 kişi ve 10 top kaybetti.

Montreau, Fransa'da Saine ve Marne havzalarında bir kenttir. Muharebe 18 Şubat 1814'de oldu. Şubat'ın ilk yarısındaki başarısızlıklardan sonra Schwarzenberg, müttefik ordusunu Seine Nehri'nin güneyinde toplamaya karar vermiştir. Württemberg Veliahtı'nın komutasındaki IV. Kolordu harekâtı örtecekti. Napoleon, üstün kuvvetlerle bu kolorduya saldırdı ve müttefik birlikleri çekilmeye mecbur etti.

Burada karşılaştırma olanağı bir önceki durumdan çok daha belirgindir; buna rağmen, olaylara tek yanlı bakıldığından ve kimse tarafsız olmadığından bu ihmal edilmiştir.

---

(29) Champaubert, Kuzey Fransa'da Marne havzasındadır. Muharebe 10 Şubat 1814'de oldu. Blücher komutasındaki Silezya Ordusu 1.2.1814'de Paris üzerine hareket etmişti. Napoleon, önce Osulfiev komutasındaki Rus kolordusunun üzerine atıldı, kuşattı ve geri çekilmeye zorladı. Böylece Blücher Ordusunu ikiye bölmüş oldu.

(30) "Büyük Ordu" deyimi genel olarak Napoleon Ordusu için kullanılırsa da, burada, Napoleon'a karşı birleşen dört büyük devletin (İngiltere, Prusya, Avusturya ve Rusya) 1813'te harekete geçen orduları kastedilmektedir. (ç.n.)

Uygun görülmeyen bir aracın yerine daha iyisinin konulması zorunluluğu, bugün hemen her yerde kullanılan bir eleştiri türü meydana getirmiştir; bu eleştiri türünde daha uygun görülen yöntemin açıklanmasıyla yetinilmekte, bunun gerçek nedenine değinilmemektedir. Sonuç, herkesin buna inanmaması, sağlam bir muhakemeye dayanmayan tartışmaların çıkmasıdır. Bütün savaş edebiyatı, bu gibi şeylerle dolup taşmaktadır.

İstediğimiz kanıt, önerilen aracın yararının hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak kadar açık olmadığı bütün durumlarda gereklidir ve bu, her iki aracın ayrı ayrı özelliklerinin incelenmesi ve amaçla karşılaştırılmasından oluşur. Konu, bu kadar basit gerçeklere indirgenince tartışma durur ya da tartışma bizi yeni sonuçlara götürür; aksi durumda lehte ve aleyhteki görüşler daima birbirini yok eder durur.

Örneğin bu kadarla yetinmek istemez de Blücher'i ısrarla takip etmenin Schwarzenberg'in üzerine dönmekten daha iyi olacağını kanıtlamaya kalkışacak olursak, şu basit gerçeklere dayanabiliriz:

1. Genellikle, kuvveti oraya buraya dağıtmaktansa darbeleri, birbiri ardına bir yöne yöneltmek daha yararlıdır; çünkü kuvvetleri dağıtmak zaman kaybına neden olur ve birbiri ardına bir yöne yöneltilecek darbeler, verdirecekleri büyük zayiat nedeniyle düşmanın moralini zayıflatacağından yeni başarılar daha kolay sağlanır; o halde bu şekilde hareket edildiği takdirde elde edilen üstünlüğün bir bölümü boşa gitmiş olmaz.

2. Blücher, Schwarzenberg'den daha zayıf olmasına rağmen girişken doğası nedeniyle daha önemliydi; bu nedenle, geri kalanları da beraberinde sürükleyecek olan ağırlık merkezinin daha ziyade Blücher üzerinde bulunması lazımdı.

3. Blücher'in verdiği zayiat, bir yenilgiye eşit olduğundan ve bu nedenle Napoleon, büyük bir üstünlük sağlamış bulunduğundan, Blücher'in Ren Nehri'ne kadar çekileceği hemen hemen kesindi ve bu hat üzerinde de kayda değer bir destek kuvveti yoktu.

4. Başka hiçbir olası sonuç, bu kadar korkunç olamaz; düşmanın tahayyülünde bu kadar dev boyutlarda canlanamazdı. Özellikle Schwarzenberg'in karargâhı gibi kararsızlığı ve tereddüdü herkesçe bilinen bir karargâh için bu, büyük bir mesele olarak kabul

edilmeliydi. Monterau'da Wüttemberg Veliahtı'nın, Momant'da Wittgenstein Kontu'nun neler kaybettiklerini Prens Schawarzenberg'in yeterince bilmesi lazımdı. Buna rağmen Schwarzenberg, Marn'dan Ren'e kadar tamamen tecrit edilmiş ve ayrılmış, hatta Blücher'in uğradığı felaketi bir çığ gürültüsü gibi, uzaktan duymuştu. Stratejik bir çevirme tehdidinin müttefikler üzerinde nasıl bir etki yapacağını denemek için Napoleon'un mart sonunda Virty üzerinden yaptığı umutsuz girişi açıkça korkutma ilkesi üzerine kurulmuştu; fakat Napoleon, Laon ve Arcis'de başarısızlığa uğradıktan sonra durum ve koşullar çok değişmiş ve Blücher de 100.000 askeriyle Schwarzenberg'in yanına gelmişti.

Tabii bu nedenlerle ikna edilmeyecek kimseler çıkacaktır; fakat hiç değilse bunlar bize: "Bonaparte, Ren istikametinde ilerleyecek Schwarzenberg'in üssünü tehdit ederken Schwarzenberg de Paris'i, yani Nepoleon'un üssünü tehdit edi-yordu" diyemezler. Çünkü, yukarıda ileri sürdüğümüz nedenlerle biz, Schvvarzenberg'in Paris üzerine yürümeyi düşünmediğini kanıtlamak istedik.

1796 seferinden verdiğimiz örnek hakkında da şunları söyleyebiliriz: Bonaparte, izlediği yolu Avusturyalıları yenmek için en güvenli yol olarak görüyordu. Bu yol gerçekten en güvenli yol olsa bile bununla elde edilecek amaç, Mantua'nın düşmesine hemen hemen hiç yararı dokunmayan boş bir şereften başka bir şey olmayacaktı. Bizim seçtiğimiz yol, Mantua'yı kurtarmaya gelen kuvvetlerin engellenmesi bakımından bize göre daha emin bir yoldu. Fakat, biz de Fransız komutanı gibi düşünerek konuyu bu bakımdan ele almasaydık da başarının değerine daha az önem verseydik, konu, çok güvenli ama işe yaramaz yani önemsiz bir başarı mı, yoksa pek güvenli değil ama büyük bir başarı mı tercih edilmelidir şekline indirgenebilirdi. Konu bu şekilde ortaya konunca, tabi cüretli bir komutanın ikinci yolu seçeceği kabul edilir; ama, yüzeysel olarak incelendiğinde bunun tam tersi olduğu görülür. Hiç kuşkusuz Bonaparte'ın niyeti az çetin değildi; fakat, durumu bir dereceye kadar açıklığa kavuşturamamıştı ve sonuçları, bugün bizim tecrübeyle öğrenmiş olduğumuz gibi kuşbakışı görememişti.

Araçları incelerken eleştirinin sık sık savaş tarihine başvurmak zorunda kalması doğaldır; çünkü savaş sanatında tecrübenin değeri,

bütün felsefi gerçeklerden fazladır. Fakat bu tarih yoluyla kanıtlamanın da elbette kendine özgü koşulları vardır; bu koşullardan başka bir bölümde söz edeceğiz. Yazık ki, bu koşullar nadiren yerine getirilir ve bunun için de tarihten örneklere dayanmak çoğu kez kavram kargaşasını büyütmekten başka bir şeye yaramaz.

Şimdi başka bir önemli konuyu incelemek zorundayız ki, o da şudur: tekil bir durumu değerlendirirken, eleştirirken olayların kuşbakışı gözden geçirmesine ve dolayısıyla da başarının kanıtladıklarından yararlanmasına ne dereceye kadar müsaade edilmelidir ya da bu, ne dereceye kadar eleştirinin yükümlülüğüdür? Ya da kendini tamamen komutanın içinde bulunduğu duruma sokabilmesi için eleştirinin, yukarıda müsaade edilen konuları ne zaman ve nerede yok kabul etmesi gerekir?

Eğer eleştiri komutanı övmek ya da kınamak istiyorsa, kendisini tamamen onun yerine koymak, yani bu kimsenin bildikleri ve nedenlerini araştırmak zorundadır; komutanın bilmediği ya da bilemediği şeyleri ve elbette her şeyden önce de sonucu araştırmanın dışında tutmak zorundadır. Fakat bu sadece gerçekleştirilmeye çalışılan bir hedef olarak kalır; çünkü bu olayı belirleyen koşullar hiçbir zaman eleştiricinin gözüne, aynen komutanın gözüne göründüğü gibi görünmez. Kararı etkilemiş olan ayrıntıların bir bölümü tamamen kaybolmuş ve öznel etkenlerin bir bölümü de asla açığa vurulmamışlardır. Bunlar ancak komutanların anılarından ya da çok yakınlarından öğrenilebilir. Fakat bu anılarda olaylar, çoğu kez geniş bir şekilde işlenir ve bilerek doğru anlatılmaz. Böylece komutanın bildiği birçok nokta eleştirinin daima bilgisi dışında kalır.

Diğer taraftan, bildiklerini dikkate almamak eleştiri için daha da zordur. Bu ancak, rastlantı yani durumu bizzat etkilemeyen, olaya karışmış hal ve koşullar için kolaydır; fakat bütün konularda için çok güçtür ve asla tamamen sağlanamaz.

Önce sonuçtan söz edelim. Eğer sonuç, rastlantılardan meydana gelmiş değilse, bunu bilmenin, sonucu meydana getiren olayların muhakemesini etkilememesi olanaksızdır. Çünkü olayları sonucun ışığında görürüz ve bunları kısmen de olsa ancak sonuç sayesinde tanır ve değerlendiririz. Savaş tarihi, anlattığı bütün olay-

larla eleştiri için bir ders kaynağıdır ve savaşın tümünün incelenmesinden doğan ışıkla olayları aydınlatması doğaldır. Bazı durumlarda bundan vazgeçmek istese bile, asla yapamaz.

Sadece sonuç, yani sonradan meydana gelen şeyler için değil, o anda mevcut olan, yani eylemi belirleyen veriler için de bu böyledir. Çoğu zaman eleştiri, komutanın bildiklerinden daha çoğunu bilir, bunları tamamen bir kenara atmanın kolay olduğu sanılır; ama hiç de öyle değildir. Önceki ve şimdiki hal ve koşullar hakkında bilinenler, sadece belirli haberlere değil, pek çok tahminlere ve varsayımlara dayanır. Hatta, daha önceki bir varsayım ya da tahmine dayanmayan tamamen rastlantı bir olaya ilişkin haber olamaz denebilir ve güvenilir haberlerin bulunmadığı yerlerde bu varsayım ve tahminler onların yerini tutarlar. Şimdi, sonradan yapılan eleştiri, daha önce olanları ve o andaki durum ve koşulları bildiğine göre harekât sırasında bilinmeyen durum ve koşullardan hangilerinin muhtemel sayılması gerektiği sorusuna cevap ararken elbette bildiklerinin etkisinde kalacaktır. Biz, sonuç için olduğu gibi, aynı nedenlerle, bu durumda da bilinen hal ve koşullardan tamamen soyutlanmanın olanaksızlığını iddia ediyoruz.

O halde eleştiri, harekâtın belli bir eylemini övmek ya da kınamak istediğinde ancak bir noktaya kadar kendini komutanın yerine koyabilir. Birçok durumda bunu, pratik ihtiyaca yetecek kadar yapabilir; fakat birçok durumda da hiç yapmaz; bunu hiçbir zaman gözden kaçırmamalıdır.

Fakat, eleştirinin hareketi yapanla (komutanla) tamamen özdeşleşmesi, yani onun yerine geçmesi ne gereklidir ne de arzu edilir. Marifet isteyen bütün işlerde olduğu gibi savaşta da "virtüözlük" (üstatlık) denen eğitilmiş bir doğal yetenek istenir. Bu, büyük ya da küçük olabilir. Büyük olduğu takdirde kolayca eleştiricinin yeteneklerini aşar; çünkü, hangi eleştirici bir Fridrich'in ya da Napoleon'un üstatlığına sahip olduğunu iddiaya kalkışabilir! O halde, eğer eleştiri büyük bir yetenek hakkında konuşmaktan alıkonmayacaksa daha geniş ufkunun sağladığı olanakları kullanmasına izin verilmelidir. Eleştiri, büyük bir komutanın görevini çözümleyişini, aynı verilerle bir hesap problemi gibi hesaplayamaz; aksine başarılarına, olayların kendisini nasıl doğruladığına bakarak,

ilk önce dehanın yüksek etkinliğini hayranlıkla kabul etmek ve dehanın içgüdüsüyle sezinlediklerini öğrenmeye çalışmak zorundadır.

Eleştirinin, daha çok nesnel ve daha az öznel karar verme olanağına sahip olabilmesi için olaylara tepeden bakması ve herkesin, çok küçük de olsa bir üstatlığa sahip bulunması, eleştiricinin sınırlı aklının ölçek olarak kullanılmaması zorunludur.

Eleştirinin bu tepeden bakışı, olayların tamamen içine girerek yaptığı övgüler ve yergiler, hiçbir şekilde duygularımızı yaralamamalıdır; eğer eleştirici kişiliğini ileri sürer ve olayların incelenmesinden elde edilen bütün bilgiler sanki kendi özel yeteneğinin eseriymiş gibi konuşursa işte o zaman duygularımız yaralanır. Bu aldatmaca, her ne kadar çok kaba bir şey ise de kendini beğenmiş kimseler bunu kolayca yaparlar ve bunun başkalarını öfkelendirmesi de doğaldır. Bu tür kişisel böbürlenmeler eleştiricilerde sık sık görülmezse de, eleştirici açıkça buna karşı çıkmadığı takdirde aceleci okuyucu bu kusuru hemen ona mal eder ve eleştirici, muhakeme gücünden yoksun olmakla suçlanır.

O halde eleştiri bir Friedrich'in ya da bir Bonaparte'ın hatasına işaret edince, bu eleştiricinin aynı hatayı hiçbir zaman yapmamış olduğunu söylemesi demek değildir; hatta bu komutanların yerinde olmuş olsaydı kendisinin çok daha büyük hatalar yapabileceğini de kabul edebilir; fakat eleştirici bu hataları olayların birbiriyle olan ilişkisinden çıkartır ve komutanın basiretinin bunu görmüş olmasını ister.

O halde bu, olayların birbiriyle ilişkisine ve sonuca bakılarak çıkarılan bir hükümdür. Fakat, sonucun bir de hüküm üzerine yaptığı tamamen farklı bir etki vardır; yani sonuç, bir hareketin doğruluğunun lehinde veya aleyhinde kanıt olarak da pekâlâ kullanılabilir. Buna, sonuca göre hüküm verme denilebilir. Böyle bir hüküm, ilk bakışta kayıtsız şartsız kabul edilmemesi gereken bir hüküm gibi görünür, ama hiç de öyle değildir.

Napoleon, 1812'de Moskova'ya yürüdüğü zaman her şey, bu başkenti zaptetmenin, evvelce 1807'de Friedland Muharebesi'nden sonra Çar Alexander'ı ve 1805 ve 1809'daki Austerlitz ve Wagram muharebelerinden sonra Avusturya İmparatoru Franz'ı razı etmiş olduğu gibi, bu kez de Çar'ı barışa razı edip edemeyeceğine

bağlıydı. Çünkü, Moskova'da barışı elde edememesi halinde Napoleon'un geri dönmekten, yani stratejik yenilgiyi kabul etmekten başka yapacak bir şeyi kalmıyordu. Bonaparte'ın Moskova'ya varmak için neler yapmış olduğunu ve bu arada Çar Alexander'a barışı kabul ettirebilecek bazı fırsatları kaçırmış olup olmadığını bir tarafa bırakıyoruz. Ama sorun yine aynı sorundur; çünkü seferin Moskova'ya kadar olan kısmının sonucu ne kadar parlak olursa olsun, Çar Alexander'ın bu nedenle barışa razı edilip edilemeyeceği daima belirsiz kalmıştı ve geri çekilme, bu kadar imha edici olmasaydı bile büyük bir stratejik yenilgiden başka bir şey olamazdı. Çar Alexander, kendisi için zararlı bir barışı kabul etmiş olsaydı, 1812 seferi de Austerlitz, Friedland ve Wagram seferlerinin arasına girmiş olacaktı. Zaten bu seferler de barışla sonuçlanmamış olsalardı belki de 1812 seferinin doğurduğu felakete benzer felaketlere neden olacaklardı. Beceri ve bilgelik; dünya fatihi bu kuvvetlerden hangisine başvurursa vursun kadere sorulan bu son soru, daima aynı kaldı. Şimdi 1805, 1807 ve 1809 seferlerini bir kenara itip, 1812 seferi yüzünden bunların hepsinin akılsızca hareketler olduğu, başarının eşyanın tabiatına aykırı bulunduğu ve stratejik adaletin, nihayet 1812'de kör talihin üstesinden geldiği mi iddia edilmelidir? Bu çok zoraki bir görüş, çok zalimce bir hüküm olurdu ve hiçbir insanın görüşü, olayların zorunlu bağlantısını yenilmiş bir hükümdarın son kararına kadar izleyemeyeceğinden ancak yarısına kadar ispat edilebilirdi.

1812 seferinin de diğer seferler gibi zaferle sonuçlanmaya hak kazandığı ve bu sonuca ulaşmamasının doğal olmadığı pek söylenemez; çünkü Alexandser'ın dayanıklılığının doğal olmadığı kabul edilemez.

1805, 1807 ve 1809 yıllarında Napoleon'un düşmanını doğru değerlendirdiğini, 1812'de ise yanılmış olduğunu söylemekten daha doğal ne olabilir? Demek ki, Napoleon, öncekilerde haklı, son seferde ise haksızdı; çünkü sonuç bunu öğretiyor.

Daha öncede söylemiş olduğumuz gibi, savaşta bütün hareketler, kesin başarılara değil, muhtemel başarılara yöneliktir; kesinlik olmayan bir yerde işi –nasıl denirse densin– kadere ya da talihe bırakmak zorunludur. Elbette, bunun mümkün olduğu kadar

az olması, sadece tekil durumlara özgü görülmesi istenebilir; gerçi bu tekil durumlar olabildiğince az olmalıdır ama, daima belirsizliğin, kuşkunun en az olduğu durumların tercih edilmesi zorunluluğu da yoktur. Bütün teorik görüşlerimizden anlaşıldığı üzere bu büyük bir yanılgı olur. Büyük cesaretlerin büyük akıllılık olduğu durumlar vardır.

Komutanın işi kadere bırakmak zorunda kaldığı durumlarda onun kişisel yeteneğinin ve dolayısıyla da kişisel sorumluluğunun artık söz konusu olamayacağı sanılırsa da bir umudun gerçekleşmesi halinde duyduğumuz beğeni hissini ve başarısızlık halindeki hoşnutsuzluğumuzu büsbütün küçümseyemeyiz ve nihayet, doğru ya da yanlış diye verdiğimiz hükmü, yalnızca sonuçtan çıkarsayamaz ya da daha çok sonuç da bulmayız.

Fakat, başarıdan duyduğumuz sevincin, başarısızlık karşısındaki hoşnutsuzluğumuzun birtakım belirsiz duygulara dayandığı inkar edilemez; kadere atfedilen başarıyla komutanın dehasına atfedilen başarı arasında akıl gözüyle görülemeyen çok ince bir bağ bulunduğunu farz eder, bundan memnuniyet duyarız. Bu görüşü ispat eden diğer bir husus da başarı ve başarısızlığın aynı komutanın şahsında sık sık tekrarı halinde sempatimizin daha da artması ve kesin bir duygu halini almasıdır. Böylece, savaşta şansın, kumardakinden çok da asil bir nitelik kazandığı anlaşılmış oluyor. İlgimizi başka şekilde zedelemedikçe talihli bir savaşçıyı mesleğinde izlemek bize daima zevk verir.

O halde, eleştiri, insanın öngörü ve kanılarına ilişkin her şeyi tarttıktan sonra olayların, açıkça görünmeyen gizli ilişkileri için sonuca bakacak ve daha yüksek bir otoritenin bu sessiz hükmünü, onu kötüye kullanabilecek basmakalıp fikirlerin şamatasına karşı koruyacaktır.

Başarının bu hikmeti, insan aklının bulup, meydana çıkaramadığı her şeyi yaratmak zorundadır; bu, özellikle manevi güçler ve etkiler tarafından istenecektir; çünkü bunların değerlendirilmeleri zordur, diğer taraftan da iradeye çok yakın bulunduklarından iradeyi etkilemeleri kolaydır.

Kararı korku ya da cesaretin doğurduğu yerde artık kararla korku ya da cesaret arasında hiçbir nesnel bağ yoktur ve bu neden-

le de akıllılık ve hesap, bizi olası sonuca götürecek bir ipucu olamaz.

Eleştirinin kullandığı araç, yani dil hakkında birkaç şey söylemek zorundayız; çünkü bunun savaş harekâtıyla yakın ilişkisi vardır; zira inceleyici eleştiri, harekete öncülük etmesi gereken fikirden başka bir. şey değildir. Eleştirinin kullandığı dilin, savaştaki düşüncenin karakterini taşıması gerektiği için biz buna çok önem veririz; aksi takdirde eleştiri, pratik bir değer taşımaz ve gerçek hayata bir giriş sağlamaz.

Savaşın teorisi hakkındaki düşüncelerimizde teorinin, savaşta liderlerin aklını eğitmesi ya da daha çok bu eğitime yön vermesi gerektiğini, teorinin amacının komutanların kafasını, aklın aracı olarak kullanabilecekleri pozitif öğretiler ve sistemlerle doldurmak olmadığını söylemiştik. Fakat, savaşta karşılaşılan bir durumun muhakemesi için hiçbir zaman bilimsel formüllerin yardımı zorunlu değilse, hatta bunlar güvenilir bile değilse, gerçek, sistematik bir şekilde dolaylı olarak değil de aklın doğal bakışıyla dolaysız olarak bulunmuşsa, eleştirici incelemede de gerçek aynı şekilde bulunmuş olmalıdır.

Eşyanın tabiatını saptamanın çok zor olduğu durumlarda teoride saptanmış olanı gerçeklere dayanılması gerektiğini görmüştük. Yalnız, savaşta komutan bu teorik gerçeklere, nasıl katı bir yasa olarak değil de içine sindirerek itaat ediyorsa eleştiri de bunlardan, içerdiği gerçeklerin kullanılması için her seferinde çözümlenmesine ihtiyaç olmayan yabancı bir yasa ya da bir cebir formülü olarak değil, içlerine nüfuz ederek yararlanmalı, sadece tam ve ayrıntılı ispatları teoriye bırakmalıdır. Böylece eleştiri, esrar dolu bir dil kullanmaktan kaçınır ve aydınlık yani daima görülebilen bir fikir silsilesini izleyerek sade bir dille konuşur.

Tabi her zaman buna tam ulaşılamaz; ama eleştirici anlatım bunu elde etmeye çalışmalıdır. Eleştiri, bilginin karmaşık şekillerini olabildiğince az kullanmalı ve asla bilimsel yardımcı yapılar kurarak bunların özel bir gerçek makinesi gibi kullanmaya kalkışmamalı, aksine her şeyi aklın doğal ve özgür bakışıyla başarmalıdır.

Fakat, doğrusunu söylemek gerekirse, yazık ki şimdiye kadar çok az eleştirici incelemede böyle bir çaba egemen olmuştur; çoğu, gösteriş merakıyla fikirlerini parlak şekilde ifade hevesine kapılmıştır.

Sık sık karşılaştığımız ilk kusur, tek yanlı sistemlerin biçimsel birer yasa olarak beceriksiz ve uygunsuz bir şekilde kullanılmasıdır. Fakat böyle bir sistemin tek taraflılığını göstermek zor değildir ve bu tür sistemin hakemlik iddiasının reddetmek için de buna ihtiyaç vardır. Burada yapılacak şey bellidir ve nihayet mümkün sistemlerin sayısı da az olduğundan yapılacak kusur da az olacaktır.

İşin asıl kötü tarafı terminoloji, teknik terimler ve mecazlardadır. Sistemler bunları beraberlerinde sürüklerler ve bunlar, başıboş güruh ya da asalaklar ordusu gibi sağda solda dolaşır dururlar. Ya hiçbiri hoşuna gitmediğinden ya da tamamen öğrenecek durumda olmadığından bir sistemin düzeyine tamamen çıkamayan bir eleştirici, hiç değilse bunların rastgele bir parçasını bir cetvel tahtası gibi kullanmak ve bununla komutanın tutumunun ne kadar hatalı olduğunu göstermek ister. Eleştiricilerin çoğu, bilimsel savaş öğretisinin bu tür parçalarını şurada burada dayanak noktası olarak kullanmadan hiçbir sonuç çıkaramazlar. Bu parçaların en küçükleri, basit bir takım teknik terimler ve benzetmelerden ibarettir ki, çoğu kez bunlar, eleştirici anlatımın süslenmesinden başka bir şeye yaramazlar. Halbuki, bir sisteme ait olan bütün terminolojinin ve teknik terimlerin, sistemden koparılarak genel bir doğru ya da ispat gücü sözde kalan küçük bir gerçek kristali gibi kullanılmaya başlanır başlanmaz –gerçekten sahip olsalar bile– doğruluklarını kaybetmeleri eşyanın tabiatı gereğidir.

Bu yüzden teori ve eleştiri kitaplarımız, en azından yazarın ne dediğini, okurun ne okuduğunu her zaman bileceği sade ve açık dille yazılmış bilimsel kitaplar olmaktan çıkıp, okuyucuyu yazardan koparan birtakım karanlık noktalar teşkil eden teknik terimlerle dolup taşmaktadır. Fakat çoğu kez bu kitaplar daha da kötüdürler; bunlar ekseriya içi boş kabuk gibidirler. Artık ne düşündüğünü, basit sözlerle anlatmakla yetinmediği karanlık tasavvurlarının neye dayandığını yazarın kendisi bile bilmez.

Eleştirinin üçüncü kusuru, tarihi örneklerin kötüye kullanılması ve bilgiçlik taslanmasıdır. Savaş sanatının ne olduğunu daha önce anlattık; örnekler ve savaş tarihi hakkındaki görüşlerimizi de ileride özel bölümlerle açıklayacağız. Gelişigüzel şekilde değinilen bir olay bile en çelişkili görüşleri desteklemek için kullanılabilir; çok

eski zamanlardan ya da çok uzak ülkelerden, birbirine eşit olmayan hal ve koşullardan alınıp bir araya getirilen hiçbir ispat gücü olmayan üç ya da dört örnek, değerlendirmemizi dağıtmaktan ve karıştırmaktan başka bir şeye yaramaz. Çünkü, biraz daha aydınlıkta incelenince çoğunun, sadece gevezelik ve yazarın bilgisini ortaya dökmek amacıyla kullanıldığı anlaşılır.

Fakat bu karanlık, yarısı doğru yarısı yanlış, karışık, keyfi yazılar pratik hayat bakımından insana ne kazandırır? Çok az şey; bu nedenle de var olduğu günden beri teori, daha ziyade pratiğin tamamen zıddı ve yeteneklerini savaş meydanlarında ispat etmiş olanların alay konusu olmuştur.

Eğer teori, savaşın sevk ve idaresini oluşturan konuların doğal bir incelemesi ve bunların basit bir dille ifadesi olsaydı, sadece savaşın sevk ve idaresinin gerektirdiği şeyleri saptamaya çalışsaydı, aşırı iddialara ve bilimsel formların yersiz gösterişine kapılmasaydı, tarihi olaylara sıkı sıkıya bağlı kalsaydı, savaş meydanlarında işleri doğal akıllarıyla idare etmiş olanlarla el ele yürüseydi, bu duruma düşmeyebilirdi.

Altıncı Bölüm
ÖRNEKLER HAKKINDA

Tarihi örnekler, her şeyi aydınlatırlar ve bunun yanı sıra deneysel bilimlerde en iyi ispat gücüne sahiptirler. Bu her şeyden çok savaş sanatında böyledir. General Scharnhorst, gerçek savaşı, iyi bir şekilde yazmış olduğu el kitabında, tarihi örnekleri en önemli malzeme olarak tanımlar ve bunları şaşkınlık verici bir beceriyle kullanır. Eğer savaştan sağ kurtulmuş olsaydı, üzerinde çalıştığı eserinin dördüncü bölümünde (topçuluk) tecrübeden çıkaracağı gözlem ve derslerin herhalde çok daha güzel örneklerini verecekti.

Fakat tarihi örnekler, teori yazarları tarafından nadiren bu şekilde kullanılmaktadır; çoğu kez bu örneklerden o şekilde yararlanıyorlar ki, yalnız aklı tatmin etmemekle kalmıyor, akla aykırı da oluyor. Bu nedenle, örneklerin doğru ve yanlış kullanılışları üzerinde durmayı önemli saydık.

Savaş sanatının dayandığı bilginin deneysel bilimlere girdiği tartışma götürmez; çünkü bu bilgi, büyük kısmıyla eşyanın tabiatından çıkmış gibi görünürse de, bu tabiat çoğu kez tecrübeyle öğrenilir. Ayrıca bu bilginin kullanılmasını etkileyen o kadar çok hal ve koşul vardır ki sonuç hiçbir zaman sadece aracın tabiatının incelenmesiyle tam anlaşılamaz.

Eleştirici çalışmalarımızın büyük itici gücü, ancak deneyimle öğrenilebilmiştir ve hâlâ da etkilerini tam olarak ortaya çıkarmak için deneylere durum dinlenme bilmeksizin devam edilmektedir. Barutun saniyede 1.000 ayak hız kazandırdığı demir bir güllenin uçuş yolu üzerinde rastlayacağı bütün canlıları paramparça edeceği

tabi kendiliğinden anlaşılır; bunun denenmesine gerek yoktur. Fakat bu etkiyi, bir bölümü ancak deneyle öğrenilebilecek yüzlerce yan koşul meydana getirmektedir. Ayrıca, bizim hesaba katmak zorunda olduğumuz tek şey fiziki etki değildir; moral etkiyi de araştırmak zorundayız ki, bunu öğrenmek ve değerlendirmek için tecrübeden başka bir yol yoktur. Ateşli silahların ilk keşfedildiği Ortaçağ'da bu silahların fiziki etkisi, mükemmel olmayışları nedeniyle tabi bugünkünden çok azdı; fakat moral etkileri çok daha büyüktü. Uzun süre tehlike içinde pişmiş, kazandığı büyük zaferler sayesinde kendilerinden daha büyük isteklerde bulunabilecek soylu bir düzeye ulaşmış birliklerin savaşta neler yapabileceklerini anlamak için Napoleon'un fetih amacıyla eğittiği ve yönettiği yığınların şiddetli ve devamlı topçu ateşi altında gösterdikleri sabır ve kararlılığına bakmak gerekir. Sade tasavvur etmekle buna asla inanılmaz. Öte yandan, bugün hâlâ Avrupa ordularında Tatarlar, Kazaklar, Hırvatlar gibi birkaç topçu mermisiyle dağıtılabilecek birliklerin bulunduğu bilinen bir gerçektir. Fakat hiçbir deneysel bilim ve dolayısıyla da hiçbir savaş sanatı teorisi, gerçeklerine daima tarihi örnekler gösterebilecek durumda değildir; bu, kısmen örnek gösterilmesi gereken durumların çokluğundan, kısmen de her münferit olayda deneye başvurmanın zorluğundan imkansız hale gelmektedir. Savaşta herhangi bir yöntemin çok etkili olduğu görülürse bu yöntem tekrar edilir; herkes birbirine bakarak aynı şeyi yapar ve söz konusu yöntem şeklen moda olur; böylece uygulamada deneye dayanan yöntem, bu yöntemin doğruluğunu ispat etmek için değil de esas nedenlerini açıklamak için genellikle tecrübeye dayanan teoride de yerini alır. Oysa kullanılan bir aracı bırakmak, kuşkulu bir aracı kullanmaya karar vermek ya da bir yenisini kabul etmek için tecrübeden yararlanmak tamamen başka bir şeydir; bu durumda delil olarak münferit örnekler göstermek gerekir.

Tarihi örneklerin kullanılması daha yakından incelenecek olursa, bu konuda kolayca birbirinden ayırt edilebilen dört görüş olduğu ortaya çıkar.

Tarihi örnekler, ilk önce bir fikri aydınlatmak için kullanılabilir. Çünkü soyut bir inceleme çok kolayca yanlış anlaşılabilir ya da hiç anlaşılmayabilir. Yazar bundan korktuğu zaman fikri

aydınlatmak için tarihi örnekten yararlanır ve yazan ile okuyanın iyice anlaşmasını sağlar.

İkincisi, tarihi örnek bir düşüncenin uygulanışını göstermek için kullanılabilir; çünkü fikrin genel açıklaması sırasında herkesin kavraması olanaksız küçük ayrıntıların tarihi örneklerde gösterilmesi olanaklıdır; teoriyle deney arasındaki fark da işte bundan oluşur. Bu iki hal, örneğin gerçek halidir; bu iki hali izleyen diğer haller, tarihi delil kategorisine girer.

Üçüncüsü, söyleneni ispat etmek için tarihi bir olaya dayanmak mümkündür. Bir olayın ya da bir sonucun sadece imkan dahilinde olduğunun gösterilmesi istenen durumlarda bu yeterlidir.

Nihayet dördüncü olarak, tarihi bir olayın ayrıntılı açıklanmasından ve birçok tarihi olayın bir araya getirilmesinden gerçek ispatı bu delilde bulunan, herhangi bir öğreti meydana getirilebilir.

Tarihi örneklerin birinci şekildeki kullanılışında çoğu kez olaya yüzeysel olarak değinilir; çünkü, örnekten sadece tek taraflı olarak yararlanılır. Burada tarihi gerçek ikinci derecede önemlidir; uydurulmuş bir örnek de pekâlâ işe yarayabilir. Fakat tarihi gerçeğin pratik olması ve aydınlatılmasına çalışan fikri pratik hayata yaklaştırması daima tercih edilir.

İkinci kullanış tarzı, durumun daha ayrıntılı bir şekilde anlatılmasını şart koşar; doğruluk yine ikinci plandadır ve birinci durumda söylediklerimiz burada da aynen söylenebilir.

Üçüncü kullanış tarzında kuşku götürmez bir olayın sadece bildirilmesi çoğu kez yeterlidir. Sağlamlaştırılmış mevzilerin belli koşullar altında amacı sağlayabileceği iddia ediliyorsa, bu iddianın ispatı için sadece Bunzehvitz mevziinden söz edilmesi yeter.[31]

Fakat tarihi bir durumun anlatılmasıyla herhangi bir gerçek ispat edilmek isteniyorsa durum, iddia ile ilgili bütün ayrıntıları kapsayacak şekilde anlatılmalı ve okuyucunun gözleri önüne özen-

(31) Bunzehvitz, Schweidnitz ile Striegau arasında bir köy. Büyük Friedrich, 20 Ağustos 1761'den 25 Eylül 1761'e kadar burada 8 km genişliğinde, 4 km derinlikte doğal koşullar bakımından kuvvetli bir mevzi tuttu. 190 ağır top, kazık manileri, İspanyol süvarileri, kurt kapanları ve 182 mayınla takviyeli olan bu mevzi birbirini karşılıklı örten 27 istihat noktasından oluşuyordu. Friedrich, Schweidnitz'deki ambarlara dayanan bu mevzii, 55.000 kişilik ordusuyla 130.000 kişilik Avusturya, Rus birleşik ordusuna karşı çıkamayacağı için seçmişti. Friedrich, düşmanın bu mevziiye saldıracağını hesap etmişti, ama düşman saldırmadı.

le serilmelidir. Bunda ne kadar az başarılı olunursa delil o kadar zayıf olur ve tekil durumların azalan ispat gücünün çok sayıda durumun anlatılmasıyla telafisi zorunlu olur; çünkü bir örnekle açıklanamayan koşulların, belli bir sayıdaki olayların sonuçlarıyla açıklanabileceği, haklı olarak, varsayılabilir.

Süvariyi piyadenin gerisine yerleştirmenin yanına yerleştirmekten daha iyi olduğu, yeterli derecede üstünlük olmadığı zaman düşmanı hem bir muharebede hem de savaş alanında, yani hem taktik, hem de stratejik alanda ayrı ayrı yürüyüş kollarıyla geniş kuşatmanın çok tehlikeli olduğu tecrübelerden yararlanılarak ispat edilmek istenirse, süvarinin kanatlarda kullandığı kaybedilmiş birkaç muharebeden ve süvarinin, piyadenin gerisinde tutulduğu kazanılmış birkaç muharebeden söz etmek birinci hal için yeterli olmaz; son durumda da Rivoli[32] ya da Wagram[33] muharebelerini, Avusturyalıların 1796'da İtalya savaş alanındaki taarruzları hatırlamak yeterli olmaz; mevzilenme ve taarruz şekillerinin kötü sonuca yaptığı katkıyı, bütün koşulları ve tekil olayları takip ederek açıklamak gerekir. Bu yöntemlerin ne dereceye kadar kötü oldukları ancak bu suretle ortaya çıkarılmış olur; genel bir kötüleme gerçeği saptıracağı için bu zorunludur.

Olayın ayrıntılı anlatımı mümkün değilse, örnekleri çoğaltarak ispat gücünün artırılması yoluna gidebiliriz; fakat bunun, sık sık kötüye kullanılan tehlikeli bir yol olduğu inkar edilemez. Bir durumun çok ayrıntılı anlatımı yerine üç, dört örneğe kısaca değinmekle yetinilirse görünüşte kuvvetli bir ispat gücü kazanılmış olur; ama öyle konular vardır ki, bir düzine örnek gösterilse, hiçbir şey ispat edilmiş olmaz; bunlar sık sık tekrar eden konular olduklarından, aksini kanıtlayan bir düzine olay göstermek de o kadar kolaydır. Bize, ayrı ayrı kollarla yapılan saldırı sonucu kaybedilmiş bir düzine

(32) Yukarı İtalya'da Etsch ile Garda Gölü arasında, Verona'nın 22 km kuzeybatısında bir köy. Muharebe, 14 ve 15 Ocak 1797'de cereyan etti. FZM Alvincy komutasındaki Avusturya Ordusu'nun 28.000 kişilik büyük kısmı, Fransızların sol kanadını (Joubert tümeni) kuşatmak ve imha etmek için altı yürüyüş kolu halinde tertiplenmişti. Avusturya yürüyüş kolları arasında tam bir etki birliği sağlanamadı, Alvincy hedefine ulaşamadı ve geri çekilmek zorunda kaldı.

(33) Aşağı Avusturya'da, Viyana'nın 17 km kuzeydoğusunda bir köy. Muharebe 5 ve 6 Temmuz 1809'da gerçekleşti. Napoleon, Grandük Karl'ın komutasındaki Avusturyalıları yendi.

muharebeden söz eden birine, biz de aynı düzeni kullanarak kazanılmış bir düzine muharebeden söz edebiliriz. Bu yoldan bir sonuca ulaşılamayacağı görülüyor.

Bu çeşitli hal ve koşullar üzerinde düşünülünce, örneklerin ne kadar kolayca kötüye kullanılabilecekleri görülüyor.

Bütün detayları özenle belirtilmeyen, aksine sadece şöyle bir değinilip geçilen bir olay, çok uzaktan bakılan bir cisim gibidir; her taraftan aynı görünür ve bölümlerin durumları artık birbirinden ayırt edilemez. Gerçekten de bu tür örnekler, birbirine zıt fikirleri desteklemek amacıyla kullanılabilirler. Kimine göre Daun'un[34] seferleri birer akıllı tedbirlilik örneğin,kimine göre de çekingenlik ve kararsızlık örneğidir. Bonaparte'ın 1797'de Noricum Alpleri üzerinden ilerlemesi, muhteşem bir azimkârlık olarak görülebileceği gibi, gerçek bir ihtiyatsızlık olarak da görülebilir. Bonaparte'ın 1812'deki stratejik yenilgisi, aşırı bir enerjinin sonucu olarak yorumlanabileceği gibi enerji noksanlığının sonucu olarak da yorumlanabilir. Bütün bu fikirler ileri sürülmüştür ve bunların nasıl ortaya çıktıklarını anlamak kolaydır: Çünkü, herkes olayların akışını başka türlü düşünmüştür. Bununla beraber, bu birbirine zıt fikirlerin bağdaştırılması mümkün olmadığından ikisinden birinin yanlış olması gerekir.

Anılarında çok sayıda örnek vermiş olduğu için mükemmel asker Feuquiers'e[35] teşekkür borçluyuz. Kısmen o olmasaydı yoksun kalacağımız birçok tarihi bilgiyi bize aktarmış olması nedeniyle, kısmen de teorik yani soyut fikirlerle pratik hayat arasında çok yararlı bir yaklaşım ortaya koymuş olduğu için ona teşekkür borçluyuz. İleri sürmüş olduğu olaylar, teorik iddiaları aydınlatmış ve tarif etmişse de günümüzün tarafsız okuyucusu karşısında Feuquienes'in, teorik gerçekleri tarihi olaylarla ispat etmek olan amacına ulaşmış olduğunu iddia etmek güçtür. Çünkü, olayları zaman zaman çok ayrıntılı olarak anlatmış olmasına rağmen çıkarılan sonuçlar için gerekli olan iç tutarlılık yoktur.

---

(34) Leopold Joseph Maria Graf von Daun (1705-1766), Avusturyalı Feldmareşal.

(35) Antoine Manasses de Pas, Marquis de Feuguieres (1648-1711), Fransız korgenerali, Mareşal von Luxemburg'un 1693'de Neenvinden'de kazanmış olduğu zaferde büyük payı vardır. Ömrünün son yıllarında (1697'den itibaren) askeri anılarını yazdı: "Memoires sur la guerre ecrits par Feuquieres pour l'instruction de son fils" (Oğlunun Öğrenimi İçin Feuquieres'in Savaş Anıları). Esas kabul edilen nüsha 1736'da Londra'da yayımlandı. Almancası, 1732, 1738 ve 1786'da çıktı.

Bununla beraber tarihi olayları okurun gözleri önünde canlandırmak ya da bunlar delil olarak kullanıldıklarında zorunlu olduğu üzere aynen gerçekleştikleri şekilde okuyucuya sergilemek çok güçtür. Çünkü çoğu kez buna yazarın ne olanağı, ne zamanı ne de yeri müsaade eder. Bunun için biz, yeni ya da kuşkulu bir fikrin kabul ettirilmesi söz konusu olduğunda esaslı şekilde açıklanan bir olayın kısaca değinilen on olaydan daha öğretici olduğunu iddia ediyoruz. Bu yüzeysel değinmenin en kötü yanı yazarın bunları yanlış iddialarını ispat etmek için kullanmış olması değil, kendisinin olayı tam olarak öğrenmemiş olmasıdır. Tarihin bu şekilde düşüncesizce ve yüzeysel olarak ele alınışı yüzlerce yanlış görüşün ve temelden yoksun teorinin ortaya çıkmasına neden olur; şayet yazar, ortaya koyduğu yeni şeylerle bunları ispat için tarihten aldığı örnekler arasındaki sağlamlığı, kuşkuya yer bırakmayacak şekilde ortaya çıkarmayı görev bilmiş olsaydı, bu zararlı sonuçların hiçbiri meydana gelmezdi.

Tarihi örneklerin kullanılmasındaki bu zorluk ve bu örneklerin kullanılmasının zorunluluğu kabul edilince, yeterince tanınmış ve üzerinde çalışmış olmak şartıyla örneklerin seçilmesi için yakın savaş tarihinin en doğal alan olduğu anlaşılır.

Daha eski çağlara, başka durum ve şartlara, aynı zamanda da değişik bir savaş yöntemine ait olaylar, bizim için yalnız daha az öğretici ve daha az pratik olmakla kalmaz, aynı zamanda da diğer bütün tarihte olduğu gibi savaş tarihi de başlangıçta sahip olduğu özelliklerinin ve ayrıntılarının büyük bir kısmını yavaş yavaş kaybeder; solmuş ya da kararmış bir tablo gibi renginden ve canlılığından çok şey kaybeder ve geriye sadece büyük yığınlar ve gelişi güzel tekil ayrıntılar kalır; bu yüzden de bu geriye kalanlar, abartılmış bir ağırlık kazanır.

Bugünkü savaş sevk ve idaresine baktığımızda Avusturya Veraset Savaşları'dan[36] bu yana cereyan eden savaşların, bazı büyük

(36) Avusturya Veraset Harpleri (1740-1748). Avusturya İmparatoru VI. Karl erkek evladı olmadığından sağlığında kızı Maria Theresia'yı veliaht ilan etmiş ve bunu Avrupa devletlerine kabul ettirmişti. Fakat VI. Karl'ın ölümünden sonra başka Prusya olmak üzere Avrupa devletleri bu veraseti kabul etmediler. Bunun üzerine Avusturya ile Prusya ve müttefikleri arasında çıkan savaş tam 7 yıl sürdü ve Maria Theresia'nın Silezia'yı Prusya'ya kaptırmasıyla sona erdi. (ç.n.)

ve küçük değişikliklere rağmen, hiç değilse kullanılan silahlar bakımından bugünkü savaşlara çok benzediğini, bunlardan hâlâ yararlı dersler çıkarılabileceğini söylemek zorundayız. Ateşli silahların henüz çok gelişmemiş bulunduğu ve süvarinin hâlâ esas sınıf olduğu İspanya Veraset Savaşları'nda[37] durum tamamen başkaydı. Ne kadar geri gidilirse savaş tarihi o kadar işe yaramaz oluyor; tıpkı daha fakir ve yetersiz olduğu gibi. En işe yaramaz ve en yetersiz olanı herhalde eski halkların tarihidir.

Fakat bu işe yaramazlık elbette hiçbir zaman mutlak değildir; sadece ayrıntılarının bilinmesi gereken ya da savaşın sevk ve idaresinde değişiklik meydana getiren konular için geçerlidir. İsviçrelilerin Avusturyalıları, Burgonyalılara ve Fransızlara karşı yaptıkları savaşların cereyanı hakkında ne kadar az bilgimiz olursa olsun yine de biz, bu savaşlarda ilk kez iyi bir piyadenin iyi bir süvariye üstünlüğünü gösteren savaşlar buluruz. Kondottieri[38] dönemine genel bir bakış, savaşın sevk ve idaresinin kullanılan araca ne kadar bağımlı olduğunu bize öğretir; çünkü başka hiçbir dönemde savaşta kullanılan silahlı kuvvetler bu kadar özel araç karakterine sahip olmamış; devlet ve halkın yaşamından bu derece ayrılmamıştır. Anibal henüz İtalya'da yenilmemişken Roma'nın İkinci Pön Savaşı'nda İspanya ve Afrika'da yaptığı dikkate değer şekildeki taarruzlarla Kartaca'yı yenmiş olması öğretici bir inceleme konusu olabilir[39]; çünkü, bu dolaylı direnmenin dayandığı devletler ve ordular arası genel ilişkiler yeteri kadar bilinmektedir.

Fakat genel ilişkilerden uzaklaşıp, konunun derinliğine ne kadar inersek çok eski çağların örneklerinden ve deneyimlerinden o kadar az yararlanabiliriz; çünkü ne söz konusu olayları hak ettiği şekilde değerlendirecek, ne de artık tamamen değişmiş olan yöntemlerimizi kullanacak durumdayızdır.

Fakat yazık ki, her zaman yazarlar eski çağların olaylarını dile getirmeye çok büyük bir eğilim göstermişlerdir. Bunda ne kadar kendini beğenmişlik ve şarlatanlık payı bulunduğu hususunda bir

(37) İspanya Veraset Savaşları (1701-1714)'nin başında Avrupa ordularının bir bölümü henüz fünye ile ateşlenen ağıdan dolma tüfekler kullanılıyordu. Ateş sürati ancak 2-3 dakikada bir atımdı.

(38) Paralı askerler.

(39) İkinci Pön Harbi, MÖ 218-201.

karara varmak istemiyoruz; fakat çoğu kez samimi öğretme ve ikna etme çabasının da yokluğunu hissediyoruz; onun için bu eski çağlar tutkusunu, boşlukları ve hataları örtmek için kullanılan bir tür dekorasyon sayıyoruz.

Feuquieres'in önerdiği gibi savaşı sırf tarihi örneklerle öğretmek, çok büyük bir kazanç olurdu; fakat buna girişecek birinin uzun kişisel savaş deneyimine sahip olması zorunluluğu düşünülecek olursa insanın bütün ömrünü bu işe vermesi gerekir.

İçinden gelen bir heyecanla böyle bir görevi üstlenmek isteyen biri,bir hac yolcusu gibi hazırlanmış olmalıdır. Zaman ve emek harcamaktan kaçınmamalı, hiçbir çağdaş kuvvetten ve otoriteden korkmamalı, Fransız kanunundaki yemin formülüne uygun olarak gerçeği sadece gerçeği, tüm gerçeği söylemek için kişisel övünmeyi ve sahte alçakgönüllülüğü bir kenara bırakmalıdır.

Üçüncü Kitap
GENEL OLARAK STRATEJİ

Birinci Bölüm
STRATEJİ

Stratejinin ne demek olduğu İkinci Kitap'ın birinci bölümünde saptanmıştı. Strateji, muharebenin, savaşın amacına ulaşmak için kullanılmasıdır. Aslında strateji sadece muharebeyle uğraşır; fakat stratejinin teorisi, bu özel etkinliğin yükünü omuzlarında taşıyan silahlı kuvvetleri ele almak ve bu kuvvetlerin ana ilişkilerini de birlikte incelemek zorundadır; çünkü, muharebe bu kuvvetler tarafından yapılır ve muharebenin etkileri, ilk önce bu kuvvetler üzerinde görülür. Muharebe, bu kuvvetleri muharebede başarı imkanları ve kullanılmaları çok önemli olan aklî ve ruhî güçler bakımından eğitmelidir.

Strateji, savaşın amacına ulaşmak için muharebenin kullanılmasıdır; o halde strateji, savaş harekâtının tümü için amaca uygun bir hedef saptamak zorundadır. Bu, stratejinin savaş planını yapması ve hedefe götürecek bir dizi harekâtı bu hedefe bağlaması demektir; yani strateji münferit seferlerin planlarını yapar ve bu seferlerdeki tekil muharebeleri düzenler. Çoğu kez bu iş, hepsi doğru çıkmayan varsayımlara, bir bölümü ise önceden ayrıntılı olarak alınmasına olanak olmayan kararlara göre yapıldığı için strateji, ayrıntıları yerinde düzenlemek ve daima gerekli olacak değişiklikleri yapmak için orduyla birlikte sahaya inmek zorundadır. O halde strateji, bir an için bile işten elini çekemez.

Bunun, en azından genelde, daima böyle yapılmamış olması, stratejinin orduda değil, odada ele alınmasını öngören eski alışkanlığı ispat eder; bu ancak söz konusu odaların orduya çok yakın olması koşuluyla doğru olabilir ki, bu takdirde bu odalar ordunun başkomutanlık karargâhı olarak kabul edilebilir.

O halde, strateji bu planları hazırlarken teori onu izleyecek ya da daha doğrusu, olaylara ve olayların birbiriyle ilişkisine ışık tutacak ve bazı ilkeler veya kurallar çıkacaktır.

Büyük bir savaşın ne kadar çok konuya değindiğini Birinci Kitap'tan anımsayacak olursak, bunların hepsinin göz önünde tutulması için olağanüstü bir akıl gerektiğini anlarız.

Yaptığı savaşı tamamen amacına ve elindeki araca göre yönetmesini bilen, ne fazla ne eksik bir şey yapan bir prens ya da başkomutan, böylece dehasının en büyük delilini göstermiş olur. Fakat bu dehanın etkileri, sade hemen göze çarpan yeni bulunmuş harekât şekillerinde değil ancak tüm savaşın mutlu sonunda görülür. Bizi hayran eden şey; iddiasız varsayımların doğru çıkması, bütün harekâtın sessiz sedasız birbirine uyması ve bütün bunların ancak sonuçta kendini göstermesidir.

Bu genel sonuçtan bir uyumun izini çıkaramayan araştırıcı, kolayca, dehayı bulunmadığı ve bulunamayacağı bir yerde arar.

Stratejinin kullandığı araçlar ve şekiller o kadar basit ve sık sık tekrarlanmaları nedeniyle o kadar bilinen şeylerdir ki, şişirilmiş dokunaklı sözlerle bunların bu kadar sık eleştirildiğini duymak aklı başında birine gülünç gelir. Binlerce kez yapılan bir çevirme, parlak bir deha eseri, kapsamlı bir bilimin derin görüşü olarak övülürse kitaplarda bundan daha saçma bir aşırılık olabilir mi?

Bu eleştirinin en kaba düşünceyle manevi değerleri teorinin dışında bırakıp sadece maddi değerlerle yetinmek istemesi daha da gülünç olur. Böylece her şey denge ve üstünlük, zaman ve mekân ile birkaç açı ve çizgi arasındaki matematiksel ilişkiyle sınırlandırılmış olur. Savaş bundan ibaret olsaydı okul çocuğuna verilecek bilimsel değeri az, kötü bir görevden başka bir şey olmazdı.

Fakat itiraz etmeliyiz ki, burada bilimsel formüller ve görevler hiçbir şekilde söz konusu değildir; maddi ilişkilerin hepsi çok basittir; işin içindeki manevi güçlerin kavranması daha güçtür. Ancak

burada da aklın işe karışmasıyla nicelikler ve koşullar arasındaki büyük farklılık, stratejinin politika ile devlet yönetimini sınırladığı ya da daha çok her ikisinin yerini aldığı ve –daha önce de söylediğimiz gibi– uygulama biçiminden öte neyin ne kadar çok ve neyin ne kadar az yapıldığının etkili olduğu yüksek stratejide aranmalıdır. Savaşın ister büyük, ister küçük olayında olsun uygulamanın egemen olduğu yerlerde manevi nicelikler çok azalır.

Stratejide her şey çok basittir; fakat çok kolay değildir. Devletin içinde bulunduğu hal ve koşullara göre savaşın ne olması gerektiği ve ne olabileceği bir kez saptandı mı artık bunun yolu kolay bulunur. Fakat bu yol inatla takip edilmeli, plan uygulanmalı, binlerce neden yüzünden, binlerce kez plandan dönülmemelidir; bu, çok güçlü bir karakterden başka aklın berrak ve güvenilir olmasını da gerektirir. Bir bölümü aklıyla, bir bölümü zekasıyla, bir bölümü de sebatı ya da irade gücüyle olağanüstü sayılan binlerce kişiden belki de hiçbiri, bir komutanın meslek hayatında ortanın üstüne çıkabilmesi için gerekli nitelikleri kendinde toplamış değildir.

Tuhaftır ama savaşı, bu koşullarıyla tanıyan herkes bilir ki, stratejide önemli bir karar almak taktiktekinden çok daha kuvvetli bir irade ister. Taktikte zaman çok önemlidir ve sürükleyicidir; komutan, bir girdaba kapıldığını hisseder; en tehlikeli sonucu göze almadan bununla mücadele edemez; yükselen endişeleri bastırır ve cesaretle harekâta devam eder. Her şeyin çok daha yavaş işlediği stratejide ise gerek kendimizin gerekse başkalarının düşünce, itiraz ve tasavvurlarına, aynı zamanda da yersiz pişmanlıklara daha çok yer verilir. Stratejide olayların en azından yarısını kendi gözümüzle göremediğimizden, aksine her şeyi tahmin etmek zorunda olduğumuzdan inandırma gücümüz de zayıftır. Sonuç, harekete geçmeleri gereken pek çok generalin yanlış düşüncelere saplanıp kalmasıdır.

Şimdi tarihe bir göz atalım: Büyük Friedrich'in, eleştiriciler tarafından strateji ustalığının gerçek bir şaheseri olarak değerlendirilen, güzel yürüyüşleri ve manevralarıyla meşhur 1760 seferine bakalım.[40] Kral'ın önce Daun'un sağ, sonra sol, daha sonra yine

(40) Burada sözü edilen, Doğu Prusya Kral II. Friedrich ile müttefiki İngiltere'nin Fransa, Avusturya ve müttefikleriyle yapmış oldukları Yedi Yıl Savaşı (1756-1763)'nda cereyan eden bir seferdir. Daun, Fransız Ordusu'nun komutanıdır. (ç.n.)

sağ kanadını vb. çevirmek istemiş olmasında hayran kalacağımız bir şey var mıdır? Bunda derin bir bilgelik görebilir miyiz? Hayır, doğal ve merasimsiz bir hüküm vermek istersek göremeyiz. Daha çok Kral'ın, sınırlı kuvvetiyle orantılı olmayan büyük hedefler peşinde koşmaya hiç kalkışmamasına ve amacına ulaşmakla yetinmek akıllılığını göstermesine hayran kalınız. Başkomutanın bu akıllılığı yalnız bu seferde değil Büyük Kral'ın diğer üç savaşında da görülür.

Onun hedefi, Silezya'yı sağlam bir barışın emin limanına sokmaktı.

Birçok alanda diğer devletlere benzeyen, ancak yönetimin bazı dallarında onlardan üstün olan küçük bir devletin başında bulunan biri, bir İskender olamazdı; eğer olmaya kalkışırsa XII. Şarl gibi perişan olurdu. Halbuki Büyük Friedrich'in savaş sevk ve idaresinde, daima ölçülü ve dengeli bir kuvvet, hiçbir zaman enerjiden yoksun olmayan, çok sıkıntılı anlarda akla durgunluk veren işler başaran ve hemen peşinden sessizce, ince politik oyunlar düzenleyen bir kuvvet görüyoruz. Ne gurur, ne hırs, ne de intikam onu mutlu sonuca götüren bu yoldan ayırmıştır.

Büyük komutanın bu yanını değerlendirmede bu birkaç söz ne kadar yetersiz kalıyor. Fakat bu muharebenin mucize sayılabilecek sonucunu ve bu sonucu doğuran nedenleri dikkatle göz önünde tutulacak olursa Kral'ın keskin görüşünün, bütün tehlikeli engellerden kazasız belasız sıyrılmasını sağladığı kanısına varılır.

Bu, küçük fedakârlıklarla dengeyi sağlayabileceği düşmanla savaşmayı tercih eden Büyük Komutan'ın, 1760 seferinde ve diğer seferlerinde bizi kendine hayran eden bir yüzüdür. Diğer yüzü, tatbikatta karşılaşılan güçlükle ilgilidir. Sağdan ya da soldan bir kuşatma için yürüyüşlerinin planlanması kolaydır; dağılan düşmanın her yerde hakkından gelmek için yığınları daima sıkıca el altında tutmak, seri hareketlerle bunları çoğaltmak fikri, tipik olmaktan ziyade basit bir düşünce sayılabilir; o halde bu buluş, bizde hayranlık yaratamaz ve basit şeylerin basitliğini kabul etmekten başka yapacak bir şey yoktur.

Fakat başka bir komutan, Büyük Friedrich'in yaptığı bu basit şeyleri taklide bir yeltensin bakalım. Olayların görgü tanığı olan yazarlar, uzun yıllar sonra Kral'ın ordugâhlarıyla ilgili tehlikeden,

hatta kayıtsızlıktan söz etmişlerdir ve hiç kuşku duymamalıyız ki, onun göze aldığı bu tehlike, daha sonraki günlerdekinden üç kat büyük görünüyordu.

Düşman ordusunun gözü, çoğu kez de topçusunun ateşi altında yaptığı yürüyüşler de aynı şekilde tehlikeliydi. Daun'un yöntemleri, örgütlenme şekli, sorumluluk duygusu ve karakteri kendisine güven verdiği için Büyük Friedrich bu ordugâhları kurmaya ve yürüyüşleri yapmaya cesaret etmiştir; fakat, düşüncesizce, tedbirsizce yapmamıştır. Bütün bunlar, Kral'ın, olayları bu şekilde görmesini ve aradan 30 yıl geçtikten sonra hâlâ yazılan ve sözü edilen tehlikeden yılmadan hareket edebilmesini sağlayan yürekliliğin, kararlılığının ve irade gücünün eseridir. Yerinde stratejinin bu basit araçlarının kullanılabileceğine inanan pek az komutan vardır.

Pratikte karşılaşılan diğer bir güçlük de Kral'ın ordusunun bu seferde daima hareket halinde bulunmasıydı. Lacy[41] tarafından takip edildiği halde, iki kez Daun'u kötü yan yollardan hareket ederek Elbe'den Silenya'ya kadar kovalamıştır (Temmuz ve Ağustos başlarında). Bu nedenle ordunun her an çarpışmaya hazır olması ve yürüyüşlerin büyük bir çabayı gerektirecek bir sanatla düzenlenmesi zorunluydu. Binlerce araba tarafından takip edilmesine ve bu yüzden yavaş hareket etmek zorunda kalmasına rağmen ordunun iaşesi son derece kötüydü. Liegnitz Muharebesi'ne[42] kadar ordu Silezya'da sekiz gün boyunca devamlı gece yürüyüşü yaptı; düşman cephesinde bir aşağı, bir yukarı hareket etti durdu; bu da ağır çabalara mal oldu, büyük yokluklara katlanmayı gerektirdi.

Bütün bunların, makinede büyük bir sürtünme olmadan kazanılmış olduğuna inanmak mümkün müdür? Komutanın kafası, bu hareketleri, yıldızların hareketlerini ölçen bir astronomun eli gibi kolaylıkla meydana getirebilir mi? Aç, susuz, zavallı silah arkadaşlarının bu yorgunluğu hangi komutanın ve başkomutanın yüreğini

(41) Franz Moritz Graf von Lacy (1725-1801), Avusturyalı Feldmareşal.

(42) Liegnitz: Aşağı Silezya'da bir kent; 1675'de Avusturya'nın, 1742'de Prusya'nın oldu. 1945'den beri Polonya yönetiminde. Liegnitz Muharebesi, 15.8.1760'da Avusturya ile Prusya arasında oldu. (ç.n.)

Not: İkinci Kitap'ın daha önceki bir müsveddesinde yazarın el yazısıyla şu not vardır: "Üçüncü Kitap'ın birinci bölümünde kullanılmak üzere." Bu bölümün niyet edilen yeniden yazılması gerçekleştirilememiş olduğundan söz konusu yerler tümüyle aşağıya alınmıştır.

bin kere parçalamaz? Bu konudaki yakınmalara ve endişe verici bunalımlara hangi komutan kulağını tıkayabilir? Sıradan bir insan, bu derecede fedakârlık istemeye cesaret edebilir mi? Başkomutanın büyüklüğüne ve her şeyi kusursuz yapacağına yürekten güvenilmediği takdirde bu tür büyük çabaların ordunun moralini düşürmesi, düzenini bozması, kısacası iyi askeri niteliklerini yok etmesi önlenebilir mi? İşte burada saygıyla karşılanması gereken bu güvendir; bizi hayran bırakan ise mucizeler yaratan uygulamadır. Fakat bütün bunlar, ancak bizzat içinde yaşandığı zaman tam ağırlığıyla hissedilir; savaşı sadece kitaplardan ve eğitim alanlarında öğrenen biri için bu karşıt ağırlıkların, aksiliklerin hiçbiri var olmaz; bu nedenle bu gibi kimseler, kendi deneyimleriyle öğrenemedikleri şeyleri güvenerek ve inanarak bizden öğrenebilirler.

Bu örneklerle düşüncelerimizi daha açık şekilde anlatmaya çalıştık. Bu bölüme son verirken hemen söyleyeyim ki, stratejiyi kendi düşünüşümüze göre açıklarken bize en önemli görünen yanlarıyla açıklayacağız; bunlar, bizim karakterize tarzımıza göre maddi ya da manevi tabiatta olabilirler; savaş harekâtının tümüyle bağlantılı olarak basitten karmaşığa doğru ilerleyecek ve konuyu savaş planı ve sefer planıyla kapatacağız.

Muharebe ancak silahlı kuvvetlerin bir noktada toplanmasıyla mümkün olur; ama bu durumda da muharebe her zaman gerçekten vuku bulmaz. Şimdi bu olanağa bir gerçek, hakiki bir şey olarak bakılabilir mi? Hiç kuşkusuz evet. Sonuçları bakımından bu böyledir ve ne olurlarsa olsunlar bu sonuçlar hiçbir zaman eksik olamazlar.

MUHTEMEL MUHAREBELERE SONUÇLARI NEDENİYLE GERÇEK MUHAREBE GÖZÜYLE BAKILMALIDIR.

Kaçan düşmanın çekilme yolunu kesmek için bir kuvvet gönderilir ve bunun üzerine düşman dövüşmeden teslim olursa bu, yine de muharebedir; sonucu gönderilen kuvvet tarafından belirlenmiş olan bir muharebedir.

Eğer ordumuzun bir bölümü savunulmayan bir düşman eyale-

tini işgal edecek ve bu yüzden düşman, ordusunun ikmali için muhtaç olduğu büyükçe bir kuvvetten yoksun kalacak olursa bu da bir muharebedir; bu muharebede kenti almak için gönderilen kuvvet, düşmanın geri almak istemesi halinde bizim ne kadar kuvvetle kenti işgal edeceğimizi önceden belli eder.

O halde her iki durumda da sadece muharebe ihtimali sonucu tayin etmiş ve dolayısıyla muharebe ihtimali gerçek olaylar sırasına girmiştir. Kabul edelim ki, her iki halde de düşman, kuvvetlerimizin karşısına daha üstün kuvvetler çıkarmış ve bu yüzden kuvvetlerimiz muharebe etmeden amaçlarından vazgeçmek zorunda kalmışlardır; tabi bu takdirde amacımıza ulaşmamış olacağız; fakat burada düşmana bıraktığımız muharebe yine de sonuçsuz kalmış olmayacaktır; çünkü, düşman kuvvetleri istediğimiz noktaya çekilmiştir. Bütün girişimlerimiz zayiatla sonuçlansa bile bu tür tertiplerin, bu muhtemel muharebelerin sonuçsuz kaldığı söylenemez; fakat bu sonuçlar, kaydedilmiş bir muharebenin sonuçlarına benzer.

Bütün bunlar gösteriyor ki, düşman silahlı kuvvetlerinin imhası ve düşman devletin mağlup edilmesi, ister gerçekleşsin, ister denenmiş ve gerçekleşmemiş olsun, bu sadece muharebenin sonuçlarıyla ol r.

MUHAREBENİN ÇİFTE AMACI

Fakat bu sonuçlar da iki türlüdür: Dolaysız ve dolaylı. Düşman silahlı kuvvetlerinin doğrudan imhasını sağlayacağı kabul edilemeyen, aksine başka bir yoldan dolaşarak ama daha büyük bir ihtimalle bu hedefe götüren diğer hususlar işin içine karışacak ve muharebenin amacı olacak olursa sonuç dolaylıdır. Eyaletlerin, kentlerin, kalelerin, yolların, köprülerin, depoların vb.lerinin zaptı bir muharebenin birbirini izleyen yakın amacı olabilir ama son amacı asla. Bunlar daima, düşmanı en sonunda kabul edemeyeceği bir durumda muharebeye zorlamak için daha büyük üstünlüğün birer aracı olarak kabul edilmelidir. O halde bütün bunlar, sadece birer ara kademe, aynı zamanda etkin ilkelerin birer yöneticisi olarak kabul edilmeli; ama hiçbir zaman etkin ilkelerin bizzat kendisi sayılmamalıdırlar.

ÖRNEKLER

1814'te Bonapart'ın başkenti alınınca savaş amacına ulaşmıştı. Kökleri Paris'te bulunan politik çatlaklıklar etkili olmaya başlamış ve çok büyük bir çatlak İmparator'un iktidarını yıkmış, yutmuştu. Bütün bunların, Napoleon'un savaş gücünü ve mukavemet yeteneğini birdenbire çok azaltması, müttefiklerin üstünlüğünü aynı ölçüde artırması ve artık her türlü mukavemeti olanaksız hale getirmesi bakımından incelenmesi gerekir. Fransa ile barışı sağlayan bu olanaksızlıktı. Bu anda Müttefik Silahlı Kuvvetlerinin dış etkenlerle aynı derecede azaldığı, üstünlüğün kaybolduğu düşünülecek olursa, Paris'in alınmasının bütün etkisi ve önemi de kaybolur.

Biz bu muhakemeyi, olaylara, önemlerini ortaya çıkaracak doğal ve tek gerçek bakış şeklinin bu olduğunu göstermek için yürüttük. Bu daima bizi şu soruya götürüyor: Savaşın ya da seferin her anında tarafların birbirine teklif edebileceği büyük ve küçük muharebelerin muhtemel sonucu ne olabilir? Bir savaş ya da sefer planın hazırlanmasında önceden alınması gereken önlemler üzerinde düşünürken sadece bu soru kararı etkiler.

BÖYLE DÜŞÜNÜLMEZSE DİĞER KONULARA YANLIŞ DEĞER VERİLİR

Savaşı ve savaşın içindeki münferit seferleri, daima biri diğerini davet eden, bilinen muharebelerden oluşan bir zincir olarak göz önüne alınmaz da, bir coğrafi noktanın alınması, savunmasız bir eyaletin işgali önemli bir şey sanılacak olursa, bunlara hemen cebe atılıverecek yan kazançlar gözüyle bakılır ve olaylar zincirinin birer halkası sayılmazlar; bu işgal ve istilaların sonra daha büyük zararlara neden olup olmayacağı hiç düşünülmez. Savaş tarihinde bu hatalara ne kadar sık rastlarız. Büyük tüccarların tekil bir girişimin kazancını küçümseyip güvence altına almaları gibi, savaşta da tek bir yararın, tümün başarısından ayrılamayacağı söylenebilir. Tüccar, nasıl servetinin tümünü daima işletmek zorundaysa savaşta da tekil girişimlerin yarar ve zararları hakkındaki kararı ancak son hesap verecektir.

Eğer aklımız ve gözümüz –önceden görebildikleri kadar–

daima muharebeler dizisine yönelik bulunursa bu durumda bakışımız daima hedefe götüren doğru yolda demektir; böylece hareket halindeki kuvvete hız, yani irade ve harekete uygun ve dış etkenlerden etkilenmeyen bir enerji katmış oluruz.

İkinci Bölüm
STRATEJİNİN UNSURLARI

Stratejide muharebelerin kullanılmasını gerektiren nedenler, haklı olarak, bir takım unsurlara, yani moral, fiziki, matematik, coğrafi ve istatistiki unsurlara ayrılabilir.

Manevi niteliklerin ve etkilerin neden olduğu her şey, birinci kategoriye girer. Silahlı kuvvetlerin büyüklüğü, terkibi, sınıflar arasındaki ilişki vb.leri ikinci kategoriye; harekât hatları[43] arasındaki açılar, geometrik yapıları hesapta bir değer taşıdığı takdirde konsantrik (merkezcil) ve eksantrik (merkezkaç) hareketler üçüncü kategoriye; egemen nokta, dağ, nehir, orman, yol olarak arazinin etkisi dördüncü kategoriye; nihayet besin maddeleri vb.leri de beşinci kategoriye girer. Düşüncelere açıklık getirmek ve bu değişik kategorilerin daha büyük ya da daha ayrı düşünülmesi yararlı olur. Çünkü, ayrı ayrı düşünüldüklerinde bazıları iğreti önemlerini kendiliğinden yitirirler; örneğin, harekât hatlarının durumundan başka bir şey olmamakla beraber harekât üssü'nün[44] değerinin, açının geometrik unsurundan çok harekât hatlarının izlediği yolların ve arazinin

(43) Harekât yapan bir ordunun hareket hattı, üssünden itibaren yürüdüğü yoldur. Daha büyük ordular, üssün birkaç noktasında toplanır ve o noktalardan itibaren çeşitli yollardan hareket ederler. Bu yollara "harekât hatları" denir. İkmal de bu harekât hatlarından yapılır. Tek ve çift, iç ve dış, konsantrik (merkezcil) ve eksantrik (merkezkaç) harekât hatları vardır.

(44) Herhangi bir harekâtın başladığı arazi; bu kendi elimizde bulunan güvenlik altına alınmış bir bölgedir; zayiatın bütünlenmesi ve çoğu kez de birliklerin iaşesi için stoklar bu araziye yığılır. Harekât üssü, sözü edilen stokların bulunduğu noktalardan geçen bir hat olarak düşünülebilir.

durumuna bağlı olduğu açıkça hissedilir.

Fakat stratejiyi bu unsurlara göre incelemeye kalkışmak, akla gelebilecek en kötü düşünce olur; çünkü bu unsurlar çoğu kez tekil savaş hareketlerinde farklı biçimlerde ve birbiri içine girmiş şekilde bulunurlar. Bu soyut temellerden hareket ederek gerçek dünya olaylarına varmak istediğimiz takdirde ölü analizlerin içinde kaybolmaktan ve kötü bir rüya da olduğu gibi ebediyen boşu boşuna yayı germeye çalışmaktan kurtulamayız. Tanrı bütün kuramcıları böyle bir başlangıçtan korusun. Biz topyekün olaylar âleminden ayrılmamaya ve analizlerimizi, bildirmek istediğimiz düşüncelerin anlaşılması için gerekli olanlardan daha ileri götürmemeye çalışacağız. Bu düşünceler de spekülatif araştırmalarla değil, topyekûn savaş olaylarının izlenimleriyle edinmiş olduğumuz düşünceler olacaktır.

Üçüncü Bölüm
MANEVİ DEĞERLER

İkinci Kitap'ın üçüncü bölümünde değinmiş olduğumuz bu konuya bir kez daha dönmek zorunda kaldık; çünkü, moral değerler savaşın en önemli konularından biridir. Bunlar, savaşın bütün unsurlarını etkileyen ruhlardır ve bu ruhlar, savaşta bütün kuvvetleri harekete geçiren ve yöneten idareye erkenden ve çok kuvvetli bir ilgiyle bağlanırlar, adeta iradeyle özdeşleşirler; çünkü iradenin kendisi de bir moral değerdir. Yazık ki, bu değerler hiçbir kitapta bulunmaz, çünkü ne sayıya ne sınıflandırmaya gelirler; sadece görülürler ya da hissedilirler.

Ordunun, komutanın, hükümetlerin ruh hali ve diğer moral nitelikleriyle savaşın yapılacağı eyalet halkının mizacı, bir yenginin ya da yenilginin moral etkisi çok değişik şeylerdir ve yerine göre amacımızı ve durumumuzu da çok değişik şekillerde etkileyebilirler.

Her ne kadar kitaplar bu konuda hiçbir şey söylemez ya da çok az şey söylerlerse de moral değerler, savaşı oluşturan diğer bütün faktörler gibi savaş sanatının teorisine dahildirler. Çünkü bir kez daha söylemek zorundayım: Eski tarza uyarak manevi değerleri kurallarının ve ilkelerinin dışında bırakan ve bunlar ortaya çıkar çıkmaz da istisnalardan söz etmeye başlayan ve bunlardan bir dereceye kadar bilimsel kurallar üreten bir felsefe zavallı bir felsefedir. Bu felsefe her şeyi tüm kuralların üstüne çıkan bir dehaya mal eder, böylelikle kuralların sadece budalalar için yapılmış olduklarını ima etmekle kalmayıp gerçekten budalaca şeyler olduklarını anlatmak ister.

Savaş sanatı teorisi gerçekten de bu hususları hatırlatmaktan, manevi değerlere layık oldukları önemi vermenin ve bunları hesaba katmanın zorunluluğunu belirtmekten başka hiçbir şey yapmamış biri olsa, sınırlarını bu ruh âleminin ötesine kadar genişletmiş ve bu görüşleri saptamakla, kuvvetlerin sadece fiziki ilişkilerine dayanarak hakim karşısında kendilerini haklı çıkarmak isteyenleri peşinen mahkûm etmiştir.

Ayrıca teori, diğer bütün sözde kuralların hatırı için moral değerleri sınırlarının dışına atamaz; çünkü fiziki kuvvetlerin etkileri moral kuvvetlerin etkileriyle tamamen kaynaşmıştır ve bir maden alaşımı gibi kimyasal bir işlemle birbirlerinden ayrılamazlar. Fiziki kuvvetlere ilişkin bütün kurallarda teori, moral değerlerin de katkısı olabilecek aklın payını göz önünde tutmak zorundadır. Eğer teori kendini kesin sözlere kaptırmaktan kaçınırsa kimi zaman ürkek ve sınırlı, kimi zaman fazla iddialı ve çok geniş olur. En ruhsuz teoriler bile, farkında olmadan bu ruh âleminde dolaşmak zorunda kalırlar. Çünkü, örneğin hiçbir zaferin sonuçları, moral etkiler dikkate alınmadan tam anlamıyla açıklanamaz. Bu kitapta ele alacağımız konuların çoğu da bu yüzden yarı fiziki, yarı moral nedenlerden ve sonuçlardan oluşmuşlardır. Fiziki nedenler ve sonuçlar hemen hemen silahın odundan yapılmış kundağı gibidir; moral nedenler ve sonuçları ise asil madenden parlak yontulmuş silahın bizzat kendisidir, denebilir.

Manevi değerlerin kıymetini ve çoğu kez inanılmaz etkisini bize en iyi tarih gösterir ve ispat eder. Bir komutanın tarihten sağlayacağı en soylu ve en esaslı yarar da budur. Bu arada şunu da belirtmek gerekir ki, akılda meyvesini verecek olan bilgi tohumları gösterilerden, eleştirici araştırmalardan ve bilgece yazılardan çok duygular, topyekün izlenimler ve tek tek parlayan zeka kıvılcımlarıyla ekilir.

Savaştaki moral olayların en belli başlılarını gözden geçirebilir ve çalışkan bir doçentin dikkatiyle bunların iyi ve kötü yanlarını araştırabildik. Fakat, bu yöntem insanı sadece basmakalıp ve niteliksiz sözlere götürür ve insan araştırıcılık ruhundan çabucak uzaklaşır ve farkına varmadan herkesin bildiği şeyleri anlatmaya başlar. Bu yüzden biz, eksik ve eski olmak pahasına da olsa genellikle konunun önemine dikkat çekmeyi ve bu kitabın kapsadığı görüşlerdeki ruhu yorumlamayı tercih edeceğiz.

Dördüncü Bölüm
BAŞLICA MANEVİ GÜÇLER

Bunlar: Komutanın yetenekleri, ordunun savaşçılığı ve ulusal duygularıdır. Bunların hangisinin daha değerli olduğunu genel olarak kimse belirleyemez; çünkü bunların her birinin değeri hakkında bir şey söylemek zaten güçtür; birinin değerini diğerinin değeriyle karşılaştırmak ise çok daha güçtür. En iyisi, hiçbirini küçümsememek ve insanların aşırılık ile zıddı arasında düştükleri hataya düşmemektir. Bu üç özelliğin inkar edilemez etkisini yeterli tarihi delillerle göstermek daha iyidir.

Bununla beraber, yeni çağlarda Avrupa ordularının hemen hemen hepsinin aynı disiplin ve eğitim düzeyine ulaşmış olduğu ve savaşın sevk ve idaresinin de –filozofça bir deyişle– doğal olarak bütün ordular için ortak bir yöntem haline geldiği, bu nedenle ordu komutanlarının (örneğin II. Friedrich'in eğik düzeni gibi) özel hünerler göstermesinin artık düşünülemeyeceği bir gerçektir. (Eğik muharebe düzeni için 24 nolu dip. bkz.). O halde ordunun ulusal duygusu ve savaş alışkanlığı gibi konuların günümüzde daha büyük bir rol oynadıkları inkar edilemez. Uzun bir barış dönemi belki bunu değiştirebilir.

Ordunun ulusal duygusu (heyecan, fanatik gayret, inanç, düşünce) en çok dağ muharebesinde kendini belli eder; çünkü dağ muharebelerinde tek ere kadar herkes kendi haline bırakılmıştır. Bunun içindir ki, dağlık ülkeler ulusal silahlanma için en uygun muharebe meydanlarıdır.

Buna karşılık ordunun ustalıklı becerisi ve yığınları sanki demir

dökümmüş gibi bir arada tutan çelikleşmiş cesareti daha çok büyük ovalarda kendini gösterir.

Komutanın yeteneği çoğu kez engebeli, kesik arazide rol oynar. Dağlarda komutan tekil kısımlara çok az egemen olur ve hepsinin yönetimi gücünü aşar; ovada sevk ve idare çok basittir ve komutanı fazla yormaz.

Planlar, herkesçe bilinen bu noktalar dikkate alınarak yapılmalıdır.

Beşinci Bölüm
ORDUNUN SAVAŞÇILIĞI

Ordunun savaşçılığı, yalın cesaretten ve hele savaş coşkusundan çok farklı bir şeydir. Cesaret, hiç kuşkusuz savaşçılığın zorunlu bir unsurudur; fakat basit bir insanda doğal bir kabiliyet olan cesaret, ordunun bir ferdi olan muharipte alışkanlık ve eğitimle de sağlanabilir; bu takdirde askerlerdeki cesaretin, basit insanın cesaretinden başka bir tarafta da yönelmiş olması gerekir. Askerdeki cesaret, dolu dizgin bir faaliyet ve kuvvet harcamanın itici gücü olmaktan çıkmalı itaat, düzen, kural ve yöntem gibi daha yüksek isteklere tabi olmalıdır. Askerliğe karşı duyulan sevgi ve heyecan, bir ordunun savaşçılığına güç katar ama savaşçılığın zorunlu bir unsuru değildir.

Savaş belirli bir iştir; ilgisi çok geniş olsa da ve bir ulusun eli silah tutan bütün erkekleri aynı işi yapsalar ve bu hep böyle kalsa da insanların yaptığı diğer işlerden farklıdır. Bu işin gerekliliğinden ve gerçekliğinden tamamen emin olmak, savaşta kullanılan güçleri benliğinde uyandırmış, edinmiş ve eğitimle bunlara alışmış olmak, aklıyla işe tamamen girmiş bulunmak, eğitimle işte güven ve kolaylık kazanmak, kendini tamamen işe vermek, bir insan olmaktan çıkıp, savaşta bize verilen rolü yerine getirmek: Ordunun savaşçı niteliğinin kişideki özellikleri işte bunlardır.

O halde vatandaşla muharibi ne kadar özenle yaklaştırmaya, özdeşleştirmeye çalışılırsa çalışılsın, savaşlar ne kadar ulusallaştırılırsa ulusallaştırılsın, paralı askerler (kondottieri) döneminin geçtiğine ne kadar inanılırsa inanılsın mesleğin kendine özgü nite-

likleri hiçbir zaman ortadan kaldırılamayacak ve bu nitelikler kaldırılamayınca da bu mesleğe girenler, bu meslekte kaldıkları sürece kendilerini, düzenleri, yasaları ve gelenekleri tercihen savaşın esprisine uygun olarak saptanan bir tür esnaf loncası sayacaklardır ve gerçekte de böyle olmaktadır. Savaşa ne kadar yüksek düzeyden bakılmak istenirse istensin her orduda az çok bulunan ve bulunması gereken bu lonca ruhunun (esprit de corps) küçümsenmesi çok yanlış olur. Bu lonca ruhu, savışçılık dediğimiz nitelikte de vardır ve bu niteliği etkileyen doğal güçler arasında bağlantı sağlar. Savaşçı meziyetler lonca ruhunda daha kolay billurlaşır.

En tahrip edici ateş altında bile normal düzenini koruyan, hiçbir zaman bencil bir korkuya kapılmayan ve bölgesini adım adım savunan, zaferinden gurur duyan, yenilgi felaketinde bile itaat gücünü, komutanına saygısını ve güvenini yitirmeyen, bedensel gücünü bir atletin adaleleri gibi yoksunluk ve güçlük eğitimiyle kuvvetlendiren, bu çabaları sancağına musallat olan bir lanet olarak değil zaferi elde etmenin aracı olarak gören ve bütün bu yükümlülükleri ve erdemleri tek bir düşünce, yani, "silahın namusunu savaş korur" şiarını kutsal bir ayet gibi aklından çıkarmayan bir ordu, savaş ruhunu gerçekten içine sindirmiş bir ordudur.

İnsan "Vendee"liler[45] gibi mükemmel savaş yapabilir ve bu savaşçı niteliklerini geliştirmeden İsviçreliler, Amerikalılar, İspanyollar gibi büyük işler yapabilir; hatta Eugen[46] ve Marlborough[47] gibi, pek de sevilmediği bir daimi ordunun başında bulunmaktan mutlu olabilir. O halde savaşçı niteliklere sahip olmadan başarılı bir savaş yapılamayacağı söylenemez. Burada ileri sürdüğümüz düşüncenin daha iyi anlaşılması, belirsiz kalmaması ve üstün askeri niteliklerin her derde deva sanılmaması için bu noktaya özellikle dikkat çekiyoruz. Savaşçılığın, her derde deva olmak gibi bir özelliği yoktur. Bir ordunun savaşçılığı, her zaman düşünülmesi, etkisinin

(45) Vendee, Loire Nehri'nin sol kıyısında Saumur'un ilerisinde, büyük kısmı eski Poitu, bir kısmı da Anjou ve Bretagne eyaletleri tarafından çevrilen bir Fransız arazisi; nüfusu 50.000; çok dindar ve Kral'a sadık; 1793 Martında aralarında Konvansiyon'un önlemlerine karşı genel bir ayaklanma oluyor ve ancak 1800 ilkbaharında son buluyor.

(46) Franz Eugen, Prinz von Savoyen (16.3.1736) Avusturyalı Feldmareşal; aslen Fransızdır.

(47) John Churchill, Marlborough Dükü (1650-1722), İngiliz komutanı ve devlet adamı.

değerlendirilmesi, bir araç olarak gücünün hesaba katılması gereken bir manevi kuvvettir.

Savaşçılığı bu şekilde niteledikten sonra, etkileri ve bu niteliği kazanmanın yolları hakkında bir şeyler söylemek istiyoruz.

Savaşın tümü için komutanın dehası ne ise, savaşın bölümleri için savaşçılık da odur. Komutan bir savaşın tümünü yönetir, tek tek bölümlerini değil; komutanın bizzat yönetemediği yerlerde savaşçı ruh, o muharebenin lideri olmalıdır. Başkomutan, üstün niteliklerinin sağladığı şan ve şereften ötürü seçilmiş bir kişidir; büyük yığınların daha seçkin liderleri ise titiz bir incelemeden sonra seçilirler; fakat rütbe aşağı doğru indikçe bu inceleme azalır; bu yüzden en aşağı düzeyde kişisel yetenekler çok az hesaba katılabilir; fakat bu azalan kişisel yeteneklerin yerini savaşçı nitelik alır. Artık bu rolü, savaşa hazır bir **ulusun YİĞİTLİK, USTALIK, ZORLUĞA DAYANIKLILIK** ve **COŞKU** gibi doğal nitelikleri oynar. Bu nitelikler, savaşçı ruhun yerini tutabileceği gibi bunun aksi de olabilir. Bundan şu sonuçlar çıkar:

1. Savaşçılık yalnızca daimi ordulara özgüdür ve daha çok bu ordulara lazımdır. Ulusal ordularda ve savaşta çabucak gelişen doğal nitelikler savaşçılığın yerini alır.

2. Daimi ordulara karşı savaşan daimi ordular, ulusal ordulara karşı savaşan daimi ordulara nazaran savaşçılığa daha az gereksinme duyarlar. Çünkü, bu takdirde birlikler dağılır ve kendi hallerine bırakılırlar. Fakat ordunun toplanabildiği noktada komutanın dehası büyük bir rol oynar ve ordunun moralindeki düşüklüğü giderir. O halde genellikle savaşı alanı, savaşı gerçekleştiren diğer koşullar ve kuvvetler ne kadar dağınıksa, savaşçılık da o kadar gereklidir.

Bu gerçeklerden çıkarılacak tek ders, savaşçılık gücü yetersiz bir ordunun savaşı olabildiğince basit düzenlemesi ya da savaşın diğer konuları üzerindeki dikkatini iki katına çıkarması ve daimi ordudan, sırf adı daimi ordudur diye savaşçı olabileceğinin beklenmemesidir.

O halde ordunun üstün savaşçı niteliği savaşta en önemli moral güçtür ve bu gücün eksik olması halinde komutanın üstün değerleri ve halkın coşkusu gibi diğer güçler onun yerini alır ya da harcadığımız çabalarla orantılı olmayan sonuçlarla karşılaşınız. Bu ruhun, ordunun bu özelliğinin ne kadar büyük olduğunu, demirin

ışıl ışıl parlayacak kadar soylulaştığını İskender'in yönetimindeki Makedonyalılarda, Sezar'ın yönetimindeki Roma lejyonlarında, Alexander Franese[48] komutasındaki İspanyol piyadesinde, Güstav Adolf[49] ve XII. Charles'in yönetimindeki İsveçlilerde, Büyük Friedrich zamanındaki Prusyalılarda ve Bonapart çağındaki Fransızlarda görüyoruz. Bu komutanların zor durumlardaki olağanüstü başarılarının ve büyüklüklerinin ancak savaşçı bir ordu sayesinde mümkün olduğunu kabul etmek istemezsek bütün tarihi delilleri bilerek gömemezlikten gelmemiz gerekir.

Bu ruh sadece iki kaynaktan doğabilir ve bu kaynaklar onu ortaklaşa yaratırlar. Birincisi bu, savaşlar ve mutlu sonuçlar dizisidir; diğeri ordunun, çoğu kez gayretinin en üst düzeyine varan faaliyetidir. Savaşçı, kendi gücünü ancak böyle bir faaliyet sırasında öğrenir. Bir komutan, askerinden büyük çaba istemeye ne kadar çok alışmış ise isteğin yapılacağından da o kadar emin demektir. Asker güçlükleri yenmekten tehlikeleri atlatmak kadar gurur duyar. O halde bu tohum, yalnız devamlı faaliyet ve gayret toprağında gelişir; ama zaferin güneşi de gereklidir. Bir kere kuvvetli bir ağaç oldu mu, başarısızlık ve yenilgilerin büyük fırtınalarına karşı koyar; hatta barışın hareketsizliğine bile bir süre dayanır. Savaşçılık niteliği ancak savaşta ve büyük komutanların yönetiminde kazanılabilirse de sıradan komutanların yönetiminde ve uzun barış dönemlerinde bile birkaç kuşak devam edebilir.

Vücutları yara izleriyle dolu eski savaşçıların bu geniş ve asil birlik ruhuyla, bileştirici unsuru sadece iç hizmet talimatıyla eğitim talimnamelerinden oluşan daimi orduların gurur ve kendini beğenmişlikleri kıyaslanamaz. Fazla ciddiyet ve sert bir hizmet düzeni, bir birliğin savaşçı niteliğinin uzun süre devamını sağlayabilir ama bizzat bu niteliği kazandırmaz, bu nedenle ciddiyet ve sertlik daima değerlidir ama fazla abartılmamalıdır. Düzen, beceri, iyi niyet, ölçülü bir gurur ve yüksek bir moral barış zamanında eğitilen bir ordunun takdir edilmesi gereken ama başlı başına değeri olmayan nitelikleridir. Bütünü bütünlük ayakta tutar ve bir çatlak,

(48) Alessandro Franese (1545-1592), Hollanda Valisi; güney eyaletlerini tekrar İspanya'ya kazandırdı.
(49) Güstav II. Adolf, İsveç Kralı (1594-1632).

çabucak soğutulan camda olduğu gibi, bütün bir kütleyi tuzla buz eder. İlk aksilik karşısında dünyanın en iyi morali bile kolaylıkla paniğe dönüşür ve korkunun bir tür atasözü olarak Fransızca "*sauve qui peut*" (herkes başının çaresine baksın) denebilir. Böyle bir ordu, ancak komutanının meziyetiyle bir şeyler yapabilir; kendi gayretiyle değil. Bu ordu, yavaş yavaş zaferi kazanıncaya ve gücü ağır silahlanmaya ulaşıncaya kadar iki kat dikkatle yönetilmelidir. Ordunun ruhunu, moraliyle karıştırmaktan sakınmalıdır.

Altıncı Bölüm
CESARET

Cesaretin, ihtiyatlılık ve uzak görüşlülüğe ters düşen dinamik kuvvetler sistemindeki yerini ve rolünü, teorinin kanun koyuculuk bahanesiyle onu küçümsemeye hakkı olmadığını başarının emniyeti bölümünde söylemiştik.

Fakat insan ruhunu, tehlikelerin üzerine çıkaran bu asil itici güç, savaşta da etkin, temel bir özellik olarak kabul edilmelidir. Gerçekten de cesaret, savaşta değilse insan faaliyetinin başka hangi alanında bu kadar etkili olabilir?

Cesaret, ağırlıklarda çalışan erlerden ve trompetçilerden başkomutana kadar tüm muhariplerin en soylu niteliğidir; silaha sertliğini ve parlaklığını veren gerçek çeliktir.

İtiraf etmek zorundayız ki, cesaretin savaşta kendine özgü bazı ayrıcalıkları bile vardır. Başarının hesabında zaman, mekân ve kuvvet hesaplarının ötesinde cesarete de belli bir yüzde ayırmak gerekir; bu yüzde her zaman bir tarafın üstünlüğünü, diğer tarafın zayıflığını gösterir. O halde cesaret, gerçekten yaratıcı bir güçtür. Felsefi olarak bunun ispatı zor değildir. Cesaretle korkaklığın karşılaşmasında cesaretin başarı olasılığı yüksektir; çünkü korku, bir denge kaybıdır. Cesaret ancak, uzak görüşlü bir tedbirlilikle karşılaştığı zaman yenik düşer; çünkü, bunun da bir tür cesaret olduğu, hem de bizzat cesaret kadar güçlü ve kuvvetli bir cesaret olduğu söylenebilir; fakat bu gibi durumlar pek seyrektir. Tedbirli insanların çoğu korktukları için tedbirlidirler.

Büyük yığınlarda cesaretin olağanüstü gelişmesi hiçbir zaman

diğer kuvvetlere zarar vermeyecek olan bir kuvvettir; çünkü büyük yığınlar, muharebe düzeninin yapısı ve çerçevesine göre daha yüksek bir iradeye bağlıdırlar ve bir başkası tarafından yönetilirler. Burada cesaret, serbest bırakılıncaya kadar daima fırlamaya hazır gerilmiş bir yay gibi durur.

Komutanın mevkii ne kadar yükselirse, cesaretin üstün bir aklın kontrolüne girmesi, amaçsız olmaması, körü körüne ihtirasın aleti haline gelmemesi o kadar zorunlu olur; çünkü kişisel fedakârlık azalır; başkalarının korunması ve büyük yığınların esenliğinin sağlanması sorumluluğu artar. Büyük yığınlarda ikinci bir doğa haline gelen hizmet kurallarıyla yapılan işi komutan, düşüncesiyle yapmak zorundadır; bu sırada cesaret, kolayca komutanı hataya düşürebilir. Bununla beraber bu hata, diğerleriyle bir tutulmaması gereken güzel bir hatadır. Zamansız cesaretlerin sık sık görüldüğü bir orduya ne mutlu! Bu zamansız cesaretler, kuvvetli bir toprağın delili olan yabani otlar gibidir. Çılgınca bir cesaret, yani hiçbir amacı olmayan bir cesaret bile küçümsenmemelidir. Temelde bu da aynı ruh kuvvetidir; yalnız aklın kontrolünden çıkmış, bir tür coşkuya dönüşmüştür. Ancak, akla itaati reddettiği, daha yüksek bir iradeyi –küçümseyerek– kabul etmediği zaman cesareti kendi haline bırakmamak, itaatsiz olduğu için ona tehlikeli bir kötülük gibi davranmak zorunludur; çünkü savaşta hiçbir şey itaatten üstün tutulamaz.

Eşit anlayış koşullarında savaşta korkaklık, cesaretten bin kez daha zararlıdır; bunu, okuyucumuzun da kabul edeceğine güvenerek söylüyoruz.

Temelde akla yakın bir amacın cesareti kolaylaştırması gerekir; bu takdirde cesaretin değerini yitireceği sanılır; halbuki gerçek bunun tamamen tersidir.

Berrak bir düşüncenin araya girmesi ya da aklın egemenliği bütün duygusal güçlerin kuvvetini büyük ölçüde azaltır. Bu yüzden yüksek rütbelere çıktıkça cesarete daima daha seyrek rastlarız. Çünkü akıl ve zekanın rütbeyle gelişmiş olması gerekmez ise de nesnel veriler, koşullar ve dikkate alınması gereken hususlar çeşitli kademedeki komutanlara dışarıdan o kadar çok ve kuvvetli bir baskı yaparlar ki, akılları ne kadar az yardımcı olursa omuzlarına binen yük o kadar ağır olur.

Fransız atasözünde saklı hayat tecrübesinin, savaş için temel ilkesi budur: Tel Brille au second qui s'eclipse au premier (ikinci sırada parlayan biri, birinci sırada gölgede kalabilir).[50]

Tarihin bize alelade ya da kararsız başkomutanlar olarak tanıttığı generallerin hemen hepsi küçük rütbelerde cesaret ve kararlılıklarıyla ün yapmış kimselerdi.

Zorunlulukların baskısından doğan cesur bir hareketi oluşturan nedenler ayırt edilmelidir. Bu zorunluluk derece derecedir. Zorunluluk çok kesin ise komutan, daha büyük tehlikelere göğüs germek zorunda kalmamak için tehlikeler içinde hedefine ulaşmaya çalışacaktır; bu durumda ancak onun azmine hayran olunabilir; fakat bu azim de onun değerinden gelir. Bir delikanlı, binicilikteki becerisini göstermek için derin bir uçurumun üzerinden atlarsa cesaretini göstermiş olur; fakat aynı atlayışı, kızıl kelle uçuran yeniçerileri takip ederken yaparsa tamamen azmini göstermiş olur. Fakat zorunluluk ne kadar azsa, bilinçli davranmak için aklın düşünmesi gereken hal ve koşulların sayısı ne kadar çoksa, zorunluluğunun cesarete katkısı o kadar az olur. Büyük Friedrich, 1756'da harbin kaçınılmaz olduğun görünce ve ancak düşmanından önce davranmakla mahvolmaktan kurtulabileceğini anlayınca savaşı bizzat başlatmak zorunda kalmıştı; kesinlikle o günlerde bu çok cesur bir tutumdu; çünkü, onun durumunda bulunan çok az kişi buna karar verebilirdi.

Her ne kadar strateji, sadece başkomutanın ve en yüksek makamlarda bulunan komutanların işi ise de orduyu oluşturanların cesareti, bunların diğer askeri yetenekleri gibi stratejiyi yakından ilgilendiren bir konudur. Cesur bir milletin çıkardığı ve daima cesaret ruhuyla beslenen bir ordunun yapabilecekleri çok farklıdır. Bu nedenle cesareti yalnız komutanlar için değil ordu için de düşündük. Fakat bizim asıl konumuz komutanın cesaretidir. Bununla beraber üstün savaşçı niteliklerini elimizden geldiğince belirttikten sonra bu konuda söylenecek fazla bir şey kalmıyor.

Komuta kademesi ne kadar yükselirse yapılan işe aklın, zekanın ve kavrayışın egemen olması o kadar artar; dolayısıyla da mizacın bir niteliği olan cesaretin payı azalır; bu yüzden yüksek

(50) Voltaire'in "LA HENDIAD" adlı eserinden alınmıştır

makamlarda cesarete pek seyrek rastlarız, ama rastladığımız zamanlarda da bu yüksek makamlardaki cesaret, hayranlık yaratan bir cesarettir. Üstün bir zeka tarafından yöneltilen cesaret, kahramanlığın damgasıdır; bu cesaret; eşyanın doğasına aykırı cüret, olasılıklar yasasının kabaca ihlali demek değildir; aksine, güçlü bir sezginin yıldırım hızıyla yaptığı ve yarı bilinçle uyguladığı yüksek bir hesabın, kendi seçimine uyduğunda deha tarafından kuvvetle desteklenmesi demektir. Cesaret, akla ve zekaya ne kadar çok kanat takarsa bunlar uçuşlarında o kadar ileri giderler; bakış o kadar kapsamlı; sonuç o kadar doğru olur; fakat doğal olarak daima büyük amaçlar büyük tehlikelere bağlı kalır. Çok zayıf ve tamamen kararsız olmayan sıradan biri, bizzat olayların içinde yaşamadan karar vermek gerektiği sürece tehlike ve sorumluluktan uzak olarak, odasında bilgisiyle doğru bir karara varabilir. Fakat tehlike içine girince ve sorumluluk yüklenince kavrayışını kaybeder; başka etkiler altında kalır, karar verme yeteneğini de yitirebilir; çünkü burada kimse ona yardımcı olamaz.

Bu nedenle, cesareti olmayan mükemmel bir komutan düşünülemeyeceğine inanıyoruz; yani, askerlik mesleğinin ilk şartı saydığımız bu niteliğe doğuştan sahip olmayan biri hiçbir zaman mükemmel bir komutan olamaz. Doğuştan gelen, eğitim sırasında ve yaşamın diğer safhalarında geliştirilen ve meslekte yükselmeyi sağlayan bu güçten, yüksek mevkilere çıktıktan sonra geriye ne kaldığı da ayrı bir konudur. Bu güç hâlâ ne kadar büyükse dehanın kanat çırpması da o kadar kuvvetli, uçuş da o kadar yüksektir. Tehlikeli girişim, daima daha büyük olur; ama hedef de onunla beraber büyür. Cesaret, gücünü ister uzak bir zorunluluktan, ister ihtirastan alsın; ister Friedrich, ister İskender söz konusu olsun eleştirici bir inceleme için fazla bir şey değişmez. İskender, daha cesur olduğu için hayal gücünü daha çok etkiler; Friedrich, daha çok iç zorunluluklardan hareket ettiği için akla daha yatkın gelir.

Ama şimdi başka bir önemli noktaya değinmek zorundayız: Bir orduya cesaret ruhu, ya halk cesur olduğu için ya da cesur komutanlar yönetiminde başarılı bir savaşta bu cesaret kazanılmış olduğu için yerleşmiştir. İkinci halde ordu, başlangıçta cesaretten yoksundur.

Zamanımızda halkın ruhunu bu anlamda eğitmek için savaştan

ve savaşın cesaretle sevk ve idaresinden başka bir olanak hemen hemen yok gibidir. Refahı ve ticari etkinlikleri durmadan artan bir halkın mizacındaki yumuşaklık ve rahatına düşkünlük ancak savaşın cesur sevk ve idaresiyle giderilebilir.

Bir ulus, ancak ulusal karakteri ve savaş alışkanlığı sürekli ve karşılıklı olarak birbirini etkilediği durumda politika dünyasında sağlam bir yere sahip olmayı umut edebilir.

Yedinci Bölüm
SEBAT

Okuyucu, açılardan ve hatlardan söz edilmesini beklerken bilim dünyasının bu seçkin yurttaşları yerine karşısında hayatın her gün sokakta rastladığı insanlarını buluyor. Ama yazar da kendisine konusuyla ilgili gibi görünmedikçe matematiğe kıl payı kadar fazla yer vermeme kararındadır ve okuyucusunun uğrayabileceği şaşkınlıktan çekinmemektedir.

İşler dünyanın hiçbir yerinde savaştaki kadar düşünüldüğünden başka türlü gelişmiş ve yakından bakıldığında uzaktakinden bu kadar başka türlü görünmez. Mimar eserinin yükselişini ve tasarısının gelişimini ne kadar büyük bir huzur içinde seyredebilir! Önceden bilinmesi olanaksız sonuçlara ve rastlantılara mimardan daha çok maruz bulunmasına rağmen doktor, ilaçlarının etkisini ve sonucunu iyi bilir. Savaşta büyük bir birliğin komutanı, kendisini devamlı surette doğru ve yanlış haberlerin; korkudan, ihmalden, aceleden doğan hataların; doğru ya da yanlış görüşten, kötü niyetten, doğru ya da yanlış görev duygusundan ve tembellik ya da yorgunluktan kendisine karşı gösterilen itaatsizliklerin; insanın düşünemeyeceği tesadüflerin ortasında bulur. Kısacası; çoğu endişe verici, pek azı cesaretlendirici yüz binlerce izlenimin etkisi altında kalır. Bu tekil olayları çabucak değerlendirme sezgisi, bunlara, kayanın dalgalara karşı koyması gibi yüksek bir cesaret ve maneviyat ile karşı koyma gücü ancak uzun savaş deneyimleriyle elde edilir. Bu izlenimlere dayanamayanlar, hiçbir girişimlerini uygulamazlar; bunun için dönülmesini gerektiren kesin nedenler

olmadıkça, alınan kararda kararlı ve sabırlı olmak çok zorunlu bir dengedir. Ayrıca savaşta, sonsuz çaba harcamadan, yorgunluk ve üzüntülere katlanmadan kazanılmış hiçbir şerefli girişim yoktur. Fiziki ve ruhî bakımdan zayıf insanlar, bu zorluklar karşısına daima pes etmeye hazır ise de dünyanın ve gelecek kuşakların hayranlık duyacakları kararlılığın ve sabrın ifadesi olan büyük bir irade gücü, bu insanları hedefe götürebilir.

Sekizinci Bölüm
SAYICA ÜSTÜNLÜK

Sayıca üstünlük stratejide olduğu gibi taktikte de zaferin en genel ilkesidir ve sayıca üstünlüğü ilk önce bu genellik açısından incelememiz gerekiyor ki, biz de aşağıda bunu yapacağız.

Strateji, nerede, ne zaman, hangi kuvvetle muharebeye girileceğini tayin eder. O halde strateji, bu üç faktörle muharebenin sonucu üzerinde çok önemli bir etki yapar. Taktik muharebeyi sonuçlandırınca, sonuç ister zafer ister yenilgi olsun, strateji bunu savaşın amacına göre kullanır. Bu amaç, doğal olarak çoğu kez çok uzaklardadır; pek seyrek durumlarda yakın olabilir. Bir dizi başka amaç, araç olarak ona tabi olur. Aynı zamanda daha yüksek amaçların aracı olan bu amaçlar, kullanımda çok çeşitli olabilirler; tüm savaşın hedefi olan son amaç da hemen her savaşta başka türlüdür. Bunları, münferit konuları öğrenirken değineceğimiz ölçüde tanıtacağız; her ne kadar mümkünse de bunların, bütün konuyu kapsayacak şekilde burada tam bir listesini çıkarmak niyetinde değiliz. O halde muharebenin kullanılmasını şimdilik bir kenara bırakıyoruz.

Stratejinin, muharebenin sonucu üzerinde etki yapmasını sağlayan, sonucu belirleyen (bir ölçüde kararlaştıran) konular da öyle bir bakışta kavranabilecek kadar basit değildirler. Zaman, mekân ve kuvveti saptayan strateji, uygulamada bunu çeşitli biçimlerde yapabilir; bunlardan her biri, hem sonucu hem de başarısı bakımından muharebenin başka türlü olmasını gerektirir. O halde bunu da biz ancak yavaş yavaş, yani uygulamayı daha yakından inceleyen konularda öğreneceğiz.

Muharebeyi, amacına ve mevcut hal ve koşullara göre kendisini meydana getirmiş olabilecek bütün itici nedenlerden sıyıracak olursak, nihayet amaca uygun olduğundan birliklerin değerini bir tarafa bırakacak olursak ortada çıplak bir muharebe kavramı kalır, yani muhariplerin sayısından başka hiçbir şeyi ayırt edemeyeceğimiz şekilsiz bir muharebe.

O halde zaferi bu sayı belirleyecektir. Bu noktaya gelmek için yaptığımız soyutlamalar, muharebede sayıca üstünlüğün zaferin elde edilmesinde sadece bir faktör olduğunu gösteriyor. Ayrıca, sayıca üstünlükle her şeyin ya da asıl önemli olan şeyin kazanılamayacağı, belki de bu üstünlükle çok az bir şeyin sağlanabileceği anlaşılıyor; çünkü, sayıca üstünlükle birlikte etki yapan faktörler çok çeşitlidir.

Fakat sayıca üstünlüğün de dereceleri vardır; üstünlük iki, üç, dört ve daha fazla kat olabilir; bu kat sayısının daha fazla artması halinde sayıca üstünlüğün diğer bütün faktörlerin üstesinden geleceğini herkes kavrayabilir.

Bu durumda sayıca üstünlüğün, muharebenin sonucu belirleyen en önemli faktör olduğunu kabul etmek gerekiyor; ancak, sayıca üstünlüğün diğer faktörleri dengede tutacak kadar büyük olması şarttır. Bunun doğrudan sonucu, muharebede kesin sonuç yerine mümkün olduğu kadar çok sayıda birliğin getirilmesi zorunluluğudur.

Bu birlikler yeterli olsun ya da olmasın, hiç değilse araçların izin verdiği her şey yapılmış olur. Bu, stratejide ilk prensiptir. Bu prensip, burada sözü edilen genel şeklinde Fransızlar ve Almanlar kadar Yunanlılara ve İranlılara ya da İngilizlere ve Mahratlara da[51] iyi uyar. Fakat, bu konuda biraz daha açık düşünebilmek için bakışlarımızı Avrupamızın savaş koşullarına yöneltmek istiyoruz.

Burada ordular silah, kuruluş ve her türlü beceri bakımından birbirine çok benzer; ancak orduların savaşçı niteliği ve başkomutanların yetenekleri arasında çeşitli farklar vardır. Son yılların Avrupasının savaş tarihini gözden geçirecek olursak bir Marathon örneği bulamayız.

---

(51) Mahratlar ya da Marathiler, Aşağı Hindistan'da oturan bir kavim; çiftçilik ve savaşçılıkla uğraşırlardı. Bunlar özellikle 1763-1778 yılları arasında İngilizlere çok şiddetle karşı koydular.

Büyük Friedrich, yaklaşık 30.000 kişilik ordusuyla Leuthen'de 80.000 Avusturyalıyı, 25.000 kişiyle Rossbach'da 50.000 kişilik Müttefik Ordusu'nu yendi. Ama belki de bunlar, iki misli, hatta iki mislinden de fazla düşmana karşı kazanılan zaferlerin tek örnekleridir. Narwa Muharebesindeki[52] XII. Karl'ı burada örnek olarak gösteremeyiz. O günlerde Ruslar henüz Avrupalı sayılmıyorlardı; bu muharebenin esas hal ve koşulları da pek az bilinmektedir. Dresden'de 220.000 kişiye karşı Napoleon'un 120.000 askeri vardı; yani düşman henüz iki kat üstünlüğe sahip değildi. Kolin'de Büyük Friedrich 30.000 kişilik ordusuyla 50.000 Avusturyalının hakkında gelememişti; aynı şekilde umutsuz Leipzig Muharebesi'nde de Napoleon 160.000 kişilik ordusuyla 280.000 kişilik düşmanı yenememişti; halbuki üstünlük uzun süre iki kat bile değildi.

Bütün bunlardan, bugünün Avrupasında en yetenekli komutanların bile kendilerinden iki kat kuvvetli bir düşmana karşı zafer kazanmalarının çok güç olduğu sonucu çıkar. İki kat üstünlüğün, en büyük komutanlara karşı bile terazinin gözüne bu derece büyük bir ağırlık koyduğuna bakınca büyük ve küçük muharebelerdeki normal durumlarda iki kat olması bile önemli olan bir üstünlüğün, diğer koşullar elverişsiz de olsa zaferi sağlamaya yeterli olduğunu hiç kuşkusuz kabul edebiliriz. Elbette on kat üstünlüğün bile üstesinden gelmeye yetmeyeceği bir dağ geçidi düşünülebilir, fakat böyle bir durumda artık muharebeden söz edilemez.

Bugünkü koşullarımız ve bütün benzeri durumlarda kesin sonuç yerindeki kuvvetlerin asıl büyük sorunu oluşturduğuna ve bunun, bütün durumlarda ve koşullarda en önemli husus olduğuna inanıyoruz. Kesin sonuç yerindeki kuvvetler, ordunun mutlak kuvvetine ve bu kuvvetin beceriyle kullanılmasına bağlıdır.

O halde iki kural: Mümkün olduğu kadar kuvvetli bir orduyla sefere çıkmaktır. Bu ilk anda kulağa alelade bir söz gibi gelir ama gerçekte hiç de öyle değildir.

Askeri kuvvetlerin sayıca üstünlüğüne uzun süre hiç önem verilmemiş olduğunu ispat etmek için XVIII. yüzyılın en ayrıntılı askeri tarihlerinde bile orduların kuvvetinin ya hiç belirtilmediğine

(52) XII. Karl'ın 900 İsviçreliyle 40.000 kişilik Rus, Polonyalı, Saksonyalı Müttefik Ordusu'nu 30 Kasım 1700'de yenmesi.

ya da buna sadece tali olarak değinildiğine ve hiçbir zaman özel bir önem verilmediğine işaret edebiliriz. Tempelhoff, Yedi Yıl Savaşının Tarihi adlı kitabında çok yüzeysel de olsa bu konuda düzenli bilgi veren ilk yazardır.[53]

Massenbach da Prusya'nın 1793 ve 1794'de Vosges'lerde (Karaorman) yaptığı seferler hakkındaki eleştirili incelemesinde dağlardan, vadilerden, yollardan ve patikalardan bol bol söz eder de tarafların kuvveti hakkında bir tek sözcük bile söylemez.[54]

Bu konudaki diğer bir delil de bazı eleştirici yazarların kafalarında yer eden şaşılacak bir fikirdir: Bu fikre göre orduların belli bir büyüklüğü vardır; en iyisi bunun normal bir büyüklük olmasıdır; bu normal büyüklüğün üzerine çıkan ordular yararlı olmaktan çok yük olurlar.[55]

Nihayet elde bulunan kuvvetlerin savaşta ya da muharebede gerçekten kullanılmadığını gösteren bazı örnekler de vardır. Çünkü, eşyanın tabiatına aykırı olarak sayıca üstünlüğün önemli olduğuna inanılmıyordu.

Hatırı sayılır bir üstünlükle mümkün olan her şeyin yapılabileceğine inanıldığı takdirde bu inanç, savaş hazırlıklarını etkileyecek, mümkün olduğu kadar büyük kuvvetlerle sefere çıkmaya veya bizzat üstünlüğü sağlamaya ya da hiç olmazsa düşmanın bu üstünlüğü sağlamasını engellemeye çalışılacaktır. Savaşmak için gerekli mutlak kuvvetler hakkında söyleyeceklerimiz bundan ibarettir.

Bu mutlak kuvvetin büyüklüğü hükümet tarafından saptanır; savaş faaliyetinin bu kuvvetin saptanmasıyla başlamasına ve bu saptama işinin stratejinin çok önemli bir bölümünü oluşturmasına rağmen, seferde bu kuvvetleri sevk ve idare edecek ordu komutanı çoğu zaman bu mutlak kuvveti aynen kabul etmek zorundadır; ister kuvvetin saptanmasına kendisi katılmamış olsun, isterse yeterli bir kuvvet çıkarılmasını koşullar engellemiş olsun, ordu komutanının yapabileceği bir şey yoktur.

---

(53) Georg Friedrich von Tempelhoff (1737-1807), Prusyalı Korgeneral, Topçu Akademisi'nin kurucusu ve yöneticisi; ileri gelen topçuluk yazarı.

(54) Chirstian Kari Augot Ludwig von Massenbach, Prusyalı Albay (1758-1827); 1792 ve 1794 seferlerine de kurmay subay olarak katıldı. Bu seferlerde edindiği bilgi ve deneyimleri çeşitli yazılarıyla yayımladı.

(55) Tempelhoff ve Montalembert (Fransız Generali, 1714-1800), bu fikirdeydiler.

O halde yapılacak tek şey, becerikli bir uygulamayla, mutlak üstünlüğe sahip bulunulmayan durumlarda bile kesin sonuç yerine göreceli bir üstünlük yaratmaktır.

Burada en önemli sorun zaman ve mekân hesabıdır; bu nedenle stratejide bu konu, silahlı kuvvetlerin kullanılmasının hemen hemen tümünü kapsayan bir konu olarak kabul edilmiştir. Hatta bu konuda o kadar ileri gidilmiştir ki, büyük komutanların strateji ve taktikte bu amaçla kullanılmaları için özel bir içorgana sahip oldukları bile ileri sürülmüştür.

Fakat bu zaman ve mekân uyuşumu, her ne kadar stratejinin temeli ve her günkü işiyse de, ne en zoru ne de en önemlisidir.

Savaş tarihini tarafsız olarak gözden geçirirsek bu hesapta yapılan hataların gerçekten büyük kayıplara neden olduğu hallerin, hiç değilse stratejide, çok nadir olduğunu görürüz.

Fakat, zaman ve mekân arasında hünerli bir uyuşum sağlama kavramıyla faal ve kararlı bir komutanın (Büyük Friedrich ve Napoleon gibi) cebri yürüyüşler yaparak aynı orduyla birkaç düşman ordusunu yendiği ifade edilmek istenirse, klasik dilde yararsız bir kavram karışıklığına düşülmüş olur. Düşüncelerin açık ve verimli olması için her şeye daima gerçek adı konmalıdır.

Düşmanını (Daun, Schvvarzenberg)[56] doğru değerlendirmek, bir süre için düşmana çok az bir kuvvetle karşı koymanın tehlikesini göze almak, cebri yürüyüşlerdeki enerji, atak ve çabuk hücumlar, ancak büyük ruhların tehlike anında gösterebileceği aşırı faaliyet, zaferin nedenleri işte bunlardır. Zaman ve mekân gibi iki basit şey arasında doğru bir koordine sağlamak yeteneğinin bütün bunlarla ne ilgisi olabilir?

Büyük komutanların savunmada sık sık kullandıkları kuvvetlerin sektirilmesi[57] oyunu, Rossbach (17.6.1758), Monntmirail (11.2.1814) zaferlerinin Leutben (5.12.1757) ve Monterau (18.2.1814) zaferlerine yol açması gibi –açık ve doğru söylemek istersek– tarihte pek seyrek görülen bir olaydır.

---

(56) Daun Fransız, Schwarzenberg Avusturya Mareşali.

(57) Sekme atışı, Fransız Vauban'ın özellikle muhasarada kullanılan bir buluşudur; küçük barut hakkı ve büyük yükseliş açısıyla atılan atım, önce 300:600 adıma düşer sonra sekerek 800:1.000 adıma gider. Yazar, savunmadaki kuvvet kaydırmalarını buna benzetiyor.

Göreli üstünlük, yani üstün kuvvetlerin kesin sonuç yerinde ustaca sevk ve idaresi daha sık görülür. Bunun esası, kesin sonuç yerinin ve birliklerin garnizonlarından itibaren izleyecekleri yönün doğru değerlendirilmesi, önemlinin önemsizden ayırt edilmesi, yani kuvvetleri bir yerde toplu tutmak için gerekli olan azimdir. Büyük Friedrich ve Napoleon'un üstünlüğü buradadır.

Bu sözlerimizle sayıca üstünlüğün önemini yeterince açıkladığımızı sanıyoruz. Sayıca üstünlük anafikir olmalı ve olanaklar ölçüsünde sağlanmaya çalışılmalıdır.

Ancak, sayıca üstünlüğün zaferin zorunlu bir koşulu sayılması, açıklamalarımızın tamamen yanlış anlaşılmış olması demektir. Sözlerimizden çıkarılacak sonuç, muharebede silahlı kuvvetlerin gücüne değer verilmesinden başka bir şey olamaz. Bu kuvvet mümkün olduğu kadar büyük tutulursa kurala yeterince uyulmuş olur; kuvvet azlığı nedeniyle muharebeden kaçınılıp kaçınılmayacağına ancak hal ve koşulların tümüne bakılarak karar verilir.

Dokuzuncu Bölüm
BASKIN

Bir önceki bölümün konusunu oluşturan göreli üstünlük sağlama çabasından, sonucu aynı şekilde genel olan bir başka çaba çıkıyor ortaya: Düşmana baskın yapmak. Bu baskın yapma çabası, bütün girişimlerin temelinde az çok bulunur; çünkü baskın yapmadan kesin sonuç yerinde üstünlük sağlanacağı düşünülemez.

O halde baskın, üstünlüğün aracıdır; ama aynı zamanda bağımsız bir ilke olarak da kabul edilebilir; çünkü manevi etkisi de vardır. Baskın, büyük ölçüde başarılı olduğu zaman düşmanın cesaretini kırar, bunun sonucu olarak da kargaşa artar; dolayısıyla başarı büyür; bu konuda büyük küçük yeterince örnek vardır. Ancak burada asıl söz konusu olan taarruzdaki ani atılım değildir; alınan genel önlemlerle, özellikle kuvvetlerin dağıtılmasıyla düşmanı baskına uğratmaya çalışmaktır; bu da en iyi savunmada düşünülebilir ve savunmada taktik en önemli konudur.

Biz diyoruz ki; ayrıcalıksız bütün girişimlerin temelinde baskın vardır; ancak, girişimin doğasına ve diğer koşullara göre çok farklı ölçülerde olmak üzere.

Bu fark daha ordunun, komutanın, hatta hükümetin nitelikleriyle başlar.

Gizlilik ve çabukluk, baskının iki faktörüdür ve her ikisi de hükümette ve komutanda büyük bir enerji, ama orduda da büyük bir hizmet ciddiyeti bulunmasını gerektirir. Yumuşaklık ve gevşek ilkelerle baskın sağlamaya kalkışmak boşunadır. Fakat bu çaba o

kadar genel, o kadar vazgeçilemez ve o kadar gerçektir ki, hiçbir zaman tamamen sonuçsuz kalmaz; ama o kadar da gerçektir ki, çok seyrek olarak olağanüstü büyük başarı sağlar ve bu eşyanın doğasından kaynaklanmaktadır. O halde, baskınla savaşta pek çok şeyin elde edileceğini düşünmek yanlış olur. Baskın fikri bize çok şey vaat eder; fakat uygulamada çoğu kez bu vaatler, tüm makinenin sürtünmesinde takılır kalır.

Tamamen doğal koşullardan ötürü taktikte baskın daha çok söz konusudur; çünkü taktikte zaman ve mesafeler daha kısadır. Stratejide ise, alınacak önlemler taktik alana girdiği takdirde baskın daha kolay, politik alana girdiği takdirde daha güç sağlanacaktır.

Savaş hazırlıkları normal olarak birkaç ay sürer; orduların kendilerine ayrılan büyük toplanma bölgelerinde toplanmaları çoğu kez depoların ve cephaneliklerin kurulmasını ve yönü erkenden belli olan birçok yürüyüşün yapılmasını gerektirir.

Bu yüzden bir devletin diğer bir devlete baskın şeklinde savaş açması ya da büyük kuvvetlerinin izlediği yön hakkında diğer devleti baskına uğratması çok seyrek görülür. Savaşın daha çok muhasaralar şeklinde cereyan ettiği XVII. ve XVIII. yüzyıllarda umulmayan tahkimli bir yerin kuşatılmasına çalışmak, çok yönlü bir çabaydı ve savaş sanatının çok önemli bir konusuydu; ama bunda da çok seyrek başarılı olunurdu.

Buna karşın, yarının bugünden görülebildiği hallerde baskın daha çok düşünülebilir ve bir yürüyüşü düşmandan gizlemek, böylece bir mevzii, civardaki bir yeri, bir yolu vb. düşmanın elinden almak çoğu kez güç de değildir. Ancak, baskın ne kadar kolay yapılırsa etkisinin de o kadar azalacağı açıktır; aksine, zor yapılan baskınlarda etkinin artması gibi. Küçük önlemlerle yapılan bir baskının, örneğin bir muharebenin kazanılması, önemli bir cephaneliğin ele geçirilmesi gibi çoğu kez büyük sonuçlar doğuracağına inananlar, pekâlâ düşünülebilecek ama tarihin doğrulamadığı bir şeye inanmış olurlar; çünkü tarihte, bu gibi baskınlardan büyük sonuçlar alındığını gösteren pek az örnek vardır. Baskının çok zor bir iş olduğu, bundan da çıkarılabilir.

Elbette bu konuları tarihten öğrenmek isteyenler tarihi eleştirilerin laf kalabalığı, sentezleri, gelişigüzel terminolojisi üzerinde

durmamalı, bizzat olaylara bakmalıdır. Örneğin 1761 Silezya Seferinde bu bakımdan anılmaya değer bir gün vardır: 22 Temmuz. Bu 22 Temmuz günü Büyük Friedrich, Neisse yakınındaki Nossen'e Avusturyalı Mareşal Laudon'dan önce varmış ve güya bu sayede Avusturya ve Rusya ordularının Yukarı Silezya'da birleşmeleri engellenmiş ve bu da Kral'a dört haftalık bir zaman kazandırmıştır. Bu olayı esas tarih yazarlarından ayrıntılı olarak okuyan ve tarafsız olarak düşünenler, 22 temmuz yürüyüşünü hiç de bu kadar önemli bulmayacaklar, tam tersine bu konuda söylenmesi moda haline gelmiş şeylerle pek çok çelişki bulunduğunu, bu ünlü manevralar döneminde Laudon tarafından girişilen harekâtlarda da tutarsızlıktan başka bir şey bulunmadığını göreceklerdir. Gerçeğe susayan ve açık kanı sahibi olmak isteyen biri, böyle bir tarihi delili nasıl geçerli sayabilir?

Bir seferin ilerleyişi sırasında baskın prensibinden büyük sonuçlar bekleniyorsa, buna olanak verecek çabuk kararlar, cebri yürüyüşler gibi çok büyük bir faaliyet düşünülür; fakat bu faaliyetin, büyük ölçüde gerçekleştirildiği yerlerde bile daima istenilen sonucu vermediğini bu konunun üstatları sayılabilecek iki komutanın, Büyük Friedrich'in ve Bonaparte'ın örneklerinde görüyoruz. 1760 Temmuz'unda Bautzen'den birdenbire Lascy üzerine yürüyüp buradan Dresden'e dönen Büyük Friedrich, bütün bu manevraların hiçbir işe yaramadığını, bu arada Glatz'ın düşmesiyle durumunun çok daha kötüleştiğini anladı.

Napoleon, Yukarı Laussitz'den Bohemya'yı istilaya kalkışması hariç, 1813'te, iki kez Dresden'den birdenbire Blücher'in[58] üzerine yürümüş ve ikisinde de beklediği sonucu alamamıştır. Bunlar Napoleon'a zaman ve kuvvet kaybettiren havada kılıç sallama türünden hareketlerdi ve Dresden'de onu çok tehlikeli bir duruma sokabilirlerdi.

O halde bu alanda çok başarılı bir baskın sadece sevk ve idarenin etkinliği, kuvveti ve kararlılığıyla sağlanamaz; başka koşulların da yardımcı olması gerekir. Baskının başarılı olabileceğini hiçbir şekilde inkâr etmek istemiyoruz; aksine baskının başarısı için uygun koşulların zorunlu olduğunu belirtmek istiyoruz. Tabi bu koşullar çoğu kez bulunmaz ve komutan da bu koşulları her zaman

(58) Blücher Gerhardt (1742-1819), Prusya Mareşali. (ç.n.)

sağlayamaz.

Yukarıda adı geçen komutanların ikisi de bu konuda çarpıcı örnekler vermişlerdir: Napoleon, 1814'te Blücher'in ordusuna karşı ünlü girişiminde bulunurken Blücher'in ordusu, Büyük Ordu'dan[59] ayrılmış, Marn Nehri boyunca aşağı doğru iniyordu. Düşmanı baskına uğratmak için yapılan iki günlük bir yürüyüş, bundan daha büyük sonuçlar veremezdi. Üç günlük bir yürüyüş mesafesine yayılmış bulunan Blücher ordusu, tek başına yenildi ve kaybedilen bir meydan muharebesine eşit kayıplar verdi.[60] Bu, tamamen baskının sonucuydu; çünkü Blücher, Napoleon'un taarruzunun bu kadar yakın olduğuna dair inanış olsaydı yürüyüşünü tamamen başka türlü düzenlerdi. Başarı Blücher'in bu hatasından kaynaklanıyor. Bununla beraber Napoleon, bu durumu bilmiyordu; karşılaştığı durum kendisi için mutlu bir rastlantıydı.

1760'taki Lignitz Muharebesi'nde de aynı şey oldu.[61] Bu güzel muharebeyi Büyük Friedrich kazandı; çünkü bir süre önce işgal etmiş olduğu mevzii gece değiştirmişti; böylece Laudon'u tamamen baskına uğrattı ve ona 70 top ile 10.000 asker kaybettirdi. Her ne kadar o günlerde Büyük Friedrich, muharebeye imkan vermemek, hiç değilse düşmanın planını bozmak için ileri geri hareket ilkesini benimsemiş ise de 1415 Temmuz gecesi yaptığı mevzi değişikliğini bu amaçla değil, bizzat kendisinin de söylediği gibi 14 gün önce işgal edilen mevzii beğenmediği için yapmıştı. O halde burada da rastlantı büyük rol oynamış oluyor. Taarruz, gece yapılan mevzii değişikliği ve geçilmez araziyle bir araya gelmemiş olsaydı, başarı bu derece büyük olmazdı.

Stratejinin daha üst düzeylerinde de birkaç başarılı baskın örneği vardır; burada sadece İmparatorluk Büyük Seçicisi'nin[62] 1757'de

(59) Büyük Ordu, 1813-1814'de Napoleon'a karşı yürütülen koalisyon savaşlarında dört büyük devletin (İngiltere, Rusya, Prusya, Avusturya) silahlı kuvvetlerinden oluşan müttefikler ordusuna yazarın verdiği isim. (ç.n.)

(60) 20 nolu. dipnotuna bkz.

(61) İngiliz Muharebesi (15.8.1760) hakkında Prusya Genelkurmayı'nın yayımladığı eserde şunları yazıyor: "Avusturyalıların toplam kayıpları 8.500 kişinin üzerindedir; bunlar arasında binlerce esir var." Zafer ganimeti 23 sancak ve 80 toptu. Buna karşın Prusya Ordusu, 13 subay, 624 er ölü, 79 subay 2.678 er yaralı ve kayıp vermişti.

(62) Büyük Seçici (Grand Electeur): Roma-Germen İmparatorunu seçmekle görevli prenslere seçici (Electeur-Kurfürst) denirdi. Bunların en güçlüsü olan Brandenburg

İsveçlilere karşı Franken'den Pomeranya'ya ve Brandenburg'dan Pergel'e kadar yaptığı parlak seferleri ve Bonaparte'ın 1800'deki Alplerden meşhur geçişini hatırlatmak isti-yoruz. Burada bir ordu, bütün savaş alanını teslim etmişti; 1757'de ise bir başka ordu sadece savaş alanını değil, nerede ise kendisini de teslim edecekti. Nihayet Silezya'nın Büyük Friedrich tarafından istilası da hiç beklenilmeyen bir savaşa örnek olarak gösterilebilir. Bütün bu savaşlarda kazanılan başarılar büyük ve güçlüdürler. Fakat tarihte bu gibi olaylar çok azdır; elbette bir devletin çalışma ve enerji kıtlığı yüzünden hazırlıklarını tamamlayamadığı (1756'da Saksonya'da, 1812'de Rusya'da olduğu gibi) durumlar, bu olaylarla karıştırılmazsa.

Şimdi konunun özüne ilişkin bir hatırlatma daha yapacağız. Baskını ancak başkasına iradesini kabul ettiren taraf yapabilir; başkasına iradesini, doğru hareket eden taraf kabul ettirir. Düşmanı yanlış bir önlemle baskına uğratacak olursak iyi sonuçlar yerine belki de tersi yönde büyük bir gelişmeyle karşılaşırız. Hiç değilse düşman baskınımıza fazla önem vermeyecek, hatamızdan yararlanarak felaketi atlatma imkanı bulacaktır. Taarruz, savunmadan daha çok olumlu hareketleri kapsadığından, baskın da daha çok taarruz eden tarafın işine gelir; fakat bu, ileride göreceğimiz gibi hiçbir şekilde sadece taarruz eden tarafla savunan tarafın karşılıklı baskınlarına da rastlanabilir; bu durumda baskını en iyi başaran taraf haklı çıkar.

Böyle olması gerekir; ama gerçek hayat, basit bir nedenden ötürü tamamen bu çizgiyi izlemez. Baskının yarattığı manevi etkiler, çoğu kez baskından yararlanan için en kötü durumu bile iyi bir duruma çevirebilir ve karşı tarafa düzenli bir karar verme zamanı bırakmaz. Burada sadece herhangi bir yerdeki en büyük komutanı düşünmüyoruz; aksine ordunun bütün fertlerini düşünüyoruz. Çünkü baskının kendine özgü etkilerinden biri de ordu içindeki birlik, beraberlik bağlarını, herkesin kişiliğini ortaya çıkartacak şekilde gevşetmesidir.

Burada çok şey, tarafların birbirine içine soktuğu genel hal ve koşullara bağlıdır. Taraflardan biri, genel moral üstünlüğü

---

prenslerine de Büyük Seçicisi adı verildi. (ç.n.)

nedeniyle diğerinin gözünü yıldıracak ve diğerinden hızlı hareket edecek durumundaysa, baskından daha çok başarıyla yararlanabilir ve özellikle aleyhinde olması gereken hallerde bile iyi sonuçlar alabilir.

Onuncu Bölüm
HİLE

Hilede daima gizli bir niyet vardır; o halde, dolaysız anlatımın karşıtı nükte olduğu gibi dosdoğru, basit, dolaysız tutumun karşıtı da hiledir. Bu nedenle, hilenin inandırma, çıkarcılık ve zorbalıkla ortak bir yanı yoktur ama aldatmayla ortak yanı çoktur; çünkü her ikisinde de niyet gizlidir. Hatta hile, başarılı olduğu zaman tam bir aldatmadır; fakat hilede doğrudan doğruya sözünde durmamak diye bir şey yoktur; bu bakımdan genellikle hile diye tanımlanan aldatmadan farklıdır. Hileye başvuran biri, aldatmak istediği kimsenin aklını o derece yanıltır ki, nihayet bu yanılgılar bir sonuca ulaşır ve aldatılmak istenen kimsenin gözünde işin şekli birdenbire değişir. Şöyle de denebilir: Nükte nasıl fikir ve tasavvurlarla yapılan bir kelime oyunu ise, hile de eylemlerle yapılan bir oyunbazlıktır.

Stratejinin ismini hileden alışı ve Yunanlılardan beri uğradığı gerçek ve görünürdeki değişikliklere rağmen bu ismin hâlâ savaşın niteliğine uygun oluşu ilk bakışta haksız görünmez.

Kuvvet darbelerinin indirilmesi, yani **muharebe** taktiğe bırakılır ve strateji, olanakların beceriyle kullanılması sanatı olarak kabul edilecek olursa yakıcı bir hırs ve çelik bir irade gibi baskısı hiç gevşemeyen karakter kuvvetlerinin dışında doğal niteliklerden hiçbirinin stratejik etkinlikleri yönetmeye ve canlandırmaya hile kadar elverişli olmadığı görülür. Bir önceki bölümde sözünü ettiğimiz yaygın baskın ihtiyacı da bu hususa işaret eder; çünkü her baskının temelinde az da olsa bir hile vardır.

Fakat, savaşta komutanların kurnazca hareketler, çeviklik ve

hileyle birbirlerini nasıl aldattıklarını görmek büyük bir ihtiyaç olarak hissedilirse de itiraf etmek gerekir ki, tarihte bu nitelikler çok seyrek görülür ve birçok olay içinde nadiren ortaya çıkarılabilirler.

Bunun nedenini bulmak pek güç değildir ve bir önceki bölümün konusuyla aynı kapıya çıkar.

Stratejinin, ilgili önlemleri alarak muharebeleri düzenlemekten başka işi yoktur. Yaşamın diğer bölümlerinde olduğu gibi sadece sözlerden oluşan faaliyetlerle yani açıklamalar, demeçler vb.leriyle ilgilenmez. Fakat, pek pahalı olmayan bu şeyler, hilekarların özellikle arkasına saklandıkları şeylerdir.

Savaşta bu gibi şeyler, göstermelik planlar ve emirler, mahsustan düşmana ulaştırılan yanlış haberler vb. normal olarak stratejik alanda o kadar az etkili olurlar ki, ancak tekil ve kendiliğinden ortaya çıkan fırsatlarda kullanılırlar; yani komutandan gelen özgür faaliyetler olarak kabul edilemezler.

Fakat muharebelerin hazırlanması gibi bu eylemler de ancak düşmanda etki yapacak kadar uygulanır; oldukça çok zaman ve kuvvet harcanmasını gerektirir; düşmanı ne kadar çok etkilemek istersek bu eylemler de o kadar büyük olur. Normal olarak kimse zaman ve kuvvetten fazla fedakârlık yapmak istemediğinden stratejide gösterilenlerin pek azı istenen etkiyi sağlar. Gerçekten de büyük kuvvetlerin uzun süre gösteriş için kullanılması tehlikelidir; çünkü, bütün bunların boşa gitmesi ve bu kuvvetlerin kesin sonuç yerinde bulundurulamaması tehlikesi daima mevcuttur.

Komutan, bu basit gerçeği savaşta daima hisseder ve bu nedenle de hileli hareketlere pek yanaşmaz. Zorunluluğun kuru ciddiyeti, çoğu kez işe o kadar doğrudan müdahale eder ki, bu gibi oyunlara yer kalmaz. Kısacası, stratejik satranç tahtasındaki taşlar hile ve kurnazlığın faktörü olan hareketlilikten yoksundurlar.

Bundan çıkardığımız sonuç, komutan için isabetli bir görüşün hileden daha zorunlu ve yararlı bir nitelik olduğudur; zorunlu niteliklere zarar vermemek şartıyla bir komutanın aynı zamanda kurnaz olmasında bir sakınca yoktur; tabi bu çok seyrek rastlanan bir haldir.

Fakat stratejinin emrindeki kuvvetler ne kadar zayıf olursa strateji de hileye o kadar istekli olur; o kadar ki, çok zayıf, çok küçük, akıl ve tedbirden artık hiçbir şey beklemeyen, savaş

sanatında umudunu kesmiş olan tarafa, hile son çare olarak görünür. Durum ne kadar umutsuz ise, her şey, bütün umutların bir darbeye bağlanmasını ne kadar zorunlu kılıyorsa, hile de o kadar iyi niyetle cesaretin yanında yer alır. Diğer bütün hesaplardan, geleceğe ait bütün endişelerden kurtulmuş olan cesaret ve hile birbirini tırmandırır ve farkına varılmayan küçücük bir umut ışığını öyle bir noktada toplarlar ki, bu ışığın hâlâ bir şimşeği ateşleyebileceği sanılır.

Onbirinci Bölüm
KUVVETLERİN MEKÂN İÇİNDE TOPLANMASI[63]

En iyi strateji, daima çok kuvvetli olmaktır; evvela genel olarak kuvvetli olmak, sonra da kesin sonuç yerinde kuvvetli olmak. Bu nedenle orduların oluşturulması (ki bu her zaman komutanın elinde olan bir şey değildir) çabasının dışında stratejinin, **kuvvetlerini bir arada tutmaktan** daha yüksek ve daha basit bir yasası yoktur. Zorunluluk olmadıkça asıl kuvvetlerden hiç kuvvet ayrılmamalıdır. Biz bu ilkeyi güvenilir bir kılavuz olarak görür ve ona sımsıkı sarılırız. Kuvvetleri bölmenin akla yakın nedenlerinin neler olabileceğini yavaş yavaş öğreneceğiz. Daha sonra bu ilkenin her harpte aynı genel sonucu vermeyebileceğini, amaca ve araca göre değişeceğini de göreceğiz.

İnanılmayacak gibi gelir ama, silahlı kuvvetler, çok eski bir geleneğin yarattığı belirsiz duygularla –nedeni açıkça bilinmeden– yüzlerce kez bölünmüş, parçalanmıştır.

Bütün silahlı kuvvetlerin bir yerde toplanması kural ve her türlü ayrılma ve bölünme, bir nedene dayandırılması zorunlu sapma

(63) Clausewitz, "Vom Kriege"nin 1804'te yaptığı ön çalışmalarında şöyle yazıyor: "Fransızların kuvvetlerini (daima bütün noktalara aynı anda taarruz ederek zaman içinde yoğunlaştırdıkları, Büyük Friedrich'in ise mekân içinde yoğunlaştırdığı söylenebilir. Kuvvetlerin hem mekân, hem zaman içinde kestirilmesi azami gücü temin eder; ama koşullar her zaman buna müsaade etmez. II. Friedrich bir ordu ile 2-3 orduyu yenmiştir; tabii bu birbiri ardından olmuştur. Bu nedenle, bu ordularla savaşan birlikler bir süre boşalmıştır. Fakat bu birlikler mekân içinde birleştirilmiş de olsalar aynı şey olabilirdi. Fransızlar tersini yaptılar. Bütün taarruzlarını, çok geniş savaş alanının en uzak noktasına bile aynı anda yönelttiler; fakat düşman da onları taklit ettiğinden kuvvetlerini inanılmayacak kadar yaydılar ve böylece taktik üstünlüklerini yitirdiler."

olarak kabul edilecek olursa, sadece bu tür çılgınlıklardan tamamen kaçınılmış olmakla kalınmaz, bazı yanlış bölünme nedenlerinin ortaya çıkması da önlenmiş olur.

Onikinci Bölüm
KUVVETLERİN ZAMAN İÇİNDE BİRLEŞMESİ

Şimdi, gerçek hayatta geçtiği zaman yanıltıcı görünümlere bürünen bir kavram üzerinde duracağız; bu nedenle düşüncelerimizin açıkça saptanması ve uygulanması gereksinimini duyuyor ve küçük bir analiz yapmamıza izin verileceğini umuyoruz.

Savaş, karşıt kuvvetlerin birbirine çarpmasıdır; bunun sonunda kuvvetli olan diğerini sadece imha etmekle kalmaz, hareketlerinde onu da birlikte sürükler. Bu durum, aslında kuvvetlerin birbiri ardından kullanılmasına müsaade etmez; bir çarpışma için ayrılan kuvvetlerin hepsinin aynı anda kullanılması zorunluluğu, bir temel savaş yasası olarak görünmektedir.

Bu gerçekte de böyledir, ancak savaş gerçekten mekanik bir darbeye benzediği ölçüde; fakat savaş, imha edici kuvvetlerin devamlı karşılıklı etkisine dönüştüğü zaman kuvvetlerin de birbiri ardından kullanılması düşünülebilir. Her şeyden önce tüm taktiğin esasını ateşli silahlar oluşturduğundan, ama aynı zamanda diğer nedenlerden ötürü de taktikte durum budur. Eğer ateş muharebesinde 500 kişiye karşı 1.000 kişi kullanılacak olursa bu muharebede verilecek zayiatın büyüklüğü, düşman kuvvetlerinin büyüklüğüyle kendi kuvvetlerimizin büyüklüğünden meydana gelir. Gerçi 1.000 kişi bir defada 500 kişiden fazla ateş eder ama 500 kişiden fazla da isabet alır; çünkü 1.000 kişinin 500 kişiden daha sıkışık duracağı varsayılabilir. 1.000 kişiye isabet edecek kurşun sayısının 500 kişiye isabet edecek kurşun sayısının iki katı olacağını kabul edecek olursak tarafların zayiatı birbirine eşit olur. Örneğin

500 kişiden 200'ü muharebe dışı kalırsa 1.000 kişiden de 200 kişi muharebe dışı kalır. Eğer ateş hattına 500 kişi sokan taraf bunun arkasında, atış menzili dışında 500 kişi daha tutmuşsa şimdi her iki tarafın da sağlam 800 kişisi var demektir; ama geride tutulan 500 kişi, tam cephane ve tam güçle tamamen taze bir kuvvettir; diğeri ise yeteri kadar cephanesi kalmayan, hepsi aynı derecede yorgun ve kuvvetten düşmüş 800 kişidir. Fakat 1.000 kişilik kuvvetin sadece sayısının fazla olması nedeniyle 500 kişilik kuvvetin iki katı zayiat vereceği varsayımı doğru değildir; o halde kuvvetinin yarısını geride tutmuş olan tarafın verdiği daha büyük kayıp; bir zarar olarak kabul edilebilir. Aynı şekilde genellikle kabul edilir ki, ilk bakışta 1.000 kişi düşmanını mevziinden sökmek ve bir geri harekete zorlamak gibi bir yarar sağlar; bu zararla yararın bir denge sağlayıp sağlamayacağı, açıkça daha zayıf olmayan ve 500 kişilik tamamen taze bir birliğe sahip olan bir düşmana, muharebe ederek yorulmuş 800 kişilik bir kuvvetle karşı koyup konamayacağına analizlerle karar verilemez; bunun için deneyimlerden yararlanmak gerekir ve savaş deneyimi olan subaylar da genellikle taze kuvveti olan tarafa üstünlük tanıyacaktır.

Savaşta çok büyük kuvvetler kullanmanın nasıl sakıncalı olabileceği bu şekilde açıklığa kavuşmuş oluyor; çünkü, ilk anda üstünlük bize ne kadar yarar sağlarsa sağlasın bir süre sonra belki de bunun cezasını çekmek zorunda kalırız.

Fakat bu tehlike, çözülme ve zayıflama durumunun yarattığı düzensizliğe, kısacası her muharebenin yeneni de içine düşürdüğü bunalıma kadar varır. Bu zayıf durumda nispeten taze birliklerin ortaya çıkması önemlidir.

Fakat zaferin bu çözülme yaratan etkisi geçip de sadece her zaferin beraberinde getirdiği moral üstünlük kalınca artık taze kuvvetler kaybedilenleri düzeltecek durumda değildirler; olaylar taze kuvvetleri de sürükler. Yenilmiş bir ordu, ertesi günü kuvvetli ihtiyatlarla zaferi geri getiremez. İşte burada taktikle strateji arasındaki çok önemli bir farkın kaynağında bulunuyoruz.

Yani muharebenin içinde muharebe bitmeden kazanılan taktik başarılar, genellikle çözülme ve zayıflama alanındaki sonuçlardır; tüm muharebenin sonucu demek olan stratejik başarılar ise, büyük

de olsa, küçük de olsa, tam zaferdir ve bu alanın dışındadır. Ancak tekil muharebelerde elde edilen başarılar bağımsız bir bütün halinde birleşince stratejik sonuç ortaya çıkar; stratejik sonuç belli olunca bunalım da sona erer; kuvvetler, tekrar başlangıçtaki durumlarını alırlar ve sadece gerçekten imha edilmiş bölümleri kadar zayıflamış olurlar.

Taktik ile strateji arasındaki bu farkın ortaya çıkardığı sonuç şudur: Taktik, kuvvetleri birbiri arkasından kullanabilir, strateji ise aynı anda kullanır.

Taktikte ilk başarıyla her şeyi kesin sonuca ulaştıramayacaksam, hemen sonraki anlardan korkuyorsam başarı için ilk anda ancak gereği kadar kuvvet kullanmam ve artan kuvvetleri, taze kuvvetlere taze kuvvetlerle karşı koymak ya da ortaya çıkacak zayıflıkların üstesinden gelebilmek için ateş muharebesi ve yakın muharebenin imha edici menzili dışında tutmam gerekir. Strateji de ise durum böyle değildir. Bir yandan, yukarıda da söylediğimiz gibi strateji bir kere başarıya ulaştıktan sonra tersine gelişmeden pek korkulmaz; çünkü bu başarı, bunalımı sona erdirir; öte yandan stratejik kuvvetlerin hepsi zayıflamış olamaz. Yalnız düşmanla taktik çatışmaya girmiş, yani tekil muharebeye tutuşmuş olan kuvvetler zayıflamış olurlar; o halde taktik gereksiz yere israf etmediği takdirde kayıplar kaçınılması olanaksız olan düzeyde kalır, hiçbir zaman stratejinin kullandığı bütün kuvvetleri etkilemez. Sayıca kuvvet üstünlüğü nedeniyle ya hiç dövüşmemiş ya da çok az dövüşmüş ve sadece varlıklarıyla sonucu etkilemiş olan birlikler, sonuçtan önceki durumlarını sonuçtan sonra da aynı şekilde korurlar ve tamamen serbest birlikler gibi yeni amaçlar için kullanılabilirler. Fakat sayıca üstünlüğü sağlayan bu birliklerin topyekün sonuca ne büyük katkıda bulunabilecekleri ortadadır. Hatta bu kuvvetlerin taktik çatışmaya girmiş birliklerimizin kayıplarını da büyük ölçüde azaltabileceklerini anlamak güç değildir.

Madem ki stratejide kayıplar kullanılan kuvvetlerin büyüklüğüyle artmıyor, hatta azalıyor ve madem ki büyük kuvvetlerin kullanılmasıyla kesin sonucu daha çok garanti ettiğimiz kendiliğinden anlaşılıyor, o halde stratejide hiçbir zaman çok fazla kuvvet kullanıldığından söz edilemez ve dolayısıyla da elde bulunan kullanılabilir

durumdaki bütün kuvvetlerin aynı anda kullanılması zorunludur.

Fakat bu düşünceyi bir başka alanda da yürütmek zorundayız. Şimdiye kadar sadece muharebenin kendisinden söz ettik; muharebe gerçekten de savaş faaliyetinin esasını oluşturur; ama bu faaliyetin unsurları olarak görünen insanların, zamanın ve mekânın da dikkate alınması ve bunların etkilerinin de incelenmesi gerekir.

Sadece muharebeye ait olmamakla beraber yorgunluk, zahmet ve yoksunluklar, muharebenin az ya da çok, ama ayrılmaz imha edici unsurlarıdır; bunlar daha çok stratejiye aittirler. Bununla beraber taktikte de bulunurlar ve belki de taktikte daha çok bulunurlar; ama taktik hareketler daha kısa süreli olduğundan, zahmet ve yoksunlukların taktik alandaki etkileri daha az dikkate alınabilir. Fakat zaman ve mekânın daha büyük olduğu stratejide bunların etkileri yalnız fark edilmekle kalmaz, çoğu kez kesin sonucu belirler. Muzaffer bir ordunun muharebeden çok hastalıktan zayiat vermiş olması olağanüstü bir şey değildir.

O halde, stratejideki bu imha edici alanı, taktikteki ateş muharebesini ve yakın muharebeyi incelediğimiz gibi inceleyecek olursak, kullanılan her şeyin seferin ya da stratejik bir harekâtın sonunda taze kuvvetlere kesin gereksinim duyulacak kadar zayıflayacağını tasavvur edebiliriz. Bu nedenle bu taze kuvvetleri sona saklamak için taktikte olduğu gibi stratejide de ilk başarıyı mümkün olduğu kadar az kuvvetle sağlamaya çalışmalıdır.

Uygulamada çoğu kez büyük bir gerçek gibi görünen bu fikri tam değerlendirebilmek için, ayrıntılarına bir göz atmamız gerekiyor. İlk önce takviye kavramının taze, yıpranmamış kuvvetle karıştırılmaması gerekir. Sonunda yenenin de yenilenin de kuvvetlerini artırmayı çok arzu etmediği, hatta bunun kesinlikle zorunlu görülmediği çok az sefer vardır; fakat burada söz konusu olan bu değildir; çünkü başlangıçta daha büyük kuvvetler kullanılmış olsaydı, bu kuvvet artırmasına gerek kalmayacaktı. Muharebe sahasına yeni giren bir ordunun moralinin, bir süredir muharebe sahasında bulunan ordunun moralinden daha iyi olacağını kabul etmek nasıl deneyimlere aykırı ise, taktik önlemlerin de bir süredir muharebe eden birliklerden iyi olacağını kabul etmek o derece tecrübelere aykırıdır. Talihin yâr olmadığı bir sefer, birliklerin

cesaret ve moral gücünü ne kadar çok kırarsa başarılı bir sefer de birliklerin cesaret ve moralini o kadar çok yükseltir; o kadar ki, bu etkiler nihayet birbirlerini telafi ederler ve geriye bir kazanç olarak savaş alışkanlığı kalır. Ayrıca, burada başarısız seferlerden çok başarılı seferlere göz atılması gerekir; çünkü, başarısız seferlerde zaten kuvvetlerin yetersiz olduğu büyük bir olasılıkla önceden belli olduğundan kuvvetleri bir kısmını sonradan kullanmak üzere ayırmak düşünülemez.

Bu nokta da bu şekilde çözümlendikten sonra geriye, bir silahlı kuvvetin çaba ve yoksunluk yüzünden vereceği kayıpların, muharebede olduğu gibi kuvvetin büyüklüğü ile orantılı olarak artıp artmayacağı sorusu kalıyor. Buna, "hayır" artmaz diye cevap verilmesi gerekir.

Çabalar genellikle, savaşın her anında az ya da çok var olan tehlikelerden kaynaklanır. Her zaman ve her yerde tehlikelere göğüs gererek, harekâtı güvenle sürdürmek ordunun taktik ve stratejik hizmetlerinin büyük bir bölümünü oluşturur. Bu hizmet, ordu ne kadar zayıf olursa o kadar güçleşir; düşmana ne kadar üstün olursa o kadar kolaylaşır. Kim bundan kuşku duyabilir? Çok zayıf bir düşmana karşı açılan sefer kuvvetli ya da çok kuvvetli bir düşmana açılan sefere oranla çok daha az çabayı gerektirir.

Çaba hakkında söylenecekler bu kadardır. Mahrumiyet, biraz daha başka türlüdür. Mahrumiyet, başlıca iki hususta oluşur: Birincisi yiyecek maddesi eksikliği, ikincisi konaklarda olsun, kamplarda olsun barınak eksikliği. Aynı yerde toplanan ordunun mevcudu ne kadar çoksa her iki eksiklik de o kadar büyük olur. Ama diğer taraftan da üstünlük, yayılmak ve dolayısıyla daha fazla yer, daha fazla yiyecek ve barınak bulmak için en iyi çare değil midir?

Napoleon, 1812'de Rusya'da ilerlerken ordusunu o güne kadar görülmemiş bir şekilde büyük yığınlar halinde bir yol üzerinde toplamış ve bu yüzden aynı şekilde o güne kadar görülmemiş bir kıtlığa sebebiyet vermiş ise bunun nedeni, kendisinin koyduğu **"kesin sonuç yerinde hiçbir zaman yeterince kuvvetli olunamayacağı"** ilkesidir. Napoleon'un bu ilkeyi Rusya seferinde aşırılığa vardırıp vardırmadığı konumuzun dışında kalan bir sorundur; ama şurası kesindir ki, Napoleon, bu kararın sonucu olan mahrumiyetlerden kaçınmak istemiş olsaydı, bunun için daha geniş cepheyle

hareket etmesi lazımdı. Rusya'da yer sıkıntısı yoktu; esasen çok az durumlarda yer sıkıntısı olur. O halde çok üstün kuvvetlerin aynı anda kullanılmasının daha büyük zayıflıklara yol açacağını ispat etmek için, Napoleon'un Rusya seferinden yararlanılamaz. Ama şimdi bir de rüzgar ve hava halleri ve savaşın kaçınılması olanaksız çabalarının, fazla bir kuvvet olarak ileride kullanılmak üzere alıkonabilen birlikleri de etkilediğini ve bu birliklerin, asıl kuvvetlere kolaylıklar sağlamakla beraber azaldıklarını kabul edelim; bu durumda her şeyi yeniden topluca gözden geçirmemiz ve şu soruyu sormamız gerekecektir: Bu azalma, sayıca üstünlüğümüzün birkaç yönden bize sağlayabileceği kuvvet kazancından daha fazla olabilir mi?

Ama değinmemiz gereken çok önemli bir nokta daha var. Tekil muharebede sağlanmak istenen büyük bir başarı için gerekli kuvvetin miktarı fazla güçlükle karşılaşmadan aşağı yukarı saptanabilir ve bunun sonunda –eğer varsa– artan kuvvetin miktarı da belli olur. Stratejide bu hemen hemen olanaksızdır; çünkü, stratejik sonuç, böyle belirli bir husus değildir ve böyle yakın sınırları da yoktur. O halde taktikte fazla kabul edilebilen kuvvetlerin stratejide, eğer fırsat olursa başarıyı genişletme vasıtası olarak kabul edilmesi gerekir, başarının büyüklüğüyle kazancın yüzdesi de artar ve bu yolla kuvvet üstünlüğü, en titiz kuvvet tasarrufunun hiçbir zaman sağlamayacağı bir noktaya hızla ulaşır.

Napoleon, 1812'de sahip olduğu çok büyük kuvvet üstünlüğü sayesinde Moskova'ya kadar ilerlemiş ve bu merkezi başkenti almayı başarmıştı; bu kuvvet üstünlüğü sayesinde Rus ordusunu da paramparça etmeyi başarabilseydi herhalde Moskova'da, başka şekilde ulaşılması çok güç bir barış antlaşması yapabilirdi. Bu örnek, fikirleri yalnız açıklar; ispat etmez; ispat için ayrıntılı bir açıklama gerekir ki, burası onun yeri değildir.

Bütün bu gözlemler, tamamen birbiri peşinden kuvvet kullanmak fikrine yöneltilmiştir; gerçek bir ihtiyat kavramına yönelik değildirler; gerçi bu kavramla kuvvetlerin kademeli kullanılması arasında daimi bir temas vardır, ama bundan sonraki bölümde göreceğimiz gibi ihtiyat kavramı daha başka düşüncelerle ilintilidir.

Burada açıklığa kavuşturmak istediğimiz şey, taktikte devamlı kullanmanın silahlı kuvvetleri zayıflatmasına, yani zamanın sonucu etkileyen bir faktör olmasına karşın, stratejide durumun böyle

olmadığıdır. Zamanın stratejide de silahlı kuvvetler üstünde yaptığı yıkıcı etki, kısmen kuvvetin büyüklüğüyle azaltılır, kısmen de başka şekillerde telafi edilir; bu nedenle stratejinin amacı, kuvvetleri yavaş yavaş, birbiri peşinden kullanarak zamanı, isteyerek, kendisine müttefik yapmak olamaz.

İsteyerek diyoruz; çünkü zamanın, bizzat yarattığı, ama kendisinden farklı olan koşullar yüzünden taraflar için taşıyabileceği hatta taşımak zorunda olduğu değer, tamamen başka bir şeydir. Bu değer, umursanmayacak ya da önemsiz bir şey değildir ve başka bir incelemenin konusunu oluşturacaktır.

O halde geliştirmeye çalıştığımız yasa şudur: Stratejik bir amaca tahsis edilmiş mevcut bütün kuvvetler aynı anda kullanılmalıdır; her şey bir tek harekâta ve bir ana ne kadar çok sıkıştırılırsa bu kullanma o kadar mükemmel olur.

Fakat bununla ilgili olarak stratejide bir enerji ve devamlı bir etki daha vardır ki, kesin sonucun esas vasıtası olduğundan onu fazla gözden kaçıramayız: Yeni kuvvetlerin devamlı olarak geliştirilmesi. Bu da başka bir bölümün konusudur; ama okuyucunun gözünde hiç sözünü etmediğimiz herhangi bir şeyin canlanmasını önlemek için burada sadece adını andık.

Şimdi de, buraya kadarki incelemelerimizle çok yakın akraba olan ve saptanması konunun tümüne ışık tutabilecek bir konuya, yani stratejik önlemlere geçiyoruz.

Onüçüncü Bölüm
STRATEJİK İHTİYATLAR

Bir ihtiyatın, birbirinden çok farklı iki görevi vardır: Birincisi, muharebeyi uzatmak ve yenilemek; ikincisi, önceden kestirilemeyen durumlara karşı kullanmaktır. Birinci görev, kademeli bir kuvvet kullanımından yararlanılmasını şart koşar ve bu nedenle de stratejide görülemez. Bir birliğin, düşmek üzere olan bir yere gönderilmesi hali açıkça ikinci göreve girer; çünkü burada gösterilmesi gereken direnç, önceden yeteri kadar kestirilememiş demektir.

Fakat sadece muharebenin uzatılmasıyla görevlendirilen ve bu nedenle geride tutulan bir birlik, ateş etkisinin dışında kalmış olur; ama muharebeyi yöneten komutanın emrindedir ve ona tahsis edilmiştir; bu yüzden de stratejik değil, taktik ihtiyattır.

Bununla beraber, önceden kestirilemeyen durumlar için bir kuvvetin hazır bulundurulması ihtiyacı, stratejide de ortaya çıkabilir ve dolayısıyla stratejik ihtiyatlar da olabilir; ancak önceden kestirilemeyen durumlarla karşılaşılması düşünülebilen yerlerde.

Düşmanın aldığı önlemlerin çoğu kez gözle görüldüğü ve her ağacın, dalgalı bir arazinin her kıvrımının düşmanı gizleyebildiği taktikte tabi önceden kestirilemeyen durumlarla daha çok karşılaşılır. Büyük kuvvetlerimizin zayıf görünen yerlerini geriden takviye etmek ve kuvvetlerimizin tertibatını daha çok düşmanın önlemlerine göre düzenleyebilmek için, az ya da çok ama daima hazırlıklı olmak gerekir.

Stratejide de böyle durumlar çıkar; çünkü stratejik harekât doğrudan doğruya taktik harekâta bağlanır. Stratejide de bazı tertip-

ler, ancak göz keşfine, güvensiz, her gün değişen, saatten saate ayrıntıları artan haberlere ve nihayet muharebelerin gerçek sonuçlarına göre alınır. O halde, belirsizliğin ölçüsü oranında bir kuvveti, daha sonra kullanılmak üzere geride tutmak stratejik sevk ve idarenin de önemli bir koşuludur.

Savunmada, ama özellikle nehirler, dağlar vb. gibi belirli arazi kesimlerinde yapılan savunmalarda bu gibi belirsiz haller, bilindiği üzere daima mevcuttur.

Fakat stratejik harekât, taktik harekâttan ne kadar uzaklaşırsa bu belirsizlik de o kadar azalır ve politikanın sınırına giren bölgede, hemen hemen tamamen ortadan kalkar.

Düşmanın, yürüyüş kollarını muharebe için nereye sevk edeceği ancak göz keşfiyle anlaşılabilir; düşmanın bir nehri nereden geçeceği, kısa süre önce yaptığı birkaç tesisten belli olur; düşmanın devletimize ne taraftan saldıracağı, normal olarak ilk kurşundan çok daha önce bütün gazeteler tarafından ilan edilir. Alınan önlemler ne kadar çoksa baskın yapabilme olasılığı da o kadar az olur. Zaman ve mekân o kadar geniş, harekâtı gerektiren durum ve koşullar o kadar belli ve o kadar az değişebilir şeylerdir ki, ya sonuç yeterince önceden öğrenilir; ya da kısa sürede keşfedilebilir.

Diğer taraftan eğer hakikaten varsa bir ihtiyatın, stratejinin bu alanında kullanılması, asıl kuvvetlerin önlemleri ne kadar geniş olursa daima o kadar etkisiz olur.

Tekil muharebenin sonucunun başlı başına bir anlam taşımadığını, bütün tekil muharebelerin sonuçlarının topyekün muharebenin sonucuna bağlı olduğunu görmüştük.

Fakat, topyekün muharebenin sonucu da yenilen düşman kuvvetinin,tüm düşman kuvvetlerinin büyük ve önemli bir kısmını teşkil edip etmediğine göre pek çok derecelendirme içinde ancak göreli bir önem taşır. Bir kolordunun kaybettiği çarpışma, ordunun zaferiyle telafi edilebilir ve bizzat ordunun kaybettiği bir meydan muharebesi de daha önemli bir meydan muharebesinin kazanılmasıyla sadece dengelenmiş olmaz, aynı zamanda mutlu bir sonuca çevrilmiş de olabilir (Lum'daki iki gün 1813).[64] Bundan kimse

(64) Müttefiklerin Komatau, Brüx ve Teplitz yönündeki çekilmeleri sırasında Ostermann komutasındaki Ruslar, 29 Ağustos'ta Vandamme komutasındaki Fransızlar tarafından

kuşku duyamaz; fakat şu da aynı şekilde açıktır ki, her zaferin (her topyekün muharebenin mutlu sonucunun) ağırlığı, yenilen kuvvet ne kadar önemliyse o kadar kendi kendine yeterli olur ve dolayısıyla da daha sonraki bir olayla, kaybedileni kazanma imkanı daima daha da azalır. Bunu başka bir yerde daha yakından incelemek zorundayız; burada bu sürecin kuşku götürmez varlığına sadece dikkatleri çekmekle yetiniyoruz.

Şimdi bu iki gözleme nihayet bir üçüncüsünü ekleyelim: Taktikte kuvvetlerin birbiri ardından kullanılmasının nihai sonucunu daima tüm harekâtın sonuna ertelenmesine karşılık stratejide kuvvetlerin aynı anda kullanılması yasası nedeniyle, aksine (her zaman sonra olmasına gerek olmayan) nihai sonuç hemen hemen daima büyük harekâtın başında meydana gelir. Görevleri ne kadar geniş, kapsamlı olursa olsun stratejik ihtiyatları daima gereksiz, daima yararsız ve daima tehlikeli saymak için bu üç sonuçta yeterince neden bulabiliriz.

Stratejik ihtiyat fikrinin çelişkili olmaya başladığı noktayı belirlemek güç değildir; bu nokta, anafikrin içindedir. Anafikrin içinde bütün kuvvetlerin kullanılmasına ait hükümlerin bulunması zorunludur ve ancak bu karara göre kullanılacak olan her ihtiyat (hazır kuvvet) bir çelişkidir.

O halde taktik, elindeki ihtiyatlarla yalnız düşmanın önceden kestirilemeyen tertiplerini karşılamakla kalmaz, aynı zamanda muharebenin hiçbir zaman önceden kestirilemeyen sonucu olumsuz ise onu telafi olanaklarını da ararken strateji, hiç değilse büyük kararlara ilgili konularda bu araçtan vazgeçmek zorundadır. Strateji, bir noktada uğradığı zararları, kural olarak ancak başka bir noktada elde ettiği yararlara telafi edebilir ve strateji, pek az durumda kuvvetleri bu amaçla bir noktadan diğerine kaydırır. Fakat strateji, hiçbir zaman böyle bir zararı geride tuttuğu kuvvetlerle önceden karşılamaya kalkışmak fikrine kendini kaptırmamalıdır ya da kaptıramaz.

Nihai sonucu etkilemesi muhtemel olmayan bir stratejik ihtiyat fikrini biz çelişki olarak niteledik; o kadar kuşkusuzdur ki, başka

---

fazla sıkıştırılmışlar ama dayanabilmişlerdi. Buna karşın 30 Ağustos'ta Müttefikler tam bir zafer kazanmışlardı. Kulm Meydan Muharebesi, Napoleon'un Dresden'deki başarısıyla ödeşmiş oldu.

kavramlara bürünerek daha iyi bir şeymiş gibi sık sık ortaya çıkmamış olsaydı, bu fikri, son iki bölümde yaptığımız gibi bir analize tabi tutmaya hiç kalkışmazdık. Bazıları bu fikirde stratejik bilgelik ve tedbirlilik görürken, bazıları da sadece stratejik ihtiyat fikrini değil, her türlü ihtiyatı, dolayısıyla taktik ihtiyatı da reddetmektedirler. Bu kavram kargaşası gerçek hayata da yansımaktadır. Bunun parlak bir örneği görülmek istenirse 1806'da Prusya'nın, Prens Eugen von Württember komutasında 20.000 kişilik bir ihtiyat kuvvetini Brandenburg'ta tuttuğu, fakat bu kuvvetin zamanında Saale Irmağı'na yetişemediği, diğer taraftan aynı devlete ait 25.000 kişilik bir kuvvetin doğu ve güney Prusya'da bırakıldığı, bu kuvvetin bir ihtiyat olarak ancak daha sonra muharebeye sokulmasının istendiği hatırlanmalıdır.

Bu örneklerden sonra artık kimse bizi yel değirmenlerine karşı savaşmakla suçlayamaz.

Ondördüncü Bölüm
KUVVET TASARRUFU

Daha önce de söylemiş olduğumuz gibi aklın yolu, ilkeler ve görüşlerle nadiren düpedüz bir çizgi olacak kadar daraltılabilir. Daima belli bir hareket serbestliği kalır. Yaşamın bütün uygulamalı sanatlarında da durum böyledir. Güzellik hatlarının kesişen eksenleri ve koordinatları yoktur; daire ve elips, kendilerine özgü cebir formülleriyle çizilmez. Bu nedenle komutan da kendini, doğuştan sahip olduğu anlayışın sağladığı ve düşünüp taşınmakla oluşan ince sezgisine bırakmak ve doğru yolu hemen hemen bilinçsiz bulmak zorundadır. Fakat kimi zaman kuralları oluşturan belirgin işaretleri basitleştirmeli, kimi zaman da benimsediği yöntemleri kendisine rehber edinmelidir.

Bütün kuvvetlerin devamlı bir işbirliği halinde bulunmalarına dikkat etmeyi, başka bir deyişle, hiçbir birliğin boş bırakılmamasını daima göz önünde bulundurmayı bu basitleştirilmiş işaretlerden sayıyor, aklın bir alışkanlığı olarak kabul ediyoruz. Herhangi bir yerde düşmanı yeterince meşgul etmeyen bir kuvvet bulunduran, düşman çarpışırken kuvvetlerini bir bölümüyle yürüyen, yani bu kuvvetleri atıl bırakan biri, kuvvetlerini kötü kullanıyor demektir. Burada bir kuvvet israfı vardır ki, bu kuvvetlerin amaca uygun kullanılmamasından daha da kötüdür. Bir kez harekete geçilince, ilk yapılacak iş bütün kuvvetlerin harekete geçirilmesidir; çünkü, amaca en aykırı bir eylem bile düşman kuvvetlerinin bir bölümünü meşgul ve hatta mağlup eder; halbuki boş duran birlikler, o an için tamamen tarafsızlaştırılmış gibidirler. Bu görüş, son üç bölümün

ilkeleriyle açıkça bağlantılıdır; gerçek aynıdır, fakat biraz daha geniş açıdan bakılmış ve tek bir kavrama sıkıştırılmıştır.

Onbeşinci Bölüm
GEOMETRİK UNSUR

Geometrik unsurun ne kadar kuvvetli olduğunu ya da savaşta silahlı kuvvetlerin tertibatında şeklin nasıl egemen bir ilke olabileceğini, büyük küçük her şeyle geometrinin ilgilendiği tahkimat sanatında görüyoruz. Dar anlamda birliklerin harekât doktrini demek olan taktiğin temeli de geometridir. Sahra tahkimatında olduğu gibi mevziler ve mevzilere taarruz doktrininde de geometrinin açıları, hatları, kavgayı kesin karara bağlayacak birer kanun koyucu gibi egemendirler. Bu alanda bazı şeyler yanlış uygulanmış, bazı şeylere de oyuncak gözüyle bakılmıştır; fakat buna rağmen her muharebede düşmanını kuşatma olanaklarını arayan bugünkü taktikte geometrik unsur yeniden büyük bir etkinlik kazanmıştır; gerçi çok daha basit bir şekilde ama devamlı surette kullanılmaktadır. Her şeyin hareketli, moral kuvvetlerin, kişisel niteliklerin ve şansın kale harplerindekinden çok daha etkin olduğu taktikte geometrik unsur, hiçbir zaman kale harbindeki kadar etkin olamaz. Fakat geometrik unsurun stratejideki etkisi daha da azdır. Gerçi burada da silahlı kuvvetlerin düzenlenmesinde ülkelerin ve devletlerin biçimlerinin büyük etkisi vardır ama geometrik prensip, kale harplerinde olduğu gibi kesin rol oynamaz ve uzun vadede taktikte olduğu kadar önemli değildir. Geometrik unsurun etkisinin ne şekilde görüleceği, ancak yavaş yavaş ve ortaya çıktığı ve dikkate alınmasının gerektiği noktalarda belli olur. Burada biz daha çok, bu konuda taktikle strateji arasındaki farka dikkati çekmek istiyoruz.

Taktikte zaman ve mekânın önemi çabucak mutlak asgarisine

iner. Eğer bir birlik, yan ve gerisinden kuşatılacak olursa bu birlik çabucak artık geri çekilmesine olanak kalmayan bir noktaya gelir; böyle bir durum, dövüşmeye devam bakımından hemen hemen mutlak bir imkansızlıktır; o halde bir birlik, böyle bir duruma düşmeme, ya çalışmak ya da böyle bir durumdan kendini kurtarmak zorundadır. Bu nedenle bu amaca yönelik bütün tertipler, daha başlangıçtan itibaren büyük bir etkinlik kazanırlar ve bu etkinlik daha çok alınan tertiplerin sonucu itibariyle düşmanın içine korku salmasından ileri gelir. Bunun içindir ki, silahlı kuvvetlerin geometrik düzeni, sonucu etkileyecek kadar önemli bir faktördür.

Zamanın ve mekânın genişliği nedeniyle strateji, bütün bunlardan çok az etkilenir. Bir savaş alanından diğerine ateş edilemez; tasarlanan stratejik bir kuşatmayı gerçekleştirinceye kadar çoğu kez haftalar, hatta aylar geçer. Ayrıca, mekân o kadar geniştir ki, nihayet doğru noktaya isabet kaydetmek olasılığı en iyi önlemlerin alınması halinde bile çok azdır.

O halde bu tür tertipler, yani geometrik unsur stratejide çok azdır ve bu nedenle de ara sıra fiilen kazandığı etki daha büyüktür. Böyle bir yararın, herhangi bir karşı hareket endişesiyle zayıflamadan ya da büsbütün yok olmadan tam etkisini göstermesi için yeteri kadar zaman vardır. Bu nedenle, stratejide zaferle sonuçlanan muharebelerin sayısını ve kapsamını bu muharebelerin oluş biçiminden daha kesin bir gerçek olarak görmekten çekinmiyoruz.

Bunun tersi olan görüş, şu sırada yeni teorinin sevilen konusu olmuştur; çünkü, böylece stratejiye daha büyük bir önem verildiği sanılmaktadır. Yine strateji, aklın daha büyük bir işlevi olarak görülmekte, bu suretle savaşın soyluluk ve yeni fikirlerin katılmasıyla bilimsellik kazanacağına inanılmaktadır. Biz, mükemmel bir teorinin sağladığı asıl yararın bu tür sapmalara itibar etmemek olduğunu kabul ediyoruz. Geometrik unsur, bu yeni doktrinin ana fikrini oluşturduğundan, daha doğrusu yeni doktrinin geometrik unsurdan çıktığı kabul edilebileceğinden bu noktayı ayrıntılı olarak belirttik.

Onaltıncı Bölüm
SAVAŞ HAREKÂTINDA DURAKLAMA HAKKINDA

Savaş karşılıklı imha eylemi olarak kabul edilince, zorunlu olarak akla iki tarafın da genellikle ileri hareket halinde bulunacağı geliyor; fakat yine zorunlu olarak taraflardan birinin bekleme, diğerinin ilerleme halinde bulunduğu anların da olabileceğini düşünmek gerekiyor; çünkü hal ve koşullar hiçbir zaman her iki taraf için de aynı olmaz ve aynı kalmaz. Zamanla koşullar değişir ve bunun sonucu olarak da içinde bulunulan an, taraflardan biri için diğerinden daha elverişli olur. Şimdi, her iki komutanın da bu durumu çok iyi bildiğini varsayacak olursak, taraflardan birinin harekete geçmesi, diğerinin beklemede kalması için gerekli nedeni bundan çıkarmış oluruz. O halde bu andan itibaren ilerleme veya bekleme, artık iki tarafın da çıkarına olamaz. Aynı amaçtan bu karşılıklı olarak vazgeçme, burada genel karşıtlık (iki kutupluluk) nedeninden doğmaz. O halde İkinci Kitap'ın beşinci bölümünün iddiasına ters düşmez; aksine bu nedenle, burada her iki komutanın da kararının nedenini gerçekte aynı şey olduğuna, yani zamanla durumlarının düzelmesi ya da kötüleşmesi olasılığı olduğuna değinir.

Bu bakımdan koşulların tamamen eşit olabileceği kabul edilse ya da komutanların birbirlerinin durumunu yeterince bilmedikleri dikkate alınsa bile politik amaçların farklılığı harekâtın durdurulması olanağını ortadan kaldıracaktır. Politik bakımdan taraflardan birinin **mütearrız** (saldırgan) olması zorunludur; çünkü, karşılıklı savunmayı amaçlayan bir savaş olamaz. Fakat taarruz edenin olumlu, savunmanın olumsuz bir amacı var demektir. O halde taarruz

edene olumlu hareket etmek yakışır; çünkü ancak bu suretle olumlu amaca ulaşılabilir. O halde, hal ve koşullar iki taraf için de aynı olduğu zaman bile saldıran taraf, olumlu amacı nedeniyle harekete itilecektir. Bu düşünüş şekline göre savaşta duraklama, açıkça eşyanın doğasına aykırıdır; çünkü iki düşman unsur gibi, sürekli birbirini imha etmek zorunda olan iki ordu, hiçbir zaman bir dengeye ulaşmayan, aksine biri tamamen ortadan kayboluncaya kadar birbirini etkileyen ateş ve su gibidir. Hiçbir hareket yapmadan saatlerce birbirine sarılmış duran iki güreşçiden söz edilebilir mi? O halde savaş eylemi, kurulmuş bir saat gibi devamlı hareket halindedir. Fakat savaşın doğası ne kadar vahşi olursa olsun, insani zayıflıklar zincirinin bir halkasıdır ve savaşta görülen çelişki, yani insanın hem tehlikeyi arayıp yaratması hem de ondan korkması, kimseyi şaşırtmayacaktır.

Savaş tarihine şöyle genel bir göz atacak olursak hedefe kadar duraksamadan ilerlemenin çok az gerçekleştirilebildiğini, savaşta duraklama ve hiçbir şey yapmamanın açıkça ordunun normal durumu ve hareketin istisna olduğunu görürüz. Bu, neredeyse bizi düşüncelerimizin doğruluğu hakkında kuşkuya düşürecekti. Ama her ne kadar savaş tarihinde olaylar çoklukla bunu gösteriyorsa da, olayların son dizisi, kendiliğinden bizim görüşümüze dönmektedir. Fransız ihtilali savaşları görüşümüzün gerçekliğini açıkça göstermekte ve zorunluluğunu ispat etmektedir. Bu savaşlarda, özellikle Napoleon'un seferlerinde savaş sevk ve idaresi, bizim savaşın doğal yasası saydığımız kayıtsız şartsız bir enerji derecesine ulaşmıştır. Bu derecede bir dinamizm, demek ki mümkündür ve mümkün olduğuna göre de zorunludur.

Gerçekten de savaşta hareketi amaç edinmeyen kuvvetler için yapılan masraflar, mantık karşısında nasıl haklı çıkabilir? Fırıncı, ancak ekmek pişirmek istediği zaman fırınını ısıtır; atlar arabaya ancak yola çıkılmak istendiği zaman koşulur; o halde, düşmanın da aynı çabaları harcamasından başka bir şey istemiyorsak bir savaşın muazzam çabalarını niçin yükleniyoruz?

Genel ilkenin haklılığını göstermek için bu kadarı çok bile; şimdi, kişisel durumlarla değil de eşyanın doğasıyla ilgili gerekçelerini ele alalım.

Burada üç esas neden görülmektedir; bunlar saatin fazla hızlı ya da sürekli çalışmasını önleyen iç denge ağırlığına benzemektedir.

Birincisi, insan zihnine özgü doğal çekingenlik ve kararsızlıktır; çekici değil itici güçlerin, yani tehlike ve sorumluluk korkusunun doğurduğu bir tür manevi adalettir ki, sürekli olarak bir yavaşlama eğilimi yaratır ve bu nedenle de bir geciktirme faktörü olur.

Savaşın ateş unsuru içinde sıradan insanların daha ağır hareket etmeleri normaldir; eğer hareketin sürekli olması isteniyorsa itici gücün kuvvetli olması ve yinelenmesi lazımdır. Silahlanmanın amacının düşünülmesi, bu ağır hareket eğiliminin üstesinden gelmeye her zaman yetmez; eğer bu ağır hareket eden askerler bir de başlarında savaşta kendini sudaki balık gibi doğal ortamında hisseden savaşçı, girişken bir komutan görmeyecek olurlarsa ya da yukarıdan gelen büyük bir sorumluluk duygusu altında kalmazlarsa, duraklama normal durum, ilerleme istisna olacaktır.

İkinci neden, insanın kavrayış ve muhakemesinin mükemmel olmayışıdır; özellikle bu durum savaşta çok daha belirgin bir hal alır; çünkü kendi durumumuzu her an tam olarak bilmediğimiz gibi, gizli tutulduğu için düşmanınkini çok daha az biliriz. Bu nedenle taraflar arasında çoğu kez aynı durum kendileri için karşısındakinden daha elverişlidir. Böylece, İkinci Kitap'ın beşinci bölümünde söylediğimiz gibi, her iki taraf da başka bir anı beklemeyi akıllıca bir hareket sanabilir.

Üçüncü neden, savunmanın daha büyük bir güce sahip olmasıdır; bu güç saatin içindeki bir kilit çarkı gibi işe karışır ve zaman zaman tam bir duraklama meydana getirir. A, B'ye saldırmak için kendini çok zayıf hissedebilir; ama bundan B'nin A'ya saldırmak için yeteri kadar kuvvetli olduğu sonucu çıkmaz. Taarruza geçmekle sadece savunmanın verdiği ek güç düşmana verilmiş olur. Bunu bir cebir formülüyle ifade edecek olursak a+b ile a-b arasındaki fark 2b'dir. Bu nedenle her iki tarafın da taarruza geçmek için sadece kendisini çok zayıf hissettiği değil, gerçekten zayıf olduğu durumlar olabilir.

Böylece akıl ve tedbir özellikleriyle büyük tehlikelerden korkma, kendilerini hissettirmek ve savaşın ilkel şiddetini yumuşatmak için savaş sanatında uygun dayanak noktaları bulurlar.

Bununla beraber, eski savaşların zorunlu olmayan duraklama dönemleri bu nedenlerle açıklanamaz; önemli bir nedene dayanmayan bu savaşlarda zamanın 9/10'u duraklamayla geçerdi. Bunun başlıca nedeni savaşın doğası ve amacı bölümünde söylendiği üzere taraflardan birinin isteğiyle diğerinin durum ve ruh halinin savaşın sevk ve idaresi üzerine yaptığı etkidir.

Bütün bunlar, savaşı yozlaştıracak kadar etkili olabilirler. Çoğu zaman savaşlar, silahlı tarafsızlıktan ya da görüşmeleri desteklemek için alınan bir tehdit durumundan veya küçük bir çıkar sağlamak için yumuşak girişimlerde bulunmak ve sonra işin sonunu beklemekten ya da mümkün olduğu kadar kısa yoldan gönülsüzce yerine getirilen bir ittifak yükümlülüğünden fazla bir şey değildirler.

Bütün bu durumlarda nerede çıkarların itici gücü yetersiz ise orada düşmanlık da zayıftır; nerede düşman fazla bir şey yapmak istemiyorsa orada düşmandan fazla korkulmaz; kısacası nerede büyük çıkarların baskısında ve sürükleyici etkisinde kalınmazsa orada hükümetler, fazla bir kuvvet ortaya koymak istemezler ve bu yüzden de gerçek savaştaki düşmanlık ruhunun zincire vurulduğu yerlerde, bu yumuşak savaş sevk ve idaresi görülür.

Savaş, bu şekilde yozlaştırılmış bir savaşa ne kadar çok dönüşürse savaşın teorisi de muhakeme için gerekli sağlam noktalardan, karşıt durumlardan o kadar yoksun kalır; giderek zorunlu unsurlar azalır; rastlantılar çoğalır.

Savaşın bu tür sevk ve idaresinde de kendine özgü bir akıllılık vardır; hatta aklın burada oynadığı rol, diğer tüm savaşlarda oynadığı rolden belki de çok daha çeşitli ve çok daha yaygındır. Altınla oynanan kumar, kuruşla oynanan bir borsa oyununa dönüşmüş bulunuyor. Sevk ve idarenin birçok küçük süslü püslü yazılarla vakit doldurduğu bu savaşlarda, yarı şaka yarı ciddi ileri karakol muharebeleri, hiçbir işe yaramayan uzun boylu manevralar ağır basar. Sonradan bütün bunlara büyük bir ustalık gözüyle bakılır; bunun tek nedeni, güttükleri küçücük amacın unutulup gitmesi ve bazı kuramcıların gerçek savaşı bu alanda bulması ve sağduyunun bu konuda başka bir şey düşünememesidir; bu kuramcılar, ruhun maddeye egemen olduğu bütün teorilerin hedefini eski savaşların bu aldatmacalarında, gösterişinde, ufak tefek itişip

kakışmalarında bulurlar ve yeni savaşlar onlara, hiçbir ders alınmaya değmez, barbarlığa dönüş olarak kabul edilmesi gereken vahşi yumruklaşmalar gibi görünür. Bu görüş, konusu gibi küçük, adi bir görüştür. Büyük kuvvetlerin, büyük tutkularını bulunmadığı yerde üstün aklın duruma egemen olması elbette daha kolaydır; fakat büyük kuvvetlerin yönetimi, fırtınada ve dalgalar arasında dümen tutmak, aklın daha yüksek bir etkinliğini gerektirmez mi? Bir tür eskrim sanatı olan bu husus savaşın diğer tür sevk ve idaresinde derlenmiş, alınmış değil midir? Bu, bir geminin üzerindeki hareketlerin bizzat geminin hareketine uyması gibi, savaşın diğer tüm sevk ve idaresine göre olmaz mı? Bu tür savaşlar ancak düşmanın onu daha iyi bir duruma sokmaya çalışmaması halinde mümkündür. Ve düşmanın bu hali ne kadar sürdüreceğini bilebilir miyiz? Fransız ihtilali, eski sanatımızın mağrur güvenliğine hücum edip bizi Chalons'dan Moskova'ya fırlatmadı mı? Büyük Friedrich, aynı şekilde, eski harp alışkanlıklarının rehaveti içindeki Avusturyalıları baskına uğratıp monarşilerini sarsmamış mıydı? Kendi gücünden başka kanun tanımayan kaba bir düşmanın karşısına yarım yamalak politika ve katı savaş sanatıyla çıkan hükümetlerin vay haline! Böyle durumlarda her türlü faaliyet ve gayret eksikliği terazinin düşman kefesinde bir ağırlık oluşturur. Bu takdirde, bir eskrimcinin durumunu bir atletinkine çevirmek artık kolay değildir ve çoğu kez en küçük bir darbe, her şeyi yere sermeye yeter.

Bütün bu ileri sürülen nedenlerden bir sefer sırasında gerçekleşen savaş eyleminin sürekli bir hareket olmadığı, aralıklarla gelişen bir hareket olduğu ve dolayısıyla iki kanlı çarpışmanın arasına, her iki tarafın da savunmada kaldığı gözlem sürelerinin girdiği sonucu çıkıyor. Ve nihayet, daha yüksek bir amacın, taraflardan birini taarruza zorladığı ve onu genellikle ilerleyen bir duruma soktuğu, böylece davranışlarının değişmesine neden olduğu görülüyor.

Onyedinci Bölüm
BUGÜNKÜ SAVAŞLARIN KARAKTERİ

Planların, bugünkü savaşların karakterine borçlu olunduğunun dikkate alınmasının bütün planlar, özellikle stratejik planlar üzerinde büyük etkisi vardır.

Napoleon'un şansı ve cüretkarlığıyla alışılmış eski yöntemlerin atılmasından ve birinci sınıf devletlerin bir vuruşta yok olmasından beri; İspanyolların inatçı mücadeleleriyle, ayrıntılarındaki zafiyet ve belirsizliğe rağmen ulusal silahlanmaların ve ayaklanmaların ne büyük güce sahip olduğunu göstermelerinden beri; 1812 seferiyle Rusya'nın, evvela geniş topraklara sahip bir devletin zapt edilemeyeceğini (zaten önceden bilinebilecek bir şeydi), sonra da meydan muharebeleri, başkentler, eyaletler kaybetmekle, her durumda başarı olasılığının azalmayacağını (eskiden bütün diplomatlar bunu, çürütülemez bir ilke olarak kabul ederlerdi, bu nedenle de kötü koşullarla da olsa geçici bir barış antlaşmasına hemen hazırdılar); aksine düşmanın taarruz gücü tükendiğinde, bu geniş topraklara sahip devletin üstün kuvvetlerle savunmadan saldırıya geçebileceğini ve çoğu kez kendi ülkesinde en kuvvetli durumda bulunacağını öğretmesinden beri; ayrıca 1813'te Prusya'nın, milis yoluyla yapılacak ani çabaların bir ordunun kuvvetini altı katına çıkarabileceğini ve milis kuvvetlerinin ülke dışında da ülke içindeki kadar iyi kullanılacağını göstermesinden beri anlaşılmıştır ki, milletin yürekliliği ve duyguları, devlet gücünün, savaş gücünün ve silahlı kuvvetlerin oluşumunda en büyük faktördür. Hükümetler artık bütün bunları öğrenmiş olduklarına göre, gelecek savaşlarda, ya

kendi varlıkları tehlikede olduğu için ya da kendilerini şiddetli bir ihtirasa kaptırmış oldukları için yeni buluşlardan yararlanmamaları beklenemez.

Tarafların ulusal güçlerinin bütün ağırlığını koyarak yaptıkları savaşların daimi ordularla yapılan savaşlarda uygulanan ilkelerden daha farklı ilkelere göre sevk ve idare edilmesi zorunluluğu kolayca anlatmaktadır. Daimi ordular, bir zamanların donanmalarına benzerlerdi; kara kuvvetleri devletin diğer güçleriyle ilişkileri bakımından deniz kuvvetlerini andırdı; bu nedenle de karadaki savaş sanatında deniz taktiğinden bazı şeyler bulunurdu; şimdi bunlar tamamen ortadan kalkmıştır.

Onsekizinci Bölüm
GERİLİM VE SÜKUNET

(Savaşın Dinamiği Kanunu)

Bazı seferlerdeki duraklama ve durgunluk süresinin harekât süresinden ne kadar büyük olduğunu bu kitabın onaltıncı bölümünde gördük. Onuncu bölümde söylendiği gibi bugünkü savaşların karakteri tamamen başkaysa da harekâta yine uzun ya da kısa süre ara verilmekte olduğu kesindir. Bu nedenle her iki durumun esasını daha yakından inceleme ihtiyacını duyuyoruz.

Savaş eyleminde bir duraklama olduğu, yani taraflardan biri olumlu bir şey yapmak istemediği zaman, bu sükunet, dolayısıyla da denge halidir. Ama tabi çok geniş anlamda bir denge halidir. Sade fiziki ve moral kuvvetleri değil, bütün ilişkileri ve çıkarları da hesaba katmak gerekir, taraflardan biri yeni bir olumlu amacı aklına koyar ve bu amaca ulaşmak için sadece hazırlık mahiyetinde de olsa, eyleme geçerse ve düşman da buna karşı koymaya çalışırsa derhal bir kuvvet gerilimi meydana gelir; bu, kesin sonuç alınıncaya kadar, yani taraflardan biri amacından vazgeçinceye ya da diğeri bu amaca razı oluncaya kadar devam eder.

Nedenleri daima tarafların aldığı muharebe tertiplerinin yarattığı etkide bulunan bu kesin kararı, şu veya bu istikamette bir hareket izler.

Bu hareket, ya kendi sürtünmesi gibi üstesinden gelinmesi zorunlu güçlükler ya da ortaya yeni çıkan karşı ağırlıklar yüzünden gücünü yitirince ya tekrar sükunete veya yeni bir gerilime ve karar

safhasına girilir ve böylece, çoğu kez ters yönde olmak üzere, yeni bir hareket doğar.

Denge, gerilim ve hareket arasındaki bu spekülatif fark, pratik harekât bakımından ilk anda sanıldığından daha önemlidir.

Sükunet ve denge halinde de bazı faaliyetler olabilir; ama bu faaliyetler, amaçta meydana gelen büyük değişikliklerden değil, sadece arızi nedenlerden doğan faaliyetlerdir. Bu faaliyetler önemli muharebeleri, hatta meydan muharebelerini bile kapsayabilirler; ama doğaları tamamen başkadır ve bu nedenle çoğu kez sonuçları da başka olur.

Bir gerilim hali olunca, kısmen irade gücünün daha büyük ve koşulların daha zorlayıcı olmasından, kısmen de her şeyin büyük bir harekete göre hazırlanmış ve düzenlenmiş olmasından karar daima daha etkin olur. Bu karar, iyice bastırılıp sıkıştırılmış bir mayının yaptığı etkiye benzer; belki aynı derecede önemli ama durgunluk zamanına rastlayan bir kararsa az çok açık havada yanan bir barutun etkisine benzer.

Ayrıca, kendiliğinden anlaşılacağı üzere gerilim durumunun çeşitli derecelerinin düşürülmesi gerekir ve sükunet durumunun aksine gerginlik durumu çok aşamalı gerçekleşebilir ve en sonunda sükunetten çok az farklı olur.

Bu incelemeden sağlayabileceğimiz en önemli yarar, gerilim durumunda alınacak her önlemin, denge durumunda alınan aynı önlemden daha önemli ve daha başarılı olduğu ve bu önemliliğin gerginliğin en yüksek derecesinde doruğuna varacağı sonucudur.

Völmy'deki[65] topçu ateşi, Hochkirch Muharebesi'ndekinden[66] çok daha etkili olmuştu.

Düşmanın savunamadığı için bize bıraktığı bir arazi kesimine, daha iyi koşullar altında sonuç almak amacıyla geri çekildiği zaman elimize geçen arazi kesimine, nazaran tamamen başka şekilde yerleşebiliriz. Yürüyen bir düşmana karşı girişilen bir stratejik taarruz hatalı bir durum olabilir; hatalı bir yürüyüş kesin sonuç doğurabilir; halbuki, denge durumunda bunların, düşmanı harekete geçirmek için daha göze batıcı olması gerekir.

---

(65) Fransa'nın Marn havzasında bir köy, 20.9.1972'de burada cereyan eden muharebede Braunschweig Dükü'nün komutasındaki Prusyalılar muharebe ederek geri çekilmişler ve kesin sonuç belli olmamıştı.

(66) 15.10.1758.

Daha önce de söylemiş olduğumuz gibi eski savaşların çoğu, genellikle, bu denge durumunda gerçekleşir ya da gerginlikler o kadar zayıf olurdu ki, bu savaşlarda meydana gelen olaylar nadiren büyük sonuçlar doğururlardı; çoğu zaman bunlar bir kralın doğum gününün kutlanmasında (Hochkirch), askeri şerefin korunması için yapılan bir jestten (Kunersdorf)[67], bir komutanın kişisel gururunun tatmin edilmesinden (Freiburg)[68] ibaretti.

Komutanın bu durumları çok iyi bilmesini ve hareketini buna göre düzenleyecek güce sahip olmasını şart sayıyoruz ve ara sıra bu niteliklerden ne kadar yoksun kalındığını 1806 Seferi'nde deneyimle öğrenmiş bulunuyoruz. Her şeyin büyük kararlar alınmasını zorunlu kıldığı bu gerginlik durumunda komutanın bütün ruhuyla kendini bu kararlara ve bunların sonuçlarına vermesi gerekirken, Franken istikametinde yapılan keşifler gibi bir bölümü ancak denge durumunda düşünülebilecek önlemler önerildi ve uygulandı. Ordu bütün etkinliğini bu karmaşık önlemlere yönelttiğinden asıl alınması gereken kurtarıcı önlemler gözden kaçtı.[69]

Yaptığımız bu spekülatif ayrım, ayrıca teorimizi geliştirmek bakımından da zorunludur; çünkü saldırı ile savunma arasındaki ilişki ve bu iki yanlış hareketin icrası hakkında söylemiş olduklarımız, kuvvetlerin gerilim ve hareket halinde bulundukları bunalım durumlarıyla ilgilidir. Denge durumunda olabilen bütün etkinlikleri sadece bir ek olarak kabul ediyoruz ve bu şekilde ele alacağız; çünkü bu bunalımlar gerçek savaştır ve bu denge sadece gerçek savaşın doğal bir tepkisi (refleksi)dir.

---

(67)12.8.1758, Yedi Yıl Savaşı'nın en kanlı muharebesi, bu muharebede Prusyalılar, Rus ve Avusturyalı müttefikler tarafından yenilmişlerdi.

(68) 29.10.1762.

(69) Clausewitz, "Prusya'nın Büyük Faciası Hakkında Raporlar" başlıklı yazısında Prusya harekât planlarını şöyle eleştiriyor: "İkinci plan, birleşik kuvvetlerle hemen Franken'a girmeyi, Fransızları birbirine düşürmeyi, kolorduları birleşmeden önce teker teker ezmeyi ve Ren üzerine çekilmeye zorlamayı öngörüyordu. Birbirine düşürmek, kolorduları teker teker ezmek çok belirsiz askeri deyimlerdi ve etraflı incelendiğinde geriye laf kalabalığından başka bir şey kalmıyordu."

Dördüncü Kitap
MUHAREBE

Birinci Bölüm
GENEL

Savaşta etkin unsurlar olarak kabul edilen hususları önceki kitapta inceledikten sonra şimdi bakışlarımızı, fiziki ve manevi etkileriyle bazen basit, bazen tüm savaşın amacını kapsayan muharebeye çevirmek istiyoruz. Bu etkinlikte ve bunun sonuçlarında da yine aynı unsurları bulacağız.

Muharebenin yapısı taktik ağırlıklıdır. Topyekûn görünümünü öğrenmek için muharebeye sadece genel bir bakış atfedeceğiz. Uygulamada yakın amaçlar, her muharebeye ayrı bir şekil verir; bu yakın amaçları ileride öğreneceğiz. Ancak bu özelikler, bu muharebenin genel karakterine oranla çoğu kez önemsizdir; birbirine çok benzeyen şeyler o kadar fazladır ki, genel konuları her yerde tekrarlamak istemiyoruz. Aynı şeyleri ancak daha yakın uygulama söz konusu olduğu zaman inceleyeceğiz.

İlk önce bugünkü meydan muharebesini taktik işleyiş içinde, bundan sonraki bölümde birkaç sözle karakterize edeceğiz, çünkü bugünkü meydan muharebesi bizim muharebe hakkındaki düşüncelimizin temelini oluşturmaktadır.

İkinci Bölüm
BUGÜNKÜ MEYDAN MUHAREBESİNİN KARAKTERİ

Taktik ve strateji hakkındaki düşüncemize göre, taktiğin karakteri değişirse bunun stratejiyi etkilemesi de kaçınılmazdır. Herhangi bir taktik olay diğerlerinden tamamen farklı bir karakterde olunca, eğer strateji mantıkî ve akla uygun kalacaksa, o da farklı olmak zorundadır. Bu nedenle meydan muharebelerinin stratejide kullanılmasını ayrıntılı olarak öğrenmeden önce asıl meydan muharebesini yeni şekliyle karakterize etmek önemlidir.

Şimdi, büyük bir meydan muharebesinde normal olarak ne yapılır? Büyük kuvvetler yan yana –ve arka arkaya– yerleştirilir; tüm kuvvetin nispeten küçük bir bölümü açılır, yayılır; bu kuvvetler arasında küçük münferit hücumları da kapsayan ve saatlerce devam eden bir ateş muharebesi olur; süngü ve süvari hücumu yapılır ve tekrar muharebe kesilir; bazı kuvvetler ileri sürülür ya da geri çekilir. Bu kuvvet, bu şekilde muharebe ateş gücünü yavaş yavaş kaybedince, ortada *cüruf*tan* başka bir şey kalmayınca, o kuvvet geri çekilir ve yerini başka bir kuvvet alır.

Ilımlı unsurlarla yapılan meydan muharebesi bu şekilde ıslak barut gibi yavaş yavaş ateş alır ve artık kimse etrafını göremediğinden ve kimse kör tesadüflere teslim olmak istemediğinden gecenin peçesi ortalığa sükunet getirince, elde henüz kullanılabilir ne kadar kuvvet kaldığı hesaplanır; yani muharebeye giren kuvvetler sönmüş

---

* Erime durumundaki madenlerin yüzeyinde toplanan madde, demir boku, dışık. (ed.n.)

bir volkan gibi henüz tamamen çökmüş değildirler; ne kadar toprak kazanıldığı ya da kaybedildiği, geri emniyetinin ne durumda olduğu değerlendirilir. Bu sonuçlar, bizim ve düşmanımızın cesaret, korkaklık, akıllılık ve aptallık nitelikleriyle birlikte, en uygun kararın ne olacağını tayin eden genel izlenimi yaratır: Muharebe alanını boşaltmak da ertesi günü muharebeye yeniden devam etmek.

Bugünkü meydan muharebelerinin renkli bir tablosunu değil, sadece yalın tonunu veren bu tasvir, saldıran tarafa da savunan tarafa da uyar; amaç, arazi vb. gibi tekil hususlar bu tonu esaslı şekilde değiştirmeden tasvire dahil edilebilir.

Fakat bugünkü meydan muharebeleri rastlantıyla bu şekli almış değildir; aksine, taraflar savaş araçları ve savaş sanatı bakımından aşağı yukarı aynı durumda bulunduklarından ve büyük ulusal çıkarların kabul etmediği savaş unsurları ortaya çıkmış olduğundan bu şekli almış ve normal rayına oturmuştur. Bu iki koşul karşısında meydan muharebeleri bu karakterlerini daima muhafaza edeceklerdir.

Kuvvet, arazi vb.'nin münferit değişme değerini belirlemek istediğimiz zaman, bugünkü meydan muharebelerinin bu tasviri, bize herhangi bir yerdekinden daha yararlı olacaktır. Fakat bu tasvir sadece son zamanlardaki genel, büyük ve kesin muharebeler için geçerlidir. Küçük muharebelerin karakteri de bu yönden değişmiştir; ama büyüklerden daha az değişmiştir. Bunun ispatı taktiğe girer; fakat, bu konunun devamında bazı seferlerden örnekler vererek bunu açıklama imkanı bulacağız.

Üçüncü Bölüm
GENEL OLARAK MUHAREBE

Asıl savaş faaliyeti muharebedir; diğer bütün faaliyetler muharebenin desteği, taşıyıcısıdırlar. O halde muharebenin tabiatına şimdi dikkatle bakalım.

Muharebe çarpışmadır ve bu çarpışmada amaç, düşmanın imhası ya da mağlup edilmesidir. Fakat münferit muharebede düşman, karşımızda bulunan muharip kuvvetlerdir.

Bu basit bir tanıtımdır; buna tekrar döneceğiz; ama bunu yapmadan önce bir dizi diğer tanıtımı yazmak zorundayız.

Devleti ve devletin savaş gücünü bir bütün olarak düşünecek olursak en doğal tanıtım, savaşı büyük bir muharebe olarak düşünmektir. Medenileşmemiş halkların basit ilişkileri de bundan çok farklı bir şey değildir. Fakat bizim savaşlarımız, aynı zamanda cereyan eden veya birbirini izleyen büyük küçük sayısız muharebelerden oluşur ve faaliyetin böyle pek çok tekil eyleme bölünmesinin nedeni, aramızda savaş çıkmasına neden olan ilişkilerin çok çeşitli olmasıdır.

Bizim savaşlarımız son amacı, yani politik amacı, her zaman öyle basit bir amaç değildir ve bir tek büyük hareketle değil, bir bütün olarak birbirine bağlı birçok büyük küçük hareketle ulaşılabilecek bir amaçtır; hareketler, bu duruma uymak zorundadır. O halde her tekil hareket bir bütünün parçasıdır ve sonuçta bu bütünün amacına bağlı özel bir amacı vardır.

Her stratejik hareketin, bir muharebe hareketi sayılabileceğini, çünkü stratejik hareketin bir silahlı kuvvet kullanma eylemi

olduğunu ve muharebe fikrinin temelinde daima bunun yattığını evvelce söylemiştik. O halde stratejik alandaki bütün savaş etkinliklerini tekil muharebelerin birliğine indirgeyebilir ve sadece bu tekil muharebelerin amacıyla meşgul olabiliriz. Bu özel amaçları, ancak yavaş yavaş tanıyacak ve bunları doğuran nedenlerden ileride söz edeceğiz. Burada, büyük küçük her muharebenin bütüne bağlı özel bir amacı olduğunu söylemek bizim için yeterlidir. Durum böyle olunca, düşmanın imhası ya da mağlup edilmesi sadece bu amacın aracı olarak kabul edilebilir; kuşkusuz böyledir de.

Fakat bu sonuç yalnız kendi şekli içinde doğrudur ve yalnız düşüncelerin kontrolündeki iradelerin tutarlılığı bakımından önemlidir ve aradığımız şeyi bundan çıkarmak kestirme yoldur.

Düşmanın üstesinden gelmek, düşmanı mağlup etmek nedir? Öldürmek ya da yaralamak, veya başka bir şekilde düşmanın bütün silahlı kuvvetlerinin ya da artık muharebeye devam etmek istemeyeceği kadar çok kuvvetinin imhasıdır. O halde, diğer bütün özel amaçları bir tarafa bıraktığımız takdirde düşmanın tamamen ya da kısmen imhasını bütün muharebelerin tek amacı olarak kabul edebiliriz.

Şimdi biz, pek çok durumda ve özellikle büyük muharebelerde, muharebenin niteliğini belirleyen ve muharebeyi tüme bağlayan özel amacın, genel amacın zayıf bir şekli ya da sadece muharebenin nitelenmesi bakımından önemli, ama genel amaçla karşılaştırıldığında önemsiz bir ikincil amaç olduğunu iddia ediyoruz ki, bu amaca ulaşıldığında genel amacın ancak önemsiz bir bölümünün sağlanmış olacağını gösterir. Eğer bu iddia doğru ise, düşman silahlı kuvvetlerinin imhasını araç ve daima başka bir şeyi de amaç olarak kabul eden düşüncenin kendi şekli içinde gerçek olduğu görülecektir; fakat, düşman silahlı kuvvetlerinin imhasının amacın içinde bulunan ve amacın zayıf bir gereği olduğu anımsanmayacak olursa yanlış sonuçlara varılabilir.

Bunun anımsanmaması, son savaşlardan önce tamamen yanlış görüşler ileri sürülmesine, sistemlerin parçalanması gibi eğilimler doğmasına neden oldu; böylece teori, sanatın çok yükseldiğine inandı ve asıl aracı, yani düşman silahlı kuvvetlerinin imhası ihtiyacını daha az düşündü.

Diğer yanlış varsayımlar kabul edilmemiş ve düşman silahlı kuvvetlerinin imhası yerine, kendilerine yanlış etkiler atfedilen diğer bazı şeyler konmamış olsaydı, elbette böyle bir sistem meydana gelemezdi. Konu teşvik ettiği için biz bu sistemle mücadele edeceğiz; ama, bunun önemini ve gerçek değerini açıklamadan, yalın ve biçimsel bir gerçeğin neden olabileceği sapmalara karşı uyarmadan muharebeden söz edemeyiz.

Fakat, çoğu zaman ve en önemli durumlarda asıl meselenin düşman silahlı kuvvetlerinin imhası olduğunu nasıl ispat edeceğiz? Düşman silahlı kuvvetlerinin küçük bir bölümünü doğrudan imha eden olağanüstü sanatkârane bir şekilde daha büyük dolaylı sonuçlara ulaşma olanağı olduğunu kabul eden ya da küçük fakat çok ustaca indirilen darbelerin düşmanın iradesini çökerteceğini ileri süren ve bu yöntemleri yolun kısaltılması sayan çok ince düşünüşe nasıl karşı koyacağız? Hiç kuşkusuz bir yerdeki muharebe diğer bir yerdekinden daha değerlidir; hiç kuşkusuz stratejide de muharebeler sanatkârane bir sırayla birbirini izlerler ve bu düzen strateji sanatından başka bir şey değildir; niyetimiz bunu inkar etmek değildir; fakat biz, düşman silahlı kuvvetlerinin doğrudan imhasının her yerde üstün tutulduğunu iddia ediyoruz. Başka hiçbir şeyi değil, bu üstün önemi burada savaş prensibine kazandırmak istiyoruz.

Bununla beraber taktikte değil, stratejide bulunduğumuzu, dolayısıyla az kuvvet kullanarak çok miktarda düşman silahlı kuvvetini imha edebilecek araçlardan söz etmek durumunda olmadığımızı, aksine imhadan, doğrudan taktik başarıları anladığımızı ve nihayet büyük taktik başarıların büyük stratejik başarılara götürebileceğini iddia ettiğimizi ya da taktik başarıların savaşın sevk ve idaresinde ne kadar önemli olduğunu bir kez daha dile getirmek istediğimizi anımsamak zorundayız.

Bu iddianın ispatı bize oldukça kolay görünüyor; bu, bütün sanatkârane kombinasyonlar için gerekli zamana bağlıdır. Düşman pasif bir madde olarak düşünüldüğü sürece, sanatkarane kombine (birleşik) bir darbenin etkisi, hiç kuşkusuz basit bir darbeden daha büyük olacaktır. Ancak bütün birleşik darbeler daha fazla zaman ister ve bu zamanın, hazırlık halinde bulunan büyük kuvvetlerin bir karşı taarruzla etkinliklerinin bir bölümünü kaybetmelerine meydan veril-

meden sağlanması zorunludur. Düşman, kısa zamanda indirilebilecek basit bir darbe indirmeye karar verecek olursa ön almış olur ve büyük planın etkisini azaltır. O halde birleşik bir darbeyi değerlendirirken, hazırlanması sırasında meydana gelebilecek bütün tehlikeleri dikkate almak gerekir; böyle bir darbe ancak düşmanının daha kısa sürede hazırlayacağı bir darbeyle taciz edeceğinden korkulmadığı zaman kullanılmalıdır. Böyle bir taciz olasılığı fazla olduğu durumda biz de daha kısa hazırlık isteyeni seçmeliyiz. Düşmanın durum ve karakterinin ve diğer koşullarının gerektirdiği ölçüde bu hazırlık azaltılır. Soyut kavramların zayıf etkilerini bir tarafa bırakacak ve gerçek hayata inecek olursak, artık cesur, kararlı bir düşmanın bize uzun vadeli sanatkârane kombinezonlar yapacak zaman bırakmayacağını ve böyle bir düşman karşısında sanata daha çok muhtaç olduğumuzu anlarız. Böylece basit ve doğrudan sonuçların kombine sonuçlardan üstün olduğunu görmüş oluyoruz.

Ama bizim düşüncemiz, basit darbenin en iyi olduğu değildir, biz daha çok, hareket imkanlarının müsaadesi dışında gerilerden hazırlığa başlanamayacağı ve bunun, düşmanın muhariplik derecesine göre çoğu kez direkt muharebeye götüreceği düşüncesindeyiz. O halde, kombine planların yönü bakımından düşmana uzak mesafelerden üstünlük sağlayabilmek için düşmana daima ters istikametten yaklaşma olanakları araştırılmalıdır.

Bu karşıtlıkların temel taşları araştırılacak olursa birinde aklın, diğerinde cesaretin bulunduğu görülür. Büyük bir akılla birleşen ılımlı bir cesaretin, ılımlı bir akılla birleşen büyük bir cesaretten daha etkin olacağına inanmak yanıltıcı olabilir. Bu unsurlar mantıklı ilişkiler içinde düşünülünce, tehlikenin kol gezdiği ve asıl egemen unsurun cesaret olması gereken bir sahada aklı cesaretten yararlı saymak uygun da olmaz.

Bu soyut gözlemden sonra, bizi bu yöne iten ve bu tür gözlemlere vesile olan tek nedenin, daha ziyade başka bir sonuç vermekten çok uzak olan deneyim olduğunu söylemek istiyoruz.

Tarihi tarafsız olarak okuyanlar, enerjik bir sevk ve idarenin, silahlı kuvvetlerin şan, şeref ve başarısına diğer bütün savaş meziyetlerinden daha çok katkıda bulunduğunu kabul etmekten kendilerini alamayacaklardır.

Düşman silahlı kuvvetlerinin imhasını yalnız savaşın bütününde değil, tekil muharebelerde de asıl sorun olarak gören ilkemizin nasıl uygulanılacağı ve savaşın doğurduğu durum ve koşulların zorunlu kıldığı şekillere ve koşullara nasıl uydurulacağı sonra öğrenilecektir.

İlk önce sadece bu ilkenin genel önemini belirttik ve bu sonuçla tekrar muharebeye dönüyoruz.

Dördüncü Bölüm
BİR ÖNCEKİ BÖLÜMÜN DEVAMI

Önceki bölümde muharebenin amacının düşman silahlı kuvvetlerini imhası olduğunu açıkladık ve özel bir gözlemle bunun çoğu durumda ve büyük muharebelerde gerçek olduğunu, çünkü düşman kuvvetlerinin imhasının savaşta daima egemen rol oynadığını ispat etmeye çalıştık. Düşman silahlı kuvvetlerinin bu imhasına eklenebilecek ve az çok üstün gelebilecek diğer amaçları bir sonraki bölümde genel olarak nitelendirecek ve nihayet bunları da yavaş yavaş tanıyacağız; burada muharebeyi bu amaçlardan tamamen soyutluyor ve düşmanın imhasını, münferit muharebenin tek ve yeterli amacı olarak kabul ediyoruz.

Şimdi, düşman silahlı kuvvetlerinin imhasından ne anlaşılması gerekir? Bizim kendi kuvvetlerimizden nispeten daha büyük olan düşman silahlı kuvvetlerinin bir miktar azaltılması anlaşılmalıdır. Eğer sayıca düşmandan üstünsek, iki tarafın da eşit zayiat vermesi halinde, zayiatın mutlak büyüklüğü bize, düşmandan daha küçük gelecektir ve dolayısıyla bir yarar olarak kabul edilecektir. Burada muharebeyi, bütün amaçlardan soyutlanmış saydığımız için düşman silahlı kuvvetlerinin daha büyük ölçüde imhasının dolaylı amaç olarak kullanıldığı durumları da konunun dışında bırakmak zorundayız. Bununla beraber, karşılıklı tahrip sürecinde sağladığımız herhangi bir doğrudan kazanç da amaç olarak kabul edilebilir; çünkü bu kazanç, seferin bütün hesabını etkileyen ve seferin sonunda daima kâr olarak görünen mutlak bir kazançtır. Düşmanımız üzerinde kazanılacak diğer her zaferin, ya başka

amaçları ya da ara sıra görülen göreli bir faydası olacaktır. Bunu bir örnekle açıklayalım.

Eğer becerikli bir düzenle düşmanımızı tehlikeyi göze almadan, muharebeyi sürdüremeyeceği sakıncalı bir duruma sokacak olursak ve düşman, kısa bir direnişten sonra geri çekilirse, burada onu yendiğimizi söyleyebiliriz. Fakat düşmanı yenme sırasında bizim silahlı kuvvetlerimiz düşmanınkinden daha çok zayiat vermişse, seferin sonundaki nihai hesapta, eğer böyle bir başarıya zafer denebilirse bu zaferden hiçbir şey kalmayacaktır. O halde, düşmanın yenilmesi, yani düşmanın muharebeden vazgeçmek zorunda kalacağı bir duruma sokulması gerçekte dikkate alınmıyor ve bu nedenle de amacın tanımlanmasına sokulmuyor; çünkü, yukarda söylendiği gibi, tahrip sürecinde elde edilen doğrudan kazanç olarak geriye bir şey kalmıyor. Fakat bunun nedeni sadece muharebe sırasında verilen zayiat değildir; yenilen kuvvetlerin çekilmesinden sonra muharebenin direkt sonucu olarak ortaya çıkan zayiat da buna dahildir.

Muharebenin gerçekleşmesi sırasında silahlı kuvvetlerin verdikleri fiziki zayiatın yenen ile yenilen arasında nadiren büyük bir fark gösterdiği, çoğu kez hiç fark olmadığı, hatta bazen de ters olduğu ve yenilenin gerçek zayiatının ancak çekilmeden sonra ortaya çıktığı, yenen tarafın bu zayiatı düşmanla paylaşmadığı bilinen bir şeydir. Artık sarsılmış olan piyade taburlarının zayıf kalıntıları süvariler tarafından yıkılır; yorulmuş, bitkin insanlar oldukları yerlerde yatar kalırlar; kırılmış toplar ve barut arabaları oldukları yerde dururlar; diğerleri kötü yollarda yeterince hızlı ilerleyemezler ve düşman süvarisi bunlara yetişir; tekil topluluklar gece yollarını şaşırır ve savunmasız olarak düşmanın eline düşerler; artık kesinlikle belli olduktan sonra zafer, çoğu kez böyle tamamlanır. Eğer zafer, aşağıdaki şekilde analiz edilmezse burada bir ilişki meydana gelir.

Tarafların, muharebenin cereyanı sırasında uğradıkları tek zayiat, silahlı kuvvetlerin verdiği fiziki zayiat değildir; silahlı kuvvetlerin morali de sarsılır, kırılır ve bozulur. Sadece insan, hayvan ve top kaybedilmez; düzen, güven, tutarlılık ve muharebeye devam edilip edilemeyeceğini inceleyen plan da kaybolur. Burada sonucu bu moral güçler belirler ve yenenin yenilenden çok zayiat verdiği hallerde kesin sonucu belirleyen bu moral güçlerdir.

Fizikî zayiatın oranını muharebenin gerçekleşmesi sırasında tespit etmek güçtür; ama moral kaybının oranını tespit güç değildir. Bunu, başlıca uca iki şey belli eder. Birincisi, üzerinde muharebe edilen arazinin kaybıdır; ikincisi, düşman ihtiyatlarının üstünlüğüdür. İhtiyatlarımız, düşmanınkine oranla ne kadar azalırsa dengeyi korumak için o kadar çok kuvvet kullanmamız gerekir, komutanın içindeki soğukluk, ve kendi birliklerini küçümsemesi düşmanın moral üstünlüğünün belirgin delilidir ve bu insanı nadiren yanıltır. Fakat asıl sorun, sürekli muharebe eden bütün birliklerin az ya da çok yanmış cüruf gibi görünmeleridir; bu birlikler harcanmış, erimiş, fiziki-moral güçlerini yitirmişlerdir; cesaretleri de kırılmıştır. O halde böyle bir birlik –mevcudunun azalmış olmasından başka– artık muharebeden önceki durumundan çok uzaklaşmış bir kuruluş olarak kabul edilir ve kullanılan ihtiyatların miktarı, moral gücün kaybında bir ölçek gibi açıklanır.

Gerçi arazi kaybı ve taze ihtiyatların yokluğu, moral olarak geri çekilmeyi tayin eden iki ana sorundur, ama büyük kısmın planı vb gibi diğer ayrıntılar da hiçbir zaman dikkatten uzak tutulmamalı ve gölgede bırakılmamalıdır.

O halde her muharebe fiziki ve moral kuvvetlerin kanlı ve yıkıcı bir şekilde eşitlenmesidir. Sonunda her iki kuvvetten de kimin elinde fazla kalırsa o galip gelir.

Muharebede moral gücün yitirilmesi, kararın egemen nedenidir. Karar verildikten sonra moral gücünün kaybı yükselmeye devam eder ve bütün harekâtın sonunda tepe noktasına ulaşır. O halde moral gücün yitirilmesi, muharebenin asıl amacı olan kazancı, moral gücün tahribinde aramanın da aracıdır. Kaybolan düzen ve birlik, çoğu kez tekil mukavemetlerin kolayca bozulmasına neden olur; büyük kuvvetlerin cesareti kırılmıştır, tehlikeyi unutturan kayıp ve kazanç hakkındaki ilk heyecan yatışmıştır ve çok kişi tehlikeyi şimdi, cesaretin meydan okumasında değil, katı bir çekimserliğin yaratacağı zararda görmektedir. Böylece düşman zaferinin ilk anında araç zayıflamış ve gevşemiştir ve bu nedenle tehlikeye tehlikeyle karşılık vermek uygun değildir.

Galip gelen, kazancı moral güçlerin tahribine dönüştürmek için bu zamandan yararlanmak zorundadır; bunu nasıl yapacağını hiç

kuşkusuz bilir; düşmanın moral gücü yavaş yavaş düzelir; düzen kurulur, cesaret tekrar yükselir ve çoğu zaman kazanılan üstünlükten geriye çok az bir şey kalır; hatta hiçbir şey kalmaz, çok nadir olmakla beraber bazı tekil durumlarda intikam ve daha kuvvetlenen düşmanlık duygusu ters etki yapar. Buna karşın ölülerin, yaralıların, esirlerin ve zapt edilen topların sağladığı kazanç hiçbir zaman hesaptan çıkarılmaz.

Kayıplar, muharebede daha çok ölülerden ve yaralılardan, muharebeden sonra ise daha çok kaybedilen top ve esirlerden oluşur. Ölü-yaralı olarak verilen kayıpları yenen de yenilen de az, çok paylaşır; ama kaybedilen toplar ve esirler böyle değildir; bu nedenle bunlar, taraflardan birinde –en azından orada– önemli miktarda fazla bulunur. Bu nedenle toplar ve esirler her zaman zaferin gerçek alameti ve zamanda da ölçüsü kabul edilirler; çünkü, zaferin büyüklüğünü kuşkuya yer bırakmayacak şekilde belirlerler. Bu, moral üstünlüğü gecesini, başka herhangi bir durumdan daha iyi belli eder; özelikle ölü ve yaralı sayısı karşılaştırılınca. Burada moral etkilerin yeni bir gücü ortaya çıkıyor.

Muharebede ve muharebeyi takip eden ilk anlarda çöken moral güçlerin yavaş yavaş tekrar düzeleceğini ve çoğu kez bu güçlerin tahribinden eser kalmayacağını söylemiştik; bu, küçük birliklerde görülen bir durumdur; büyük birliklerde nadiren görülür. Bu aynı zamanda orduda görülen bir haldir; bu ordunun tabi olduğu devlet ve hükümette ya hiç görülmez ya da pek seyrek görülür. Buralarda hal ve koşullar, daha ziyade tarafsız olarak ve tepeden bakarak değerlendirilir; düşman tarafındaki zafer alametlerinin kapsamı ve düşmanın ölü ve yaralı olarak kayıplarına bakılarak zafiyetinin ve yetersizliğinin derecesi kolayca anlaşılır.

Moral kuvvetlerdeki eşitliğin bozulmasını kesinlikle küçümsememeliyiz; çünkü moral kuvvetlerin mutlak bir değeri yoktur ve nihai sonuçta muhakkak görünmezler; fakat o kadar büyük bir ağırlığa sahip olabilirler ki, bu dayanılmaz kuvvetle herkes yenilebilir. Bu nedenle moral kuvvetler, çoğu kez harekâtın büyük hedeflerinden biri olur; bundan başka bir yerde söz edeceğiz. Burada moral kuvvetlerin birkaç asli durumunu gözden geçirmek zorundayız.

Bir zaferin moral etkisi, silahlı kuvvetlerin kapsamıyla artar; ama eşit ölçekte değil; artan ölçüde, yani sadece kuvvetin kapsamına göre değil, yoğunluğuna göre de artar. Yenilen bir tümende düzen kolayca tekrar kurulabilir. Donan bir uzvun kolayca tekrar vücudun diğer kısmının sıcaklığına ulaşması gibi, yenilen bir tümenin cesareti de ordunun diğer kısmıyla karşılaşır karşılaşmaz, kolayca ordunun cesaretine yükselir. O halde küçük zaferlerin etkisi tamamen ortadan kalkmaz; ama düşman üzerindeki etki kısmen kaybolur. Eğer yenilen ordu ise böyle olmaz; çünkü tümenler hep birlikte çökerler. Büyük bir ateş, birçok küçük ateşin yarattığı sıcaklıktan çok daha başka bir sıcaklığa ulaşır.

Zaferin moral ağırlığını belirleyen diğer bir nokta, birbirleriyle dövüşen silahlı kuvvetler arasındaki orandır. Az kuvvetlerle kazanılan zafer, sadece iki kat kazanç değildir; aynı zamanda, yenilenin karşılaşmaktan daima korkacağı büyük ve genel bir üstünlüğü de gösterir; fakat gerçekte bu etki her zaman fark edilmez. Harekâtın ilerleyişi sırasında düşmanın gerçek kuvveti hakkındaki bilgimiz, normal olarak, o kadar belirsiz, kendi gücümüzü değerlendirişimiz o kadar gerçekdışıdır ki, üstün olan taraf, aradaki orantısızlığı ya hiç ya da uzun süre hesaba katmaz; böylece, üstünlüğün kendisine sağlayacağı moral yararın büyük bölümünü yitirir. Bilgisizliğin, gururun ya da tedbirli bir akıllığın baskısı altında tutulan böyle bir üstünlük, ancak tarih kitaplarında bu baskıdan kurtulur ve orduyu ve komutanını över, göklere çıkarır; ama bu moral gücün çok önce cereyan etmiş olaylar üzerinde artık hiçbir etkisi olamaz.

Zafere vücut veren esirler ve zapt edilen toplar, zaferin gerçek görünümünü sağlayan şeyler olmakla beraber muharebenin sonucu da tercihen bunlara dayanılarak hesap edilir; ölü ve yaralılarla düşmanın imhası burada sadece araç olarak görünür.

Bunun muharebedeki tertipler üzerindeki etkisinin ne olduğu stratejiyi hiç ilgilendirmez; ama kendi gerimizin güvenliği ve düşman gerisinin tehdidi nedeniyle muharebenin belirlenmesi, netleştirilmesi ve açılması bununla yakından ilgilidir. Esirlerin ve zapt edilen topların sayısı, büyük ölçüde bu noktaya bağımlıdır ve bazı durumlarda taktik, bu nokta için tek başına yeterli olmaz; özellikle stratejik koşullar taktiğe çok ters düştüğü takdirde.

İki cephede dövüşmek tehlikesi ve daha da kötüsü geri çekilme imkanının kalmaması, hareketleri ve mukavemet gücünü felce uğratır, zafer ve yenilgi seçeneklerini etkilerler; bunlar ayrıca yenilgi halinde zayiatı da artırır ve çoğu kez zayiatı azami haddine, yani imhaya kadar götürürler. O halde gerinin tehdit edilmesi, yenilgiyi olanaklı, hatta kesin hale getirir.

Buradan, savaşın tüm sevk ve idaresi, özellikle büyük ve küçük muharebeler için gerçek bir içgüdü doğuyor: Kendi gerimizi güvenlik altına almak ve düşmanın gerisini kazanmak. Zafer kavramından, evvelce görmüş olduğumuz gibi, sırf öldürmekten başka sonuç çıkıyor.

O halde bu çabada biz muharebenin ilk yakın ve tamamen genel tarifini görüyoruz. Kuvvetin yalın darbesinin yanı sıra kendi gerimizi güvenlik altına alma ve düşman gerisini kazanma konularından birini ya da ikisini hesaba katmayan bir muharebe düşünülemez. En küçük birlik bile gerisini düşünmeden düşmanın üzerine atılamaz ve çoğu zaman bu birlik düşmanın gerisini kavramayı da düşünür.

Karmaşık durumlarda bu içgüdünün doğru yola gitmeyi nasıl engellediğinden, daha yüksek gözlemlerin güçlüğü içinde bu içgüdünün çoğu kez nasıl yumuşadığından burada fazla söz etmeyeceğiz; onu muharebenin bir genel doğa kanunu olarak tanımlamakla yetineceğiz.

O halde bu içgüdü, her yerde etkindir, doğal ağırlığıyla her yerde baskı yapar ve böylece, bütün taktik ve stratejik manevraların etrafında döndüğü bir nokta olur. Şimdi zaferin genel anlamına göz atacak olursak, bunda üç unsur buluruz;

1. Düşman zayiatının fiziki kuvvetlerde ve
2. Moral kuvvetlerde daha büyük oluşu,
3. Düşmanın niyetinden vazgeçtiğini resmen dile getirmesi.

Tarafların ölü ve yaralılar hakkındaki raporları hiçbir zaman tam değildir; nadiren doğrudur ve çoğu zaman da kasıtlı olarak yanlış yazılırlar. Zafer alametlerinin sayısı da nadiren tam güvenilir olarak verilir; bu nedenle, bu sayının çok büyük olmadığı yerlerde zafer kuşkusu devam eder. Moral gücün kaybından, zafer alametleri dışında geçerli bir ölçü çıkarılamaz; o halde birçok durumda zaferin tek gerçek delili olarak, sadece düşmanın muharebeden vazgeçmesi

kalmaktadır. O halde, sancağın indirilmesi suçun kabulü olarak görülmelidir; bu tekil durumda, düşman böylece hak ve üstünlük sahibi olur; bozulan dengenin diğer bütün moral sonuçlarının henüz farklılığını koruduğu taraftaki bu aşağılık durum ve utanç, zaferin önemli bir yönünü teşkil eder; ordu dışında kamuoyunu, savaşan iki devlette de halkı ve hükümeti ve diğer bütün katılanları etkileyen zaferin sadece bu yönüdür.

Fakat niyetten vazgeçmekle muharebe ve sahasından çekilmek tamamen birbirinin aynı şeyler değildir; özellikle muharebenin inat ve sebatla sürdürüldüğü yerlerde. Kimse, inatçı bir direnişten sonra geri çekilen muharebe ileri karakollarının niyetlerinden vazgeçmiş olduklarını söyleyemez. Düşman silahlı kuvvetlerinin imhasını amaçlayan muharebelerde bile muharebe sahasından çekilme her zaman bu niyetten vazgeçildiği anlamına gelmez; örneğin, ülkenin adım adım savunulması halinde önceden niyet edilen geri çekilmeler gibi. Bütün bunlar, muharebelerin özel amacı dediğimiz şeylerdir; burada dikkatleri, çoğu zaman niyetten vazgeçmekle muharebe sahasından çekilmenin birbirinden ayırt edilmesinin güç olduğuna ve orduda ve ordu dışında meydana gelecek izlenimin küçümsenmemesi gerektiğine çekmek istiyoruz.

Bu, evvelce kazanılmış şan ve şerefleri bulunmayan komutanlar ve ordular için özellikle güç bir durumdur; çünkü çekilmeyle sonuçlanan bir sürü muharebenin –hiç de öyle olmadığı halde– yenilgiyle sonuçlanmış muharebeler olarak görülebildiği ve bu görünümün çok zararlı etki yaptığı tecrübeyle sabittir. Çekilenin bu durumda esas amacını açıklamak suretiyle her yerde moral etkiyi önlemesi mümkün değildir; çünkü bunu etkin şekilde yapabilmek için planını tamamen açıklaması gerekir; planın açıklanması ise –kolayca anlaşılacağı üzere– esas çıkarına tamamen ters düşer.

Bu zafer kavramının özel önemine dikkatleri çekmek için, zafer alametleri önemli olmayan (birkaç bin esir ve 20 top) ve Büyük Friedrich'in Silezya'ya çekilmeye karar vermiş ve bütün durumunu buna göre hazırlamış olmasına rağmen muharebe sahasında beş gün kaldığı Soor Meydan Muharebesi'ni[70] hatırlatmak istiyoruz.

(70) Soor Meydan Muharebesi 30 Eylül 1745 'te Prusya Ordusu ile Saksonya ve Avusturya orduları arasında gerçekleşmiştir. İkinci Silezya Savaşı'na (1744-1745) dahil-

Friedrich, bizzat kendisinin de söylediği gibi, bu zaferin moral ağırlığıyla barışa yaklaşacağına inanıyordu; gerçi barış için Lausitz'deki Katholisch-Hennersdorf[71] ve Kesseldorf[72] muharebeleri gibi daha birkaç zaferin kazanılması gerekmiş ise de Soor Muharebesi'nin moral değerinin sıfır olduğu söylenemez.

Zafer, özellikle moral gücü sarsmış ve bu yüzden zafer alametleri, anormal bir düzeye çıkmış ise, bu durumda kaybedilen muharebe, hiçbir zafere karşı koyamayan bir yenilgi olur. Böyle bir yenilgiden yenilenin moral gücü çok aşırı derecede çökeceğinden mukavemet yeteneği tamamen ortadan kalkar ve bütün hareket, çekilmeden, yani kaçmaktan ibaret olur.

Jena ve Belle-Alliance yenilgidirler; ama Borodino değil.[73]

Olaylar yalnız derece bakımından farklı olduğundan burada münferit alametler, titizlik göstermeden genelleştirilebilir; ama teorilerin açıklığa kavuşturulması için, bir merkez olarak kavramlara sıkı sıkıya bağlı kalınması da çok önemlidir. Yenilgi halinde bu yenilgiye uygun düşen zaferi ve basit bir zafer halinde düşmanın buna uygun düşen yenikliğini tek sözcükle anlatamayışımız terminolojimizin bir eksikliğidir.

---

dir. Bu muharebede Prusya ordusu 145 subay, 3.731 er ve erbaş kaybetmiştir. Saksonya ve Avusturyalı müttefiklerin kaybı ise 214 subay 7.230 er ve erbaştı. Büyük Friedrich, bu muharebeyle seferin bittiğini sanıyordu, "Geschichte meiner Zeit" (Zamanımın Tarihi) adlı eserinde "Cesur bir savunmadan sonra imha edilmek, muhakkak onur kırıcı firara dönüşecek bir geri çekilmede ölmekten daha şereflıydi" diyor.

(71) Prusya süvarisinin Saksonyalılara karşı 23 kasım 1745'te verdiği başarılı bir muharebedir.

(72) Prusyalıların 15 Aralık 1745'te Avusturya ve Saksonyalı müttefiklere karşı kazandığı zafer.

(73) Jena, Doğu Almanya'da bir kent, 14 Ekim 1806'da Napoleon burada Prusyalıları yenmişti; Belle Alliance, Brüksel'in 20 km güneyinde bir yer. Müttefiklerle Napoleon arasında 18 Haziran 1815'de gerçekleşen ve Napoleon'un kesin yenilgisiyle sonuçlanan Waterloo Muharebesi, bu isimle de anılır. Borodino, Orta Rusya'da Moskova'nın 110 km batısında bir köy; 7 Eylül 1812'de burada yapılan muharebede Napoleon, Rus Generali Kutusov'u çekilmeye mecbur etmişti. (ç.n.)

Beşinci Bölüm
MUHAREBENİN ANLAMI HAKKINDA

Bir önceki bölümde muharebeyi mutlak şekliyle ve aynı zamanda tüm savaşın küçültülmüş bir örneği olarak inceledikten sonra şimdi muharebenin, daha büyük bir bütününün bir parçası olarak diğer bölümlerle birlikte bulunduğu durum ve koşullara dönüyoruz. İlk önce, muharebenin taşıdığı anlamı daha yakından inceleyeceğiz.

Savaş, karşılıklı imhadan başka bir şey değildir; tanımlamaların içinde en normali bu görünüyor; belki gerçekte de böyledir; tarafların bütün güçleri büyük bir hacim içinde bir araya getirilmekte ve bütün başarılar, bu yığınların büyük bir darbesinde kazanılmaktadır. Bu tanımlama hiç kuşkusuz çok doğrudur ve şayet buna sıkı sıkıya sarılınır, dolayısıyla küçük muharebeler tıpkı rende gibi başlangıçta zorunlu fire olarak kabul edilirse, genelde çok yararlı olacak gibi görünmektedir. Bununla beraber konu hiçbir zaman bu kadar basit değildir.

Muharebelerin çok çeşitli oluşunun silahlı kuvvetlerin bölünmesinden kaynaklandığı kendiliğinden anlaşılır ve bu nedenle tekil muharebelerin daha yakın amaçları silahlı kuvvetlerin bölümüyle ifade edilir. Fakat bu amaçlar ve bu amaçlarla birlikte muharebelerin tüm işleyişi belirli sınıflarda toplanabilir ve şimdi tanıyacağımız bu sınıflar incelemelerimize açıklık getirecektir.

Bütün muharebelerin amacı hiç kuşkusuz düşman silahlı kuvvetlerinin imhasıdır; fakat bunun yanında daha başka amaçlar da bulunabilir; hatta bu amaçlar daha ağır basabilirler; o halde düşman silahlı kuvvetlerinin imhasının ne zaman asıl sorun, ne

zaman araç olduğunu ayırt etmek zorundayız. Düşman silahlı kuvvetlerinin imhası dışında bir muharebenin sahip olabileceği genel amaçlar, bir yerin ve bir maddenin ele geçirilmesi olabilir; bunlardan biri yalnız, ya da birkaçı bir arada bulunabilir; ama her durumda biri, asıl amaç olur. Savaşın, yakında sözünü edeceğimiz iki esas şekli olan saldırı ve savunmada bu amaçların ilki değişmez, fakat diğer ikisi değişir. O halde, bunu bir şemayla gösterirsek:

Taarruz Muharebesi	Savunma Muharebesi
1. Düşman silahlı kuvvetlerinin imhası;	1. Düşman silahlı kuvvetlerinin imhası;
2. Bir yerin zaptı;	2. Bir yerin savunulması;
3. Bir maddenin zaptı;	3. Bir maddenin savunulması.

Bununla beraber, muharebenin bu üç amacından hiçbirine girmeyen, düşmanın yerini ve kuvvetini keşfetme etkinliğiyle gösterileri hatırlayınca bu tanımlamaların, konunun kapsamını tamamen kavramadığı görülür. Bunları bir dördüncü sınıfa sokmak bizim için önemli bir zorunluluktur. İyi incelendiğinde keşif düşmanın nerede olduğunu, alarm düşmanın yorulduğunu, gösteri düşmanın bir noktayı terk etmek istemediğini ya da başka bir noktaya yöneleceğini gösterir ama bütün bu amaçlar, dolaylı olarak yukarıda belirtilen üç sınıfa, normal olarak da ikincisine girer; çünkü karşısındaki kuvvetin yerini ve gücünü keşfetmek isteyen düşman, bize gerçekten taarruz etmek, bizimle vuruşmak, bizi sürüp çıkarmak istiyormuş gibi hareket etmek zorundadır. Fakat bu aldatmaca hareketler gerçek amaç değildirler ve bu nedenle biz, taarruz edenin yukarda açıklanan üç amacına bir dördüncünün, yani düşmanı yanlış önlemler almaya sevk etmenin, başka bir deyişle bir gösteriş muharebesinin eklenmesini düşünmek zorundayız. Bu amacın yalnız saldırı için düşünülmesi eşyanın doğası gereğidir.

Diğer taraftan bir yerin savunulmasının iki şekilde olabileceğini belirtmek zorundayız: Ya mutlak savunma olur, bu takdirde savunulan noktadan asla vazgeçilmez; ya da nispi savunma olur ki, bu durumda savunulan noktaya bir süre için ihtiyacımız var demektir. Bu sonuncu şekil, muharebe ileri karakolları ve artçı birlikleri tarafından her zaman kullanılan muharebe şeklidir.

Muharebenin bu çeşitli amaçlarının, bizzat muharebenin düzeni üzerinde çok etkili olduğu kendiliğinden anlaşılır. Bir düşman karakolunun sadece bulunduğu yerden atılması istenirse başka türlü, tamamen imhası istenirse başka türlü hareket edilir. Bunun gibi, bir yerin ne pahasına olursa olsun savunulması isteniyorsa başka türlü, bu yerde sadece bir süre için düşmanın durdurulması isteniyorsa başka türlü hareket edilir; birinci halde geri çekilmeyle az çok ilgilenilir, ikincideyse geri çekilme esas konudur.

Bu gözlemler taktiğe aittirler; konuya daha büyük bir açıklık getirmek için örnek olarak buraya alınmışlardır. Muharebenin değişik amaçları hakkında strateji yönünden söylenmesi gerekenler, ileride bu amaçlara değinilen bölümlerde açıklanacaktır. Burada sadece birkaç genel düşüncenin kaydıyla yetineceğiz:

Birincisi, yukarıda görüldüğü gibi amaçların önemi aşağı yukarı bir sıraya göze azalır; böylece bu amaçların ilki, asıl meydan muharebesinde daima egemen olur. İkincisi, savunma muharebesinin kazanç getirmeyen son iki amacı özellikle böyledir; yani birinci, ikinci amaç olumsuz amaçlardır ve herhangi bir olumlu amacı kolaylaştırdıkları ölçüde dolaylı yardımları olabilir. Bu nedenle bu tür muharebelerin sık sık meydana gelmesi stratejik durum bakımından kötü bir işarettir.

Altıncı Bölüm
MUHAREBENİN SÜRESİ

Muharebeyi başlı başına değil de diğer silahlı kuvvetlerle ilişkili olarak inceleyince, muharebenin süresi özel bir önem kazanır.

Bir muharebenin süresi, bir bakıma ikinci derecede bir sonuç kabul edilmelidir. Yenen, hiçbir zaman bir muharebeyi yeterince çabuk sonuçlandırmış; yenilen, gereği kadar uzun sürdürmüş olamaz. Çabuk kazanılan zafer, zaferin daha güçlü olması demektir; yenilgiyi geç kabul etmek, zayiat pahasına alınan bir sonuçtur.

Bu genellikle gerçektir; fakat pratikte, anlamı nispi savunma olan muharebelerde kullanılmaları önemli olur. Savunmada çoğu kez bütün başarı sadece süredir. Süreyi, stratejik unsurlar arasına almamızın da nedeni budur. Bir muharebenin süresi, zorunlu olarak, muharebenin temel hal ve koşullarıyla uyumlu olur. Bu hal ve koşullar şunlardır: Kuvvetin mutlak büyüklüğü, karşılıklı kuvvetlerin ve silahların oranı ve bölgenin doğası, 20.000 kişi birbirini 2.000 kişiden daha çabuk ezemez; iki, üç kat üstün olan bir düşmana eşit kuvvetteki düşmana gösterildiği kadar uzun süre mukavemet gösterilemez. Bir süvari muharebesi, piyade muharebesinden daha çabuk sonuçlanır ve sırf piyadeyle yapılan bir muharebe, topçunun da katıldığı muharebeden daha çabuk biter. Dağlarda ve ormanlarda ovadaki kadar hızlı ilerlenemez. Bütün bunlar kendiliğinden anlaşılan şeylerdir.

O halde bundan şu sonuç çıkar: Eğer muharebe süresiyle bir amacın elde edilmesini sağlayacaksa kuvvet, silah oranı ve tertibatın dikkate alınması zorunludur. Fakat yaptığımız incelemede

bizim için bu kural, deneyimlerimizin aynı konuda verdiği sonuçları bu kurala bağlama çabasından daha az önemliydi.

8-10.000 mevcutlu normal bir tümenin çok üstün düşman karşısında ve pek elverişli olmayan bir arazide bütün silahlarıyla direnişi birkaç saat devam eder; eğer düşmanın üstünlüğü önemsizse ya da üstün değilse bu direniş tam yarım gün sürer. 3-4 tümenli bir kolordu tam iki misli zaman kazanabilir. 80-100.000 mevcutlu bir ordu yaklaşık 3-4 katı fazla zaman kazanır. Eğer geçecek zaman içinde muharebenin süratle başarıya ulaşmasını etkileyecek kuvvetler sağlanabilecekse, bu sürede büyük kuvvetler kendi haline bırakılabilir ve bölünmüş bir muharebe meydana gelmez.

Yukarıdaki sayıları deneyimlere dayanarak verdik; fakat kesin sonuç anını ve dolayısıyla muharebenin bitişini aslına yakın olarak karakterize etmek de bizim için önemlidir.

Yedinci Bölüm
MUHAREBENİN KESİN SONUCU

Kesin sonucu özellikle etkileyen her hareketin büyük önemi olmakla beraber, hiçbir muharebe tek başına bir hareketle kesin sonuca ulaşmaz. O halde bir muharebenin kaybedilmesi, dengenin aleyhte bir aşama bozulmasıdır. Fakat her muharebede kesin sonuç anı olarak kabul edilebilecek bir an vardır ki, o andan sonra başlayan muharebe yeni bir muharebedir; eski muharebenin devamı olamaz. Bir muharebenin hemen yapılacak bir yardımla kurtarılıp kurtarılamayacağına karar verebilmek için bu anı gayet açık şekilde görmek gerekir.

Kurtarılması olanaksız muharebelerde çoğu kez boşu boşuna yeni kuvvetler harcanmıştır; yeni kuvvet kullanmanın gerekli olduğu yerlerde ise çoğu kez buna karar vermekten kaçınılmıştır. Bu konuda pek de çarpıcı olmayan iki örnek veriyoruz:

Hohenlohe Prensi, 1806'da Jena'da 35.000 kişilik ordusuyla Naoleon'un 60-70.000 kişilik ordusuna karşı savaşı kabul edip de kaybedince ve 35.000 kişinin bu arada tamamen eridiği kabul edilince, general Rüchel, yaklaşık 12.000 kişiyle yeniden muharebeye girdi; sonuç, bu kuvvetin de aynı şekilde bir anda erimesi oldu.

Buna karşın aynı gün Auerstedt'te 28.000 kişilik bir kuvvete sahip olan Davout'a karşı 25.000 kişiyle öğleye kadar başarısız bir muharebe yapıldı; ama bozulmadan ve düşmandan daha fazla zayiat vermeden, hiç süvari kullanmadan. Buna rağmen kaybedilmesi olanaksız bu muharebeyi kazanmak için General Kalckreuth'un komutasındaki 18.000 kişilik ihtiyat kuvvetinin kullanılması ihmal edildi.

Her muharebe bir bütündür; muharebeyi oluşturan çarpışmalar, bir genel sonuçta birleşirler. Muharebenin kesin sonucu bu genel sonuçtur. Altıncı bölümde işaret ettiğimiz gibi, bu sonucun tam bir zafer olmasına gerek yoktur. Çünkü, çoğu kez plan bu amaçla yapılmamıştır, çoğu kez de düşman çok erken çekildiği için buna fırsat bulunamaz ve düşmanın inatla savunduğu birçok durumda da kesin sonuç, zafer denebilecek bir başarıdan önce alınır.

O halde soruyoruz: Normal olarak kesin sonuç anı hangisidir? Yani yeni ama yetersiz kuvvetler bir muharebenin olumsuz gidişini ne zaman artık düzeltemez?

Doğaları gereği kesin sonuçlu olmayan gösteriş muharebelerini bir tarafa bırakacak olursak:

1. Eğer amaç, müteharrik bir maddenin elde bulundurulmasıysa, bunun kaybedilmesi her zaman kesin sonuç demektir.

2. Eğer muharebenin amacı bir arazi parçasının elde tutulmasıysa, çoğu kez bu arazinin kaybı kesin sonuçtur; ama her zaman değil; yani bu bölge olağanüstü kuvvetli bir arazi ise kesin sonuçtur; kolay geçilen bir arazi, ne kadar önemli olursa olsun büyük bir tehlike olmaksızın tekrar alınabilir.

3. Muharebenin kesin sonuca ulaşmadığı diğer bütün durumlarda –yani düşman kuvvetlerinin imhasının asıl amaç olduğu durumlarda– kesin sonuç anı, yenen tarafın çözülmeye, dağılmaya ve beceriksizliğe son vererek ve yavaş yavaş artan gayretlerini yararlı kullanarak harekâta son verdiği andır. Kuvvetlerin yavaş yavaş yararlı kullanılmasından üçüncü kitabın onikinci bölümünde söz etmiş, fakat muharebenin stratejik bütünlüğünü bu bölüme bırakmıştık.

O halde ilerleyen tarafın düzensiz ve beceriksiz bir duruma hiç düşmediği ya da bizim kuvvetlerimiz az çok çözülürken düşman kuvvetlerinin yalnız küçük bir bölümünün düzen ve becerisini yitirdiği bir muharebe eski haline getirilemez; düşman becerisini yeniden kazanınca da bizim muharebeyi tekrar eski haline getirmemiz çok zayıf bir olasılıktır.

Fiilen savaşan kuvvet ne kadar küçük, varlığıyla onu destekleyen önlem ne kadar büyük olursa, zaferi elimizden alacak yeni düşman kuvveti de o kadar az olabilir ve muharebeyi kuvvet tasarrufuna çok dikkat ederek yöneten, kuvvetli ihtiyatların moral

etkisine her zaman önem veren komutanlar, zafere giden en güvenli yolu tutmuş olurlar. Yeni çağlarda özellikle Napoleon'un yönettiği savaşlarda Fransızların bu konuda büyük bir ustalık göstermiş oldukları kabul edilmelidir.

Ayrıca, yenen birlik ne kadar küçükse o kadar çabuk muharebe bunalımından kurtulur ve tekrar eski becerisini kazanır. Düşmanını alelacele takip eden küçük bir süvari karakolu birkaç dakikada tekrar eski düzenini alır ve bunalım uzun süre devam etmez. Bir süvari alayı, bunun için daha çok zamana muhtaçtır. Avcı hatlarına yayılmış piyadede bu daha uzun sürer, ağır silah taburlarında –özellikle bir bölümü şu yolu, diğer bölümü başka bir yolu izliyorsa ve muharebe alınan düzenin bozulmasına neden olmuş ise– çok daha uzun sürer; çünkü normal olarak hiçbiri diğerinin nerede olduğunu tam olarak bilmez. O halde yenen taraf, birbirine karışan ve kısmen düzenini yitiren kullanılmış birlik ve silahlarını bulduğu, biraz onardığı, uygun bir yerde topladığı an savaş makinesini tekrar düzene sokmuş demektir; birlik ne kadar büyükse bu anın o kadar geç geleceğini söyleyebiliriz.

Eğer gece galip tarafı buhrana sürüklerse, arazi kesik ve örtülü ise, bu an yine geç gelecektir. Fakat, bu iki noktada özellikle gecenin büyük bir koruyucu olduğu unutulmamalıdır; çünkü, 10 Mart 1814'te Laon'da York'un Marmont'a karşı hareketi buna güzel bir örnek teşkil ettiği üzere, gece taarruzu ancak nadir hallerde iyi bir başarı vaat eder. Aynı şekilde kesik ve örtülü arazi de uzun süren zafer bunalımlarında girişilecek bir tepkiye karşı koruma sağlar. O halde her ikisi de, yani hem gece hem de kesik ve örtülü arazi, bir muharebenin yeniden başlatılmasını kolaylaştıracak yerde güçleştirirler.

Kayıp verilmesi durumunda alelacele sağlanan yardımı, buraya kadar sadece silahlı kuvvetlerin artırılması olarak kabul ettik; yani her zaman olduğu üzere arkadan gelen bir takviye olarak gördük. Fakat yardıma gelen bu kuvvetler, düşmanın yanına ya da arkasına gelecek olurlarsa durum tamamen değişir.

Strateji konusuna giren yan ve geri taarruzlarının etkisinden başka bir yerde söz edeceğiz; burada bir muharebenin canlandırılması olarak ele aldığımız yan ve geri taarruzları esas itibariyle taktik konusudur ve burada taktik sonuçlardan söz ettiğimiz ve

anlattıklarımız da taktik konusuna girdiği için bunları söylüyoruz.

Düşmanın yan ve gerisine yönelen bir kuvvetin etkisi çok artar, ama her zaman bu böyle olmaz; aksine, düşmanın yan ve gerisine yönelen bir kuvvet aynı zamanda çok da zayıflar. Muharebenin cereyanı sırasındaki hal ve koşullar, burada değinemediğimiz diğer bütün konularda olduğu gibi bu konuda da kesin rol oynar. Burada bizim için iki husus önemlidir:

Birincisi, yan ve geri taarruzları kural olarak kesin sonuçtan çok, kesin sonuçtan sonraki başarı üzerinde yararlı etki yapar. Şimdi, bir muharebenin canlandırılmasında büyük başarı değil, her şeyden önce en elverişi kesin sonucun aranması gerektiğinden, muharebemizi canlandırmak için gelen yardımın düşmanın yan ve gerisine yönelmesinin, yani bizimle birleşeceğine bizden ayrı hareket etmesinin fazla yararlı olmayacağına inanılmaktadır. Fakat, çoğunluğun karşı tarafta olduğu ve ikinci konu nedeniyle bizim için önemli olan durumlar da yok değildir.

Bu ikinci konu, bir muharebeyi canlandırmak için yardıma koşan kuvvetin kural olarak yarattığı baskın etkisinin moral gücüdür.

Yan ve gerilere yapılan baskın, daima baskının etkisini artırır ve zafer sarhoşluğu içinde bulunan düşman yayılmış, dağılmış olduğundan çoğu kez buna karşı koyacak durumda olamaz. Kuvvet toplu bulunduğu ve bu gibi durumlar daima öngörüldüğü için muharebenin başlangıcında yapılacak bir yan ve geri taarruzunun fazla önemli olmayacağını ama son dakikada yapılacak bu tür taarruzların başka ağırlık kazanacağını kim fark etmez!

O halde düşmanın yan ve gerilerine saldırarak yapılacak bir yardımın, aynı ağırlığı daha uzun manivela koluyla kaldırmak gibi, çoğu kez daha etkili olacağını düşünmeden kabul etmek zorundayız. Böyle hareket edildiğinde, cepheden yapılacak bir taarruzla canlandırılması olanaksız bir muharebe aynı kuvvetle canlandırılabilir. Moral güçler üstünlük kazandığı için diğer etkenlerin hiç hesaba sığmadığı yer, gerçek cüret ve cesaret alanıdır.

Kuşkulu durumlarda olumsuz yönde gelişen bir muharebenin tekrar canlandırılıp, canlandırılamayacağına karar verebilmek için bütün bu noktalar göz önünde tutulmalı ve etkili kuvvetlerin bütün hareketleri dikkate alınmalıdır.

Muharebe henüz sona ermiş gibi görünmüyorsa, yardıma gelen kuvvetlerle açılacak yeni muharebe eskisiyle birleşir ve ortak bir sonuca ulaşılır; böylece ilk muharebedeki zararlar tamamen ortadan kalkar. Fakat muharebe kesin sonuca ulaşmışsa, birbirinden ayrı iki muharebe ve iki sonuç var demektir. Eğer yardıma gelen kuvvet, bir dereceye kadar düşmana yakın bir kuvvet değilse ikinci muharebeden tam bir başarı beklemek zordur. Fakat yardıma gelen kuvvet birinciyi dikkate almadan ikinci muharebeye girişebilecek kadar güçlüyse, yerinde bir başarıyla dengeyi ve hatta üstünlüğü sağlayabilir, ama birinci muharebenin sonucunu hiçbir zaman tamamen ortadan kaldıramaz.

Kunersdorf Muharebesi'nde Büyük Friedrich, ilk hamlede Rus mevzilerinin sol kanadını zapt etmiş ve 70 top almıştı, ama muharebenin sonunda mevzileri de topları da yitirdi ve bu ilk muharebenin tüm sonucu ortadan kayboldu. Burada tutunmak ve muharebenin ikinci bölümünü ertesi güne bırakmak mümkün olsaydı, ikinci muharebeyi Kral kaybetse bile ilk muharebenin kazancı daima ikincinin zararıyla denkleştirilebilirdi.

Fakat olumsuz bir muharebe, sonuçlanmadan önce durum kavranır da sade olumsuz sonucunun ortadan kaldırılmasıyla yetinilmeyerek daha büyük bir zaferin temelini oluşturacak bir çarpışmaya dönüştürülecek olursa, işte o zaman birinci muharebenin kötü sonucu tamamen ortadan kalkar. Muharebenin taktik akışı tam anlamıyla gözlerde canlandırılacak olursa, her bölümde elde edilen sonucun, muharebe tamamen sonuçlanıncaya kadar sadece geçici hükümler olduğu kolayca görülür; bu geçici hükümler, kesin sonuçla tamamen ortadan kaldırılamaz, ama tersine çevrilebilir. Kuvvetlerimiz ne kadar harap olmuşsa, düşman da bu yüzden o kadar perişan olmuş demektir; o halde düşmanın içinde bulunduğu bunalım o kadar fazla, dolayısıyla taze kuvvetlerimizin üstünlüğü de o kadar büyük olacaktır. Şimdi genel sonuç bizim lehimize dönerse, muharebe sahasını ve zaferi tekrar düşmanın elinden alırsak, bu sırada harcanan bütün güçler, bizim için önceki yenilgiyi zafere dönüştüren büyük bir fayda sağlamış olacaktır. Kaybedilen kuvvetleri dikkate alamadığından düşmana çok pahalıya mal olan bir zaferdeki en parlak silah başarısından bile, geride feda

edilen kuvvetlere duyulan pişmanlıktan başka bir şey kalmaz. Böylece zaferin çekiciliği ve yenilginin lanetlenmesi özel ağırlığı olan unsurlara dönüşür.

Bu nedenle, eğer kesin üstünlüğe ve düşmanın zaferine daha büyük karşılıkta bulunabilecek bir güce sahipsek, oldukça önemli olumsuz bir muharebeden sonra, bu muharebenin ikinci bir muharebeye dönüştürülmesine engel olmak daima daha iyidir.

Feldmareşal Daun, 1760'ta Liegnitz'de, muharebe devam ederken General Laudon'un yardımına gelmişti; fakat yeterli kuvvete sahip olmasına ve Laudon'un yenik düşmüş bulunmasına rağmen ertesi günü Kral'a saldırmadı.

Bu nedenle öncülerin bir muharebeden önceki kanlı muharebeleri ancak zorunlu, kötü bir durum olarak kabul edilmeli ve zorunlu olmayan her yerde bundan kaçınılmalıdır.

Şimdi başka bir sonucu gözden geçirmek zorundayız.

Bitmiş bir muharebe çözümlenmiş, tamamlanmış bir iş olduğuna göre yeni bir muharebeye karar verilmesinin nedeni olamaz; bu yeni muharebe, başka durum ve koşullardan meydana gelir. Fakat dikkate almamız gereken bir moral güç, bu sonucu reddeder: Bu intikam ve karşılık verme duygusudur. Bu duygu en büyük komutandan en küçük askere kadar herkeste vardır ve bu nedenle birlikler, ancak bir yenilgiyi telafi ettikleri zaman daha iyi bir morale sahip olurlar. Fakat bu, yenilen kuvvetin tüm kuvvetlerin önemli bir bölümü olmamasını gerektirir; çünkü aksi takdirde bu duygu takatsizlik içinde kaybolur gider.

O halde, kaybedilen bir muharebeyi yerinde telafi etmek ve bu amaçla –diğer koşullar da olanak veriyorsa– ikinci bir muharebe açmak için bu moral güçten yararlanmak gayet doğal bir eğilimdir. Bu ikinci muharebenin çoğu kez bir taarruz olması konunun doğası gereğidir.

Bu tür aynen karşılık verme muharebelerine tali muharebeler içinde pek çok örnek bulunabilir; fakat büyük muharebelerin, zayıf kuvvetleri çeken pek çok başka nedenleri vardır.

Üç gün önce iki kolordusu Montmirial'de yenilgiye uğrayan Blücher, hiç kuşkusuz karşılık verme duygusuyla 14 Şubat 1814'te üçüncü kolordusunu aynı yerde muharebeye sokmuştu. Bizzat

Napoleon ile karşılaşacağını bilmiş olsaydı elbette intikam almayı başka zamana bırakırdı. Oysa o, Marmont'tan intikam alacağını sanıyordu; fakat yanlış hesabının zararını çekti.

Muharebelerin devamı ve Blücher'in karar anı, iki kuvvet arasındaki mesafeye bağlı idi; bu mesafeyi karşılıklı muharebe imkanı belirliyordu. İki kuvvetin karşılıklı durumu, bir muharebe niyeti olduğu zaman taktik durum olur; ancak, birbirinden ayrı iki muharebenin düşünülmemesi ve kuvvetin işgal ettiği bölgenin stratejik bakımdan basit bir nokta sayılması gerekir. Fakat savaşta karşılıklı dövüşen kuvvetlerin birbirlerinden oldukça büyük mesafelerle ayrılmak zorunda kaldıkları, esas amaç bu kuvvetlerin karşılıklı muharebesi olmakla beraber birbirinden ayrı muharebelerin meydana gelmesi olasılığının yine de var olduğu haller sık sık görülür. Böyle bir tertiplenme, stratejik tertiplenmedir.

Bu tertiplenme, ayrı ayrı yollardan yürüyüşü, öncüleri ve yancıları, birkaç stratejik noktada destek görevi yapacak ihtiyatları, birbirinden uzak ordugâhlardan gelen tekil kuvvetlerin bir yere toplanmasını vb. konuları kapsar. Bu tertiplenmeler, bitip tükenmek bilmez ve stratejik hesapta adeta bozuk para gibidir; halbuki asıl muharebeler ve bu muharebelerle eşdeğerdeki hareketler, altın para ve Taler* değerindedir.

* XVI. yüzyıldan itibaren Almanya'da bir süre kullanılmış olan gümüş para. (ç.n.)

Sekizinci Bölüm
TARAFLARIN MUHAREBE İÇİN ANLAŞMASI

Hiçbir muharebe iki tarafın rızası olmadan meydana gelmez; bir düellonun esasını oluşturan bu fikirden hareket eden tarih yazarları, çoğu belirsiz ve yanıltıcı olan bir ifade şekli kullanmaktadırlar.

Yazarların incelemeleri, çoğu kez bir komutanın diğerine muharebe önerdiği, diğerinin bunu kabul etmediği fikri etrafında döner dolaşır.

Fakat muharebe, düellonun çok değişik bir şeklidir ve muharebenin temelini sadece karşılıklı muharebe arzusu yani rıza oluşturmaz, aksine muharebeyle ilgili amaçlar oluşturur. Bu temel, daima daha büyük muharebelerin hatta tüm savaşın amacı olarak düşünülen politik amaç ve koşullardır. Böylece, karşılıklı yenme arzusu ya ikinci plana düşer ya da tamamen ortadan kalkar; yerini daha büyük istekleri harekete geçiren bir gerilime bırakır.

Eski halklarda ve daimi orduların ilk günlerinde düşmana muharebe önermenin yararsız olduğu ifade edilirdi; günümüzde de çok kişi böyle düşünüyor. Eski halklarda her şey açık arazide, hiçbir engel olmadan gerçekleşirdi ve bütün savaş sanatı ordunun oluşturulması ve düzenlenmesinden yani savaş düzeninden ibaretti.

Şimdi ordular kural olarak siperlere girdiklerinden ordugâhlardaki mevziler el sürülmez kabul edilmekte ve savaş ancak, düşman ordugâhı terk edince ve nispeten yaklaşılabilir bir bölgeye yerleşince mümkün olabilmektedir.

O halde Anibal, Fabius'a boşu boşuna muharebe önermiştir denebilir. Çünkü Fabius'un planında muharebe yoktu ama bu,

Anibal'in fizik bakımından da moral bakımından da üstün olduğunu ispat etmez; fakat Anibal'in muharebeyi gerçekten istediği doğrudur.

Yeni orduların ilk çağlarında büyük muharebeler ve meydan muharebeleri buna benzer şekilde gerçekleşiyordu. Az çok düz araziye gereksinim duyan, çok kesik ya da örtülü veya dağlık arazide, saldırı da savunma da yapamayacak durumda bulunan büyük kütleler, bir savaş düzeni içerisinde muharebeye sevk ediliyor ve bu düzen içinde idare ediliyorlardı.[74] O halde savunan taraf burada da muharebeden kaçınmanın bir çaresini buluyordu. Bu durum, gittikçe zayıflayarak Birinci Silezya Savaşı'na kadar sürdü ve düşmanın geçilmez sanılan bir araziden taarruzu, ilk kez Yedi Yıl Savaşı'nda mümkün oldu ve adet haline geldi; arazi yine orduya yardım eden bir takviye olmakta devam ediyordu; ama artık savaşın doğal güçlerini bağlayan sihirli bir çember değildi.

Otuz yıldan beri savaş, daha çok bu anlamda gelişti; gerçekten muhabereyle kesin sonuç almak isteyen birinin yolu üzerinde artık hiçbir şey yoktur; düşmanını arayabilir, taarruz edebilir. Eğer bunu yapmayacak olursa muharebeyi istediğini iddia edemez. Kendisinin bir muharebe önerdiğini ama düşmanının bunu kabul etmediğini söylemesi, muharebe için koşulları yeterince yararlı bulmadığının ifadesinden başka bir şey değildir. Bu, ilk ifadelere uymayan ve sadece saklanmaya çalışan bir itiraftır.

Elbette savunan da artık muharebeyi reddedemez ama işgal ettiği yerden ve bu yere bağlı rolünden vazgeçecek olursa muharebeden kaçınabilir. Fakat bu başarı, taarruz eden taraf için yarı zafer ve geçici üstünlüğünün tanınması demektir.

Bu tanınma, taarruz edenin ileri harekâtının bir Kartel de[75] artık kullanılmayan süslü bir üslüpla tasviri şeklinde olabilir. Uzun süre geri çekilmeyen bir savunucu da muharebeyi istiyor demektir; eğer ona saldırılmayacak olursa o da –bu pek belli olmamakla beraber– kendisinin muharebeyi önerdiğini söyleyebilir.

Fakat diğer taraftan, çekilmek isteyen ve çekilebilecek durumda olan biri de muharebeye zorlanamaz. Mütearrız çoğu kez bu çe-

(74) XVI. yüzyıldaki savaşlar kastediliyor.

(75) Kartel: 1) Düelloya davet mektubu, 2) İki devlet arasında barış zamanı asker kaçaklarının, savaşta esirlerin mübadelesi için yapılan antlaşma.

kilmenin kendisine sağladığı faydayla yetinmediği ve gerçek bir zafer kazanmak ihtiyacında olduğu için böyle bir düşmanı muharebeye zorlamak üzere sahip olduğu olanakları ekseriya olağanüstü bir sanatla kullanır.

Bunun belli başlı yolları şunlardır: Birincisi, geri çekilme olanağını ortadan kaldırmak ya da güçleştirmek için düşmanın kuşatılması; dolayısıyla düşman muharebeyi kabulü tercih eder. İkincisi, baskındır. Evvelce hareketlerin hantallığından pek yararlı olmayan bu ikinci yol, son zamanlarda çok etkin olmuştur. Bugünkü orduların elastikiyeti ve hareket kabiliyeti karşısında –düşmanın çekilmeye başlamış olması halinde bile– baskından çekinilmez; ancak arazi şartlarının olağanüstü elverişsiz olması halinde önemli güçlükler çıkabilir.

Böyle bir durum Neresheim Muharebesi'nde oldu: Grandük Karl, geri çekilmeyi kolaylaştırmak amacıyla 11 Ağustos 1796'da arızalı Alb'ten Mareau'ya doğru yöneldiğinde, bütün iyi niyetimize rağmen meşhur komutan ve yazarın bu akıllıca hareketini asla tam anlamıyla kavrayamadık. Eğer müttefik orduları başkomutanı gerçekten Büyük Friedrich'e saldırmak istemiyorduysa Rossbach Muharebesi bu konuda başka bir örnek oluşturur.

Saatl'in anlattığına göre bizzat Kral, düşmanın durumu karşısında geri çekilme tehlikeli göründüğü için muharebeyi kabul ettiğini söylemiştir. Ama Kral'ın muharebeyi kabule sevk eden başka nedenler de vardı.

Gece baskınları hariç böyle durumlar genellikle nadiren olur ve düşmanın kuşatılarak muharebeye zorlandığı haller, Maxen'de General Finck'in başına geldiği gibi ancak tekil birliklerde görülür.[76]

(76) Maxen, Saksonya'da Dresden'in 15 km güneyinde bir köydür. Prusyalı General Finck, 21.11.1759'da burada Avusturyalılara teslim olmuştu; Avusturyalıların eline 1.500 esir, 70 top, 96 sancak geçmişti. Avusturyalılar esirlerin mübadelesini reddettiklerinden, büyük Friedrich'in kaybı çok büyüktü.

Dokuzuncu Bölüm
ASIL (BÜYÜK) MEYDAN MUHAREBESİ KESİN SONUCU

Asıl meydan muharebesi nedir? Asıl kuvvetlerle yapılan bir muharebedir; ama tabi ki önemsiz tali amaçlar için yapılan bir muharebe değildir; amacına güç ulaşacağı için küçük bir başarı elde edilir edilmez vazgeçilen basit bir girişim değildir; aksine, gerçek bir zafer için bütün gayretlerin bir araya getirilmesiyle yapılan bir muharebedir.

Asıl meydan muharebesinde esas amaca tali amaçlar da katılmış olabilir ve bu takdirde meydan muharebesi, kendisini vücuda getiren hal ve şartlara uygun bazı özellikler gösterir. Çünkü bir meydan muharebesi de sadece bir bölümünü oluşturduğu büyük bir bütün ile (yani savaşla) bağlantılıdır; ancak, savaşın esası muharebe ve asıl meydan muharebesi de esas kuvvetlerin muharebesi olduğundan bu muharebenin daima savaşın asıl ağırlık merkezi olarak kabul edilmesi gerekir, bu nedenle savaşta asıl meydan muharebesinin herhangi bir muharebeden çok daha fazla sonucu belirleyen karakterde olduğu kabul edilir.

Bu, onun kesin sonuç şeklini, bu sonuçla elde edilen zaferin başarısını etkiler ve amaca ulaşmak için kullanılan teorinin değerini tayin eder. Bu nedenle asıl meydan muharebesini özel inceleme konusu yaptık ve karakterini değiştirmeyecek olan özel amaçlarını düşünmeden burada hemen isminden söz ettik.

Eğer bir asıl meydan muharebesi, öncelikle kendi irademizle meydana gelmişse, sonucunun nedenleri de bizzat içinde bulunu-

yor demektir. Başka bir deyişle: Meydan muharebesinde imkan olduğu sürece zafere ulaşmaya çalışılır. O halde asıl meydan muharebesinden tekil durumlar yüzünden değil, yalnız ve yalnız kuvvetin tamamen yetersiz görünmesi yüzünden vazgeçilebilir.

Bu sebep daha ayrıntılı nasıl açıklanabilir?

Uzun zamandan zamandan beri yeni savaş sanatında olduğu gibi eğer, cesaretle birlikte zafere ulaşmanın esas şartı ordunun sanatkârane teşkil ve tertibi ise, bu düzenin tahribi kesin sonuçtur. Asıl kuvvetle irtibatı gevşeyen mağlup edilmiş bir kanat savunmaya devam edenleri de kesin sonuca sürükler. Savunmanın ruhu eğer ordu ile ordunun üzerinde muharebe ettiği arazi ve bu arazinin engelleri arasındaki sıkı ittifak ise, bu durumda ordu ve mevzi aynı şey demektir ve bu nedenle de bu mevziin önemli bir noktasının zaptı kesin sonucu sağlar. Kilit noktası elden çıkan mevzii artık savunulamaz; muharebeye devam edilemez. Her iki durumda da yenilen ordu, aşağı yukarı görevini yapmadığından, dağılmış kanatlar gibi görünür.

Savaşan orduları, son erine kadar kullanılmasına müsaade etmeyen kristalleşmiş bir gerilim içine koyma eğiliminde olan geometrik ve coğrafi ilke etkisini o kadar kaybetmiştir ki, artık hükümsüzdür. Şimdi de ordu muharebeye bir düzen içinde sokulur; fakat bu düzen artık kesin değildir. Şimdi de arazinin engellerinden savunmayı takviye için yararlanılır; fakat bu artık tek dayanak değildir.

Bu kitabın ikinci bölümünde bugünkü muharebenin doğasını genel olarak gözden geçirmeye çalıştık. Bu sırada ortaya çıkan manzaraya göre muharebe düzeni, rahat kullanmak ve birbirlerini ezmeleri sırasında kimin düşmanını daha önce güçsüz bırakacağını görmek için kuvvetleri doğru dürüst yerleştirmek demektir.

O halde asıl meydan muharebesinde, muharebeden vazgeçme kararı, eldeki taze ihtiyatların durumuna diğer herhangi bir muharebeden çok daha fazla bağlıdır; çünkü sadece bunların moralleri henüz kuvvetlidir ve düşmanın tahrip unsurları tarafından yenilmiş, ezilmiş, kızgın *cüruf* haline getirilmiş taburlarla bu taze kuvvetler aynı hatta konamaz. Başka bir yerde söylediğimiz gibi kaybedilen arazi de kaybedilen moral gücün ölçüsüdür. O halde

kaybedilen arazinin ve zayiatın bir işareti olarak daima dikkate alınması lazımdır; bunun dışında her iki ordunun komutanı daima ellerindeki taze ihtiyatların sayısına dikkat ederler.

Normal olarak bir muharebe, daha başından itibaren az çok sezilebilecek bir yön alır. Hatta bu yön, çoğu kez alınan düzenle kesin şekilde verilmiş olur; bu nedenle alacağı yönü, yani ne şekilde gelişeceğini düşünmeden kötü koşullar altında muharebe açan komutanın anlayışı kıt demektir. Böyle bir durum olmasa da muharebelerin işleyişi sırasında dengenin, başlangıçta pek farkına varılmayan, ama gittikçe artan ve gözle görülebilir bir şekilde yavaş yavaş bozulması eşyanın doğası gereğidir. Dengenin bu bozulmuş durumu, bir şu tarafa bir bu tarafa dalgalanmalar şeklinde olur ve muharebe durumlarının gerçekdışı tasvirinin yanıltıcı etkisi altında normalmiş gibi düşünülür.

Denge uzun sürede çok az bozulmuş da olsa, yahut bir tarafın aleyhine bozulduktan sonra diğer tarafın aleyhine dönmüş de olsa, yenilen komutan çoğu kez bunu geri çekilmeden çok önce fark eder; ama ayrıntıların genel harekâtı umulmayacak kadar etkilediği durumlarda, kaybedilen muharebe genellikle sadece orada bulunmuş olmakla mazur gösterilir.

Burada, herhalde bizi onaylayacak ve savaşı tanımayan bazı okuyucularımızın yanında bizi temsil edecek olan kişilerin deneyimlerini kullanabiliriz. Eşyanın tabiatından doğan bu ileri geri hareket zorunluluğu, bizi bu hareketi konu olarak işleyen taktiğe götürür. Fakat burada biz sadece bunun sonucuyla meşgul olacağız.

Yenilen komutan kötü sonucu, normal olarak muharebe görevine son vermeden belli bir süre önce görür demiştik. Normal olarak deyimiyle aksi durumları da kabul etmiş oluyoruz. Zaten böyle olmasaydı kendi içinde çelişkili bir iddiada bulunmuş olurduk. Bir muharebenin gidişi bu muharebeyi kaybolmuş gösteriyorsa ve artık hiçbir kuvvet bu gidişi değiştiremezse bu kesin yön, çekilme anından belirli zaman önce meydana çıkmamış demektir. Bununla beraber bir muharebenin taraflardan birine göre çok kesin bir yön aldığı, diğerine göre kesin sonuca ulaştığı durumlar da vardır; fakat bunlar normal durumlar değildirler; nadiren görülürler. Bu nadir durumlarda her komutan talihin kendisine güleceğini

hesap eder ve elinde kullanabileceği herhangi bir imkan bulundukça da böyle davranmak zorundadır. Komutan, daha büyük çabalarla, moral gücünü artırmakla, kişisel üstünlüğünü ortaya koymak ya da bir rastlantıyı kullanmak suretiyle durumu düzelteceğini umarak akıl ve cesaretinin izin verdiği oranda bu davranışını sürdürür. Bu konuda biraz daha konuşmak istiyoruz ama önce dengenin bozulduğunu gösteren işaretlerin neler olduğunu açıklayalım. Bir muharebenin genel başarısı, bu muharebeyi oluşturan çarpışmalarda (kısmi muharebelerde) elde edilen başarıların toplamından oluşur. Bu tekil çarpışmaların başarıları birbirinden farklı üç maddede saptanabilir.

Birincisi, komutanın bilincindeki moral gücüdür. Taburlarının yenildiklerini gören tümen komutanının tutumu ve raporları bu yenilginin etkisinde kalır. Bu raporlar da başkomutanın alacağı önlemleri etkiler. O halde görüşüne göre düzeltilebilecek, başarıları karşısında henüz kaybedilmemiş şanssız kısmi muharebeler vardır ve bunların izlenimleri, iradesine aykırı olarak başkomutanın ruhunda kolayca birikir.

İkincisi, pek gürültülü patırtılı olmayan, yavaş gerçekleşen meydan muharebelerinde birliklerimizin hızla eriyip gitmesi gereğinden az değerlendirilebilir.

Üçüncüsü arazi kaybıdır. Bütün bu noktalar, başkomutanın gözünde meydan muharebesinde, gemisinin aldığı rotayı saptamasına yarayan iletki gibidir. Komutan, bütün bataryalarını kaybetmiş, düşmandan bir batarya bile almamış ise, düşmanın piyade taburları her yerde yarılması olanaksız yığınlar oluştururken kendi taburları düşman süvarisi tarafından bozguna uğratılmışsa, kendi muharebe düzeninin ateş hattı istemediği halde bir noktadan diğerine çekiliyor ise, belirli bir noktanın işgali için harcanan çabalar boşa gidiyor ve ileri yanaştırılan taburlar her seferinde kurşun yağmuru altında dağılıyorsa, topçumuzun düşman topçusuna karşı ateşi zayıflamaya başlamış ise, yaralılarla birlikte bir sürü sağlam da geri gittiğinden ateş altında kalan taburlar anormal bir hızla eriyorsa, muharebe planının aksaması yüzünden bazı birlikler tecrit ve esir ediliyorlarsa, geri çekilme tehlikeye girmeye başlamış ise, komutan bütün bunlardan muharebenin ne yönde gelişmekte

olduğunu çıkarmak zorundadır. Bu yöndeki gelişme ne kadar uzun sürerse, ne kadar kesin olursa dönüş o kadar güç ve komutanın muharebeden vazgeçeceği an o kadar yaklaşmış olur. Şimdi bu an hakkında konuşalım.

Kararı etkileyen esas nedenin eldeki taze ihtiyatlar olduğunu daha önce birkaç kez söylemiştik. Düşmanın kesin üstünlüğe sahip olduğunu gören çekilme kararı verir. Muharebenin seyri sırasında meydana gelen bütün talihsizliklerin ve zayiatın taze kuvvetlerle telafi edilebilmesi, şimdi yeni muharebelerin ayırıcı niteliğidir. Çünkü yeni muharebeler, birliklerin muharebeye ilk girişlerinde olduğu gibi muharebenin devamı sırasında da yeni muharebe düzen ve şekillerinin alınmasına müsaade etmektedirler. O halde, içinde bulunduğu durumdan hâlâ bir çıkış imkanına sahip olduğuna inanan ve üstün ihtiyatlara sahip bulunan bir komutan muharebeden vazgeçmeyecektir. Fakat ihtiyatlarının düşmanınkinden daha zayıf hale gelmeye başladığı andan itibaren komutan bir karar vermek durumundadır ve şimdi yapacağı iş artık kısmen özel durumlara, kısmen de komutanın cesaret ve sebatına bağlıdır; ama bu, cahilce bir dik kafalılık da olabilir. Komutanın, iki tarafın ihtiyatları arasındaki oranı doğru değerlendirmesi –şimdi üzerinde durduğumuz konunun dışında kalan– bir sevk ve idare sanatıdır; biz komutanın değerlendirmesinde saptadığı sonuç üzerinde duruyoruz. Fakat kesin karar için bu sonuç da yeterli değildir; çünkü ancak bir dereceye kadar ortaya çıkan bir neden kesin karar için uygun olmaz; bu sadece sonucun genel olarak açıklanması demektir ve bunun bazı özel nedenlerle tamamlanması gerekir. Bunlar başlıca iki tanedir ve daima tekerrür ederler: Geri çekilme tehlikesi ve karanlığın basması.

Muharebenin cereyanı sırasında atılan her yeni adımla birlikte geri çekilme tehlikesi artıyorsa ve ihtiyatlar, yeni bir hava yaratmaya yetmeyecek kadar erimişse artık kadere boyun eğmekten ve devamı halinde firar ve yenilgiye dönüşebilecek bir muharebeden düzenli bir çekilmeyle kurtulmaktan başka yapacak bir şey kalmamıştır.

Gece, kural olarak bütün muharebelerde çarpışmayı sona erdirir; çünkü gece muharebesi ancak özel koşullarda başarı vaat eder; fakat çekilme harekâtı için gece gündüzden daha elverişlidir. Bu

nedenle çekilme kaçınılmaz hale geldiğinde ya da büyük bir olasılık olarak kabul edildiğinde, icrası için geceden yararlanmak tercih edilir.

Bu iki normal ve esas nedenden başka küçük, kişisel ve gözden kaçabilecek diğer birçok nedenin de bulunabileceği kendiliğinden anlaşılır. Çünkü meydan muharebesi dengenin tamamen bozulmasına ne kadar eğilimliyse, kısmi muharebeler de dengeyi o kadar çok etkilerler. Bir bataryanın kaybı, birkaç süvari alayının bir şans eseri olarak birden çıkıp gelişi vb. çoktan olgunlaşmış çekilme kararının yürürlüğe konmasına neden olabilir.

Bu konuya son verirken bir konu üzerinde biraz daha durmak zorundayız: Komutanda akıl ve cesaretin birbiriyle çatışması.

Bir taraftan muzaffer bir fatihin mütehakkim gururu, doğuştan inatçılığın bükülmez iradesi, asil bir heyecanın asabi mukavemeti, komutanların geride şereflerini bırakarak muharebe alanından ayrılmalarına engel olurken, diğer taraftan akıl, her şeyin sarf edilmemesi, son kozun oynanmaması, aksine düzenli bir geri çekilme için gerekli olandan daha çoğunun elde bulundurulmasını salık verir, muharebede cesarete ve sebata ne kadar değer verilirse verilsin, umutsuz bir zaferi eldeki bütün kuvvetlerle elde etmeye çalışmanın nihayet bir sınırı vardır; bu sınırın üzerinde ısrar etmek sadece deliliktir ve hiçbir eleştiri bunu kabul edemez. Bütün muharebelerin en meşhuru olan Belle-Alliance'de Napoleon, artık dönmesi olanaksız bir meydan muharebesini döndürmek için son gücünü ortaya koymuş, son meteliğine kadar harcamış, sonra da muharebe sahasından ve iktidardan bir dilenci gibi ayrılmıştı.[77]

(77) 18.6.1815'te gerçekleşen Belle-Alliance ve Wavre savaşlarında Fransızlar, ölü, yaralı ve esir olarak 21'i general 32.000 asker ve 200 top kaybettiler. Galipler ayrıca Napoleon'un savaş kasasını, şapkası, kılıcı, nişanları ve çok değerli elmaslarıyla birlikte arabasını da ele geçirdiler

Onuncu Bölüm
BİR ÖNCEKİ BÖLÜMÜN DEVAMI

Zaferin etkisi

Bazı büyük muharebelerde elde edilen olağanüstü başarılara bazılarındaki başarısızlıklardan çok daha fazla şaşılabilir. Şimdi büyük bir zaferin yarattığı etkinin niteliği üzerinde kısaca durmak istiyoruz.

Burada üç noktayı kolayca fark edebiliriz: zaferin komutan ve ordusu üzerinde yaptığı etki, savaşa katılan devletler üzerinde yaptığı etki ve bu etkilerle savaşın bundan sonraki seyrinde elde edilen başarı.

Sadece önemsiz farkları, yenenle yenilenin muharebe sahasında bıraktığı ölü, yaralı, esir ve top sayısı arasındaki farkı düşünen birine, bu önemsiz noktalardan hareket ettiği için elde edilen sonuç tamamen anlamsız görünür; ama genel olarak her şey normal gidişatında gerçekleşir.

Bir zaferin büyüklüğünün sadece yenilen kuvvetlerin büyüklüğüyle değil, daha yüksek değerlerle ölçüleceğini yedinci bölümde söylemiştik. Büyük bir muharebenin yenen ve yenilen taraf üzerinde yarattığı moral etki çok daha büyüktür; büyük muharebeler, fiziki kuvvetlerin büyük zayiat vermesine neden olur; bu zayiat da moral bakımından olumsuz etki yapar; taraflar buna katlanır ve morali tekrar yükseltmeye çalışırlar. O halde moral etkiye özel bir ağırlık tanımak gerekiyor. Taraflar üzerindeki moral etki, birbirine ters yönde oluşur, yenilenin morali çökerken yenenin morali yükselir.

Fakat yenileni daha çok etkiler; çünkü moral kırıklığı yenilen tarafta yeni kayıpların esas nedeni olur; ayrıca doğası gereği savaş ortamındaki tehlikeler, çabalar ve yorgunluklarla, genel olarak bütün güçleşen durumlarla bağlantılıdır ve bağlantılı olduğu bu hususlar moral etkiyi büsbütün artırır; halbuki yenen tarafta çok artan cesaret, bütün bu zorluklara karşı bir ağırlık teşkil eder. O halde yenilen ilk denge çizgisinin çok altına düşmüş olur; yenen ise bu çizginin üzerine çıkmıştır. Bu nedenle zaferin etkisinden söz ederken esas itibariyle yenilen ordu üzerindeki etkisini göz önünde tuttuk. Büyük bir muharebede bu etkinin küçük muharebelerdekinden daha büyük olduğu kabul edildiğine göre, asıl meydan muharebesinde zaferin etkisi diğer bir muharebeden çok daha kuvvetlidir. Asıl meydan muharebesi, büyük çabalarla zaferin elde edilmesine çalışılan bir muharebedir; yapılmasının nedeni budur. Burada, düşmanın yenildiği bu saatte –savaş planının bütün ayrıntılarının etrafında toplandığı– amaç, bütün uzak umutları ve geleceğe ilişkin belirsiz tasavvurları bir araya getirmektir. Uygun olmayan bir konuya cevap olarak karşımıza kader çıkıyor: Bu, ruh gerginliğidir; sadece komutanın değil, son erine kadar bütün ordunun ruh gerginliği. Tabi bu gerginliğin şiddeti aşama aşamadır; ama önemi de aşamalıdır. Eşyanın doğası gereği her çağda asıl meydan muharebesi hazırlıksız, birdenbire ve körü körüne yapılan bir iş değildir; aksine kısmen normal etkinliklerin yoğunlaşmasıyla kendiliğinden oluşan, kısmen de komutanın ruhî gerginlikleri gidermek amacıyla giriştiği büyük bir faaliyettir. Başlangıçta bu ruhî gerilim ne kadar yüksekse etkisi de o kadar kuvvetli olur.

Bugünkü muharebelerde zaferin moral etkisi, yeni savaş tarihinin ilk günlerindekinden daha büyüktür. Anlatmış olduğumuz gibi gerçekten kuvvetler çok yıpranmışsa, bu kuvvetlerin fiziki ve moral gücünün toplamını tekil düzenlemelerden ve hatta tesadüflerden çok, bu durum tayin eder.

Yapılan bir hata gelecek sefer düzeltilebilir; kader ve rastlantının bir başka seferde lehte olacağı umulabilir; fakat moral ve fiziki kuvvetlerin toplamı o kadar çabuk değiştirilemez; bu nedenle bir zaferin, kuvvetler üzerindeki kesin etkisinin gelecek bakımından ne büyük önem taşıdığı kendiliğinden anlaşılır. Bir ordunun içinde ya

da dışında bir muharebeye katılmış olan herkes bu farkı muhakkak düşünmüştür; fakat muharebenin seyri, muharebeye katılanların ruh hali üzerinde zorunlu bir sonuç meydana getirir; halbuki, muharebenin cereyanı anlatılırken içine tekil durumlar sokularak yaldızlanan resmi raporlar, asıl nedenlerin az çok ayrıntılar içine karışmış olduğu başka bir dünyayı gösterirler.

Kaybedilmiş büyük bir muharebede hiç bulunmamış biri, böyle bir muharebeyi canlı ve dolayısıyla da tamamen doğru anlatmak için zahmet çeker; küçük kayıplardan çıkarılacak soyut tasvirler, kaybedilmiş bir muharebenin esas anlamını hiçbir zaman veremez. Bu manzara üzerinde biraz duralım.

Derin görüş de denebilecek hayal gücünün talihsiz bir muharebede saptayacağı ilk nokta yığınların erimesidir; sonra toprak kaybı gelir; bu az veya çok ama daima görülen bir husustur; hatta eğer şansı yoksa mütearrız bile toprak kaybedebilir. Daha sonra başlangıçtaki düzen bozulur, birlikler birbiri içine girer; pek az istisna ile bunu, bazen kuvvetli, bazen zayıf bir geri çekilme tehlikesi izler; nihayet, çoğu kez gece başlayan ya da hiç değilse bütün gece boyu devam edecek olan geri çekilme gelir çatar. Daha bu ilk geri yürüyüşte bir miktar yorgun ve dağınık eri geride bırakmak zorunda kalırız; bunlar çoğu kez en ileriye kadar gitme cesaretini göstermiş ve en uzun süre direnmiş en mert askerlerdir. Muharebe sahasında yalnız yüksek rütbeli subayları üzen yenilmiş olmak duygusu şimdi en basit askere kadar herkesi kaplar ve muharebede büyük hizmetler görmüş bu kadar mert askeri düşman eline bırakmış olmanın verdiği kötü izlenim, bu yenilmiş olma duygusunu kuvvetlendirir; bütün başarısızlıkların kabahati boş gayretlerine atfedilen sevk ve idare makamlarına duyulan güvensizlik de yenilmiş olma duygusunu kuvvetlendirir. Bu yenilmiş olma duygusu, yok sayılabilecek bir kuruntu değildir; düşmanın açıkça bizden üstün olduğunu gösteren bir gerçektir. Bu gerçek, önceden görülemeyecek kadar esas nedenlerin içine saklanmış olabilir; fakat sonunda daima açık ve kesin olarak ortaya çıkar; belki önceden de fark edilir ama daha gerçekçi düşünülmediğinden, şans ve kadere güvenildiğinden, alınan kararlara karşı koymaya cesaret edilemez. Şimdi bütün bunların yetersizliği meydana çıkmış ve acı gerçek

bütün katılığı ve kaçınılmazlığıyla karşımıza dikilmiştir.

Bütün bu izlenimler, muhariplik meziyetine sahip bir orduda asla bulunmayan ve bazı kimselerde kaybedilen bir muharebenin sonucu olarak ara sıra görülen panik şeklindeki korkudan henüz çok uzaktırlar. Bu panik hali, uzun süren savaşlarda ve zafer alışkanlıklarında, komutanlara çok güvenildiğinde bu güvenin biraz azalması durumunda, en iyi ordularda da meydana gelir. Bu nedenle asla ilk anda yok sayılamaz. Bu panik şeklindeki korku, sadece kaybolan zafer alametlerinin sonucu da değildir; bunlar er geç kaybolur ve genellikle o kadar çabuk belli olmazlar; o halde bu korku, dengenin çok yavaş ve çok ölçülü bozulduğu durumlarda da görülür ve zaferin, her durumda hesaba katılabilecek etkisinde daima önemli rol oynar.

Zafer alametlerinin çokluğunun bu etkiyi artırdığını daha önce söylemiştik.

Bu durumda bulunan ve alet kabul edilen bir ordunun zayıfladığı çok görülmüştür; bu zayıflamış durumda savaşın normal güçlüklerine yenileri de ekleneceğinden ordunun, kaybedilen muharebeyi yeniden kazanacak durumda olabileceği pek beklenemez. Meydan muharebesinden önce taraflar arasında gerçek ya da hayali bir denge vardır; bu kaybolmuştur; bunu tekrar kazanmak için bir dış etkene ihtiyaç vardır. Böyle bir dış destekten yoksun bütün yeni gayretler, yeni zayiatlara neden olacaktır.

Asıl kuvvetlerin önemsiz bir zaferi bile terazide sürekli bir eğim meydana getirecek ve bu, yeni koşulların bir değişiklik meydana getirmesine kadar devam edecektir. Bu değişikliğin kısa zamanda meydana gelmesi mümkün değilse, galip durup dinlenmek bilmez bir düşmansa, şan ve şeref hırsıyla büyük amaçlar peşinde koşuyorsa, bu durumda artan üstün düşman akınlarının tam bir yarmaya dönüşmesine izin vermemek, aksine birçok yerde yapılan küçük savunmalarla bu akınları, galibin gücü belirgin şekilde yıpranıncaya kadar yumuşatmak için seçkin bir komutana ve girdiği birçok savaşta güvenilir, sağlam muharip ruhu kazanmış bir orduya ihtiyaç vardır.

Şimdi ordunun dışında halk ve hükümetteki etkiye gelelim; büyük umutlar birdenbire çökmüş, gurur kırılmıştır. İmha edilen bu kuvvetlerin yerine, meydana gelen boşluğu uğursuz yayılma

gücüne sahip korku ve tam bir felç hali doldurur. İki atletten birinin, asıl meydan muharebesinin elektrik akımından aldığı gerçek bir sinir darbesidir. Başka başka ölçüde de olsa bu etki de her zaman az çok meydana gelir. Herkes, felakete bir çare bulmak için kendi işine gücüne sarılacağı yerde korkuya kapılır; o kadar ki, çabası boşa gider ve acele edeceği yerde duraksar, bir şey yapamaz ya da tamamen ümitsiz elini kolunu salıverir; her şeyi kadere bırakır.

Fakat, zaferin bu etkisinin savaşın gidişatında meydana getirdiği sonuçlar, kısmen, galip komutanın karakter ve yeteneğine, ama daha çok zaferin içinde meydana geldiği hal ve koşullara bağlıdır. En parlak zaferler bile komutanın cesaret ve girişim ruhu olmadan büyük sonuçlar vermez; eğer hal ve koşulların büyüklüğü ve gücüne mukavemet edilirse bu hal ve koşullardan doğan kuvvet çabucak çöker. Büyük Friedrich, Kolin zaferinden Daun'a nazaran ne kadar başka türlü yararlanırdı ve Fransa, bir Leuthen Meydan Muharebesi'nden Prusya'ya nazaran ne kadar farklı sonuçlar elde edebilirdi![78]

Büyük bir zaferden büyük sonuçlar beklenmesini sağlayan koşulların farkına ancak zaferin büyüklüğüyle sonucu arasındaki orantısızlık meydana çıktıktan sonra varır ve derhal yenen tarafın enerjiden yoksun olduğuna hükmederiz. Asıl meydan muharebesiyle meşgul olduğumuz bu noktada biraz durmak ve bir zaferin anlatılan etkilerinin asla eksilmeyeceğini, zaferin yoğun gücüyle artacağını, muharebe asıl muharebeyle yani tüm kuvvetlerle ne kadar birleşirse, bu kuvvetler tüm savaş gücünü, savaş gücü de tüm devleti ne kadar çok kapsarsa o kadar çok artacağını söylemek istiyoruz.

Fakat bu zaferin etkisi teorisi tamamen gerekli bir teori olarak kabul edilince buna karşı yeterli çareyi araştırmak ve bu etkiyi tekrar ortadan kaldırmak için çaba harcamak aynı teori için bir zorunluluk olmaz mı? Bu soruyu olumlu cevaplandırmak doğal görünüyor; fakat, çoğu teorinin –taraftarlarıyla muhaliflerinin birbirlerini yiyip bitirmesine neden olacak– bu yön değiştirmesinden Tanrı bizi korusun.

---

(78) Daun, Leopold Joseph, Avusturyalı Feldmareşal (1705-1766). Yedi Yıl Savaşları'nda Kolin'de Prusyalı General Finck'i teslime zorladı (18.6.1757); fakat tereddütlü tutumu yüzünden bu başarısından fazla yaralamadı. Luethen Meydan Muharebesi'nde (5.12.1757) Büyük Friedrich, eğik muharebe düzeniyle Avusturya Ordusu üzerinde parlak bir zafer kazanmıştı. (ç.n.)

Bununla beraber bu etki tamamen gereklidir; çünkü eşyanın doğasından kaynaklanmaktadır ve ona karşı koyma çaresini bulsak da var olacaktır; tıpkı yeryuvarlağının dönüşü doğrultusunda atılan bir top mermisinin, doğudan batıya atılmış da olsa bu ters hareketle genel hızının bir bölümünü kaybetmekle beraber, hareketine devam edeceği gibi.

Savaş, insanın zayıf yanları olduğunu varsayar ve bunlara yönelir.

O halde kaybedilen bir meydan muharebesinden sonra başka bir fırsattan yararlanmayı düşünüyorsak, en umutsuz durumda da henüz bir çarenin olabileceğini kabul ediyorsak, bu durumda bile her şeyin yeniden kazanılmasının mümkün olduğuna inanıyorsak, bu takdirde yenilginin etkisinin yavaş yavaş sıfıra indirilebileceğini düşünüyoruz demektir; çünkü, bu durumun yaratılması için kullanılacak kuvvet ve araçlar olumlu amaçlarla kullanılacaktır; bu, moral kuvvetler için de fiziki kuvvetler için de geçerlidir.

Başka türlü canlandırılmasına imkan olmayan bir kuvvetin, meydan muharebesinin kaybıyla uyandırılıp uyandırılamayacağı da başka bir sorudur. Bu düşünülebilir ve birçok ulusta gerçekten olmuştur da. Fakat böyle güçlü bir tepkiyi yaratabilmek genellikle savaş sanatının işi değildir; bu ancak gerekli yerlerde dikkate alınabilir.

Bir zaferin, uyandırdığı tepkiyle uğursuz sonuçlar verdiği durumlar vardır; tabii bunlar istisnai durumlardır. Zaferin meydana getireceği sonucun yenilen halk ya da devletin karakterine göre farklı olacağı da kabul edilmelidir.

Onbirinci Bölüm
BİR ÖNCEKİ BÖLÜMÜN DEVAMI

Meydan Muharebesinin Kullanılması

Tekil durumlarda savaşın sevk ve idaresi ne şekil alırsa alsın, sonuçta bunun hangisini gerekli kabul etmek zorunda kalırsak kalalım, aşağıdaki konuları inanarak söyleyebilmemiz için savaşın anlamını hatırlamamız gerekir:

1. Düşman silahlı kuvvetlerinin imhası savaşın esas prensibidir ve tüm olumlu hareketler, hedefe götüren esas yoldur.

2. Silahlı kuvvetlerin imhası, ancak muharebeyle olur.

3. Sadece büyük ve genel muharebeler büyük sonuç verirler.

4. Eğer muharebeler büyük bir meydan muharebesinde birleşecek olursa en büyük başarı elde edilir.

5. Komutan, ancak bir asıl meydan muharebesinde eseri kendi elleriyle meydana getirir ve en çok kendi eline güvenmesi, eşyanın doğası gereğidir.

Bu gerçeklerden iki bölümü birbirini destekleyen bir çifte kanun çıkar, yani, büyük bir muharebe ve onun sonuçlarında düşman silahlı kuvvetlerinin imhasını aramak esas ise, büyük muharebelerin esas amacının düşman silahlı kuvvetlerinin imhası olması zorunludur.

Elbette imha prensibi diğer hareketlerde az çok bulunur; koşullar uygun olduğu için küçük muharebelerde harekâtın çapıyla orantılı olmayacak kadar çok düşman kuvvetinin imha edilebildiği haller de vardır. Diğer taraftan bir meydan muharebesinde

çoğunlukla bir noktanın ele geçirilmesi ya da elde tutulması çok önemli bir amaç olarak ileri sürülebilir; fakat meydan muharebelerinin düşman silahlı kuvvetlerinin imhası için yapıldığı ve buna, yani düşman kuvvetlerinin imhasına ancak meydan muharebesiyle ulaşıldığı genellikle değişmez bir gerçektir.

Bu nedenle asıl meydan muharebesi konsantre edilmiş bir savaş, tüm savaşın ya da seferin ağırlık noktası olarak kabul edilir. Güneş ışınlarının içbükey aynanın odak noktasında toplanması gibi, savaşın kuvvetleriyle, durum ve şartları da asıl meydan muharebesinde en yüksek birleşik etkiyi meydana getirirler.

Bütün savaşlarda az çok görüldüğü gibi büyük kuvvetlerin bir araya toplanması, bu kuvvetlerle –ister saldıranın serbest iradesiyle olsun ister savunanın veya başka bir şeyin etkisiyle olsun– düşmana esaslı bir darbe indirilmek istendiğini ifade eder. Bu darbenin başarılı olmaması halinde düşmanlığın ilk itici gücünü diğer yumuşatıcı ve alıkoyucu nedenler izler; hareket yumuşar, değişir ya da tamamen durur. Fakat, birçok savaşta görülen bir karşılıklı hareketsizlik durumunda, mümkün olur olmaz esas darbeyi indirme fikri, her iki taraf için de ana yönelim, takip edecekleri yolların birleşeceği uzaklardaki bir odak noktası olarak kalır. Savaş ne kadar gerçek bir savaş olursa, ne kadar düşmanlığın, kin ve garezin sonuçlandırılması olursa ve ne kadar birbirini yenme şeklini alırsa, bütün hareketler de o kadar kanlı bir savaş halini alır ve asıl meydan muharebesi de o kadar kuvvetli olur.

Hedefin büyük, olumlu, dolayısıyla düşmanı çok yakından ilgilendiren bir amaç olması halinde, asıl meydan muharebesi en doğal çare olarak görünür; bu nedenle asıl meydan muharebesi –ileride daha yakından göstereceğimiz gibi– aynı zamanda en iyi çaredir ve korku nedeniyle büyük kararlardan kaçınılacak olursa cezası çekilir.

Olumlu amaç taarruz edene aittir ve asıl meydan muharebesi de daha çok onun işine yarar. Fakat taarruz ve savunmanın fikirlerini daha etraflı açıklamadan önce, burada savunan tarafında çoğu hallerde, er geç durumunun gereksinmelerine cevap verecek ve görevini yerine getirmesini sağlayacak etkin bir ortama sahip olacağını da söyleyebiliriz.

Asıl meydan muharebesi çözümün en kanlı yoludur; gerçi, bir sonraki bölümde daha yakından inceleyeceğimiz gibi asıl meydan muharebesi sadece birbirini öldürme demek değildir ve düşmanın muhariplerini öldürmekten çok, cesaretin kırılmasıyla etkili olur; yalnız bedeli daima kandır ve ismi gibi karakteri de öldürücüdür; bu nedenle insan komutanından nefret eder. Fakat insan ruhu, bir darbeyle kesin sonuç alma düşüncesi karşısında daha çok titrer. Burada bütün hareketler, belli bir mekân ve zaman bölümüne sığdırılır ve böyle bir anda içimizi, sanki bu dar mekânda kuvvetlerimizin açılamayacağı ve iş yapamayacağı ve zamanın bir suçu olmamakla beraber, sanki zaman olsa daha çok kazanabilecekmişiz gibi karanlık duygular kaplar. Bu sadece bir yanılgıdır; ama yanılgı olarak da önemlidir ve her büyük kararda insanın içini kaplayan bu zafiyet, ortaya çok büyük bir ağırlık koyması gerektiğinde komutanın içini daha çok kaplayabilir.

Hükümetler ve komutanlar, ya kesin sonuçlu bir muharebeye tutuşmadan hedeflerine ulaşmak istedikleri ya da farkına varmadıkları için, her çağda daima kesin sonuçlu muharebelerin etrafında dolaşmış durmuşlardır. Tarih ve teori yazarları, bu seferlerde ve savaşlarda kaçırılan kesin sonuçlu muharebelerin değerini bulmaya çalışmamışlar, bunu daha yüksek bir sanat saymışlardır. Çağımızda da, bu görüşten hareket edilerek savaş ekonomisinde meydan muharebesi yanlışlıkla zorunluluk halini almış bir kötülük sayılmakta, düzenli, tedbirli bir savaşta asla meydana gelmemesi gereken marazi (patolojik) bir olay olarak kabul edilmektedir; bu fikre göre zaferi yalnız savaşı kan dökmeden sevk ve idare etmesini bilen komutanlar kazanmalıdır ve savaş teorisi yalnız bunu öğretmelidir.

Zamanla bu kuruntu ortadan kalktı; fakat bunun şurada veya burada kısa ya da uzun sürede tekrar ortaya çıkmayacağını ve liderleri, insan doğasına yakın zayıflıklar denen ters işlere sürüklemeyeceğini kimse garanti edemez. Napoleon'un seferleri ve meydan muharebeleri, belki de bir süre kaba ve yarı aptalca bir iş sayılmış, ama sonra gurur ve güvenle eski, zayıf tesisler ve üsluplar üzerinde zarif bir merasim kılıcı gibi görülmüştür. Teori, bu konuda uyarıda bulunabilirse, uyarısına kulak verenlere büyük bir hizmette bulunmuş olur. Aziz vatanımızdaki yetkili kimselerin bu konularda etkin

düşüncelere sahip olmalarını sağlamak istiyorsak, bu konuda lider olarak onlara hizmet etmek ve onları bu konularda dürüst bir imtihana davet etmek için kendilerine elimizi uzatmalıyız.

Bizi, büyük bir kesin sonucu sadece büyük meydan muharebesinde aramaya sevk eden yalnız savaş kavramı değildir; tecrübe de bizi aynı yere sevk etmektedir. Öteden beri büyük zaferler, büyük başarılara götürür; taarruz eden için bu kayıtsız şartsız böyle olduğu gibi, savunan için de az çok böyledir. Eğer kan dökmekten korkmuş olsaydı bizzat Napoleon, kendi tarzının yegane zaferi Ulm'u[79] görmezdi, o da eski seferlerindeki zaferlerin bir kopyası olurdu. Büyük bir cesaretle eserini kesin sonuçlu bir meydan muharebesiyle tamamlamaya çalışan komutanlar yalnız cesur, atılgan ve sebatkar değil, aynı zamanda talihlidirler de; onların bu kadar kapsamlı bir konuda göstermiş oldukları tepkiyi hoş görebiliriz.

Kan akıtmadan yenen bir komutandan söz edildiğini hiç duymadık. Kanlı muharebelerin korkunç bir oyun oluşu, savaşa daha çok değer verilmesine neden oluyor; ama insanlık, yavaş yavaş kılıçları körleştiriyor; bu arada biri keskin kılıçla gelip de zavallıların derisini yüzene kadar bu devam ediyor.

Büyük bir meydan muharebesini kesin bir sonuç olarak kabul ettik; ama elbete bir savaş ya da sefer için gerekli tek sonuç olarak değil. Büyük bir meydan muharebesinin bir seferi sona erdirdiği hallere son zamanlarda sık sık rastlanıyor; fakat bir muharebenin tüm savaşı sona erdirmesi çok nadir görülen bir durumdur. Büyük bir meydan muharebesiyle elde edilen kesin sonuç, tabi sadece bu muharebeye, yani muharebeye katılan kuvvetlerin büyüklüğüne ve zaferin yoğun gücüne bağlı değildir; karşılıklı savaş güçlerinin ve devletlerin diğer hal ve koşullarına da bağlıdır. Ancak mevcut silahlı kuvvetlerin büyük kısmının sokulduğu büyük bir muharebede kesin sonuç elde edilir; bunun kapsamı gerçi bazı durumlarda önceden kabaca belli olur, ama her durumda değil; bu sonuç tek sonuç değilse de ilk sonuçtur ve muharebenin bundan sonraki işleyişi üzerinde etkili olur. Bu nedenle bir asıl meydan muharebesi, koşullarına göre tüm sistemin (tüm savaşın) az ya da

(79) Napoleon, Ulm'da General von Mack komutasındaki 24.000 Avusturyalıyı teslime mecbur etmişti (17.10.1805).

çok ama daima belli bir ölçüde geçici merkezi ve ağırlık noktası kabul edilmektedir. Bir savaşta komutan ne kadar düşmanını yenme duygu ve düşüncesiyle hareket ederse, her şeyi ilk muharebede kazanma umut ve çabasıyla varını yoğunu bu muharebede terazinin gözüne koyar. Napoleon, yaptığı savaşların hepsinde düşmanını ilk meydan muharebesinde yenme düşüncesiyle hareket etmiştir. Büyük Friedrich, önemsiz durumlarda ve sınırlı bunalımlarda küçük bir ordunun başında, geride Ruslara ya da İmparatorluk Ordusuna[80] karşı gösteriş yapmak istediği zaman aynı şekilde düşünmüştür.

Asıl meydan muharebesinin verdiği kesin sonuç, söylediğimiz gibi kısmen bizzat kendisine yani muharebeye katılan silahlı kuvvetlerin miktarına ve başarının büyüklüğüne bağlıdır.

Komutanın, birinci noktayla ilgili olarak kullanılan kuvvetlerin önemini nasıl artırabileceği kendiliğinden anlaşılır; biz kesin sonucun alınmasına yardımcı olacak ve bu nedenle de komutanların kesin sonuca güvenerek diğer hususları ihmal etmeden, ellerindeki kuvvetin büyük bir bölümünü kullanmak isteyecekleri hallerin meydan muharebesinin kapsamıyla çoğaldığına işaret etmek istiyoruz.

Başarıya, ya da tam söylemek gerekirse, zaferin yoğun gücüne gelince, bu başlıca dört özelliğe bağlıdır:

1. Meydan muharebesinde kullanılan taktik biçimine;
2. Bölgenin doğal durumuna,
3. Silah oranına,
4. Kuvvet oranına.

Çevirmesiz, düz cepheyle yapılan bir meydan muharebesi, yenilenin çevrildiği ya da birkaç cephede muharebeye zorlandığı bir meydan muharebesine nazaran, nadiren büyük başarı sağlar. Kesik ya da dağlık arazide başarı küçük olur; çünkü taarruz gücü genellikle zayıflar.

Yenilenin eşit ya da üstün süvarisi varsa, takip etkisiz kalır ve böylece zaferin sağladığı başarının büyük bölümü kaybolur.

Nihayet üstün kuvvetlerle mücadele edilerek kazanılan bir zafer, çevirme ya da cephe değiştirmek için kullanılacak olursa, yenen yenilenden zayıf da olsa başarı büyük olur.

---

(80) Mukaddes Roma-Germen İmparatorluğu. (ç.n.)

Leuthen Muharebesi gerçi bizi bu ilkenin pratikteki doğruluğundan kuşkulandırmaktadır ama sevmesek de burada bir kez daha söylemek zorundayız ki, istisnasız kural yoktur.

O halde komutan, bütün bu yollarla meydan muharebesine kesin sonuçlu bir karakter verme olanağına sahip olmaktadır. Tabi böylece komutanın karşılaştığı tehlike de büyümektedir; ama iç âleminin bu dinamik kanunu, komutanın bütün eylemlerini kontrolü altına almıştır.

O halde savaşta meydan muharebesinin önemi başka hiçbir şeyle karşılaştırılamaz ve stratejinin başarısı mekân, zaman ve kuvvetin izleyeceği yönü belirleyerek, meydan muharebesi için en elverişli ortamı yaratmasında ve meydan muharebesinin sağladığı başarıdan yararlanmasında görülür.

Fakat bu konuların öneminden bunların birbirine karıştırılabilir veya saklanabilir yapıda oldukları sonucu çıkmaz; daha ziyade burada her şey çok basit, kurgu sanatı çok azdır; ama olayların çok iyi değerlendirilmesine, enerjiye, sağlam mantığa, gençliğin girişim ruhuna, çoğu kez başvurma zorunda olacağımız cesaret, kahramanlık gibi niteliklere duyulan ihtiyaç büyüktür. O halde burada kitapların öğrettiklerine duyulan gereksinme azdır; komutanların tırmanarak geldikleri merdivenlerin öğretebileceklerine duyulan ihtiyaç, harflerin öğrettiklerine duyulandan daha çoktur.

Meydan muharebesinin asıl itici gücü olan serbest hareket, komutanın kendi duygusundan, bu hareketin zorunluluğunu kavrayan berrak bilincinden kaynaklanır; başka bir deyişle komutan, doğuştan cesur olmak ve büyük bir yaşam deneyimiyle keskinleşmiş bir görüşe sahip bulunmak zorundadır.

Büyük örnekler en iyi öğretmenlerdir; fakat araya teorik önyargı bulutunun girmesi elbette kötüdür; çünkü bulutta güneş ışınları da kırılır ve renk değiştirir. Bazı anlarda zehirli dumanlar gibi oluşan ve yaygınlaşan bu önyargıları tahrip etmek teorinin zorunlu bir görevidir; çünkü insan aklının hatasını yine akıl yok edebilir.

Onikinci Bölüm
ZAFERİN STRATEJİK ARAÇ OLARAK KULLANILMASI

Zaferin mümkün olduğu kadar önceden hazırlanması, stratejinin sessiz sedasız yerine getirdiği bir hizmettir. Ama strateji bu hizmetinden ötürü pek övülmez; o daha çok kazanılan zaferi kullandığında parlak ve şanlı görünür.

Meydan muharebesinin özel amacının ne olabileceği, savaşın genel sistemi içinde nasıl bir yer tutacağı, hal ve koşulların yapısına göre zafer yolunun nereye kadar devam edebileceği, tepe noktasının nerede olduğu, bütün bunlar bizi ancak sonuçta meşgul edebilir. Fakat, takip yapılmazsa zaferin büyük bir etkisi olamayacağı, zafere giden yol ne kadar kısa olursa olsun etkisinin daima takibin ilk adımıyla ortaya çıkacağı gibi akla gelebilen bütün hal ve koşullar gerçektir; bunları her fırsatta tekrar söylememek için, düşmanın üstesinden gelmenin bu zorunlu ayrıntıları üzerinde biraz durmak istiyoruz.

Yenilen bir düşmanın takibi, düşmanın muharebeden vazgeçtiği, yerinden ayrıldığı an başlar; daha önceki ileri-geri hareketler takip sayılamaz, bunlar meydan muharebesinin gelişmeleridir. Yukarıda tarif edilen anda zafer, kuşkusuz olmakla beraber genellikle henüz küçük ve zayıftır ve ilk gün yapılacak takiple tamamlanmayacak olursa, olayların akışında çok olumlu yararlar sağlanmaz. Evvelce söylemiş olduğumuz gibi zaferin meyveleri çoğu kez ancak takipte toplanır. İlk önce bu takipten söz etmek istiyoruz.

Normal olarak taraflar fiziki kuvvetleri bakımından çok zayıflamış olarak muharebeye girerler; çünkü muharebeden önceki

hareketler çoğunlukla ivedi hal karakterindedir. Uzun bir muharebe için harcanan çabalar yorgunlukla sonuçlanır. Buna bir de yenen kuvvetlerin yenileninkinden hiç de aşağı olmayan, birbirine karışması ve ilk muharebe düzeninin bozulması eklenir; o halde yeniden düzenlenme, amaçsız atışlarla cephanesi tükenmiş dağınık erleri toplama, yeni cephaneyle donatma ihtiyacı doğar. Bütün bu haller bizzat yeneni, evvelce sözünü ettiğimiz bunalım durumuna sokar. Eğer yenilen kuvvet, diğer düşman kuvvetleri tarafından kurtarılabilecek kadar küçük bir kuvvetse, ya da yenilen kuvvet önemli takviyelerin gelmesini bekliyorsa, yenen kolayca zaferini kaybetme tehlikesiyle karşılaşabilir; bu düşünce, böyle durumlarda takibi hemen durdurur ya da en azından frenler. Fakat yenilenin anılmaya değer derecede takviyesinden korkulmuyorsa, yukarıda açıklanan durumlarda yenen, takipteki hızıyla kuvvetli bir karşıt ağırlığa sahip olur. Gerçi zaferin zorla geri alınmasından korkulmaması gerekir; ama çarpışmaların zararlı olması da mümkündür ve o zamana kadar elde edilmiş olan yararlar zayıflayabilir. Ayrıca, ihtiyaçları ve zayıflıklarıyla birlikte somut insanın bütün ağırlığı şimdi komutanın iradesine tabidir. Komutanın emrindeki binlerce kişinin hepsi dinlenmeye ve kuvvetlenmeye muhtaçtır, tehlikeden ve işten kurtulmak isterler; ancak istisna sayılabilecek kadar az bir kısmı, var olan durumun ilerisini görebilir ve hissedebilir; işte ancak bu çok az kişide, zorunlu olan işleri yaptıktan sonra –böyle bir anda lüks gibi görünen– zaferi düşünecek cesaret vardır. Diğer binlerce kişi komutanın fikrine uyar; çünkü bunlar, somut insanın çıkarını silsileler yoluyla komutanın kalbine kadar giden güvenli merdivende görürler. Bunlar da kendi içlerindeki ruhî ve bedeni çabalar nedeniyle az çok zayıflarlar; fakat tamamen insanın doğasından ileri gelen bu zayıflama çoğu kez olabileceğinden daha az olur ve bütün bunlar şeref hırsı, enerji ve başkomutanın sertliğine bağlıdır. Biraz kuşkuyla da olsa birçok komutanın, kendilerine üstünlük veren zaferi takipte gördüklerini söyleyebiliriz. Zaferin peşini bırakmamayı genel olarak ilk gün ve her halükârda ilk günü izleyen gece ile sınırlamak istiyoruz; çünkü daha sonraki günlerde dinlenme ihtiyacı harekâta bir durgunluk getirir.

Bu ilk takibin çeşitli doğal dereceleri vardır.

Birincisi, eğer takip yalnız süvariyle yapılıyorsa, bu gerçek bir kovalamadan ziyade bir korkutma ve gözetlemedir; çünkü normal olarak küçücük kesik bir arazi takip edeni durdurmaya yeter. Sarsılmış ve zayıflamış birlikleri takipte süvari, tekil topluluklara karşı çok başarılı olursa da büyük kısım karşısında sadece yardımcı sınıftır; çünkü çekilen, çekilmesini örtmek için taze ihtiyatlar kullanır ve böylece bir sonraki önemsiz arazi kesiminde bütün silahların birleşmesiyle başarılı bir karşı koyma yapabilir. Ancak gerçekten firar halinde bulunan ve tamamen dağılmış bir ordu bu konuda bir istisna oluşturur.

İkincisi, takibin bütün sınıfların katıldığı kuvvetli bir öncüyle yapılması halidir; tabi bu takibe süvarinin büyük kısmı da katılır. Böyle bir takip düşmanı, artçısının ilk kuvvetli mevziine ya da ordusunun ilk mevziine kadar kovalar. Normal olarak ikisinin birden yapılması fırsatı her zaman ele geçmez ve takip devam eder; fakat çoğu kez birkaç saatten fazla sürmez; çünkü aksi durumda öncü yeterince desteklenmediğine inanır.

Üçüncüsü ve en kuvvetlisi, galip ordunun gücü yettiğince bütün kuvvetiyle ilerlemeye devam etmesidir. Bu durumda yenik düşman, arazinin kendisine savunma fırsatı verdiği mevzilerin çoğunu taarruz ya da çevirme tertipleri üzerine tekrar terk eder ve artçılar, inatçı bir direnmeyi çok az sürdürürler.

Normal olarak her üç halde de gece eğer tüm harekâtın sona ermesinden önce girmişse, harekâta son verir ve bunun böyle olmadığı, geceleyin de takibe devam edildiği nadir durumlarda takibin olağanüstü kuvvetli bir şekilde yapılması zorunludur.

Gece muharebelerinde her şeyin az çok rastlantıya bırakıldığı ve zaten esasen bir meydan muharebesinin sonunda düzenin ve harekâtın akışının çok bozulmuş olacağı düşünülünce, her iki komutanın da gecenin karanlığında harekâtı sürdürmekten korkmaları kolayca anlaşılır. Eğer yenilen düşmanın tamamen dağılması veya yenen ordunun savaşçılıktaki büyük üstünlüğü başarıyı garanti etmeyecek olursa her şey, en atılgan komutanlar da dahil olmak üzere, kime güleceği belli olmayan kadere bırakılmış olur. O halde meydan muharebesi karanlığın basmasından kısa süre önce sona ermiş olsa bile, kural olarak gece takibi sona erdirir. Yenilenin

harekâtı durdurup toplanmasına, ya da geceleyin de çekilmeye devam ederse, harekâtta ön almasına olanak verir, bundan sonra yenilen artık hissolunacak kadar iyi durumdadır. Bölünmüş, parçalanmış, birbirine karışmış olan birliklerin çoğu bulunmuş, cephaneleri tamamlanmış, birliğin tümü yeniden düzene sokulmuştur. Şimdi galip düşmanla yapılacak muharebe artık yeni bir muharebedir; eskisinin devamı değildir. Bu muharebe, iyi bir sonuç alınmasına izin verecek kadar uzakta da gerçekleşebilir; bu yeni bir muharebedir ve galip tarafın çökmüş harabeleri toplaması değildir.

O halde yenen tarafın takibi geceleyin de devam ettirebildiği hallerde bu takip bütün sınıflardan oluşan kuvvetli bir öncüyle yapılacak olursa, yenenin etkisi olağanüstü artırılmış olur; buna Leuthen ve Belle-Alliance Meydan Muharebelerinden örnekler gösterilebilir.

Takipte yapılan bütün işler temelde taktik etkinliklerdir; zaferin etkisinin takiple sağlandığının açıkça bilincine varabilmemiz için bu konunun üzerinde biraz fazla duruyoruz.

Bir sonraki durak noktasına kadar devam eden bu ilk takip her galibin hakkıdır ve sonraki planlarla durum ve koşullara herhangi bir bağımlılık söz konusu değildir. Asıl kuvvetlerin kazandığı zaferin olumlu sonuçları bu planları kısaltabilir; fakat zaferden bu ilk yararlanma bunları olanaksız hale getirmez; bunun düşünülebileceği haller olsa bile bunların teori üzerinde bir etkisi olamaz. Ama yine de söylemek zorundayız ki, yeni savaş şekli, enerjiye tamamen yeni bir alan açmış bulunmaktadır. Eskiden daha dar arazide gerçekleşen, daha dar sınırlarla çevrilen savaşlarda diğer birçok konuda olduğu gibi enerji konusunda da gereksiz bir klasik sınırlılık meydana gelirdi. Başkomutanlar zaferin şerefini o kadar önemli görürlerdi ki, bu sırada düşman kuvvetlerinin imhasını pek az düşünürlerdi; çünkü düşman kuvvetlerinin imhası onlara savaşın birçok amacından sadece biri gibi görünürdü; asla savaşın esas amacı olarak değil. Düşman kılıcı bırakır bırakmaz onlar da kılıçlarını kınına sokarlardı. Sonuç alınır alınmaz muharebeyi kesmek onlara gayet doğal gelirdi ve bundan sonra kan dökmeyi yararsız gaddarlık sayarlardı. Bu yanlış felsefe, bütün kararları etkilemezse de birliklerin yorulduğu ve muharebeye devamın fizik

bakımından olanaksız hale geldiği bir sırada, kolay bir çıkış yolu oluşturur, ağırlık kazanırdı. Komutan zaferi kazanır ve taarruza devamla zaferin meyvelerini toplamak için yapılacak işlere zamanın yetmeyeceğini öngörürse tabi elde ettiğiyle yetinir. Fakat takipte verilecek zayiat düşmanınkiyle kıyas edilmeyecek kadar az olduğuna göre bu hesap yanlıştı. Silahlı kuvvetlerin asıl sorun olarak ele alınmadığı burada tekrar ortaya çıkıyor. Çünkü eski savaşlarda yalnız XII. Karl, Marlborough, Eugen, Büyük Friedrich gibi kahramanların güçlü bir takip yaptıklarını, diğer komutanların normal olarak muharebe sahasına sahip olmakla yetindiklerini görmekteyiz. Daha yeni çağlarda savaşın sevk ve idaresi büyük ölçüde enerji kazandı ve bu enerji, klasik engelleri ortadan kaldırdı. Bugün takip, yenen tarafın esas işi olmuştur; bu nedenle zafer alametlerinin kapsamı çok artmıştır; eğer yeni muharebelerde de böyle hareket edilmediği görülecek olursa bunlar istisnai hallerdir ve herhalde özel nedenleri vardır.

Görschen ve Bautzen'den tam bir yenilgiyi ancak müttefik süvarisinin üstünlüğü önledi; Grossbeeren ve Dennewitz'de İsveç Veliahtı'nın isteksizliği, Laon'da ihtiyar Blücher'in zayıf kişiliği söz konusudur.[81]

Borodino da buraya uygun düşen bir örnektir; bu muharebe hakkında birkaç söz söylemekten kendimizi alamıyoruz; çünkü, kısmen Napoleon'un hata yapmış olacağına inanmıyoruz; kısmen de komutanların muharebeden çekilmekte kullandıkları ve kurallaştırdıkları genel bir hali burada inceleme olanağı bulmuş oluyoruz. Tanınmış Fransız yazarları ve Napoleon'un hayranları (Vaudoncourt, Chambray, Segur) Rus ordusunun tamamını muharebe alanından sürüp çıkarmadığı, Rusların kaybetmiş olduk-

(81). Gross-Görschen Muharebesi'nde (2.5.1813) geri çekilen yorgun, dağınık, birbirine karışmış müttefik kuvvetlerin örtülmesi için Blücher'in ihtiyat süvarisinden dokuz bölük Rahna'da Marmont Kolordusu'na bir darbe indirdi. Fransız piyadesinin bir bölümü geri çekildi; geri çekilen müttefik birlikler artık takip edilmedi.
Bautzen Muharebesi'nde (20-21.5.1813) müttefikler, yenilmiş olmalarına rağmen geri çekilmelerini örnek bir düzen içinde gerçekleştirdiler. Süvarilerinin üstünlüğü galip Fransızları çok dikkatli harekete mecbur etti. Grossbeeren Muharebesi'nde (23.8.1818) müttefikler kesin bir zafer kazandılar; fakat takip yapmadılar.
Denmvitz Muharebesi'nde (6.9.1813) de müttefikler, kazandıkları zaferden takiple yararlanamadılar.

ları bir muharebeyi tam bir yenilgiye dönüştürmek için kuvvetlerini sonuna kadar kullanmadığı için onu eleştirmişlerdir. İki ordunun karşılıklı durumunu burada ayrıntılı olarak açıklamak bizi çok gerilere götürür; fakat Napoleon'un Neymen üzerine yürüdüğünde 300.000 kişilik bir orduya sahip olduğu, Borodino Muharebesi'nden sonra elinde 120.000 kişi kaldığı, muharebeyi sürdürmesi durumunda geriye, her şeyi elde edeceği bir nokta kabul ettiği Moskova üzerine yürümesine yetecek bir kuvvetin kalmayacağından korktuğu gayet açıktır. Kazanmış olduğu zaferin bu başkenti almasına yeteceği kanısındaydı; çünkü Rusların sekiz gün içinde ikinci bir muharebe vermeleri ona çok olanaksız görünüyordu; fakat Moskova'da barışı bulacağını umuyordu. Elbette paramparça edilmiş bir Rus ordusu bu barışı ona net bir biçimde garanti ederdi; fakat her zaman olduğu gibi burada da ilk koşul üstün gelmişti; yani Napoleon, başkenti ve dolayısıyla devleti ve hükümeti ele geçirerek bir hükümdar gibi görünmek istemişti. Daha sonra görüldüğü üzere Napoleon'un Moskova'ya getirdiği kuvvet artık bu iş için yeterli değildi. Napoleon, Rus ordusunu paramparça etmesinin kendi ordusunu da parçalayacağını iyice hissetmiş de bu yüzden imhadan vazgeçmişse, elbette bizim gözümüzde tamamen haklı olacaktır; fakat bu zayıf bir olasılıktır. Bu nedenle Napoleon'un Moskova önündeki durumu, genel koşulların zaferden sonra komutanların takibe geçmelerine imkan vermediği hallere benzemez. Burada normal bir takip söz konusu değildi. Zaferin kazanıldığı öğleden sonra dörtte belli olmuştu; fakat muharebe sahasının büyük bölümü hâlâ Rusların elindeydi ve terk etmek istemiyorlardı; aksine taarruzun tekrarı halinde inatla karşı koyacaklardı; tabi bu mukavemet tamamen imha edilmeleriyle sonuçlanacaktı; ama müteamrız da fazla kan dökecekti. O halde Borodino Muharebesini, Bautzen Muharebesi gibi kesin sonuca ulaşılmamış muharebelerden saymak gerekiyor. Bautzen'de yenilen, muharebe alanını erken terk etmeyi tercih etmişti. Borodino'da ise yenen, yarın bir zaferle yetinmeyi tercih etti; karar vermede duraksadığından değil, aksine zaferin bedelini ödeyecek kadar zengin olmadığından.[82]

(82) 7.9.1812'de gerçekleşen bu muharebede taraflar ağır zayiat vermişlerdi. Ruslar, 52.000 (nizami birliklerin %50'si), Napoleon 28.000 kişi kaybetti, bunun 1.792'si subaydı.

Şimdi konumuza dönelim; incelemelerimizden ilk takiple ilgili olarak şu sonuçlar çıkıyor: Zaferin değerini esas itibariyle enerji tayin eder; takip zaferin ikinci aşamasıdır ve çoğu kez birincisinden daha önemlidir; kusursuz eserini teslim almak için burada taktiğe yaklaşan strateji, zaferin tamamlanmasını isteyerek otoritesinin birinci etkinliğini takibe ayırır.

Fakat bu ilk takipte de zaferin etkinliği nadir durumlarda görülür ve ancak zaferin hareket hızı sağladığı esas yolda başlar. Bu yolu evvelce söylediğimiz gibi, burada henüz sözünü etmediğimiz diğer durum ve koşullar belirler. Bununla beraber önümüze çıkabilecek her fırsatta tekrar etmemek için, takibin genel bir karakteri olduğunu burada kaydedebiliriz.

Daha sonraki takip de üç dereceye ayrılabilir: sadece düşmanın bıraktığı yere geçmek şeklindeki basit takip, özel surette kovalama ve önünü kesmek için paralel yürüyüş.

Basit takip, düşmanın, bizimle tekrar muharebe edebileceğine inanıncaya kadar geri çekilmesine neden olur. O halde kazanılan üstünlüğün etkisi, düşmanı tüketmeye yetebilir ve ayrıca yenik düşmanın götüremediği yaralılar, hastalar, yorgun erler, ağırlıklar ve arabalar gibi şeylerin hepsi elimize geçer. Fakat bu sabit takip, düşmanın –diğer iki şekilde daha çok görülen– çözülüp dağılmasını arttırmaz.

Eğer düşmanı eski ordugâhına kadar takip etmekle yetinmek yerine, onun bize bırakmak istediği araziden daha fazlasını elde etmek istersek, tertibatımız daima düşmandan daha fazlasını isteyecek şekilde olursa, öncülerimiz her seferinde düşmanın artçılarına saldıracak demektir; artçılar ne kadar sık mevzi değiştirmek isterlerse düşmanın hareketi o kadar hızlanacak ve dolayısıyla çözülüp dağılması teşvik edilmiş olacaktır. Fakat esas itibariyle bu son durumun yarattığı durup dinlenmek bilmeyen kaçış, düşmanın geri çekilmesi olarak kabul edilir. Hiçbir şey, çok yorucu bir yürüyüşten sonra tam dinlenmek istediği bir sırada düşmanın top seslerini tekrar işitmesi kadar asker üzerinde kötü izlenim yaratamaz. Bu izlenim günlerce tekrar ederse askeri panik şeklinde korkuya sevk edebilir. Bu durumda düşmanın kanunlarına itaat zorunluluğunu, hiç mukavemet yeteneği olmadığını kabul etmekten başka çare

kalmadığı inancı hasıl olur ki, bu da ordunun moral gücünün çok zayıflamış olmasından başka bir şey değildir. Düşman gece yürüyüşlerine zorlanacak olursa, bu sıkıştırmanın etkinliği en yüksek dereceye çıkarılır. Yenen, ordunun tümünü olsun, artçısını olsun, düşmanı seçmiş olduğu ordugâhtan güneş batarken korkutup kaçıracak olursa yenilen ya gece yürüyüşü yapmak ya da en azından gece mevziini değiştirmek ve daha geriye almak zorunda kalacaktır ki, ikisi de aşağı yukarı aynı şeydir. Ama yenen geceyi sakin geçirebilir.

Bu durumda da yürüyüşlerin düzeni ve mevzilerin seçimi başka birçok şeye tabidir; özellikle büyük kentlere vb. takip edenin geceleri istirahat etmesine rağmen aldığı geometrik düzenlerle düşmanda gece yürüyüşleriyle takibi sürdüreceği izlenimini yaratması gülünç bir titizlikti. Fakat takip edenin aldığı yürüyüş düzenlerinin bu eğilimde olabileceği de çok zayıf bir olasılık değildi. Bunun tatbikatta nadiren dikkate alınması, bu yöntemin, takip eden ordu için de gündüzün nizami aşamalarda takip yapmaktan daha güç olmasındandır. Öğleyin ordugâha geçmek, günün geri kalan kısmından ihtiyaçların temini için yararlanmak ve gece dinlenmek, hareketini düşmana uydurarak bazen sabah, bazen akşam yola çıkmaktan, saatlerce düşman karşısında kalmaktan, topçusuyla düello, emniyet birlikleriyle ateş muharebesi yapmaktan, çevirme hareketleri düzenlemekten, kısacası, gerekli taktik kuralların hepsini yerine getirmekten çok daha rahat bir yöntemdir. İkinci şekil tabi takip eden orduya ağır bir yük yükler ve yükün çok ağır olduğu savaşta insanlar daima o anda zorunlu olmayan işlerden kaçınma eğilimindedirler. Bu gözlem, bütün ordunun kullanıldığı haller için de kuvvetli öncünün kullanıldığı haller için de geçerlidir. Yukarıda değinilen nedenlerden ötürü, takibin ikinci derecesi olan bu yenenin devamlı baskısı oldukça nadir görülmektedir. Napoleon da 1812 Rus Seferi'nde, burada göze çarpan nedenlerden dolayı, yani bu seferin güçlük ve zorluklarının ordusunu hedefe ulaşmadan tam bir imha ile tehdit etmekte olmasından ötürü, bu şekil takibi pek az yapmıştır. Buna karşın Fransızlar diğer seferlerinde enerjileriyle bu konuda da çok başarılı olmuşlardır.

Nihayet takibin üçüncü ve en etkin derecesi, geri çekilmenin ilk hedefine kadar paralel yürüyüştür.

Her yenilen ordunun gerisinde yakın ya da uzak bir nokta vardır ki, ordunun kalbinde ilk önce bu noktaya ulaşmak yatar. Ya geçitlerde olduğu gibi, bu noktaya düşmanın daha önce varması yenilen ordunun uzağa çekilmesini tehdit eder yahut da noktanın kendisi önemlidir; örneğin başkentler, depolar vb. gibi, nihayet yenilen ordu bu noktada yeni mukavemet gücü kazanabilir; örneğin burada tahkimli mevzilerin bulunması ya da diğer kuvvetlerde birleşme olanağının olması vb. gibi.

Şimdi, eğer yenen yürüyüşünü yan yollara yöneltirse yenilenin de geri çekilmesini felaket getirecek kadar hızlandıracağı ve acelenin nihayet çekilmeyi firara çevirebileceği gayet açıktır. Yenilen, böyle bir durumda ancak üç şekilde hareket edebilir. Birincisi, düşmanın üzerine atılır ve beklenmeyen bir saldırıyla durumunu genellikle düzeltecek bir başarı olasılığı yaratmaya çalışır. Bunu ancak atak, cesur bir komutan ve yenilmiş olmasına rağmen tamamen çökmemiş mükemmel bir ordu yapabilir; o halde bu hareket tarzı yenilen tarafından pek az durumda kullanılabilir.

İkinci yol geri çekilmeyi hızlandırmaktır. Ama bu yenenin istediği bir hareket tarzıdır ve kolayca birliklerin olağanüstü çaba harcamalarına neden olur; çünkü kalabalık dökümtüler, kırılan toplar ve arabalar her tür zayiatı duyulmamış derecede artırırlar.

Üçüncüsü, ilk kesişme noktasının etrafından dolaşmak, az bir çabayla düşmandan çok uzaklaşmak ve aceleyi zararsız hale getirmek için çekilme yönünü değiştirmek, kenara çekilerek yol vermektir. Bu son şekil, ödeme yeteneği olmayan bir borçlunun yeniden borç alması gibi, en kötü hareket şeklidir ve birlikleri çok daha büyük sıkıntılara sokar. Tabi bu hareket tarzının da tavsiye edilebileceği durumlar vardır. Başka çare kalmayan yerlerde bu şekil uygulanabilir ve başarılı olduğunun örnekleri de vardır. Fakat bu yoldan hedef güvenle ulaşılacağı, diğer hareket tarzlarına göre, genellikle çok daha az inandırıcıdır. Güvensizliğin nedeni, hareketin kendi içindedir. Bu neden, düşmanla çarpışmak korkusudur. Böyle bir korkuya kapılan komutana çok yazık! Ordunun morali çok bozulmuş da olsa, endişeler çok haklı da olsa, düşmanla her karşılaşma bu tarafın zararına da olsa korku yüzünden her fırsatı kaçırmak kötü durumu daha da kötüleştirir. Napoleon 1813 yılında Hanau

Muharebesi'nden[83] sonra elinde kalan 30-40.000 kişiyi de Ren Nehri'nin ötesine geçirmeyebilir, bu muharebeden kaçınabilir ve Manheim ya da Koblenz'de batıya geçebilirdi. Savunma durumunda olduğundan, dolayısıyla da civardan yardım gördüğünden, yenilen ordunun moral gücü, özenle hazırlanan ve yöneltilen küçük muharebelerle tekrar artırılabilir.

Küçük başarıların yararlı etkisi inanılmayacak kadar büyüktür. Fakat komutanların çoğunun gözünde bu girişim, büyük bir güçlüğün aşılmasıdır. Kenara çekilmenin diğer yolu, ilk bakışta o kadar kolay görünür ki, çoğu kez bu yol tercih edilir. O halde, çoğunlukla yenen tarafın amacına yardım eden ve yenilenin tamamen yok olmasıyla sonuçlanan bu kenara çekilme alışıla gelmiş şekildir. Ama burada, yolunu değiştiren ve sonra büyük kısımla tekrar birleşme olanaklarını arayan tekil birliklerin değil, ordunun tümünün söz konusu olduğunu hatırlamak zorundayız; bu şekil harekette durum başkadır ve başarı anormal değildir. Hedefe doğru yapılan bu yarışta takip eden ordunun bir bölümünün, geri kalanları toplamak ve günümüzde düşmanın daima yaptığı gibi, etkiyi ihmal etmemek için takip edilenin izlediği yoldan gitmesi şarttır. Blücher, diğer yönlerden örnek olan Belle-Alliance'den Paris'e kadar ki takibinde bu noktayı ihmal etmiştir.[84]

Bu tür yürüyüşler tabi takip edeni zayıflatır ve eğer düşman ordusunun büyük bir bölümü söz konusu değilse, başında değerli bir komutan varsa ve imhası için önceden esaslı önlemler alınmamışsa tavsiye edilemez. Fakat bu yürüyüşlerin yapılmasının mümkün olduğu durumlarda takip büyük bir makine gibi çalışır. Yenik ordu bu sırada hastalar ve yorulanlar nedeniyle büyük kayıplar verir ve devamlı kaybetme endişesi yüzünden moral o kadar zayıflar ve çöker ki, düzenli bir direniş artık düşünülmez olur; hiç kılıç kullanmadan her gün binlerce esir getirilir. Galip taraf, böyle mutlu bir anda ordusuyla ulaşabileceği her şeyi girdabın içine çekmek, gönderilen yığınların önünü kesmek, hazırlanmamış kaleleri almak, büyük kentleri işgal etmek için kuvvetlerinin bölün-

(83) Hanau Muharebesi (30-31.10.1813)'nde Napoleon, 10.000 kişi kaybetmiştir.

(84) 1815 Seferi'nde Prusya Başkomutanlığı Napoleon'un paramparça ordusunun bir bölümüyle Philippeville yönünde çekilmekte olduğunu bilmesine rağmen elindeki birliklerin çoğunu Beaumont üzerinden batı yönünde göndermişti.

mesinden korkmamalıdır. Galip, yeni bir durum ortaya çıkıncaya kadar her konuda kendine güvenebilir ve kendine ne kadar çok güvenirse, yeni bir zorluk o kadar geç meydana gelir.

Büyük zaferlerin ve çok başarılı takiplerin bu tür parlak örnekleri Napoleon savaşlarında görülmektedir. Biz sadece Jena, Regensburg, Leipzig ve Belle-Alliance muharebelerini hatırlatmakla yetineceğiz.

Onüçüncü Bölüm
KAYBEDİLEN MUHAREBEDEN SONRA GERİ ÇEKİLME

Kaybedilen muharebede ordunun gücü kırılmıştır; fiziki gücünden çok moral gücü kırılmıştır. Yeni yararlı durum ve şartlar meydana gelmeyecek olursa, ikinci bir muharebe tamamen yenilgiye, belki de imhaya götürecektir. Bu askeri bir mütearife (Axiom ispatına gerek olmayan ilke)'dir. Eşyanın doğası gereği çekilme, takviyelerle, önemli kalelerin korunmasıyla, büyük arazi sorunlarıyla ya da düşmanın yayılmasıyla olsun kuvvet dengesinin tekrar oluşacağı noktaya kadar devam eder. Bu noktanın yakın veya uzak oluşunu kayıpların derecesi, yenilginin büyüklüğü ve her şeyden önce de düşmanın karakteri belirler. Yenilmiş bir ordunun muharebeden sonra niteliklerini fazla kaybetmeden çok kısa mesafede tekrar mevzilendiğine dair pek çok örnek vardır; bunun nedeni ya düşmanın moralinin zayıf olması ya da muharebede kazanılan üstünlüğün şiddetli bir darbe indirmeye yetecek kadar büyük olmamasıdır.

Düşmanın bu zayıflığından yararlanmak için hal ve şartların gerektirdiğinden bir adım daha geri gitmemelidir; fakat moral güçler arasındaki oranı olası olan yararlı bir noktada tutabilmek için yavaş, daima direniş gösteren bir geri çekilme, düşmana çetin ve cesur bir şekilde karşı koyma esastır; takip edenin kendisi için yararlı durumdan sık sık aşırı derecede faydalanmak istemesi halinde, bu kesinlikle gereklidir. Büyük başkomutanların ve savaş tecrübesi olan orduların geri çekilme hareketleri, daima yaralı bir

aslanın kavga alanından ayrılmasına benzer ve bu da hiç tartışmasız en iyi teoridir.

Tehlikeli bir durumdan sıyrılmak istenilen anda, süratle uzaklaşmak yerine çoğu kez zaman kaybına neden olan, dolayısıyla da tehlike yaratan değersiz şekilciliğe başvurulduğu gerçektir. Tecrübeli komutanlar bu ilkeye çok önem verirler. Fakat bu gibi durumlar, kaybedilen meydan muharebesinden sonra yapılan genel geri çekilme ile karıştırılmamalıdır. Burada birkaç hızlı yürüyüşle ön alacağına ve kolayca sağlam bir duruma kavuşacağına inanan, büyük bir yanılgıya düşmüş olur. İlk hareket olabildiğince küçük olmalı ve genellikle düşmanın kovalamasına izin vermeyen bir başlangıç, bir esas oluşturmalıdır. Bu başlangıç, kovalayan düşmanla kanlı muharebeler yapılmadan sağlanamaz; fakat fedakârlığa değer. Bu başlangıç yapılmadan kısa sürede başarısızlığa uğrayacak hızlı bir harekete geçilecek olursa, artçı muharebelerinde verilecek kayıplardan daha çok döküntü verilir; ayrıca zaten azalmış olan cesaret de kaybedilir.

En iyi birliklerden oluşturulan ve en iyi general tarafından sevk ve idare edilen kuvvetli bir artçı ve önemli anlarda bu artçının bütün ordu tarafından desteklenmesi, araziden özenle yararlanma, düşman öncüsünün atak hareketi karşısında ve arazinin fırsat vermesi halinde kuvvetli pusular kurma bu başlangıcın sağlanmasının çareleridir.

Meydan muharebesinin az ya da çok uygun koşullar altında yapılmış ve bu muharebede az veya çok dayanılmış olmasına göre geri çekilmenin güçlüğü de elbette büyük ya da küçük olur. Üstün bir düşmana karşı son ere kadar dayandıktan sonra düzenli geri çekilme olanaklarının nasıl kaybolduğunu Jena ve Belle-Alliance meydan muharebeleri göstermektedir.

Geri çekilme için parçalara ayrılma, ayrı ayrı gruplar halinde hatta tamamen eksantrik çekilme ara sıra salık verilmektedir. Rahatlık sağladığı için yapılan ve mümkün olan yerde ortaklaşa bir darbe indirilmesini öngören bu bölünme burada incelenmemiştir; çünkü eşyanın doğasına aykırı olan her şey çok tehlikelidir ve büyük bir hatadır. Kaybedilen her meydan muharebesi kayıplara ve bir çözülmeye neden olur; bundan sonraki ilk gereksinme toplanmak ve bu topluluğu tekrar düzene, cesarete ve güvene kavuşturmaktır. Zaferinin meyvelerini topladığı anda düşmanı yarı gruplarla

her iki yanından rahatsız etme fikri, kurallara aykırıdır; bu şekilde hareketle düşmanın çekingen titizliğine kendimizi saydırmış oluruz; fakat düşmanın bu zafiyetinin kesin olmadığı hallerde böyle bir şey yapılmamalıdır. Meydan muharebesinden sonraki stratejik durum, sağ ve sol yanın düzenli gruplarla örtülmesini gerektirirse, duruma göre vazgeçilmesi olanaksız pek çok şey gerçekleşir; fakat bu bölünme daima fena bir şey olarak kabul edilir ve çekilen ordu nadiren muharebeden sonraki gün bunu yapabilecek durumda olur.

Gerçi Büyük Friedrick, Kolin Muharebesi'nden ve Prag kuşatmasını kaldırdıktan sonra üç kolla geri çekilmişti, ama bu kendi seçimiyle değil, kuvvetlerinin konumu ve Saksonyalıların siperlerinin başka türlü harekete imkan vermemesinden kaynaklanmıştı. Napoleon, Brienne Muharebesi'nden sonra kendisi Sen Nehri üzerinden Troys'e giderken, Marmont'un Aube'ye çekilmesini emretmişti; fakat müttefikler de takip edecekleri yerde ikiye ayrıldıklarından ve bir bölümü (Blücher) Marne'a yöneldiğinden, diğer bölümü (Schwarzenberg), çok zayıf olduğu korkusuyla pek yavaş ilerlediğinden bu onun için zararlı olmamıştı.

Ondördüncü Bölüm
GECE MUHAREBESİ

Nasıl sevk ve idare edilirse edilsin, ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin, gece muharebesi taktik bir konudur; özel bir muharebe şekli olarak burada sadece ana hatlarıyla inceleyeceğiz.

Her gece taarruzu, temelde sadece daha güçlendirilmiş bir hücumdur. Böyle bir hücum, ilk bakışta çok etkin olarak görünür; çünkü savunanın baskına uğrayacağı, taarruz edenin ise gelişecek olaylara doğal olarak önceden hazırlanmış olacağı düşünülür. Ne eşitsizlik! Hayal, bir taraftan resmi tamamen kargaşaya boyar, diğer taraftan saldıran bu kargaşanın meyvelerini toplamakla meşguldür. Bu nedenle, komuta makamlarında bulunmayanlarda ve sorumluluk taşımayanlarda gece taarruzu fikrine çok sık rastlanır; halbuki gerçekte gece taarruzu çok seyrek olur.

Bu tür düşünceler, saldırganın savunan tarafın önlemlerini bildiği, çünkü onları daha önce ele geçirmiş ve değerlendirmiş olduğu, gözetleme ve araştırmalarından kaçınmanın mümkün olamayacağı, buna karşın düşmanın, uygulamada ilk kez ortaya çıkacağı için saldırganın önlemlerini bilmesine imkan olmadığı varsayımına dayanır. Fakat, bu her zaman böyle olmaz ve savunanın aldığı önlemlerin müteamız tarafından bilinmesi de pek az durumda olanaklıdır.

Düşmana, Büyük Friedrich'in Hochkich Muharebesi'nde Avusturyalılara karşı sahip olduğu durum gibi, gözümüzün önünde olacak kadar yakın değilsek, düşman hakkında bildiklerimiz daima çok eksik olacaktır; bu bilgiler gözetlemelerden, keşif kollarından,

esirlerin sorgulanmasından ve casuslardan edinilen bilgilerdir ve bu nedenle değişmez değildirler; zamanla değerlerini yitirirler; çünkü bu bilgilerin elde edilmesinden sonra düşman mevzileri değişmiş olabilir. Ayrıca eski taktikte ve ordugâh şeklinde düşman mevzilerini keşfetmek şimdikinden çok daha kolaydı. Bir çadır hattı, zeminlikli ordugâhtan hatta açık ordugâhtan çok daha kolay fark edilir ve gelişmiş, nizami cephelerdeki bir ordugâhın saptanması da şimdi sık sık görüldüğü üzere kollar halinde tertiplenmiş bir tümenin saptanmasından daha kolaydır. Tümenin bu şekilde tertiplenmiş olduğu bölge tamamen göz altında olabilir ama hakkında tam bir fikir edinilemez.

Fakat bilmek zorunda olduğumuz şey sade mevzii değildir. Savunan tarafın muharebenin cereyanı sırasında aldığı önlemler de aynı derecede Önemlidir ve bunlar, sade ateş etmekten ibaret değildir. Yeni harplerde bu önlemler de gece taarruzunu eskisine nazaran daha güçleştirirler; çünkü bunlar daha önce alınmış önlemlerin üzerine eklenir. Bizim muharebelerimizde savunan tarafın mevzilenmesi kesin olmaktan çok geçicidir ve bu nedenle bizim harplerimizde savunan taraf, beklenilmeyen darbelerle düşmanına eskisinden çok baskın yapabilir.

O halde gece taarruzunda mütearrızın savunan hakkında bildikleri azdır ya da yetersizdir; noksanların direkt gözetlemeyle tamamlanması zorunludur.

Fakat savunan taraf, küçük bir yarara daha sahiptir; şöyle ki, savunan, mevzilerinin bulunduğu bölgede mütearrıza nazaran daha çok kendi evinde bulunuyor gibidir; bir orada oturan, karanlıkta yolunu yabancıdan daha kolay bulur. Savunan, kuvvetlerinin her birinin yerini kolayca bulmasını bilir ve bu birliklere mürearrızdan daha kolay ulaşır.

Bundan, gece muharebelerinde müearrızın savunandan daha çok gözlerine muhtaç olduğu ve bu nedenle de bir gece taarruzuna ancak olağanüstü nedenlerle karar verilebileceği sonucu çıkar.

Bu nedenler çoğunlukla ordunun ast kademeleri, nadir durumlarda da ordunun tümü için söz konusudur; bundan da gece taarruzlarının kural olarak küçük muharebelerde, nadiren de meydan muharebelerinde yapıldığı anlaşılmaktadır.

Düşman ordusunun küçük bir bölümüne büyük bir üstünlükle saldırabiliriz; onu tamamen bozmak ya da aleyhine gelişen bir muharebede ona ağır kayıplar verdirmek için kuşatıcı taarruz yapabiliriz; ancak diğer hal ve koşulların buna elverişli olması şarttır. Fakat büyük bir baskın yapılmadan böyle bir amaca asla ulaşılamaz; çünkü düşman ordusunun hiçbir küçük birliği, bu kadar aleyhine olan bir muharebeye yanaşmaz; aksine kaçınır. Çok büyük bir baskın da pek az istisna ile ancak çok örtülü arazide, yalnız geceleyin sağlanabilir. O halde küçük bir düşman birliğinin hatalı düzenlenmesinden böyle bir yarar sağlamak istiyorsak geceden yararlanmak zorundayız; en azından sabaha karşı açılacak bir muharebenin hazırlıklarını yapmak için geceden yararlanmalıyız. O halde ileri karakollara ve diğer küçük gruplara karşı gece yapılan girişimlerin püf noktası, üstünlük ve kuşatmayla düşmanı, büyük kayıplar vermeden kurtulamayacağı, hiç beklemediği, aleyhine bir muharebeyi kabule zorlamaktır.

Taarruz edilen birlik ne kadar büyükse, girişim o kadar güç olur; çünkü kuvvetli birliğin içinde birçok yardımcı sınıflar vardır; yardım gelinceye kadar uzun süre geriye karşı savunabilir.

Bu nedenle normal durumlarda düşman ordusunun tümü hiçbir zaman böyle bir saldırının konusu olamaz; çünkü dışardan yardım beklemese de bu ordu, özellikle herkesin evinin dışından gelen bu tür normal saldırılara karşı hazırlıklı olduğu günümüzde, birkaç yandan yapılacak bir taarruza karşı yeterince yardımcı vasıtaya sahiptir. Düşmanın bize birkaç yandan başarıyla saldırıp saldırmayacağı, normal olarak, beklenmedik bir anda saldırılmasından tamamen başka şartlara bağlıdır. Burada bu şartların açıklanmasına girişmeden kuşatmayla büyük başarı sağlandığını, ama bunun çok tehlikeli de olduğunu belirtmekle yetiniyoruz. O halde, olası durumları bir tarafa bırakacak olursak ancak düşman ordusunun ast birliklerine karşı kullanabileceğimiz –daha önce sözü edilen– büyük bir üstünlük bize böyle bir harekette bulunmak hakkı verir.

Fakat, küçük bir düşman birliğinin kuşatılması ve çevrilmesi, özellikle bunun başarılması için, gece karanlıkta yapılması gereklidir; çünkü burada üstünlüğü sağlamak için ne kadar kuvvet kullanırsak kullanalım, bu herhalde ordumuzun küçük bir bölümü

olacak ve ordunun tümü büyük ve tehlikeli bir girişimde bulunmadan bu küçük birlik tehlikeye atılmış olacaktır. Ayrıca, normal olarak ordunun büyük kısmı, hatta tümü bu tehlikeye atılan birliği destekleyecek ve girişimin tehlikesi azaltılacaktır.

Fakat gece girişimlerini, yalnız tehlike değil, özellikle yapılmasındaki güçlükler de küçük birliklerle sınırlar. Burada baskın, girişimin ruhunu oluşturduğundan harekâtın sessizce yapılması temel şarttır. Küçük birliklerin sessizce düşmana sokulması büyük birliklere nazaran daha kolay olur; tüm ordunun kollar halinde sessizce düşmana sokulması ise nadiren yapılabilir. Bu nedenle bu tür girişimler, çoğu kez münferit ileri karakollara karşı yapılır; daha büyük birliklere karşı ancak –Büyük Friedrich'in Hochkirch'de (14.10.1758) yaptığı gibi– bu büyük birliklerin yeterli ileri karakollarının bulunmaması halinde yapılabilir. Ordularda bu durum, küçük birliklere nazaran çok daha az görülür.

Bununla beraber savaşın çok hızlı ve şiddetli gerçekleştiği yeni çağda, ordular, daima kısa sürede karar verme zorunluluğundan doğan kuvvetli bir ileri karakol tertibatı almadan, birbirlerine çok yakın ordugâha geçtikleri sık sık görülecektir. Yalnız böyle zamanlarda iki tarafın da muharebe hazırlığı daha büyüktür. Buna karşın eski savaşlarda orduların birbirlerini alıkoymaktan başka bir niyetleri yoksa, ordugâhlarını karşı karşıya kurmaları ve uzun süre burada kalmaları sık sık görülen bir adetti. Büyük Friedrich, çoğu kez haftalarca iki tarafında birbirine top ateşi yapabileceği kadar Avusturyalılara yakın durmuştur.

Fakat gece taarruzlarına çok uygun düşen bu yöntem yeni savaşlarda terk edilmiştir ve şimdi iaşeleriyle ordugâhtaki ihtiyaçlarını artık kendi kendilerine ikmal edemeyen bağımsız birlikler olan ordular, düşmanla aralarında bir günlük bir yürüyüş mesafesi bırakmayı gerekli görüyorlar. Şimdi bir ordunun gece saldırısını bir kez daha özel surette gözden geçirecek olursak, bunun için yeterli itici nedenlerin nadiren bulunabileceği sonucu çıkar. Aşağıdaki durumlar bir gece saldırısının itici nedeni olabilir:

1. Düşmanın tamamen özel kayıtsızlığı ya da laubaliliği; ki bu nadiren olur ve olduğu zaman da normal olarak büyük bir moral üstünlüğüyle düzeltilir.

2. Düşman ordusunda panik şeklinde bir korku ya da bizim ordumuzun moral gücünde çok büyük bir üstünlük; sadece bu, sevk ve idarenin yerini tutmaya yeter.

3. Bizi kuşatmış olan üstün bir düşmanı yarıp çıkma amacı; çünkü burada her şey baskına bağlıdır ve kurtulma amacı kuvvetlerin çok daha büyük ölçüde birleşmesini sağlar.

4. Nihayet, kuvvetlerimizin düşman kuvvetlerine nazaran sayıca yetersiz olduğu ve başarı olanağını ancak olağanüstü bir cesarette gördüğümüz çok umutsuz durumlarda.

Fakat bütün bu hallerde düşman ordusunun gözümüzün önünde bulunması ve bir öncüyle örtülmemiş olması daima şarttır.

Zaten gece muharebelerinin çoğu, günün ağarmasıyla sona erecek şekilde başlatılır; böylece yaklaşma ve ilk hücum karanlığın korumasında yapılmış olur; çünkü bu şekilde saldıran, düşmanı içine düşüreceği kargaşanın sonuçlarından en iyi şekilde yararlanabilir. Buna karşın günün ağarmasıyla başlayan ve geceden sadece düşmana yaklaşmakta yararlanılan muharebeler, gece muharebesi sayılmazlar.

İKİNCİ CİLT

Beşinci Kitap
SİLAHLI KUVVETLER

Birinci Bölüm
ÖZET

Silahlı Kuvvetleri:

1. Kuvvetlerine ve terkiplerine,
2. Muharebe dışındaki durumlarına,
3. İaşelerine,
4. Nihayet çevre ve zeminle genel ilişkilerine göre inceleyeceğiz.

O halde kitapta silahlı kuvvetlerin sadece savaşın zorunlu koşulu olan, ama bizzat savaş sayılmayan yönleriyle meşgul olacağız. Bunlar, muharebeyle az ya da çok ilgilidirler ve karşılıklı etkileşim içindedirler; o halde muharebede sık sık söz konusu olurlar; ama biz şimdi her birini kendi özü ve özelliği içinde bir bütün olarak incelemek zorundayız.

İkinci Bölüm
ORDU, SAVAŞ ALANI, SEFER

Birbirinden farklı bu üç unsurun savaş içinde zaman, mekân ve kütle bakımından tam bir tanımlaması, eşyanın doğası gereği yapılamaz. Fakat, tamamen yanlış anlaşılmamaları için, çoğu zaman bunlardan ne anladığımızı biraz açıklamaya çalışmak zorundayız.

1. Savaş Alanı

Savaş alanı denince akla özellikle savaşın gerçekleştiği tüm bölgenin yanları örtülü, dolayısıyla da belirli ölçüde bağımsızlığa sahip bir bölümü gelir.

Bu örtü, tahkimat, bölgenin büyük engelleri olabileceği gibi diğer savaş bölgelerinden belirgin derecede bir uzaklık da olabilir. Böyle bir bölüm sadece bir bütünün parçası değildir; aksine kendisi küçük bir bütündür ve bu nedenle diğer savaş bölgelerinde meydana gelecek değişiklikler bu bölüm üzerinde az ya da çok, dolaylı bir etki oluşturur. Burada tam bir karakteristikten söz etmek istenirse, birinde ileri harekât düşünülürken, diğerinde geri harekâtların yapılmasının; birinde savunma yapılırken diğerinde saldırının olanaklı olduğu söylenebilir. Bu ayrımdan her yerde söz etmemiz mümkün değildir; ancak bu, her durumda esas ağırlık merkezini belirtmelidir.

2. Ordu

Savaş alanı kavramından yararlanacak olursak, ordunun ne olduğunu kolayca söyleyebiliriz: Ordu, bir ve aynı savaş alanında

bulunan muharip kütledir. Fakat tek başına bu tarif, ordunun bugünkü anlamını tamamen kapsamaz. Blücher ve Wellington[1] 1815'te aynı harekât alanında bulunan iki orduyu sevk ve idare ettiler. O halde ordu kavramının bir diğer karakteristiği de başkomutanlıktır. Bu karakteristik, yukarıdakiyle çok yakından ilgilidir; çünkü, işlerin iyi gitmesi için bir ve aynı savaş alanında sadece bir başkomutan bulunmalı ve bir savaş alanının başkomutanı hiçbir zaman belirli derecede bir bağımsızlıktan mahrum edilmemelidir.

Fakat ordunun yalın, mutlak gücü, isimlendirilmesindeki yankıdan daha az etkili olmaktadır. Çünkü, bir ve aynı savaş alanında ve ortak bir başkomutanlığın emrinde faaliyette bulunan ordular isimlerini kuvvetlerinden değil, daha önceki ilişkilerden almaktadırlar (1813'teki Silezya Ordusu vb. gibi).[2] Böylece bir harekât alanında bulunan, kolordulara bölünmüş ama ordulara bölünmemiş büyük bir kütle oluşmaktadır; bu en azından konuşma diline aykırı görünüyor. Diğer taraftan uzak bir eyalette bağımsız hareket eden her partizanın kendisine ordu adını takmakta ısrar etmesi ukalalık olur; fakat İhtilal Savaşları'ndaki Vendéer Ordusu söz konusu olunca, çok kuvvetli olmamasına rağmen bunun kimsenin dikkatini çekmediği görmezlikten gelinemez. O halde ordu ve savaş alanı kavramları kural olarak birbirine paraleldirler ve birbirlerini etkilerler.

3. Sefer

Bir yıl içinde bütün savaş alanlarında gerçekleşen savaş olaylarının tümü genellikle sefer olarak isimlendirilirse de günlük konuşmada sefer deyiminden bir savaş alanında cereyan eden olaylar anlaşılır.

Belirli ve uzun kış ordugâhları yüzünden savaşlar, artık bir yıllık seferlere bölünmediğinden "bir yıl" deyimiyle işin içinden çıkılması doğru değildir. Az ya da çok büyük bir felaketin doğrudan

(1) Arthur Wellesly, Dük de Wellington; Waterloo Prensi (1769-1852) İngiliz Komutan ve devlet adamı.

(2) 10-12. 7. 1813'te toplanan Trachenberg Savaş Meclisi'nde müttefik silahlı kuvvetlerinin gücü 370.000- 390.000 kişi olarak tespit edilmişti. Bohemya'daki esas ordu 200.000- 220.000, Mark'taki Kuzey Ordusu 120.000 ve Silezya'daki Silezya Ordusu 50.000 mevcutlu olarak kurulmuştu.

etkisi geçip de yeni gelişmeler başlayınca, bir savaş alanında cereyan eden olaylar kendiliğinden belirli büyüklükte kesimlere ayrılır; bir yılda (bir yıllık seferde) gerçekleşen olayların tam hakkını vermek için, bu doğal kesimlerin dikkate alınması zorunludur. Kimse 1812 Seferi'ni, orduların 1 Ocak'ta bulundukları Memel'de bitirmez ve Fransızların Elbe'nin gerisine kadar çekilişlerini 1813 Seferi olarak isimlendirmez; çünkü 1813 'teki harekât açıkça tüm Moskova çekilişinin sadece bir bölümünü oluşturur.

Bu kavramların saptanmasında büyük bir kesinlik olmayışı hiç de zararlı değildir; çünkü bunlar, felsefi tarifler gibi herhangi bir tanımlama kaynağı olarak kullanılamazlar. Sadece dile biraz açıklık ve kesinlik vermeye yararlar.

Üçüncü Bölüm
KUVVET ORANI

Muharebede sayıca üstünlüğün, bunun sonucu olarak da stratejide genel üstünlüğün taşıdığı değerden üçüncü kitabın sekizinci bölümünde söz etmiştik; burada kuvvet oranının neden önemli olduğunu biraz yakından incelemek zorundayız.

En yeni savaş tarihini önyargısız gözden geçirecek olursak, sayıca üstünlüğün her geçen gün daha çok önem kazanmakta olduğunu kabul etmek zorunda kalırız. O halde, kesin sonuçlu muharebede olanak oranında kuvvetli olma ilkesine, şimdi eskisinden fazla değer vermek zorundayız.

Ordunun cesareti ve maneviyatı, fiziki gücünü her zaman artırmıştır ve bundan sonra da artıracaktır; ama tarihte ordunun silah ve donatımındaki büyük üstünlüğün, hareket kabiliyetindeki üstünlüğün önemli moral üstünlük sağladığı dönemler de vardır. Bundan sonra yeni taktik sistemler ortaya çıkmış, büyük ve kapsamlı ilkelere göre düzenlenen araziden ustalıklı yararlanma çabasıyla savaş sanatı geliştirilmiştir. Bu alanda da başkomutanlardan biri, diğerine karşı zaman zaman çok kazançlı olabiliyordu. Fakat bu çaba da terk edilmiş, yerini daha doğal ve daha basit bir yöntem almıştır. Şimdi son savaşların deneyimlerini önyargısız gözden geçirecek olursak, hem ayrıcalıksız tüm seferlerde, hem de kesin sonuçlu muharebelerde, –yani esas meydan muharebesinde– bu hususların biraz daha fazlasının görüldüğünü söylemek zorundayız; esas meydan muharebesi için bir önceki kitabın ikinci bölümünü hatırlamalıyız.

Günümüzde ordular, silah, donatım ve eğitim bakımından birbirine o kadar benzemektedir ki, en iyisiyle en kötüsü arasında bu bakımdan çok dikkati çekebilecek bir fark yoktur. Teknik birliklerdeki eğitim, dikkati çekecek kadar farklı oluyorsa bunun nedeni, teknik personelin çoğunun daha iyi teçhizatın yaratıcısı ve uygulayıcısı, bir bölümünün de hemen onların taklitçisi olmasıdır. Kolordu ve tümenlere komuta eden ast komutanlar bile, sanatları söz konusu olunca hemen hemen her yerde aynı görüş ve yöntemleri kullanırlar; o kadar ki, başkomutanın, halkın ve ordunun eğitimiyle ters orantılı olduğunun düşünülmesi güç olan, aksine tamamen rastlantıya bırakılmış bulunan yetenekleri dışında ancak savaş alışkanlığı göze çarpan bir üstünlük sağlayabilir. Bütün bu konularda ne kadar denge varsa, güç oranı da o kadar kesin sonucu belirleyici olur.

Bugünkü meydan muharebelerinin karakteri, söz konusu dengenin sonucudur. Bu konuda bir fikir edinebilmek için dünyanın birinci ordusu olan Fransız ordusunun, çoğu kıtaların donatım ve eğitimi pek geri olan Rus ordusu ile boy ölçüştüğü Borodino Meydan Muharebesi tarafsız bir gözle okunmalıdır. Bu muharebenin gidişatı sırasında bir tek sanat ya da zeka eserine rastlanmamaktadır; kuvvetler, hareketsiz bir şekilde birbirleriyle boy ölçüşmüşler ve hemen hemen birbirlerine eşit olduklarından sonunda terazinin kefesi, sevk ve idarenin daha enerjik, ordunun savaş alışkanlığının daha fazla olduğu tarafa eğilmiştir. Bu muharebeyi, diğer muharebelerde çok az rastlanacak kadar sayıca eşitlik olduğu için seçtik.[3]

Bütün meydan muharebelerinin böyle olduğunu iddia etmiyoruz; ama çoğunda esas şekil budur.

Kuvvetlerin bu kadar yavaş ve metodik bir şekilde boy ölçüştükleri bir muharebede, sayıca üstün olan tarafın daha güvenle başarıya ulaşması gerekir. Gerçekten de biz, eskiden sık sık görüldüğü şekilde iki misli düşmanın mağlup edildiği meydan muharebelerini yeni savaş tarihinde boşu boşuna araştıracağız. Yeni Çağ'ın en büyük başkomutanı Napoleon, biri (Dresden-1813)

(3) Bu muharebede Fransız ordusunun mevcudu 124.000, Rus ordusundaki 122.000'di. (G. Bodart, Militaer-historisches Kriegs-Lexikon, Wien, Leipzig 1908, s. 438).

dışında, muzaffer meydan muharebelerinde daima üstün ya da hiç değilse göze batacak kadar zayıf olmayan orduları birleştirmesini bilmişti; Leipzig, Birenne, Laon ve Belle-Alliance gibi bunun mümkün olmadığı yerlerde ise mağlup olmuştu.[4]

Fakat, mutlak kuvvet üstünlüğü stratejide çoğu başkomutanın artık değiştiremeyeceği bir veridir. Bununla beraber incelemelerimizden dikkati çekecek kadar zayıf bir ordu ile savaşın imkansız olduğu sonucu çıkarılamaz.

Savaş her zaman politikanın serbestçe aldığı bir karar değildir; en azından kuvvetlerin çok farklı olduğu bir zamanda çıkabilir; dolayısıyla kuvvet oranı savaşta düşünülür ve bu, en çok ihtiyaç duyulan yerde kullanılamayan garip bir savaş teorisi olurdu.

O halde teori, nasıl akla yakın bir silahlı kuvvet bulmak zorundaysa, kullanılmasına artık izin veremeyeceği akla en aykırı şeylerden de söz edemez. Bu konuda bir sınır tayin edilemez.

Kuvvet ne kadar zayıfsa, amaçlar da o kadar küçük olmalıdır; ayrıca, kuvvet ne kadar zayıfsa muharebenin devamı da o kadar kısa olmalıdır. Bu iki noktayı, zayıf bulunulan yerden ustalıkla kurtulmak şeklinde de ifade edebiliriz. Savaşın akışı sırasında kuvvet miktarında ne gibi değişiklikler olduğunu, olayların gelişimine göre ancak yavaş yavaş söyleyebiliriz; burada genel bir görüş belirtmek yeterlidir; şimdi aynı konuda ama tamamlayıcı bir şey daha eklemek istiyoruz.

Sayı bakımından denk olmayan bir savaşa zorlanan tarafın kuvveti ne kadar eksikse tehlike karşısındaki iç gerilimi ve enerjisi de o kadar büyük olmalıdır. Bunun aksi olduğu, kahramanca bir ümitsizliğin yerini cesaretsizlik aldığı zaman elbette savaş sanatı tamamen durur.

Kuvvetlerin enerjisi, planlanan amaçlardaki bilge bir itidal (ölçülülük/sağduyu) ile birleşirse, Büyük Friedrich'in savaşlarında hayranlıkla izlediğimiz parlak darbeler ve ihtiyatlı tutum meydana gelir.

Fakat, bu itidal ve tedbirli hareket ne kadar az olursa kuvvetlerin enerji ve gerilimlerinin de o kadar çok olması zorunludur.

---

(4) Dresden'de (26-27. 8. 1813) Fransız ordusunun mevcudu 100.000, Müttefik ordusununki 200.000 idi. Leipzig'te Fransızlar 175.000, Müttefikler 325.000, Laon'da Fransızlar 50.000, Müttefikler 120.000 kişiydiler. Fakat Brienne'de Fransızların mevcudu 36.000, Müttefiklerinki 30.000 idi.

Kuvvet dengesizliği, hedefimizin sınırlandırılmasıyla mağlubiyetten kurtulamayacak kadar büyük olduğu ya da tehlikenin muhtemel süresi, kuvvetlerin tasarrufla kullanılmasıyla hedefe ulaşılamayacak kadar uzun olduğu durumlarda kuvvetlerin gerilimi umut verici bir tek darbede birleştirilecektir ya da birleştirilmelidir. Darda kalan, kendisine hiçbir vaatte bulunmayan şeylerden artık herhangi bir yardım beklemeyen, tüm ve son umudunu, umutsuzluğun her cesur adama verdiği moral üstünlüğüne bağlayacak, ataklığı en yüksek bilgelik olarak görecek, herhalde daha gözüpek hilelere başvuracak ve yine de başarı kazanamayacak olursa gelecekte yeniden dirilme hakkını şerefli bir mağlubiyette bulacaktır.

Dördüncü Bölüm
SINIF ORANI

Yalnız üç esas sınıftan söz edeceğiz: piyade, süvari ve topçu. Esas itibariyle taktiğe giren, ama daha belirli düşünmemiz için bize gerekli olan aşağıdaki tahliller mazur görülmelidir.

Muharebe birbirinden çok farklı, birbirini tamamlayıcı iki parçadan oluşur: Ateşle imha prensibi ve boğuşma ya da göğüs göğüse çarpışma. Göğüs göğüse çarpışma da taarruz veya savunma şeklinde olur (elemanlarından söz edilen taarruz ve savunma burada mutlak anlamında anlaşılmalıdır). Topçunun sadece ateşle imha prensibiyle etki yaptığı gayet açıktır; süvari sadece göğüs göğüse muharebeyle etkili olur; piyade ise etkisini her ikisiyle gösterir.

Göğüs göğüse muharebede savunmanın ruhu, kök salmış gibi toprağa sımsıkı yapışıp kalmaktır; taarruzun ruhu ise harekettir. Süvari birinci nitelikten yoksundur; daha çok ikinci nitelikten yararlanır. O halde süvari, sadece taarruz için elverişlidir; piyade daha çok, sıkı durma niteliğine sahiptir; ama hareket niteliğinden de tamamen yoksun değildir.

Savaşı yapan esas kuvvetlerin bu şekilde farklı sınıflara ayrılmasından, diğer iki sınıfa nazaran piyadenin üstün ve genel olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır; çünkü üç esas unsuru bünyesinde birleştiren tek sınıf piyadedir. Ayrıca, savaşta bu üç sınıfın birbiriyle bağdaştırılmasının kuvvetlerin mükemmel kullanılmasını nasıl sağladığı da bundan anlaşılmaktadır. Çünkü, piyadenin değişmez şekilde bağlı olduğu prensiplerden arzuya göre birincisini ya da ikincisini kuvvetlendirecek bir durum sağlanmış olmaktadır.

Şimdiki savaşlarımızda ateşle imha prensibi açıkça üstün etkiye sahiptir; fakat bunu görmezlikten gelmemekle beraber göğüs göğüse muharebe de aynı şekilde muharebenin temeli kabul edilmektedir. Bu nedenle savaşta sadece topçudan bir ordu kurmaya kalkışmak mantıksız olur; fakat sadece süvariden kurulu bir ordu düşünülebilir; ancak bu ordu fazla kalabalık olmamalıdır. Yalnız piyadeden kurulu ordu sadece düşünülebilir olmaz, aynı zamanda çok kuvvetli de olur. O halde bu üç sınıfın bağımsızlık bakımından sıralanışı şöyledir: Piyade, süvari,topçu.

Fakat birbirlerine bağlı bulundukları zaman her birinin sahip olduğu önem sırası böyle değildir. İmha prensibi hareket prensibinden çok daha etkili olduğundan, hiç topçusu bulunmayan bir ordu, hiç süvarisi bulunmayan ordudan çok daha zayıf olacaktır. Yalnız piyade ve topçudan oluşan bir ordu, her üç sınıftan kurulmuş bir orduya nazaran kötü durumda bulunacaktır; fakat süvarinin yokluğu uygun sayıda piyadeyle giderilecek olursa biraz değişik bir yöntemle taktik görevlerini başarabilir. Böyle bir ordu, ileri karakolların oldukça kötü durumda bulunmaları yüzünden yenilen düşmanı hiçbir zaman şiddetle takip edemeyecek ve kendisinin geri çekilmesi gerektiğinde de, bunu büyük zorluk ve güçlüklerle boğuşarak yapabilecektir. Ama bütün bu güçlükler, düşmanı muharebe sahasından sürüp çıkarmaya yetmeyecektir. Buna karşın sadece piyade ve topçudan kurulu bir ordu, sadece piyade ve süvariden kurulu bir ordu karşısında çok daha başarılı olacaktır; ama sadece piyade ve topçudan kurulu bir ordunun üç sınıftan kurulu ordu karşısında tutunabileceği düşünülemez.

Sınıfların önemi hakkındaki bu düşüncelerin, sınıflardan birinin diğerine üstün olduğu tüm savaş durumlarının bir genellemesi olduğu kendiliğinden anlaşılmaktadır; o halde amacımız, bulunan gerçeğin bir muharebenin muhtemel her durumunda kullanılması olamaz. İleri karakol görevinde bulunan ya da geri çekilmekte olan bir piyade taburu birkaç top yerine bir süvari bölüğüne sahip olmayı tercih edecektir. Çekilen düşmanı süratle takip edebilecek ya da çevirebilecek bir miktar süvari ve süvari topçusunun piyadeye hiç ihtiyacı olmayabilir vb.

Bu düşüncelerimizi bir kez daha özetleyecek olursak:

1. Sınıflar arasında en bağımsızı, piyadedir.
2. Topçu tamamen bağımlıdır.
3. Diğer sınıflarla bağlantıda en önemlisi piyadedir.
4. Bu üç sınıftan en gereksizi süvaridir.
5. Üç sınıfın birleşmesi en büyük kuvveti meydana getirir.

Üç sınıfın birleşmesi en büyük kuvveti meydana getirdiğine göre,doğal olarak bu kuvvetler arasındaki en iyi, kesin oranın ne olması gerektiği sorusu sorulabilir; ama bu soruya cevap vermek hemen hemen olanaksızdır.

Çeşitli sınıfların kurulması ve bakım için gerekli harcamalarla, bunları muharebede yapacakları işlerin birbiriyle kıyaslanması mümkün olsaydı, en uygun oranın ne olacağı hakkında tamamen soyut bir sonuca varılabilirdi. Fakat bu bile, bir tasavvurdan başka bir şey olamazdı. Bu oranın ilk unsurunun belirlenmesi bile güçtür; faktörlerden biri, yani masrafların tespiti güç değildir; ama diğeri insan hayatının değeridir ki, kimse bu hususta bir sayı vermek istemez.

Üç sınıftan her birinin devletin başka bir gücüne, yani piyadenin insan, süvarinin at, topçunun para gücüne dayanılarak kurulması da, çeşitli halk toplulukları ve çağların tarihinde egemen unsur olarak gördüğümüz yabancı bir faktörü işin içine sokmaktadır.

O halde, bir ölçeğin diğer esaslarından tamamen vazgeçemeyeceğimize göre sınıflar arasındaki oranın ilk halkası yerine sadece bir faktörden, yani sayısal değerden yararlanmak zorundayız. Bu konudaki tecrübelerimize dayanarak 150 atlı bir süvari bölüğü ile bir piyade taburunun ve 8 adet altı fundluk toptan[5] oluşan bir bataryanın donatım ve bakım masraflarının genel olarak eşit olduğunu söyleyebiliriz.

Oranın diğer unsuruna, yani birbiriyle mukayesede sınıfların muharebede yaptığı iş konusuna gelince, bu konuda belirli bir büyüklüğün pek az bir anlamı vardır. Sadece imha prensibi söz konusu olsaydı, böyle bir araştırmanın herhalde faydası olurdu; çünkü her sınıfın kendine özgü bir tanımı, yani etki alanı vardır; fakat bu alan, kesin sakıncalar doğurmadan sevk ve idarede değişiklik yapacak kadar büyük de küçük de olamaz.

Deneyimin bu konuda çok şey öğrettiğinden söz edilir ve bir

(5) Bir fund, yarım kilodur; altı fundluk top, 3 kg. ağırlığında gülle atan toptur. (ç.n.)

dayanak noktası saptamak için savaş tarihinde yeteri kadar esas bulunduğuna inanılır; fakat bunlar ayrıntılı bir incelemede dayanak oluşturmayacak kadar ilkel ve gereksiz şeyler olduklarından, sadece söz oyunu oldukları itiraf edilmelidir.

Sınıfların en iyi oranı için gerçi belirli bir büyüklük düşünülebilirse de bu soruna çözüm getiren belirli bir X değil de sadece, bir hayal oyunu olursa sınıflardan birinin düşman ordusundakinden çok üstün veya çok az oluşunun ne gibi bir sonuç doğuracağı tahmin edilebilir.

Sınıfların en korkuncu olan topçu, ateşle imha prensibini destekler ve topçunun azlığı, ordunun yoğun gücünü tamamen –belirgin şekilde– zayıflatır. Diğer taraftan topçu, sınıflar içinde hareket kabiliyeti en az olanıdır; bu nedenle orduyu hantallaştırır; ayrıca göğüs göğüse muharebe yeteneğine sahip olmadığından daima bir koruma birliğine muhtaçtır.

Topçu sayıca çoksa, korunmasına ayrılabilecek birlikler düşmanın yapacağı bütün saldırıları karşılamaya yetmeyecek ve bu yüzden de topçu sık sık elden çıkacaktır. Böylece topçunun yeni bir sakıncası daha ortaya çıkıyor ki, o da düşmanın ele geçirdiği topları ve top arabalarını kısa zamanda bize karşı kullanabilmesidir.

Süvari, ordudaki hareket prensibini artırır. Bir ordudaki süvari miktarı az olunca her şey daha yavaş (yaya) yapıldığı ve dolayısıyla dikkatli yapılacağı için savaşın alevi zayıflar; zaferi olgun başakları artık tırpanla değil orakla biçilir.

Süvari miktarının fazlalığı elbette silahlı kuvvetlerin doğrudan zafiyeti, iç oranındaki bozukluk olarak asla kabul edilemez; ama 10.000 süvari (ki, bundan çok fazlası bulunacaktır) yerine 50.000 piyade beslenebileceği düşünülecek olursa, iaşe güçlüğünün dolaylı bir zafiyet yarattığı kabul edilebilir.

Mevcut silahlı kuvvetlerin kullanılmasını öğrettiği, fazla ilgisi olmadığı halde sınıflar arasındaki oran da başkomutana atfedildiği için bir sınıfın egemenliğinden doğan bu özellikler, dar anlamda savaş sanatı bakımından çok önemlidir.

O halde bir savaşın karakterinin bir sınıfın egemenliğiyle değiştirilişini düşünürsek, bu şöyle olacaktır:

Topçunun çokluğu harekâta daha ziyade savunucu ve pasif bir

karakter kazandıracaktır; topçu selameti daha ziyade kuvvetli mevzilerde, büyük arazi arızalarında, hatta dağ mevzilerinde arayacak, böylece arazi engelleri çok sayıdaki topçunun savunmasını ve korunmasını sağlayacak ve ona yaklaşan düşman kuvvetleri imha olacaktır. Böylece tüm savaş ciddi, şeklen ölçülü bir tempo içine girecektir.

Aksine topçunun azlığı bize taarruz, aktivite ve hareket prensiplerine öncelik tanıma imkanı sağlayacaktır. Yürüyüşler, yorgunluklar, çabalar ana silahımız olacak, böylece savaş çok çeşitli, daha canlı ve daha dalgalı bir hal alacaktır; büyük olaylar küçük dilimlere ayrılacaktır.

Süvari çok olduğu zaman geniş ovaları arayacak ve büyük hareketleri tercih edeceğiz. Düşmandan daha uzak mesafede huzur ve dinginlik içinde olabileceğiz, ama onu taciz olanağına da sahip bulunacağız; ayrıca araziye hakim durumda olduğumuz için daha atak davranışlarda ve daha pervasız hareketlerde bulunmaya cesaret edeceğiz. Düşmanı esas görevinden ayırmak, başka istikametlere yöneltmek ve düşman topraklarının istilası, savaşın sonuçlandırılmasına yardımcı olduğuna göre, elimizde çok süvari bulunduğu zaman bundan kolaylıkla yararlanabiliriz.

Süvari belirgin şekilde az olursa, tıpkı fazla topçuda olduğu gibi, ordunun hareket kabiliyeti, imha prensibi güçlenmeksizin azalır. Bu durumda dikkat ve metot, savaşın esas karakterini teşkil eder. Düşmanı daima göz altında tutmak için daima onun gözü önünde bulunmak; hızlı değil, ama biraz acele hareketlerle iyi toplanmış birlikleri yavaş yavaş ileri sürmek; savunmayı ve engebeli araziyi tercih etmek zorunlu olduğu yerde, taarruzu en kısa yoldan düşman ordusunun ağırlık merkezine yöneltmek, bu durumda doğal eğilimlerdir.

Savaşın gidişatını sadece egemen bir sınıfın tayin ettiği bu çeşitli yönler, nadiren bütün girişimi yalnız ve tercihen bunlara bırakacak kadar kapsamlı ve etkili olur. Stratejik taarruzun mu yoksa savunmanın mı, bu savaş alanının mı yoksa şu savaş alanının mı, kesin sonuçlu bir meydan muharebesinin mi yoksa başka bir imha şeklinin mi seçileceğini daha önemli başka hal ve şartlar belirler; eğer böyle olmazsa, en azından tali bir sorunun esas sorun

olarak ele alınmasından çok korkulmalıdır. Bununla beraber esas sorunlar, daha önceden diğer bazı nedenlerin etkisinde kararlaştırılmışsa hakim sınıfın etkili olabilmesi için elinde daima belirli bir hareket sahası bulunacaktır. Çünkü, harbin çeşitli aşamaları ve nüansları nedeniyle taarruzda dikkatli ve metotlu, savunmada cesur ve girişken olunabilir vb.

Aksine, savaşın tabiatı sınıfların oranı üzerinde hissolunacak kadar etki yapabilir.

Birincisi; redif ve müstahfız kuvvetlere[6] dayanan bir halk savaşı, elbette çok sayıda piyade kullanmak zorundadır; çünkü, bu tür bir savaşta eksik olan insan değil, donatımdır ve burada donatımdan en gerekli olanların sağlanması yoluna gidileceği için sekiz toplu bir batarya yerine bir değil, iki hatta üç piyade taburu oluşturulacağı kolaylıkla düşünülebilir.

İkincisi, zayıf bir devlet kuvvetli bir düşmana karşı topyekûn savaş veya buna benzer bir savunma yapamayacak durumda olursa, zayıf kuvvetini dengeye yaklaştırmasının en kısa yolu topçuyu artırmaktır; çünkü, insandan tasarruf eder ve silahlı kuvvetlerinin esas ilkesini, yani imha prensibini artırır. Zaten çoğu kez küçük bir savaş alanıyla sınırlı olacaktır; topçu, bu bakımdan da onun için uygun bir sınıftır. Büyük Friedrich bunu Yedi Yıl Savaşları'nın son yıllarında uygulamıştır.

Üçüncüsü; süvari hareket ve kesin sonuç sınıfıdır; normal oranın üzerindeki süvari, çok geniş bölgelerde, ileri-geri büyük hareketlerde ve büyük sonuçlar amaçlayan darbelerde önemlidir. Bunun örneğini Napoleon vermiştir.

Saldırı ve savunmanın başlı başına sınıfların oranı üzerinde etkili olamayacağı, ancak savaş etkinliğinin bu iki şeklinden söz ettikten sonra açıkça anlaşılacaktır; şimdilik sadece her iki tarafın da –saldıranın da savunmanın da– kural olarak aynı sahada hareket edeceğini ve en azından birçok durumda aynı kesin amaçlara sahip olabileceğini belirtmek istiyoruz. Bununla ilgili olarak 1812 Seferi'ni hatırlatıyoruz.

Genellikle Ortaçağ'da süvarinin piyadeye nazaran çok fazla

(6) Redif (Landwehr), yaşı 35-45 arasındaki ikinci" sınıf ihtiyat askeri; müstahfız (Landsturm), yaşı 45'i geçmiş ihtiyat askeri. (ç.n.)

olduğu ve günümüze kadar yavaş yavaş azaldığı sanılır. Ama bu, en azından kısmen, yanlıştır. Ortaçağ boyunca silahlı kuvvetlerin tam verileri incelendiğinde sayılara göre süvari oranı ortalamasının herhalde sanıldığı kadar büyük olmadığı görülecektir. Bu konuda sadece Haçlı Seferlerindeki ve Roma Seferlerinde Alman imparatorlarını izleyen ordulardaki büyük piyade kitlesinin düşünülmesi yeterlidir. Bununla beraber süvarinin taşıdığı önem, o günlerde çok daha büyüktü. Halkın en iyi kesiminden oluşan süvari, daha kuvvetli bir sınıf sayılıyor; her ne kadar çok zayıfsa da, esas sınıf olarak görülüyor, piyade az hesaba katılıyor, hemen hemen ismi hiç anılmıyordu; o günlerde piyadenin az olduğu kanısına işte bu yüzden varılmıştır. Almanya, Fransa ve İtalya'daki küçük iç savaşlarda bütün ordunun süvariden oluştuğu durumlar tabii şimdikinden çok daha sık görülüyordu; oralarda esas sınıfın süvari olduğu hiç itiraz götürmezdi; fakat, süvarinin genellikle daha büyük ordular tarafından görevlendirilişini göz önünde tutunca, sadece bu durumlara göre karar verilemez. Savaşın sevk ve idaresindeki tımar (feodalite) ilişkileri sona erince, savaşlar gönüllü, kiralık ve paralı askerlerle yapılınca, yani savaş paraya ve gönüllülere dayanınca, başka bir deyişle Otuz Yıl Savaşları'nda, XIV. Louis zamanındaki savaşlarda artık pek yararlı olmayan çok sayıda piyade kullanılmasından vazgeçildi; eğer piyade, tüfekle atışın gelişmesiyle önemini artırmamış ve bu suretle sayıca üstünlüğünde ısrar etmemiş olsaydı belki de tamamen süvariye dönülürdü. Bu dönemde piyadenin süvariye oranı sayıca az olduğu zaman 1/1, çok olduğu zaman 1/3'tü.

Ateşli silahlar geliştikçe tabii süvari de giderek önemini yitirdi. Bu kendiliğinden anlaşılacak kadar açıktır; ancak bu gelişme, sadece silahla ve kullananın ustalığıyla değil, aynı zamanda bu silahla donatılmış birliklerin sevk ve idaresiyle de ilgilidir. Molhvitzer Metdan Muharebesi'nde Prusyalılar, bu alanda bir daha erişemeyecekleri kadar büyük bir ateş gücüne sahip olmuşlardı.[7] Buna karşın piyadenin kesik arazide ve tüfeğin avcı muharebesinde kullanılması

(7) Tek er dakikada 4-5 atım atabiliyordu; komutla atışta dakikada 2-3 salvo yapılabiliyordu. Prens Leopold'ün demir doldurma çubuğunu bulması ateş süratini çok artırmıştı.

ancak bundan sonra ortaya çıkmış ve imha işleminde büyük bir ilerleme olarak kabul edilmiştir.

Düşüncemize göre, süvarinin oranı sayı bakımından az, fakat önem bakımından çok değişti. Bu bir çelişki gibi görünüyor ama gerçekte değildir. Ortaçağ ordularında çok sayıda piyade bulunuyordu ama piyade bu sayıya, ordu içindeki durumundan değil, ordunun tümü çok pahalı süvariden kurulamayınca, onun yerine piyadelerden kurulduğu için ulaşmıştı. O halde bu piyade sadece yardımcı bir kuvvetti ve eğer süvarinin miktarı değerine göre tayin edilseydi asla bu kadar kuvvetli olamazdı. Öneminin artık azalmış olmasına rağmen hâlâ süvarinin, sayıca oranını koruyacak kadar önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

Süvari ile piyade arasındaki oranın Avusturya Veraset Savaşlarından[8] beri hiç değişmediği ve daima 1/4, 1/5, 1/6 oranları arasında dalgalandığı gerçekte dikkate değer bir noktadır. Bu, normal ihtiyacın bu oranlarla sağlandığı ve büyüklükler hakkında kesin değerler verilmediği şeklinde yorumlanmalıdır. Ama biz bunun böyle olduğundan şüphe ediyor ve önemli durumlarda çok sayıda süvariye ihtiyaç duymak için pek çok neden buluyoruz.

Rusya ve Avusturya, ordularında hâlâ Tatar düzeninin kalıntıları bulunduğundan, buna dikkat eden devletlerdir. Napoleon, amaçları için asla yeterince kuvvetli olamamıştı; olabildiğince fazla asker toplama yoluna gittiği zaman bile, insan unsurundan çok paraya dayanan yardımcı sınıfları arttırarak ordusunu kuvvetlendirmek zorunda kalmıştır. Ayrıca, Napoleon'un geniş çaplı seferlerinde, süvarinin normal durumlardan daha çok değer taşıdığı hatırdan çıkarılmamalıdır.

Bilindiği üzere Büyük Friedrich, askere bir kişi eksik almak için ince hesaplar yapardı; onun esas işi, ordusunu mümkün olduğu kadar yabancıların sırtından kuvvetli tutmaktı. Zaten küçük olan ülkesinden Prusya ve Vestefalya Eyaletlerinin de alındığı düşünülürse bu şekilde hareket için pek çok nedeni olduğu anlaşılır.

Süvari, az insana ihtiyaç göstermesinden başka gönüllülerle de kolayca tamamlanabilir; Büyük Friedrich'in tamamen hareket

(8) Avusturya Veraset Savaşları, 1740- 1748.

(*) O devirde birçok orduda paralı yabancı askerler kullanılırdı. (ç.n.)

üstünlüğüne dayanan savaş sistemi de buna dayanmış ve Yedi Yıl Savaşları'nın sonlarına doğru piyadesi azalırken süvarisi daima çoğalmıştır; ama bu savaşın sonunda savaş alanındaki piyade sayısının ancak 1/4'ünün üstüne çıkabilmiştir.

Söz konusu dönemde az sayıda süvarisi bulunan orduların zaferi kazandıklarını gösteren örnekler de yok değildir. Bunların en kayda değeri Gross-Görschen Meydan Muharebesi'dir. Yalnız muharebeye kısmen katılmış olan tümenleri dikkate alacak olursak, Napoleon'un 100.000 kişilik bir ordusu vardı; bunun 5.000'i süvari, 90.000'i piyadeydi. Müttefiklerin kuvveti, 25.000'i süvari, 40.000'i piyade olmak üzere 70.000 kişiydi.[9] O halde Napoleon, 20.000 süvari noktasına karşılık 50.000 piyade fazlalığına sahipti; ama aslında bu sayının 100.000 olması lazımdı. Piyadedeki bu üstünlüğüyle muharebeyi kazanan Napoleon'un, eğer oran 140.000'e 40.000 olsaydı kaybetmesinin muhtemel olup olmadığı pekâlâ sorulabilir.

Tabii süvari bakımından üstünlüğümüzün büyük yararı muharebeden hemen sonra kendini gösterdi; çünkü Napoleon, zaferinin meyvelerini hemen hemen hiç toplayamadı. O halde muharebeyi kazanmak her şey demek değildir; ama daima asıl sorun muharebeyi kazanmak değil midir?

Bu şekilde düşününce, süvari ile piyade arasında 80 yıldan beri kurulmuş ve sürdürülmekte olan oranın doğal olarak sadece bu sınıfların mutlak değerinden çıktığına inanmakta güçlük çekeriz. Biz daha çok bu iki sınıf arasındaki oranın bazı dalgalanmalardan sonra değişeceği ve süvarinin değişmez, sabit sayısının sonunda önemli derecede azalacağı düşüncesindeyiz.

Topçuya gelince, topun icadından, hafifleştirildiğinden ve yetkinleştirildiğinden beri elbette top sayısında artış olmuştur; fakat Büyük Friedrich'den beri topçunun, seferin başlangıcında 1.000 kişiye 2/3 top oranını koruduğu anlaşılmaktadır; çünkü seferin devamı sırasında topçu piyade gibi erimez; bu nedenle sefer sonunda oran belirgin şekilde artar ve 1.000 kişiye 3/4, hatta 5 top düşer. Bu oranın normal olup olmadığı, savaşın genel sevk ve idaresini

(9) Başka bir kaynağa göre bu muharebede Fransız piyadesi 129.000, süvarisi 7.500 kişiydi. Müttefiklerin piyadesi 60.000, süvarisi 25.000'di.

olumsuz yönde etkilemeden top sayısında artırma yapılıp yapılamayacağı deneyime bırakılmalıdır.

Şimdi incelemelerimizin asıl sonucunu özetleyecek olursak:

1. Piyade esas sınıftır; diğer iki sınıf (süvari ve topçu) piyadeye göre koordine edilir.

2. Sevk ve idarede daha büyük bir sanat ve etkinlik göstererek, her iki sınıfın eksikliği giderilebilir; ancak bunun için piyadenin çok kuvvetli olması şarttır ve bu piyade ne kadar iyi ise, bu iş o kadar kolay yapılabilir.

3. İmha prensibinin esas silahı olduğundan ve muharebesi piyade ile daha iyi kaynaştığından topçudan yoksun olmak, süvariden yoksun olmaktan daha güçtür.

4. İmha faaliyetinde topçu her zaman en güçlü, süvari ise en zayıf sınıf olduğundan daima şu soru sorulmalıdır: Savaşın gidişatına olumsuz etki yapmaksızın ne kadar topçuya sahip olunabilir ve ne kadar az süvariyle işin içinden çıkılabilir?

Beşinci Bölüm
ORDUNUN MUHAREBE DÜZENİ

Muharebe düzeni; sınıfların, tüm kuvvetin tekil unsurları olarak bölümlere ayrılması, terkibi ve sefer ya da savaş boyunca örnek alınması gereken düzenlenme şeklidir.

O halde muharebe düzeni, bölüm ve tertibat olarak bir dereceye kadar aritmetik ve geometrik unsurlardan oluşur. Birincisi, yani bölüm, ordunun barış kuruluşundan hareket edilerek piyade taburu, süvari bölüğü, alay ve batarya gibi belirli birlikler olarak kabul edilir ve durumun gereğine göre bunlardan tüm orduya kadar yukarı doğru daha büyük kuvvetler oluşturulur. Tertibat, orduya daha barış zamanında öğretilen, eğitimi yaptırılan ve savaş çıkar çıkmaz önemli derecede değişmeyecek başlangıca ait bir taktik nitelik sayılır; savaşın isteklerine ve savaşta birliklerin kullanılış koşullarına sıkı sıkıya bağlıdır; bu nedenle muharebede ordu, bu genel kurala göre düzenlenir.

Harekât alanında büyük ordular kullanıldığı zaman bu daima böyle olmuştur ve tertibatın, muharebenin en önemli kısmı sayıldığı durumlar da vardır.

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda tüfek gelişip de piyade çoğalınca ve uzun, yalınkat hatlar oluşturulunca, muharebe düzeni basitleşti, ama uygulama hem güçleşti hem de suni oldu; ayrıca, süvariyi, ateş edilmeyen ve at koşturmak için geniş sahalar bulunan kanatlara yerleştirmekten başka bir şey bilinmediğinden, orduların muharebe düzeni her zaman kapalı ve bölünmez bir bütün haline geldi. Böyle bir ordu, ortasından ikiye ayrılınca bölünmüş bir solucana benzi-

yordu. Kanatlar henüz yaşıyor ve hareket ediyordu ama doğal fonksiyonlarını kaybetmiş bulunuyordu. O halde Silahlı Kuvvetler, bir tür birleşme zorunluluğu içinde bulunuyorlar ve eğer bölünen parçalar birbirinden ayrı mevzilenecekse, her seferinde küçük bir teşkilatlanma ve teşkilat değişikliği gerekiyordu. Bütün ordunun katılması gereken yürüyüşler belirli düzenlere bağlanmamıştı. Düşman yakında ise, çarpışmak ve bir kanadı diğerinden oldukça uzak tutmak için yürüyüşlerin çok sanatkârane düzenlenmesi gerekiyordu; yürüyüşler daima düşmandan gizli yapılmalıydı ve bu da ancak düşmanın elinin kolunun bağlanmış olmasıyla mümkün olabilirdi.

Bu nedenle XVIII. yüzyılın son yarısında süvarinin, ordunun gerisinde bulunduğu zaman da kanat koruma görevini, kanatları uzatması kadar iyi yapabileceği, ayrıca düşmanla tek başına çarpışmaktan başka görevlerde de kullanılabileceği kanısına varıldı; böylece önemli bir ilerleme kaybedilmiş oldu; çünkü ordu, şimdi cephe genişliğini meydana getiren esas yayılmasında türdeş birliklerden oluşuyor; yani birbiri gerisinde, birbirine ve ordunun tümüne benzer istenildiği kadar güçlü parçalara ayrılabiliyordu. Böylece ordunun tek bir parça oluşu sona eriyor ve ordu çok parçalı bir büyük birlik oluyor, dolayısıyla esneklik kazanıyordu. Parçalar, istenildiği zaman güçlük çekilmeden büyük birlikten ayrılabiliyor ve tekrar katılabiliyordu; muharebe düzeni hep aynı kalıyordu. Bu, bütün sınıflardan oluşan kolordıların doğmasına neden oldu; yani çok eskiden beri duyulan bir ihtiyacın sağlanması mümkün oldu.

Bütün bunların muharebeden kaynaklanmış olması çok doğaldır. Meydan muharebesi evvelce de savaş demekti; daima da böyle kalacaktır. Bununla beraber muharebe düzeni esas itibariyle stratejiden çok taktiğe girer; bu açıklamalarınıızla taktiğin, büyük birliği küçük parçalar halinde tertiplemek suretiyle orduyu stratejiye nasıl hazırladığını göstermek istedik.

Ordu ne kadar büyümüş, ne kadar geniş bir bölgeye yayılmışsa, her bir bölümün birbiri üzerindeki etkisi ne kadar çeşitlenmişse, stratejinin hacmi de o kadar genişlemiş ve dolayısıyla bizim tarif ettiğimiz anlamdaki muharebe düzeni, stratejiyle bir tür karşılıklı etki (etki-tepki) ilişkisi içine girmek zorunda kalmıştır. Bu özellikle strateji ile taktiğin birbirine temas ettiği noktada, yani

silahlı kuvvetlerin genel bölümünün muharebenin özel düzenlerine dönüştüğü anda görülür.

Şimdi de bölüm, sınıfların birbiriyle ilişkisi ve tertibatın üç esasını stratejik açıdan inceleyelim.

1. Bölüm: Bir tümenin ya da bir kolordunun ne kuvvette olacağı hiçbir zaman stratejik bir sorun değildir; bir ordunu kaç tümen ya da kolordudan oluşması gerektiği stratejik bir sorundur. Hiçbir şey üç bölüme ayrılmış bir ordudan daha beceriksiz olamaz; başkomutanın hemen tamamen tarafsız kalmasını gerektireceğinden iki bölüme ayrılmış ordu için de aynı şey söylenebilir.

İster esas taktik nedenlerden olsun, ister daha yüksek düzeydeki nedenlerden olsun, büyük ve küçük birliklerin kuvvetinin belirlenmesinde inanılmayacak derecede keyfi hareket edilmektedir; burada hangi aklın rol oynadığını Allah bilir. Buna karşılık bağımsız bir bütünün (büyük birliğin) içinde belirli sayıda bölümün (ast birliğin) bulunmasına ihtiyaç duyulması gayet açık ve kesin bir noktasıdır. Bu düşünceyledir ki, bölük, batarya vb. gibi küçük birliklerin sayıları ve kuvvetleri taktiğe bırakılırken daha büyük birliklerin sayıları ve kuvvetleri stratejik nedenlere göre belirlenir.

Bölümlerden biri ileri sürülürken biri geriyi emniyet altına alabilecek üç bölümlü, küçük, izole bir bütün hemen hemen düşünülemez; ortadaki bölümün esas kuvvet olarak diğer iki bölümden daha güçlü bulundurulması düşünülecek olursa dört bölüm daha rahattır. Böylece, bize göre bir ordu için en uygun bölünme olan sekiz bölümlü şekle ulaşılır. Bunlardan biri öncü, sağ orta ve sol kanat olmak üzere üçü esas kuvvet, ikisi de sağa sola karşı korunmak içindir. Bununla beraber, sayılara ve şekillere fazla değer vermeksizin, bunu en normal ve daima tekrar edilen stratejik tertiplenmeyi ifade ettiğine ve bu nedenle de en kolay uygulanan bölümü verdiğine inanıyoruz.

Tabii, 3-4 kişiden fazlasına komuta etmemek ordu komutanlığını (ve diğer bütün komutanlıkları) çok kolaylaştırır; fakat komutan bu rahatlığın cezasını iki katıyla öder. Birincisi, ordu komutanıyla tümen komutanları arasında kolordu komutanları bulununca, aşağı doğru ast kademeler uzayacağından –ki,şimdi durum böyledir– emir ve komutanın hızı, kuvveti, sıhhati azalır.

İkincisi, ordu komutanının doğrudan emrinde bulunan astlarının etki alanı ne kadar genişse, komutanın kişisel gücü ve etkisi de o kadar kaybolur. Sekiz tümene bölünmüş 100.000 kişiye komuta eden bir başkomutan, üç tümene bölünmüş 100.000 kişiye komuta etmekten çok daha büyük bir güç harcar. Bunun nedenleri çok çeşitlidir; fakat en önemlisi, bir komutanın birliklerinin her biri üzerinde bir tür mülkiyet hakkı olduğuna inanması ve bir bölümünün uzun veya kısa bir süre için elinden alınmasına karşı koymasıdır. Birkaç savaş tecrübesi bunu herkese gösterecektir.

Fakat diğer taraftan da düzensizliğe meydan vermemek için bölümlerin sayısı çok fazla olmamalıdır. Sekiz bölümün bir ordu karargâhı tarafından yönetilmesi zaten güçtür; o halde bu sayının ona çıkmasına müsaade edilmemelidir. Fakat, komuta zincirinde ortada bulunan bir tümende bölümler çok daha az olmalıdır; normal sayının dört, en çok beş olması uygun görülmektedir.

Bu 5-10 unsur, yeterli olmadığı, diğer bir deyişle tugaylar çok kuvvetli olduğu zaman kolordu komutanlıklarının işin içine sokulması zorunlu olacaktır; fakat bu suretle diğer bütün unsurların değerini birdenbire düşürecek yeni bir gücün ortaya çıkacağı düşünülmelidir.

Ama çok güçlü tugay nedir? Bir tugayın mevcudunun 2.000-5.000 kişi arasında olması alışılmış bir husustur. 5.000 kişilik sınırın bir dereceye kadar korunması için, iki neden ileri sürülmektedir: Birincisi, tugay bir kişi tarafından doğrudan doğruya sesle sevk ve idare edilebilecek bir bölüm olarak düşünülmektedir; ikincisi, daha büyük bir piyade kitlesinin topçusuz bırakılması istenmez ve sınıfların bu ilk birleşmesiyle kendiliğinden başka bir bölüm meydana getirilmiş olur.

Bu taktik safsatalar içinde boğulmak ve tümenlerde 8-12.000, kolordularda 20-30.000 kişi mi bulunsun gibi üç sınıf arasındaki bağlantının ne zaman, hangi oranda olması gerektiği hakkındaki tartışmalı konulara girmek istemiyoruz. Ancak bu bağlantının, bölümlerin bağımsızlığını ortadan kaldırdığı ve savaşta sık sık kendini tecrit edilmiş hisseden bölümler için bu bağımsızlığın çok önemli olduğu iddiası, bağlantının en amansız karşıtınca bile ayıplanmayacaktır.

200.000 kişilik bir ordu on tümene, tümenler de beşer tugaya bölünürse, tugaylar 4.000 mevcutlu olur. Burada hiçbir ölçüsüzlük görmüyoruz. Elbette bu ordu, beş kolorduya, kolordular dörder tümene, tümenler dörder tugaya da bölünebilir; bu durumda tugayların mevcudu 2.500'er kişi olur; fakat soyut bakıldığında ilk bölüm bize mükemmel görünüyor; çünkü diğerinin bir komuta kademesi fazla olmasından başka, beş unsur bir ordu için çok azdır; böyle bir ordu esnekliğini kaybeder; aynı şekilde kolordu için de dört unsur azdır; 2.500 kişilik bir tugay da çok zayıftır; birinci şekildeki bölümde bir ordu 50 tugaydan oluşurken bu ikinci şekilde 80 tugaydan oluşmaktadır; 50 tugaylı ordu daha basittir. Bütün bu yararlardan ancak birincinin yarısı kadar fazla generale görev yeri açmak için vazgeçilebilir. Küçük ordularda kolordulara bölünmenin uygun olmadığı kendiliğinden anlaşılmaktadır.

Bu konunun soyut görünümüdür. Özel durumlar, başka türlü karar verilmesine neden olabilir. Düz arazide bir araya getirilmiş sekiz ya da on tümene hakim olunabileceği, dağlık arazideki geniş mevzilerde bunun belki de mümkün olamayacağı kabul edilmelidir. Orduyu ikiye bölen büyük bir nehir, ordunun yarısına bir komutan atanmasını zorunlu kılar. Kısacası, soyut kuralların uyması gereken yüzlerce kritik bölgesel özel hal ve koşullar vardır.

Bu soyut nedenlerin sık sık kullanıldığını ve bunlardan, belki de inanılmayacak kadar nadir durumlarda vazgeçildiğini tecrübeler öğretmektedir.

Bu incelemeyi basit bir özetlemeyle bir kez daha açıklamak ve bunun için de münferit ağırlık noktalarını yan yana getirmek istiyoruz.

Birinci şekildeki bölümü, sadece bir büyük birliğin unsurlarının meydana getirdiği, yani bu şeklin dolaysız meydana geldiği anlayışı içinde şu sonuçlara varabiliriz:

a. Bir büyük birliğin, ast birlikleri çok az olursa, birlik esnek olmaz.

b. Bir büyük birliğin ast birlikleri çok büyük olursa, bu üst iradenin gücünü zayıflatır.

c. Emir ve komuta silsilesindeki her yeni kademe, iki nedenle emir komutayı zayıflatır. Birincisi, emrin yeni bir kademeye geçerken gücünü yitirmesi; ikincisi, emrin ast birliklere ulaştırılmasının daha çok zaman alması.

Bütün bunlar bizi, aynı düzeyde bulunan birliklerin mümkün olduğu kadar büyük, emir komuta silsilesinin olabildiğince küçük tutulması sonucuna götürüyor. Bunun tek sakıncası ordularda 8-10'dan, daha küçük bölümlerde 4-6'dan fazla ast birliğin rahat sevk ve idare edilemeyişidir.

2. Sınıfların Oranı: Strateji açısından sınıfların savaş düzeni içindeki oranı, olayların normal akışı sırasında tek başına muharebeye zorlandığı yerde ayrı tertiplenecek birlikler için önemlidir. Özellikle birinci bölüm şeklinde ast birliklerin ayrı tertiplenmeleri eşyanın doğası gereğidir; ileride başka bir fırsatta göreceğimiz gibi birliklerin birbirlerinden ayrı tertiplenmesi çoğu kez, büyük birlik kavramından ve büyük birliğin ihtiyaçlarından doğmaktadır.

Bu nedenle stratejinin yalnız kolordudaki, kolordu bulunmadığı takdirde tümenlerdeki sınıf oranıyla meşgul olduğu ve daha ast birliklerin o ana özgü düzenlemesini ihtiyaca bıraktığı kesinlikle kabul edilmelidir.

Kuvvetli bir kolordunun, yani 30-40.000 kişilik bir kolordunun bölünmemiş bir tertipte bulunacağı durumun çok az olacağı kolaylıkla anlaşılır. O halde böyle kuvvetli kolordularda sınıf oranının tümenler içinde sağlanması gereklidir.

Piyade başka bir birlikten, belki de oldukça uzak bir yerden alelacele bir kısım süvari göndermenin meydana getireceği gecikmeye hiç önem vermeyen, bundan doğacak karışıklıklardan hiç söz etmeyen biri, tüm savaş tecrübelerini inkar ediyor demektir.

3. Tertibat: Muharebede bir ordunun ast birliklerinin hangi bölgesel koşullara göre birbirinin gerisinde düzenleneceğinin belirlenmesi de aynı şekilde tamamen taktik bir konudur ve sırf muharebeyle ilgilidir. Tabii bir stratejik düzenlenme de vardır; ama bu, tamamen o andaki durumun ihtiyaç ve gereklerine bağlıdır ve bunun muharebe düzeni deyiminin kapsamına girmemesi akla yakındır. Bu nedenle stratejik tertiplenmeyi başka bir yerde "Ordunun Tertiplenmesi" başlığıyla anlatacağız.

O halde ordunun muharebe düzeni demek, bir ordunun seçilen muharebe şekline göre bölümü ve tertibi demektir. Bölümler, bu bölümlerin kullanılmasıyla hem taktik hem de stratejik isteklerin kolayca yerine getirilebileceği bir şekilde düzenlenmiştir. İhtiyaç

sona erdiği anda bölümler eski yerlerine dönerler ve böylece muharebe düzeni, savaşta, bir mekanizma gibi olayları yöneten sağlıklı yöntemin ilk aşamasını ve temelini oluşturur; bu yöntemden ikinci kitabın dördüncü bölümünde söz etmiş bulunuyoruz.

Altıncı Bölüm
ORDUNUN GENEL DÜZENİ

Silahlı kuvvetlerin ilk toplandığı andan, stratejinin orduyu kesin sonuç noktasına getirdiği, taktiğin her münferit birliğe yerini ve rolünü gösterdiği olgunlaşmış kesin sonuç anına kadar, çoğu kez büyük bir süre geçer; aynı şey, kesin bir felaketten diğerine geçişte söz konusudur.

Eskiden bu süreler, bir dereceye kadar savaştan sayılmıyordu. Bu konuda Lüxemburg'un[10] nasıl konakladığına ve yürüdüğüne bakmak yeterlidir. Konakları ve yürüyüşleriyle meşhur olduğu için bu başkomutanı hatırladık; çağının temsilcisi sayılabilir ve Flandr'ın Askeri Tarihi[11] adlı eseri, bize onun hakkında, çağın diğer komutanlarından daha çok bilgi vermektedir.

Ordugâh yerinin arkası, günümüzde delilik sayılacak şekilde kural olarak daima bir nehir ya da bataklığa, yahut derin bir vadiye verilirdi. Bu sırada cephe, nadiren düşmanın bulunduğu yere göre seçilirdi; o kadar ki, cephenin kendi ülkesine, gerisinin düşmana dönük bulunduğu durumlara sık sık rastlanıyordu. Şimdi hiç duyulmayan bu yöntem, ancak, ordugâh yerinin seçiminde rahatlığın esas alındığı, hatta dikkate alınacak tek husus olarak düşünüldüğü zaman, yani ordugâhtaki durumun, savaş faaliyetinin dışında bir durum, bir dereceye kadar hiçbir şeyden çekinilmeyen

(10) François Henri de Montmoreney, Comte de Boutt de Boutteville, Duc de Luxemburg-Piney (1628-1695); 1975'ten itibaren Fransız Mareşali; Condes'in en iyi öğrencisi ve halefi; XIV. Lois'in son başkomutanı. Hocası Condes gibi iyi bir taktikçi ve stratej uzmanıydı.

(11) 1755'te Paris'te yayımlanmıştır; 1690-1694 Seferi'ni kapsar.

sahne arkası bir durum kabul edildiği takdirde anlaşılabilir. Bu şekilde ordugâhın gerisinin daima bir engele dayanması, alınabilecek tek güvenlik önlemi sayılıyordu; tabii o günkü savaş sevk ve idaresi anlayışına göre; çünkü bu önlem, bu şekildeki bir ordugâhta bir muharebeye girme zorunluluğuna hiç uygun düşmüyordu. Fakat bu fazla korkutucu da değildi; çünkü o günlerde muharebeler, tıpkı rahat bir randevuya gidilerek yapılan düello gibi bir tür karşılıklı anlaşmaya dayanıyordu. O günlerde ordular, kısmen –özellikle Fransızlar– parlak döneminin sonunda bulunan çok sayıda süvariye sahip olduklarından ve süvariyi hâlâ esas sınıf saydıklarından, kısmen de hantal muharebe düzenleri nedeniyle her arazide muharebe edemediklerinden kesik bir arazide kendilerini tarafsız bir bölgenin güvenliğinde hissediyorlar ve bölgenin engebeli kısımlarını çok az kullanabildiklerinden, muharebe için yaklaşan düşmana karşı çıkmayı tercih ediyorlardı.

Lüxemburg'un Fleuras, Steenkerke ve Neenvinden Muharebelerinin[12] başka bir espri içinde gerçekleşmiş olduğunu çok iyi biliyoruz; fakat bu espri, o günlerde, bu büyük başkomutanın komutanlığı sırasında eski yöntemden tamamen ayrı tutulmuş ve o da henüz ordugâh yöntemine tepki göstermemişti. Savaş sanatındaki değişiklikler, daima kritik eylemlerden doğar ve bunlar vasıtasıyla yavaş yavaş diğer değişiklikler de gerçekleştirilir. Ordugâh durumunun, ne kadar az esas savaştan sayıldığını, düşmanı gözetlemeye gidenler için kullanılan "O savaş gidiyor" deyimi ispat etmektedir.

Topçunun daha güvenli ve daha iyi yollardan hareketi için ordudan tamamen ayrı yürütüldüğü, sağ kanatta bulunma şerefini nöbetle taşımak için süvari kanadının normal olarak yer değiştirdiği yürüyüşler için de pek farklı bir şey söylenemez.

---

(12) Fleuras: Belçika'da bir kent; Charleroi'nin 13 km doğusundadır. Mareşal Lüxemburg'un komutasındaki Fransızlar, 1.7.1690'da burada, Georg Friedrich von Waldeck komutasında Hollandalılar, Almanlar, İsveçliler ve İspanyollardan oluşan müttefik ordusunu yendiler.
Steenkerke; Belçika'da Mons'un 26 km kuzeyinde bir kasabadır. Mareşal Lüxemburg komutasındaki Fransızlar, III. Wilhelm von Oranien komutasında İngiliz, Hollanda, Alman ve İspanyol müttefik ordusunu 3.8.1692'de burada yenilgiye uğrattılar. Fakat Lüxemburg, zaferinden yararlanamadı. Neenvinden, Belçika'da, Lüttich'in 40 km kuzeybatısında bir köydür. Lüxemburg komutasındaki Fransızlar, III. Wilhelm von Oranien komutasındaki müttefik orduyu 29.7.1693'de burada bir kez daha yendiler.

Şimdi, daha doğrusu Silezya Savaşlar'ından beri, muharebe dışındaki durum muharebe şartlarıyla o kadar iç içe girmiştir ki, birini düşünmeden ötekinin tam anlamıyla düşünülmeyeceği kadar karşılıklı etki içinde bulunmaktadırlar. Eskiden muharebe esas silahsa muharebe dışı durum sadece kabzaydı; biri çelik kılıç, diğeri ağaç kabzaydı; o halde tümü türdeş olmayan kısımlardan meydana geliyordu. Şimdi ise, muharebe kılıcın keskin yüzü, muharebe dışı durum kılıcın sırtı, tümü ise, çeliğin nerede başladığı demirin nerede bittiği artık fazla ayırt edilmeyen kaynaşmış bir maden olarak değerlendirilmektedir.

Savaştaki bu muharebe dışı mevcudiyet, şimdi kısmen ordunun barışta sahip olduğu tertibat ve hizmet düzeniyle, kısmen de o anda içinde bulunulan durumun taktik ve stratejik düzenlemeleriyle tanımlanmaktadır. Silahlı kuvvetlerin içinde bulunabilecekleri üç durum konaklar, yürüyüşler ve ordugâhlardır. Her üçü de hem taktiğe hem stratejiye girer ve burada birçok yönden birbirini sınırlayan taktik ve strateji, çoğu zaman iç içe girmiş görünmektedir veya gerçekten de öyledir; o kadar ki, bazı tertipler aynı zamanda hem taktik, hem stratejik kabul edilebilirler.

Muharebe dışı oluşumun bu üç şeklinden, işin içine özel amaçları sokmadan, genel olarak söz etmek istiyoruz; ama bunun için ilk önce silahlı kuvvetlerin genel tertibatını incelemek zorundayız; çünkü bu tertibat, konaklar, yürüyüşler ve ordugâhlar için daha yüksek, daha kapsamlı bir düzenlemedir.

Silahlı kuvvetlerin tertibatını, genel olarak, yani özel bir amaç olmaksızın ele aldığımızda, bunu sadece ölçü birimi olarak, başka bir deyişle sadece ortak bir darbe için tasarlanmış bir bütün olarak düşünebiliriz; çünkü bu basit şekilden her sapma, özel bir amaç güdecektir. Dolayısıyla ne kadar küçük, ne kadar büyük olursa olsun, bir ordu kavramı ortaya çıkmaktadır.

Bundan başka, hiçbir özel amaç olmadığı zaman tek amaç ordunun korunması, dolayısıyla da güvenliği olur. O halde önemli bir sakınca olmaksızın ordunun varlığını ve birleşik darbe yeteneğini sürdürebilmesi iki önemli koşuldur. Bu nedenle ordunun varlığı ve güvenliği ile ilgili konular daha ayrıntılı ele alındığında şu konulara dikkat edilmesi gerekiyor:

1. İaşe kolaylığı,
2. Birliklerin barındırılmasının kolaylığı,
3. Gerinin güvenliği,
4. Önde serbest bir arazi şeridi,
5. Kesik arazide mevzilenme,
6. Stratejik istinat noktaları,
7. Amaca uygun bölüm.

Bu münferit konular hakkındaki açıklamalarımız şöyle olacaktır:

İlk iki konu, işlenmiş toprakların, büyük kent ve caddelerin aranmasını gerektirmektedir. Bunlar özel konulardan çok genel konular hakkında verilecek kararı etkiler.

Gerinin güvenliğinden ne anladığımız, irtibat ve ulaşım yolları hakkındaki bölümde açıklanmıştır. Burada ilk ve önemli husus, mevziin yakınındaki geri çekilme yolu üzerinde derinliğine tertiplenmektedir.

Dördüncü hususa gelince, bir ordu tabii bir arazi şeridini, muharebe için taktik tertiplenmede cephesini bir bakışta kavradığı gibi kavrayamaz. Fakat öncüler, ileri sürülmüş birlikler ve casuslar vb. stratejik gözlerdir. Doğal olarak bunların açık arazide yapacakları gözetleme kesik arazidekinden daha kolaydır. Beşinci husus, dördüncünün tam tersidir.

Stratejik istinat noktaları, iki özelliğiyle taktik istinat noktalarından ayrılır; yani ordu, bunlara doğrudan doğruya temasa muhtaç değildir ve diğer taraftan bunlar çok daha büyük olmak zorundadırlar. Bunun nedeni, stratejinin doğası gereği, taktikten çok daha geniş saha ve zaman içinde hareket etmesidir. O halde bir ordu eğer sahilden ya da çok büyük bir nehrin kıyısından bir mil uzaklıkta tertiplenmiş bulunuyorsa, stratejik olarak bu sahile ya da nehre uzanıyor demektir; çünkü düşman, stratejik bir çevirme için bu bölgeden yararlanacak durumda olmayacaktır; millerce mesafe kat etmesine rağmen, günlerce haftalarca bu alana girmeyecektir. Diğer taraftan birkaç millik bir göl, strateji için hemen hemen bir engel sayılmaz; bunun etkisi nadiren birkaç mil sağa veya sola ulaşır. Kaleler, büyük ve saldırı girişimlerine uygun etki alanlarına sahip oldukları zaman bir ölçüde stratejik istinat noktası olurlar.

Ordunun bölünmüş tertiplenmesi özel amaç ve ihtiyaçlara göre

olur; burada yalnız genel amaca yapılan tertiplenmeden söz edilebilir.

İlk genel ihtiyaç, öncünün, düşmanın gözetlenmesi için gerekli diğer birliklerle beraber ileri sürülmesidir.

İkincisi, çok büyük ordularda normal olarak ihtiyaçların da birkaç mil geride bırakılması ve dolayısıyla bölünmüş bir tertiplenmenin ortaya çıkmasıdır.

Nihayet ordunun her iki kanadının örtülmesi için özel düzenlenmiş birlikler gerekir.

Bu örtmeden, kanadının savunulması için ordudan bir birliğin alınacağı, böylece bu zayıf noktanın düşman tarafından geçilemez hale getirileceği anlaşılmamalıdır. Bu takdirde kanadın kanadını kim savunacaktır? Oldukça yaygın olan bu düşünüş tarzı tamamen saçmadır. İşin esasına bakıldığında kanat, bir ordunun zayıf yeri değildir; çünkü düşmanın da kanadı vardır ve düşman kendi kanadını tehlikeye sokmadan bizim için tehlike yaratamaz. Ancak koşullar eşit değilse, düşman ordusu üstünse, düşmanın irtibat ve muvasalası (bak. İrtibat ve muvasala hatları) bizimkinden kuvvetliyse kanat daha zayıf olur; ama bu özel durumlardan burada söz edilecek değildir; bir kanat birliğinin diğer kombinasyonlarla bağlantılı olarak kanadımızı savunması durumu da konumuz dışındadır; çünkü, bu artık genel tertiplenme konusuna girmez.

Fakat kanatlar, her ne kadar çok zayıf kısımlar değilseler de çok önemli kısımlardır; çünkü, kuşatmalar nedeniyle burada direniş, cephedeki kadar basit değildir; önlemler daha karmaşık olur ve daha fazla zaman ve hazırlığı gerektirir. Bu nedenle kanatların, özellikle düşmanın önceden kestirilemeyen girişimlerine karşı korunması hemen her durumda gereklidir ve bu, sadece gözetlemeyle yetinmeyerek kanatlara kuvvetli birliklerin yerleştirilmesiyle sağlanır. Ciddi bir direniş göstermeseler bile bu birliklerin yerlerinden sökülüp atılması, ne kadar büyükseler o kadar çok zaman ister, düşman kuvvetlerinin ve niyetinin bir o kadar güçlenmiş, gelişmiş olmasını gerektirir. Amaca böylelikle ulaşılır; bundan sonra ne olacağı o andaki durumun gerektirdiği özel planlara bağlıdır. Bu nedenle kanatta bulunan birlik, düşmanın kanadımızın önündeki sahaya girmesini geciktiren ve karşı tertibi almak için zaman kazandıran yana sürülmüş öncü olarak kabul edilebilir.

Bu birlik esas ordu üzerine çekileceğine ve esas ordu aynı anda geri çekilmeyeceğine göre, yana sürülen birliklerin esas orduyla aynı hat üzerinde değil de, biraz ileride tertiplenmesinin zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkar; çünkü ciddi bir muharebe olmadan geri çekilmenin başladığı yer, esas mevziin tam yanına düşmemelidir.

O halde bu iç nedenlerden ötürü, ihtiyatların esas bölümde kalıp kalmamasına göre dört veya beş bölüme ayrılmış bir tertiplenme doğal bir sistem olarak ortaya çıkmaktadır.

Birliklerin iaşe ve iskanı tertiplenmede kesin rol oynadığı gibi bölünmüş tertiplenmeye yol açar. Bu iki hususun dikkate alınması, yukarıda açıklanan nedenlerle birleştirilince diğerinden vazgeçmeden biriyle yetinme imkanı araştırılır. Beş bölünmüş gruba ayrılmakla çoğu zaman iaşe ve iskan güçlükleri ortadan kalkmış olacak ve dolayısıyla büyük değişiklikler yapmak gerekmeyecektir.

Şimdi de karşılıklı destek niyeti olduğu, yani ortak bir darbe indirmek söz konusu olduğu zaman bu ayrılmış gruplar arasındaki mesafenin ne kadar olması gerektiğine bir göz atalım. Burada, mutlak ve nispi kuvvetlerin, silahların ve arazinin büyük etkisi olduğu için mutlak değil de genel ve ortalama hükümlere vardığımız, muharebenin devamı ve kesin sonucu bölümlerinde söylemiş olduklarımızı hatırlayalım.

Öncülerin mesafesi en kolay şu şekilde tespit edilir: Ordu üzerine geri çekileceklerinden mesafeleri, herhalde tekil bir muharebeye zorlanmaksızın bir günde eski bir yürüyüşle alabilecekleri kadar olmalıdır. Fakat ordunun güvenliğinin gerektirdiğinden daha ileri çıkarılmamalıdırlar; çünkü, ne kadar çok geri çekilmek zorunda kalırlarsa o kadar sıkıntı çekeceklerdir.

Yancılara gelince, daha önce de söylemiş olduğumuz gibi 8-10.000 kişilik normal bir tümenin muharebesinde kesin sonuç alınıncaya kadar saatler, hatta yarım gün geçer; bu nedenle böyle bir tümenin birkaç saat, yani 1 -2 mil uzağa yerleştirmekten çekinmemelidir; aynı nedenlerle 3-4 tümenli bir kolordu, bir günlük yürüyüş mesafesine, yani 3-4 mil uzağa yerleştirilebilir.

Esas kuvvetin, eşyanın doğasından kaynaklanan nedenler yüzünden genellikle bu şekilde 4-5 bölüm halinde yerleştirilmesinden ve verilen mesafelerden –özel bir amaç güdülmedikçe– sık sık

kullanılacak, orduyu mekanik olarak bölen belli bir yöntem ortaya çıkacaktır.

Fakat bu birbirinden ayrılmış bölümlerin her birinin kendi başına muharebeye elverişli olmasını ve böyle bir zorunluluğun doğabileceğini bir önkoşul olarak ileri sürmemiz, hiçbir zaman ayrı ayrı tertiplenmenin ana amacının ayrı ayrı çarpışmak olduğu anlamına gelmez; çoğu kez bu ayrı ayrı tertiplenme zorunluluğu, mevcudiyetin zamanla ortaya çıkan bir şartıdır. Düşman, genel bir muharebeyle kesin sonuç almak için yaklaştığı zaman, stratejik süreç sona erer; her şey muharebe anında belli olur ve böylece ayrı ayrı tertiplenmenin amaçları da sona erer ve ortadan kalkar. Muharebe başlayınca iaşe ve iskana gösterilen dikkat de sona erer. Düşmanın cepheden ve yanlardan gözetlenmesi ve uygun karşı baskılarla düşmanın hızının kesilmesi sağlanmış ve şimdi her şey, esas muharebe için büyük birlik ve beraberliğin sağlanmasına yönelmiştir. Bölünmenin, yalnız birleşik muharebenin şartı, zorunlu bir olumsuzluk, fakat aynı zamanda da tertiplenmenin amacı olarak düşünülmesi, onun değerlendirilmesi için en iyi kriterdir.

Yedinci Bölüm
ÖNCÜ VE İLERİ KARAKOLLAR

Bu iki konu, taktik ve stratejinin ortak alanına girer. Bir bakıma bunlar, muharebeye esas şeklini veren ve taktik planların uygulanmasını güvence altına alan düzenlemelerden sayılırlar; ama diğer taraftan da sık sık bağımsız muharebelere neden olurlar ve esas kuvvetten az çok uzakta tertiplenmeleri nedeniyle stratejik zincirin bir halkası kabul edilirler. Bu tertiplenmenin üzerinde biraz durmamız, bize bir önceki bölümü tamamlama fırsatı verecektir.

Muharebeye tam anlamıyla hazır olmayan her birlik, düşmanın yaklaşmasını bizzat görmeden önce öğrenmek ve keşfetmek için bir öncüye muhtaçtır; çünkü görüş sahası kural olarak silahların etki alanından daha uzun değildir. Gözleri kollarından uzağı görmeyen bir insan ne işe yarar? İleri karakolların ordunun gözü olduğu daha önce söylenmişti. Ama ihtiyaç her zaman aynı değildir; bir derecesi vardır. Kuvvetler de yayılma sahasının genişliği, zaman, mekân, hal ve şartlar, savaşın türü, hatta tesadüf bile bu ihtiyacın derecesini etkiler; bu nedenle savaş tarihinde öncü ve ileri karakolların kullanılış şekillerinin belirli ve basit kalıplar halinde değil de bir tür düzensizlik ve çok çeşitlilik içinde görünmesine şaşmamalıyız.

Ordunun güvenliğinin bazen belli bir öncü birliğine, bazen uzun tekil ileri karakollar hattına emanet edildiğini görüyoruz; bazen ikisi bir arada bulunur; bazen ne ondan ne bundan söz edilir; bazen ilerleyen kolların ortak bir öncüsü vardır; bazen de her kol kendi öncüsüne sahiptir. Konuyu önce bütün açıklığıyla ortaya koymaya çalışacağız; sonra da konunun birkaç kullanma prensibine

bağlanıp bağlanmayacağını göreceğiz.

Hareket halinde olan bir birlik, az veya çok kuvvetli bir öncü oluşturur; hareket geriye doğru yapılıyorsa artçı oluşturulur. Birlik konakta ya da ordugâhta ise, öncüsünü zayıf postalardan, ileri karakollardan oluşan uzun bir hat halinde şekillendirir. Durulduğu zaman hareket halindekinden daha büyük bir sahanın örtülebileceği ve örtülmesi zorunluluğu eşyanın doğası gereği olduğundan, ileri karakollar hattı meydana gelir; hareket halinde ise kendiliğinden toplu bir birlik ortaya çıkar.

Öncülerin de ileri karakolların da güçleri, bütün sınıflardan oluşan oldukça kuvvetli bir birlikten hafif süvari alayına ve bütün sınıflardan oluşan kuvvetli ve mevzilenmiş savunma hattından sadece ordugâhın ilerisine yerleştirilmiş nöbetçilere ve süvari küçük karakollarına kadar değişir.[13]

O halde bu öncülerin etkisi, sadece gözetlemeden mukavemete kadar değişir ve bu mukavemet, sadece birliğe muharebe hazırlığı için muhtaç olduğu zamanı kazandırmakla kalmamalı, düşmanın önlem ve niyetlerini de erkenden açıklığa kavuşturmalıdır; bu nedenle gözetleme çok önem kazanır.

Öyleyse bir birlik, muharebeye hazırlanmak için ne kadar zamana (az veya çok) muhtaçsa, yapacağı direnişin düşmanı ne kadar özel düzenler almak zorunda bırakacağını hesaplıyorsa, o kadar kuvvetli bir öncüye ve ileri karakollara muhtaçtır.

Büyük komutanlar arasında muharebeye en hazırlıklı olmasıyla tanınan ve ordusunu bir tek komutla muharebeye sevk eden Büyük Friedrich'in kuvvetli ileri karakollara ihtiyacı yoktu. Bu nedenle onun daima düşmanın hemen gözü önünde ordugâha geçtiğini ve güvenliği için büyük bir birlik tahsis etmeden kimi yerde bir hafif süvari alayı, kimi yerde bağımsız bir piyade taburu ile ya da ordugâhtan verilen nöbetçiler ve süvari karakollarıyla güvenliği sağladığını görüyoruz. Yürüyüşlerde çoğu kez düşmanla ilk çarpışmanın kanat süvarisinden birkaç bin atlıyı öncüye memur eder ve bu süvari yürüyüş sona erince tekrar orduya katılırdı.

(13) Gece nöbeti: Düşmanın hareketleri bir taarruz yapılacağı kuşkusunu yaratır yaratmaz, nöbetçileri desteklemek ve takviye etmek üzere ileri sürülmek için ordugâhta hazır tutulan küçük birlikler.

Devamlı bir öncü birliğinin kullanıldığı durumlar pek nadirdi.

Küçük bir ordu, daima bütün ağırlığı ve hızıyla hareket ederek, daha üstün eğitimini ve daha kararlı sevk ve idaresini ortaya koymak istediği zaman Büyük Friedrich'in Daun'a yaptığı gibi. her şey düşmanın gözü önünde cereyan etmelidir. Çok ihtiyatlı bir düzenlenme, ayrıntılı bir ileri karakol sistemi, bu küçük ordunun üstünlüğünü tamamen etkisiz hale getirebilir. Hata ve abartmanın bir Hochkirch Muharebesine sebep olabilmesi, yöntemin aleyhinde hiçbir şeyi ispat etmez; aksine tüm Silezya Savaşı'nda sadece bir Hochkirch Muharebesi'nin bulunması Kral'ın ustalığını göstermektedir.

Buna karşın, gerçekten sağlam bir orduya sahip olan ve kararlılık yönünden hiçbir kusuru bulunmayan Napoleon'un, hemen her zaman kuvvetli bir öncüyle ilerlediğini görmekteyiz. Bunun başlıca iki nedeni vardır.

Birincisi, taktikteki değişikliktir. Artık ordu, büyük bir düelloda olduğu gibi işi, az veya çok beceri ve cesaretle bitirmek için basit bir bütün olarak tek bir komutla muharebeye sokulmamaktadır; aksine gücü, arazinin özelliklerine ve duruma daha çok uydurulmakta, muharebe düzeni ve dolayısıyla muharebe de çok yönlü bir bütün halini almakta, bu da basit bir kararın karmaşık bir plana, tek bir komutun uzun ya da kısa bir tertiplenmeye dönüşmesine neden olmaktadır. Zaman ve bilgiler de buna dahildir.

İkinci neden, yeni orduların çok büyük olmasıdır. Friedrich, 30-40.000 kişilik orduları muharebeye sevk etmişti. Napoleon, 100-200.000 kişilik orduları muharebeye soktu.

Bu komutanların, esaslı bir yöntemi sebepsiz yere kabul etmemiş oldukları farz edilebileceği için, bu iki örneği seçtik. Genel olarak, son zamanlarda öncülerin ve ileri karakolların kullanılması çok daha gelişmiştir; fakat Silezya savaşlarında herkesin Büyük Friedrich gibi hareket etmediğini, durumları ve koşulları daha uygun olan Avusturyalıların daha kuvvetli bir ileri karakol sistemine sahip olduklarını ve sık sık bir kolorduyu öncü olarak ileri sürdüklerini görüyoruz. En son savaşlarda da epeyce değişiklik vardır. Fransız mareşallerinden Macdonalt'ın Silezya'da, Oudinot ve Ney'in Mark'da 60-70.000 kişilik ordularla bir öncü birliği çıkarmadan

ilerlediklerini okuyoruz.[14]

Şimdiye kadar öncünün ve ileri karakolların kuvvetinden söz ettik; fakat halletmemiz gereken bir diğer fark daha var. Belirli bir cephe genişliğiyle ileri ya da geri hareket eden bir ordu, yan yana yürüyen kolların hepsi için ortak bir öncü ya da artçı çıkartabilir yahut her kol kendine özgü bir öncü veya artçı çıkarır. Durumu açıklığa kavuşturmak için aşağıdaki şekilde düşünmek zorundayız.

Özel surette öncü ismini taşıyan bir birlik varsa, bu, esasında ortada yürüyen asıl kuvvetin emniyeti için çıkarılmış bir birliktir. Asıl kuvvet, birbirine yakın yollardan ilerliyorsa bu öncü birliği, diğer kollar için de öncülük görevi yapabilir ve onları da örtebilir, dolayısıyla da yan kolların tabii özel bir örtmeye ihtiyacı kalmaz.

Fakat, gerçekten bağımsız birlik olarak büyük mesafelerle önden giden birlikler, öncülerini kendileri çıkarmak zorundadırlar. Ortada bulunan asıl kuvvetin, yol durumu nedeniyle ara sıra ortadan çok uzakta bulunan birlikleri de aynı duruma düşerler. O halde ordu, birbirinin yanı sıra kaç ayrı kolla ilerlerse o kadar çok öncü ortaya çıkar. Şimdi, öncülerin her biri ortak bir öncüden çok daha zayıf olacağından, bu daha ziyade diğer taktik düzenlemeler arasına girecek ve stratejik tabloda hiç öncü bulunmayacaktır. Fakat ordudaki asıl kuvvetin çok büyük bir öncüsü varsa, bu tüm kuvvetin öncüsü olarak görünecek ve çok yönlü bir ilişki içinde bulunacaktır.

Fakat, ortadaki kuvvet için kanatlardakilerden çok daha kuvvetli öncü çıkarmanın sebebi ne olabilir? Bunun üç sebebi vardır:

1. Normal olarak, ortada daha kuvvetli bir birlik ilerler.

2. Bir ordunun genişliğini alan arazi şeridinin ortası hiç kuşkusuz bu şeridin en önemli kısmı olarak kalacaktır; zira bütün planlar genellikle bu kesimle ilgilidir ve bu nedenle muharebe sahası da normal olarak kanatlardan çok ortaya yakın bulunur.

3. Ortada ileri sürülmüş olan bir birlik, her ne kadar kanatları gerçek bir öncü kadar doğrudan emniyete alamazsa da, onların güvenliğine dolaylı olarak pek çok katkıda bulunur. Normal

(14) Etienne Jacques Joseph Alexandre Macdonald, Tarent Dükü. Fransa Mareşali (1765-1840)
Charles Nicolas Oudinot, Reggio Dükü, Fransa Mareşali (1767-1847) Michel Ney, Elchingen Dükü, Moskwa Prensi, Fransa Mareşali (1769-1815)

durumlarda düşman, kanatlardan birine karşı önemli bir girişimde bulunmak için böyle bir birliğin belirli bir mesafe içinde önünden geçip gidemez; çünkü yanına ve gerisine yapılacak bir baskından korkar. Ortadan ileri sürülmüş olan birliğin düşman üzerinde yapacağı baskı, yandaki birliklerin tam güvenliğini sağlamaya yeterli değilse de, kanat birliklerini korkutan bazı durumları ortadan kaldırmaya yeter.

Öyleyse ortadaki kuvvetin öncüsü, kanatların öncüsünden çok daha kuvvetli olursa, yani öncü için özel bir birlik ayrılmışsa, bu öncünün görevi artık sadece gerisindeki birlikleri bir baskından korumak değildir; ileri sürülmüş bir birlik olarak daha genel stratejik ilişkiler içinde görev yapar.

Böyle bir birlik, aşağıdaki amaçlarla kullanıldığı zaman yararlı olabilir:

1. Daha kuvvetli bir mukavemet sağlamak, düşmanı daha dikkatli ilerlemeye mecbur etmek için alacağımız tertiplerin uzun zamana ihtiyaç duyduğu durumlarda, yani normal bir öncünün etkisinin arttırılması gereken hallerde.

2. Birliklerin kuvveti sayıca çok fazla ise, bu hantal birliklerin biraz daha tedbirli olabilmeleri ve hareketli bir birlikle düşmanın yakınında bulunmak için.

3. Diğer nedenler asıl kuvvetlerin düşmandan oldukça uzakta tutulmasını zorunlu kılıyorsa, gözetlemek üzere düşman yakınında bir birliğe sahip olmak için.

Ne kadar kolaylıkla geri atılacağı ve büyük bir birliğe nazaran gözetleme olanaklarının ne kadar az olduğu düşünülecek olursa, zayıf bir gözetleme postasının, hatta bir avcının gözetleme için yeterli olduğu fikrinin yanlışlığı ispat edilmiş olur.

4. Düşmanın takibinde süvarinin büyük kısmının katılacağı bir öncü birliğiyle daha çabuk hareket edilebilir; bu öncü, büyük kısma nazaran akşamları daha geç ordugâha döner, sabahları daha erken harekete geçer.

5. Nihayet geri çekilmede arazinin esas kısımlarının savunulması için artçı olarak kullanılabilir. Bu durumda da orta kısım çok önemlidir. Gerçi böyle bir artçı, ilk bakışta daima kanatlarından kuşatılma tehlikesi içinde görülürse de düşman kanatlarda biraz

fazla ilerlemiş olsa bile, asıl kuvvetler için gerçekten tehlike olmak istiyorsa daima orta yolu izleyeceği, bu nedenle ortadaki artçının daima biraz daha uzunca bir süre dayanacağı ve hareket halinde geri kalabileceği unutulmamalıdır. Buna karşın, orta kesim kanatlardan daha hızlı çekilirse bu çok tehlikeli olur; durum hemen bir dağılma görünümü alır ve bu görünüm, başlıbaşına korkutucudur. Birlik ve beraberlik ihtiyacı hiçbir zaman çekilmedeki kadar kuvvetli olmaz ve hiçbir zaman herkes tarafından o kadar canlı hissedilmez. Kanatların kaderi, son aşamada tekrar orta ile birleşmektir ve eğer iaşe ve yol durumu oldukça geniş bir cepheyle çekilmeyi gerektirirse, normal olarak harekât ortada birleşik bir mevzilenmeyle sona erer. Bir de düşmanın normal olarak asıl kuvvetiyle ve olanca baskısıyla ortadan ilerlediğini kabul edelim; bu durumda ortadaki artçının daha büyük bir önem kazanacağını görürüz.

Demek ki, özel bir öncü birliğin ileri sürülmesi, yukarıdaki olasılıklardan birine giren bütün durumlarda uygun olacaktır. Ortadaki birlikler, örneğin 1813'te Macdonalt'ın Silezya'da Blücher'e doğru ilerlerken ve Blücher'in Elbe'ye karşı harekette yaptığı gibi, kanatlardan zayıf olursa bütün bu olasılıklar ortadan kalkar. Her ikisinin de üç kolordusu vardı ve normal olarak yan yana üç kol halinde başka başka yollardan ilerliyorlardı. Bu nedenle ikisinin de anılmaya değer bir öncüsü yoktu.

Üçüncü kitabın beşinci bölümünde söylemiş olduğumuz gibi tüm ordunun üç bölüme ayrılması nasıl sakıncalı ise eşit güçte üç kolla ilerlemek de –kısmen aynı nedenlerle– takviyeye değmez.

Önceki bölümde, özel koşullar bulunmadıkça asıl kuvvetlerin ortada, bu kuvvetlerden ayrılmış kanatların yanlarda düzenlenmesinin en doğal düzenlenme şekli olduğunu söylemiştik; asıl kuvvetlerin bu şekildeki düzenlenmesinde en basit düşünceye göre, öncü birliği ortanın ilerisinde ve kanatların önündeki hatta bulunacaktır. Fakat yancılar esasında öncünün cephe için yaptığı görevlere benzer görevleri yanlar için yapacaklarından, çoğu kez öncüyle aynı hat üzerinde bulunacaklar ya da özel şartlar gerektirirse daha da ileri sürüleceklerdir.

Öncünün kuvvetine gelince, birinci düzenin bir veya birden fazla parçasını içine alması ve bir kısım süvariyle takviyesi şimdi

haklı olarak genel kullanma şekli olduğundan, bu konuda söylenecek fazla bir şey yoktur; o halde öncünün kuvveti, eğer ordu kolordulara bölünmüş ise bir kolordu, tümenlere bölünmüş ise bir veya birkaç tümen olacaktır. Ordunun ast kademe sayısının çok olmasının yararı burada da kolayca görülmektedir.

Öncünün ne kadar ileriye sürülmesi gerektiği tamamen hal ve koşullara bağlıdır. Öncünün asıl kuvvetlerden bir günlük yürüyüş mesafesinden daha ileri sürüldüğü haller olabileceği gibi, asıl kuvvetlere çok yakın bulunduğu haller de olabilir. Birçok durumda bu mesafenin 1-3 mil arasında olduğunu görüyorsak; bu, ihtiyacın çoğu kez –ama kural haline getirilmeden– bu mesafeyi gerekli kılmasındandır.

Buraya kadarki incelemelerimizde ileri karakolları hiç göz önünde tutmadığımız için bu konuya bir kez daha dönmek zorundayız.

Başlangıçta ileri karakolların duran birlikler, öncünün yürüyen birlikler için olduğunu söylememizin nedeni, kavramları kaynaklarına indirgemek ve o an için bir ayrım yapabilmekti. Fakat sözcüklere sıkı sıkıya bağlı kalındığında titizce bir ayrım yapmaktan fazla bir şey kazanılmayacağı açıktır.

Yürüyen bir ordu, sabahleyin tekrar hareket etmek üzere akşam durduğu zaman, tabii öncü de duracak ve kendisiyle büyük kısmın güvenliği için her duruşunda karakollar çıkaracaktır; ama bu, öncünün tamamen ileri karakola dönüşmesi demek değildir. Ancak, öncüye memur birliklerin büyük kısmının münferit karakollara ayrılması ve geriye çok az bir şey kalması, hatta hiç toplu birlik kalmaması halinde, yani toplu bir birliğin önünde uzun bir ileri karakol hattının meydana gelmesi halinde ileri karakol kavramı öncü kavramına ters bir kavram olarak kabul edilebilir.

İstirahat süresi ne kadar kısa olursa, örtme de o kadar yalın kat olacaktır. Düşman, neyin örtülmüş neyin örtülmemiş olduğunu öğrenme fırsatını bir gecede bulamaz. İstirahat ne kadar uzun sürerse bütün yaklaşma istikametlerindeki gözetleme ve örtmenin de o kadar mükemmel olması icap eder. O halde kural olarak uzun duruşlarda öncü, gittikçe daha çok geniş bir ileri karakol hattı şeklini alacaktır. Öncünün tamamen ileri karakol hattına dönüşüp dönüşmeyeceği, daha ziyade toplu bir birlik halinde kalıp kalmaya-

cağı başlıca iki hususa bağlıdır. Birincisi düşman ordusunun yakınlığı, ikincisi arazinin yapısı.

Ordular, genişliğine yayılmış olarak birbirlerine çok yakın bulunduklarında çoğu kez öncü, artık ikisi arasında toplu bir birlik halinde duramaz ve kendi güvenliğini ancak bir sıra küçük karakollarla sağlayabilir.

Toplu bir birlik, yaklaşma yönlerini doğrudan daha az örteceğinden, düşman üzerinde etkili olabilmek için genellikle daha çok saha ve zamana muhtaçtır; o halde toplu duran bir birliğin yaklaşma istikametlerini güvenlik altına alabilmesi, konaklarda olduğu gibi, ordunun düşmandan oldukça uzakta çok geniş bir cephe alması halinde mümkündür. Bu nedenle, örneğin kış konakları çoğu kez ileri bir karakol kordonuyla örtülür.

İkinci husus arazinin yapısıdır; yani kuvvetli arazinin az kuvvetle güçlü bir karakol hattı kurma imkanı verdiği yerlerde bundan yararlanılmalıdır.

Nihayet, kış konaklarında mevsimin sertliği öncü birliğinin bir karakol hattına dağılmasına neden olur; çünkü böylece öncünün barındırılması kolaylaşır.

Takviyeli bir ileri karakol hattının en mükemmel şeklinin Hollanda'da 1794-1795 Kış Seferi'nde İngiliz-Hollanda ordusunda kullanıldığı görülmektedir.[15] Bu kış seferinde savunma hattı, münferit karakollar halinde tertiplenmiş ve bir ihtiyat tarafından desteklenen bütün sınıflardan kurulu tugaylardan oluşuyordu. Bu orduda bulunan Scharnhorst, bu kullanma şeklini 1807'de Doğu Prusya'da Passarge'de Prusya ordusuna uygulamıştır.

Ama son zamanlarda bu şekil pek az görülmektedir; bunun başlıca nedeni de savaşların çok hareketlenmiş olmasıdır. Bununla beraber fırsat çıktığı zaman da –örneğin Murat tarafından Tarutino'da[16] olduğu gibi– uygulanamamıştır. Murat, savunma hattını daha uzun tutmuş olsaydı, ileri bir karakol muharebesinde otuz küsur top kaybetmezdi.

---

(15) 1794-1795 kışında Hollanda, Fransız ihtilal orduları tarafından zapt edildi; Fransa 1.2.1973'te İngiltere ve Hollanda'ya savaş ilan etmişti.

(16) Moskova'nın 67 km güneybatısında bir köydür. Kartuzov komutasındaki 36.000 kişilik Rus ordusu, 10.10.1812'de Murat komutasındaki 200.000 kişilik Fransız ordusunu burada yendi.

Koşullar elverişli olduğunda bu önlemden büyük yararlar sağlanabileceği inkar edilemez. Başka bir fırsatta bundan tekrar söz etmeyi düşünüyoruz.

Sekizinci Bölüm
İLERİ SÜRÜLMUŞ BİRLİKLERİN HAREKET TARZI

Ordunun güvenliğinin, nasıl öncü ve yancının ilerleyen düşman üzerinde yapacağı etkilerden beklendiğini biraz önce gördük. Bu birlikler, düşmanın asıl kuvvetleriyle çatıştıkları düşünüldüğünde daima zayıf olarak kabul edilmelidirler; bu nedenle de kuvvet eşitsizliğinin sebep olabileceği önemli kayıplardan korkmadan görevlerini yerine getirebilmeleri için bu birliklerin geliştirilmesi gerekir.

Bu birliklerin görevi, düşmanın gözetlenmesi ve ilerlemesinin geciktirilmesidir.

Kısmen kolayca geri atılabileceği, kısmen de görüş mesafesi fazla olmayacağı için küçük bir birlik, birinci amaç için bile asla uygun olmayacaktır.

Fakat gözetlemenin de azami derecede olması gerekir; düşman bu birliklerin önünde bütün kuvvetiyle açılmalı ve bu sırada yalnız kuvvetini değil, planlarını da açığa vurmalıdır.

Bunun için öncü birliklerinin sadece varlıkları yeterlidir; ancak, düşmanın kendilerini atmak için alacağı tertipleri beklemeleri ve ondan sonra çekilmeye başlamaları gereklidir.

Fakat bu birlikler düşmanın ilerlemesini de geciktirmelidirler; bunun için bizzat direnmek zorundadırlar.

Böyle bir birliğin devamlı surette büyük kayıplar verme tehlikesinde kalmadan, hem son ana kadar beklemesi hem de direnmesi nasıl düşünülebilir? Esas itibariyle düşman da ileri sürülmüş bir öncüyle ilerleyeceğinden, dolayısıyla kanatları taşmayacağından

ve tüm ordusunun üstün gücünü hemen kullanmayacağından bu mümkündür. Düşmanın öncüsü, bizim ileri sürdüğümüz birliklere nazaran harekâtın başlangıcından itibaren üstün olsa ki, doğal olarak bu üstünlüğü sağlamak için tertiplenmiş olacaklardır ve düşman ordusu, taarruzunu bütün gücüyle destekleyebilmek için öncüsüne, bizim kendi birliklerimize olan mesafemizden daha yakın bulunsa bile, ileri sürülmüş birliklerimiz düşmanın öncülerini oyalayacak ve bu ilk bölümde kendi geri çekilmesini tehlikeye sokmadan bir miktar zaman kazandıracak ve düşmanın ilerlemesini gözetleme yeteneğine sahip olacaktır.

Böyle bir birliğin uygun mevzilerde göstereceği direniş, diğer durumlarda kuvvet dengesizliğinden ortaya çıkabilecek sakıncaların hepsini doğurmaz. Üstün düşmana karsı mukavemette asıl tehlike, çevrilme ve kuşatılma ve saldırıyla büyük zararlara uğrama ihtimalidir. Fakat ilerleyen düşman, asil kuvvetlerimiz tarafından sağlanacak desteğin ne kadar yakında olduğunu hiçbir zaman doğru bilemeyeceği ve dolayısıyla ileri sürdüğü kolların iki ateş arasında kalabileceğini düşüneceğinden, bu olasılık çoğunlukla zayıflar.

Sonuç olarak, ilerleyen kuvvetler münferit yürüyüş kolları halinde, oldukça yüksekte kalırlar ve ancak düşmanın durumunu iyice araştırdıktan sonra dikkat ve ihtiyatla kanatlardan birini kuşatmaya başlarlar. Bu yoklamalar ve dikkatli hareketler, ileri sürülmüş birliklerin büyük bir tehlikeye düşmeden çekilmelerine imkan verir.

Ayrıca, böyle bir birliğin cephe taarruzuna ve başlangıç halindeki bir kuşatmaya karşı ne kadar uzun süre mukavemet edebileceği her şeyden önce arazinin yapısına ve desteğin yakınlığına bağlıdır. Anlayışsızlıktan ya da ordunun zamana ihtiyacı olduğundan, fedakârlık normal ölçüyü aşacak olursa mukavemet daima büyük zaiyatla sonuçlanır.

Ancak arazinin fırsat verdiği nadir hallerde mukavemet anlamlı olacak ve ileri sürülmüş birliklerin yapacağı küçük muharebe yeterli zamanı güçlükle kazanacaktır. Eşyanın doğası gereği bu zaman kazanma, üç şekilde gerçekleştirilebilir:

1. Düşmanın daha ihtiyatlı, dolayısıyla daha yavaş ilerlemesiyle.
2. Gerçek mukavemetin devamıyla.
3. Bizzat geri çekilmeyle.

Çekilme güvenliğin izin verdiği ölçüde yavaş yapılmalıdır. Arazinin, düşmanı taarruz ve kuşatma için yeni tertipler almaya mecbur edecek, dolayısıyla yeniden zaman kazandıracak her yeni mevzilenme olanağı verdiği yerde bundan yararlanılmalıdır. Hatta bu yeni mevzide gerçek bir muharebeye bile girişilebilir.

Mukavemetin ve geri çekilmenin birbiri içine girmiş olduğu, muharebenin sona ermesi halinde ancak tekrarıyla zaman kazanılabileceği görülüyor.

İleri sürülmüş bir birliğin mukavemet şekli budur. Bunun sonucu da her şeyden önce birliğin kuvvetine ve arazinin yapısına, bundan sonra da esas birlikle olan mesafesine ve göreceği destekle korunmaya bağlıdır.

Kuvvetler denk olsa bile küçük bir birlik, büyük bir birlik gibi uzun süre dayanamaz; çünkü birlik ne kadar büyük olursa, hangi hareketi yaparsa yapsın, faaliyetini tamamlamak için uzun süreye muhtaçtır. Dağlık arazide yürüyüş çok yavaşlar, münferit mevzilerde mukavemet süresi daha uzun ve tehlikesizdir; her yerde bu tür mevzilenme olanağı vardır.

Bir birlik ne kadar ileri sürülürse geri çekilmesi de o kadar uzun sürer, dolayısıyla mukavemetin mutlak zaman kazancı da artar; fakat çok uzağa sürülen böyle bir birliğin durumuna göre mukavemet yeteneği ve büyük kısımdan göreceği destek çok az olacağından, çekilirken bu uzun mesafeyi, orduya yakın bulunması halinden daha kısa zamanda alır.

Bir birliğin göreceği destek ve himaye tabii ki, mukavemet süresini etkileyecektir. Çünkü, çekilmede dikkat ve ihtiyattan sorumlu olmak daima mukavemeti zorlaştıracak ve dolayısıyla birliği mukavemetten mahrum bırakacaktır.

Eğer düşman ileri sürülmüş birliğin karşısına öğleden sonra gelirse, birliğin mukavemetle kazanacağı zaman bariz şekilde farklı olacaktır. İleri harekâtta, geceden nadiren yararlanılacağından bu durumda normal olarak daha fazla zaman kazanılır. 1815'te General Zieten komutasındaki yaklaşık 30.000 kişilik I. Prusya Kolordusu'nun 120.000 kişilik Napoleon ordusuyla karşılaşması ve Zieten'in, Charleroi'den Ligney'e kadar iki milden fazla olmayan kısa yolu kullanarak, Prusya ordusuna toplanmak için 24 saatten fazla zaman ka-

zandırılması böyle oldu. General Zieten 15 Haziran öğleden önce saat 09.00'da taarruza uğramıştı, Ligney Muharebesi ise 16 Haziran öğleden sonra saat 02.00'ye doğru başladı. Tabii General Zieten çok zayiat vermişti: 5-6.000 ölü, yaralı ve esir.

Bundan alınacak derse gelince, bu tür incelemelerde dayanak olarak şu sonuç çıkarılabilir: Bir günlük yürüyüş mesafesine, yani 3-4 mil ileriye sürülmüş süvari takviyeli 10- 12.000 kişilik bir tümen, fazla arızalı olmayan, normal bir arazide geri çekilmek de dahil olmak üzere düşmanı, geri yürüyüş mesafesinin gerektirdiği zamanın 1.5 misli oyalayabilecektir; ama tümen sadece bir mil ileriye sürülmüş olursa düşmanı, geri yürüyüş mesafesinin 3-4 katı zaman kadar oyalaması gerekecektir.

Öyleyse normal yürüyüş süresi 10 saat kabul edilen 14 millik mesafede düşmanın, ileri sürülmüş tümenin önünde göründüğü andan asıl ordumuza taarruz edecek duruma gelmesine kadar geçecek zaman, yaklaşık olarak 15 saat olarak hesap edilebilir. Buna karşın öncüler ordudan bir mil ileride bulunuyorlarsa, düşman ordumuza saldırıncaya kadar geçecek zaman 3-4 saatten fazla olacak, hatta iki misli kabul edilebilecektir; çünkü, düşmanın öncülere karşı ilk önlemleri alabilmesi için muhtaç olduğu zaman değişmeyecektir. Bu nedenle, yakın mesafedeki öncünün ilk mevziindeki mukavemeti daha ileri sürülmüş mevzilerdekinden daha uzun olacaktır.

Sonuç olarak, düşmanın bu durumda öncülerimizi attığı gün, kolayca ordumuza saldıramayacağı söylenebilir; nitekim tecrübelerin çoğu da bunu göstermiştir. İkinci durumda düşman, bir muharebe zamanına sahip olabilmek için öncülerimizi en azından günün ilk yarısında atmak zorundadır.

İlk varsayımımızda gecenin bize yardımcı olacağını kabul ettiğimiz için, daha ileri çıkarılan bir öncüyle ne kadar zaman kazanılabileceği görülür.

Görevlerini daha önce açıklamış olduğumuz ordunun yanlarına yerleştirilen birliklere gelince, bunların hareket tarzları çoğu zaman az veya çok kullanılacakları bölgenin koşullarına bağlı olacaktır. En basit şekilde bu birlikler, ordunun yanına yerleştirilmiş, aynı zamanda biraz ileri sürülmüş, eğik bir doğrultuda ordu üzerine çekilecek bir öncü olarak kabul edilebilir.

Bu birlikler ordunun tam önünde bulunmadıklarından ve geri alınmaları gerçek bir öncü gibi her iki yandan kolaylıkla korunamayacağından, düşmanın yanlardaki etkisi genellikle görüldüğü gibi daha az olmasaydı ve zor durumlarda bizzat orduyu tehlikeye atarak kaçan bir öncü gibi çekilmek için yeterli alana sahip olmasalardı, bu birlikler daha büyük tehlikelere maruz kalırlardı.

İleri sürülen birliklerin geri çekilmesi tercihen ve en iyi şekilde çok sayıda süvariyle korunur; çünkü, mesafe uygun olduğu zaman ordu ile ileri sürülmüş birlik arasına yerleştirilen süvari ihtiyatı bu şekilde korunma olanağı sağlar.

Öyleyse sonuç olarak, ileri sürülen birliklerin harcadıkları çabadan çok mevcudiyetleriyle, yaptıkları gerçek muharebelerden çok sahip oldukları muharebe imkan ve kabiliyetleriyle etkili olduklarını, düşman harekâtına hiçbir yerde engel olmadıklarını, aksine bir pandül (sarkaç) gibi bu ileri harekâtı yumuşatıp, düzenlediklerini, böylece hesaba katılmaları gerektiğini söyleyebiliriz.

Dokuzuncu Bölüm
ORDUGÂH

Ordunun muharebe dışındaki üç durumunu stratejik açıdan, yani münferit muharebeleri tasvir ettikleri kadar inceliyoruz; o halde zaman, mekân ve silahlı kuvvetlerin miktarını incelemekle yetiniyoruz. Muharebenin iç düzenine ve muharebe durumuna geçişle ilgili her konu taktiğe girer.

Çadırlarda, zeminliklerde ve açık arazilerde olsun, konaklar dışındaki her tür tertiplenmeyi ordugâh olarak kabul ediyoruz. Ordugâhlardaki tertiplenme, bu tertiplenmenin sonucu olan muharebeyle stratejik bakımdan tamamen uyum halindedir. Ordugâh her zaman taktik bir konu değildir; çünkü çeşitli nedenlerle ordugâh sahası, muharebe için seçilen alandan başka bir yerde olabilir. Ordunun mevzilenmesi, yani münferit kısımların işgal edeceği mekân hakkında gerekeni söyledikten sonra, şimdi ordugâhı sadece tarihi açıdan inceleyeceğiz.

Eskiden, yani orduların tekrar önemli derecede büyümesinden itibaren savaşlar, birbirine bağlı farklı bölümlerden oluşan bir devamlılık kazanmış ve Fransız İhtilali'ne kadar ordular daima çadırlı ordugâhlarda kalmışlardı. Bu, onların normal durumuydu. Güzel mevsimin gelmesiyle ordular, konakları terk eder ve kışın başlamasıyla tekrar aynı yerlere dönerlerdi. Kış konakları, adeta barış zamanına özgü bir durum olarak kabul edilirdi; çünkü birlikler bu konaklarda tarafsızlaştırılıyor ve zaman duruyordu.

Esas kış konaklarından daha önce gelen dinlenme konakları ve kısa süre dar yerlerde yapılan küçük konaklamalar birer geçişti ve

olağanüstü durumlardı.

Kuvvetlerin bu düzenli ve gönüllü tarafsızlaştırılmasının savaşın gaye ve ruhu ile nasıl uyuştuğunu ve hâlâ uyuşmaya devam ettiğini araştırmanın yeri burası değildir; bu konuya daha sonra geleceğiz; şimdilik bu kadar yeter.

Ordular, ağır halatları yüzünden çadırları Fransız İhtilal savaşlarından beri tamamen terk ettiler. Kısmen 100.000 kişilik bir ordunun 6.000 çadır hayvanı yerine 5.000 süvariye ve fazladan birkaç yüz topa sahip olması imkânını verdiğinden, kısmen böyle bir yükün büyük ve hızlı hareketlerde az yararlı ama çok engelleyici olmasından, bu daha iyi bulundu.

Ama bu yüzden iki olumsuz etki meydana çıktı: Daha büyük kuvvetlerin kullanılması ve arazinin daha çok harabeye çevrilmesi.

Kötü ketenden bir damın koruması –ne kadar zayıf olsa da– birliklerin sürekli olarak bunun yokluğunu hissettikleri inkar edilemez. Çadır rüzgara ve soğuğa karşı çok az koruduğundan, rutubete karşı tam koruma sağlamadığından, bir tek gün için fazla bir fark hissedilmez; fakat, yılda 2 ya da 300 kez çadırsız yatılırsa bu fark çok önem kazanır. Doğal sonuç, hastalıktan büyük bir kayıp olur.

Çadırsızlığın arazinin harabeye çevrilmesine nasıl yol açacağının ayrıntılı olarak incelenmesine gerek yoktur.

Öyleyse, bu iki aksi tesir nedeniyle çadırın kaldırılmasının savaşı başka bir şekilde zayıflatacağına inanmak gerekir. Sık sık ve daha uzun süre konaklarda kalma zorunlu olmuş ve ordugâh ihtiyaçlarının noksanlığından, ancak çadırlı ordugâhın olanaklı kılacağı bazı düzenlerden vazgeçmek zorunda kalınmıştır.

Aynı dönemde savaş bu küçük dolaylı etkileri ortadan kaldıran büyük değişikliklere uğramamış olsaydı, durum bugün de böyle olacaktı.

Savaşın ilk ateşi o kadar şiddetli, enerjisi o kadar olağanüstü bir hal almıştır ki, düzenli sükunet dönemleri ortadan kalkmış ve dokuzuncu kitapta incelenecek olan kesin sonucu elde etmek için bütün kuvvetler, durup dinlenmez bir güçle çarpışmışlardır. O halde bu durumda çadırlardan mahrum kalmanın silahlı kuvvetlerin kullanılışında meydana getirdiği bir değişiklikten söz edilemez. Havayı, mevsimi ve çevreyi hiç dikkate almadan, amaç ve

planın gerektirdiği gibi zeminliklerde ya da açık havada konaklanır.

Savaşın bütün durum ve şartlar altında, bu hızını devam ettirip ettiremeyeceğinden ileride söz edeceğiz; ama hızının kesildiği yerde çadırlardan mahrum olma savaşın sevk ve idaresini etkileyebilecektir. Fakat bu olumsuz etkinin tekrar çadırlı ordugâhların kabulü için yeterli neden oluşturabileceği şüphelidir; çünkü savaşın unsurları için birçok sınırlamalar konduktan sonra, savaşın doğası nedeniyle zaman zaman bunlar aksadığından, yalnız belirli süreler ve koşullar için yine eskisine dönülmüştür. O halde orduların kalıcı tertiplerinde yalnız bunlar hesaba katılmalıdır.

Onuncu Bölüm
YÜRÜYÜŞLER

Yürüyüşler, sadece bir tertiplenmeden diğerine geçiştir ve başlıca iki koşulu kapsarlar.

Birincisi birliklerin rahatlığıdır; böylece yararlı kullanılabilecek kuvvetler, boş yere yorulmamış olur. İkincisi, hareketin sıhhati, yani titizlikle hazırlanıp uygulanmış olmasıdır; böylece yürüyüş tam zamanında hedefine ulaşır. 100.000 kişi bir tek kol halinde, yani bir yol üzerinde aralarında zaman fasılası olmaksızın yürütülmek istenirse, bu kolun başıyla sonu hiçbir zaman aynı günde yürüyüş hedefine varamaz; ya anormal şekilde yavaş ilerlemek zorunda kalınacak ya da birlik bir şelalenin dökülen suları gibi, damlalara bölünerek birbirinden ayrılacaktır; bu bölünme, kolun uzunluğu nedeniyle en geridekilerin harcayacağı aşırı çaba yüzünden kısa sürede her şeyi kargaşaya dönüştürecektir.

Şimdi bu aşırılıktan, bir kolda bulunan birlik ne kadar küçük olursa, yürüyüşün daima o kadar kolay ve sıhhatli olacağı sonucu çıkar. O halde bundan da –evvelce sözünü ettiğimiz– muharebe için bölünmüş tertiplenmeyle hiç ilgisi olmayan bir bölünme ihtiyacı doğar. Ancak, yürüyüş kollarına bölünme, her ne kadar genel bir bölünmeyse de her özel durumdaki tertiplenme şeklinden ileri gelmez. Bir bölgede birleşik tertiplenmesi istenen büyük bir kitlenin yürüyüşte bölünmesi zorunlu olur. Fakat bölünmüş bir tertiplenmenin bölünmüş bir yürüyüşü gerektirmesi halinde, bazen tertiplenme şartları bazen de yürüyüş şartları üstünlük kazanabilir. Örneğin tertiplenme sadece dinlenme için ise, aynı arazide muharebe

beklenmiyorsa, yürüyüş şartları üstünlük kazanır ve bu şartlar öncelikle iyi ve düzgün yolların seçilmesidir. Bu fark göz önünde tutulunca, bazen yolların seçimini konaklar ve ordugâhlar, bazen de konaklar ve ordugâhların seçimini yollar etkileyecektir. Bir muharebe bekleniyorsa ve uygun bir noktaya belli bir kuvvette bir birlikle ulaşmak söz konusu ise, gerektiğinde bu birliklerin en güç yan yollardan o noktaya ulaştırmakta tereddüt edilmez; buna karşılık ordu, henüz savaş sahasına doğru adeta seyahat yürüyüşünde ise yürüyüş kolları için en yakın büyük caddeler seçilecek ve yürüyüşün çok iyi devamı için konaklar ve ordugâhlar bu yolların yakınında kurulacaktır.

Iki yürüyüş şeklinden hangisi yapılırsa yapılsın, bir muharebe olasılığının düşünüldüğü her yerde, yani asıl savaşın etki alanı içinde yürüyüş kollarının başlı başına muharebe edebilecek şekilde biçimlendirilmesi yeni savaş sanatının genel prensiplerinden biridir. Bu koşul, üç sınıfın bir araya getirilmesi, ordunun organik bir bölüme tabi tutulması ve başkomutanın bu hususta emriyle yerine getirilir. O halde esas itibariyle yeni muharebe düzenine olanak veren ve en büyük yararı sağlayan yürüyüşlerdir.

Geçen yüzyılın ortalarında, özellikle II. Friedrich'in savaş alanında hareket, galibiyetin tek ilkesi, zafer de beklenilmeyen hareketlerin sonucu olarak kabul edilince, organik bir muharebe düzeninin yokluğu yürüyüşlerde en suni ve en hantal düzenlemeleri zorunlu kıldı. Düşmanın yakınında bir hareket yapabilmek için daima düşmanı mağlup etmeye hazır olmak gerekiyordu; ama ordu bir arada bulunmayınca düşmanı mağlup etmeye hazır olamıyordu; çünkü ancak ordu bir bütün teşkil ediyordu. Birinci kademeden oldukça iyi bir mesafede, yani 1/4 milden fazla olmayan bir mesafede bulunabilmesi için ikinci kademenin büyük zorluklar, çabalar ve geniş bir arazi bilgisiyle dağlar, tepeler üzerinden yan yürüyüşleri yapması gerekiyordu; çünkü, 1/4 mil aralıkla birbirine paralel giden iyi yol nerede bulunabilir? Düşmana doğru dikine ilerleyen bir kanat süvarisi için de aynı zorluklar söz konusuydu. Piyade tarafından örtülmüş yollara muhtaç olan topçu da yeni güçlükler doğuruyordu; çünkü piyadenin kesiksiz hatlar oluşturması gerekiyor, topçu uzun piyade yürüyüş kollarını daha uzun bir hale getiri-

yor ve böylece bütün mesafeler düzensiz bir hale geliyordu. Savaşta meydana gelen bütün bu hal ve şartları ve ayak bağlarını kavramak için Tempelhoff'un *Yedi Yıl Savaşları Tarihi*'ndeki yürüyüş tertipleri okunmalıdır.

Fakat yeni savaş sanatının orduya organik bir bölünme getirmesinden beri, birleşik bir darbe söz konusu olduğu zaman bile, bütün kuvvetin muharebeden önce birleşecek şekilde paralel kollar halinde yan yana yürütülmesi zorunluluğu ortadan kalkmış, bu birleşmenin muharebenin cereyanı sırasında sağlanması yeterli görülmüştür; organik bölünmede ana kısımlar, büyük kısmın sağladığı bütün etkileri sağlayabilen küçük bütünler olarak kabul edilmelidir; şu farkla ki, bunların etkileri kısa sürelidir.

Birlik ne kadar küçükse hareketi o kadar kolaylaşır ve bölünmüş bir tertiplenmenin sonucu değil de kitlenin hantallığından doğan bölünmeye o kadar az muhtaç olur. Küçük bir birlik bir yol üzerinde yürür ve birden fazla hat üzerinde ilerlemesi gerekiyorsa, ihtiyacını karşılamak için birbirine yakın yeteri kadar yol kolayca bulunur. Kuvvet ne kadar büyükse bölünme ihtiyacı o kadar büyük olacak, yürüyüş kollarının sayısı artacak, iyi yollara hatta büyük caddelere ihtiyaç duyulacaktır; dolayısıyla da yürüyüş kolları arasındaki mesafe artacaktır. Aritmetik olarak tehlike, bölünmenin bu ihtiyaçlarıyla ters orantılıdır. Bölümler ne kadar küçükse o kadar çok birbirinin yardımına koşmak zorunda kalacaktır, ne kadar büyükse o kadar uzun süre kendi hallerine bırakılabileceklerdir. Bir önceki kitapta bu konuda söylenenler anımsanırsa ve gelişmiş bölgelerde ana caddeden birkaç mil mesafede paralel yolların daima bulunacağı düşünülürse, süratle ilerlemeyi ve tam zamanında kuvvetlerin birleşmesini engelleyecek büyük güçlüklerle karşılaşmayacağı kolayca kabul edilebilir. Birbirine paralel caddelerin çok az ve bunların birbiriyle bağlantısının çok güç olduğu dağlık bölgelerde de münferit kolların mukavemet gücü çok büyüktür.

Konuyu daha iyi anlayabilmek için biraz da somut şekilde inceleyelim.

Tecrübelere göre 8.000 kişilik bir tümen, topçusu ve diğer birkaç arabasıyla normal durumlarda bir saatlik bir derinlik tutar. O halde iki tümen aynı yol üzerinde yürüyecek olursa, ikinci tümen

birinciden bir saat sonra aynı noktaya gelecek demektir; fakat dördüncü kitabın sekizinci bölümünde söylemiş olduğumuz gibi, bu güçte bir tümen, üstün düşmana karşı da muharebeyi birkaç saat sürdürebilecek durumdadır ve ikinci tümen, en kötü şartlar altında bile, diğer bir deyimle ilk tümen muharebeyi hemen başlatmak zorunda kalsa bile, fazla gecikmeyecektir. Ayrıca gelişmiş Avrupa ülkelerinde yürünen yolun sağında solunda, Yedi Yıl Savaşları'nda birliklerin başına çokça gelen şekilde tarlalardan geçmeden bir saat içinde yürünebilecek yan yollar da bulunacaktır.

Bütün bunlardan başka, dört tümen ve bir süvarinin ihtiyatından oluşan ordunun kötü yollarda bile üç millik bir yürüyüşü kolbaşısıyla sekiz saatte tamamladığı tecrübeyle sabittir; bir tümen için bir saat, süvari ve topçu için de birer saatlik derinlik hesaplarsak, bütün yürüyüş 13 saat sürecek demektir. Bu çok uzun bir süre değildir ve bu durumda 40.000 kişinin tek yol üzerinde yürüdüğü kabul edilmiştir; halbuki, bu kadar büyük birliklerin yürüyüşünde yan yollar daha çok aranır, bulunur ve bunlardan yararlanılır; dolayısıyla da yürüyüş kolayca kısaltılır. Bir yoldan ilerleyen birliklerin toplamı yukarıdaki örnekten daha büyük olursa hepsinin aynı günde ve bir noktada toplanması artık şart değildir; çünkü bu kadar büyük birlikler, hiçbir zaman muharebeyi düşmanla karşılaştıkları ilk saatlerde başlatmazlar, normal olarak ancak ertesi gün başlatırlar.

Bu somut durumları, bu tüm ilişkileri çürütmek için değil, konuyu daha açıklığa kavuşturmak ve bugünkü savaş sevk ve idaresinde yürüyüşlerin düzenini artık büyük bir güçlük çıkarmadığını tecrübelerin ışığında göstermek için anlattık; Büyük Friedrich'in Yedi Yıl Savaşları'nda görülen en hızlı, en düzgün yürüyüşlerin artık geniş arazi bilgisi gerektiren kendine özgü bir sanat olmadığını göstermek istedik; ordunun organik bölümüyle şimdi bunlar hemen hemen kendiliğinden, en azından büyük planlara gerek kalmadan gerçekleşmektedir. Eskiden muharebeler sadece komutla yönetilir, yürüyüşler uzun planlara ihtiyaç gösterirdi; şimdi ise aksine muharebe düzenlerinin uzun planlara ihtiyacı var, yürüyüşler için sadece komut yeterlidir.

Bilindiği üzere yürüyüşler, dikine ve paralel yürüyüşler olmak

üzere ayrılırlar. Yan yürüyüşü de denen paralel yürüyüşler, bölümlerin (ast birliklerin) geometrik durumunu değiştirirler; tertiplenmede yan yana bulunan birlikler, yürüyüşte birbiri arkasında, ya da tersine olacaktır. Birliklerin hepsi aynı anda bir dik açı içinde yürüyüş istikametinde ilerleyebilirlerse de, düzenleri şu veya bu şekilde farklı olacaktır.

Bu geometrik değişikliği ancak taktik, o da ancak avcı kollarına açılarak yürüyüş denen şekilden yararlanarak tam anlamıyla uygulayabilir; büyük birliklerin bu yürüyüş şeklini uygulamaları olanaksızdır. Strateji bunu çok daha az gerçekleştirebilir. Eski muharebe düzeninde yalnız kanat birlikleri geometrik durumlarını değiştiriyordu; yeni muharebe düzeninde normal olarak iki düzenin unsurları değiştiriliyor: Ordunun bölümüne göre kolordular, tümenler ya da tugaylar. Yalnız burada da yukarıda açıkladığımız yeni muharebe düzeninden çıkarılan sonuçlar etkili olmaktadır. Eskiden olduğu gibi tüm ordunun bir araya toplanmasına artık lüzum kalmadığından, daha ziyade bir araya toplanmış olanların bir bütün oluşturmasına çalışılmaktadır. Eğer iki tümen, biri diğerinin arkasında ihtiyat olacak şekilde tertiplenirse ve bunlar iki yoldan düşmana doğru ilerlerlerse, kimse her iki tümenin de iki yola bölüneceğini düşünmez; aksine, hiç kuşkusuz her tümene bir yol verilecektir; o halde tümenler yan yana yürüyecek ve tümen komutanlarının her biri, bir muharebe halinde kendi ihtiyatlarını kendileri oluşturmak zorunda kalacaklardır. Emir ve komutanın birliği, asıl geometrik düzenden çok daha önemlidir; tümenler belirlenen yere muharebe etmeden varacak olurlarsa, önceki düzenleri tekrar alabilirler: Yan yana bulunan iki tümenin, iki yol üzerinden paralel yürüyüşleri halinde bu tümenlerin gerideki kuvvetlerinin veya ihtiyatlarının aynı yoldan yürümeleri çok daha az düşünülür; aksine tümenlerin her birine bir yol tahsis edilir ve yürüyüş sırasında tümenlerden biri diğerinin ihtiyatı olarak kabul edilir. Eğer dört tümenli bir ordunun üç tümeni cepheye konulacak, biri ihtiyata ayrılacaksa ve ordu, bu tertiple düşmana yaklaşacaksa, normal olarak üç cephe tümenine birer yol ayrılmalı ve ihtiyat orta yolu izlemelidir. Fakat, uygun aralıklı üç yol bulunmazsa, hiç kuşkusuz büyük bir sakınca çıkmadan iki yolla da ilerlemek olanaklıdır.

Yan yürüyüşlerinin aksi hallerinde de durum aynıdır.

Bir diğer nokta, yürüyüş kollarının sağa ve sola doğru yürüyüşe geçmeleridir. Paralel yürüyüşlerde bu kendiliğinden olur. Sol yana doğru hareket etmek için kimse sağdan yürüyüşe başlamaz. İleri ve geri yürüyüşlerde yürüyüş düzeni, yol durumuna göre tasarlanan yayılma hattına doğru yöneltilir. Taktikte bu, çoğu kez böyle olabilir; çünkü taktiğin alanı dardır ve dolayısıyla geometrik düzenler gözle daha kolay görülür. Stratejide bu tamamen olanaksızdır; buna rağmen ara sıra taktikten bazı alıntılar yapıldığını görüyorsak, bu sadece kılı kırk yarmaktan başka bir şey değildir. Ordu yürüyüşte de bölünmemiş bir bütün olarak kaldığından ve sadece topyekûn bir muharebe düşünüldüğünden, eskiden tüm yürüyüş düzeni her ne kadar sadece taktik bir iş idiyse de, örneğin Schwerin, 5 Mayıs'ta Brandeis bölgesinden yürüyüşe geçtiğinde gelecekteki muharebe sahasının sağda mı solda mı olacağını bilmiyordu; bu nedenle meşhur kontra yürüyüşü yapmak zorunda kalmıştı.

Eski muharebe düzenine göre, bir ordusu dört kolla düşmana doğru ilerliyorsa, birinci ve ikinci kademenin her iki süvari kanadı dış kolları, piyade kanatları da orta kolları oluştururdu. Bu kolların hepsi sağdan veya hepsi soldan, ya da sağ kanat sağdan, sol kanat soldan veyahut sol kanat sağdan, sağ kanat soldan yürüyüşe geçebilirdi. Son durumda yürüyüşe geçiş "ortadan" ismini alır. Fakat temelde bütün bu şekiller gelecekteki yayılmayla ilgiliydi ve bu ilgi içerisinde kalmak şartıyla hepsi aynıydı. Büyük Friedrich Leuthen Muharebesi'ne giderken kanat şeklinde dört kolla sağdan yürüyüşe geçmişti; bütün tarih yazarlarının hayran kaldıkları muharebe düzenine geçiş, böylece kolaylıkla sağlanmış oldu; çünkü Kral'ın saldırmak istediği Avusturya sol kanadı tesadüfen buradaydı. Sağdan kuşatmak isteseydi, Prag'da olduğu gibi, bir kontra yürüyüşü zorunlu olacaktı.

Daha o zamanlar amaca uygun olmayan bu şekiller şimdi uygulansalardı, tamamen oyuna dönerlerdi. Muharebe alanına giden yolun durumu şimdi de gelecekteki muharebe alanının durumu kadar az bilinmektedir ve yürüyüşe yanlış başlamaktan doğacak küçük zaman kaybı şimdi eskisine nazaran çok az önemlidir. Yeni muharebe düzeni burada da yararlı etkisini gösteriyor; hangi tümenin ilk önce geldiği, hangi tugayın ilk önce ateşe sevk edileceği önemli değildir.

Bu koşullar altında sağdan veya soldan yürüyüşe başlamanın şimdi hiçbir farkı yoktur; ancak bu sırayla uygulanacak olursa birliklerin eşit derecede yorulmasını sağlar. Bu da bu çifte yürüyüşe geçişi büyük birliklerde de muhafaza etmenin tek ve en önemli nedenidir.

Bu durumda bir yürüyüş şekli olarak ortadan yürüyüş, kendiliğinden kalkmakta ve ancak rastlantıyla meydana gelebilmektedir. Bir ve aynı kolda ortadan yürüyüş stratejide zaten anlamsızdır; çünkü strateji çift yolu şart koşar.

Ayrıca, yürüyüş düzeni stratejiden çok taktiğe girer; çünkü yürüyüş, büyük bir birliğin, yürüyüşten sonra tekrar birleşmek üzere ast birliklere bölünmesidir. Fakat yeni savaş sanatında bölümlerin tamamen bir araya toplanması artık görülmediğinden, aksine yürüyüş sırasında bölümler birbirlerinden daha da uzaklaştıklarından ve kendi başlarına kaldıklarından, bunlar kolaylıkla tek başlarına muharebeye girebilmektedirler; bu muharebeler de topyekün muharebeden sayılmaktadır; bu nedenle, bu konuda bu kadar çok konuşmayı zorunlu gördük.

Bundan başka, bu kitabın ikinci bölümünde belirtmiş olduğumuz gibi, özel bir amaç bulunmadığı sürece üç bölümün yan yana tertiplenmesi şekli olduğu için üç büyük kol halindeki yürüyüş düzeni de en normal yürüyüş düzeni olarak ortaya çıkacaktır.

Şimdi burada şunu da belirtmeliyiz ki, yürüyüş kolu kavramı sadece bir birliğin izlediği yola dayanmaz; aksine stratejide değişik günlerde aynı yolu kullanan birliklere de bu ismin verilmesi gerekir. Çünkü, küçük birlikler daima büyük birliklerden daha hızlı ve daha rahat yürüdüklerinden, yürüyüş kollarına bölünme esas itibariyle yürüyüşün kısaltılması ve kolaylaştırılması için yapılır. Birliklerin çeşitli yollardan değil de aynı yoldan, ama değişik günlerde yürütülmesiyle de bu amaca ulaşılır.

Onbirinci Bölüm
BİR ÖNCEKİ BÖLÜMÜN DEVAMI

Bir yürüyüşün ölçüsü ve gerekli zaman hakkında genel tecrübelere dayanmak normaldir.

Yeni ordularımız için bir günlük normal yürüyüş mesafesinin üç mil olduğu, uzun zamandan beri saptanmış bulunmaktadır; uzun seferlerde sorunların giderilmesi için gerekli istirahat günleri de dahil edildiğinde bu mesafe iki mile düşmektedir.

8.000 kişilik bir tümende böyle bir yürüyüş düz arazide ve orta derecedeki yollarda 8-10, dağlık bölgelerde 10-12 saat sürer. Bir yürüyüş kolunda birden fazla tümen bulunuyorsa, arkadan gelen tümenlerin daha geç yola çıkmalarından meydana gelen zaman aralıkları hesaptan düşülse bile, birkaç saat daha uzun sürer.

O halde, böyle yürüyüşte günlerin oldukça dolu olduğu, 10-12 saat teçhizat altında yürüyen erin sarf ettiği çabanın üç millik normal yaya yürüyüşüyle kıyaslanamayacağı, oldukça iyi bir yolda tek erin bu mesafeyi pekâlâ beş saatte alabileceği görülüyor.

Cebri yürüyüşler, münferit yapılıyorsa beş, en çok altı mildir; uzun süreli cebri yürüyüşlerde bu mesafe dört mile düşer.

Beş millik bir yürüyüş birkaç saatlik bir mola verilmesini gerektirir ve 8.000 kişilik bir tümen iyi yollarda bile bu mesafeyi 16 saatten daha kısa sürede alamaz. Yürüyüş mesafesi altı mil ise ve birkaç tümen birlikte hareket ediyorsa, bu süre en az 20 saat olarak hesap edilmelidir.

Burada toplu tümenlerin bir ordugâhtan diğerine yaptıkları yürüyüş düşünülmüştür; çünkü bu, savaş alanında karşılaşılan nor-

mal şekildir. Bir yürüyüş kolunda birden fazla tümen yürüyorsa, en öndeki tümen biraz daha erken toplanacak ve yürüyüşe başlayacaktır ve dolayısıyla da daha erken ordugâha varacaktır. Fakat bu fark hiçbir zaman, bir tümenin yürüyüşteki derinliğine karşılık gelecek ve –Fransızların çok iyi söyledikleri gibi– derinliğin yürünerek kapatılması için gerekli zaman kadar uzun olmayacaktır. Bu nedenle askerin harcayacağı çaba, bu şekildeki hareketle pek fazla azaltılama-yacak ve her yürüyüşün süresi, katılan birliklerin büyüklüğü oranında uzayacaktır. Tümen de tugaylarını, aynı şekilde, farklı zamanlarda toplayıp harekete geçirebilirse de bu pek az kullanılan bir yöntemdir ve biz bu nedenle, tümeni bir bütün olarak kabul etmişizdir.

Birliklerin bir konaktan diğerine intikal ettikleri ve yolu, toplanma noktaları tayin edilmeksizin küçük bölümler halinde ilerledikleri uzun seyahat yürüyüşlerinde, elbette yol daha uzun olabilir; bunu da nedeni konaklara girmek için sapılan dolambaçlı yollardır.

Birliklerin tümenler ya da hatta kolordular halinde toplanmak zorunda kaldıkları ve konaklara hareket ettikleri yürüyüşler, çok zaman alır ve bu tür yürüyüşlerin, zengin bölgelerde ve çok büyük birlikler söz konusu olmadığı zaman yapılması tavsiye edilir; çünkü bu bölgelerde iaşe ve iskan konusunda sağlanacak kolaylıklar sarf edilen zahmete değer. Prusya ordusu, 1806'da geri çekilirken, iaşe ve iskan için birlikleri her akşam konaklara sokmakla hiç kuşkusuz hatalı bir sistem uygulamıştır. İaşe ve iskan sahra ordugâhlarında (çadırlı ordugâh) sağlansaydı, birlikleri aşırı derecede yorgun ordunun yaklaşık 50 mil daha yapmasına, yani 14 günlük fazladan zamana, ihtiyaç kalmazdı.

Kötü yollar ya da dağlık bölgelerden geçiliyorsa, zaman ve uzunluk hakkındaki bütün hükümler, yürüyüşün süresini tam olarak değerlendirmekte güçlük çekilecek kadar değişir; dolayısıyla bu konuda genel bir hüküm verilemez. Bu nedenle teori, ancak burada söz konusu olabilecek yanlış tutumların tehlikesine dikkati çeker. Bu tehlikelerden kaçınmak için en ince hesapların yapılması ve önceden tahmin edilemeyen gecikmeler için büyük manevra alanı bırakılması gereklidir. Hava şartları ve birliklerin durumu da göz önünde tutulmalıdır.

Çadırların kaldırılması ve birliklerin iaşesinin mahallinden savaş yükümlülüğü ile alınan besin maddeleriyle sağlanmasından beri, orduların ağırlıkları hissedilir derecede azalmıştır ve bunun en önemli etkisi de doğal olarak ilk önce birliklerin hareket hızlarının artmasında, yani günlük yürüyüş mesafesinin büyümesinde görülmüştür. Ama bu ancak belli hal ve koşullar altında meydana gelen bir durumdur.

Bu nedenler, savaş alanındaki yürüyüşleri pek az çabuklaştırmıştır; çünkü normal ölçülerin üzerine çıkan yürüyüşlerin amaçlarının gerektirdiği her durumda ağırlıkların geride bırakılması ya da devamlı hareketlerde olduğu gibi, önden gönderilmesi ve birliklerden uzak tutulması zaten adetti; böylece ağırlıkların harekât üzerinde bir etkisi olmuyor ve bırakıldığı yerde derhal bir engel haline geliyor, ne kadar sıkıntı verse de artık dikkate alınmıyordu. Bu yüzden Yedi Yıl Savaşları'nda şimdi bile yapılamayan yürüyüşler yapmıştı. 1760'ta Ruslar Berlin'e saldırınca, Berlin'i desteklemek için yapılan Lacys yürüyüşünü bunun delili olarak göstermek istiyoruz. Schwidnitz'den Lausitz yoluyla Berlin'e kadar 45 mil tutan bu yürüyüş 10 günde tamamlanmış, yani günde 4 1/2 mil yürünmüştü. 15.000 kişilik bir birlik için böyle bir yürüyüş bugün bile olağanüstü bir başarıdır.

Diğer taraftan yeni orduların hareketleri, değişen iaşe ve iskan nedeniyle tekrar alıkoyucu bir ilke kazanmıştır. Birlikler, çoğu kez ihtiyaçlarını bizzat temin etmek zorunda olduklarından, hazır ekmeği ekmek arabasından almak için gerekenden daha çok zamana muhtaçtırlar. Ayrıca, uzun seferlerde birlikler büyük yığınlar halinde bir noktada ordugâha geçememektedirler; aksine, daha kolayca başlarının çaresine bakabilmeleri için tümenler birbirinden ayrılmak zorundadır. Nihayet, başta süvari olmak üzere ordunun bir kısmı da sık sık konaklara yerleştirilmektedir. Bütün bunlar genelde dikkati çekecek bir duraklamaya neden olmaktadır. Dolayısıyla 1806'da Napoleon, Prusya ordusunu takip ederek tecrit etmek istediği zaman ve 1815 'te Blücher aynı amaçla Fransız ordusunun peşinden gittiğinde, yaklaşık 30 millik yolu 10 günde aldıklarını görüyoruz; bu, bütün ağırlıklarını beraberinde götürmesine rağmen Büyük Friedrich'in Saksonya'dan Silezya'ya gidiş gelişindeki hıza eşittir.

Bu arada ağırlıkların azaltılmasıyla savaş alanındaki büyük ve küçük birliklerin hareket kabiliyetleriyle kullanışlarının dikkati çekecek kadar artmış olduğunu söyleyebiliriz. Kısmen aynı sayıda süvari ve top için daha az at kullanılmakta ve dolayısıyla yem konusunda o kadar çok sıkıntı çekilmediğinden, kısmen de uzun ağırlıklar kuyruğuna her zaman dikkat etmeye gerek kalmadığından süvari ve topçunun yerleştirilmesinde fazla çekingen davranılmamaktadır.

Büyük Friedrich'in 1758'de Olmütz Kuşatması'nı kaldırdıktan sonra 4.000 arabayla yaptığı gibi yürüyüşler, şimdi en korkak düşman karşısında bile yapılamaz; bu yürüyüşte Büyük Friedrich, örtme amacıyla ordunun yarısını münferit taburlar ve takımlar halinde kullanmıştı.

Tajo'dan Nijemen'e kadar yapılan uzun seyahat yürüyüşlerinde de ağırlıkların geride bırakılmasının orduya sağladığı kolaylık hissedilmiştir; çünkü, bir kısım arabanın günlük yürüyüşlere katılmış olmasına rağmen sıkışık durumlarda az kayıpla kurtulmak mümkün olmuştur.

Esasında ağırlıkların azaltılmasında hareketlerin hızlandırılmasından ziyade kuvvetten tasarruf düşüncesi yatmaktadır.

Onikinci Bölüm
BİR ÖNCEKİ BÖLÜMÜN DEVAMI

Şimdi de yürüyüşlerin silahlı kuvvetler üzerindeki yıpratıcı etkilerini inceleyelim. Bu etki o kadar büyüktür ki, muharebenin yanında başlıbaşına etken bir ilke sayılmalıdır.

Normal bir yürüyüş birliği yıpratmaz; ama bu normal yürüyüşlerin birbirini izlemesi yıpratır ve birbiri peşinden yapılan güç yürüyüşler tabii daha çok yıpratır.

Savaş alanında iaşe ve iskanın yetersizliği, yolların kötülüğü ve devamlı surette muharebeye hazır olmanın yarattığı gerginlik, insanları, hayvanları ve arabaları tahrip eden aşırı çabanın nedenidir.

Uzun süren hareketsizliklerin bir ordunun fiziki sağlığına yararlı olmadığı, hastalıkların bu dönemlerde normal faaliyet günlerine nazaran daha çok görüldüğü genellikle söylenir. Bununla beraber hastalıklar, asker çok dar konaklara sıkıştırıldığı zaman çıkabilir ve çıkar; fakat asker yürüyüş konaklarında olduğu zaman da hastalık çıkar ve bu hastalıkların nedeni hiçbir zaman havasızlık ve hareketsizlik olamaz; çünkü, hava ve hareket eğitimlerle kolayca sağlanabilir.

Yağmur, çamur, batak demeden sırtında teçhizatıyla açık yollarda yürürken hastalanmakla, bir odada kalırken hastalanmanın insanın bozuk ve dengesiz organizması üzerinde yapacağı etki arasındaki farkın düşünülmesi gerekir. Ordugâhta hastalanan biri derhal en yakın merkeze götürülecek ve tıbbi yardımdan yoksun kalmayacaktır; halbuki yürüyüşte hastalanan, hiçbir destek görmeden saatlerce yolda yatıp kalacak ve sonra döküntü olarak millerce mesafeyi adeta sürünerek kat edecektir. Bu yüzden ne kadar çok

sayıda hafif hasta ağırlaşmakta ve ağır hasta ölmektedir! Yazın toz toprakta ve yakıcı güneşte normal bir yürüyüşün bile çok zor bir harekete neden olduğu, susuzluktan yanan erlerin hastalık ve ölümü pahasına soğuk kaynaklara nasıl hücum edeceği düşünülmelidir.

Bunları incelemekteki amacımız, savaştaki faaliyetleri azaltmak istememiz olamaz; birlikleri kullanmak için savaş alanında bulunmaktadırlar ve bu kullanma onları yıpratırsa bu eşyanın tabiatı icabıdır; ama biz her şeyi yerli yerine koymak ve en güçlü baskını, en hızlı hareketi, en durup dinlenmez faaliyeti hiçbir şey pahasına değilmiş gibi gösteren, aksine bunları, komutanların uyuşukluğu yüzünden yararlanılamayan zengin maden ocakları olarak tanımlayan teorik palavracılığa karşı çıkmak istiyoruz. Bu ocakların işletilmesi, altın ve gümüş ocaklarının işletilmesi gibidir; yalnız üretim göze çarpar ve bunların gün yüzüne çıkarılması için ne kadar emek harcandığı sorulmaz.

Savaş alanı dışında yapılan uzun seyahat yürüyüşlerinde, gerçi koşullar normal olarak daha hafif ve günlük kayıp daha azdır; ama en hafif hastalar bile uzun süre birliklerinden ayrı kalırlar; çünkü iyileşenler, devamlı surette ilerleyen orduya yetişemezler.

Süvaride yorulan ve sakatlanan atların sayısı gittikçe artar ve arabaların bazıları kırılır ve kullanılamaz hale gelir. Bu nedenle 100 millik bir yürüyüş yapan bir ordunun, özellikle süvari ve araba bakımından çok zayıf olarak hedefe vardığı her zaman görülmektedir.

Bu tür yürüyüşlerin savaş alanında, yani düşmanın gözü önünde yapılması gerekirse her iki durumun sakıncaları birleşir ve büyük birliklerde zayiat inanılmayacak oranlara çıkabilir.

Düşünceleri açıklığa kavuşturmak için birkaç örnek verelim.

Napoleon, 24 Haziran 1812'de Nijemen'i geçtiğinde burası 301.000 kişilik muazzam bir merkezdi; sonuçta Napoleon, bu kuvvetle Moskova'ya ilerlemiştir. Bu kuvvetten 13.500 kişiye yolda başka görevler vermiş olduğundan 15 Ağustos'ta Smolensk'e vardığında elinde 287.500 kişi bulunması gerekirdi. Fakat gerçek mevcudu 182.000 kişiydi; o halde 105.500 zayiat verilmişti.

Smolensk'e kadar biri Davout ile Bagration, diğeri Murat ile Tolstoy-Ostermann arasında iki büyük muharebe verildiği ve Fransız ordusunun bu muharebelerde verdiği zayiatın en fazla 10.000 kişi olabileceği düşünülecek olursa, Napoleon'un 52 günde

ve yaklaşık 70 millik bir yürüyüşte hastalık ve döküntüden 95.000 zayiat verdiği ortaya çıkar ki, bu da tüm ordunun 1/3'ü demektir.

Üç hafta sonra, Borodino Muharebesi sırasında bu zayiat (muharebede kaybedilenler de dahil) 144.000'e çıkmış ve bundan sekiz gün sonra Moskova'da 198.000 kişiye yükselmiştir. Napoleon ordusunun günlük zayiatı, başlangıçtaki mevcudunun ilk dönemde 1/50'si, ikinci dönemde 1/120'si, üçüncü dönemde 1/19'uydu.

Napoleon'un Nijmen'i geçişinden Moskova'ya kadar hareketi, durup dinlenmek bilmez bir hareket olarak tanımlanabilirse de, bu hareketin 82 gün devam ettiği, bu sürede 120 mil kat edildiği ve Fransız ordusunun iki kez şeklen durduğu unutulmamalıdır: Birincisi Wilna' da yaklaşık 14 gün, ikincisi Witebsk'te yaklaşık 11 gün. Bu duraklamalarda döküntülerin bir kısmı orduya katılmak için zaman kazanmışlardı. Bu 14 haftalık ileri harekât sırasında mevsim ve yollar pek kötü sayılamazdı; çünkü yazdı ve geçilen yolların çoğu kumdu. Fakat aynı yol üzerinde yürüyen büyük birliklerin yeterince sağlanamayan iaşe ve iskanıyla geri çekilen, ama kaçmayan düşman, harekâtı güçleştiriyordu.

Fransız ordusunun geri çekilmesinden, daha doğrusu Moskova'dan Nijemen'e kadar ilerlemesinden hiç söz etmek istemiyoruz; fakat Kaluga'dan yürüyüşe geçen Rus takip ordusunun 120.000 kişi olduğunu ve Wilna'ya geldiğinde bu sayının 30.000'e indiğini belirtmeliyiz. Bu ordunun, bu süredeki muharebelerde ne kadar az zayiat verdiğini herkes bilmektedir.

Bir de Blücher'in, çok uzun olmayan ama ileri-geri hareketleriyle pek başarılı olan 1813 Silezya ve Saksonya Seferi'nden örnek verelim. Yorksche birlikleri, bu sefere 16 Ağustos'ta yaklaşık 40.000 kişi ile başladı; 19 Ağustos'ta Leipzig'te mevcudu ancak 12.000 kişiydi. En iyi yazarların verdikleri bilgilere göre bu birliğin Goldberg, Löwenberg Muharebeleriyle Katzbach, Wartenburg ve Möckern (Leipzig) Meydan Muharebelerinde verdiği kayıplar 120.000 kişiyi bulmuştu. O halde, sekiz haftada verilen diğer zayiat 16.000 kişi, yani tüm mevcudun 2/5'iydi.

Demek ki, hareketli bir savaş yapmak isteyen, kuvvetlerinin büyük ölçüde tahribini göze almalı, planlarını buna göre hazırlamalı ve her şeyden önce arkadan gelecek takviyeleri planlamalıdır.

Onüçüncü Bölüm
KONAKLAR

Yeni savaş sanatında konaklar tekrar zaruri olmuştur; çünkü ne çadırlar ne de mükemmel arabalar orduyu bağımsız hale getirebilmiştir. Ne kadar taşınır olsalar da barakalar ve açık ordugâhlar orduyu barındırmak için normal yol değildir; çünkü iklime göre er geç hastalıklar başlayacak ve ordunun gücü zamanından önce tükenecektir. 1812 Rusya Seferi, sert hava koşullarına rağmen birliklerin sefere devam ettiği altı ay boyunca hemen hemen hiç konaklara yerleştirilmediği ender seferlerden biridir. Daha ziyade girişimin politik yönünü yansıtmakla beraber sonuçlar ne olursa olsun bu çabalar çılgınlık olarak tanımlanabilir.

Konaklara girmeyi iki şey engeller: Düşmanın yakınlığı ve harekâtın hızlılığı. Bu nedenle kesin sonuca yaklaştıkça konaklar terk edilir ve ancak kesin sonuç tamamen alındıktan sonra tekrar konaklara yerleşilir.

Yeni savaşlarda, yani 25 yıldan beri gözümüzün önünde gerçekleşen bütün seferlerde muharip unsur bütün gücüyle etkili olmuştur. Faaliyet ve güç kullanımı bakımından bu seferlerde imkan dahilinde olan her şey yapılmıştır; ama bütün bu seferler çok kısa sürmüş, hedefe ulaşmak için, yani yenilenin ateşkes veya banşa razı olması yahut yenenin artık muharebeye devam gücünü yitirmesi için, nadiren altı aylık, çoğu kez sadece birkaç aylık bir zaman yeterli olmuştur. Bu süre içerisinde azami gayret sarf edilmiş, konaklar pek az söz konusu olabilmiştir; çünkü, artık hiçbir tehlikenin bulunmadığı muzafferane takipte bile harekâtın hızlılığı bu kolaylıktan yararlanmaya olanak vermemiştir.

Fakat herhangi bir nedenle olayların daha yavaş gelişti̇ği̇ ve kuvvetlerin daha ziyade dengede kaldığı, birbirini tarttığı zamanlarda, birlikleri çatı altına yerleştirmek, iyi bir davranış göstergesidir. Bu ihtiyaç, kısmen kuvvetli bir ileri karakol sistemi, daha fazla zaman ve güvenlik kazanmak için daha ileriye sürülen öncülerle, kısmen de bölgenin taktik yararlarından ve hatlarla noktaların geometrik ilişkilerinden çok bölgenin zenginliği ve yapılarının esas alınmasını gerektirmesiyle savaşın sevk ve idaresini doğrudan etkiler. 20-30.000 nüfuslu bir ticaret kenti, büyük köyler ve gelişmiş kentlerle dolu bir yol, büyük birliklerin topluca yerleştirilmesi bakımından kolaylık sağlar ve bu topluluk, öyle bir çeviklik ve hareket alanı kazandırır ki, daha iyi bir noktanın sağlayabileceği yararların kat kat üstüne çıkar.

Daha çok taktiğe girdiği için konakların düzenlenmesi hakkında sadece birkaç açıklama yapacağız.

Birliklerin yerleşimi, esas ya da tali olabilecek iki şekle ayrılır. Seferin ilerleyişi sırasında birliklerin düzenlenmesi sadece taktik ve stratejik nedenlere göre yapılıyorsa ve birliklere kolaylık olsun diye, özellikle süvaride olduğu gibi düzenlenme noktası yakınındaki konaklar tahsis edilmişse, bu durumda konaklar tali unsurdur ve ordugâhın yerini tutarlar; o halde bunlar, birliklerin düzenlenme yerine tam zamanında yetişebilecekleri bir mesafede seçilmiş olmalıdırlar. Ama ordu uzun süreli dinlenme amacıyla konağa girecek olursa, bu takdirde birliklerin iskanı esas unsurdur ve tertiplenme noktasının özel seçimi de dahil olmak üzere, diğer önlemlerin buna göre alınması gerekir.

Burada dikkate alınacak ilk husus, tüm konak bölgesinin yapısıdır. Doğal olarak bu çok uzun bir dikdörtgendir, aynı zamanda taktik muharebe düzeninin büyütülmüş şeklidir. Toplanma noktası, bu dikdörtgenin önünde, büyük karargâh gerisinde bulunur. Bu üç esas, büyük kısmın düşman gelmeden önce güvenle toplanmasını engelleyicidir; hatta tamamen buna karşıttır.

Konaklar ne kadar çok kare ya da daire şeklinde olurlarsa birlikler bir noktada, yani orta noktada o kadar çabuk toplanırlar. Toplanma noktası ne kadar geride olursa düşman bu noktaya o kadar geç ulaşır, dolayısıyla toplanmak için bize o kadar çok zaman

kalır. Konağın gerisindeki toplanma noktası hiçbir zaman tehlikeye maruz kalmaz. Ama aksine, büyük karargâh ne kadar ileride bulunursa, haberler o kadar çabuk gelir ve başkomutan her şeyi o kadar iyi öğrenir. Bununla beraber az çok dikkate alınan bu noktalar sebepsiz değildir.

Konakların genişliğine yayılmasıyla, aksi takdirde düşmanın yararlanmak isteyeceği arazinin örtülmesi amaçlanmaktadır, tek başına bu neden ancak, iki ordu arasında meydana gelen ara bölge değil de, dış kanatlar söz konusu olduğu ve konaklar daha çok toplanma noktası etrafında bulunduğu zaman doğrudur; çünkü düşmanın büyük kuvvetleri hiçbir zaman bu ara bölgeye girmeye cesaret edemez. Yakınımızda bulunan bölgeleri düşmanın nüfuzundan korumanın, orduyu bu bölgelere yaymaktan daha basit çareleri de olduğundan, bu ara bölge o kadar önemli değildir.

Toplanma noktalarının ileride seçilmesinin amacı konakların örtülmesidir. Aralarındaki nedensellik budur. İlk olarak, alelacele silah başı yapan bir birlik, konağında daima geriden gelenler, hastalar, ağırlıklar, stoklardan vb. oluşan bir kuyruk bırakır; eğer birlik, konağın gerisinde tertiplenecek olursa bunlar kolayca düşmanın eline geçebilir. İkincisi, düşmanın, süvari birlikleriyle öncünün önünden geçip gitmesi ya da öncüyü tamamen yok etmesi halinde, münferit alaylar ve piyade taburlarıyla karşılaşması sağlanmalıdır. Düşmanın çarpacağı tertiplenmiş bir birlik, zayıf da olsa ve sonunda yenilmek zorunda da kalsa düşmanı durdurur ve zaman kazandırır.

Büyük karargâhların durumuna gelince, bunların hiçbir zaman yeterince güvenlik altında olamayacağına inanılmıştır.

Bu çeşitli görüşlerden sonra konak bölgesinde en iyi düzenin, toplanma noktası ortada ve büyük karargâh oldukça ileride bulunmak üzere, dörtgen veya daireye yakın bir dikdörtgen şeklinde olacağını kabul edebiliriz.

Tertiplenmede kanatların korunması konusunda genel olarak ne söylenmişse burada da geçerlidir; bu nedenle, esas kuvvetin sağında ve solunda bulunan birlikler, eğer ortak bir darbe yapmak niyetindeyseler, esas kuvvetlerle aynı yükseklikte birer toplanma noktasına sahip olacaklardır.

Bölgenin doğal koşullarının, bir yandan arazinin sağladığı yararlar nedeniyle, doğal toplanma noktasını belirlediği, diğer yandan kentlerin ve yerleşim bölgelerinin konakların durumunu belirlediği düşünülecek olursa geometrik şeklin burada ne kadar az etkili olduğu görülür; ama bütün genel kurallar gibi, olayların akışına göre bazen çok, bazen az etkili olduğundan buna dikkati çekmemiz gerekiyordu.

Konakların avantajlı durumları hakkında söylenebilecek diğer özellikler ise, düşman küçük ama sayıca fazla gruplar tarafından gözetlenirken konakların arazinin örtülü bir kesiminin gerisinde kurulması ya da kalelerin arkasına yerleştirilmesidir; bu takdirde konakta bulunan birliğin kuvveti tahmin edilemez, düşman daha dikkatli ve ihtiyatlı hareket zorunda kalır.

Tahkimli kış konaklarından başka bir bölümde söz edeceğiz.

Duran bir birliğin konağı, yürüyen birliğin konağından şu noktalarda ayrılır: Yürüyen birlikler sapmalardan kaçınmak için genişliğine pek az yayılırlar; aksine yol boyunca yerleşirler, bu da kısa bir gündüz yürüyüşüne geçmese bile, hızlı toplanma bakımından sakıncalıdır.

Düşman karşısında bulunan bütün durumlarda, teknik deyimiyle her iki tarafın öncüsü arsında büyük bir ara bölge bulunmayan hallerde konakların yayılması ve birliklerin toplanması için gerekli zaman, öncülerin ve ileri karakolların kuvvetini ve tertibini belirler; eğer bunlar düşmana ve koşullara göre tayin edilmiş ise, konakların yayılması, öncülerin yapacağı mukavemetin sağlayacağı zamana bağlı olacaktır.

İleri sürülmüş birliklerde bu mukavemetin nasıl düşünüldüğünü bu kitabın üçüncü bölümünde açıklamıştık. Mukavemetin kazandıracağı zamandan haberin ulaşması ve birliklerin yola çıkması için gerekli zamanı çıkarmak gerekir; geri kalan zaman, toplanma yürüyüşü için kullanılabilecek süredir.

Normal koşullar altında olduğu gibi burada da düşüncelerimizi bir sonuçla tespit etmek için, eğer konakla öncüler arasındaki mesafe, yerleşilen alanının yarı çapı kadar olursa ve toplanma noktası konakların hemen hemen ortasında bulunursa, yeterli güvenliğin sağlanmış olacağını belirtmek istiyoruz. Çünkü düşman ileri harekâtının durdurulmasıyla kazanılacak zaman, alev, işaret fişeği

vb. şeylerle değil de sadece habercilerle yapılsa bile, haberin ulaşması için çoğu kez yeterlidir.

O halde üç mil ileriye çıkarılmış bir öncüyle yaklaşık 30 millik bir konak bölgesi işgal edilebilir. Nüfus yoğunluğu pek fazla olmayan bir bölgede bu büyüklükteki bir alanda yaklaşık 10.000 ateş mevzii bulunur ki, 50.000 kişilik bir orduda öncüler düşüldükten sonra 4 kişiye bir mevzi düşüyor demektir. Bu çok rahattır. İki misli kuvvetli bir orduda ise 9 kişiye bir mevzi düşer; bu da konağın henüz dar olmadığını gösterir. Buna karşın, öncüler bir milden fazla ileriye sürülememiş ise sadece 4 millik bir bölge işgal edilir; çünkü, her ne kadar zaman kazancı sadece öncünün mesafesiyle orantılı olarak azalmıyorsa da ve bir millik bir mesafe için 6 saatlik süre hesap edildiğine göre düşmanın bu kadar yakınında daha dikkatli hareket edilmesi de zorunludur. 50.000 kişilik bir ordu ancak nüfus yoğunluğunun pek fazla olduğu bölgelerde bu kadarcık bir alana yerleştirilebilir.

Büyük ya da en azından önemli kentlerin burada ne kadar kesin rol oynadıkları, 10-20.000 kişinin bir noktada iskanına imkan verdikleri çok iyi görülüyor.

Bu sonuçtan, düşmanın çok yakınında bulunmadığı ve yeterli öncü bulunduğu zaman, Büyük Friedrich'in 1762'de Breslau'da ve Napoleon'un 1812'de Witebsk'de yaptığı gibi toplu bir düşman karşısında bile konakta kalınabileceği çıkar. Yalnız, toplu bir düşman karşısında yeterli mesafe ve amaca uygun bir düzenle bulunduğu zaman, toplanma için hiç endişe edilmese bile acele toplanmaya çalışan bir ordunun bu süre içinde başka bir şey yapamayacağı unutulmamalıdır. O halde böyle bir ordu, etkinliğini artıracak fırsatlardan yararlanacak durumda değildir. Sonuç olarak bir ordu yalnız şu üç durumda tamamen konaklara yerleşebilir:

1. Düşman da aynı şeyi yaparsa;
2. Birliklerin durumu bunu kesinlikle zorunlu kılıyorsa;
3. Ordunun bundan sonraki harekâtı yalnız kuvvetli bir mevzide savunmayla sınırlı ise ve birliklerin tam zamanında bu mevzide toplanmalarından başka bir şey söz konusu değilse.

1815 Seferi, konaklara yerleştirilmiş bir ordunun toplanması konusunda dikkate değer bir örnek oluşturmaktadır. General Zieten,

Blücher'in 30.000 kişilik öncüsüyle ordunun toplanma bölgesi olarak düşünülen Sombreffe'den sadece iki mil mesafede Charleroi'da bulunuyordu. Ordunun en uzak konakları Sombreffe'den yaklaşık sekiz mil mesafedeydi; yani bir taraftan Ciney'e, diğer tarftan Lüttich yakınlarına kadar uzanıyordu. Buna rağmen Ciney'in ötesine yerleştirilen birlikler Ligney Muharebesi'nin başlamasından birkaç saat önce orada toplanmışlar ve Lüttich civarındaki birlikler (Bülowsche birlikleri) de herhangi bir aksilik ve haberleşmede bir aksaklık olmadan orada bulunmuşlardı.

Prusya ordusunun güvenliğinin yeterince sağlanmadığı kesindi; fakat daha Fransız ordusu çok uzak konaklarda bulunurken söz konusu oranların kabul edildiğini ve hatanın sadece, düşman ordusunda ilk hareketlerin başladığı ve Napoleon'un geldiği hakkında ilk haberin alındığı anda bunların değiştirilmemesinde olduğunu, durumu açıklamak için söylemek gerekir.

Prusya ordusunun, muhtemelen düşman taarruzu başlamadan önce Sombreffe'de toplanabilmiş olması hâlâ dikkate değerliğini korumaktadır, gerçi Blücher ayın 14'ü gecesi, yani General Zieten'e gerçek taarruzun yapılmasından 12 saat önce düşmanın ilerlediğini haber almış ve birliklerini toplamaya başlamıştı; ama General Zieten, 15'i sabahı saat 09.00'da yoğun ateş altında bulunuyordu ve Ciney'deki General Thielmann'da tam bu anda Namur yönünde yürüyüşe geçmesi için ilk emri almıştı. O halde Thielmann, birliklerini ilk önce tümenler halinde toplamak ve sonra Sombreffe'ye kadar 24 saat sürecek 6,5 millik yolu kat etmek zorundaydı. Eğer uygun bir emir almış olsaydı General Bülow da bu sürede gelebilirdi.

Fakat Napoleon, 16. günü saat 14.00'ten önce Ligny'e taarruz edemedi. Bir yandan Wellington'u, diğer taraftan Blücher'i karşısında bulma endişesi, başka bir deyişle kuvvetler arasındaki dengesizlik bu yavaşlığa yol açmıştır; bununla beraber bazı karışık durumlarda en kararlı komutanların bile dikkatsiz hareketlerinin kaçınılmaz olduğu görülmektedir.

Buradaki incelemelerimizin bir bölümü stratejiden çok taktik niteliktedir; fakat konuyu karanlık bırakmak tehlikesine düşmektense biraz taktiğe girmeyi tercih ettik.

Ondördüncü Bölüm
İAŞE

Son savaşlarda iaşe çok daha büyük bir önem kazanmıştır; bunun iki nedeni vardır: Birincisi, ordular genellikle ortaçağ ve hatta ilkçağ ordularından çok daha büyüktürler; ilkçağlarda da kapsam bakımından ara sıra bugünkü ordulara eşit, hatta bugünkülerden çok daha büyük ordular var olmuşsa da, bunlar nadir ve geçiciydiler; halbuki XIV. Louis'den itibaren yeni savaş tarihinde ordular sayıca daima büyümüştür. Fakat ikinci neden çok daha önemlidir ve yeniçağa özgüdür. Yani bu neden, çağımızdaki savaşların daha kuvvetli iç tutarlılığından ve bu savaşları yapacak silahlı kuvvetlerin devamlı surette savaşa hazır olmasından ibarettir. Eski savaşlar birbiriyle bağlantılı olmayan, münferit girişimlerden oluşuyor ve zaman aralıklarıyla birbirlerinden ayrılıyorlardı; bu aralıklarda savaş, fiiliyatta ya tamamen duruyor veya yalnız politik olarak devam ediyor ya da silahlı kuvvetler birbirlerinden o kadar uzaklaşıyorlardı ki, birbirlerini hiç dikkate almadan yalnız kendi ihtiyaçlarıyla meşgul oluyorlardı.

Yeni savaşlar, yani Westefalia Barışı'ndan sonraki savaşlar, hükümetlerin gayretleriyle daha düzenli ve daha tutarlı bir hal almıştır; savaş amacı her şeye egemendir ve iaşeyi de dikkate alarak, bunu her yerde yeterince sağlayabilecek tesislerin kurulmasını gerektirir. Gerçi XVII., XVIII. yüzyıllarda, savaşlarda da, hemen hemen savaşın tamamen bittiği izlenimini yaratan büyük ateşkes fasılalı, yani periyodik kış konağı fasılaları oluyordu, ama bunlar daima savaş amacına göre düzenleniyorlardı. Bunu zorunlu kılan

birliklerin iaşesi değil, mevsimin kötü oluşuydu ve yaz aylarının gelmesiyle buna son verilir, hiç değilse iyi mevsimde savaş harekâtının kesintisiz devamı istenirdi.

Bir durumdan ve bir yöntemden diğerine geçiş, nasıl her zaman aşamalı olarak gerçekleştiyse, burada da aynı şey söz konusudur. XIV. Louis'e karşı yapılan savaşlarda müttefikler, kış ordugâhlarında iaşeyi daha kolay sağlayabilmek için birliklerini uzak eyaletlere göndermişler, ama Silezya Savaşları'nda bu artık böyle olmamıştır.

Savaş harekâtının bu düzenli ve birbiriyle bağlantılı niteliği, devletler için ancak feodal orduların yerine ücretli askerleri geçirmeleriyle mümkün olmuştur. Tımar sistemi artık bir mükellefiyet şekline dönüşüyor ve gönüllülük kişisel hizmet yerine geçerken, kişisel hizmet ya tamamen ortadan kalkıyor veya yalnız asilleri kapsayan (Rusya ve Macaristan'da hâlâ olduğu gibi) çok dar bir sınıfa özgü bırakılıyor ve bir tür propaganda, bir insan vergisi olarak kabul ediliyordu. Daha önce de söylemiş olduğumuz gibi, ordular artık hükümetin hazinesine ya da para gelirine dayanan bir kabine aracı oluyorlardı.

İşte silahlı kuvvetin kurulması ve devamlı tamamlanması niteliği beslenmesini zorunlu kıldı. Devamlı orduların kurulmasıyla para tazminatından kurtulunmuş ise de, bu iaşe masrafları pek kısa olmayan bir yoldan tekrar vatandaşlara yüklenmiştir. Yani hazine ordunun iaşesini sağlamak zorundaydı ve kendi ülkesinde onu tali masraflarla yaşatamazdı. O halde hükümetler, silahlı kuvvetlerin iaşesini de tamamen kendi sorunları olarak görmek zorundaydılar. Böylece iaşe, iki kere zorlaşmış oluyordu: Bir kere iaşe hükümet sorunu oluyordu ve sonra da silahlı kuvvetler daima düşman silahlı kuvvetleri karşısında bulunacaklardı.

Yani ordu sadece bağımsız muharip bir halk olmuyor, iaşesi için başlı başına bir düzen kuruluyor ve mümkün olduğu kadar çok eğitiliyordu.

İaşe için gerekli stoklar yalnız parayla satın alınarak ya da sömürgelerden getirilerek, yani uzak noktalardan sağlanarak depolara yığılmakla kalmıyor, aynı zamanda buralardan depoların arabalarıyla birliklere taşınıyor, birliklerin yakınında kurulan fırınlarda pişiriliyor ve nihayet birliklerin arabalarıyla buralardan alınıyordu.

Bu sisteme, sadece savaşın içinde cereyan ettiği özelliği açıklamak için değil, aksine hiçbir zaman sona eremeyecek ve savaşın daima tekrarlanacak münferit kısımlarını oluşturduğu için bir göz attık.

Demek ki savaş, daima halktan ve ülkeden bağımsız olmaya çalışıyordu.

Sonuç, bu tür savaşların daha düzenli, kendi içinde daha tutarlı, savaş amacının, yani politik amacın daha çok emrinde olmasına rağmen, hareketlerinde çok daha sınırlı, çok daha cebri ve enerjisinin son derece zayıflamış olmasıydı. Çünkü, şimdi depolara bağlanılmıştı, harekât arabaların sıralarıyla sınırlıydı ve hiçbir şey, ordunun, iaşeyi mümkün olduğu kadar tasarruflu sağlayacak bir istikamet takip etmesinden daha doğal olamazdı. Bir parça ekmekle karnını doyurmaya çalışan asker, çoğu kez bir gölge gibi orada burada dolaşıyor ve talihinin değişeceğine dair hiçbir umut, yoksunluk anında onu teselli etmiyordu.

Askerin bu yetersiz beslenmesini önemsemeyen ve sadece Büyük Friedrich'in bakımlı askerleriyle yaptıklarını düşünen biri, konuya tam tarafsızlıkla yaklaşmıyor demektir. Yoksunluğa katlanma gücü askerlerin en güzel meziyetlerinden biridir ve bu meziyetten yoksun bir ordu, gerçek anlamda savaşçı ruha sahip olamaz; fakat bu yoksunluk, yetersiz bir sistemin ya da ihtiyaçların cimrice ve soyut hesaplanması sonucu değil, hal ve koşulların zorladığı geçici bir yoksunluk olmalıdır. Bu durumda kişinin gücü fizik ve moral bakımından daima zayıflar. Büyük Friedrich'in askeri birlikleriyle yaptıkları bizim için ölçü olamaz; çünkü kısmen söz konusu sisteme karşıttı, kısmen de ordusunu, Napoleon'un, şartlar izin verdikçe ordusunu yaşattığı gibi yaşatabilseydi ne kadar harekette bulunabilirdi bilmiyoruz.

Hacim itibariyle çok daha büyük taşıma güçlükleri doğurduğu için bu yapay iaşe sisteminin atların beslenmesine kadar genişletilmesine hiçbir zaman cesaret edilememiştir. Bir hayvanın günlük istihkakının (ration) ağırlığı, bir askerin günlük istihkakının (portion) yaklaşık on katıdır; bir ordudaki hayvan sayısı da insan sayısının 1/10'u değildir; aksine şimdi 1/4-1/3'ü kadardır, eskiden 1/3-1/ 2'si kadardı; demek ki, hayvan istihkakının ağırlığı, insan istihkakının ağırlığından üç-dört, hatta beş kere daha büyüktür; bu nedenle hayvanların ihtiyacının en dolaysız şekilde sağlanması yoluna gidilmiş,

yani mahallinden taze yem teminiyle sağlanmıştır. Taze yem sağlanması, savaşın yönetimini bir yönden de büyük bir zorunluluk içine sokuyordu: Birincisi, bu durum da sevk ve idarenin baş konusu, savaşın düşman arazisinde yapılmasıydı; ikincisi, bir bölgede uzun süre kalınamamasıydı. Fakat Silezya Savaşları'nda taze yemle besleme çok azalmıştı; çünkü bu şekildeki tedarik, ihtiyacın savaş mükellefiyetiyle sağlanması veya başka yerden getirilmesine nazaran bölgenin çok daha fazla harabeye dönmesine ve zorlanmasına neden oluyordu.

Fransız İhtilali, halk ordusunu birdenbire tekrar savaş sahnesine çıkarınca, hükümetlerin olanaklarının artık yeterli olamadığı görüldü ve bu olanakların sınırlılığından doğan güvenliğini yine bu sınırlılıkta bulan tüm savaş sistemi parçalandı; buna bağlı olarak, burada ele aldığımız bakım sistemi de dağıldı. İhtilalin liderleri, depoların durumuyla fazla ilgilenmeksizin ve ulaştırma araçlarının bir çark mekanizması gibi hareket ettirmek suretiyle bu suni sistemin düzenini daha az düşünerek askerlerini sahraya, generallerini muharebeye sürdüler; ihtiyaç duydukları her şeyi savaş yükümlülüğü (tekalif-i harbiye), haydutluk ve yağmayla sağladılar; bu suretle yediler, içtiler, güçlendiler, herkesi büyülediler.

Napoleon'un yaptığı ve ona karşı yapılan savaş, bu iki aşırılık arasında ortada kalmıştır; başka bir deyişle Napoleon, çeşitli araçlardan kendine uygun geleni kullanmıştır; bu, bundan sonra da herhalde böyle olacaktır.

Birliklerin yeni iaşe şeklinin, yani bölgenin sunduğu her şeyden paylaşarak yararlanmanın da dört değişik yolu vardır: Konak sahibi tarafından beslenme, birliklerin bizzat sağladıkları savaş yükümlülüğü ile beslenme, genel eksiltme yoluyla tedarik ve depolardan beslenme. Normal olarak aynı zamanda bunların hepsinden yararlanılır; ama biri ön plandadır; bununla beraber yalnız birinin kullanıldığı durumlar da olur.

1. Konak Sahibi veya Belediye Tarafından Beslenme –ki, İkisi de Aynı Şeydir

Büyük kentlerde olduğu gibi yalnız tüketicilerden oluşsa da bir belediyede her zaman birkaç günlük yiyecek stoku bulunacağı düşünülür; ama en kalabalık bir kentin bile kendi nüfusuna yakın

bir konuk birliği bir gün besleyebileceği, eğer birlik çok zayıfsa özel önlemler almadan birkaç gün besleyeceği açıkça görülmektedir. Çok sayıda birlik bir merkezden beslenebileceği için bu sistem önemli kentlerde çok yeterli bir sonuç verir. Fakat küçük kentlerde ve köylerde sonuç çok yetersiz olacaktır; çünkü milkareye 3-4.000 kişi düşen bir kent –ki, hatırı sayılır bir nüfus yoğunluğudur– ancak 3-4.000 askeri besleyebilir. Bu da kalabalık ordularda birliklerin çok geniş bir alana dağılmasını gerektirir ve bu yüzden diğer koşullar ağırlaşır. Savaş zamanında ihtiyaç duyulan besin maddeleri, kırsal bölgeler ve küçük kentlerde daha çok bulunur. Bir köylünün ekmek stoku, ortalama bir hesapla ailesine normal hallerde 8-14 gün yeter; et her gün temin edilebilir; sebze normal olarak gelecek mahsule kadar vardır. Bu nedenle, henüz işgal edilmemiş konaklarda yerel nüfusun üç dört katı kadar askeri birkaç gün beslemek güç değildir; çünkü bu da çok yeterli bir sonuç verir. Eğer büyük bir kentte yerleşme olanağı yoksa 30.000 kişilik bir kol, 2-3.000 nüfuslu bir kentte yaklaşık dört milkarelik bir alana ihtiyaç duyacak ve yanlara doğru iki mil genişleyecektir. O halde 75.000'i muharip olmak üzere, 90.000 mevcutlu bir ordu, şayet üç kol halinde yürüyorsa ve bu genişlikte üç yol varsa altı millik bir genişlik işgal edecektir.

Böyle bir konakta birden fazla yürüyüş kolu birbirini izliyorsa yerel makamlar özellikle bu işin çaresine bakmalıdır; ama bir veya birkaç günlük ihtiyaç fazla güçlük çekmeden sağlanabilir. O halde yukarıda sözünü ettiğimiz 90.000 kişiyi bir gün sonra aynı büyüklükte bir kuvvet izlese bile, toplam muharip sayısı 150.000 edecek ve bu kuvvet de yokluk çekmeyecektir.

Atları beslemede daha az güçlükle karşılaşılır; çünkü öğütme ve pişirme ihtiyacı yoktur. Kırsal bölgelerde atlar için bir sonraki hasata kadar yem bulunacağından, kuru yemin az olduğu yerlerde bile kolay kolay kıtlık olmayacaktır. Yalnız, yem ikmalinin belediye tarafından yapılması, konak sahibinden istenmemesi gerekir. Ayrıca, süvariyi ticaret ve endüstri merkezlerine ve civarına göndermemek için yürüyüş düzeninde bölgenin doğasının dikkate alınması gerektiği kendiliğinden anlaşılmaktadır.

Bu nedenle konuya şöyle bir göz atmamızın sonucu, nüfus yoğunluğu orta derecede olan bir bölgede, yani milkareye 2-3.000

kişi düşen bir bölgede, 150.000 muharipten oluşan derli toplu bir ordunun, birkaç günlük iaşesini konaklardan ve belediyelerden sağlayabileceğini gösteriyor; yani böyle bir ordu, depolara ve diğer hazırlıklara gerek duymaksızın kesintisiz bir yürüyüş yapabilir.

Fransız ordusu, ihtilal savaşlarında ve Napoleon'un zamanında yaptığı girişimlerde bu sonuca dayanıyordu. Bu ordular, konak sahiplerinden sağladıkları besin maddelerinden başkasına ihtiyaç duymadan ve sıkıntı çekmeden Etsch'den aşağı Tuna'ya ve Rren'den Weichsel'e kadar ilerlediler. Girişimleri, fiziki ve moral üstünlüğe dayandığından, her zaman başarılı olduğundan, en azından hiçbir durumda kararsızlık ve ihtiyatlı hareket yüzünden sürüncemede kalmadığından, zafer yolundaki hareketleri çoğu kez kesintisiz bir yürüyüş hareketiydi.

Koşullar pek yararlı değilse, nüfus azsa ve köylüden çok zanaatkârlardan oluşuyorsa; zemin kötüyse, bölgede birkaç kez konaklanılmışsa tabii sonuç gittikçe kötüleşecektir. Fakat bir kolun genişlemesine tertiplenmesinin iki milden üç mile çıkarıldığı düşünülecek olursa, işgal edilen alan iki kattan fazla olacak, yani dört yerine dokuz milkareye çıkacak ve bu genişliğin normal durumlarda birlikte harekâta uygun olduğu da düşünülünce kesintisiz harekâtta koşullar elverişsiz bile olsa bu iaşe sisteminin daima uygulanabileceği anlaşılacaktır.

Bununla beraber, uzunca bir konaklamada diğer önlemler alınmadığında büyük kıtlık meydana gelecektir. Bu önlemler iki yönlüdür ve büyücek bir ordu bugün bile bu önlemleri almadan uzunca süre aynı yerde kalamaz. Birincisi, iaşenin zorunlu bölümü olan birkaç günlük, yani üç, dört günlük ekmeği veya unu beraber götürebilmek için birliklere ulaştırma aracı verilmesidir; buna askerlerin üzerlerinde taşıdıkları üç, dört günlük ekmek de eklenecek olursa en lüzumlu besin maddesinin daima sekiz gün için güvenceye alınmış olduğu ortaya çıkar.

İkincisi, dinlenmenin her anında uzak bölgelerden stokları çekebilecek ve böylece her an konaktan beslenme sisteminden bir diğer sisteme geçebilecek uygun bir levazım idaresidir.

Taşıma aracına hemen hemen hiç ihtiyaç göstermediğinden ve en kısa zamanda sağlandığından konaktan iaşenin pek çok yararı

vardır; ama tabii kural olarak bütün birliklerin konaklara yerleştirilmiş olması da şarttır.

2. Birliklerin Savaş Yükümlülüğü (Tekalif-i Harbiye) Yoluyla İaşesi

Tek bir tabur, birkaç köyün yakınında ordugâha yerleşince besin maddeleri yollamaları için bu köylere talimat verilebilir; bu takdirde iaşe esasta bir öncekinden farklı olmayacaktır. Fakat, çoğu zaman olduğu gibi bir noktada ordugâha geçen birliğin çapı daha büyükse, örneğin bir tugay veya tümense ihtiyacın belirli bir bölgeden savaş yükümlülüğü ile topluca alınıp paylaştırılmasından başka yapacak bir şey kalmaz.

Bu yöntemle büyük birliklerin iaşesinin hiçbir zaman sağlanamayacağı ilk bakışta görülür. İhtiyaç maddelerinin kırsal kesimin stoklarından temini, birliklerin aynı bölgede konaklamasına göre çok daha kısıtlı olacaktır; çünkü, bir çiftçinin evine giren 30-40 kişi, neye ihtiyaçları varsa hepsini, sonuna kadar da olsa almasını bilecektir; ama savaş yükümlülüğüyle besin maddeleri toplamak için birkaç kişiyle gönderilen bir subayın, bütün stokları araştıracak ne zamanı ne de vasıtası vardır; çoğu kez eldeki taşıma araçları da yetersiz olacaktır; o halde mevcudun ancak küçük bir bölümünü getirebilecektir. Diğer taraftan, ordugâhta birlikler bir noktaya o kadar çok yığılırlar ki ihtiyaç maddelerinin süratle elde edilebileceği bölgeler ihtiyacın tümünü karşılamaya yetmez. 30.000 kişilik bir kuvvetin bir mil çapında bir daire içinden, yani üç, dört milkarelik bir alandan besin maddeleri elde etmesi ne ifade eder? Kaldı ki, bu da nadiren mümkün olur; çünkü yakın köylerin çoğu, hiçbir şey vermek istemeyen birlikler tarafından işgal edilmiş olacaktır. Nihayet, besin maddeleri en çok bu tür iaşede çarçur edilir; çünkü bazı birlikler gereğinden fazla alırlar, birçoğu yenilmeden atılır vb.

Sonuç olarak, savaş yükümlülüğüyle iaşenin ancak çok büyük olmayan birliklerde, yaklaşık 8-10.000 kişilik bir tümende başarılı olabileceği ve burada da ancak zorunlu bir kötülük olarak kullanılabileceği söylenebilir.

Bu tür iaşe, normal olarak ileri harekâtta öncü ve ileri karakollar gibi düşmana çok yakın bulunan müfrezelerde kaçınılmaz hale

gelir; çünkü bunlar, hiçbir ön hazırlık yapılamamış noktalara varırlar ve normal olarak ordunun diğer kesimleri için toplanmış olan stoklardan çok uzaktadırlar. Ayrıca, kendi hallerine bırakılmış akıncı birliklerinde ve nihayet o anda başka bir iaşe sisteminin uygulanması için zaman ve imkan olmayan durumlarda da savaş tekalifi yoluna başvurulur.

Birlikler ne kadar nizami iaşeye göre düzenlenmişlerse, zaman ve koşullar bu iaşe sisteminin uygulanmasına ne kadar imkan veriyorsa sonuç o kadar iyi olacaktır. Fakat çoğu kez zaman buna izin vermemektedir; çünkü birliklerin doğrudan sağladıkları şeyler çok daha hızlı ellerine geçmektedir.

3. Nizami Tedarik Yoluyla İaşe

Bu sistem, hiç tartışmasız, iaşenin en basit ve en etkin yoludur; aynı zamanda bütün yeni savaşların temelini de oluşturmaktadır.

Bu şekil iaşe, özellikle eyalet makamlarının devreye girmesiyle önceki şekillerden ayrılmaktadır. Bu sistemde besin maddeleri bulunduğu yerden artık zorla alınmaz; rasyonel bir paylaştırmayla, düzenli şekilde sevk edilir. Bu paylaştırma ancak eyalet makamları tarafından yapılabilir.

Burada her şey zamana bağlıdır. Ne kadar çok zaman varsa dağıtım o kadar genel, o kadar az sıkıcı, başarı da o kadar düzenli olacaktır. Hatta peşin parayla satın alma yoluna da gidilebilir ve böylece bu iaşe sistemi bir sonra göreceğimiz depolardan besleme şekline yaklaşır. Silahlı kuvvetlerin kendi ülkelerinde toplanmalarında ve kural olarak geri hareketlerde bu sistem güçlük çıkarmaz. Buna karşın, henüz ele geçirilmemiş bir bölgede yapılan harekâtta, bu tür bir düzen için çok az zaman kalır. Bu süre de normal olarak öncünün, ordudan olan bir günlük mesafesidir. Bu iaşe sisteminde nerede ne kadar porsiyon ve rasyon hazır bulundurılnaları gerektiği eyalet makamlarına emredilir. Bunlar ancak en yakın bölgeden, yani belirlenen noktanın birkaç mil çevresinden tedarik edilebileceğinden, ordu beraberinde birkaç günlük yiyecek getirmeyecek olursa alelacele sağlanan stok büyük ordulara yetmeyecektir. O halde levazım idaresinin işi, sağlananla idare etmek ve sağlananı yalnız hiçbir şeyi olmayan birliklere vermektir. Ama sıkıntı her geçen gün azalacaktır;

çünkü, günler geçtikçe besin maddelerinin tedarik edebileceği yerlerin mesafesi de artacak ve böylece alan, dolayısıyla alanın karesiyle orantılı olarak sonuç da büyüyecektir. Birinci gün sadece dört milkarelik bir alandan besin maddeleri sevk edilebilmişse, ertesi gün 16, üçüncü gün 36 milkareden sevk edilecek; yani ikinci gün alan birinci günkünden 12, üçüncü gün 20 milkare fazla olacaktır.

Bunun, sadece oranların bir yorumu olduğu kendiliğinden anlaşılmaktadır; çünkü bu arada pek çok sınırlayıcı nokta ortaya çıkar. Bunların başlıcası, ordunun az önce konaklayıp geldiği bölgelerin diğer bölgeler kadar katkıda bulunmamasıdır. Diğer taraftan sevkıyat çemberinin her gün iki, belki de üç, dört, hatta bazı yerlerde daha da fazla genişleyebileceği düşünülmelidir.

Planlanan sevkıyatın hiç değilse büyük kısmının gerçekleştirilmesini, memurların yanına verilen tekil müfrezelerin yaptırım gücü ve daha çok bu gibi durumlarda halk üzerinde genel bir baskı yapan sorumluluk, ceza ve kötü muamele korkusu sağlar.

Ayrıca, amacımız tüm levazım ve iaşe sistemi mekanizmasının ayrıntılı düzenlerini açıklamak değildir; biz sadece sonucu göz önünde tutuyoruz.

Sağlam bir kafanın genel oranlara bakışından çıkan ve Fransız İhtilali'nden bu yana yapılan savaşlarda edinilen tecrübelerin ortaya koyduğu bu sonuç, birkaç günlük yiyeceğini beraberinde taşıyan çok büyük bir ordunun bile, savaşın açılmasıyla başlayan, öncü en yakın, zamanla gittikçe genişleyen çevreden yüksek makamların emirleriyle besin maddelerinin sağlanmasına dayanan bu sistemle iaşe sorununun çözülebileceğini ispat etmiştir.

Bu sistemin, bölgenin bitkin düşmesi, fakirleşmesi ve tahribinden başka sınırı yoktur. Uzun süreli konaklarda düzenlemeler en yüksek yerel makamlara kadar çıkacağından ve bu makamlar doğal olarak yükün olanak oranında eşit dağılımını sağlamak, satın almalarla baskıyı hafifletmek için her şeyi yapacağından ve ülkemizde uzun süre kalan yabancı muharip devlet bile bu durumda, bütün iaşe yükünü bize yükleyecek kadar kaba ve acımasız olmayacağından, sevkıyat sistemi, savaş harekâtı üzerindeki etkisi belirgin şekilde değiştirmeden yavaş yavaş depolardan iaşe sistemine yaklaşacaktır; çünkü, bir bölgede bulunan kuvvetlerin uzak mesafe-

lerden getirilen ve yine uzak mesafelerden tamamlanan stoklarla beslenmesi, ama ordunun iaşesinin esas itibariyle ülkenin üzerinde kalmasıyla, XVIII. yüzyıl savaşlarında olduğu gibi ordunun ihtiyaçlarını tamamen kendisinin sağlaması ve kural olarak ülkenin bu hususta hiçbir şey yapmaması tamamen başka şeylerdir.

Asıl farkı iki nokta yaratmaktadır: Birincisi ulaştırma araçlarından yararlanma, ikincisi fırınlardan yararlanma. Böylece ordunun, kendi ulaştırma araçlarını yıkıma uğratan büyük ağırlıkları ortadan kalkar.

Gerçi ordular şimdi de tamamen iaşe ve araçsız olamazlar, ama bu ihtiyaç çok azalmıştır, deyim yerindeyse sadece bir günlük yiyecekten artanı ertesi güne aktarmaya yararlar. 1812'de Rusya'da karşılaşıldığı gibi özel koşullar yeniçağda da çok sayıda arabalı ağırlıkları zorunlu kılmış ve sahra fırınlarının beraber alınması gerekmiştir, ama bunlar kısmen istisnai durumlardır; çünkü 300.000 kişinin bir tek yoldan 130 mil ilerlemesi ve bunu Polonya ve Rusya gibi bir ülkede, hasattan kısa bir süre önce yapması çok nadir görülen bir durumdur. Kısmen de bu gibi durumlarda orduların aldığı önlemler geçici çarelerdir ve civardan yapılan sevkıyat tüm iaşenin temeli kabul edilir.

Yani Fransız İhtilal Savaşları'nın ilk seferlerinden itibaren sevkıyat sistemi, Fransız ordularında temel sistem olmuş ve Fransızlara karşı savaşan müttefikler de bu sisteme geçmek zorunda kalmışlardı; herhangi bir zamanda bu sistemden dönüleceğini ummak güçtür. Hem savaş sevk ve idaresinin enerjisi, hem de kolaylık ve zorlama olmaması bakımından, diğer hiçbir sistem bu sonucu vermez. Birlikte taşınan iaşe maddeleri de kullanıldığından normal olarak ilk 3-4 hafta hiçbir sıkıntı söz konusu olmadığı ve daha sonra depolar imdada yetişebileni için, savaşın bu sistemle tam bir serbestlik kazanacağı rahatlıkla söylenebilir. Gerçi bazı yerlerde güçlükler diğerlerinden daha büyük olacak ve bu, biraz düşündürecektir; ama hiçbir zaman kesin bir olanaksızlıkla karşılaşmayacak ve iaşeye verilen değer hiçbir zaman kesin olmayacaktır. Bunun tek istisnası, düşman topraklarında yapılan geri çekilmelerdir. Burada iaşe bakımından elverişsiz pek çok koşul bir araya gelir. Harekât, ilerleyen bir harekettir ve normal olarak özel duraklamaları olmayan

bir ilerlemedir; o halde stok biriktirecek zaman yoktur; zaten geri çekilmenin başlangıcındaki koşullar çoğu kez pek elverişsizdir; yani birliklerin daima toplu bulunması gereklidir ve bu nedenle, normal olarak konaklara dağılma veya yürüyüş kollarının çok genişliğine tertiplenmesi söz konusu olamaz; ülkenin düşmanca davranışı, kuvvet kullanmadan stok toplanmasına izin vermez ve nihayet çekilme anı, ülke halkının mukavemetini ve kötü isteklerini tahrike özellikle uygundur. Bütün bunlar, bu gibi durumlarda kural olarak irtibat ve geri çekilme yollarıyla sınırlıdır. Napoleon, 1812'de çekilmek istediğinde ancak geldiği yolları kullanabildi. Diğer yolları kullanmış olsaydı iaşe yüzünden çok daha erken mahvolurdu. Fransız yazarlarının bu konuda söyledikleri eleştirici sözlerin hepsi tam anlamıyla akılsızlıktır.

4. Depolardan Beslenme

Bu iaşe tarzı cins bakımından önceliklerden farklı olmakla beraber, XVII. yüzyılda görüldüğü gibi iaşe ancak böyle bir düzenle sağlanabilmektedir.

Acaba bu sistem tekrar edilebilecek midir? Hollanda, Ren bölgesi, Yukarı İtalya, Silezya ve Saksonya'da olduğu gibi büyük ordularla yapılan savaşların bir bölgede 7, 10,12 yıl devam ettiği düşünülünce zaten başka türlü olamayacağı anlaşılır; çünkü hangi ülke, birbiriyle çarpışan orduların iaşesini bu kadar uzun süre sağlayabilir? O halde savaş alanı olan ülke yavaş yavaş bu görevini yapamaz hale gelecektir.

Ama burada şöyle bir soru ortaya çıkıyor: Savaş mı iaşe sistemini belirler, yoksa iaşe sistemi mi savaşa yön verir? Cevabımız: İlk önce savaşın tabi olduğu diğer şartlar izin verdiği sürece iaşe sistemi savaşa yön verecek; fakat bu şartlar, fazla direnç göstermeye başlayınca savaş, iaşe sistemini etkileyecek ve bu durumda savaş iaşe sistemine yön verecektir.

Sevkıyat ve bulunulan bölgede iaşe sistemine dayanan savaş, sadece depolardan iaşeye dayanan savaşa göre bir üstünlüğe sahiptir; şöyle ki: Depolardan iaşe, sevkıyat ve bulunulan bölgenin iaşenin aletinden başka bir şey değil gibi görünüyor. O halde hiçbir devlet, depodan iaşe sistemiyle diğerinin karşısına çıkmaya cesaret

edemeyecek ve herhangi bir yerde bu hal ve şartların genel zorunluluğundan habersiz, cahil ve dar görüşlü bir savaş bakanı çıkar da savaşın açılışında orduyu eski şekilde donatırsa, hal ve koşulların kuvveti başkomutanları kısa sürede etkileyecek ve sevkıyat sistemi kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Hiçbir devletin çok parası olmadığından, bu sistemin gerektireceği büyük harcamaların silahlanmaların kapsamını daraltmayı, silahlı kuvvetlerin sayısını azaltmayı zorunlu kılacağı düşünülecek olursa, savaşan tarafların silahsızlanma üzerinde diplomatik yollardan bir anlaşmaya varmayı istemelerinden başka bir çare kalmayacağı görülür. Bu da yalın düşünce oyunu olarak kabul edilir.

Demek ki, bundan sonra da savaşlar daima sevkıyat sistemiyle başlayacaktır; hükümetlerin bu sistemi suni düzenlemelerle tamamlamak, ülkelerini daha fazla korumak için neler yapmak istedikleri bir tarafa bırakılabilir. Böyle anlarda daima en lüzumlu ihtiyaçlar ilk önce sağlanacağından ve suni bir iaşe sistemi artık buna girmeyeceğinden, yapılacak fazla bir şey de olmayacaktır.

Ama bir savaş, tabiatının aksine sonucu bakımından o kadar kesin, hareketi bakımından o kadar geniş değilse, sevkıyat sistemi bölgeyi o kadar bitkin bir hale getirecektir ki, ya barış yapmak ya da ülkenin yükünü hafifletmek ve ordunun bağımsız iaşesini sağlamak için önlem almak gerekecektir. Napoleon zamanında Fransızların İspanya'daki durumları sonuncusunun örneğiydi; fakat, birincisine daha çok rastlanacaktır. Çoğu savaşlarda devletin çöküşü o kadar hızlanıyor ki, devletler, daha değerli bir savaş sevk ve idaresini düşünmek yerine daha ziyade barışın zorunluluğunu kavramak zorunda kalacaklardır. Yeni savaş sevk ve idaresi, bu yüzden de savaşı kısaltma sonucuna varacaktır.

Bu sözlerimizle eski iaşe sistemiyle savaş olanağını inkar etmek istemiyoruz. Her iki tarafın içinde bulunduğu hal ve şartların doğasının zorladığı yerlerde ve diğer elverişli koşulların ortaya çıkması halinde eski sistem belki de tekrar görülecektir; fakat biz bu sistemde hiçbir zaman işin doğasına uygun bir yapılanma bulamayız; bu sistem daha çok durumun gerekliliklerinden doğan, ama hiçbir zaman savaşın kendine özgü anlamından kaynaklanmayan bir anormalliktir. İnsancıl olduğu için bu sistemi pek de savaşın mükem-

melleştirilmesi sayamayız; çünkü savaş hiç de insancıl değildir.

Fakat hangi iaşe sistemi seçilirse seçilsin, fakir ve boş yerlere göre zengin yerleşim bölgelerinde daha kolay uygulanacağı kesindir. Burada nüfusun dikkate alınması, ülkede bulunan stoklarla çifte ilişkisinden kaynaklanmaktadır: Birincisi, nerede çok tüketiliyorsa orada çok stok yapılır; ikincisi, nüfusun kalabalık olduğu yerlerde kural olarak üretim de daha çok olur. Fabrika işçilerinin yerleşim bölgeleri tabii bu konuda bir istisna teşkil ederler; özellikle çoğu kez olduğu gibi verimsiz topraklarla çevrili dağ vadilerinde bulunuyorlarsa. Yalnız genel olarak yerleşim olan bir bölgede ordunun ihtiyaçlarını sağlamak, daha az insanın bulunduğu bir yerdekinden çok daha kolaydır. Üzerinde 400.000 kişinin yaşadığı 400 milkarelik bir alan ne kadar verimli topraklara sahip olursa olsun, 100.000 kişilik bir orduyu üzerinde iki milyon insanın yaşadığı 400 milkarelik bir alandan daha kolay besleyemeyecektir. Buna ek olarak çok kalabalık yerlerde yollar ve su bağlantıları daha sık, ulaştırma araçları da çok, ticaret bağlantıları daha kolay ve daha güvenlidir. Kısacası: Bir orduyu Flander'da beslemek Polonya'da beslemekten çok daha kolaydır.

Sonuç olarak, dört emici hortumuyla savaşın tercihen ana yollar üzerinde, kalabalık kentlerde, büyük nehirlerin verimli vadilerinde ya da trafiği yoğun denizlerin kıyılarında çöreklendiği söylenebilir.

Ordunun iaşesinin, girişimin yönü ve şekliyle savaş alanı ve bağlantı yollarının seçimi üzerindeki genel etkisi böylece açıklığa kavuşmuş oluyor.

Bu etkinin ne kadar olacağı, iaşenin güçlük ya da kolaylığının ne derecede hesaba katılacağı, elbette savaşın sevk ve idare tarzına çok bağlıdır. Bu sevk ve idare, kendine özgü espri içinde, yani sevk ve idare unsurlarının frenlenmemiş gücüyle, muharebe ve kesin sonuca götürme zorunluluğu ve ihtiyacıyla gerçekleşecek olursa ordunun beslenmesi önemli, fakat ikinci planda bir konudur; ama, orduların aynı eyalette yıllarca dolaşmalarını gerektiren bir denge meydana gelirse iaşe çoğu kez esas konu, levazımcı başkomutan, savaşın sevk ve idaresi de arabaların yönetimi olur.

Hiçbir sonuca ulaşamamış, amacı sağlayamamış, kuvvetleri boşu boşuna israf etmiş ve bütün kabahat besin maddelerinin

kıtlığına yüklenmiş sayısız zafer vardır; buna karşın Napoleon, "Bana iaşeden söz edilmesin!" derdi.

Şu var ki, bu başkomutan, bu dikkatsizliğin çok ileriye götürebileceğini Rusya Seferi'nde açıkça göstermiştir; çünkü, bütün seferin sadece bu yüzden kaybedildiği söylenemezse de, nihayet bu bir şüphe olarak kalacaksa da ilerlerken ordunun görülmemiş derecede çözülmesine ve çekilirken tamamen yok olmasına iaşeye fazla önem vermemesinin yol açacağı şüphesizdir.

Fakat, Napoleon'un çoğu kez delice hırslı karakteri bir yana bırakılırsa onun ve ondan önceki ihtilal komutanlarının iaşe bakımından güçlü ön yargıları ortadan kaldırdıkları ve bunların bir şarttan başka bir şey olarak, yani hiçbir zaman amaç olarak kabul edilmemeleri gerektiği söylenebilir.

Ayrıca bu, savaştaki yoksunluklarla olduğu kadar bedeni çaba ve tehlikeyle de ilişkilidir; başkomutanının ordunun isteyebilecekleri belirli çizgilerle sınırlanmış değildir; güçlü bir karakter, yumuşak bir insana nazaran çok fazla şey ister; ordunun başarıları da askerin iradesini ve kuvvetini destekleyen alışkanlıklara, muhariplik ruhuna, başkomutana duyulan sevgi ve güvene, vatan konusundaki coşkuya göre farklıdır. Fakat ne kadar artarsa artsın, mahrumiyet ve sıkıntıya daima geçici durumlar olarak bakılması ve bol bir iaşeye, hatta ihtiyaçtan fazla bir bolluğa dönüşmek zorunda olduğu esas olarak kabul edilir. Kötü giysiler içinde, sırtında 15-20 kg yükle her türlü hava şartları altında ve her türlü yolda sağladıklarını ve hayatlarını ortaya koyarak uzun süre yürüyen ve ancak kuru ekmekle yetinen binlerce askerin durumunu düşünmekten daha dokunaklı bir şey var mıdır? Bunun savaşta ne kadar çok vuku bulduğu bilinince, nasıl olup da sık sık iradenin ve kuvvetin tükenmesine neden olmadığını, insan düşüncesinin kötü etkiler altında bu gayretleri nasıl meydana getirdiği ve desteklediği gerçekten kavranamaz.

Demek ki, büyük amaçlar gerektirdiği için askere büyük yoksunluklar yükleyen bir kimse, başka zamanlarda kendisi için suç oluşturacak zararı da duygu veya akıl yoluyla olsun göze alacaktır.

Şimdi de taarruz ve savunmadaki iaşe farkını düşünmek zorundayız.

Savunma, iaşe için yapabildiği ön hazırlıklardan savunmanın devamı boyunca kesintisiz yararlanabilir, yani savunan, zorunlu maddelerin eksikliğini duymayabilir; savunan kendi ülkesinde bulunduğu zaman tercihen böyle olacaktır; ama bu düşman arazisinde de geçerliğini korur. Fakat saldırı, kaynaklarından uzaklaşır ve ilerledikçe, hatta daha ilk haftalarda bile zorunlu maddeleri günü gününe tedarik etmek zorundadır; bu sırada eksikliklerin ve sıkıntıların görülmemesi pek nadirdir.

Bu güçlük, iki kez, en yüksek dereceye ulaşma eğilimindedir. Evvela ilerleme sırasında, kesin sonuç alınmadan önce; bu sırada savunan tarafın bütün stokları henüz kendi elindedir; buna karşın saldıran kendi stoklarını geride bırakmak zorundadır; ayrıca saldıran, birliklerini toplu bulundurmak zorundadır ve bu yüzden geniş bir alan işgal edemez ve muharebe hareketleri başlar başlamaz arabaları da artık onu takip edemez. Bu anda iyi önlemler alınmazsa birlikler kesin sonuçlu muharebeden birkaç gün önce kıtlık ve sıkıntıya düşerler ki, bu da onların muharebeye sevk edilmeleri bakımından iyi bir ortam değildir.

İkincisi, kıtlık daha zafer yolunun sonunda bağlantı ve ulaşım yolları uzamaya başlayınca özellikle savaş fakir, nüfusu az ve muhtemelen düşmanca fikirler taşıyan bir ülkede yapılıyorsa ortaya çıkar. Milyonlarca kişinin beslenmesini sağlayan ticari bir iş olan Lüttich Löwen, Brüksel, Mons-Valenciennes, Cambrai yoluyla Köln'den Paris'e gitmekle, bütün nakil araçlarının kuvvet kullanılarak sağlanmasının zorunlu olduğu Wilna-Moskova bağlantısı arasında ne büyük fark vardır.

En muhteşem zaferlerin parlaklığını yitirmesine, kuvvetlerin zayıflamasına, geri çekilmenin zorunlu hale gelmesine ve giderek gerçek bir yenilginin bütün alametlerinin belirlenmesine çoğu kez bu güçlük sebep olmuştur.

Daha önce de söylemiş olduğumuz gibi başlangıçta pek eksik olmayan hayvan yemi, bölge tahrip edilince yokluğu ilk hissedilen madde olacaktır; çünkü, hacmi nedeniyle yemin uzaktan temin edilmesi çok güçtür ve at, gıdasızlığa insandan çok daha az dayanır. Bu nedenle çok sayıda süvari ve topçu bir ordu için gerçek bir yük ve zafiyet sebebi olabilir.

Onbeşinci Bölüm
HAREKÂT ÜSSÜ

Bir ordu, ister düşman taarruzu nedeniyle kendi harekât alanında ilerlesin, ister kendi sınırında mevzilensin, asıl bulunduğu noktadan ayrılınca zorunlu olarak bazı kaynaklara bağımlı kalır ve bu kaynaklarla bağlantısını korumak zorundadır; çünkü bunlar varlığının ve varlığını sürdürmesinin şartıdırlar. Bu bağımlılık, ordunun büyüklüğüyle orantılı olarak yoğun ve kapsamlı şekilde artar. Fakat ordunun tüm ülkeyle doğrudan bağlantı halinde kalması ne daima mümkündür ne de istenilecek bir durumdur; aksine ülkenin yalnız kendi gerisinde ve işgal ettiği mevzi ile örtülmüş bulunan kesimiyle bağlantıyı korumalıdır. Ülkenin bu kesiminde stoklar için gereği kadar özel tesis yapılır ve ikmal kuvvetlerinin düzenli olarak temini için gerekli tertipler alınır. O halde ülkenin bu kesimi ordunun ve onun bütün girişimlerinin temelidir; orduyla bir bütün halinde düşünülmesi gerekir. Daha büyük bir emniyet için stoklar tahkimli yerlere yerleştirilirse üs kavramı daha kuvvetlendirilmiş olur; ama üs her zaman bu şekilde olmaz; çünkü birçok durumda bu kadar güvenlik tertibatı alınmaz.

Fakat düşman topraklarının bir bölümü de bir ordunun temeli olabilir; ya da en azından bu temelin bir parçasını oluşturabilir; çünkü bir ordu düşman arazisinde ilerliyorsa, ihtiyaçlarının bir bölümünü ele geçirdiği bölgelerden sağlayacaktır; ama bu durumda bölgenin gerçek efendisi olması, yani emirlerinin yerine getirileceğinden emin olması şarttır, halk küçük garnizonlar ve gelip geçen kuvvetlerle korku altında tutulabildiği sürece bu güvenlik nadiren

büyük olur; çünkü halkın bu şekilde korku altında tutulması doğal olarak sınırlıdır. O halde sonuç olarak, düşman arazisinde her türlü ihtiyacın sağlanabileceği bölgelerin, ordunun ihtiyacına nazaran çok sınırlı ve çoğunlukla yetersiz olduğu, bu nedenle anavatanın çok şey vermesi gerektiği ve ordunun gerisinde bulunan ülke kesiminin üssün zaruri bir parçası olarak düşünülmesi gerektiği söylenebilir.

Bir ordunun ihtiyaçlarının iki sınıfa ayrılması gerekir: Yani, her etkili bölgede bulunanlar ve yalnız ordunun esas yerindeki kaynaklardan çekilebilecekler. Birinci sınıfa girenler başlıca yiyecek, ikinci sınıfa girenler de ikmal maddeleridir. Yani birincisi düşman memleketinden de sağlanabilir; ikincisi ise, kural olarak sadece anavatandan gönderilecektir ki; örneğin insan, silah ve çoğu kez de cephane. Her ne kadar bazı durumlarda bu ayrımın istisnaları görülebilirse de bunlar nadir ve önemsizdir; dolayısıyla bu ayrım önemini korur ve ordunun ülkesiyle irtibatının vazgeçilemez olduğunu bir kez daha ispat eder.

Yiyecek stokları, hem düşman topraklarında hem de kendi ülkemizde çoğu kez açık yerlerde toplanır; çünkü, büyük kütlelerin çabucak tükettiği, kâh burada, kâh orada bulundurulması istenen stokları alabilecek uygun tahkimli yerler azdır; ayrıca zayiatın yerine konulması da kolaydır: Buna karşın ikmal maddeleri yani silahlar, cephane ve donatım, savaş alanının yakınında kolayca açıkta bırakılamaz; uzak mesafelerden alınıp getirilmesi tercih edilir; düşman ülkesinde ise asla tahkimli yerlere koymaktan başka bir şey yapılamaz. Bu durum, üssün öneminin yiyecek maddelerinden ziyade ikmal maddelerinden geldiğini göstermektedir.

Bu iki çeşit ikmal maddesinden, kullanılmadan önce ne kadar büyük stoklar meydana gelirse, yani münferit kaynaklar ne kadar büyük ihtiyatlar halinde bir araya toplanırsa, bunlar o kadar tüm ülkenin temsilcisi olarak düşünülebilirler ve üs kavramı da bu büyük stokların bulunduğu yerlerle o kadar çok ilgili olur; fakat hiçbir zaman bu yerler başlı başına üs olarak kabul edilemezler.

Bu bütünleme (ikmal) ve beslenme kaynakları çok zenginse, yani büyük ve zengin bir arazi kesimi söz konusu ise, bunlar çabucak büyük tesislerde toplanmışsa, şu veya bu şekilde örtülmüşlerse, orduya yakın bulunuyorlarsa, bunların bulunduğu yerlere giden iyi

yollar varsa, ordunun arkasına yayılmışlarsa, ya da ordunun gerisini kapsıyorlarsa, ordunun yaşam gücü büyük ölçüde artar ve ordu, hareketlerinde kısmen serbestlik kazanır. Ordunun bu avantajlı durumu, tek bir açıklamayla, yani harekât üssünün büyüklüğü ile özetlenmek istenmiştir. Bir ordunun durumdan ve sahip olduğu beslenme ve bütünleme kaynaklarının hal ve şartlarından doğan tüm yarar ve zararı, bu üssün, girişimlerin hedefiyle ilişkisi ve girişimlerin son noktalarında, bir nokta olarak düşünülen bu hedefle yaptığı açı ile ifade edilmek istendi; fakat, hepsi gerçek pahasına yapılan bir dizi eşanlamda kavramların kullanılmasına dayandığından, bu geometrik oranların bir oyun olduğu göze çarpmaktadır. Gördüğümüz gibi bir ordunun üssü, ordunun içinde bulunduğu üçlü bir kademe oluşturmaktadır: Çevrenin sağladığı yardımlar, belirli noktalarda kurulan stok tesisleri ve bu stokların toplandığı bölge: Bu üç özellik mekânca birbirinden ayrılmıştır; bir noktada toplanamaz ve en azından, üssün genişliğine yayılmasını gösteren ve çoğu kez ihtiyari olarak bir kaleden diğerine ya da bir eyalet başkentinden diğer bir eyalet başkentine veya ülkenin siyasi sınırı boyunca çizdiği düşünülen bir hatla temsil edilemez. Bu üç kademe arasında belirli bir ilişki de kurulamaz; çünkü gerçekte tabiatları daima az çok birbirine karışmaktadır. Bazı durumlarda çevre, aksi durumda çok uzak mesafelerden getirilmesi gerekecek bazı ikmal maddelerini verir; bazı durumlarda ise besin maddelerinin bile uzaklardan getirilmesi zorunlu olur. Kaleler, bazı yerlerde, bir devletin tüm silahlı kuvvetlerini içinde toplayacak kadar geniş silah başı meydanlarına, limanlara, ticarethanelere sahip olurlar; bazı yerlerde ise kendine bile yeterli olmayan zayıf bir tahkimat kuşağından başka bir şey değildirler.

Bunun sonucu, harekât üssü ve harekât açısının büyüklüğünden çıkarılan bütün sonuçların ve bu sonuçlar üzerine kurulan tüm savaş sevk ve idaresi sisteminin geometrik yapıda olduğu sürece, gerçek savaşta en küçük bir itibar kazanmaması ve fikir dünyasında sadece tersine çabalara yol açması olmuştur. Fakat düşünce silsilesinin temeli doğru, sadece gelişmeler yanlış olduğundan bu görüş, kolaylıkla ve sık sık tekrar ortaya çıkacaktır.

Yani biz üssün girişimler üzerindeki etkisi ve bu etkinin hangi

şekilde kuvvetli ve zayıf olabileceğinin tanınması üzerinde durulması gerektiğine; ama bunun basit birkaç fikirle kullanılabilir bir kural haline getirilmesinin mümkün olmadığına; aksine, söylediğimiz bütün konuların her tekil durumda aynı anda göz önünde tutulması gerektiğine inanıyoruz.

Ordunun ikmal ve iaşe tesisleri bir kere belirli bir bölgede ve belirli bir yön için toplandıktan sonra, anavatanda bile olsa sadece bu bölge ordunun üssü olarak kabul edilmelidir. Yapılacak bir değişiklik daima zaman ve kuvvet israfına sebep olacağından anavatanda bile ordu, üssünü her gün değiştiremez ve bu nedenle girişimleri yönünde daima sınırlandırılmış demektir. Yani düşman topraklarında yapılan hareketlerde düşmanla aramızdaki sınır çizgisini ordunun üssü olarak kabul etmek istersek, her yerde tertip alınabildiği takdirde bu genellikle geçerli olur; fakat her zaman geçerli olmaz, çünkü her yerde tertip alınamaz. 1812 Seferi'nin başlangıcında Rus ordusu, Fransız ordusu karşısında çekilmeye başlayınca ülkesinin büyük boyutlarının her yerine egemen olduğu ve her gittiği yerde geniş arazi bulduğu için, tabii tüm Rusya'yı kendi harekât üssü olarak görmüştü. Bu görüş hayal değildi; nitekim daha sonra diğer Rus orduları çeşitli yönlerden Fransızlara karşı harekete geçince bunun gerçek olduğu görüldü; yalnız Rus ordusunun üsleri bütün sefer boyunca hep aynı büyüklükte kalmamış; aksine esas itibariyle orduya ve ordudan geriye doğru yapılan ulaştırmanın gerçekleştiği caddelerle sınırlanmıştır. Bu sınırlılık, Rus ordusunun Smolensk'te üç gün savaştıktan sonra Moskova'dan başka yöne doğru çekilmesini ve düşmanı Moskova'dan çıkarmak için –önerildiği gibi– birdenbire Kaluga'ya dönmesini engellemiştir. Böylece bir yön değişikliği, ancak çok önceden düşünülmüş olsaydı mümkün olabilirdi.

Üsse bağımlılığın ordunun büyüklüğüyle yoğun ve yaygın bir şekilde arttığını söyledik ki, bu da doğaldır. Ordu bir ağaca benzer; yaşam gücünü üzerinde büyüdüğü topraktan alır; küçükse, sadece bir fundaysa kolayca bir yerden alınıp başka bir yere dikilebilir; ama büyüdükçe bu daima güçleşir. Küçük bir topluluğun da can damarları vardır; fakat bu topluluk, sayıca büyük bir ordu değilse bulunduğu yerde kolayca kök salar. O halde üssün girişimler üzerindeki

etkisi söz konusu olunca bütün düşünceler, temelde daima ordunun büyüklüğünü ölçü olarak almış olmalıdır.

Ayrıca, o andaki ihtiyacın giderilmesi için beslenmenin, birliğin varlığının uzun süre korunması için bütünlemenin önemli olması eşyanın doğası gereğidir; çünkü bütünleme ancak belirli kaynaklardan gelir; beslenme ise çeşitli şekillerde sağlanabilir. Bu nokta, üssün girişimler üzerindeki etkisini tekrar ve daha yakından belli etmektedir.

Ne kadar büyük olursa olsun bu etkinin kendisini gösterebilmesi için çok zaman geçmesi gerektiği ve bu süre içinde neler olabileceğinin daima belirsiz olduğu, asla unutulmamalıdır. O halde harekât üssünün değeri, bir girişimin seçimini nadiren baştan itibaren kesin şekilde etkiler; ancak imkan dahilinde olmayan şeyler istendiğinde kesin şekilde etkili olur. Bu bakımdan ortaya çıkabilecek güçlükler, diğer etkin çarelerle birlikte ele alınmalı ve karşılaştırılmalıdır; çoğu kez bu engeller, kesin zaferin gücü karşısında tamamen ortadan kalkarlar.

Onaltıncı Bölüm
İRTİBAT VE MUVASALA HATLARI
(İkmal ve Ulaştırma Yolları)

Bir ordunun bulunduğu yerden beslenme ve bütünleme kaynaklarının topluca bulunduğu ve normal olarak ordunun geri çekilme noktası olarak da seçilen yere giden yollar, iki anlam taşır: Birincisi, bu yollar, silahlı kuvvetlerin devamlı beslenme yollarıdır; ikincisi, çekilme yollarıdır.

Bugünkü iaşe tarzına göre bu yolları dikkate almadan esas itibariyle bulunduğu bölgeden beslenen bir ordunun bile üssüyle bir bütün olarak düşünülmesi gerektiğini bir önceki bölümde söyledik. İrtibat ve ulaşım yolları bir bütüne dahildir; üs ile ordu arasındaki bağlantıyı sağlarlar ve daha çok can damarları olarak düşünülürler. Her türlü ulaştırma, cephane nakliyatı, ileri-geri giden müfrezeler, postalar ve haberciler, hastaneler ve depolar, cephane stokları, idari makamlar, bu yolları devamlı olarak kullanan ve değerleri bakımından ordu için kesin önem taşıyan şeylerdir.

O halde bu yaşam kanalları ne devamlı olarak kesilmeli ne de uzun ve yorucu olmalıdır; çünkü uzun yollarda kuvvetin bir kısmı daima kaybolur ve bunun sonucunda ordu güçsüz kalır.

İkinci anlamda, yani geri çekilme yolları olarak bu yollar, özellikle ordunun stratejik çekilmesinde kullanılırlar.

Her iki anlamda da bu yolların değerini uzunlukları, sayıları, durumları, yani genel yönleri ve ordunun civarındaki yönleri, yol olarak nitelikleri, zeminin güçlüğü, yol civarındaki halkın durumu

ve mizacı, nihayet bu yolların kaleler ya da arazi engelleriyle örtülmesi belirler.

Fakat bir ordunun bulunduğu yerden yaşam ve güç kaynaklarına giden bütün caddeler ve yollar, onun asıl irtibat ve ulaşım yollarına dahil değildir. Bunlar, elbette bu amaçla da kullanılabilir ve irtibat ve muvasala sisteminin bir desteği olarak mütalaa edilirler; fakat asıl sistem, sırf bu amaçla donatılmış olan yollarla sınırlıdır. Yalnız depolar, hastaneler, menziller, postanelerle donatılmış, komutanları atanmış, jandarmaları ve mürettebatı güzergâh boyunca dağıtılmış olan yollar, gerçek bağlantı ve ulaşım yolları olarak kabul edilebilirler. Ama burada kendi ordumuzla düşman ordusu arasında çok önemli ve çoğu kez gözden kaçan bir fark vardır, kendi ülkesinde bulunan ordu, gerçi donatılmış bağlantı ve ulaşım yollarına sahiptir, ama gerektiğinde bu yollardan ayrılabilir ve var olan herhangi bir başka yolu seçebilir; çünkü her yerde kendi evindedir; her yerde kendi makamları vardır ve her yerde iyi kabul görür. Yani diğer caddeler pek iyi olmasalar ve ordunun hal ve şartlarına pek uygun düşmeseler de seçilmeleri tamamen imkansız değildir; o halde ordu, kuşatma ve çevirmeyi gerekli gördüğü zaman bunu imkansız olarak değerlendirmeyecektir. Buna karşın düşman arazisindeki ordu, kural olarak ancak üzerinde ilerlediği yolları irtibat ve muvasala hatları olarak kabul edebilir ve burada küçük, pek göze çarpmayan nedenlerin etkisiyle büyük farklılık meydana gelir. Düşman arazisinde ilerleyen ordu, irtibat ve muvasala sistemini meydana getiren önleri, ileri harekât sırasında kendi koruması altına alır ve bu sırada ordunun baskı, korku ve endişe yaratan varlığıyla ülke halkının gözünde bu önlemlerin değiştirilemez bir zorunluluk olduğu izlenimini yaratarak, savaşın genel kötülüğünü yumuşatabilir. Ara sıra geride bırakılan küçük müfrezeler, bütünü destekler ve ayakta tutar. Buna karşın, levazım amirleri, menzil komutanları, jandarmalar, küçük karakollar ve diğer düzenleyici mekanizmalar ordunun henüz gelmediği uzak yollara gönderilmek istenirse, yerli halk bu teşkilatı –tamamen haklı olarak– kurtulabileceği bir yük olarak görecek ve eğer kesin yenilgiler ve felaketler düşman ülkesini paniğe kaptırmamışsa bu memurlara düşmanca davranılacak, canlarına kastedilecektir. Demek ki, yeni caddeleri kontrol altına

almak için her şeyden önce normalden fazla işgal kuvvetine ihtiyaç duyulacaktır; çünkü, halkın bu işgal kuvvetlerine direnme tehlikesi daima varolacaktır. Kısacası, düşman topraklarında ilerleyen ordu, her türlü itaat mekanizmasından yoksundur; yetkili makamlarını ancak silah zoruyla yerlerine oturtmak zorundadır; bunu her yerde kurban vermeden, güçlüklerle karşılaşmadan, bir anda yapamaz. Bundan düşman topraklarındaki bir ordunun, kendi ülkesindeki gibi irtibat ve ulaşım sistemini değiştirerek, bir üsten diğerine sık sık geçemeyeceği, genellikle hareketlerinin çok sınırlı, kuşatmalara karşı çok hassas olacağı sonucu çıkar.

Fakat, kendi yurdundan itibaren irtibat ve ulaşım yollarının seçimi ve donatımı da sınırlayıcı birtakım kayıt ve şartlara bağlıdır. Bunların ille de büyük caddeler olması gerekmez; fakat caddeler ne kadar büyük olursa, ne kadar kalabalık ve varlıklı kentlerden geçerse, ne kadar tahkimli yerler tarafından korunursa, birçok bakımdan o kadar iyi olur. Su yolu olarak nehirlerin ve geçiş noktası olarak köprülerin de bu seçim de büyük rolü vardır. O halde bu nedenler yüzünden irtibat ve ulaşım yollarının durumu ve dolayısıyla da bir ordunun taarruzda izleyeceği yol, belli bir noktaya kadar serbest seçimle belirlenir; ama kesin durum, coğrafi koşullara bağlıdır.

Yukarıda söylenen noktaların hepsinin toplamı, bir ordunun üssü ile olan irtibatını kuvvetlendirir veya zayıflatır ve bu sonuç, düşman ordusunun aynı konuda sahip olduğu olanaklarla kıyaslandığında iki ordudan hangisinin, diğer ordunun irtibat ve ulaşım hatlarını, hatta geri çekilme yollarını kesebilecek, yani alışılmış savaş sanatı deyimiyle diğer orduyu çevirebilecek durumda olduğu belli olur. Moral ya da fiziki üstünlük bir tarafa bırakılacak olursa, irtibat ve ulaşım bakımından düşmana üstün olan, bunu etkin olarak yapacaktır; çünkü, aksi takdirde karşı taraf misillemeyle en kısa yoldan güvenliğini sağlar.

Caddelerin çifte önemi olduğuna göre bu çevirmelerin de çifte amacı olabilir, ya ordunun zayıflaması, güçten düşmesi ve bu suretle çekilmeye zorlanması için irtibat ve muvasala yolları tahrip edilir veya kesilir, yahut da düşmanın kendiliğinden çekilme kararı vermesi istenir.

İlk amaçla ilgili olarak, şimdiki iaşe sisteminde bir anlık kesintinin nadiren hissedilebilir olduğunu, bazı önemsiz kayıpların yerine konulması için çoğu kez belirli bir zamanın yeterli olduğunu belirtmek isteriz. Suni iaşe sisteminde binlerce un arabasının ileri geri gidip geldiği günlerde münferit bir kanat girişimi kesin bir darbe indirebiliyordu; ama şimdi başarılı olsa da hiçbir etki yapamaz; çünkü en fazla bir ulaştırma kolunu yok eder; bu da kısmi bir zayıflamaya neden olur, ama geri çekilmeyi gerekli kılmaz.

Bunun sonucu, kitaplarda yaşayan moda olarak yer alan kanat girişimlerinin şimdi fazla pratik görünmemesidir ve müsait olmayan durumlarda çok uzun irtibat ve muvasala yollarını, ancak silahlı halkın hücumlarının, her an ve her yerde tehlikeye sokabileceği söylenebilir.

Geri çekilmenin kesilmesine gelince, son tecrübeler, iyi eğitilmiş birlikler ve atak komutanlarda yakalamanın delip girmekten daha güç olduğuna dikkatimizi çekmiş olduğu için, dar ve tehdit altındaki çekilme yollarının tehlikesi, bu bakımdan fazla abartılmamalıdır.

Uzun irtibat ve ulaşım yollarının kısaltılması ve emniyet altına alınması çareleri çok kısıtlıdır. Tutulan mevziin yakınındaki ve geriye giden yolların üzerindeki kalelerin zaptı ya da –ülkede kale yoksa– uygun yerlerin tahkimi, yerli halka iyi muamele edilmesi, askeri yollar üzerinde sıkı disiplin, kırsal bölgede iyi polis teşkilatı kurulması, yolların onarılması kötülükleri azaltan, ama tabii tamamen kaldıramayan önlemlerdir.

Onyedinci Bölüm
ÇEVRE VE ZEMİN

Bu konunun başka bir yönünü oluşturan iaşe imkanları tamamen bir yana bırakılacak olursa çevre ve zeminin savaş faaliyetleriyle çok yakın ve hiç eksik olmayan bir ilişkisi vardır; yani çevre ve zemin muharebe üzerinde –hem cereyanı hem de hazırlanması ve yararlanması bakımından– kesin bir etki yapar. Çevre ve zemini, bu ilişki içinde, yani Fransızca *"ter rain"* (muharebe alanı arazisi) deyiminin tam karşılığı olarak düşündük.

Çevre ve zeminin etkisi daha çok taktik alandadır, stratejide yalnız sonuçları görülür; dağda gerçekleşen bir muharebeden tamamen farklıdır.

Fakat saldırıyı savunmadan ayırt etmediğimiz ve her ikisini daha yakından incelemediğimiz sürece muharebe alanı arazisini de etkileriyle incelemeliyiz; dolayısıyla burada arazinin genel karakteri üzerinde durmak zorundayız. Çevre ve zemin üç niteliğiyle savaş faaliyetleri üzerinde etkili olur: Geçişe engel olarak, görüşe engel olarak ve düşman ateşine karşı örtü olarak. Diğer bütün hususlar bu üç niteliğe indirgenebilir.

Çevrenin bu üç etkisinin savaşı daha çeşitli, daha karmaşık ve sanatkârane hale getirdiği tartışma götürmez; çünkü zaten karmaşık olan işin içine açıkça büyük bir unsur daha girmektedir.

Mükemmel ve tamamen açık bir ova kavramı, yani tamamen etkisiz bir zemin gerçekte ancak çok küçük müfrezeler ve kısa bir süre için söz konusu olabilir. Daha büyük müfrezelerde ve daha uzun sürede işin içine zeminin durumu da karışır; tüm orduya

gelince, zemin ancak münferit bir an için harekâta etki yapmayabilir; örneğin, çevrenin etkilemediği meydan muharebesi hemen hiç düşünülemez.

Öyleyse etki daima mevcuttur; ama ülkenin doğasına göre tabii kuvvetli ya da zayıftır.

Doğal görünümlerin çokluğunu göz önünde tutunca çevrenin, düz ve açık ova kavramından başlıca üç şekilde ayrıldığını anlarız: Birincisi, zeminin şekliyle; yani yükseklikler ve derinliklerle; ikincisi, doğal görünümler olarak ormanlar, bataklıklar ve göllerle; nihayet üçüncüsü, kültürün meydana getirdikleriyle. Bunların üçünde de çevrenin savaş eylemi üzerindeki etkisi artar. Bu üç özelliği, belirli bir yere kadar izlersek dağlık araziyi, az işlenmiş araziyi, orman ve bataklıklarla kaplı araziyi ve çok etkili araziyi görürüz. O halde her üç durumda da savaş bunların yüzünden daha karmaşık ve daha sanatkârane bir hal alır.

Tarıma gelince, tabii tarının her türü aynı kuvvette etki yapamaz; Flander'da, Holstein'de ve diğer bölgelerde kullanılan şekil en etkilisidir; buralarda kırsal kesim, birçok hendekler, çitler, çalılar ve bentlerle kesilmiş, evler ve küçük fundalıklar etrafa serpiştirilmiştir.

O halde düz ve orta derecede etkili bir arazide savaşın sevk ve idaresi en kolaydır. Fakat bu, çok genel bir ifadedir ve savunmanın arazi engellerinden yararlanmasını hiç dikkate almadığımız durumda geçerlidir.

Yani üç arazi türünün her biri üç şekilde etki yapar: Geçişe engel olarak, görüşe engel olarak ve örtü olarak; tabii her biri kendi türüne göre.

Ormanlarla kaplı bir arazide görüş engeli, dağlık arazide geçiş engeli etkilidir; çok etkili bir arazide her ikisi de orta derecededir.

Geçişin olağanüstü güçlülüğü ve görüşün tamamen ortadan kalkması, her türlü geçiş imkanının kullanılmasına izin vermediğinden çok ormanlık bir arazide zeminin büyük bir kesimi belli bir ölçüde hareket olanağından yoksun bırakacağı için, böyle bir arazide harekât, bir yandan basitleşirken diğer yandan çok güçleşir. Bu nedenle böyle bir arazide kuvvetlerin hepsini muharebe için bir araya toplamak güçse de dağlık ve çok kesik arazide normal olarak yapılan şekilde çok bölünmek de doğru değildir; kısacası; böyle bir arazide bölünme kaçınılmazdır; ama fazla büyük olmamalıdır.

Dağlarda geçiş engeli egemendir ve iki şekilde etki yapar; yani ya hiçbir yerinden geçilemez ya da geçilebilen yerlerde çok yavaş ve büyük çabalarla hareket etmek zorunda kalınır. Bu nedenle dağlarda bütün hareketlerin hızı çok azalır ve etkisi çok zaman ister. Fakat dağlık arazinin diğerlerinden üstünlüğü, bir noktanın diğerinden yüksek oluşudur. Bir sonraki bölümde yüksekliklerden ayrıca söz edeceğiz; burada sadece, dağlık arazide kuvvetlerin çok bölünmesine neden olan bu özelliğe işaret etmek istiyoruz; çünkü noktalar sadece tek başlarına önemli değildirler; aksine diğerleri üzerinde yaptıkları etkiler bakımından da önemlidirler.

Daha önce de söylemiş olduğumuz gibi çevre ve zeminin üç etkisi, fazla aşırılığa kaçınca başkomutanın başarı üzerindeki etkisi çok azalırken, sıradan ere kadar astların gücü önem kazanır. Bölünme ne kadar büyükse, görüş ne kadar olanaksızsa, hareketlerin o kadar bağımız olacağı kendiliğinden anlaşılır. Gerçi büyük bölünmelerde harekâtın çeşitliliği ve çok yanlılığı zekanın etkisini artırır ve başkomutan daha büyük bir gözetim gösterebilir; ama burada da evvelce söylemiş olduğumuz bir konuya tekrar değinmek zorundayız. Şöyle ki: savaşta tekil başarıların toplamı, bu başarıları birbirine bağlayan şekilden daha kesindir; şimdiki gözlemimizi son sınırına kadar götürür ve her askerin tek başına bir meydan muharebesi verdiği çok geniş avcı hattına yayılmış bir ordu düşünecek olursak, burada münferit zaferlerin birbiriyle bağlantılı şeklinden çok, toplamı söz konusu olacaktır; çünkü iyi kombinasyonların etkisi ancak olumlu başarılara dayanabilir, olumsuzlara değil. O halde bu durumda her şeyi bireylerin cesareti, becerisi ve morali belirleyecektir. Ancak orduların aynı değerde ya da her iki orduyu oluşturanların niteliklerinin dengede olduğu yerlerde başkomutanın yeteneği ve ileri görüşü kesin sonucu tayin edebilir. Bunun sonucu, cesaret ve beceriklilik pek üstün olmasa da, erlerin moralinin daima çok yüksek olduğu ulusal savaşlar ve halk orduları vb.dir; halk orduları, kuvvetlerin çok dağılması halinde, yani çok kesik arazide üstünlük kazanır; ama ancak böyle bir arazide dayanabilirler; çünkü oldukça büyük birliklerde muhakkak bulunması lazım gelen bütün nitelikler ve meziyetler bu kuvvetlerde yoktur.

Silahlı kuvvetin tabiatı da bir aşırı uçtan diğerine doğru yavaş

yavaş kademelenir[17]; çünkü kendi ülkesini savunmak bir orduya –bu ordu tamamen devamlı ordu da olsa– biraz ulusal özellik kazandırır ve bu durumda ordu, dağınık harekâta daha uygun bir hal alır.

Şimdi, bir ordu bu özelliklerden ne kadar uzaklaşırsa, bu özellikler düşmanda ne kadar kuvvetliyse tekil harekâttan o kadar çok korkacak ve kesik araziden kaçınacaktır; ancak kesik araziden kaçınmak nadiren kendi elindedir; ordunun harekât alanı bir eşya gibi çeşitli denemelerle seçilemez ve bu nedenle doğaları gereği çıkarlarını büyük birliklerin birleşmesinde gören orduların, çoğu kez çevrenin doğasına karşın bu sistemi olabildiğince uygulamak için bütün sanatlarını gösterdiklerine tanık oluyoruz. Bu arada yetersiz ve güç beslenme, kötü yerleşim şartları, muharebede her yandan gelen hücumlar gibi diğer sakıncaları da hesaba katmak zorundadırlar; kendilerini tamamen özel tercihlerine kaptırmaları bile büyük bir sakınca olabilir.

Askeri kuvvetlerin toplanması ve dağılması konusunda birbirine ters düşen iki eğilim, silahlı kuvvetlerin tabiatı bunlardan hangisine dönük ise ona göre gerçekleşir; fakat, toplanmadan yana olan bir ordu da başarıyı daima dağınık etkiden beklemeyebilir. Fransızlar da İspanya'da kuvvetlerini bölmek zorunda kalmışlardı; İspanyalılar ise bir halk ayaklanmasıyla topraklarını savunurken kuvvetlerinin bir bölümünü büyük meydan muharebesi alanlarında denemek durumuna düşmüşlerdi.

Çevre ve zeminin, silahlı kuvvetlerin genel ve özellikle politik niteliklerine yaptığı etkiden sonra gelen en önemli etkisi, sınıfların oranı üzerindeki etkisidir.

Nedeni ister dağ, ister orman, ister yerleşim bölgesi olsun, geçilmesi çok güç olan bir yerde fazla süvari kullanmanın yararsızlığı kendiliğinden anlaşılmaktadır; çok ormanlık bölgelerde topçu için de aynı şey söz konusudur; yararlanacak yer, geçilecek yol, atlar için yem bulunmayabilir. Bu sınıflar için meskun yerlerin sakıncası daha azdır; en az sakıncalı olan ise dağlardır. Her ikisi de ateşe karşı örtü oluşturur ve daha çok ateşle etki yapan sınıflar için uygun değildirler; her ikisi de her yerden geçen piyadeye imkan

(17) "Bir aşırı uçtan diğerine" deyimiyle yazar, ücretli askerlerden oluşan meslek ordularından yükümlülük usulüne dayanan ulusal ordulara geçişi kastediyor olmalı. (ç.n.)

sağlar, hantal topu sık sık şaşırtırlar; ama her ikisi de çok sayıda topçu kullanmak için yeterli alandan hiçbir zaman tamamen yoksun değildirler ve dağlarda topçunun büyük bir çıkarı vardır ki, o da düşmanın yavaş hareketinin topçunun etkisini artırmasıdır.

Fakat piyadenin her türlü güç arazide diğer sınıflara kesinlikle üstün olduğu ve bu tür arazide sayısının normal oranın çok üstüne çıkabileceği kuşku götürmez.

Onsekizinci Bölüm
YÜKSEKLİKLER

"Hükmetmek" sözcüğünün savaş sanatında kendine özgü büyüleyici bir anlamı vardır ve çevrenin silahlı kuvvetlerin kullanılmasına yaptığı etkinin büyük bir bölümü, belki de yarısından fazlası, gerçekten de bu unsura aittir. Örneğin hakim mevziler, kilit noktaları, stratejik manevralar gibi savaş biliminin bazı kutsal kavramlarının kökleri buradadır. Konuyu, bir bilimsel incelemenin ayrıntılarına girmeden yapılabileceği kadar dikkatle incelemek ve doğru ile yanlışı, gerçek ile abartmayı gözden geçirmek istiyoruz.

Aşağıdan yukarıya doğru yapılan her fiziki kuvvet gösterisi, yukarıdan aşağıya doğru yapılandan daha güçtür; muharebede de bunun böyle olması gayet normaldir ve bunun üç ana nedeni vardır. Birincisi, her yükseklik bir yaklaşma engeli olarak kabul edilir; ikincisi, yukarıdan aşağıya doğru atışta gerçi menzil uzamazsa da, bütün geometrik koşullar dikkate alınınca, isabetin aşağıdan yukarıya doğru atıştakinden daha iyi olduğu görülür; üçüncüsü, yukarıda daha iyi görüş imkanı vardır. Bunların hepsinin muharebede nasıl birleşeceği burada bizi ilgilendirmiyor; biz sadece taktiğin yüksekte bulunmaktan sağladığı avantajları bir araya topluyor ve bu toplamı ilk stratejik avantaj olarak düşünüyoruz.

Fakat ilk ve sonuncu avantaj, stratejide de söz konusudur; çünkü stratejide de taktikteki kadar yürürün ve gözetlenir; yukarıda bulunan aşağıdaki için bir yaklaşma engeli olduğuna göre bu birinci ve bundan çıkan daha iyi görüş olanağı da stratejinin kazanabileceği ikinci avantajdır.

Hükmetme, yükseklik, tahakküm altında bulundurmanın gücü bu unsurlardan meydana gelmektedir; bir dağ yamacında bulunan ve düşmanına tepeden bakan birinin üstünlük ve kendine güven duygusu ile aşağıda bulunan birinin zayıflık ve endişe duyguları bu kaynaklardan doğar. Belki de bu toplam etki, olması gerekenden çok fazladır, çünkü yüksekliğin avantajları, bu avantajları değiştiren hal ve şartların değerlerinin yitirilmesine yol açarlar. Yani, belki de gerçeği aşmaktadırlar; bu durumda hayal gücünün bu etkisi, yüksekliğin etkisini kuvvetlendiren yeni bir unsur olarak mütalaa edilmelidir.

Bununla beraber, kolay hareket avantajı mutlak ve her zaman yukarıda bulunanın lehine değildir. Ancak aşağıda bulunan yukarı doğru harekete geçince lehte bir durum ortaya çıkar; taraflar arasında geniş bir vadi bulunuyorsa yüksekte bulunan için lehte bir durum yoktur ve hatta taraflar vadide karşılaşmak isterlerse, durum aşağıda bulunanın lehinedir (örneğin Hohenfriedberg Meydan Muharebesi). Aynı şekilde görüş de kendi açısından büyük sınırlamalar doğurmaktadır: Aşağıdaki çok ormanlık bölge ve çoğu kez üzerinde bulunulan dağ kütlesinin bizzat kendisi görüşü büyük ölçüde engeller. Harita üzerinden seçilen yüksek mevzilerin sağlayacağı avantajların arazide boşu boşuna arandığı sayılamayacak kadar çok durum vardır; çoğu kez bütün karşıt dezavantajlara düşüldüğüne inanılır. Ancak bu sınırlamalar ve koşullar, yüksekte bulunanın savunmada ve taarruzda sahip olduğu üstünlüğü ortadan kaldırmaz; bunun her ikisinde de nasıl olduğu birkaç sözcükle açıklamak istiyoruz

Yüksekliğin daha büyük taktik güç, daha güç yaklaşma ve daha iyi görüş olan üç stratejik yararından ilk ikisi özellikle savunanın payına düşer; çünkü hareket halinde olan bunlardan yararlanamaz, duran yararlanır; ama üçüncü yararı saldıran da savunan kadar iyi kullanabilir.

Bundan yüksekliğin savunan için ne kadar önemli olduğu sonucu çıkar ve yükseklik kesin bir şekilde ancak dağ mevzilerinde elde edildiğinden, savunan için dağ mevzilerini tercih etmenin önemi kendiliğinden anlaşılır. Fakat başka hal ve şartlar yüzünden bunun nasıl değiştiği "Dağlarda Savunma" bölümünde anlatılacaktır.

Aslında yükseklik denince sadece tek bir noktanın mı, örneğin bir mevziin mi söz konusu olduğunun araştırılması gerekir; çünkü tek bir nokta söz konusu olduğu takdirde stratejik avantajlar, taktik bakımından yararlı bir tek muharebenin içinde kaybolur gider; ama önemli bir arazi şeridi, örneğin tüm bir eyalet, birçok yürüyüşler yapabilecek ve daima öndeki araziden yüksekte kalınacak genel hattı bölümlerinin yamaçları gibi eğik bir düzlük olarak düşünülecek olursa stratejik avantajlar çıkar; çünkü yüksekliğin bu avantajından yalnız kuvvetlerin bir muharebede birleştirilmesinde değil, birçok muharebelerin birbiriyle birleştirilmesinde de yararlanılır. Savunma da böyle olur.

Taarruza gelince, yüksekliğin savunmada yararlanılan avantajlarından bir dereceye kadar taarruz da yararlanılır; bunun nedeni de stratejik taarruzun taktik taarruz gibi tek bir eylemden ibaret olmamasıdır. Stratejik taarruzun ilerleyişi, bir dişli mekanizmanın devamlı hareketi değildir; aksine kısa ya da uzun duraklamalardan sonraki tekil yürüyüşlerden meydana gelir ve duraklamalarda o da, düşmanı gibi savunmada bulunur.

Yüksekliğin aktif etkisi, savunmada olduğu gibi taarruzda da daha iyi görüşün sağladığı avantajdan doğar; bu etki üzerinde biraz daha durup düşünmek zorundayız; bu birliklerle etkili olabilme kolaylığıdır. Çünkü kuvvetin tümünün bu yüksekte bulunan mevziden sağladığı avantajı, ast birlikler de sağlar; zaten büyük ya da küçük birlik bu avantaja sahip olmasa bile daha kuvvetlidir ve mevziini, mahkum bir mevzidekinden daha az tehlikeyle tutar. Bu tür büyük birliklerden ne gibi faydalar sağlanacağı başka bir konunun kapsamına girer.

Düşmanla ilişkimizde yüksekliğin sağladığı avantaj diğer coğrafi avantajlarla birleşecek olursa, düşman diğer nedenler yüzünden de hareketlerinin sınırlandığını görür; örneğin büyük bir nehrin yakınında bulunan düşmanın durumu çok sakıncalı olabilir; düşman kısa zamanda bu sakıncadan kendini kurtaramaz. Hiçbir ordu, vadiyi oluşturan dağlardan birinin kenarını elinde bulundurmadan büyük bir nehrin vadisinde tutunacak durumda değildir.

Böylece yükseklik gerçekten egemen olabilmeyi sağlamaktadır ve bu düşüncenin gerçekliği hiçbir şekilde inkar edilemez. Ama bu,

yükseklik ve inişin doğasına dayandıkları sürece hakim arazi, örtülü mevzi, ülkenin kilidi gibi deyimlerin çoğu kez sağlıklı çekirdekten yoksun içi boş kabuklar olmasını engellemez. Savaş kombinasyonlarının genel görünümüne çeşni katmak için öncelikle teorinin bu zarif unsurlarına uyulur; bunlar, bilgin askerlerin en sevdiği konudur; stratejinin sırlarını bilenlerin büyülü değneği haline gelmiştir ve bu düşünce oyununun bütün yararsızlığı, tecrübenin bütün çelişkisi, yazarları ve okurları dipsiz fıçıya su doldurmaktan başka bir şey yapmadıklarına inandırmaya yetmemiştir. Koşullar, konunun bizzat kendisi, araçlar ise tali unsur olarak kabul edilmiştir. Böylece bir bölge ve mevziin tutulması, bir kuvvet gösterisi, bir darbe ya da bir itiş gibi kabul edilmiştir; bizzat bölge ve mevzi ise, aslında kolun kaldırılmasından, ölü bir araçtan, belirli bir şeye dayanan basit bir özellikten, değersiz artı veya eksi işaretinden başka bir şey olmamasına rağmen, gerçek bir önem verilmektedir: Bu darbe, bu itiş, bu nesne, bu önem zaferle sonuçlanan muharebedir; yalnız bu gerçek sayılır; yalnız bu hesaba katılır; kitaplardaki muhakemelerde ve sahradaki hareketlerde de daima bu göz önünde tutulmalıdır.

Yani, kesin sonucu eğer başarılı muharebelerin sayısı ve ağırlığı belirliyorsa, bu takdirde ilk önce iki ordunun ve komutanlarının durumlarının inceleneceği ve bölgenin etkisinin oynayacağı rolün ancak ikinci derecede olabileceği açıktır.

Altıncı Kitap
SAVUNMA

Birinci Bölüm
TAARRUZ VE SAVUNMA

1. Savunma Kavramı

Savunma nedir? Bir darbenin def (savuşturulması) ve tart edilmesidir (kovulması). O halde ayırıcı niteliği nedir? Bu darbenin beklenmesidir. Bu nitelik, her seferinde hareketi savunucu harekete dönüştürür ve savaşta savunma, sadece bu niteliğiyle saldırıdan ayırt edilebilmektedir. Fakat yalnız bir taraf savaşı sevk ve idare etmiş olacağından mutlak bir savunma, savaş kavramına tamamen ters düşer; bu nedenle de savaşta savunma sadece nispi olabilir ve dolayısıyla bu ayırt edici nitelik yalnız topyekün anlamda kullanılır; savaşın bütün bölümlerini kapsamaz. Eğer düşmanın hamlesini, hücumunu bekliyorsak kısmi bir muharebe savunucudur; eğer saldırıyı, yani düşmanın ateşimiz altında mevziimizin önüne gelmesini bekliyorsak bu bir meydan muharebesidir; eğer düşmanın savaş alanımıza girmesini bekliyorsak bu bir seferdir. Bütün bu hallerde bekleme ve def ve tart niteliği, savaş kavramıyla çelişmeksizin toplam kavrama ait olur; çünkü hamle süngülerimize karşı, taarruz mevzilerimize ve savaş alanımıza karşı beklenmektedir. Fakat gerçekten savaşan taraf da kendi darbesini düşmana indirmek zorunda olduğundan, taarruzun bu türü savunma savaşlarında bir dereceye kadar savunma ismi altında cereyan eder; diğer bir deyişle

yararlandığımız bir taarruzi hareket, mevzi ve savaş alanı kavramlarına girer. O halde, savunucu bir seferde saldırı darbesi indirebilir; bir savunma muharebesinde münferit tümenler saldırı amaçlı kullanılabilir; nihayet düşman hücumuna karşı bir tertiplenmede bile düşmana. taarruzi mermiler de gönderilir o halde savaşın savunucu şekli doğrudan doğruya bir kalkan değildir; aksine ustalıkla darbelerle oluşturulan bir kalkandır.

2. Savunmanın Yararları

Savunmanın amacı nedir? Korumaktır. Korumak, kazanmaktan daha kolaydır. Bundan, eşit koşullar altında savunmanın taarruzdan kolay olduğu sonucu çıkar. Peki, korumanın ve saklamanın daha büyük kolaylığı nereden geliyor? Yararlanmadan boşu boşuna geçirilen bütün zamanın terazide savunan tarafın kefesine girmesinden ileri gelir. Savunan, ekmediği yerde biçmektedir. Hatalı görüş, korku ve tembellik yüzünden taarruzun her ihmali, savunanın yararına olur. Bu yarar, Prusya Devleti'ni Yedi Yıl Savaşı'nda birkaç kez batmaktan kurtardı. Savunmanın kavram ve amaçtan çıkan bu yararı, bütün savunmaların doğasında bulunmakta ve günlük hayatta, özellikle savaşa benzeyen hukuki ilişkilerde Latin atasözü "*beati sunt possidenntes*" (ne mutlu ki, ona sahip olanlara) ile ifade edilmektedir. Savunmanın öncelikle yararlandığı bir diğer özellik de sadece savaşın doğasından gelen arazi durumunun sağladığı korumadır.

Bu genel kavramları saptadıktan sonra konuya daha fazla girebiliriz.

Eğer inisiyatifi düşmana bırakmışsak ve düşmanın cephemizde görünmesini bekliyorsak, büyük küçük her muharebe taktik bakımından bir savunma muharebesidir. Bu andan itibaren, savunmanın sözü geçen iki yararını, yani beklemenin ve arazinin sağladığı yararı kaybetmeksizin, bütün saldırı olanaklarından yararlanabiliriz. Stratejide ilk önce muharebenin yerini sefer ve mevziin yerini savaş alanı alır; ama sonra seferin yerini tüm savaş, savaş alanının yerini tüm ülke almakta ve her iki halde de savunma, taktikte ne ise öyle kalmaktadır.

Savunmanın taarruzdan daha kolay olduğu genel olarak söylenmişti ama, savunmanın "koruma" gibi olumsuz, taarruzun ise

"zapt etmek" gibi olumlu bir amacı olduğundan ve zapt etme, saldıranın savaş imkanlarını artırdığından, koruma ise savunanın imkanlarını artırmadığından, daha açık ifade edebilmek için savaşın savunucu şekli, aslında taarruzdan daha kuvvetlidir demek gerekiyor. Biz de bu sonuca ulaşmak istiyorduk; çünkü tamamen meselenin tabiatında da bulunsa ve tecrübeyle bin defa onaylanmış da olsa konu, egemen fikre tamamen ters düşebilmektedir kavramların sathi yazarlar tarafından nasıl karıştırılabileceğinin bir ispatıdır.

Savunma savaşın daha güçlü bir şekli olduğuna, ama olumsuz bir amaca sahip bulunduğuna göre, zayıf tarafın ancak muhtaç olduğu sürece bundan yararlanması, yeterince kuvvetlenir kuvvetlenmez savunmayı terk ederek, olumlu amaca yönelmesi gerektiği sonucu çıkmaktadır. Savunmanın yardımıyla muzaffer olunacağı ve doğal olarak elverişli bir kuvvet oranı sağlanacağı için savaşın normal akışının da savunma ile başlayıp saldırıyla bitmesi gerekir. Savunmanın pasifliğini genel anlamda değil de daha kapsamlı olarak anladığımızda, nasıl savaş kavramıyla çelişkiye düşülüyorsa, savunmanın son amacını dikkate almadığımızda da aynı şekilde savaş kavramıyla çelişkiye düşülmüş olur. Başka bir deyişle: Zaferinden sadece düşman saldırısını savuşturmak ve kovmak için yararlanan, karşı saldırıyı hiç düşünmeyen bir savaş, bütün kurallarında mutlak bir savunmanın (pasifliğin) egemen olduğu bir meydan muharebesi kadar saçma olur.

Bu genel görünüşün doğruluğuna karşı, savunmanın son hedefinde de savunmada kaldığı, saldırgan bir tepkinin düşünülmediği savaşlardan pek çok örnek verilebilirse de bu ancak, burada genel bir düşünceden söz edildiği ve karışık örneklerin hepsinin taarruzi tepki imkanının henüz ele geçirilmediği hallere ait olduğu unutulunca yapılabilir.

Örneğin Yedi Yıl Savaşları'nda, en azından bu savaşın son üç yılında Büyük Friedrich, bir taarruz düşünmemişti; hatta biz, bu savaşta onun bütün taarruzlarını sadece daha iyi bir savunma vasıtası olarak kabul ettiğini sanıyoruz; onu, genel durumu buna zorlamıştı ve bir başkomutanın, durumunun gerektirdiği şeyi göz önünde tutması da doğaldır. Bu savunma örneği, temelinde Avusturya'ya karşı bir taarruzi tepki fikri bulunduğu düşünülmeden

değerlendirilemez ve bu taarruz için uygun anın o zamana kadar gelmemiş olduğu söylenebilir. Bu düşüncenin bu örnekte de gerçek olduğunu barış gösterdi; kendi güçleriyle Kral'ın yeteneğini dengeleyecek durumda olmadıkları, herhalde çabalarının o güne kadarkinden daha büyük olacağı düşüncesinden ve çabalarının gevşemesi halinde daha çok toprak kaybedecekleri korkusundan başka ne Avusturyalıları barışa zorlamış olabilir? Ve gerçekten de Rusya, İsveç ve diğer Alman ordularının kuvvetlerini meşgul etmemeleri halinde Büyük Friedrich'in Avusturyalıları Bohemya ve Moravya'da tekrar yenmeye çalışacağından kim şüphe edebilir?

Tek başına savunma kavramının savaşta nasıl anlaşılması gerektiğini, savunmanın sınırlarını belirledikten sonra savunmanın, savaşın en kuvvetli şekli olduğu iddiasına bir kere daha dönelim.

Taarruz ve savunmanın daha yakından incelenmesi ve karşılaştırılmasıyla bu iddia tamamen açıklığa kavuşacaktır; ama biz şimdi, sadece karşıt iddianın bizzat kendi içinde ve tecrübelerle nasıl çelişkiye düştüğünü göstermek istiyoruz. Taarruz daha kuvvetli bir muharebe şekli olsaydı, zaten olumsuz amaçlı olan savunmayı kullanmak için bir neden kalmazdı; herkes taarruz etmek ister ve savunma anlamsız olurdu. Ama tersine, daha yüksek bir amacı daha büyük fedakârlıkla elde etmek gayet normaldir. Kim daha zayıf bir muharebe şeklini uygulamak için yeterince kuvvetli olduğuna inanırsa o, daha büyük bir amaca ulaşmayı isteyebilir; daha küçük amacı benimseyen ise bunu ancak daha kuvvetli muharebe şeklinin avantajından yararlanmak için yapabilir, tecrübeye bakılırsa, iki savaş alanının birinde daha zayıf orduyla taarruz etmek, diğerinde daha kuvvetli bir orduyla savunmada kalmak duyulmamış bir şey olur. Fakat her zaman ve her yerde bunun tersinin olması, başkomutanların kesin eğilimlerinin taarruzdan yana olmasına rağmen savunmayı daha kuvvetli kabul ettiklerini ispat etmektedir. Sonraki bölümlerde birkaç geçici noktayı daha aydınlatmak zorundayız.

İkinci Bölüm
TAARRUZ VE SAVUNMANIN TAKTİKTE BİRBİRLERİNE KARŞI TUTUMLARI

İlk önce muharebede zaferi sağlayan şartları araştırmak zorundayız.

Burada ordunun üstünlüğünden ve cesaretinden, eğitiminden veya diğer niteliklerinden söz edilmeyecektir; çünkü bunlar, kural olarak, burada söz konusu edilen savaş sanatının dışında kalan şeylere tabidirler, ayrıca, taarruzda ve savunmada aynı etkiyi yaparlar; hatta, birliklerin sayısı da bir veri olduğundan ve başkomutanın isteğine tabi olmadığından sayıca genel üstünlük de burada dikkate alınmayabilir. Bu konuların taarruz ve savunmayla özel bir ilişkileri de yoktur. Bundan başka bize göre ancak üç konu kesin yarar sağlamaktadır; bunlar: baskın, arazinin sağladığı yarar ve birkaç yandan hücumdur. Baskın, bir noktada düşmanın karşısına beklediğinden çok birliklerle çıkmakla etkisini gösterir. Bu sayıca üstünlük, genel üstünlükten çok farklıdır; bu, savaş sanatın en önemli ilkesidir. Arazinin sağladığı yararın zaferin kazanılmasına nasıl yardım ettiği kendiliğinden yeterince anlaşılmaktadır; ama burada, sadece saldıranın ileri hareketinde karşılaştığı dik yamaçlar, yüksek dağlar, bataklıklı dereler, çalılıklar vb. gibi engellerin söz konusu olmadığını, aksine, bize örtülü mevzilenme imkanı verdikleri zaman, bunların da arazinin sağladığı yararlardan sayılacağını belirtmeliyiz; önemsiz bir arazi için bile, onu tanıyan bu yardımdan yararlanır denebilir. Birkaç yandan hücum, büyük küçük bütün taktik çevirmelere girer ve etkisi, kısmen ateşli silahların çifte etki-

sine kısmen de gerinin kesilmesi korkusuna dayanır.

Şimdi, bu konular dikkate alındığında taarruz ve savunma nasıl olur?

Yukarıda açıklanan zaferin üç ilkesi göz önünde tutulunca bu soru hakkında, taarruz eden ilk ve son ilkenin yalnız küçük bir bölümüne sahipken, daha büyük kısmının ve ikinci ilkenin sadece savunanın emrinde olduğu sonucuna varılır.

Savunanın, muharebenin cereyanı sırasında hücumlarının kuvveti ve şekliyle devamlı surette baskın yapacak durumdayken, taarruz eden sadece tüm ordunun bütün gücüyle yapacağı asıl baskından yararlanır.

Taarruz eden, tüm düşmanı kuşatma ve gerisini kesme bakımından savunana nazaran daha büyük bir kolaylığa sahiptir; çünkü savunan durur ve taarruz eden bu duruşa göre hareket eder. Fakat bu kuşatma da yine tüm ordu ile ilgilidir; çünkü, muharebenin akışında –yukarıda söylendiği gibi– savunan, hücumlarının şekli ve kuvvetiyle daha çok baskın yapacak durumda olduğundan, münferit birlikler için birkaç yandan hücum savunana taarruz edenden daha kolay gelir.

Arazinin korumasından savunanın öncelikle yararlandığı açıktır; fakat, baskında kuvvet ve şekille hücumun üstünlüğüne gelince, bu, savunan örtülü mevzilere girer ve kesin sonuç anına kadar taarruz edene hiç görünmeden beklerken, taarruz edenin gözetlenmesi güç olmayan caddeler ve yollar üzerinden yaklaşmak zorunda olmasından çıkan bir sonuçtur. Gerçek savunmanın moda olmasından beri, keşifler tamamen moda olmaktan çıkmış, yani olanaksız hale gelmiştir. Gerçi şimdi de ara sıra keşif yapılmaktadır ama nadiren büyük sonuçlar elde edilmektedir. Mevzilenilecek arazinin seçilmesinin ve muharebeden önce tanınmasının çok büyük yararı vardır; seçtiği, tanıdığı arazide pusu kuran savunanın, saldırana nazaran düşmanına daha çok baskın yapacağı gayet açıktır; böyle bir durumda kabul edilen bir meydan muharebesinin, eski kavramlardan vazgeçmeden, yarı yarıya kaybedilmiş olduğu söylenebilir. Bu, 20 yıl önce ve kısmen de Yedi Yıl Savaşları'nda moda olan savunma şeklinden gelmektedir; bu savunma şeklinde araziden, cephenin zor yaklaşılır (dik dağ yamaçları vb.) olmasın-

dan başka bir yardım beklenmezdi; mevzi derinliğinin az olması (yalınkat tertiplenme) ve kanatların hareketsizliği, bir dağdan diğerine tırmanmakta daima zorluk ve hoş olmayan durumlar yaratan bir zayıflıktı. Yanların bir yere dayatılması olanağı bulunursa o zaman her şey, çepeçevre tertiplenmiş bir ordu gibi hiçbir delik bırakılmamasına bağlı kalırdı. İşgal edilen arazinin her noktası doğrudan bir değer kazanırdı; yani doğrudan savunulması zorunluydu. Öyleyse, o günlerdeki muharebede ne hareketten ne de baskından söz edilebilirdi; bu iyi bir savunmanın ve son zamanda gerçekten yapılanın tam tersiydi.

Aslında savunmanın hafife alınması, belli bir savunma tarzının modasının geçmiş olduğu bir çağın sonucudur; bu savunma tarzı, yukarıda da değinildiği gibi, çağında gerçekten taarruza üstündü.

Yeni savaş sanatının gelişmesini inceleyecek olursak, başlangıçta, yani Otuz Yıl Savaşları'nda ve İspanya Veraset Savaşları'ndaki meydan muharebelerinde önemli konulardan birinin ordunun açılması ve mevzilenmesi olduğunu görürüz. Bu, muharebe planının en önemli kısmıydı. Bu durum, savunan tarafa kural olarak büyük yarar sağlıyordu; çünkü savunan çoktan açılmış, mevzilenmiş bulunuyordu. Taarruz eden birliklerin manevra yeteneği artar artmaz, savunan bu avantajını yitiriyordu ve bir süre için ağırlığı taarruz eden ele geçiriyordu. Savunan taraf artık nehirler gerisinde, derin vadilerde ve dağlar üzerinde korunma arıyordu. Ama savunan bu suretle kesin bir ağırlık sağlamış oluyordu ve bu ağırlık, taarruz eden, kesik arazide arabalarla ve ayrı ayrı kollar halinde saldırabilecek, yani düşmanı kuşatabilecek kadar hareketlilik kazanıncaya kadar devam ederdi. Bu durum, taarruz edeni, hareketlerini birkaç noktada yoğunlaştırma ve yalınkat mevziyi yarma fikrine getirdiğinde daima daha çok yayılmaya neden oluyordu. Böylece taarruz eden, üçüncü kez ağırlık kazanmakta ve savunma, sistemini yeniden değiştirmek zorunda kalmaktaydı. Nitekim savunma son savaşlarda böyle yaptı. Savunan kuvvetlerini büyük kitleler halinde birleştirdi; bunları, mümkün olan yerlerde çoğu kez toplu ve gizlenmiş şekilde düzenledi; yani taarruz edenin, daha da yaklaştığında alacağı önlemleri karşılamaya hazır oldu.

Bu, arazinin kısmen pasif savunulmasının tamamen reddet-

memektedir; bunun yararı kesinlikle yadsınamaz. Fakat arazinin bu pasif savunulması doğal olarak artık esas sorun değildir ve burada söz konusu olan da budur.

Şayet saldıran, basitlik ve her şeyi etkileyen iç zorunluluk bakımından önceden öğrenilemeyecek yeni ve önemli bir çare bulacak olursa, savunan da yöntemlerini değiştirmek zorunda kalacaktır. Fakat arazinin savunmaya yapacağı yardım daima kesin olacak, çevre ve arazi şimdi her türlü savaş harekâtına daha fazla etki yapacağından genellikle savunmanın doğal üstünlüğü güvence altına alınmış olacaktır.

Üçüncü Bölüm
TAARRUZ VE SAVUNMANIN STRATEJİDE BİRBİRLERİNE KARŞI TUTUMLARI

Şimdi yine önce soralım:

Stratejide mutlu sonucu sağlayan hal ve şartlar nelerdir?

Evvelce de söylenmiş olduğu gibi, stratejide zafer yoktur. Stratejik başarı, bir bakıma taktik zaferin mutlu hazırlığıdır; bu başarı ne kadar büyük olursa, muharebede zafer de o kadar şüphesiz olacaktır. Diğer taraftan stratejik başarı, kazanılan zaferin kullanılmasıdır. Olaylar, stratejiyi, kendi tertipleriyle kazanılan bir muharebenin sonuçları içine ne kadar çok çekecek durumda ise, strateji orada temelleri muharebe nedeniyle sarsılmış bulunan harabeleri kendine ne kadar çok çekebilirse, bir meydan muharebesinde bin bir zorlukla teker teker kazanılması gerekenleri büyük yürüyüşlerle karakol muharebesi tarzında ne kadar çok toplarsa, başarı şansı o kadar açık olur.

Bu başarıyı öncelikle sağlayan ya da kolaylaştıran özellikler, yani stratejik etkinliğin ana ilkeleri şunlardır:

1. Arazinin sağladığı yarar.

2. Baskın; ya gerçek bir hücuma ya da büyük birliklerin belirli noktalarda umulmayan mevzilenmesiyle yapılan baskın.

3. Birkaç yandan hücum.

Bu üç madde tıpkı taktikteki gibidir.

4. Savaş alanının kaleler ve buna ait diğer bütün hususlarla sağladığı destek.

5. Halkın desteği.

6. Büyük moral güçlerinin kullanılması.

Şimdi bu noktaları dikkate aldığımızda taarruz ve savunma nasıl olmaktadır?

Savunan, arazinin, taarruz eden baskının sağladığı yarara sahiptir; bu, stratejide de taktikte olduğu gibidir. Fakat stratejide baskının taktiktekinden çok daha etkin ve önemli bir vasıta olduğu belirtilmelidir. Taktikte baskın nadiren büyük bir zafere kadar gidebilir; buna karşın stratejide baskının bir vuruşla tüm savaşı sona erdirmesi nadir değildir. Fakat şu husus tekrar belirtilmelidir ki, baskının kullanılması düşmanın büyük, tehlikeli, ender hatasına bağlıdır; bu yüzden saldırının kefesine çok büyük bir ağırlık koyamaz.

Düşmanın üstün kuvvetlerle belirli noktalarda tertiplenerek yapacağı baskın taktikteki duruma benzer. Savunma tutunur, kuvvetlerini savaş alanının giriş noktalarına bölerse, saldıran bütün kuvvetleriyle bir kısma hücum yararına açıkça sahip olur.

Yalnız burada da yeni savunma sanatı, başka bir yöntemle farkına varılmadan diğer ilkeler getirdi.

Savunan, düşmanın işgal edilmemiş bir yolu, önemli bir cephaneliği veya depoyu ya da hazırlanmamış bir kaleyi veya başkenti ele geçirmek için bir atılımda bulunmasından korkmuyorsa –ya da çekilme yolunu kaybedebileceği için seçilmiş olan yolda düşmanın karşısına çıkmamak zorunda ise– onun kuvvetlerini dağıtmasına bir neden yoktur; çünkü taarruz eden savunana rastladığı yoldan başka bir yol seçmiş ise birkaç gün sonra bütün kuvvetleriyle onu bu yolda arayabilir; hatta çoğu kez savunan, taarruz edenin kendisini arama şerefini ona vereceğinden emin olabilir. Bu takdirde savunan, iaşe yüzünden çoğunlukla kaçınılması imkânsız olan bölünmüş kuvvetlerle ilerleme ihtiyacını hissederse, açıkça bütün kuvvetleriyle düşmanın bir bölümüne saldırabilme avantajına sahip olur.

Savaş alanının geri ve yanıyla ilişkili olan kanat ve geri saldırılar stratejide tabiatlarını büyük ölçüde değiştirirler:

1. Savaş alanının bir ucundan diğerine ateş edilemediğinden ateşin çifte etkisi kalkar.

2. Kuşatmada geri çekilme imkânını kaybetme korkusu çok daha zayıftır; çünkü stratejide arazi, taktikteki gibi kapatılamaz.

3. Sahanın daha büyük olması nedeniyle stratejide iç hatların, yani daha kısa hatların etkinliği artar ve çeşitli yönlerden saldırıya karşı büyük bir engel oluşturur.

4. irtibat hatlarının hassasiyetinde, yani bunların kesilmesinden doğacak etkide yeni bir ilke görünüyor.

Bununla beraber, sahanın büyüklüğü nedeniyle stratejide kuşatmanın, çeşitli yönlerden baskının sadece inisiyatifi elinde bulunduranın, yani saldıranın hakkı olması ve savunanın kuvvetlerini hem o kadar derinlikte hem de o kadar gizli mevzilendiremeyeceğinden taktikte olduğu gibi harekâtın gerçekleşmesi sırasında kuşatanı kuşatacak durumda olmaması, konunun tabiatı gereğidir. Fakat, sağlayacağı yararlar yoksa kuşatmanın taarruza ne yardımı olur? Bu nedenle stratejide kuşatıcı taarruz, eğer irtibat ve muvasala hatları üzerinde etki yapmak düşünülmüyorsa, esas itibariyle zaferin bir ilkesi olarak ileri sürülmez. Ama bu faktör, taarruz ve savunmanın birbirleriyle ilk karşılaştıkları ve birbirlerine karşı basit tertipler içinde bulundukları ilk anda nadiren büyüktür; ancak bir seferin devamı sırasında eğer taarruz eden düşman ülkesinde yavaş yavaş savunucu olursa büyük olur; çünkü bu yeni savunucunun irtibat ve ulaşım hatları zayıf olur ve başlangıçta savunan taraf, şimdi taarruz eden olarak bu zayıflıktan yararlanabilir. Ancak, savunmanın daha yüksek hal ve şartlarından doğmuş olduğundan, saldırının bu üstünlüğünün genellikle onun hesabına kayıt edilemeyeceğini kim görmez!

Dördüncü ana ilke, yani savaş alanının sağladığı yararlar doğal olarak savunmadan yanadır. Taarruz eden ordu, seferi açınca kendi savaş alanından mecburen ayrılır ve bu yüzden zayıflar, yani her türlü kaleleri ve depoları geride bırakır. Taarruz eden ordunun geçtiği harekât bölgesi ne kadar geniş ise ordu (yürüyüşler ve işgaller) o kadar zayıflayacaktır. Savunan ordu bütün bunlarla bağlantılı kalır; yani kalelerinin desteğinden yararlanılır; bu yüzden hiç zayıflamaz ve yardımcı kaynaklarına daha yakındır.

Beşinci ilke olan halkın yardımı her savunmada olmaz; çünkü düşman ülkesinde de bir savunma seferi yapılabilir; ama bu ilke esas itibariyle savunma kavramından çıkmakta ve birçok durumda uygulanabilmektedir. Ayrıca bununla sınırlandırılmış değilse de öncelikle bir müstahfızın[18] ve bir ulusal silahlanmanın etkinliği düşünülmektedir ve bütün sürtüşmenin az, bütün kaynakların yakın olacağı ve bol bol akacağı da buna dahildir.

(18) Yaşı 45'i geçmiş asker. (ç.n.)

1812 Seferi, üçüncü ve dördüncü maddede sözü edilen aracın etkinliğini bir dev aynası gibi açıkça göstermektedir: Niyemen'i 500.000 asker geçti; Borodino Meydan Muharebesi'ne 120.000'i girdi ve Moskova'ya daha azı geldi.

Denebilir ki, bu çok büyük girişimin etkisi o kadar büyüktü ki, hiçbir taarruzi harekâtta bulunmamalarına rağmen Ruslar, yeni bir saldırıya karşı uzun süre kendilerini güvence altına alabiliyorlardı. Tabii İsveç hariç hiçbir Avrupa devleti Rusya'nınkine benzer bir durumda değildir; ama etkin ilke yine aynı kalmakta ve sadece kuvvetinin derecesi farklı olmaktadır.

Dördüncü ve beşinci ilkeye savunmanın bu gücünün esas itibariyle kendi ülkesine dayandığı, düşman topraklarında zayıfladığı ve saldırı girişimlerine karıştığı görüşü eklenecek olursa, saldırının hemen hemen yukarıda üçüncü ilkede belirtilen şekilde yeni bir sakıncası ortaya çıkacaktır; çünkü savunma ne kadar az yalın def ve tart unsurundan oluşuyorsa, saldırı da o kadar az aktif unsurlardan oluşmaktadır; hatta doğrudan doğruya barışa götürmeyen her saldırı bir savunmayla sona erer.

Taarruzda bulunan bütün savunma unsurları, taarruzun tabiatı gereği, yani taarruza ait oldukları için zayıflıyorlarsa bu, taarruzun genel bir sakıncası olarak görülmelidir.

Bütün taarruzların esas sakıncasının daha çok burada olduğunu ve bu nedenle her stratejik taarruz planında bu noktaya, yani taarruzu izleyecek savunmaya daha baştan itibaren esas dikkatin yöneltilmesi gerektiğini söylemek, Sefer Planı Kitabı'nda daha yakından göreceğimiz gibi, boş bir safsata değildir.

Zaman zaman savaş unsuruna maya katan ve başkomutanın belirli durumlarda kuvvetini güçlendirmek için yararlanabildiği büyük moral güçlerinin, taarruz kadar savunmanın da yanında olduğu düşünülmelidir; düşmanda karışıklık ve korku yaratmak gibi taarruzda özellikle parıldayan bu nokta, normal olarak ancak kesin darbeden sonra ortaya çıkar ve dolayısıyla da darbeye yön vermeye nadiren katkıda bulunur.

Böylece savunmanın daha güçlü bir savaş tarzı olduğu şeklindeki önermemizin yeterince açıklığa kavuşmuş olduğunu sanıyoruz; ama şimdiye kadar sözünü etmediğimiz bir faktör daha kalıyor. Bu,

bilinçten doğan ve taarruz edene ait olan cesaret ve ordudaki üstünlük duygusudur. Bu husus esasında doğru olmakla beraber, bir orduda zaferleri veya yenilgileriyle, komutanın yeteneği ya da yeteneksizliğiyle meydana gelen duygu, genel ve daha kuvvetli duygular içinde çok çabuk yok olur gider.

Dördüncü Bölüm
TAARRUZUN KONSANTRİK (YAKINSAK), SAVUNMANIN EKSANTRİK (IRAKSAK) OLUŞU

Bu iki özellik, taarruz ve savunmada kuvvetlerin kullanılmasındaki bu iki şekil, teoride ve gerçekte o kadar sık görülmektedir ki, elimizde olmadan bunları taarruz ve savunmaya özgü, çok gerekli şekiller olarak hayalimizde canlandırırız; ama kısa bir durup düşünmenin göstereceği gibi, aslında durum böyle değildir. Bu nedenle bunları mümkün olduğu kadar erken inceleyerek taarruz ile savunmanın hal ve koşulları hakkında yapacağımız diğer incelemeleri bundan tamamen soyutlayabilmek ve bunların konular üzerinde yansıtacağı bitip tükenmez yarar ve zararlardan rahatsız olmamak için, ilk ve son olarak açık fikirlere sahip olmak istiyoruz. Yani burada konuyu tamamen soyut olarak inceliyor, kavramı bir alkol gibi imbikten çekip çıkarıyor ve kavramın olaylar üzerindeki payına ileride dikkati çekmeyi amaçlıyoruz.

Stratejide olduğu gibi taktikte de savunmanın beklediği, yani durduğu, taarruz edenin ise hareket ettiği, daha doğrusu durana nazaran hareket halinde olduğu düşünülmektedir. Bundan, taarruz edenin hareketi, savunmanın durması devam ettiği sürece kuşatma ve çevirmenin yalnız taarruz edenin idaresine bağlı olduğu sonucu çıkmaktadır. Konsantrik olsun veya olmasın, yararlı ya da zararlı olsun, taarruzun bu özgürlüğü ona genel bir üstünlük sağlamaktadır. Yalnız bu seçim taktikte söz konusudur; stratejide taarruzun her zaman serbest seçim hakkı yoktur. Her iki kanadın dayanak noktaları taktikte hemen hemen hiçbir zaman kesin güvence altına

alınamaz. Stratejide ise savunma hattı denizden denize ya da bir tarafsız bölgeden diğer tarafsız bölgeye uzanıyorsa, çoğu kez güvence altına alınmış demektir. Bu durumda taarruz konsantrik olamaz ve taarruzun seçim özgürlüğü sınırlanır. Eğer taarruz konsantrik hareket etmek zorundaysa, bu sınırlanma daha can sıkıcı olur. Rusya ve Fransa, Almanya'ya çevirmeden başka türlü, yani birleşik kuvvetlerle saldıramazlar. Şayet konsantrik şeklin, kuvvetlerin etkisinde çoğu zaman daha zayıf bir şekil olduğunu kabul etseydik, taarruz edenin daha büyük seçim özgürlüğüne sahip olmasından doğan yarar, diğer durumlarda daha zayıf şekli kullanmak zorunda kalmasaydı, belki de tamamen dengelenmiş olacaktı.

Şimdi bu şekillerin taktik ve stratejideki etkisini daha yakından inceleyelim.

Kuvvetlerin konsantrik şekilde, çevreden merkeze doğru kullanılmalarında birliklerin ilerlerken gittikçe daha çok birleşmeleri bu şeklin ilk üstünlüğü olarak görülmektedir, olay gerçektir; fakat varsayılan üstünlük gerçek değildir; çünkü birleşme her iki tarafta da olur; yani denge sağlanır. Aynı şey eksantrik etkide dağılmayla da olur.

Ama bir diğer ve gerçek üstünlük, konsantrik hareket eden kuvvetlerin etkilerini ortak bir noktaya yöneltmeleridir; eksantrik hareket eden ise bunu yapamaz. Şimdi bu etkiler hangileridir? Burada taktik ve stratejiyi ayırmak zorundayız.

Tahlilleri daha fazla uzatmak istemiyor ve dolayısıyla bu etkilerin yararları olarak aşağıdaki noktaları açıklıyoruz:

1. Bütün kuvvetler belli bir noktada birleşir birleşmez, ateşin iki kat ya da en azından güçlendirilmiş etkisi.
2. Bir ve aynı bölgeye çeşitli yönlerden taarruz.
3. Geri çekilmenin kesilmesi.

Geri çekilmenin kesilmesi stratejik olarak da düşünülebilir; fakat bu çok daha güçtür, çünkü büyük sahalar iyi kapatılamaz. Bir ve aynı bölüme çeşitli yönlerden taarruz, bu bölüm ne kadar küçükse, münferit muharebe edenin düşündüğü dış sınıra ne kadar yakınsa, o kadar etkin ve kesin olur. Bir ordu, haklı olarak aynı anda çeşitli yanlardan vurabilir; bir tümen daha az, bir tabur ancak bir kitle oluşturduğu zaman bunu yapabilir; bir insan ise hiç yapamaz. Ama şimdi strateji büyük kitleleri, sahaları ve zamanı içine almakta,

taktik ise onunun tam tersi yönde bulunmaktadır. Bundan, çeşitli yönlerden yapılacak taarruzun taktikte sağladığı sonuçları stratejide veremeyeceği ortaya çıkmaktadır.

Ateşin etkisi kesinlikle stratejinin konusu değildir; ama bunun yerini bir başkası alır. Bu, düşmanın ister yakında ister uzakta olsun, gerisinde başarılı olduğu zaman her ordunun az çok hassas olduğu üs korkusudur.

O halde kuvvetlerin konsantrik etkisinin, "a"ya karşı etkinin aynı zamanda –bu etki zayıflamadan– "b"ye karşı etki olması ve "b"ye karşı etkinin de aynı zamanda "a"ya karşı etki olması, yani tüm etkinin "a+b" değil de bundan biraz fazla olmasından doğan üstünlüğü ve bu yararın, biraz farklı olmakla beraber taktikte de stratejide de bulunduğu sabittir.

Kuvvetlerin eksantrik etkisinde bu yararın zıddı olan nedir? Açıkça çok yakın halde toplu bulunmak, iç hatlar üzerinde hareket-tir. Bu durumun kuvvetler üzerinde nasıl bir çarpan faktörü (kat sayısı) olabileceğini, saldıranın büyük bir üstünlüğe sahip olmadan kendini bu sakıncaya maruz bırakamayacağını fazla incelemek gereksizdir.

Savunma bir kere hareket ilkesini kendi içinde kabul ederse (bu hareket gerçi taarruz edenin hareketinden sonra başlar ama pekişmiş atalet zincirini koparmak için daima yeterli zamana sahip-tir) büyük çapta birleşmenin ve iç hatların sağlayacağı bu yarar, zafere ulaşmakta taarruzun konsantrik şeklinden çok daha kesin ve çoğu kez daha etkin olacaktır. Fakat zafer başarıdan önde gelmelidir; düşmanın geri hatlarını kesmeyi düşünmeden önce düşmanı yenmek gerekir. Kısacası, esas itibariyle burada da taarruzla savunma arasındakine benzer bir ilişki olduğu görülüyor, konsantrik şekil parlak başarılara götürüyor, eksantrik şekil başarısını daha güvenli olarak sağlıyor; konsantrik şekil daha olumlu amaca yönelik daha zayıf şekil, eksantrik şekil ise olumsuz amaçlı daha kuvvetli şekildir. Bize öyle geliyor ki, böylece iki şekil artık sallanan bir dengeye gelmişlerdir. Savunma her yerde mutlak bir savunma demek olmadığından, savunmanın da konsantrik kuvvetlerden yararlanmasının her zaman imkânsız olmadığı buna eklenirse, bu etki tarzının, savunmaya nazaran taarruza tamamen genel bir üstünlük sağlamaya yeterli olduğuna inanmaya ve bu düşünce tarzının her

fırsatta hükmü oluşturmaya çalışan etkisinden kurtulmaya en azından artık hakkımız kalmaz.

Buraya kadar söylemiş olduklarımız taktik ve stratejiyi kapsıyordu; şimdi sadece stratejiyi ilgilendiren çok önemli bir noktanın ele alınması gerekiyor. İç hatların yararı, bu hatların geçtiği sahalarla artmaktadır. Birkaç bin adamlık ya da yarım millik mesafelerde kazanılacak zaman tabii birkaç günlük yürüyüşlerde ya da 20-30 millik mesafelerde kazanılacak zaman kadar büyük olamaz; birincisi, yani küçük sahalar taktiğe aittir, büyükleri ise stratejiye.

Tabii stratejide amaca ulaşmak için taktikten daha fazla zamana ihtiyaç vardır ve bir ordu, bir tabur kadar çabuk mağlup edilemez; ama bu zaman, stratejide de belirli bir noktaya kadar, yani meydan muharebesinin devamına kadar ve herhalde önemli kayıplar vermeden bir meydan muharebesinin yapılamayacağı birkaç güne kadar ortaya çıkar. Ayrıca, şu veya bu durumda kazanılan esas üstünlükte de çok büyük bir fark meydana gelmektedir. Taktikte kısa mesafelerde yapılan muharebelerde bir tarafın hareketleri tamamen diğer tarafın gözü önünde gerçekleşir; öyleyse dış hatlarda bulunan, çoğu kez düşmanın çabucak farkına varır. Stratejide büyük mesafelerde bir tarafın hareketinin diğer taraftan en azından bir gün saklanamadığı durumlar pek azdır; sadece bir tarafın hareketinin söz konusu olduğu ve çok miktarda sevkıyat yapılan yerlerde, bunun haftalarca saklandığı durumlar vardır. Durumu doğanın verdiği olanaklardan yararlanmaya uygun olan için, gizlemenin yararının ne kadar büyük olduğu kolayca görülür.

Kuvvetlerin konsantrik ve eksantrik etkisi ve bu etkinin saldırı ve savunmayla ilişkisi hakkındaki incelememizi burada kesiyor ve bu iki konuya tekrar dönmeyi saklı tutuyoruz.

Beşinci Bölüm
STRATEJİK SAVUNMANIN KARAKTERİ

Savunmanın esas itibariyle ne olduğu daha önce söylenmişti. Savunma, kazanılan üstünlükten sonra taarruza, yani savaşın olumlu amacına geçerek zafere ulaşılmasını sağlamak isteyen savaşın daha kuvvetli şeklinden başka bir şey değildir.

Savaşın amacı sadece statükonun korunması bile olsa, bir taarruzun yalnız savuşturulması savaş kavramına biraz ters düşer; çünkü, tartışmasız kabul edilebileceği gibi, savaş etmek bir hastalık değildir. Şayet savunan önemli bir avantaj sağlamışsa savunma kendine düşeni yapmış demektir ve savunan, belirli bir çöküşe uğramak istemiyorsa bu avantajın korunmasında darbeye karşılık vermek zorundadır. Akıl, demirin tavında dövülmesini, ikinci bir taarruzun önlenmesi için kazanılan üstünlükten yararlanılmasını emreder. Bu reaksiyonun nasıl, ne zaman ve nerede olacağı tabii diğer çeşitli koşullara bağlıdır ve ancak sonradan gelişecektir. Burada karşı taarruzun savunmanın bir eğilimi olduğu, yani savunmanın önemli bir bölümü olarak düşünülmesi gerektiği ve savunmayla kazanılmış zaferin herhangi bir şekilde savaşın yönetiminde kullanılmamasıyla –ki bu takdirde zafer kullanılmadan sönüp gidecektir– büyük bir hata yapılmış olacağı üzerinde duracağız.

Çok çabuk ve güçlü bir şekilde taarruza geçiş –şimşek gibi çakan misilleme kılıcı– savunmanın en parlak anıdır, bundan hemen yararlanmayı düşünmeyen ya da daha çok bunu savunma kavramı içine almayan, savunanın üstünlüğünü hiçbir zaman kavrayamayacaktır. Bunlar yalnız, düşman elindeyken taarruzla

tahrip ve kendilerine mal ettikleri düğümleyici değil, düğümü çözücü çareleri düşünürler. Ayrıca, taarruzdan daima baskın anlaşılacak ve dolayısıyla savunmanın bir zorunluluktan, bir karışıklıktan başka bir şey olmadığı düşünülecek olursa, bu kaba bir karıştırma olur.

Tabii fatih, savaş kararını iyi niyetli savunandan daha önce verir ve önlemlerini de uygun şekilde gizli tutmasını bilirse, çoğu kez savunan az çok baskın yapacaktır; fakat bu esas savaşa biraz aykırıdır; çünkü bunun böyle olmaması gerekir. Savaş fatihten çok savunan için ortaya çıkmıştır; çünkü hücum savunmayı gerektirmiş ve savaş öncelikle savunmayla başlamıştır. Fatih, (Napoleon'un daima iddia ettiği gibi) her zaman serbesttir; tamamen kendi isteğiyle ve sessizce devletimizin topraklarına girmek ister; bunu yapamaması için biz savaşı istemek ve dolayısıyla da savaşa hazır olmak zorundayız. Başka bir deyişle: Savunmaya razı olan zayıflar daima silahlanmakta ve baskına uğramamaktadır; savaş sanatı bunu böyle istiyor.

Ayrıca, savaş sahnesinde daha önce görünme çoğu zaman saldırı ve savunma niyetinden daha başka şeylere bağlıdır; o halde asıl neden saldırı ya da savunma değildir; fakat çoğu kez bunlar bu niyetlerin sonucudur. Eğer baskının yararı yeterince büyükse, daha önce hazır olan saldırgan hareket eder; geç hazırlanan ise, bu gecikmeden doğan zararı yalnız savunmanın yararıyla bir ölçüde telafi edebilir.

Bununla beraber Üçüncü Kitap'ta da kabul edilmiş olduğu üzere, erken hazırlanmanın güzel kullanılabilmesi, genellikle saldırın bir yararı olarak görülmektedir; ancak bu genel yarar, her münferit durum için ayrılmaz bir zorunluluk değildir.

O halde savunmanın nasıl olması gerektiğini düşününce, onun, olabildiğince bütün araçların hazırlanmasıyla, savaş yeteneği olan bir ordu ile çekingenlikten, güvensizlikten düşmanı korku içinde beklemeyen bir başkomutanla, sükunetle ve temkinle, kuşatmadan korkmayan kalelerle ve nihayet kendisinden korkulduğu kadar düşmanından korkmayan sağlıklı bir halkla yapılması gerektiği anlaşılır. Bu nitelikleriyle savunma, artık saldırıya karşı o kadar kötü rol oynamayacak ve saldırıda sadece cesaretin, irade gücünün ve hareketin, savunmada ise güçsüzlüğün ve ataletin bulunduğunu düşünen karanlık tasvirlerde olduğu gibi, taarruz artık kolay ve hiç aksamaz görünmeyecektir.

Altıncı Bölüm
SAVUNMA ARAÇLARININ KAPSAMI

Bu araçların kullanılmasıyla yapılan savunmada olduğu gibi mutlak gücün silahlı kuvvetlerin değerinin dışındaki hususların taktikte ve stratejide sonucu nasıl tayin ettiklerini bu Kitap'ın ikinci, üçüncü bölümlerinde gördük; yani, arazinin yararım, baskını, çeşitli yönlerden hücumu, harp alanının ve halkın sağladığı desteği, doğal bir üstünlük sağlayan büyük moral kuvvetlerden yararlanmayı gördük. Daha çok savunana yardımcı olan ve bir ölçüde savunmanın temel direkleri olarak kabul edilen bu hususların kapsamına bir kez daha göz atmayı yararlı sayıyoruz.

1. **Redif**[19]: Bunlar son zamanlarda düşman ülkesine taarruz için kendi ülkeleri dışında da kullanılmışlardır ve bunların bazı devletlerdeki, örneğin Prusya'daki kuruluşlarının tıpkı daima ordunun bir bölümü gibi kabul edilecek şekilde olduğu inkar edilemez; o halde yalnız savunmaya ait değildirler. Ama bunların, 1813, 1814 ve 1815'teki çok güçlü kullanışlarının savunma savaşlarından kaynaklandığı, Prusya'da olduğu gibi en azından yere bağlı oldukları, eksik donatımları nedeniyle taarruzdan çok savunmaya uygun olmaları gerektiği gözden kaçırılmamalıdır. Ama redif kavramında, bunlardan başka savaşta tüm halkın bedensel güçleriyle, zenginleriyle ve düşünüş tarzlarıyla daima bir olağanüstü ve az çok gönüllü yardım fikri vardır. Redif kuruluşları bundan ne kadar uzaklaşır-

(19) 35-45 yaş arasındaki ihtiyat erat. (ç.n.)

larsa, o kadar başka isim altında daimi orduya dönüşürler; daimi ordunun avantajlarına o kadar çok sahip olurlar, ama redifin yararlarını da o ölçüde yitirirler; yani çok yaygın, çok az sınırlı bir kuvvetin kapsamı moral ve düşünüş tarzıyla çok kolay yükseltilir. Bunlar redifin esas karakteridir; tüm halkın bu birlikte etkisi redif kuruluşlarının oluşturduğu hatlarla tatbik sahası bulur; ya da redifin biraz aşırı vaatte bulunduğu bir hayale kapılınır.

Fakat redifin bu özelliğinin savunma kavramıyla yakın akrabalığı gözden kaçmamalı ve böyle bir redifin daima saldırıdan çok savunmaya ait olduğu, saldırıya üstün gelen etkilerini esas itibariyle savunmada göstereceği de kabul edilmelidir.

2. Kaleler: Taarruz eden tarafın elindeki kalelerin etkisi, ancak sınır boyunda bulunanları kapsar ve zayıftır; savunan tarafta bulunan kaleler ise ülkeyi derinliğine kavrar ve dolayısıyla daha çok ve kademeli etki yaparlar; bu etkinlik taarruzdakinden farklı, daha büyük yoğunlukta bir güçtür. Gerçek bir kuşatmaya neden olan ve buna dayanan bir kale, tabii savaş terazisinin kefesine, düşmanın bu noktayı almaktan kolayca vazgeçebileceği, yani düşman kuvvetlerini gerçekten meşgul etmeyen bir kaleden daha kuvvetli bir ağırlık koyar.

3. Halk: Savaş alanındaki tek tek kişilerin savaş üzerindeki etkisinin çoğu zaman nehre karışan su damlası gibi fark edilemeyecek kadar az olmasına rağmen, yerli halkın savaş üzerindeki toplam etkisi, bir halk ayaklanmasının söz konusu olmadığı hallerde bile fark edilmeyecek kadar az değildir. Uyrukların zihniyetinin bu kavrama ters düşmemesi şartıyla kendi topraklarımızda her şey daha kolay olur. Düşmanın büyük küçük faaliyetleri ancak kuvvet zoruyla mümkün olur; bunun silahlı kuvvetler tarafından sağlanması gerekir ve büyük kuvvetlerin kullanılmasına ve çabalara mal olur. Savunan, bütün bunları coşkun fedakârlık hallerinde olduğu gibi, tamamen gönüllü olmasa da uzun eğitimlerle vatandaşta ikinci tabiat haline gelen ve ayrıca ordudan gelmeyen, çok daha uzaklarda bulunan korku ve baskı araçlarının harekete geçirilmesiyle kazanılan itaat ile elde eder. Ama gönüllü ve gerçek bağlılıktan doğan vatandaş desteği her durumda çok önemlidir; o kadar ki, bu

destek hiçbir fedakârlığa değmeyen konularda bile asla kesilmez. Biz bu hususlardan savaşın sevk ve idaresinde çok önemli olan birini özellikle belirtmek istiyoruz: Bu haberler (istihbarat), hem keşif sonucu elde edilen büyük önemli haberler, hem de bir ordunun belirsizlik içinde yürüttüğü günlük hizmetlerine ilişkin küçük haberler olarak ortaya konabilir ve vatandaşla bu konuda işbirliği içinde bulunmak savunan tarafa genel bir üstünlük sağlar. En küçük keşif kolu, her ileri karakol ve emniyet nöbetçisi, görevle bir yere gönderilen her subay, düşman ve dost hakkında bilgi edinmek için yerli halka başvuracaktır.

Bu genel, hiç kesilmeyen ilişkilerden ülkenin bizzat savaşa katılmaya başladığı özel hallere ve bu özel hallerin İspanya'da olduğu gibi bir halk savaşına dönüştüğü durumlara geçilecek olursa, burada halkın sadece yardımının söz konusu olmadığı, yeni bir gücün ortaya çıktığı kolayca kavranır; o halde 4. madde olarak milletin silaha sarılmasını ya da redifi savunmanın özel aracı olarak gösterebiliriz.

Beşinci, nihayet müttefikleri de savunmanın son dayanağı olarak gösterebiliriz. Tabii bununla, taarruz edenin de sahip olabileceği sıradan müttefikler değil, bir ülkenin varlığını koruмasına esaslı surette katılan müttefikler düşünülmektedir. Bu Avrupa'nın cumhuriyetçi devletlerini göz önünde tutunca, sistematik düzenlenmiş bir güç ve çıkar dengesinden söz edilemeyeceğini, böyle bir dengenin bulunmadığını ve bu nedenle çoğu kez haklı olarak var olan duruma itiraz edildiğini görürüz; bununla beraber devletlerin ve halkların büyük ve küçük çıkarlarının çok çeşitli ve çok değişik şekillerde çakıştığı da tartışma götürmez. Bu çakışma noktalarının her biri kördüğüm oluşturur; çünkü bu kördüğümde birinin yönelimi diğerinin yönelimine karşıt bir ağırlık oluşturur; devletlerarası genel durumun bütün bu düğümlerle az çok ilişkisi vardır ve her değişiklikte bu ilişkinin aşılması zorunludur. Böylece bütün devletlerin birbirlerine karşı toplam tutumları genel durumun, bir değişiklik meydana gelince kendi esas şeklinde korunmasına hizmet eder; yani genellikle böyle bir eğilim vardır.

Bir politik denge düşüncesini kavramak gerektiğini ve kültürlü devletlerin çok yönlü temaslarında söz konusu dengenin bu kavrayış içinde her zaman kendiliğinden meydana geleceğini sanıyoruz.

Toplam çıkarların bu eğiliminin mevcut durumun korunmasında nasıl etkili olduğu diğer bir konudur; bunlarla beraber tek tek devletler arasındaki ilişkilerde meydana gelen değişikliklerin, tüm devletlerarası ilişkileri kolaylaştırdığı ya da zorlaştırdığı düşünülebilir. Birinci durumda bu değişiklikler, politik dengeyi kurma çabalarıdır ve bu çabalar, toplam çıkarlar eğiliminde olduklarından, bu çıkarların çoğuna da kendiliğinden sahip olacaklardır. Fakat ikinci durumda bu çabalar, kaçamaklardır, münferit kısımların büyük etkinlikleridir; gerçek hastalıklardır; birçok büyük ve küçük devlette olduğu gibi bunlar genel duruma o kadar zayıf bağlarla bağlıdırlar ki, her canlı bünyenin olağanüstü düzenlenmiş tüm yapısında meydana gelmeleri şaşılacak şey değildir.

Eğer tarihte sadece kendi çıkarlarını sağlayabilmek için yaptıkları ve diğer devletlerin bunu engellemek için hiçbir girişimde bulunmadıkları önemli değişikliklere ya da tekil devletlerin, tüm devletlerin sınırsız başkanı olacak kadar diğerlerine üstün durumdu oldukları hallere dikkatimiz çekilecek olursa biz de şöyle cevap veririz: Bununla, toplam çıkarların mevcut durumun korunması eğiliminde olmadığı hiçbir şekilde ispat edilmiş olmaz; aksine sadece bunların etkinliğinin o anda yeterince büyük olmadığı gösterilmiş olur; bir hedefe niyet etmek o hedefe karşı harekete geçmekten başka bir şeydir; ama böyledir diye, bunun en iyisini gökyüzünün dinamiğinden anladığımız gibi, hiçbir şekilde geçici (fani) bir şey değildir.

Biz, dengenin eğilimi var olan durumun muhafazasıdır diyoruz; fakat bu durumda sükunetin, yani dengenin var olduğunu da farz ediyoruz. Çünkü bu dengenin bozulduğu yerde artık bir gerginlik vardır ve denge eğilimi de bir değişikliğe yönelmiş olabilir. Ama eşyanın doğasına bakacak olursak, bu değişiklik daima münferit olabilir, yani asla devletlerin çoğunluğunu kapsamaz; çünkü devletler, kendi elde ettiklerinin daima toplam çıkarlarla temsil ve garanti edildiğini göreceklerdir; o halde bütün devletlere karşı bir gerginlik içinde bulunmayan her münferit devlet, savunma yaparken aleyhindekilerden çok lehine ilgi toplayacaktır.

Bu düşünceleri ütopik rüyalar gibi görüp gülen, bunu felsefi gerçek pahasına yapmış olur. Eğer bu, bize içinde konunun esas unsurlarını hep birlikte bulundukları hal olarak tanıtılmak istenirse,

tabii bu münferit durumlara göre düzenlenebilecek bütün müdahaleleri bundan çıkarılan kanunlara göre yönetmek isteyen bir düşüncesizlik olur. Fakat büyük bir yazarın dediği gibi fıkraların üzerine çıkamayan, bütün tarihi bu fıkralardan çıkardığı sonuçlar üzerinde kuran, her zaman yalnız kişilerle, olayların görünürdeki kısımlarıyla ise başlayan, ancak teşvik görünce derine inen, yani hiçbir zaman derinliklerdeki genel hal ve koşullara ulaşmayan birinin düşüncesi de hiçbir zaman bir durumdan fazla değer taşımaz ve tabii felsefenin durumların genelliği hakkındaki hükümleri ona bir rüya gibi görünür.

Eğer huzur ve mevcut durumun korunması için genel gayret bulunmasa, bir yığın medeni devlet asla uzun süre yan yana yaşayamazlardı; birleşmek zorunda kalırlardı. Şimdiki Avrupa 1.000 yıldan fazla bir süreden beri var olduğuna göre, bu sonucu toplam çıkarlar eğilimine kaydedebiliriz; diğer devletlerin himayesi her zaman münferit devletlerin devamına yetmiyorsa bu, devletlerin hayatındaki düzensizliklerdir; ama bu düzensizlikler diğer devletlerin tümünü yıpratmaz; aksine onlar tarafından yenilirler.

Devletler arasındaki dengeyi büyük ölçüde bozan ve diğer devletlerin az ya da çok açık tepkileriyle engellenen veya geri çevrilen değişikliklerin yer aldığı olaylar yığınını derinlemesine incelemek çok gereksiz olur; tarihe bir göz atmak bunları göstermeye yeter. Yalnız bir olaydan söz etmek istiyoruz; çünkü bir politik denge fikriyle alay edenlerin ağzında daima bu olay vardır ve bu olay, bir yabancı desteği sağlamadan çöken herhangi bir akılsız savunanın durumundan daha çok buraya aittir. Polonya'dan söz edeceğiz.[20] Sekiz milyon nüfuslu bir devletin, diğer devletlerden hiçbiri tarafından bir kılıç bile çekilmeden ortadan kalkması, ilk bakışta ya politik dengenin genel etkisizliğini yeterince ispat eden yahut da, en azından ne kadar münferit durumlara girebileceğini gösteren bir olay olarak görünür. Bu büyüklükte bir devletin ortadan kalkması ve diğer devletlerin güçlülerine (Rusya ve Avusturya) ganimet olabilmesi olağanüstü bir hal olarak görünmüş

(20) Polonya'nın 1772'de birinci, 1793'te ikinci, 1795'te üçüncü kez Rusya, Avusturya ve Prusya arasında bölünmesi. Polonya'nın bu üç bölünmesi de Avrupa dengesi adına yapılmıştır.

olmalıdır; böyle bir olay tüm cumhuriyetçi devletlerin toplam ilgilerinde hiçbir heyecan yaratamadığına göre, münferit devletlerin korunması için bu toplam ilginin sahip olacağı etkinliğin, hayali bir etki olarak kabul edilmesi gerektiği söylenecektir. Fakat, göze çarpıcı da olsa biz bunun münferit bir hal olduğunda, genelliğe karşıt hiçbir şeyi ispat etmediğinde ısrar ediyor ve Polonya'nın batışının göründüğü kadar anlaşılmaz bir olay olmadığını iddia ediyoruz. Çünkü Polonya gerçekten bir Avrupalı devlet, Avrupa cumhuriyetlerinin türdeş (homojen) bir üyesi olarak kabul ediliyor muydu? Hayır! O bir Tatar devletiydi; Kırım Tatarlarının Karadeniz kıyısında, Avrupa devletler âleminin sınırında bulunmaları gibi, onlar da Vistül kenarında Kırım Tatarlarıyla Avrupa devletleri arasında bulunuyorlardı. Bununla ne Polonya halkının aşağılığından söz etmek ne de Polonya'nın taksimini haklı göstermek istiyoruz; aksine konuya sadece olduğu gibi bakıyoruz. Bu devlet yüz yıldan beri esasında artık hiçbir politik rol oynamıyordu; sadece diğer devletler için bir anlaşmazlık konusuydu. Bu durumda ve bu koşullar altında onun artık diğer devletler arasında devamlı surette varlığını koruyabilmesi olanaksızdı. Tatar halkının liderleri uysal olsalar bile, bu halkın durumunda esaslı bir değişiklik ancak yarın ya da bir yüzyılda mümkün olabilirdi. Ama bunlar, böyle bir değişikliği istemekten çok uzaktılar. Onların düzensiz devlet hayatı ve sınırsız hoppalıkları el ele verdi ve sersemce uçuruma sürüklendiler. Polonya'nın taksiminden çok önce Ruslar oraya kendi evleri gibi yerleşmişlerdi; bağımsız, dışarıya karşı kapalı bir devlet kavramından artık hiçbir şey kalmamıştı; eğer taksim edilmemiş olsaydı, Polonya'nın bir Rus eyaleti olacağı kesindi. Bunların hiçbiri olmasaydı ve Polonya savunma yeteneğine sahip bir devlet olsaydı, üç devlet onun taksime kolayca kalkışmayacak ve çoğu kez onun varlığını korumasına katılmış bulunan bu üç devlet de, Fransa, İsveç ve Türkiye gibi, Polonya'nın korunmasında tamamen başka türlü hareket edebilecekti.

Ama bir devletin varlığını korumasının sadece dışarıdan sağlanması gerekirse elbette bu, çok fazla bir istek olur.

Polonya'nın bölüşülmesi yüz yıldan uzun bir süre önce çok defa söz konusu olmuş ve ülke o zamandan beri kapalı bir yurt gibi

değil, yabancı savaş kuvvetlerinin devamlı surette üzerinde dolaştıkları açık bir yol gibi görülmüştü. Diğer devletler bütün bunları engellemeli, Polonya sınırının politik sağlığını korumak için daima kılıç mı çekmeliydi? Bu, moral bakımından bir olanaksızlığı istemek demektir. Polonya o dönemde politik bakımdan yerleşim olmayan bir stepten çok fazla bir şey değildi; diğer devletlerin arasına girmiş bu savunmasız stepi, arasına girdiği devletlerin müdahalesinden her zaman korumak pek az olanaklıydı; bu devletin dokunulmazlığı da o kadar az garanti edilebiliyordu. Bütün bu nedenlerle Polonya'nın sessiz batışına, Kırım Tatarlarının sessiz batışından daha az şaşmak gerekmektedir.[21] Bu sırada Türkler, her zaman Polonya'nın varlığını korumasıyla diğer herhangi bir Avrupa devletinden daha çok ilgilenmişlerdi; fakat dayanıksız bir stepi korumanın boş bir gayret olduğunu gördüler.

Konumuza dönüyor ve savunanın, genellikle taarruz edene nazaran dış yardımı daha çok hesaba katabileceğini açıkladığımızı sanıyoruz; savunan, kendi varlığı diğer devletler için ne kadar önemliyse, yani politik ve askeri durumu ne kadar sağlıklı ve kuvvetliyse bu yardımı o kadar emniyetle hesap edebilir. Burada savunmanın kendine özgü araçları olarak isimlendirdiğimiz hususların, her münferit savunmada kullanıma hazır olmayacağı kendiliğinden anlaşılır; bazen biri, bazen diğeri eksik olur, ama bunların hepsi savunmanın kolektif anlamına dahildir.

(21) Kırım, 1774'te Küçük Kaynarca Barış Antlaşması'yla Rusların eline geçti.

Yedinci Bölüm
TAARRUZ VE SAVUNMANIN KARŞILIKLI ETKİSİ

Şimdi taarruz ve savunmayı, her ikisini birbirinden ayıracak kadar incelemek istiyoruz. Aşağıdaki nedenlerle önce savunmadan başlıyoruz. Gerçi savunma kurallarının taarruz kuralları, taarruz kurallarının da savunma kuralları üzerine kurulmuş olması çok doğaldır; yalnız tüm düşünce silsilesine bir başlangıç olması, yani düşünmeye başlamanın imkan dahiline girebilmesi için, ikisinden birinin bir üçüncü noktaya sahip olması zorunludur. İşte ilk soru bu noktadır.

Savaşın meydana gelişini felsefi düşünecek olursak, esas savaş kavramı saldırıyla ortaya çıkmaz; çünkü taarruzun mutlak amacı ne muharebe ne de işgaldir; aksine esas savaş kavramı, muharebe doğrudan amacı olduğu için savunmadan çıkar; çünkü def ve tart ile muharebe açıkça aynı şeydir.

Def ve tart yalnız saldırıya karşı yapılır; o halde saldırıyı zorunlu şart olarak koşar; fakat saldırı def ve tarta değil, başka bir şeye, yani işgale yöneliktir; o halde def ve tartı şart koşmaz. Bu nedenle, iki taraftan hangisinin savaş unsurunu ilk önce harekete geçirdiği düşünülünce, bunu yapanın ve savaşın ilk usullerini koyan tarafın, savunan olması eşyanın tabiatı icabıdır. Burada tekil bir durum değil, aksine, teorinin kendi yolunu belirlemek için düşündüğü genel, soyut durum söz konusudur.

Böylece taarruz ve savunmanın karşılıklı etkisi dışındaki sağlam noktanın, savunmada aranması gerektiğini artık öğrenmiş bulunuyoruz.

Bu sonuç doğru ise, savunana, taarruz edenin ne yapacağını bilmese de tutumunun esaslarını verecektir ve bu esaslar, muharebe araçlarının düzenlenmesini kapsayacaktır. Taarruz edene ise, aksine düşeni hakkında hiçbir şey bilmediği sürece uygulayacağı yöntem hakkında –muharebe araçlarının kullanılmasını da kapsayan– hiçbir esas vermeyecektir. Taarruz eden bu araçları yanına almaktan, yani bir ordunun aracılığıyla elinde bulundurmaktan başka bir şey yapamayacaktır. Gerçekte de bu böyle olur; çünkü henüz kullanma değil, muharebe aracı tedarik etme söz konusudur ve bunları yanına alan mütearrızın kullanacağı tamamen genel bir varsayımdır; taarruz edenin levazımcılar ve beyannamelerle bu araçları ülkeden alacağı yerde bunu ordularla yapması, olumlu anlamda savaşçı bir hareket sayılmaz; ama savunan, savaş araçlarını da ona göre düzenler; böylece savaş kavramına gerçekten uyan bir faaliyeti ilk önce savunan yapmış olur.

İkinci soru şudur: Teoride, taarruz hakkında bir şey düşünmeden önce savunma için konulacak esasların yapısı nasıl olabilir? Açıkça bu, savaşın dışında düşünülen, ama savaşçı hareketin ilk önermelerinin dayanak noktasını terk eden işgal amacıyla ilerlemedir. Savunan, bu ilerlemeyi engellemelidir; yani bu ilerlemenin ülkeyle ilgili düşünülmesi zorunludur ve savunmanın ilk en genel esasları böylece ortaya çıkar. Bunlar bir kez saptanınca da bunlara uygulanır ve taarruzun kullandığı araçların incelenmesinden yeni savunma esasları çıkar. İşte, teorinin dikkate alınmaya değer yeni sonuçlar buluncaya kadar araştırmaya devam edeceği karşılıklı etki buradadır.

Bu küçük analiz, bundan sonraki bütün incelemelerimize açıklık ve sağlamlık getirmek için zorunluydu; bu küçük analiz muharebe alanı için değil, geleceğin başkomutanları için de değil, aksine sorunları şimdiye kadar kolay tarafından ele almış olan teorisyenler ordusu için yapılmıştır.

Sekizinci Bölüm
MUKAVEMET TARZLARI

Savunmanın anlamı def ve tarttır; bu def ve tartın içinde bekleme vardır; bize göre bekleme, savunmanın esas ayırıcı alameti ve aynı zamanda da asıl avantajıdır.

Fakat savaşta savunma tek amaç olamayacağından bekleme de mutlak olamaz; aksine göreli olur; beklemeyle ilgili olan konu, saha bakımından ya ülke ya savaş alanı veya mevzidir; zaman bakımındansa savaş, sefer veya meydan muharebesidir. Bu yönlerin değiştirilemez bir bütün olmadıklarını, aksine birlikte akıp giden ve birbiri içine geçen belirli nüfuz sahalarının merkezlerini oluşturduklarını pekâlâ biliriz. Yalnız pratik yaşamda konular yalnız gruplandırılmalı, katı şekilde ayrılmamalı ve pratik yaşamla kavramlar, diğer düşünceler etrafında kolayca toplanabilecek kadar kesinlik kazanmalıdır.

Yani bir ülkenin savunması ülkeye taarruzu, bir savaş alanının savunması savaş alanına taarruzu, bir mevziin savunması mevziiye taarruzu bekler. Bu sırada gerçekleşen her olumlu ve dolayısıyla az ya da çok taarruz şeklindeki faaliyet savunmanın anlamını bozmaz; çünkü savunmanın esas ayırıcı belirtisi ve asıl avantajı olan "bekleme" gerçekten olmuştur.

Zamana ilişkin olan savaş, sefer, meydan muharebesi kavramları, ülke savaş alanı ve mevzi kavramlarıyla atbaşı beraber gider ve bu nedenle konumuzla aynı derecede ilgilidirler.

O halde savunma türdeş olmayan iki bölümden "bekleme" ve "eylem" den oluşur. Beklemeyi belli bir konuyla ilgili görmek ve dolayısıyla eylemin önüne almakla, ikisini bir bütün halinde

birleştirme olanağı sağlamış olduk. Fakat bir sefer ya da tüm bir savaş gibi önemli, büyük bir iş olan savunma, zaman bakımdan biri sadece "bekleme" diğeri sadece "eylem" olan iki büyük bölümden oluşmaz, aksine bu iki halin değişmesinden oluşur; öyle ki bekleme sürekli bir iplik gibi bütün savunma fiilinin ortasından geçirilebilir.

Konunun tabiatı böyle istediği için beklemeye bu kadar önem veriyoruz; bugüne kadarki teorilerde bekleme hiçbir zaman bağımsız bir kavram olarak ele alınmamıştır; ama pratik hayatta bilmeyerek de olsa daima bir talimname görevi yapmıştır. Bekleme, tüm savaş etkinliğinin, onsuz olmaz gibi görünen esas parçalarından biridir; bu nedenle ileride bunun üzerinde sık sık duracak ve beklemenin, kuvvetlerin dinamik rolündeki etkisine dikkatleri çekeceğiz.

Şimdi bekleme ilkesinin savunma eylemi boyunca nasıl işlediğini ve bundan savunmanın hangi aşamalarının ortaya çıktığını açıklamaya çalışmak istiyoruz.

Tasavvurlarımızı daha basit konuya bağlamak için çok çeşitlilik ve politik durumun çok kuvvetli etkisi altında gerçekleşen ülke savunmasını Savaş Planı Kitabı'na bırakmak istiyoruz; diğer taraftan bir mevzide savunma eylemi ve meydan muharebesi, ancak bir bütün olarak stratejik faaliyetin başlangıç noktasını oluşturan bir taktik konudur; bu nedenle savunmanın hal ve koşullarını en iyi gösterebileceğimiz konu savaş alanının savunması olacaktır.

"Bekleme" ve "eylem"in savunmanın en önemli kısımları olduğunu, eylemin daima darbenin yansıması yani tepki olduğunu, beklemesiz savunma olmayacağını, eylem olmazsa savaş olmayacağını söyledik. Bu görüş bizi erkenden savunmanın, düşmanı yenmek için savaşın daha kuvvetli şeklinden başka bir şey olmadığı düşüncesine götürdü. Kısmen en sonunda mantıksızlığa karşı koruyacağından, kısmen de ne kadar canlı ve yakın kalırsa bir savunmanın tüm eylemini o kadar kuvvetlendireceğinden, bu düşünceyi kesinlikle tespit etmek zorundayız.

Yani, savunmanın ikinci zorunlu bölümü olan tepkide bir ayrım yapmak ve esas def tartı oluşturan ülkenin, savaş alanının, mevziin def ve tartı bu konuların gereğini sağlayacak zorunlu kısım olarak görülür ve buna karşın gerçek stratejik taarruz alanına giren devamlı bir tepki imkanı savunmaya yabancı ve önemsiz bir konu

sayılırsa bu, yukarıdaki düşünce tarzına ters düşer; bu nedenle biz, böyle bir ayırımı esaslı bir ayırım olarak göremeyiz, aksine her savunmanın temelinde bir karşılık fikrinin bulunması gerektiğinde ısrar ederiz; çünkü başarılı durumlarda ilk tepkide düşmana ne kadar çok zarar verilirse, taarruz ve savunmanın dinamik oranındaki denge daima o kadar eksilecektir.

O halde biz diyoruz ki; savunma, düşmanı kolaylıkla yenmek için savaşın daha kuvvetli şeklidir ve bu zaferin, savunmanın konusunu aşıp aşmadığı hal ve şartlara bağlıdır.

Fakat savunma "bekleme" kavramına bağlı olduğundan düşmanı yenme amacı ancak şartlı olarak var olabilir; yani ancak düşman saldırırsa düşmanı yenme amacı vardır; eğer saldırmazsa savunmanın toprağı elde tutmakla yetineceği kendiliğinden anlaşılır; o halde savunmanın bekleme durumundaki amacı, yani ilk amacı budur ve savunma, yalnız bu mütevazı hedefle yetindiği durumlarda daha kuvvetli bir savaş şeklinin yararlarını elde edebilir.

Şimdi bir ordunun kendi savaş alanını savunmakla görevlendirildiğini düşünelim; bu, şöyle olabilir:

1. Düşman savaş alanına girer girmez ordu düşmana saldırır (Molhvitz, Hohenfriedberg).[22]

2. Sınır yakınında bir mevzii işgal eder ve bizzat kendisi düşmana taarruz etmek üzere düşmanı bu mevziin önünde görününceye kadar bekler (Czlau, Soor, Rossbach).

Bu tutumun daha üzücü olduğu açıktır; daha uzun süre beklenir ve düşman taarruzunun gerçekleşmesi halinde kazanılacak zaman, birinci yöntemle kıyaslandığında çok az, hatta yok denecek kadar az olabilirse de, birinci durumda kesin olan meydan muharebesinin bu durumda gerçekleşmesi pek kesin değildir; düşmanın kararı taarruza kadar varmayabilir; o halde beklemenin sağladığı avantaj daha büyüktür.

3. Ordu, böyle bir mevziide sadece düşmanın muharebe kararını, yani mevziimizin önünde görünmesini beklemez, bu kararı düşman başkomutanına bırakmak için gerçek saldırıyı da bekler (Bunzelwitz). Yani bu durumda gerçek bir savunma muharebesi

(22) Bunlar ve bundan sonra geçecek bu tür isimler XVIII, XIX. Yüzyılda Avrupa'da gerçekleşmiş muharebelerin isimleridir.

verilir; fakat daha önce de söylemiş olduğumuz gibi taarruzi hareket şu veya bu kısımla birleştirilebilir. Öncekinde olduğu gibi burada da zaman kazanma hiç düşünülmeyecektir; fakat düşmanın kararı yeni bir denemeye tabi tutulacaktır; bazen düşman taarruza geçtikten sonra, son anda ya da ilk denemede taarruzdan vazgeçer; çünkü rakibinin mevziini çok kuvvetli bulur.

4. Ordu, mukavemetini ülkenin içine kaydırır. Bu geri çekilmenin amacı, taarruz edende bir zayıflık meydana getirmek ve ileri hareketini kendiliğinden durdurmak zorunda kalmasını, ya da en azından hareket yönü üzerinde yaptığımız mukavemetin nihayet onun artık üstesinden gelemeyeceği bir mukavemet haline gelmesini beklemektir.

En basit ve en açık şekilde bu durum, savunan taraf gerisinde saldıranın kuşatmak veya tecrit etmek zorunda kalacağı bir ya da birkaç kale bırakabildiği zaman görülür. Böylelikle düşman kuvvetlerinin ne kadar çok zayıflayacağı ve savunana bir noktadan büyük üstünlükle saldırı fırsatı vereceği gayet açıktır.

Fakat kaleler olmasa bile böyle içeri doğru bir geri çekilme, yavaş yavaş savunana sınırda sahip olmadığı bir denge ya da üstünlük sağlayacaktır; çünkü stratejik saldırıda her ilerleme, kısmen kesin olarak, kısmen de zorunlu bölünme nedeniyle zayıflar; saldırı bölümünde bundan daha çok söz edeceğiz. Bütün savaşlar boyunca yeterli bir ispat unsuru olarak gördüğümüz bu gerçeği burada vaktinden önce dile getiriyoruz.

Bu dördüncü durumda her şeyden önce zaman kazanma önemli bir yarar olarak görülmelidir. Taarruz eden kalelerimizi kuşatırsa, bunların olası düşüşlerine kadar haftalarca, hatta bazen aylarca zaman kazanabiliriz; fakat düşmanın zafiyeti, yani taarruz gücünün azalması, ileri hareketi ve zorunlu noktaları işgalinden, başka bir deyişle katettiği yolun uzunluğundan kaynaklanıyorsa, çoğu kez zaman kazancı daha büyük olacak ve eylemimiz belirli bir zamana bağlı olmayacaktır.

Düşmanın katettiği bu yolun sonunda savunanla taarruz eden arasında değişecek olan kuvvet oranından başka, beklemenin savunan için bir kez daha artan yararını da hesap etmek zorundayız. Düşman bu ileri hareketiyle henüz onu durduracak esas kuvvetleri-

mize saldıramayacak kadar zayıflamamış bile olsa, belki de taarruz kararı veremeyecektir; çünkü bu kararın burada sınırdakinden daha kuvvetli olması zorunludur. Kısmen kuvvetler zayıfladığı, artık canlı olmadığı ve tehlike arttığı, kısmen de tereddütlü başkomutanlara, ele geçirdikleri arazi yeterli göründüğünden düşman, ya gerçekten inandığı ya da bahane bulduğu için çoğu kez bir meydan muharebesi fikrinden tamamen uzaklaşacaktır. Vazgeçilen bu taarruz nedeniyle savunma tabii sınırdaki gibi yeterli olumsuz bir başarı sağlayamayacak, ama yine de zaman kazancı büyük olacaktır.

Açıklanan bu dört durumun hepsinde de savunanın, arazinin sağladığı olanaklardan yararlanacağı, kaleleri ve halkıyla işbirliği yaparak hareket edebileceği açıktır; bu etkin ilkeler savunmanın her yeni aşamasında artacak ve özellikle dördüncü aşamada düşman kuvvetinin zayıflamasını sağlayacaktır. Beklemenin yararı düzenli olarak arttığından, her aşama savunmanın gerçek güçlenmesi olarak kabul edilir ve taarruzdan ne kadar uzaklaşırsa, savaşın bu şekli daima o kadar kuvvetlenir. Bütün savunmaları en pasif ve en kuvvetli şekil olarak gösterdiğimiz için suçlanmaktan korkmuyoruz. Mukavemet eylemi her yeni aşamayla zayıflamaz; aksine sadece geciktirilir, kaydırılır (yer değiştirilir). Fakat amaca uygun olarak tahkim edilmiş bir mevzide daha kuvvetli bir mukavemet yapılabileceği ve bu mevzide düşman kuvvetleri yarı bitkin bir hale gelince, etkin bir karşı taarruz yapılabileceği herhalde saçma bir şey değildir. Mevziinin yaran olmasaydı Daun, Kolni'de zaferi kazanamazdı ve Büyük Friedrich 18.000 kişiden fazla olmayan kuvvetleriyle muharebe alanından çekildiğinde onu kuvvetle takip etseydi, kazanacağı başarı savaş tarihindeki en parlak başarılardan biri olabilirdi.

O halde savunmanın her yeni kademesiyle savunanın sağladığı üstünlüğün ya da daha doğrusu dengenin büyüdüğünü ve dolayısıyla da tersine gelişmenin kuvvetlendiğini iddia ediyoruz.

Şimdi savunmanın bu artan yararı tamamen bedava mı oluyor? Hiçbir zaman; bunu sağlamak için yapılan fedakârlık, tasavvur edilebileceği gibi artar.

Eğer düşmanı kendi savaş alanımızda bekleyecek olursak, sınırda kesin sonuç almakta olduğu gibi düşman kuvveti bu savaş alanına da girecektir; ama bu kayıpsız olmayacaktır; bununla

beraber bir taarruzla bu dezavantajı düşman aleyhine çevirmemiz mümkündür. Taarruz etmek için hemen harekete geçmezsek, düşmanın vereceği zayiat biraz daha büyük olacaktır; düşmanın ele geçireceği saha ve mevziimize ulaşmak için muhtaç olduğu zaman zayiatını artıracaktır. Bir savunma muharebesi vermek istersek, muharebe kararını ve zamanını düşmana bırakıyoruz demektir; böylece düşman, eline geçirdiği arazi kesimini bir süre işgalinde tutabilir ve karar vermekte gecikmesiyle bize kazandırdığı zaman, yine şu veya bu şekilde tarafımızdan ödenir. Eğer ülke içlerine çekilinirse zayiat daha da artar.

Fakat savunmanın verdirdiği bu zayiat, çoğu kez düşman kuvvetinde dolaylı bir yıpranmaya neden olursa da biraz sonra kendi kuvvetlerini de dolaylı olarak etkiler ve bu etki o kadar dolaylı olur ki, çok az hissedilir. O halde savunan, gelecek pahasına o anda kuvvetli olmaya çalışır; yani oran bakımından zayıf olan herkesin yaptığı gibi, ödünç alır.

Şimdi bu çeşitli mukavemet şekillerinin sonucunu incelemek istersek, taarruzun amacına bakmak zorundayız. Bu amaç, savaş alanımızın ya da en azından bu alanın önemli bir kısmının ele geçirilmesidir; yani gidişi bu yöndedir; çünkü taarruz eden geçip giden zamanı kaybeder ve her zaman kaybı bir zarardır; her ne şekilde olursa olsun zaman kaybeden zayıflar.

O halde savunmanın ilk üç aşamasında –yani savunma sınırda olunca– savunmanın sonucu kesin olmayacaktır. Ama dördüncü aşamada böyle değildir.

Düşman kalelerimizi kuşatacak olursa tam zamanında onları kurtarmak zorundayız; yani olumlu hareketle kesin sonuç almak zorundayız.

Düşman, herhangi bir yeri kuşatmadan ülke içlerine kadar bizi takip edecek olursa, bu durumda daha çok zaman kazanır ve düşmanın en zayıf olduğu anı bekleyebiliriz. Savunan her gün kuvvetlendikçe, taarruz eden de zayıfladıkça kesin sonucun alınması savunanın lehine olur; bu durumda harekete geçmek ve kesin sonuç almak savunana düşer ve beklemenin artık tamamen yararsız olduğu kabul edilir.

Bu nokta tabii genel bir ölçü değildir; çeşitli hal ve koşullar

bunu belirler; ama yaklaşmakta olan kişin önemli bir dönüm noktası olduğuna da işaret etmek zorundayız. Düşmanın ele geçirdiği arazide kışlamasını engelleyemiyorsak kural olarak bundan vazgeçildiği kabul edilir. Fakat bu kuralın genel olmadığını kavramak için Torrees Vedras örneğini düşünmek gerekir.[23]

Şimdi esas itibariyle hangisi kesin sonuçtur?

İncelememizde kesin sonucu daima bir meydan muharebesi şeklinde düşündük; tabii bu zorunlu değildir; bölünmüş kuvvetlerle yapılan ve dönüm noktasına götüren bir muharebeler kombinasyonu şeklinde de düşünülebilir; bu muharebeler, ya gerçekten kanlı olurlar ya da olası etkileriyle düşmanı geri çekilmek zorunda bırakırlar.

Savaş alanında başka bir karar verilmemesi tamamen bizim koymuş olduğumuz savaş görüşünden kaynaklanır; çünkü bir düşman ordusu sadece besin maddeleri yokluğundan geri çekilince bile bu, kılıçlarımızın koyduğu sınırlamadan doğmuş demektir; hiç silahlı kuvvetimiz olmasa da bir çaresi bulunacaktır.

Taarruz yolunun sonunda düşman, taarruzun ağır şartlarına mağlup olmuş, sağa sola kuvvet gönderme, açlık ve hastalık yüzünden zayıflayıp kuvvetini tüketmişse bütün bunlar, daima onun geri dönmesine ve tekrar yola koyulmasına sebep olan kılıcımızdan korkmasından olmuştur. Fakat bu kesin sonucun burada alınmasıyla sınırda alınması arasında büyük fark vardır.

Sınırda yalnız silahlarımız düşmanın silahlarına göğüs gerer, yalnız silahlarımız onu durdurur ya da tahrip eder; ama taarruz yolunun sonunda düşman silahlı kuvvetleri sarf ettikleri gayret dolayısıyla artık yarı yarıya perişan olmuşlardır; bu nedenle bizim kuvvetlerimiz başka bir ağırlık kazanmışlardır; ama yine de son kesin sonuç faktörü olmakla beraber artık tek sonuç faktörü değildirler. Düşman kuvvetlerinin ilerlerken imhası kesin sonucu hazırlar ve bunu, tepkimizin geri çekilmeyi, yani dönüm noktasını sağlayabildiği ölçüde yapar. O halde ilerleme sırasındaki bu çabalar,

(23) Torres Vedras Hattı Lizbon'un güneybatısındaki liman tahkimatından Portekiz başkentinin kuzeyindeki tepelerin eteğinde bulunan iki sıra siperlerden, bataryalardan oluşuyordu. Bu tepeler kuzeyden ve kuzeydoğudan Lizbon'a gelen bütün yolları tıkıyordu. Massena 1810 Ekim ayı ortalarında bu hattın önüne geldi; fakat saldırıya cesaret edemedi; burada beş ayı boşuna geçirdikten sonra 5 Mart 1811'de Salamanca'ya çekildi.

bu durumda pratik olarak kesin sonuçtan başka bir şeye dahil edilemezler, tabii savunanın kılıcının etki yapmadığı bir durum bulunmaz; fakat pratikte iki prensipten hangisinin egemen olduğunu ayırt etmek önemlidir.

Şimdi bu düşünceyle savunmada çifte kesin sonuç olduğunu, yani çifte tepki bulunduğunu, birine göre taarruz edenin savunanın kılıcıyla, diğerine göre kendi çabalarıyla mahvolacağını söyleyebileceğimizi sanıyoruz.

Birinci kesin sonuç şeklinin savunmanın ilk üç aşamasında, ikinci şeklin ise dördüncü aşamada egemen olacağı kendiliğinden anlaşılmaktadır; bu ikinci şekil özellikle ülke derinliklerine çekilindiğinde meydana gelecektir; büyük fedakârlıkları gerektiren böyle bir geri çekilme için ancak bu kesin sonuç bir gerekçe oluşturabilir.

O halde şimdi mukavemetin iki değişik ilkesini öğrenmiş olduk. Pratik hayatta yalnız temel faktör olarak ortaya çıkabilen bu hususun savaş tarihinde çok açık ve ayrılmış olarak görüldüğü durumlar vardır. Büyük Friedrich, 1745'de Silezye Dağlarından henüz inmiş olan Avusturyalılara taarruz ettiğinde, kuvveti ne sağa sola gönderdiği birlikler, ne de harcadığı çaba yüzünden belirgin bir şekilde zayıflamış değildi; diğer taraftan Wellington Torres Vedras tahkimli mevziinde Massena'ın[24] ordusunu açlık ve soğuk nedeniyle kendiliğinden çekilinceye kadar beklediğinde, taarruz edenin gerçekten zayıflamasında savunanın kılıcının bir payı yoktu. Ama bu iki hususun birbirine, çeşitli şekillerde bağlı olduğu diğer durumlarda biri egemen olur. 1812 yılında böyle oldu. Bu meşhur seferde öyle kanlı muharebeler cereyan etti ki, başka durumlarda kılıçla tam bir kesin sonuç alınabilirdi. Taarruz edenin sırf kendi harcadığı çabalar yüzünden mahvoluşu, hiçbir seferde bu kadar açık olarak görülemez. Fransa'dan hareket eden 300.000 kişiden yalnız 90.000'i Moskova'ya geldi; bunlardan yaklaşık 13.000'i bağımsız görevlere gönderilmişti; o halde 197.000 kişi kaybedilmişti ve muharebelerde verilen zayiat herhalde bu kaybın üçte birinden fazla değildi.

Meşhur Fabius Cunctator'un seferlerinde olduğu gibi yavaş gelişen bütün seferlerde, düşmanın tercihen zayıflaması nedeniyle imhası hesap edilmiştir.

---

(24) Andre Massena, Rivoli Dükü, Essling Prensi, Fransız Mareşali (1758-1817).

Hiç sözünü etmeden bu prensibi esas almış olan birçok sefer vardır; eğer tarih yazarlarının suni nedenlerine bakılmaz da olaylar göz önünde tutulacak olursa, bu gerçek nedenden hareket edilerek bir çok hükme varılır.

Buraya kadar ki incelemelerimizle savunmanın temelinde yatan düşünceleri yeterince geliştirdiğimizi, savunmanın kademelerini ve mukavemetin iki esas şeklini açıkça gösterdiğimizi, bekleme ilkesinin bütün düşünce sistemini nasıl etkilediğini, bu ilkenin er geç olumlu hareketle nasıl birleştiğini ve bu birleşmeden sonra beklemenin yararının artık kalmadığını anlattığımızı sanıyoruz.

Böylece savunmanın tüm konusunu ölçmüş, biçmiş ve kavramış olduğumuzu düşünüyoruz. Tabii savunmanın içinde özel bir bölüm oluşturacak, yani kendine özgü düşünce sistemlerinin merkezini oluşturacak, dolayısıyla onları da düşünmemiz gereken –kalelerin, tahkimli ordugâhların, dağlarda ve nehirlerde savunmanın esası ve etkisi gibi– daha birçok önemli konu vardır. Sonraki bölümlerde bunları inceleyeceğiz; ama bütün bu konular bize yukarıda açıkladığımız düşünce silsilesinin dışında görünmüyor; aksine sadece bu düşüncelerin mekân ve şartlara göre daha yakından kullanılması gibi geliyor. Bu düşünce silsilesini, biz savunma kavramından ve savunmanın taarruzla ilişkisinden çıkardık. Bu basit düşünceleri gerçeğe bağladık ve gerçeklerden hareketle basit düşüncelere nasıl ulaşılacağını, yani sağlam bir taban kazanılacağını gösterdik; böylece makul düşünmede kendisi havada sallanan dayanak noktalarına sığınmaya gerek kalmamış oluyor.

Ancak, kılıçla mukavemet muharebe kombinasyonlarının, özellikle bunların kanlı olmadığı, aksine diğer olanaklarıyla etkili oldukları durumlarda öyle değişik bir görünüm, öyle farklı bir karakter almıştır ki, burada bir başka etkin ilkenin de aranıp bulunması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmaktadır; taarruzun basit bir muharebede kanla püskürtülmesiyle meselenin esasına girmeyen stratejik dokunun etkisi arasında öyle bir fark vardır ki, yeni bir kuvvet kabul edilmesi gerekir: Aşağı yukarı astronomların Merih (Mars) ile Müşteri (Jüpiter) arasındaki büyük boşluktan diğer gezegenlerin varlığını çıkardıkları gibi.

Taarruz eden, savunanı üstesinden gelebileceğine güvenmediği

tahkimli bir mevzide, geçebileceğine inanmadığı önemli bir nehrin gerisinde bulunca, eğer iaşesini yeterince sağlayamayacağı için daha ileri gitmekten korkarsa, bütün bu etkileri meydana getiren sadece savunmanın kılıcıdır; çünkü ya bir esas muharebede ya da özellikle önemli bir noktada bu kılıç tarafından yenilmek korkusu taarruz edenin hareketini durdurur; yalnız o, bundan ya hiç söz etmeyecek ya da en azından açıkça konuşmayacaktır.

Gerçekten yapılmayan, sadece önerilen muharebelerin en sonunda kansız kesin sonuçlarla karara bağlandığını ekleyecek olursak bu durumda, bu muharebelerin taktik sonuçlarının değil stratejik kombinasyonunun en etkin ilke olarak görülmesi gerektiği ve diğer savunma araçları kılıcın savunması olarak düşünülünce, akla stratejik kombinasyonların bu üstünlüğüne inanılabileceği geliyor. Biz bunu kabul ediyor ve şimdi ulaşmak istediğimiz bir noktaya gelmiş bulunuyoruz. Yani biz diyoruz ki; muharebelerdeki taktik başarılar, bütün stratejik kombinasyonların temelini teşkil ettiğine göre, taarruz edenin bu temele kadar el atması daima mümkündür ve her şeyi buna yöneltmesinden, stratejik kombinasyonları devirmek için taktik başarılarda usta olmasından korkulmalıdır; o halde stratejik kombinasyonlar hiçbir zaman bağımsız bir şey olarak görülmemelidir; ancak şu veya bu nedenle taktik başarıdan endişe duyulmaması halinde stratejik kombinasyonlar geçerli olabilir. Bunu biraz daha açıklamak için, sonucundan hemen hemen hiç şüphe etmediği muharebeyi bizzat başlatmak amacıyla düşmanın tüm stratejik tertibatını hiçe sayarak ilerleyen Napoleon gibi başkomutanları hatırlatmak istiyoruz. Yani Napoleon'u muharebede üstün bir güçle baskı altına alma becerisini gösteremeyen zayıf ilişkiler yaratan stratejiyi, örümcek ağı gibi parçalanmıştı. Fakat Daun gibi bir komutan bu tür tertiplerle kolayca durdurulabilmişti. O halde Yedi Yıl Savaşlar'ındaki Prusya ordusunun Daun'a ve onun ordusuna yaptıklarını Napoleon'a ve ordusuna yapmaya kalkışmak akılsızlık olurdu. Niçin? Çünkü Napoleon, her şeyin taktik başarıya bağlı olduğunu çok iyi biliyordu ve Daun'un taktik ve stratejik tutumunun başka olduğundan emindi. Bu nedenle, her strateji kombinasyonun taktik başarıya dayandığını, bunun kanla ya da kansız çözümlerle kesin sonucun esas nedeni olduğunu göstermeyi

yararlı bulduk. İster karakter ya da düşman içinde bulunduğu hal ve şartlar yüzünden, ister iki ordu arasındaki fizik ve moral denge, hatta bizim ordumuzun üstünlüğü nedeniyle olsun, kesin sonuçtan korkulmazsa ancak o zaman stratejik kombinasyonlardan bağımsız bir şey beklenebilir.

Savaş tarihinde taarruz edenin kanlı bir kesin sonuca gitmeden taarruzundan vazgeçtiğini, yani stratejik kombinasyonları bu kadar etkin gösteren birçok sefer bulunması, bizi bu kombinasyonların en azından büyük bir güce sahip oldukları ve taktik başarılarda taarruz edenin kesin üstünlüğünün şart olmadığı yerlerde, çoğu kez tek başına çözümleyebileceği düşüncesine götürebilir. Buna cevap olarak: Eğer esas nedenleri savaş alanında bulunan, yani daha çok savaşa ait olan hususlar söz konusu ise, bu düşünce yanlıştır ve çoğu taarruzun etkisiz kalmasının nedeni daha yukarılarda, savaşın politik hal ve koşullarındandır diyebiliriz.

Savaşın çıkmasına neden olan ve onun doğal temelini oluşturan genel durum, savaşın karakterini de belirler; ileride "Savaş Planı" bölümünde bundan daha çok söz edeceğiz. Fakat bu genel durum, esas düşmanlığın ilişkilerdeki uzlaşmazlıkla örtüldüğü çoğu savaşlarda tali ve çok zayıf bir unsur olarak kalmaktadır. Tabii bu, olumlu hareketi kapsayan taarruzda çoğu kez en kuvvetli şekilde görülür. Bu nedenle nefes kesen hummalı bir taarruzun parmak basmakla durdurulabilmesi mucize değildir. Bitkin, binlerce hususu dikkate almaktan aksamış, güç halde sürdürülen bir karara karşı çoğu kez bir mukavemetin gösterilmesi yeterlidir.

Öyleyse muharebeleri birleştirerek bize darbeyi indirmesi gereken düşmanı gerçekten gevşeten her yerde bulunabilen taarruz edilemez mevzilerin çok sayıda olması, savaş alanındaki karanlık dağların ya da geniş nehirlerin korkunçluğu değildir; bunlar, savunan tarafın kan dökmeden sağladığı başarının esas nedenleri değildirler; asıl neden kararsız adımlarla ilerleyen mütearrızdaki irade zafiyetidir.

Her karşıt ağırlık dikkate alınabilir ve alınmalıdır; ama bunlar oldukları gibi tanınmalı ve etkileri diğer konuların, yani burada onlardan ayrıca söz edeceğimiz konuların hesabına yazılmamalıdır. Eğer eleştiri doğrulayıcı bir dayanak noktası kabul etmemişse, savaş

tarihinin bu konuda nasıl kolayca yalancı ve aldatıcı olabileceğine işaret etmeyi ihmal edemeyiz.

Şimdi kanla çözümlenmediğinden başarısızlığa uğramış taarruz seferlerini kabaca inceleyelim.

Saldıran taraf düşman topraklarına girer; düşmanı biraz geri atar; fakat kesin sonuçlu bir muharebeye girmek için çok düşünür; yani düşmanın karşısında durur, biraz toprak zaptetmiş olur ve ister düşmanla muharebe olanaklarını araştırsın, ister her gün ona muharebe önersin, bu toprağı örtmekten başka bir şey yapmış olmaz. Bütün bunlar, başkomutanın ordusunu, sarayını, dünyayı hatta bizzat kendisini aldatmasından ibarettir. Gerçek neden düşmanın çok kuvvetli durumda bulunmasıdır. Burada düşmanın zaferlerinden yararlanamadığı, artık yeni bir taarruza başlayacak gücü kalmadığı için taarruzdan çekilmesinden söz etmiyoruz. Bu durum ancak başarılı bir taarruzdan, gerçek bir istiladan sonra söz konusu olur; ama biz burada müteamrızın niyet ettiği istilanın ortasında durduğunu göz önünde tutuyoruz.

Şimdi, elverişli koşullardan yararlanmak için beklenir; bu elverişli koşullar için kural olarak bir neden yoktur; çünkü niyet edilen saldırı, yakın geleceğin şimdiki durumdan daha fazla bir şey vaat etmeyeceğini ispat etmiştir; o halde bu bekleme yeni bir yanıltma örneğidir. Eğer girişim her zaman olduğu gibi aynı anda yapılan diğer girişimlerle bağlantılı ise kendimizin yapmak istemediğimiz iş diğer orduların sırtına yüklenir ve kendi hareketsizliğimizin nedeni desteğin ve işbirliğinin eksikliğinde aranır. Üstesinden gelinemeyen güçlüklerden söz edilir ve hareketsizliği gerektiren nedenler karmaşık ince ilişkilerde bulunur. Böylece taarruz edenin kuvvetleri, hareketsizlik ya da daha çok yetersiz ve bu nedenle de başarısız faaliyetler içinde kendi kendini yer. Savunan, kendisi için önemli olan zamanı kazanır, kötü mevsim yaklaşır ve taarruz edenin savaş alanındaki kış ordugâhlarına çekilmesiyle taarruz sona erer.

Şimdi gerçekdışı tasvirler tarihe geçer ve başarısızlığın tamamen basit ve gerçek nedenlerini, yani düşman kılıcından korkuyu kovar. Eleştiri, böyle bir seferin ayrıntılarına girince havada kaldıkları ve gerçeğin esasına inemedikleri için inandırıcı sonuç vermeyen bir sürü nedenler ve karşı nedenlerle uğraşmak zorunda kalır.

Fakat bu yanıltına sadece kötü bir alışkanlık değildir; konunun tabiatında vardır. Savaşın esas gücünü, dolayısıyla da taarruz gücünü zayıflatan karşı ağırlığın büyük bir bölümü, politik koşullarda ve devletin amacındadır; ama bu dünyadan, kendi halkından ve ordusunda daima, bazı hallerde hatta başkomutandan bile saklanır. Örneğin hiç kimse kendi kuvvetiyle sonuca ulaşamamaktan ya da yeni düşmanlar kazanmaktan korktuğu veya müttefiklerinin fazla kuvvetlenmesini istemediği için harekâtı durdurduğunu veya taarruzdan vazgeçtiğini itiraf edemez ve etmez. Bütün bu konular uzun süre ya da daima gizli kalır; ama harekâtın dünyaya tutarlı bir şekilde açıklanması gerekir ve bu nedenle de başkomutanın ya kendi hesabına ya da hükümeti adına yanlış nedenlerden geçerli bir ağ örmesi gerekmektedir. Savaş diyalektiğinin daima tekrar eden bu danışıklı dövüşü teoride –tabii pek az gerçeği kapsayan– sistemler olarak kemikleşmiştir. Yalnız teori, bizim tutarlılığın basit yönünü takip etmeye çalışmamız gibi, meselelerin esasına dönebilir.

Savaş tarihi bu kuşkuyla incelenirse sadece şu veya bu yöndeki sözlerden oluşan büyük bir taarruz ve savunma mekanizması kendi kendine çöker ve burada bizim örneğini verdiğimiz basit açıklama tarzı kendiliğinden ortaya çıkar. Bu basit açıklama tarzının savunmayı tümüyle kavradığına ve ancak bunda ısrar edilirse, olaylara berrak bir görüşle egemen olunacağına inanıyoruz.

Şimdi de savunmanın değişik şekillerinin kullanılması hakkındaki sorunlarla meşgul olacağız.

Bu şekillerin hepsi, daima artan fedakârlığa mal olduğundan diğer koşullar işe karışmadığı takdirde başkomutanın seçimi yeterlidir. Başkomutan, kuvvetlerini istenilen noktada mukavemet yeteneğine sahip kılacak şekli seçecektir; fakat yararsız kayıplara meydan vermemek için savunmada fazla ileri gitmeyecektir. Yalnız, savunmada ortaya çıkan diğer konular şunu veya bunu zorunlu kıldığında bu değişik şekillerin seçiminin genellikle çok sınırlı olduğunu söylemek zorundayız. Ülke içlerine çekilmek için geniş bir saha lazımdır, ya da 1810'da Portekiz'de bir müttefikin (İngiltere) geriden destekleyişi, diğer bir müttefikin (İspanya) geniş topraklarıyla düşmanın vuruş kuvvetini adam akıllı zayıflatışı gibi

bir durum olmalıdır. Sınırda ya da ülke içinde olsun, kalelerin durumu böyle bir planı lehte veya aleyhte etkiler; ama ülkenin ve zeminin yapısı, halkın karakteri, adetleri ve düşünüş tarzı, planı daha çok etkiler. Taarruz muharebesiyle savunma muharebesi arasındaki seçim, düşmanın planı ve iki ordunun ve iki başkomutanın özellikleriyle kesinleşir; nihayet mükemmel bir mevziye ya da savunma hattına sahip olmak veya bunların yokluğu, savunmaya ya da taarruza götürür. Kısacası savunmada seçimin yalın kuvvet oranından çok, bu özelliklere göre yapıldığını hissettirmek için bunların isimlerini anmak yeterlidir. Burada değinilen özelliklerin en önemlilerini, ileride daha yakından tanıdığımızda bunların seçim üzerindeki etkileri daha da belirgin hale getirilecek ve nihayet hepsi Savaş ve Sefer Planı kitabında bir araya toplanacaktır.

Fakat kuvvet oranı fazla dengesiz değilse çoğu kez sonucu bu etki belirleyecektir; ama aksi durumda –genellikle olduğu gibi– kuvvet oranı ağır basacaktır. Burada geliştirdiğimiz düşünce silsilesi olmaksızın, yani çoğu kez savaşta olduğu gibi sadece kararın uygulanmasında bu durumun meydana geleceğini savaş tarihi yeterince ispat eder. Aynı savaş alanında bir kez Hohenfriedberg Meydan Muharebesini veren, başka bir kez Bunzelwitz Ordugâhı'na yerleşen aynı ordu, aynı başkomutandı. Meydan muharebesi söz konusu olunca bütün başkomutanların en saldırı yanlısı olan Büyük Friedrich'in büyük kuvvet dengesizliğinde, nihayet savunma mevziine girmek zorunda kaldığı görülmüştür. Evvelce bir yaban domuzu gibi düşmanına saldıran Napoleon Bonaparte'ın, Ağustos ve Eylül 1813'te kuvvet dengesi aleyhine dönünce kafese kapatılmış gibi düşmanlardan birini dikkate almadan ateşe devam ettiğini görmedik mi? Ama aynı yılın Ekim ayında kuvvet dengesindeki eşitsizlik doruk noktasına varınca sırtını bir odanın duvarına dayar gibi Parthe, Elster ve Pleisse dirseğinde koruma arayarak düşmanını beklediğini görmedik mi?

Bu bölümde, kitabımızın diğer bölümlerinde açıklanan savaşın sevk ve idaresinin yeni ilkeleri ve yöntemlerinden çok var olan ilke ve yöntemlerin kendi tutarlılıkları (insicamları) içinde araştırılmış ve basit unsurlarına indirgenmiş (irca edilmiş) olduklarını söylemeden geçemeyiz.

Dokuzuncu Bölüm
SAVUNMA MUHAREBESİ

Düşmanı, savaş alanımıza girdiği anda arayıp, saldırması halinde savunanın tam bir taktik taarruz muharebesinden yararlanabileceğini; savunan taraf, düşmanı kendi cephesinde bekler de sonra taarruz ederse –bazı koşullara bağlı olmakla beraber– bunun da taktik bakımdan taarruz muharebesi olacağını; nihayet savunanın mevziinde düşmanı gerçekten bekleyeceğini ve bu takdirde hem yerel savunma hem de kuvvetlerinin bir bölümünün hücumlarıyla karşı etki yapabileceğini bundan önceki bölümde söyledik. Burada tabii olumlu bir geri tepme ilkesinden çok savunmanın, yerel savunma ilkesine kadar giden, çeşitli dereceleri ve aşamaları düşünülecektir. Bunun nereye kadar gidebileceğini ve kesin bir zaferin kazanılmasında iki unsurdan hangisinin en yararlı olduğunu burada söylemeye kalkışmayacağız. Fakat muharebede kesin sonucun arandığı taarruzi harekâtın savunmada da hiçbir zaman eksik olamayacağında ısrar edeceğiz; çünkü kesin sonucun bütün etkilerinin bu taarruz harekâtından çıkabileceğini ve bunun aynen taktik taarruz muharebesinde olduğu gibi gerçekleşmesi gerektiğine inanıyoruz.

Stratejik bakımdan muharebe alanı nasıl bir nokta ise, bir muharebenin süresi de stratejik bakımdan sadece bir andır ve cereyanı değil, sonu ve sonucu stratejik bir değer taşır.

Tam bir zaferin her savunma muharebesinde bulunan taarruz unsuruna bağlı olduğu doğru ise, stratejik bileşimler bakımından taarruz muharebesiyle savunma muharebesi arasında temelde hiçbir fark olmaması gerekir. Bizim kanımıza göre de bu böyledir; fakat

görünüş tabii başka türlüdür. Konuyu daha iyi kavramak, görüşümüzü açıklığa kavuşturmak ve böylece her türlü yanılgıyı uzaklaştırmak için, düşündüğümüz savunma muharebesinin akışına bir göz atmak istiyoruz.

Savunan, saldıranı bir mevzide bekler; bunun için uygun bir bölge seçmiş ve donatmıştır; yani araziyi yeterince tanır; önemli noktalarda mükemmel siperler yapmıştır; irtibat yolları açılmış ve düzeltilmiştir; bataryalar gömme top mevzilerine yerleştirilmiştir; köyler tahkim edilmiştir ve uygun yerler büyük kuvvetler için örtülü mevziler haline getirilmiştir vb. Yaklaşma yolları bir veya birbirine paralel birkaç hendek ya da diğer engellerle kesilerek veya hakim noktalar tahkim edilerek yaklaşılması zorlaştırılmış olan az çok kuvvetli bir cephe, mevziin kilit noktasına kadarki temas noktalarında düşman kuvvetlerini kendi kuvvetlerinden daha çok eritecek durumdadır. Kanatların dayandığı dayanak noktaları, birkaç yandan yapılacak ani hücumlara karşı savunanı korur. Savunan tarafın mevzilenme için seçmiş olduğu örtülü arazi, dikkatli hatta çekingen olmaya sevk eder ve savunana, gittikçe daha çok merkezileşen muharebenin genel geri hareketlerini, başarılı küçük hücumlarla zayıflatma imkanı sağlar. Böylece savunan, ılımlı unsurlarıyla gerçekleşen muharebeye memnuniyetle bakar; fakat cephedeki mukavemetini bitmez tükenmez olarak kabul etmez; yanlarının dokunulmazlığına inanmaz; birkaç taburun ya da süvari bölüğünün tüm muharebenin akışını değiştirmeyen başarılı hücumunu bekler. Savunanın mevzii derindir; çünkü her bölüm, kademeli muharebe düzenine göre tümenden tabura kadar derinliğine kademelendirilmiştir; önceden düşünülemeyen durumlar ve muharebenin yenilenmesi için ihtiyatlar vardır; fakat savunan tüm kuvvetlerinin dörtte birinden üçte birine kadar önemli bir bölümünü tamamen geride, muharebe dışında tutar; o kadar geride ki, düşman ateşi nedeniyle hiçbir zayiat olmasın ve mümkün olduğu yerde de bu kuvvetler, taarruz edenin kanatlardan yapacağı kuşatmalarda çevirme hattının dışında kalsınlar. Savunan, bu kuvvetlerle daha sonraki ve daha büyük çevirmelere karşı kanatlarını örtmek ve önceden düşünülemeyen durumlara karşı güvence altına almak ister; muharebenin üçüncü bölümünde, taarruz eden

planını tamamen uygulayıp kuvvetlerinin büyük bölümünü yitirince, savunan bu kuvvetlerle düşman kuvvetlerinin bir bölümü üzerine atılmayı, hücum, baskın, kuşatma gibi saldırının bütün unsurlarını kapsayacak daha küçük bir taarruz muharebesi geliştirmeyi ve henüz gergin bir aşamada bulunan muharebenin ağırlık noktasını bütün düşman kuvvetine püskürten bir harekete çevirmeyi düşünür.

Bizim yaptığımız bu savunma muharebesi tasavvuru taktiğin bugünkü durumuna dayanan normal bir tasavvurdur. Bugünkü taktikte taarruz edenin taarruzuna daha fazla olurluluk vermek ve başarısını daha kapsamlı kılmak için yapacağı genel kuşatmaya, düşmanın bu kuşatmada kullanacağı kuvvetlere karşı yapılacak küçük kuşatmalarla cevap verilmektedir. Bu küçük kuşatmalar düşman kuşatmasını etkisiz hale getirmeye yeterli görülmektedir. Fakat bundan düşman ordusunun genel kuşatmasına benzer bir kuşatma çıkmaz ve bu nedenle taarruz muharebesinde düşman ordusunu çeviren ve düşman ordusunun merkezini etkileyen hareketle, savunma muharebesinde merkezden çevreye doğru yapılacak hareket arasında daima bir fark olacaktır.

Muharebe sahasında ve takibin birinci aşamasında kuşatıcı şekil, daima en etkili şekil olarak kabul edilir; fakat bu esas itibariyle onun şeklinden değil, daha ziyade en dış noktaya kadar devam ettirilince düşman ordusunun muharebe sahasından çekilmesini büyük ölçüde sınırlamasındandır. Fakat bu sırada savunanın olumlu tepkisi de bu en dış noktaya yöneltilmiştir ve bu tepki, bir çok durumda zaferi kazanmaya yetmese bile savunanın tam bir yenilgiden korumaya yeter. Ama bir savunma muharebesinde bu tehlikenin, yani geri çekilmenin büyük ölçüde sınırlanması tehlikesinin bulunduğunu ve eğer bu önlenemeyecek olursa muharebedeki ve takibin ilk aşamasındaki başarının çok artacağını daima kabul etmek zorundayız.

Fakat kural olarak bu ancak takibin ilk aşamasında, yani karanlık basıncaya kadar böyledir; ertesi günü kuşatma sona ermiştir ve her iki taraf da tekrar bir denge durumundadır.

Tabii savunan en iyi çekilme yolu civarına gelmiş ve böylece stratejik bakımdan her zaman için avantajlı bir durum elde etmiş olabilir; fakat kuşatma –pek az istisna ile– daima sona erer; çünkü o

yalnız muharebe alanı için hesap edilmiştir ve dolayısıyla daha ileri gidemez; fakat zaferi, savunan kazanınca diğer tarafta ne olur? Yenilenin bölünmesi. Bu ilk anda çekilmeyi kolaylaştırır; ama ertesi günü bütün bölümlerin birleşmesi en büyük ihtiyaçtır. Şimdi, eğer zafer çok kesin olmuşsa savunan büyük bir enerjiyle karşı harekete geçer, böylece birleşme çoğu kez imkansız olur ve yenilenin bu bölünmesinden onu parçalanmaya götürebilecek kadar kötü sonuçlar çıkar. Eğer Napoleon Leipzig'de zaferi kazanmış olsaydı, bunu sonucu müttefik ordusunun tamamen bölünmesi olur ve bu ordunun stratejik durumu tamamen zayıflardı. Napoleon'un gerçek bir savunma muharebesi yapmadığı Dresden'de saldırı, bizim burada sözünü ettiğimiz geometrik şekilde yapılmıştı; yani merkezden çevreye doğru; bu saldırıdan sonraki bölünmesiyle müttefik ordusunun ne kadar kötü durumda bulunduğu bilinmektedir; müttefikleri bu kötü durumdan ancak Katzbach Zaferi kurtardı; çünkü alınan haberlere göre Napoleon ordusuyla Dresden'e çekiliyordu.

Bu Katzbach Muharebesi uygun bir örnektir: Son anda taarruza geçen ve dolayısıyla merkezkaç etkisi yapan bir savunma vardır; bu suretle Fransız birlikleri birbirinden ayrılır ve Puthod Tümeni muharebeden birkaç gün sonra zaferin meyvesi olarak müttefiklerin elindeler.

Buradan, taarruz türdeş (homojen) şekliyle zaferini kuvvetlendiren bir imkana sahip olunca, merkezkaç (eksantrik) hareketin daha türdeş şekliyle savunana paralel mevzide ve kuvvetlerin şakuli (düşey) etkisindekinden daha büyük zafer elde etme imkanı verdiği sonucunu çıkarıyor ve bu imkanın en az diğeri kadar geçerli olabileceğine inanıyoruz.

Fakat savaş tarihinde savunma muharebesiyle kazanılan büyük zaferlerin taarruz muharebesiyle kazanılanlara nazaran çok az olduğunu görüyorsak da bu bizim, savunmanın çoğu kez zaferin kazanılmasına uygun olduğu şeklindeki iddiamızın aksini ispat etmez; çünkü savunmayla nadiren zafer kazanılmasının esas nedeni, savunan tarafın içinde bulunduğu diğer hal ve şartlardır. Savunan taraf çoğu kez daha zayıftır; yalnız silahlı kuvvetler bakımından değil, diğer bakımlardan da zayıftır; zaferiyle büyük bir sonuç elde edecek durumda değildir ya da olmadığına inanmaktadır; tehlikeyi

atlatmak ve askeri şerefini kurtarmakla yetinir. Savunanın zayıflığı ve içinde bulunduğu durum dolayısıyla ölçülü hareket edebilecek olması başlı başına bir sorun değildir; bununla beraber hemen daima bu bir zorunluluğun sonucu olur; bu zorunluluk savunmanın, verdiği muharebelerde esas itibariyle düşmanın imhasını değil, püskürtülmesini hedef alan bir rol oynamasından kaynaklanmaktadır. Biz bunu çok tehlikeli bir yanılgı, sorun ile şeklin gerçek bir karıştırılması sayıyor ve savunma dediğimiz savaş şeklinde zaferin yalnız olası olmadığını, taarruzdaki kadar büyüklük ve etkinlik kazanabileceğini ve bunun sadece bir seferi oluşturan tüm muharebelerin toplam başarısıyla değil, yeteri kadar kuvvet ve irade bulundukça münferit muharebeyle de gerçekleştirilebileceğini kesinlikle iddia ediyoruz.

Onuncu Bölüm
KALELER

Eskiden ve daha büyük ordular çağına kadarki dönemde saraylar ve tahkimli kentlerden oluşan kalelerin ödevi, sadece buralarda oturanları korumaktı. Soylu kişi, kendisinin her taraftan sıkıştırıldığını görünce zaman kazanmak, daha uygun bir anı beklemek için sarayına kapanırdı; kentler, savaşın yanlarından geçen kara bulutunu tahkimatlarıyla kendilerinden uzak tutmaya çalışırlardı. Tahkimli yerlerin bu en basit ve doğal tanımları artık kalmamıştır. Böyle bir noktanın tüm ülkeyle ve şurada burada savaşan halkla ilişkisi, tahkimli noktalara daha büyük bir önem, duvarlarını aşan bir anlam kazandırdı. Bunlar, ülkenin ele geçirilmesine veya elde bulundurulmasına, tüm muharebenin mutlu ya da mutsuz sonuçlanmasına katkıda bulunmakta ve böylece savaşı daha tutarlı bir bütüne bağlayan bir araç oldular. Böylece kaleler, bir süre çok önemli görülen stratejik anlamlar kazanmış oldular; o kadar ki, bir veya birkaç kalenin zaptını bütün düşman silahlı kuvvetlerinin imhası olarak kabul eden savaş planlarının ana hatlarını bu kaleler oluşturuyordu. Bu önemin bir düzene sokulmasına, yani tahkimli bir noktanın bölge ve ordu ile ilişkilerine dönüldü ve tahkimli noktaların tarifinde yeterince özenli, hassas ve soyut olunmadığına inanıldı. Bu soyut tanımlama üzerine ilk düşünce tamamen gözden kaçtı ve kentsiz ve halksız kaleler fikrine gelindi.

Diğer taraftan, başka savaş tesisleri olmadan sadece duvarların tahkimiyle bir yeri bütün ülkeye yayılan savaş taşkınından tamamen korunmanın mümkün olduğu zamanlar artık geçmiştir; çünkü bu,

kısmen halkı daha önce civar kasabalara bölüştürülmüş küçük kentlerde mümkün oluyordu; kısmen de o zamanki taarruzun mevsime uyan periyodik tabiatı nedeniyle çok sınırlı süresi buna imkan veriyordu. Taarruz süresinin sınırlı olması, ya yardımcı personelin evlerine gitmekte acele etmelerinden ya da ücretli askerlere düzenli para ödenmesi zorunluluğundan kaynaklanıyordu. Kuvvetli topçu ile takviyeli daimi büyük ordunun tekil noktalardaki direnişlerini makine gibi öğütüp yerle bir etmesinden beri artık hiçbir kent ve hiçbir yerleşim yeri, birkaç hafta ya da birkaç ay sonra alınmak için kuvvetini tehlikeye atmak ve sonra da sert muamele görmek istemiyor. Düşmanın ileri hareketini biraz yavaşlatacak; ama sonunda ister istemez yenilgiye neden olacak pek çok tahkimli yere dağılmakta ordunun fazla çıkarı olamaz. Sahrada düşmanla başa çıkabilmek için elde daima çok kuvvetin kalması gerekir; çünkü tahkimli yerlerimizi ve ordumuzu kurtaracak bir müttefikin gelmesine dayanılır; o halde kalelerin sayısının çok azaltılması zorunludur ve bu, kentlerdeki insan ve malların tahkimatla doğrudan korunması fikrinden uzaklaşılmasına ve kalelerin, stratejik ağın düğüm noktaları olarak stratejik önem kazanmalarıyla, ülkenin dolaylı korunmasını sağlayan noktalar olarak görülmesine yol açmıştır.

Yalnız kitaplarda değil pratik yaşamdaki düşüncelerin gidişi de bu yöndedir; fakat kitaplardaki tabii alışılageldiği üzere, yol açmıştır.

Konunun bu yönü zorunludur ama fikirler daha da ileri götürülür ve yapaylıklarla oyunlar, yukarıdaki doğal ve büyük düşüncelerin sağlıklı çekirdeğinin yerini alır. Kalelerin amacını ve koşullarını sayarken yalnız bu basit ve büyük düşünceleri göz önünde tutacağız; basitten karmaşığa doğru ilerleyecek ve kalelerin durumu ve sayısı hakkında ortaya konan hükümleri bundan sonraki bölümde göreceğiz.

Bu kalenin etkisinin biri pasif öteki aktif olmak üzere iki farklı unsurdan oluştuğu gayet açıktır. Birincisiyle yeri (mekânı) ve içinde bulunan her şeyi korur; ikincisiyle toplarının menzili dışında bulunan çevre üzerinde de belirli bir etki yapar.

Bu aktif etki, mürettebatın belli bir noktaya kadar yaklaşan düşmanına yapabileceği saldırılardan oluşur. Mürettebat ne kadar çoksa, bu amaçla kaleden çıkacak kuvvet de o kadar büyük olacak

ve kuvvet ne kadar büyükse, kural olarak o kadar ileriye gidebilecek, dolayısıyla büyük bir kalenin aktif etki dairesi yalnız yoğunluk bakımından kuvvetli olmakla kalmayacak aynı zamanda küçük kaleninkinden daha büyük olacaktır. Fakat aktif unsurun kendisi de kalede bulunan mürettebatın girişimleri ve kale dışında bulunan ama kaledekilerle irtibat halinde olan büyük ya da küçük diğer birliklerin yapabilecekleri girişimler olmak üzere adeta ikiye ayrılır. Yani tek başlarına düşmana karşı çıkamayacak kadar zayıf olan birlikler, kale duvarlarının arkasında bulunanların korumasıyla bölgeyi elde tutacak ve bir dereceye kadar egemen olacak duruma gelirler.

Bir kale mürettebatının yapabileceği girişimler daima oldukça sınırlıdır. Hatta mürettebatı çok olan büyük kalelerde bile, girişim için dışarıya gönderilebilecek kuvvet, sahrada bulunan silahlı kuvvetlere nazaran çoğu kez pek önemli değildir ve bunların etki alanının yarıçapı birkaç yürüyüş mesafesini nadiren geçer. Eğer kale küçükse dışarıya çıkaracağı kuvvet tamamen önemsizdir ve bunların etki alanı en yakın köylerle sınırlı olur. Fakat kale mürettebatından olmayan, dolayısıyla da tekrar kaleye dönmek zorunda bulunmayan kuvvetler çok az bağımlıdırlar; eğer diğer koşullar elverişli ise bir kalenin aktif etki alanı bunlarla olağanüstü genişletilebilir. O halde, genellikle kalelerin aktif etkisinden söz ederken aktif etkinin bu bölümünü göz önünde tutmak zorundayız.

Fakat en zayıf mürettebatın en küçük etkisi bile kalelerin yerine getirmesi gereken bütün amaçlar için daima çok önemli bir parçadır; çünkü bir kalenin en pasif faaliyetleri, bir taarruzda savunması bile herhangi bir aktif etkinlik olmaksızın asla düşünülemez. Bu arada bir kalenin esas itibariyle ya da herhangi bir anda sahip olduğu farklı değerlerden birinin pasif, diğerinin aktif etki istediği göze çarpmaktadır. Bu değerler kısmen basittir ve bu takdirde kalenin etkisi bir ölçüde doğrudandır; kısmen birleşiktir ve bu takdirde etki az çok dolaylıdır. Biz birinciden ikinciye geçmek, ama aynı zamanda da bir kalenin bu değerlerden aynı anda birkaçına ya da hiç değilse çeşitli zamanlarda birkaçına sahip olabileceğini açıklamak istiyoruz.

Yani, kalelerin aşağıdaki şekilde savunmanın ilk ve en büyük dayanakları olduğunu söylüyoruz:

1. Güvenlik altına alınmış iaşe deposu olarak: Taarruz eden, taarruz sırasında iaşesini bir günden diğerine sağlar; savunan normal olarak önceden uzun hazırlık yapmak zorundadır; yani savunan sadece içinde bulunduğu ve koruduğu bölgeden beslenemez; dolayısıyla iaşe depoları onun için büyük bir ihtiyaçtır. Taarruz edenin her türlü stokları ilerleme sırasında geride kalır ve savaş alanının tehlikelerinden kurtulur; savunanın stokları ise savaş alanının ortasında bulunur. Eğer bu stoklar tahkimli yerlerde değilseler, sahrada harekâtın zararlı etkisi altındadırlar ve bunların korunması için çoğu kez her şeyden önce zoraki ve uzun mevzilere ihtiyaç duyulur.

Kalesiz bir savunma ordusunun yüzlerce hassas noktası vardır; o, zırhsız bir vücuttur.

2. Büyük ve zengin kentlerin güvenliğini sağlamak için: Bu madde birincinin çok yakın akrabasıdır; çünkü büyük ve zengin kentler, özelikle ticaret merkezleri, orduların doğal iaşe ambarlarıdır; bunların elde bulundurulması veya kaybedilmesi orduyu doğrudan doğruya ilgilendirir. Ayrıca, kısmen dolaylı olarak buralardan çekilen kuvvetler yüzünden, kısmen de barış görüşmelerinde bu önemli yerlerin terazinin kefesine fark edilir bir ağırlık koymasından, devlet emlakının bu bölümünün elde bulundurulması daima zahmete değer.

Kalelerin bu tarifi son çağda çok az değerlendirilmiştir; ama bu tarif en doğal ve en güçlü olanıdır ve kaleleri değil, halkı ve komşu köylüler tarafından savunulan bütün nüfusu kalabalık meskûn yerli tahkimli bir ülke olsaydı, savaş harekâtının sürati o derecede zayıflar ve saldırıya uğrayan halk bütün ağırlığını terazinin gözüne o derecede koyardı ki, düşman ordusu komutanın yetenek ve irade gücü kendini gösteremeyecek kadar düşerdi. Bu ideal ülke tahkimini, biraz önce düşünülmüş olan kale tarifinin gerçekten kalelerin başından geçmiş olduğunu ve kalelerin sağlayacağı doğrudan korumanın öneminin hiçbir zaman gözden kaçırılmaması için ileri sürdük; fakat bu tanıtma incelemelerimize engel olmamalıdır; çünkü tüm kentler içinde diğerinden daha kuvvetli tahkim edilmiş olan ve silahlı kuvvetlerin esas dayanağı olarak kabul edileni daima birkaç tanedir.

1. ve 2. maddelerde sözü edilen amaçlar kalelerden hemen hemen sadece pasif etkinlik ister.

3. Gerçek kilitler olarak: Kaleler, kenarında bulundukları caddeleri ve çoğu durumda nehirleri de kapatırlar.

Doğal olarak kaleyi kuşatan kullanılabilir bir yan yol bulmak kolay değildir; çünkü bu kuşatmanın sadece kale toplarının menzili dışından değil, aynı zamanda muhtemel hücumlara da kapalı olarak büyücek bir çember şeklinde yapılması zorunludur.

Arazi çetinse caddeden azıcık sapmak, çoğu kez tekrar caddeye dönüldüğünde çok önem kazanabilecek tam bir günlük yürüyüşe mal olan gecikmeler meydana getirir.

Kalelerin nehirlerdeki gemi gidiş gelişini tıkamakla girişimlere nasıl müdahale edecekleri de gayet açıktır.

4. Taktik dayanak (istinat) noktaları olarak: Çok küçük, tamamen önemsiz olmayan bir kalenin ateşinin çapı artık birkaç saati (birkaç saatlik yürüyüş mesafesini) bulduğundan ve taarruzi etki alanı herhalde bundan biraz daha uzağa vardığından, kaleler, bir mevziin kanatları için daima en iyi dayanak noktaları olarak görülmüşlerdir. Birkaç mil uzunluğunda bir göl hiç kuşkusuz mükemmel bir dayanak noktası olabilir; ama uygun büyüklükte bir kale bundan daha fazlasını yapar. Aksi takdirde geri çekilmeyeceği için taarruz eden kale ile kanat arasına giremeyeceğinden, kalenin kanada yakın olmasına hiç gerek yoktur.

5. İstasyon olarak: Çoğu kez olduğu gibi kaleler savunanın irtibat yolları üzerinde bulunuyorlarsa, bu yollar üzerinden gidip gelen her şey için rahat birer istasyondurlar. İrtibat yollarını tehdit eden tehlike, etkileri daima darbe şeklinde olan akıncılardan gelir. Önemli bir ulaştırma, böyle bir tehlikenin yaklaşması halinde katarın hızla ilerlemesi ya da çabucak dönmesiyle bir kaleye varabilirse kurtulur ve tehlike geçinceye kadar burada bekler. Ayrıca gelip geçen birlikler burada bir veya birkaç gün dinlenirler; böylece bundan sonraki hareketleri hızlandırılmış olur. Zaten bu dinlenme günleri, onları tehdit eden, gözünü korkutan günlerdir. Bu şekilde hareketle 30 millik bir irtibat yolu, ortasında bulunan bir kale ile adeta yarı yarıya kısaltılır.

6. Zayıf ya da yenik birliklerin sığınma yeri olarak: Tahkim edilmiş bir ordugâh hazırlanmasa da çok küçük olmayan bir kalenin topları altındaki her birlik düşman darbesine karşı korunmuş olur. Tabii böyle

bir birlik, yerinde kalmak istiyorsa daha fazla geri çekilmekten vazgeçmek zorundadır; ama daha fazla geri çekilme tam bir tahribe son vereceği için bu fedakârlığın yapılabileceği durumlar da vardır.

Fakat kale, birçok durumda geri çekilme imkanı kaybolmadan birkaç gün dayanmayı da sağlayabilir. Özellikle kale, yeniden bir ordunun alelacele önden giden, kolayca yaralanan, dağılan vb. kısımları için orduyu bekleyecekleri bir sığınma yeridir.

1806 yılında Magdeburg, Prusya ordusunun geri çekilme hattı üzerinde bulunsaydı ve ordu, daha Auerstedt'de kaybedilmemiş olsaydı, bu büyük kalede 3-4 gün kalsaydı, toplanabilir ve yeniden düzenlenebilirdi. Fakat Hohenlohe Ordusu'nun geri kalan kısmına da toplanma yeri olarak hizmet edebilirdi; nitekim böyle oldu ve bu ordu ancak orada tekrar savaşın içine girdi.

Kötü durumlarda, yakında bulunan bir kalenin yardımsever etkisinin gerçek anlamı ancak savaşta canlı örnekleriyle öğrenilir. Kalelerde barut ve tüfek, yulaf ve ekmek bulunur; kaleler hastalara yatak, sağlamlara güven ve korkmuş olanlara metanet verirler. Bunlar çölde bir vahadır.

Son dört maddedeki görevlerin kalelerden daha çok aktif etkinlik istediği kendiliğinden anlaşılacak kadar açıktır.

7. Düşman taarruzuna karşı gerçek kalkan olarak: Savunanın cephe ilerisinde bıraktığı kaleler, düşman taarruzunun akışını büyük buz parçaları gibi kırarlar. Düşman bunları çevirmek zorundadır ve bunun için de –eğer kale mürettebatı akıllı ve cesursa– bu mürettebatın yaklaşık iki katı kuvvete ihtiyacı vardır. Fakat bu mürettebatın yarısı kaleler olmasa, sahraya götürülemeyecek durumdaki yarı hazır rediflerden, yarı malüllerden, silahlı halktan, yaşı 45'i geçmiş ihtiyatlardan vb. olabilir ve çoğu kez de böyle olmaktadır. O halde düşman bu durumda genelde bizden belki de dört kat daha zayıflatılmış olacaktır.

Düşman kuvvetinin bu nispetsiz zafiyeti, muhasara edilmiş bir kalenin mukavemetiyle bize sağladığı ilk yarardır; fakat bu tek yarar değildir. Taarruz edenin kalelerimiz hattını geçmesinden itibaren bütün hareketleri çok daha zorlaşır; çünkü geri çekilme yolları bağlanmıştır ve girişti̇ği muhasaraların doğrudan örtülmesini daima düşünmek zorundadır.

O halde kaleler savunma faaliyetine büyük ve kesin şekilde karışırlar ve bunun, bir kalenin alabileceği bütün görevlerin en önemlisi sayılması gerekir.

Kalelerin hiç de az olmayan bu kullanılışından, bunun düzenli tekrarından fazla uzaklaşıldığını nispeten nadir görüyorsak bunun nedeni, çoğu savaşların kalelere kesinlik, devamlılık kazandıran ve bunu ancak sonuçta açıkça ortaya çıkartan karakterindendir.

Kalenin bu tanımlamasında esas itibariyle onun etkinliğinden doğan taarruz gücü dikkate alınmıştır. Taarruz eden için kale, işgal edilemez noktadan başka bir şey değilse bir engel olabilir, ama hiçbir zaman taarruz edenin bir muhasara hissedeceği ağırlıkta değil. Ama taarruz eden, gerisindeki 6-8.000 belki de 10.000 kişiyi hareketlerinde serbest bırakamayacağından, o anda alınması gerekli olmasa bile, kaleleri uygun bir kuvvetle muhasara edecektir. Muhasara anından itibaren yapılan iş esas itibariyle pasif etkidir.

Kalelerin buraya kadar gözden geçirilen bütün görevleri aşağı yukarı doğrudan doğruya ve basit bir şekilde yerine getiri-lir. Buna karşı şimdi açıklanacak iki amaçta etki şekli karmadır.

8. Geniş ordugâhların örtüsü olarak: Arkasında kurulan 3-4 mil genişliğindeki bir ordugâhın girişini kapatan orta büyüklükte bir kale, varlığıyla tamamen basit bir etki yapar; fakat böyle bir kalenin 15-20 mil uzaklığındaki ordugâh örtme şerefine eriştiğinden, savaş tarihinde sık sık söz edilmesi bu gerçekten olmuşsa ayrıntılı olarak açıklanmasını, hayal ürünüyse dikkati gerektirir.

Burada aşağıdaki noktalar düşünülmektedir:

a. Kale, bir ana caddeyi kapatır ve 3-4 mil genişliğindeki bir araziyi gerçekten örter.

b. Kale, normalin çok üstünde kuvvetli bir ileri karakol olarak düşünülebilir ya da çevrenin mükemmel gözetlenmesini sağlar; bu gözetleme önemli bir yerde ve çevresinde oturan vatandaşlarla gizli haberleşme yoluyla daha da artırılır. 6-8.000 hatta 10.000 kişinin oturduğu bir yerin, normal bir ileri karakolun bulunduğu köye nazaran çevre hakkında daha fazla bilgi edinmesi doğaldır.

c. Haber getirmek ya da düşman gerisinde bazı girişimlerde bulunmak üzere kalenin önünden geçip giden küçük birlikler kaleye dayanabilirler ve kalenin korumasına ve sağladığı emniyete sığınabi-

lirler; yani bir kale, yerini terk edemese de ileri sürülmüş bir birliğin etkisine sahiptir (Beşinci Kitap, sekizinci bölüm).

d. Savunan, birliklerini topladıktan sonra tertibatını kalenin arkasında alabilir; taarruz eden arkasında kalacak olan kalenin tehlikesini ortadan kaldırmadan bu tertiplenme noktasına ilerleyemez, böylece savunan, düşman ilerleyinceye kadar tertiplenmesini tamamlamış olur.

Gerçi bir ordugâh hattına yapılan bir taarruz baskın anlamındadır ya da burada daha ziyade taarruzun bu şekli söz konusudur; bir baskının etkisini, bir savaş alanı taarruzuna nazaran çok daha küçük bir zaman diliminde göstereceği de kendiliğinden anlaşılacak kadar açıktır. Harekât alanı taarruzunda önünden geçilmesi zorunlu bir kalenin yakılması ve kontrol altında tutulması zorunlu ise de, bir ordugâh hattına taarruzda bu kadar zorunlu olmayacak ve dolaysıyla da önünden geçilen kale aynı derecede zayıflamayacaktır. Bununla beraber kaleden 6-8 mil uzakta bulunan ordugâh kanadının kale tarafından doğrudan korunamayacağı da bir gerçektir; yalnız birkaç ordugâha hücumda böyle bir baskın amacı yoktur. Böyle bir baskının esas amacının ne olduğunu ve ne vaat edebileceğini ancak Taarruz Kitabı'nda ayrıntılı olarak söyleyebiliriz; fakat esas sonucun münferit ordugâhlara taarruzla değil, ilerleyen düşman kuvvetlerini tacizden çok, belli noktalara yetişmek için acele etme ruh hali içinde bulunan münferit birlikleri şiddetle takip ederek muharebe ile alınacağını şimdiden söyleyebiliriz. Fakat bu ileri hareketin ve şiddetli takibin daima az çok düşman ordugâhının merkezine yöneltilmiş olması gerekir ve bu sırada düşman ordugâhının önünde bulunan önemli bir kale, taarruz edeni büyük ölçüde rahatsız edebilir.

Biz diyoruz ki: Bu dört maddenin ortak etkileri düşünülecek olursa, dolaysız ve dolaylı yol üzerinde bulunan büyük bir kalenin çok geniş bir ordugâh hattına ilk bakışta sanılandan daha fazla güvenlik sağladığı görülecektir. Biz diyoruz ki: Birkaç güvenlik önlemi, bütün dolaylı etkiler, düşmanın ileri harekâtını olanaksız hale getirmez sadece güçleştirir ve yavaşlatır; dolayısıyla bu ileri hareket savunan için az tehlikeli olur. İşte örtmeden anlaşılan ve istenen de budur. Asıl dolaysız güvenlik ileri karakollar ve ko-nakların tertibiyle sağlanır.

Öyleyse önemli bir kalenin, arkasındaki çok geniş ordugâh hattını örtme yeteneğinde olduğu gibi gerçektir; fakat, gerçek savaş tasarılarında, ama daha çok tarihi anlatımlarda boş ifadeler ve hayali görüşlerle karşılaşıldığı da inkar edilemez. Söz konusu örtme, birçok hal ve koşulların birlikte etkisiyle meydana geldiği ve tehlikeyi de ancak azalttığı için özel koşullar yüzünden münferit durumlarda, özellikle düşmanın cesur hareketi karşısında tamamen hayal olabileceği anlaşılır ve bu nedenle savaşta bir kalenin etkisini hemen kabul etmekle yetinilmemeli, aksine münferit durumları enine boyuna düşünmelidir.

9. Asker bulundurulmayan bir eyaletin örtüsü olarak: Savaşta bir eyalet ya hiç ya da anılmaya değer bir kuvvetle işgal edilmemişse, elbette düşman saldırılarına az çok açık olacaktır; bu nedenle eyalet içinde bulunan ve pek küçük olmayan bir kale, bir örtü ya da eğer istenirse bu eyaletin bir güvencesi olarak kabul edilir. Fakat bu kale, ancak düşmanın onu almadan eyalete egemen olmaması halinde bir güven sağlar; bu takdirde eyaleti savunmaya koşmak için zaman kazanmış oluruz. Fakat asıl örtü tabii doğrudan düşünülebilir ya da mecazi olarak anlaşılır. Yani kale, düşman saldırısını ancak bir ölçüde sınırlayabilir. Bu etkinlik sadece mürettebatla sınırlı olunca, bu kalelerin mürettebatı çoğu kez zayıf ve iyi yetiştirilmemiş halktan oluştuğu için başarı beklenen derecede olmayacaktır. Eğer büyük birlikler, kendilerine destek ve istinat noktası yapmak için kaleyle bağlantı kurarlarsa, biraz daha fazla etkinlik olasılığı doğar.

10. Ulusal silahlanmanın merkezi olarak: Bir ulusal savaşta besin maddeleri, silahlar, cephane düzenli sevkıyat konusu olamaz; bu maddelerin mukavemet kuvvetlerinin binlerce küçük kaynağından –onları tamamen tüketmeden– sağlanması bu tür savaşların doğasıdır. Bu maddelerin stok edilmiş olduğu önemli bir kalenin tüm mukavemete daha fazla yoğunluk, genişlik, tutarlılık ve başarı sağlayacağı tasavvur edilebilir.

Ayrıca kale yaralıların sığınacağı, liderlerin karargâhı, kasanın bulunacağı yer olduğu gibi, büyük girişimler için toplanma yeridir; nihayet kuşatma sırasında düşmanı mahalli kuvvetlerin hücumuna elverişli hale getiren mukavemetin merkezidir.

11. Nehirler ve dağların savunulması için: Bir kale, hiçbir yerde

büyük bir nehir kenarındakinden daha çok amacı yerine getiremez, daha çok rol üstlenemez. Kale burada bizim her an nehri geçişimizi güvenlik altına alır, düşmanın geçişine ise, birkaç millik çevresinde engel olur; nehirdeki ticarete egemendir; bütün gemileri içine alır, köprüleri ve caddeleri kapatır ve nehri dolaylı yoldan, yani düşman tarafında bulunan bir mevzi ile savunma imkanı verir. Bu çok yönlü etkisiyle, nehir savunmasını büyük ölçüde kolaylaştırdığı ve nehir savunmasının önemli bir halkası kabul edildiği açıktır.

Kaleler, dağlarda da aynı şekilde önem kazanırlar. Burada düğüm noktasını oluşturdukları tüm yol sistemini açar ve kaparlar; böylece bu yolların geçtiği bütün dağlık bölgeye egemen olurlar ve dağdaki savunma sisteminin gerçek istinat direği olarak kabul edilirler.

Onbirinci Bölüm
BİR ÖNCEKİ BÖLÜMÜN DEVAMI

Kalelerin görevlerinden söz ettik; şimdi de durumlarından söz edeceğiz. Yerel oluşları nedeniyle birbirini değiştiren görevlerin çokluğu düşünülünce, konu ilk bakışta çok karmaşık görünür. Fakat, konunun ruhunu yakalar ve gereksiz ayrıntılardan önce bu ruhu dikkate alırsak bu endişe yersiz olur.

Savaş alanı olarak kabul edilen arazide ve her iki ülkeyi birbirine bağlayan ana caddeler üzerinde, özellikle limanlarda, körfezlerde, büyük nehir kenarında ve dağlarda bulunan büyük ve zengin kentler tahkim edilince, önceki bölümde sözü edilen bütün isteklerin aynı zamanda yerine getirilmiş olacağı açıktır. Büyük kentler ve ana caddeler daima el ele giderler ve büyük nehirler ve kıyılarla her ikisinin doğal bir ilişkisi vardır; o halde bu dört konu kolayca birbiriyle bağdaştırılabilir ve bir çelişki meydana gelmez; buna karşılık dağlar bunlara uymaz; çünkü dağlarda nadiren büyük kent bulunur. O halde bir dağın durumu ve yönü savunma hattına elverişliyse bu dağın yolları ve geçitleri bu amaca hizmet eden ve olabildiğince az masrafla inşa edilen küçük kalelerle kapatılmalı, büyük tahkimli tesisler ovadaki büyük kentler için yapılmalıdır.

Henüz sınırlarla bir ilişki kurmadık; tüm kale hattının geometrik şeklinden ve kalelerin durumunun diğer coğrafi ilişkilerinden hiç söz etmedik; çünkü açıklanan hükümleri en önemlisi sayıyor ve birçok durumda, özellikle küçük devletlerde yalnız bunlara ulaşacağını düşünüyoruz. Bununla beraber çok sayıda önemli kentlere ve caddelere sahip ya da tersine bunlardan

tamamen yoksun, çok zengin ve mevcut kaleleri yepyeni ya da aksine çok fakir ve az sayıda kale ile yetinmek zorunda olan çok geniş ülkelerde, kısacası, kalelerin sayısının önemli kent ve cadde sayısıyla orantılı olmadığı hallerde diğer bazı konular ve istekler ortaya çıkabilir. Şimdi bunlara göz atmak istiyoruz.

Geri kalan ana sorular şunlardır:

1. İki ülkeyi birbirine bağlayan, tahkim edilmek istenenden fazla yol varsa ana caddelerin seçimi.

2. Kaleler yalnız sınırda mı bulunsun yoksa tüm ülkeye mi yayılsın?

3. Kaleler, düzgün aralıklarla simetrik mi, grup şeklinde mi dağıtılmalı?

4. Bölgenin dikkate alınması gereken coğrafi özellikleri.

Kalelerin tek sıra halinde mi, yoksa birkaç sıra halinde mi yapılması gerektiği, yani yan yana bulunurlarsa mı, arka arkaya bulunurlarsa mı daha çok iş görecekleri; satranç şeklinde mi, yoksa düz bir hat halinde mi yerleştirilmeleri gerektiği gibi geometrik şekilden doğan sorunları biz boş yere kılı kırk yarma (mugalata), yani daha önemli şeylerin konuşulmasına imkan vermeyen bir titizlik sayıyoruz; ama bazı kitaplarda bunlardan yalnız söz edilmekle kalınmayarak bu değersiz konulara büyük bir önem verilmiş olduğundan, biz de burada kısaca değiniyoruz.

İlk soruya gelince, bunu gözlerde canlandırmak için Güney Almanya'nın Fransa ile –yani Yukarı Ren ile– ilişkisini hatırlatmak istiyoruz. Bu arazi şeridinin tahkimi, bu şeridi oluşturan devletler dikkate alınmaksızın bir bütün olarak stratejik açıdan saptanacak olursa büyük bir belirsizlik doğar; çünkü Ren'den Fransa, Bavyera ve Avusturya'nın içlerine giden birçok güzel, sanat eseri yol vardır. Nürnberg, Würzburg, Ulm, Augsburg, Münih gibi büyüklükleriyle sivrilmiş kentler de az değildir; ama bunların hepsi tahkim edilmek istenmezse daima aralarında bir seçim yapılması gerekir; ayrıca, bizim görüşümüze göre en büyük ve en zengin kentlerin tahkimi esas sorundur, ama Nürnberg'in Münih'ten mesafesi karşısında birincinin ikinciden farklı dikkate değer stratejik ilişkileri olduğu da inkar edilemez. O halde, Nürnberg'in yerine –az önemli de olsa– Münih civarında ikinci bir yerin konulup konulamayacağı daima bir soru olarak düşünülebilir.

Bu gibi durumlardaki kesin karara, yani ilk sorunun cevaplandırılmasına gelince, genel savunma planı ve taarruz noktasının seçimi bölümlerinde söylemiş olduklarımıza dikkati çekmek zorundayız. En doğal taarruz noktası neresi ise savunma tesislerini de tercihen orada yapacağız.

O halde düşman ülkesinden topraklarınıza gelen ana yollar arasında tercihen doğrudan doğruya devletimizin kalbine giden ya da zengin eyaletler, yolculuğa elverişli büyük nehirler vb. gibi nedenlerle düşmana büyük girişim kolaylığı sağlayan yolları tahkim edeceğiz ve sonra da düşmanın ya bu tahkimata taarruz edeceğinden ya da taarruz etmeden önünden geçip gitmek isterse, bize doğal ve yararlı bir kanat etkisi olanağı vereceğinden emin olacağız.

Viyana Güney Almanya'nın kalbidir ve Fransa ile doğrudan ilişkili olduğu açıktır; o halde, İsviçre ve İtalya'nın tarafsız olduğu düşünülünce, Münih ya da Augsburg esas kale olarak Nürnberg ya da Würzburg'dan daha etkin olacaktır. Ama İtalya'dan ve Tirol'dan geçerek İsviçre'den gelen yollar da dikkate alınınca bu etki daha çok hissedilir; çünkü bu durumda Münih ve Audsburg'un etkisi daima devam ederken Würzburg ve Nürnberg adeta hiç yokmuş gibi olur.

Şimdi ikinci soruya geliyoruz: Kaleler yalnız sınırda mı yapılmalı yoksa tüm ülkeye mi yayılmalı? İlk önce küçük devletlerde bu sorunun gereksiz olduğunu görüyoruz; çünkü stratejik sınır denilen şey bunlarda siyasi sınırla oldukça birleşir. Bu soruda düşünülen devlet ne kadar büyükse sorunun zorunluluğu o derecede göze batar.

En doğal cevap şudur: Kaleler sınırlara aittirler; çünkü kaleler devleti savunurlar ve devlet, sınırlar savunulduğu sürece savunulmuş olur. Bu hüküm, genel bir hüküm ise de bunun ne kadar sınırlı olabileceğini aşağıdaki inceleme gösterecektir.

Esas itibarıyla dış yardıma dayanan her savunma zaman kazanmaya çok önem verir; bu savunma güçlü bir tepki değil, aksine düşmanın zayıflamasından ziyade zamanın asıl kazanç olduğu yavaş bir davranıştır. Diğer bütün koşullar eşit düşünüldüğünde tüm ülkeye yayılmış ve büyük bir araziyi kapatan kalelerin sık bir sıra halinde sınıra dizilmiş kalelerden daha yavaş alınmaları, eşyanın tabiatı gereğidir. Ayrıca düşmanın, irtibat hatlarının uzaması ve varlığını sürdürmesinin güçleşmesiyle yenilmesini gerektiren bütün

hallerde, yani bu tür tepkiyi hesap eden ülkelerde, savunma tesislerinin sadece sınıra yapılması tam bir çelişki olur. Nihayet, koşulların uygun olduğu yerlerde başkentin tahkimi düşünülebilir; ilkelerimize göre başkentlerin ve eyaletlerdeki büyük ticaret merkezlerinin tahkimi esastır; nehirlerin, dağların ve diğer arazi kesimlerinin yeni savunma hattına yararlı olmaları da istenir; bazı kentler doğal sağlam durumlarıyla tahkimatı adeta davet ederler; belirli savaş tesislerinin, örneğin silah fabrikalarının ülkenin içlerinde yapılması ve önemleri dolayısıyla tahkimatın korumasından yararlanmaları zorunluluğu kalelerin bazen çok bazen az da olsa ülke içinde yapılmasını gerektirmektedir. Bütün bu nedenlerle fazla kalesi olan devletlerde bunların çoğunun sınırda bulunması haklı da olsa yurtiçinin kalelerden tamamen yoksun bırakılmasının büyük bir hata olacağını düşünüyoruz. Bu hatanın, örneğin Fransa'da dikkati çekecek derecede olduğunu sanıyoruz. Sınır eyaletleri önemli kentlerden tamamen yoksunsa ve bu önemli kentler gerilerde bulunuyorsa, haklı olarak büyük bir şüphe ortaya çıkar; örneğin Güney Almanya'da durum böyledir; çünkü Bavyera'da pek çok büyük kent varken Schwaben'de hemen hemen hiç yoktur. Bu sorunu genel nedenlere dayandırarak büyütmeyi gereksiz görüyor, aksine bu durumlarda hüküm vermek için ortaya kişisel durumların yarattığı nedenlerin çıktığına inanıyoruz. Bununla beraber bu bölümün sonundaki düşünceye dikkat etmek zorundayız.

Üçüncü soru, yani kalelerin daha ziyade grup şeklinde bir araya getirilmesi ya da eşit olarak dağıtılması, eğer her şey düşünülürse nadiren ortaya çıkar; ama biz bunu gereksiz mugalata saymak istemiyoruz; çünkü 2-3 ya da 4 kaleden oluşan ve ortak bir merkezden sadece birkaç günlük yürüyüş mesafesi uzakta bulunan bir grup, bu ortak merkeze ve bu merkezde bulunan orduya öyle bir kuvvet verir ki, diğer koşullar bir dereceye kadar müsaade ettiği takdirde böyle bir stratejik bastionun[25] teşkiline daima çalışılması gerekir.

Son konu, seçilen noktanın diğer coğrafi koşullarıyla ilgilidir. Denizlerin, nehirlerin ve büyük ırmakların kıyısında ve dağlarda kaleler iki kat etkilidir; dikkate alınacak esas konulardan olduğu için

(25) Bastion: Müstahkem mevkilerde esas hattı yan almak üzere inşa edilen beş köşeli çıkıntı, burç. (ç.n.)

bunu daha önce söylemiştik; fakat hâlâ belirtilecek bazı noktalar var.

Eğer bir kale nehrin tam kenarına konamıyorsa, en iyisi nehrin yakınına değil 10-12 mil uzağına yapılmasıdır; çünkü nehir yukarıda açıkladığımız bütün durumlarda kalenin etki alanını keser ve bozar.

Dağlarda bu aynı şekilde olmaz; çünkü dağlarda büyük ve küçük hareketler, nehirlerde olduğu gibi büyük ölçüde münferit noktalarla sınırlı değildir. Fakat kurtarılmaları güç olduğundan dağların düşman tarafında kaleler dağların yakınına yapılmaz. Dağ irtibat hatlarını keseceğinden bizim tarafımızda bulunan kalelerin muhasarası da düşman için çok güçleşir. 1758'de Olmütz'ü hatırlayalım.[26]

Geçilmez büyük orman ve bataklıkların nehirlerinkine benzer etki yaptığı kolayca anlaşılır.

Çok zor yaklaşılan yerlerde bulunan kentlerin daha iyi mi yoksa daha kötü mü kale olacakları da sık sık sorulmaktaydı. Bu kentlerin az masrafla tahkim ve savunulması mümkün olduğundan ya da aynı kuvvetin kullanılmasıyla çok daha kuvvetli ve çoğu kez ele geçirilmez olacaklarından, ayrıca bir kalenin hizmeti daima aktif olmaktan çok pasif olduğundan, bunların kolay kaptırılabileceği itirazına fazla önem verilmemelidir.

Ülkelerin tahkimindeki çok basit sistemimizin geçmişine bir göz atacak olursak bunun büyük, devamlı, devletin temeliyle doğrudan bağlantılı bir konu olduğunu, dolayısıyla yarım yüzyıldan, hatta tam bir yüzyıldan beri yapılan kalelerin, savaşın geçici modasından, hayal ürünü stratejik inceliklerden, o andaki kişisel ihtiyaçlardan başka bir şey olmayacağı düşüncesinin üzücü sonuçları olabileceğini iddia edebiliriz. II. Friedrich'in Silezya'da Südetler'in sırtlarında yaptırmış olduğu Silberberg, değişen koşullar karşısında tüm önemini yitirirken Breslav, bütün hal ve koşullarda Ruslara, Polonyalılara ve Avusturyalılara karşı olduğu gibi, Fransızlara karşı da elde tutulan önemli bir kale olmuş ve hep öyle kalmıştır.

Bu incelemelerin bir devletin tamamen yeniden kalelerle donatılması için yapılmadığını okuyucularımız unutmamalıdır; böyle yapılsaydı yararsız olurdu; çünkü bu nadiren olur ya da hiç olmaz; halbuki her münferit kalenin tesisinde bu incelemeler yapılır.

---

(26) Olmütz, Saalbach'ın Ren'e döküldüğü yerde bir kent, 1618-1623'te tahkim edildi. 1800'e kadar devlet kalesi olarak kaldı.

Onikinci Bölüm
SAVUNMA MEVZİ

İçinde muharebeyi kabul ettiğimiz ve bu sırada arazinin sağladığı korumadan yararlandığımız her mevzi bir savunma mevziidir; burada daha çok pasif ya da taarruzi hareket etmemiz hiç fark etmez. Bu bizim genel savunma niyetimizden çıkan bir sonuçtur.

Ayrıca, içinde bir ordunun düşmanına karşı koymaya hazırlandığı ve düşman istediği takdirde duruma göre bir muharebeyi kabul edebileceği her mevziye savunma mevzi denebilir. Aslında muharebelerin çoğu böyle olur; ortaçağ boyunca başka türlüsü söz konusu değildi. Fakat burada anlatacağımız konu bu değildir; burada mevzilerin türünden ve yürüyüş ordugâhının zıddı olan mevzi kavramından söz edilmesi yeterli olacaktır. Yani, tamamen özel surette savunma mevzii olarak tanımlanan bir mevziinin biraz başka olması gerekir.

Normal bir mevzide verilecek kararlarda zaman kavramının egemen olacağı açıktır; ordular karşılaşmak için birbirlerine doğru giderler; yer, ikinci derecede bir konudur; yalnız pek uygunsuz olmaması istenir. Fakat esas savunma mevziinde yer kavramı egemendir; karar, bu yer hakkında verilir ya da daha çok bu yer karara neden olur. Burada işte bu mevziden söz edilecektir.

Yerin iki türlü ilişkisi vardır: Birincisi, buraya konulan silahlı kuvvet, tüm harekât üzerinde belli bir etki yapar; ikincisi, içinde bulunduğu yer silahlı kuvveti korur ve takviye eder. Kısacası, stratejik ve taktik ilişki.

Doğrusunu söylemek istersek, savunma mevzii deyimi bu tak-

tik ilişkiden çıkmıştır çünkü bu yere konulan silahlı kuvvetin mevcudiyetiyle ülkenin savunulmasını sağlayan stratejik ilişki taarruzi bir savunmaya da uyar.

Bu ilişkilerin birincisi, yani bir mevziin stratejik etkinliği ancak daha sonra bir savaş alanının savunulmasında tamamen aydınlığa kavuşturulacaktır. Burada bunun şimdi olabileceği kadar düşünülmesini istiyoruz ve bunun için de iki şeklin birbirleriyle.benzerliğini ve çoğu kez karıştırıldığını, yani bir mevziin çevrilmesiyle önünden geçilip gidilmesini tam olarak bilmek zorundayız.

Bu mevziin çevrilmesi cephesiyle ilgilidir ve mevziye yandan veya geriden taarruz etmek yahut da mevziin geri çekilme ve irtibat hatlarını kesmek için yapılır.

Birincisi, yani yan ve geriden taarruz taktik tabiattadır. Birliklerin hareket yeteneğinin çok arttığı ve tüm muharebe planlarının az çok çevirmeye ve kuşatıcı muharebeye göre düzenlendiği günümüzde bütün mevzilerin buna göre tutulmuş olması ve kuvvetli denebilecek bir mevziin kuvvetli bir cephenin yanı sıra tehdit edildikleri sürece yanlar ve geri için en azından iyi muharebe kombinasyonlarına elverişli olması zorunludur. Bu takdirde bir mevzi yandan veya geriden taarruz amacıyla yapılan bir çevirmeyle etkisiz hale getirilemez; aksine içinde cereyan eden muharebe mevziin anlamına dahildir ve bu muharebe savunana mevziden bekleyebileceği yararı sağlamalıdır.

Mevzi, taarruz eden tarafından geri çekilme ve irtibat hatlarını kesmek amacıyla çevrilecek olursa bu, stratejik bir ilişkidir ve mevziin buna ne kadar tahammül edebileceği, düşmana üstünlük sağlayıp sağlayamayacağı söz konusudur; her ikisi de noktanın durumuna bağlıdır. Her iyi mevzi, içindeki savunma ordusuna üstünlük sağlamalıdır. Bu suretle de mevzi her durumda etkisiz hale getirilemez; aksine, mevzii çevirerek düşürmeye çalışan düşman nötralize edilir.

Fakat taarruz eden, savunma mevziinde kendisini bekleyen silahlı kuvvetlerin varlığıyla ilgilenmeksizin esas kuvvetleriyle başka bir yoldan ilerler ve amacını gerçekleştirmeye devam ederse, mevziin önünden geçip gider. Eğer düşman, kendisini tehlikeye atmadan bunu yapabilecek durumdaysa gerçekten yapar; biz mevzii derhal

terk zorunda kalırız, yani mevzi etkisiz hale gelmiş olur.

Dünyada, sözcüğün tam anlamıyla önünden geçilip gidilebilecek bir mevzi yoktur; çünkü Perekop Gediği gibi durumlar çok az olmalarına rağmen dikkate alınmaktadır. O halde geçip gitmenin olanaksızlığı, taarruz edenin geçip gitmekle içine düştüğü bir sakıncadır. Bu sakıncanın nerelerde mevcut olduğunu söyleme fırsatını yirmiyedinci bölümde bulacağız. Büyük olsun, küçük olsun bu sakınca mevziin sağlayamadığı taktik etkinliğe karşı daima bir dengedir; bu karışıklık mevziin amacını oluşturur.

Buraya kadar söylenenlerden mevziin iki stratejik niteliği ortaya çıkıyor:

1. Mevziin önünden geçilip gidilmemeli;

2. Mevzi, irtibat hatları için yapılan muharebede savunana yarar sağlamalı. Buna iki stratejik nitelik ekliyoruz:

3. İrtibat hatlarının durumu muharebenin şekline de yararlı etki yapmalı;

4. Arazinin genel etkisi yararlı olmalı.

Yani irtibat hatlarının durumu sadece mevziin önünden geçip gitmeyi, onu besin maddelerinden koparmayı etkilemekle kalmaz, aksine muharebenin tüm akışını da etkiler. Eğri bir geri çekilme hattı taarruz edenin taktik evirmesini kolaylaştırır ve muharebedeki kendi taktik hareketlerimizi aksatır. Fakat bu eğri tertiplenme her zaman taktiğin kabahati değildir; aksine çoğu kez kusurlu stratejik noktaların bir sonucudur. Örneğin cadde mevzi civarında yön değiştiriyorsa bundan hemen hemen hiç kaçınılamaz (Borodino-1812). Bu takdirde taarruz eden dikey tertibatından ayrılmadan bizi çevirmeye gidebilir.

Ayrıca, geri çekilme için biz tek yola bağlıyken, taarruz eden birkaç yola sahipse daha büyük bir taktik serbestlikten yararlanır. Bütün bu hallerde savunanın taktik sanatı kendini çok zorlar; ama stratejik hatalardan doğan zararlı etkilerin büyümesini önleyemez.

Nihayet 4. maddeye gelince, arazinin diğer etkilerinde de o kadar zararlı genel koşullar egemen olabilir ki, taktiğin en titiz seçimi ve en yüksek becerisi bile buna karşı hiçbir şey yapamaz. Bunların başlıcaları şunlardır:

1. Savunan tercihen düşmanını bir bakışta kavramak ve mev-

ziinin arazisi içinde çabucak yenebilmek avantajını aramak zorundadır. Ancak zeminin yaklaşmayı engellemesinin bu iki koşulla birleştiği yerde arazi özellikle savunanın lehinedir.

O halde genellikle hâkim bir arazinin etkisinde bulunan bütün noktalar, dağlardaki mevzilerin (Dağ Harbi bölümlerinde bunlardan ayrıca söz edilecektir) hepsi ya da çoğu savunanın aleyhinedir; bir dağın yan tarafına dayanan bütün mevziler de savunanın aleyhinedir çünkü böyle bir mevzi taarruz edenin önünden geçip gitmesini güçleştirir ama çevirmesini kolaylaştırır. Bunlardan başka, hemen önünde bir dağ bulunan bütün mevziler ve yukarıda sözü edilen ihtiyaçlardan doğan bütün hallerin normal zeminle ilişkili olması savunanın aleyhinedir.

Bu aleyhte durumlardan arkasında bir dağ bulunan mevziin, en iyi savunma mevzi olarak kabul edilebilecek kadar çok yararı olduğu sonucunu çıkarmak istiyoruz.

2. Arazi ordunun karakterine ve terkibine az çok uygun olmalıdır. Çok fazla süvari bize haklı olarak açık arazi aratır. Süvariden, hatta topçudan da yoksun muharebe eğitimi görmüş, araziden yararlanmasını bilen, cesur bir piyade, çok güç ve karmaşık araziden yararlanılmasını gerektirir.

Burada bir savunma mevziin silahlı kuvvetlerle taktik ilişkisinin ayrıntılarından değil, tüm sonuçtan söz ettik çünkü bu sonuç, tek başına stratejik bir inceliktir.

Bir ordunun içinde düşman taarruzunu beklemek istediği bir mevzide arazinin önemli kesiminin kazanılması gerektiği tartışma götürmez; o kadar ki, böyle bir mevzi ordunun gücünün çarpanı olarak kabul edilir. Doğanın birçok şey yaptığı ama bunun istediğimiz kadar olmadığı yerlerde tahkimat sanatı imdada yetişir. Bu suretle bazı kesimlerin taarruz edilemez hale gelmeleri nadir değildir ve tüm mevziin taarruz edilemez olması da pek müstesna bir şey değildir. Bu son durumda açıkçası önlemin tüm doğası değişir. Aradığımız yararlı koşullar altında yapılan bir meydan muharebesi artık muharebe değildir ve bu muharebedeki başarı da seferin başarısı değil, muharebesiz bir başarıdır. Silahlı kuvvetlerimizi taarruz edilmez bir mevzide tuttuğumuz takdirde muharebeyi reddederiz ve düşmanı kesin sonucun başka bir yoluna iteriz.

O halde iki durumu birbirinden tamamen ayırmak zorundayız; sonuncu, bir sonraki bölümde tahkimli Mevziler başlığı altında ele alınacaktır.

Burada incelediğimiz savunma mevzii, yararlan (avantajları) artırılmış muharebe alanından başka bir şey değildir; bu bir muharebe alanı olduğu için yararları aşın dereceye vardırılamaz. O halde böyle bir mevziin gücü ne derecede olmalıdır? Açıkçası, düşmanımız taarruza ne kadar kararlıysa, mevzi de o kadar kuvvetli olmalıdır ve bu, kişisel durumun muhakemesine bağlıdır. Bir Napoleon karşısında, bir Daun ya da Schwarzenberg karşısındakinden daha kuvvetli bir koruma gerisine çekilmek lazımdır ve zorunludur.

Bir mevziin münferit kısımları, örneğin cephesi taarruz edilemez ise bu, onun tüm gücünün münferit bir faktörü olarak düşünülür çünkü burada gerekli olmayan kuvvetler başka bir yerde kullanılabilir; yalnız taarruz edilemez kesimlerde düşman tamamen püskürtüleceğinden düşmanın taarruz şeklinin, tamamen başka bir karakter alacağı ve bizim hal ve şartlarımıza uyup uymayacağının ancak bu karakterden anlaşılacağı unutulmamalıdır.

Örneğin, önemli bir nehrin hemen gerisinde mevzilenilirse bu, cephenin kuvvetlendirilmesi olarak kabul edilir. Halbuki, nehri sağ ya da sol kanat için dayanak noktası yapmaktan başka bir şey değildir çünkü bu takdirde düşman, sağdan ya da soldan kuşatmaya ve uygun cepheyle bize taarruza zorlanacaktır; o halde bunun bize yarar mı sağladığının, yoksa zarar mı verdiğinin düşünülmesi gerekir.

Bizim düşüncemize göre savunma mevzii ne kadar çok imkân sağlarsa, ideal şekline o kadar yaklaşır. Kuvvetlerin hesaba katılması düşmanı nasıl gerçek kuvvetini ve hareket yönünü saklamaya sevk ederse, aynı düşünceyle araziden sağlamayı tasarladığı yararların da saklanması gerekir. Bu tabii bir noktaya kadar yapılabilir ve belki de –henüz pek az aranan– özel bir beceri ister.

Hangi yönde olursa olsun önemli bir kalenin yakınlığı her savunma mevziine kuvvetlerinin hareketinde ve kullanılmasında düşmana nazaran büyük bir üstünlük kazandırır. Münferit sahra tahkimatının, uygun şekilde kullanılmasıyla bazı noktaların doğal sağlamlıkları tamamlanabilir; böylece muharebenin ana hatlarını

önceden istediğimiz gibi saptayabiliriz. Bunlar sanatın kuvvetlendirilmesidir; düşmanın etkinliğini imkânsız hale getirmeksizin güçleştiren engellerin iyi bir şekilde seçimi bununla birleştirilecek olursa. Bizim muharebe alanını çok iyi tanımamızdan düşmanın ise tanımamasından, bizim önlemlerimizi düşmandan daha iyi gizlememizden ve muharebenin cereyanında baskın yapma bakımından ona üstün olmamızdan çıkan bütün yararlar araştırılacak olursa, bu birleşik ilişkilerden bulunulan yerin üstün ve kesin etkisi ortaya çıkar; bu etkinin gücü, düşmanı, yenilgisinin gerçek kaynağını öğrenmesine vakit bırakmadan mağlup eder. Bizim savunma mevzisinden anladığımız ve savunma harbinin en büyük avantajı saydığımız şey budur.

Özel koşullar dikkate alınmazsa dalgalı, ne çok, ne az işlenmiş bir arazi çoğu kez bu tür mevziler sağlar.

Onüçüncü Bölüm
TAHKİMLİ MEVZİLER VE TAHKİMLİ ORDUGÂH

Arazinin verdiği imkânlar ve suni tesislerle taarruz edilmez hale getirilen bir mevziin yararlı muharebe alanı anlamının dışına çıktığını ve bu nedenle kendine özgü bir şey olduğunu önceki bölümde söyledik. Bu bölümde böyle bir mevziin özelliklerini incelemek ve kaleye benzer tabiatları nedeniyle bu mevzileri "Tahkimli Mevziler" olarak isimlendirmek istiyoruz.

Bu mevziler, basit tahkimatta kolayca meydana getirilemez; kalelerin yanında tahkimli ordugâhlar olabilir; ama bunların da pek azı sadece doğal engellerle yapılır. Doğa ve sanat burada el ele verir ve bu nedenle bunlar çoğu kez tahkimli ordugâhlar ya da mevziler adıyla anılır. Bu isim, özellikle az ya da çok siperlerle donatılmış ama burada söz konusu olan mevziin tabiatıyla hiç ortak yanı bulunmayan bütün mevziler için de kullanılabilir.

O halde tahkimli bir mevziin amacı, içinde mevziilenen kuvveti hemen hemen taarruz edilemez bir hale getirmek ve bu suretle ya bir bölgeyi gerçekten dolaysız korumak ya da bu bölgeye yerleştirilen silahlı kuvvetle ülkenin örtülmesini dolaylı sağlamak için bu kuvveti korumaktır. Birincisi, eski savaşlardaki, özellikle Fransız sınırındaki hatlar, ikincisi, her tarafa cephesi olan ve kalelerin yanında bulunan tahkimli ordugâhlar anlamına gelir.

Yani bir mevziin cephesi tahkimat ve engellerle taarruzu imkânsız kılacak kadar kuvvetlendirilmişse düşman yanlardan ya da arkadan taarruz için çevirmeye zorlanacaktır. Bunun kolaylıkla yapılamaması için de bu savunma hatlarına –Alsas hatlarındaki Ren

ve Vogesen gibi– yanları oldukça koruyan dayanak noktaları aranıyordu. Söyle bir hat ne kadar uzunsa savunmaya karşı o kadar korunmuş oluyordu çünkü her çevirme, çeviren için daima bir tehlike yaratır ve bu tehlike, kuvvetlerin ilk istikametlerinden ayrıldıkları ölçüde artar. O halde cephenin, taarruz edilemeyecek kadar uzunluğu ve iyi dayanak noktaları önemli bir bölgeyi düşman saldırılarına karşı dolaysız koruma imkânı verir. Sağ kanadıyla Ren'e, sol kanadıyla Vöesen'e ve Flandr'a kadar uzanan, sağ kanadıyla Schelde ve Tournai Kalesi'ne, sol kanadıyla denize dayanan 15 mil uzunluğundaki Alsas hatlarının önemi bu düşünce tarzından ve tesislerden ileri geliyordu.

Fakat bu kadar uzun kuvvetli cephelerin ve iyi dayanak noktalarının bulunmadığı yerlerde, bölgenin iyi tahkim edilmiş mevzilere yerleştirilmiş kuvvetlerle elde bulundurulması için bu kuvvetlerin cepheye ve yanlara karşı yapılan tahkimatla korunması zorunludur. Bu durumda gerçekten örtülü bölge kavramı ortadan kalkar çünkü böyle bir mevzi stratejik bakımdan bir nokta gibi kabul edilir ve örtülü olan sadece silahlı kuvvettir; bu suretle ülkeyi elde bulundurma imkânını elde eden, yani ülkede dayanan silahlı kuvvettir. Böyle bir ordugâh artık çevrilemez; yani yan ve gerisindeki daha zayıf yerlerinden taarruz edilemez çünkü her tarafı cephedir; her tarafı aynı derecede kuvvetlidir. Fakat böyle bir ordugâhın önünden geçilip gidilebilir ve bu da tahkimli hattan daha kolay olur; çünkü tahkimli hat kadar genişliği yoktur.

Kalelerdeki tahkimli ordugâhlar esasında ikinci türdendir çünkü bunların görevi içlerinde toplanmış olan silahlı kuvvetleri korumaktır ama bunların daha sonraki stratejik önemleri, yani bu korunmuş kuvvetlerin kullanılması, diğer tahkimli ordugâhlardan biraz farklıdır.

Bu üç değişik savunma vasıtasının değerini ortaya çıkış tarzlarının gelişimine göre incelemek ve bunları tahkimli hatlar, tahkimli mevziler ve kalelerdeki tahkimli ordugâhlar adlarıyla birbirlerinden ayırt etmek istiyoruz.

1.Hatlar: Bunlar Kordon Harbi'nin[27] en uğursuz şeklidir; bu sis-

(27) XVIII. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmış olan yaygın ileri karakollar zinciriyle kapatma sistemi.

temin taarruz edenin önüne çıkardığı engeller ancak kuvvetli ateşle savunulacak olursa, başka bir yerde ulaşamadığı bir değer kazanır. Ama bir orduya böyle bir ateş etkisi sağlayacak genişlik arazinin genişliğine göre daima çok az ve hatlar çok kısa olacak, dolayısıyla da çok az bir arazi örtülecek ya da ordu, bütün noktaları gerçekten savunacak durumda olmayacaktır. Şimdi herhalde bütün noktalan bu hatlarla tutmamak, aksine bunları gözetlemek ve orta büyüklükte bir nehrin savunulması gibi ihtiyatla savunma düşüncesine varılmıştır. Yalnız bu yöntem aracın tabiatına aykırıdır. Arazinin doğal engelleri böyle bir savunma tarzını kullanabilecek kadar büyükse, tahkimat yararsız ve zararlı olabilir; çünkü, bu tür savunma yerel değildir ve tahkimat yalnız yerel yapılmıştır; ama bizzat tahkimatın kendisi asıl yaklaşma engeli olarak kabul edilince savunulmayan tahkimattan engel olarak ne kadar az söz edilebileceği anlaşılır.

Düşman ateşiyle tahrip edilmese de 12-15 ayak derinliğinde bir çukur ve 10-12 ayak yüksekliğinde bir duvar binlerce kişinin birleşik çabasına karşı nedir? O halde sonuç, bu hatların, eğer kısa iseler ve dolayısıyla oldukça kuvvetli işgal edilmişlerse çevrilmeleri, eğer geniş iseler ve yeterince işgal edilmemişlerse cephelerinden alınmaları olacaktır.

Hatlar, silahlı kuvvetleri yerel savunmaya bağlayarak hareketten alıkoydukları için girişken bir düşmana karşı çok kötü bir araçtır. Yeni savaşlarda hatların yeterince uzun tutulmamalarının nedeni, çoğu kez görünen güçlükleri gerçek güçlüklerinden daha çok olan zayıflamış savaş unsuru oluşlarındandır. Ayrıca seferlerin çoğunda bu hatlar akıncılığa karşı ast kademede yapılan savunmada kullanılırdı; her ne kadar bunlar bu savunmada tamamen etkisiz görünmemişlerse de savunmaları için tahsis edilen kuvvetlerle başka bir yerde ne kadar yararlı işler yapılabileceğinin göz önünde tutulması gerekir. Yeni savaşlarda hatlardan hiç söz edilmiyor, izlerine de rastlanmıyor. Herhangi bir zamanda tekrar geri gelecekleri kuşkuludur.

2. Mevziler: Bir arazi kesiminin savunması, yirmiyedinci bölümde daha yakından göstereceğimiz gibi, bu işe ayrılan kuvvet aynı arazide dayandığı sürece devam eder ve ancak bu kuvvet dayanmadan vazgeçip söz konusu arazi kesiminden ayrılınca biter.

Bir silahlı kuvvetin, kendisinden çok üstün düşman tarafından taarruz edilen bir arazide dayanması gerekiyorsa bu kuvvetin taarruz edilemez bir mevzide kılıcın kuvvetine karşı korunması imkânı sağlanır.

Daha önce de söylemiş olduğumuz gibi bu tür mevziler, her tarafa karşı cephe almak zorunda olduklarından kuvvet çok büyük değilse genel durumun tabiatına uygun olmayarak taktik bir mevzinin normal genişliğine nazaran çok küçük bir alan işgal edeceklerdir. Bu yerin küçüklüğü muharebenin tüm cereyanında o kadar büyük zararlar meydana getirir ki, tahkimatla yapılabilecek bütün takviyelere rağmen başarılı bir mukavemet pek düşünülemez. O halde her tarafı cephe olan bir ordugâhın yanlarda da nispeten önemli bir genişliğe sahip olması zorunludur; ama bu yanlar da hemen hemen taarruz edilemez olmalıdır; büyük genişliğe rağmen tahkimat sanatı bu yanlara istenen kuvveti vermeye yetmezse böyle bir ordugâhın, bazı kesimleri hiç geçilmez, bazı kesimleri zor geçilir arazi engelleriyle takviyesi şarttır. O halde bu savunma şeklinin kullanılabilmesi için böyle bir mevziin bulunması zorunludur; böyle bir mevziin bulunamadığı yerlerde sadece tahkimatla amaca ulaşılamaz.

Her şeyden önce bu stratejik aracın varlığını iyice tespit edebilmek için bu incelemeler, taktik sonuçlarla ilgili olmuştur. Konuya açıklık getirmek için Pirna, Bunzelwitz, Kolberg Torres Vedras ve Drissa'yı anıyoruz.[28] Şimdi stratejik niteliklerinden ve etkilerinden söz edeceğiz.

Tabii ilk koşul, bu ordugâhlarda bulunan silahlı kuvvetlerin beslenmesinin, ordugâh etkinliğinin gerektirdiği kadar uzunca bir süre sağlanmasıdır. Bu ancak Kolberg ve Torres Vedras'da olduğu gibi mevziin arkasında bir liman bulunursa ya da Bunzelwitz ve Prina'da olduğu gibi mevziin bir kaleyle irtibatı olursa veyahut Drissa'daki gibi mevziin içinde, çok yakınında stoklar yapılırsa olabilir.

Yalnız birinci durumda mevziin yeri oldukça yeterli olabilecektir; ikinci ve üçüncü durumlarda yarı yarıya yeterli olacaktır; o kadar ki, daima bu bakımdan bir tehlike mevcuttur. Bundan şu çıkıyor: Diğer bakımlardan tahkimli mevzi olmaya elverişli birçok kuvvetli nokta, bu koşul yüzünden bırakılmakta ve bunlar nadiren uygun görülmektedir.

(28) XVIII. yüzyılın ikinci yarısında ve XIX. yüzyılda işgal edilmiş tahkimli ordugâhlar.

Böyle bir mevziin etkinliğini, yararlarını ve tehlikelerini öğrenmek için taarruz edenin buna karşı ne yapabileceğini kendi kendimize sormak zorundayız.

a. Taarruz eden tahkimli mevziin önünden geçip gidebilir; girişimlerine devam eder ve mevzii az ya da çok bir kısım birlikle gözetler.

Burada mevziin esas kuvvetlerle ya da ast bir birlikle işgal edilmiş olması hallerini birbirinden ayırt etmek zorundayız.

Birinci halde mevziin önünden geçip gitmek, eğer savunanın esas kuvveti dışında taarruzun elde edebileceği diğer önemli bir hedef (örneğin bir kalenin, bir başkentin zaptı vb. gibi) varsa taarruz edene biraz yardım edebilir. Böyle bir hedef olsa bile taarruz eden ancak üssünün kuvveti ve irtibat hatlarının durumu onu stratejik kanatlarına yapılacak etkiden korkutmadığı takdirde bu hedefe yönelebilir.

Bundan, savunanın asıl kuvvetleri için tahkimli bir mevziin güvenli ve etkili olduğu sonucunu çıkarıyoruz; ancak bu güvenlik ve etkinlik, taarruz edenin stratejik kanatları üzerinde, onu zararsız bir noktada tutacağına önceden güvenilebilecek kadar kesin olursa ya da taarruz edenin ulaşabileceği savunanı rahatsız edebilecek bir hedef yoksa bir işe yarar. Böyle bir hedef varsa ve bu hedefe doğru yapılan harekât sırasında düşmanın stratejik kanatları yeterince tehdide açık kalmıyorsa, mevzii ya hiç tutulmaz ya da ona değer verip vermediğini denemek için sadece gösteriş amacıyla tutulur ama bu durumda düşmanın mevziye önem vermeden geçip gitmesi halinde daima tehdit edilen noktaya artık yetişilememesi tehlikesi doğar.

Kuvvetli mevzi sadece ast birlikler tarafından tutulmuşsa düşman hiçbir zaman taarruzunu başka uzak hedeflere yöneltmekten alıkonamaz çünkü bu taarruzu yapan düşmanın asıl kuvvetleri olabilir; o halde bu durumda mevziin önemi tamamen düşmanın stratejik kanadına yapabileceği etkiyle sınırlıdır ve bu koşula bağlıdır.

b. Taarruz eden eğer mevziin önünden geçip gitmeye cesaret edemezse, onu şeklen kuşatır ve açlıktan teslim olacak duruma getirir. Ama bu, iki hususu şart koşar: Birincisi, mevziin gerisi serbest olmamalıdır; ikincisi, taarruz eden böyle bir kuşatmayı yapacak kadar kuvvetli olmalıdır. Bu iki koşul mevcut olsa da taar-

ruz eden ordu tahkimli mevzi tarafından bir süre nötralize edilebilir ama bu, savunan kuvvetlerin bu yarar uğruna katlanabilecekleri zayiat pahasına olur.

O halde bundan, bir tahkimli mevziin kural olarak asıl kuvvetlerle ancak şu hallerde tutulabileceği sonucu çıkar:

(1) Tamamen güvenli bir geri varsa (Torres Vedras).

(2) Düşmanın bizi ordugâhımızda kuşatacak kadar üstün olmayacağı önceden kestirilebiliyorsa. Yeterli üstünlüğe sahip olmadığı halde düşman bunu yapmak isterse, biz başarıyla ordugâhtan çıkıp onu tek başına yenecek durumda oluruz.

(3) 1756'da Saksonyalıların Pirna'da yaptıkları gibi ve 1757'de Prag Muharebesi'nden sonra olduğu gibi bir kurtarma hesap edilebiliyorsa. Prag tahkimli ordugâh kabul ediliyordu; Prens Kari, Mahren Moravya ordusunun kendisini kurtarabileceğini bilmeseydi burada kuşatılmaya razı olmazdı.

O halde, asıl kuvvetlerle bir tahkimli mevzi işgalinin haklı görebilmesi için bu üç koşuldan birinin bulunması şarttır; ama itiraf edilmelidir ki son iki koşul savunan için büyük bir tehlike oluşturabilir.

Fakat, asıl kuvvetlerin yararına gerekirse feda edilebilecek küçük bir birlik söz konusu ise bütün bu şartlar düşer ve böyle bir fedakârlığın büyük bir felakete dönüşüp dönüşmeyeceği sorulur. Bu tabii nadiren olur; ama hiç düşünülmez de değildir. Pirna tahkimli ordugâhı 1756 yılında Büyük Friedrich'in Bohemya'ya taarruzunu engelledi. Halbuki, Avusturyalılar o tarihte o kadar az hazırdılar ki, bu krallığın kaybı kuşku götürmez gibi görünüyordu ve Pirna ordugâhında bulunan 17.000 müttefikin teslim olmasıyla belki de büyük insan zayiatı verecekti.

c. Taarruz eden için a ve b fıkralarında açıklanan imkânlar mevcut olmazsa savunan için ileri sürülen koşullar yerine gelmiş olacak ve bu takdirde taarruz durumunda olanın, tavuk sürüsünün önünde duran köpek gibi mevziin önünde durmaktan başka yapacağı bir şey kalmayacaktır; yeni gelen birliklerle, cephe olanak oranında genişletilecek, bu küçük ve çeşitli yararlarla yetinilecek, arazi kesiminin kesinlikle ele geçirilmesi geleceğe bırakılacaktır. Bu durumda mevzi görevini tamamen yapmış olacaktır.

3. Kalelerdeki Tahkimli Ordugâhlar: Daha önce söylenmiş olduğu üzere bunlar, düşman taarruzlarına karşı bir bölgeyi değil bir kuvveti korumak amacıyla hazırlanmışlarsa, tahkimli mevziler sınıfına girerler ve kale ile ayrılmaz bir bütün oluşturmakta diğerlerinden ayrılırlar. Kale ile ayrılmaz bir bütün teşkil etmekle tabii çok büyük bir güç de kazanırlar. Bundan aşağıdaki özellikler çıkar:

a. Bu ordugâhlar, kalenin kuşatılmasını tamamen olanaksız hale getirmek ya da çok güçleştirmek gibi özel amaca sahip olabilirler. Eğer savunulan yer kapatılamayan bir limansa bu amaç, birliklerin büyük fedakârlığına değebilir; ama diğer durumlarda açlık yüzünden oldukça büyük birliklerin boşuna fedakârlıkta bulunmalarını önlemek için çok erken düşebileceklerinden korkulur.

b. Kalelerdeki bu tahkimli ordugâhlar, açık arazidekilere nazaran daha küçük birlikler için yapılmış olabilir. Açık arazide dünyanın en kuvvetli ordugâhında kaybolup gidecek olan 4.000-5.000 kişi bir kalenin duvarları altında yenilemez olabilir.

c. Bunlar henüz kendilerine çok az güvenen acemi erler, redifler, koruyucular vb. gibi kale duvarlarının koruması olmadan düşmanla temasa getirilemeyecek kimselerden oluşan birliklerin toplanması ve hazırlanması için kullanılabilir.

O halde tahkimli ordugâhlar, olağanüstü zararlı bir yanları yoksa, çok yönlü ve yararlı bir önlem olarak salık vermeye değer olabilirler; bunlar tutulamazsa kale az çok zarar görür; ama kalenin daima bir dereceye kadar bu tahkimli ordugâhlara da yetecek mürettebatla donatılması çok zorunlu bir koşul olacaktır.

Bu nedenle biz bunları sadece kıyılar için salık verme, diğer bütün durumlarda faydalı saymaktan çok zararlı kabul etme eğilimindeyiz. Son olarak düşüncemizi genel bir bakışla toparlayacak olursak:

1. Ülke ne kadar küçükse, geri çekilme alanı ne kadar azsa tahkimli mevzilere o kadar çok ihtiyaç duyulur.

2. Diğer kuvvetlerin, kötü mevsim şartlarının, halk ayaklanmasının ya da kıtlık vb. nin yardım ve kurtarmasına ne kadar güveniliyorsa, tahkimli mevziler o kadar az tehlikededir.

3. Düşman darbesinin esas gücü ne kadar zayıfsa tahkimli mevziler o kadar etkin olurlar.

Ondördüncü Bölüm
YAN MEVZİLERİ

Normal askeri düşünce âleminde sivrilmiş olan bu kavramın burada kolayca bulunması için sözlük tarzına uyarak ona özel bir bölüm ayırdık çünkü bu suretle bağımsız bir şey anlamına geleceğini sanmıyoruz.

Düşman önünden geçip gittikten sonra tutulmakta ısrar edilen her mevzi bir yan mevzidir; çünkü düşmanın bu hareketi yapmasından sonra söz konusu mevziin, düşmanın stratejik kanatları üzerindeki etkisinden başka etkisi kalmaz.

O halde bütün tahkimli mevzilerin aynı zamanda yan mevzi olmaları zorunludur; çünkü kendilerine taarruz edilmediği için düşmanın önlerinden geçip gitmesine neden olduklarından, artık sadece düşmanın stratejik kanatları üzerindeki etkileriyle değer kazanırlar. Tahkimli mevziin esas cephesinin, Kolberg'teki gibi düşmanın stratejik kanatlarına paralel mi, yoksa Bunzelwitz ve Drissa'daki gibi dikey mi olacağı tamamen önemsiz bir konudur çünkü tahkimli bir mevzi, her tarafa karşı cephe almak zorundadır.

Fakat taarruz edilebilir bir mevzide de düşman önünden geçip gittikten sonra mevzii elde tutma amacı bulunabilir; yani düşman geçip gider gitmez mevziin bulunduğu yerin geri çekilme ve irtibat hatları bakımından sağladığı büyük üstünlük yalnız ilerleyen düşmanın stratejik kanatlarına etkin bir taarruz imkânı vermekle kalmaz, aynı zamanda düşmanı –kendi çekilmesini düşüneceğinden– bizim çekilme hatlarımızı alamayacak duruma sokar; eğer bu sonuncu durum olmasaydı, mevzii tahkimli yani taarruz edilemez

olmadığından geri çekilmeden yenilmek tehlikesiyle kalırdık.

1806 yılı bunu bize bir örnekle açıklıyor. Prusya ordusunun Saale Nehri'nin sağ kıyısındaki tertiplenmesi Napoleon'un Hof üzerinden ilerleyişi karşısında cephe Saale'ye dönük olsa ve daha sonra olacaklar bu mevzide beklense, mükemmel bir yan mevzi olurdu.

Burada fiziki ve moral güçten kuşku duyulmasaydı, Fransız ordusunun başında sadece bir Daun bulunsaydı, Prusya mevzii parlak bir etki gösterebilirdi. Bu mevziin önünden geçip gitmenin tamamen imkânsız olduğunu Napoleon kabul etmişti; nitekim taarruz etmeye karar vermiştir; Prusya mevziinin geri çekilme yolunu kesmeyi Napoleon bile tamamen başaramadı; iki tarafın fizik ve moral kuvvetleri arasındaki farkın çok az olması karşısında mevziin önünden geçip gitmek pek uygun olmazdı çünkü sol kanadının yenilmesiyle Prusya ordusunun içine düşeceği tehlike, Fransız ordusunun içine düşeceği tehlikeden çok daha azdı. Silahlı kuvvetleri fizik ve moral bakımından orantısız oluşları halinde azımkâr ve tedbirli bir sevk ve idare bir zafer umudu yaratabilir. Ayın ondördüncü günü güneşin doğmasıyla kendi 60.000 kişilik kuvveti karşısında Napoleon'un Saale üzerinden gönderdiği 80.000 kişilik kuvvetin Jena ve Dobrug'ta bulunduğunu gören Braunschweig Dükü'nü ayın onüçünde gerekli tertibatı almaktan hiçbir şey alıkoymamıştı. Bu kuvvet üstünlüğü ve Fransızların arkasında kalan Saale'nin dik vadisi kesin bir zafer kazanılmasına yetmemişse de, sonucun çok yararlı olduğu ve kesin sonuç kazanılmamasının, bu bölgede sonuç almanın zaten düşünülmediği, daha ileri gidilerek amacın kuvvet kazanmak ve düşmanı zayıflatmak istendiği söylenebilir.

O halde, ister taarruz edilebilir, ister taarruz edilemez olsun Saale Nehri kenarındaki Prusya mevzii Hof üzerinden gelen yola karşı yan mevzii olarak kabul edilebilirdi ancak her taarruz edilebilir mevzi gibi, bu mevziye de bu nitelik mutlak olarak tanınamazdı; çünkü ancak düşman taarruza cesaret edemezse yan mevzi niteliğini kazanmış olacaktı.

Önden hücum kötü sonuçlar doğuracağı için, savunan tarafın yandan hücum etmek istediği, taarruz yandan yapıldığı için de yan mevzi adı verilmek istenen mevziler, genel bir yan mevzi kavramıyla tam bir uyum içinde değildir. Çünkü bu yan taarruzun mevzi

ile ilgisi hemen hemen yok gibidir ya da en azından stratejik kanatlar üzerinde etkisi olduğu için asıl mesele yan mevziinin niteliğinden doğmaz.

Herhalde buradan yan mevzinin nitelikleri hakkında yeni bir şey tespit edilmediği ortaya çıkıyor. Burada, sadece bu önlemin karakteri hakkında birkaç söz yer almış oluyor.

Tahkimli mevzileri tamamen bir tarafa bırakıyoruz; çünkü bundan yeterince söz ettik.

Taarruz edilemez durumdaki bir yan mevzi olağanüstü bir etkiye sahiptir ama tabii aynı zamanda da tehlikeli bir önlemdir. Taarruz eden taraf, bu mevzi ile hareketten alıkonacak olursa, küçük parmağın keskin bir dişin uzun manivela kolu üzerinde yaptığı baskı gibi, az bir kuvvetle büyük etki sağlanmış olur. Fakat etki çok zayıf ise, taarruz eden taraf tespit edilemezse, savunan geri çekilme imkânını az çok kaybeder ve alelacele dolambaçlı yollardan gitmek ya da çok kötü koşullar altında kurtulma çarelerini aramak zorunda kalır veyahut geri çekilmeden yenilmek tehlikesiyle karşılaşır. O halde kesin sonuç arayan atılgan ve moral bakımından üstün bir düşmana karşı bu önlem, büyük bir cesarettir ve yukarıdaki 1806 örneğinin ispat etmiş olduğu gibi düşman arazisinde yapılmamalıdır. Buna karşın, tedbirli bir düşmanla muharebede ve gözetleme savaşlarında, savunma yapan tarafın yeteneğini gösterebileceği en iyi vasıta sayılmaktadır. Dük Ferdinand'ın Veser Nehri'nin sol kıyısında tuttuğu bir mevzi ile yaptığı Veser savunması ve meşhur Schmottseifen mevzileri ile Landeshut mevzii bunun örnekleridir;[29] ancak Fouqe birliklerinin 1760'daki feci sonu karşısında Landeshut mevzi, tabii aynı zamanda da yanlış kullanmanın tehlikesini gösteriyor.

Landeshut Mevzii, Landeshut'un yukarısında ve aşağısında Bober'in sağ kıyısındaki tepelerin üzerinde yaklaşık 6 km uzunluğunda bir mevziydi. Fouqe'nin kuvvetleri (11.000-12.000 piyade, 15 ağır top, 33 piyade topu) 23.6.1760'ta burada üstün Avusturya kuvvetlerine (30.000 kişi) yenildi. 3 general, 239 subay, 7.809 er esir düştü.

---

(29) Schmottseifein, Yukarı Bober'de Löwenberg'in güneyinde Büyük Frierich'in 44.000 kişilik ordusuyla işgal etmiş olduğu ordugâhtır. Doğa bakımından tahkimli bir mevzi olan bu ordugâh, batarya mevzileri ve ileride bulunan Löwenberg ormanlarının batı kenarının sağladığı engellerle desteklenmişti. Friedrich'in 1770'te söylediği gibi, bir ülkeyi örten ordugâh örneğidir.

Onbeşinci Bölüm
DAĞLARDA SAVUNMA

Dağlık arazinin savaşın sevk ve idaresi üzerindeki etkisi çok büyüktür; o halde konu, kuram bakımından çok önemlidir. Bu etki, harekâtı alıkoyucu nitelikte olduğundan her şeyden önce savunmaya girer; o halde biz bunu burada, bir dağ savunmasının dar anlamında ısrar etmeden ele alacağız. Bu konunun incelenmesinde çeşitli yönlerden normal düşünüşe ters düşen bir sonuçla karşılaştığımız için bazı analizlere gitmek zorunda kaldık.

Stratejiyle bağlantısını sağlayabilmek için ilkönce konunun taktiksel doğasını incelemek istiyoruz.

Dağ yollarında büyük kollarla yapılan yürüyüşlerin bitip tükenmek bilmeyen güçlüğü, küçük bir ileri karakolun cephesini örten ve sağ ve sol kanadını dayadığı dik dağ yamacıyla kazandığı güç tartışma götürmez. Bu iki husus, dağlarda savunmaya öteden beri o kadar genel bir etkinlik ve güç katmıştır ki, ancak bazı belirli zamanların özellikleri silahlanma ve taktikte silahlı kuvvetlerin büyük kısmını dağlardan uzak tutmuştur.

Bir yürüyüş kolu dar bir geçitten yılankavi şekilde dağa tırmanır ve kıvrıla kıvrıla yukarı çıkarken, topçular ve arabacılar yorgunluktan birmiş atları eğri büğrü yollarda kırbaçlarken, her kırılan araba bin güçlükle yolun dışına çıkarılırken, herkes arkada durup beklerken, küfür ve beddua ederken kendi kendine, şimdi düşman birkaç yüz kişiyle buraya gelse de kaçıp kurtulsak diye düşünür. Tarih yazarları bir avuç insanın bütün bir orduyu durdurabildiği dar yollardan söz ettiklerinde, bunu dile getirmektedirler. Bununla bir-

likte, savaşı tanıyan herkes bileceği yahut bilmesi gerektiği gibi, dağlarda yapılan böyle bir yürüyüş, taarruzla ya çok ya da hiç denecek kadar az ilişkilidir ve bu nedenle de taarruzda bu güçlüğün çok daha büyük olduğu sonucunu çıkarmak yanlıştır.

Tecrübesiz birinin bu sonucu çıkarması doğaldır ve belirli bir zamandaki savaş sanatının bu yanılgıya düşmüş olması da aynı derecede doğaldır; o zamanlarda görünüş, savaş tecrübesi olmayanlar için bu tecrübeye sahip olanlara nazaran tamamen yeniydi. Otuz Yıl Harpleri'nden önce kullanılan derinliğine muharebe düzeni, çok süvari, eğitilmemiş ateşli silahlar ve diğer özellikler nedeniyle arazi engellerinden yararlanma hiç alışılmamış bir şeydi ve usulüne uygun bir dağ savunması, en azından nizami birliklerle dağ savunması tamamen olanaksızdı. Muharebe düzeni genişleyince, piyade ve piyade ile birlikte hareket eden ateşli silahlar esas olunca, dağlar ve vadiler düşünüldü. Bu düşünce adamakıllı gelişinceye kadar yüzyıl geçti; yani XVIII. yüzyılın ortalarına gelindi.

İkinci husus, yani güç bir geçide yerleştirilen küçük bir karakolun bu geçitten aldığı büyük mukavemet gücü, dağlarda savunmanın büyük bir gücü olduğu sonucunu çıkarmaya çok daha elverişliydi. Hatta bir taburdan bir ordu ve bir dağdan bir dağ silsilesi yaratmak için böyle bir karakolun belirli bir sayıyla çarpılması yeterli gibi görünüyordu.

Mevziini iyi seçmesi halinde, dağda küçük bir karakolun normalin çok üstünde bir güç kazanacağı açıkça bellidir. Ovada birkaç süvari bölüğü tarafından kovalanabilecek ve hemen geri çekilebilirse dağılmaktan ve esir olmaktan kurtulabilecek olan bir birliğin, dağda bir tür serbestiyle tüm ordunun dikkatini üzerine çekeceği ve ondan şerefli bir taarruz, bir çevirme vb. hareketler istenebileceği söylenebilir. Geçitlerin meydana getirdiği engellerle, kanatların dayanak noktalarıyla, bir geri çekilmede bulunacak yeni mevzilerle birliğin bu mukavemet yeteneğini nasıl kazandığı taktik tarafından açıklanmalıdır; biz bunu bir tecrübe meselesi olarak kabul ediyoruz.

Böyle yan yana bir miktar karakolun çok kuvvetli, hemen hemen taarruz edilemez bir cephe oluşturacağına inanmak çok doğaldı ve ayrıca cephe sağa sola doğru dayanak noktaları buluncaya kadar genişleyeceğinden, kuşatılmaya karşı emniyet söz konusuydu ya

da bizzat cephenin genişlemesiyle kuşatmaya karşı emniyet sağlanacağına inanılabilirdi. Dağlık bir bölge bunu özellikle davet eder çünkü orada daima birbirinden daha güzel görünen karakol mevzileri vardır; bunların nerede biteceği bilinmez. O halde, dağın bütün geçitlerinin belirli bir genişlikte müfrezelerle işgal edilip savunulmasıyla bu iş son bulur ve yaklaşık 10 millik bir bölgenin 10-15 münferit karakol tarafından tutulmasıyla kuşatmadan kurtulmuş olunacağına inanılırdı. Bu münferit karakollar geçilmez arazi kesimleriyle birbirine bağlanmış olacağından (çünkü yürüyüş kolları yollar dışından hareket edemezler) düşmana karşı önceden bir duvar kurulmuş olduğu kabul edilirdi. Yarı mucize kabilinden herhangi bir yerde bir yarma olması ihtimaline karşı fazladan birkaç tabur, birkaç batarya ve bir düzine süvari bölüğü ihtiyat olarak elde tutulurdu.

Bu açıklamanın tamamen tarihi olduğunu kimse inkar etmeyecektir; ama bizim bu durumun tamamen dışında olduğumuz da iddia edilmemelidir.

Taktiğin ortaçağdan beri daima sayıca artan ordularla gelişmesi, dağlık arazinin bu anlamda askeri harekâta dahil edilmesini teşvik etmiştir.

Dağlık arazide savunmanın esas karakteri kesin bir pasifliktir; o halde, orduların bugünkü hareketliliğini kazanmadan önce tarafların dağlarda savunma eğiliminde olmaları oldukça doğaldı. Ordular daima daha büyümüşler ve ateş nedeniyle daima daha uzun ve yalınkat hatlar halinde tertiplenmeye başlamışlardı; bunların insicamı çok suni ve hareketleri çok güç, çoğu kez olanaksızdı. Bu suni makinenin tertiplenmesi çoğunlukla yarım günlük işti ve muharebenin yarısı ve şimdi muharebe planının kapsadığı her şey bu tertiplenmenin içine girerdi. Bu iş bir kere tamamlandı mı, yeni durumlara göre bir değişiklik yapmak çok güçtü. Bu nedenle taarruz eden daha sonra yürüyüşünü savunanın mevziine ve onun karşılık veremeyeceği bir şekle göre tertiplemeye özen gösterirdi. Böylece taarruz genel bir üstünlük kazandı ve savunma, arazi engellerinin arkasında korunma aramaktan başka bir şeyin bunu telafi edemeyeceğini anladı; bunun için de dağlık araziden daha etkini yoktu. O halde ordunun elverişli bir arazi kesimiyle bir ölçüde

kaynaşması imkânı arandı. Sonra her ikisi (ordu ve dağ) karşılıklı bir şey oldular. Tabur dağı savundu, dağ taburu. Böyle pasif savunma, dağlık arazide büyük bir güç kazanmış oldu; bu durumun, zaten kullanılması iyi bilinmeyen hareket serbestliğinin daha fazla kaybedilmesinden başka kötülüğü yoktu.

Nerede zıt iki sistem birbirini etkilerse orada teslim olan taraf, yani zayıf olan, daima diğerinin darbelerini üzerine çeker. Savunan, sağlam ve aşılamaz karakollarda çakılmış gibi sımsıkı dururşa, taarruz eden, artık başka bir şey yapamayacağından kuşatmaya cüret eder. Bu durumda hemen kanatların kuşatılması gündeme geldi; buna karşı koyabilmek için mevziler daima daha genişledi ama bu yüzden cephe zayıfladı ve taarruz eden birdenbire aksi yöne döndü. Genişleyen cephenin kanatlarını taşmak yerine kuvvetlerini bir noktaya karşı birleştirdi ve savunma hattını parçaladı. En son savaş tarihinin dağ savunması aşağı yukarı bu noktada karar kıldı.

O halde taarruz tekrar tam bir üstünlük kazandı ama daima gelişen hareketlilikle karşılaştı; çünkü savunan ancak bundan yardım umabilirdi. Fakat, hareketlilik doğanın yapısına ters düşüyordu; bu nedenle dağlarda savunmanın, ihtilal harplerinde görüldüğü gibi, değerini yitirdiğini söyleyebiliriz.

Ama biz bu sözümüzle dağlarda savunmanın yararını büsbütün inkâr etmiyor ve kendimizi, hal ve şartların gücüyle gerçek hayatta bin kere çürütülmüş uluorta iddiaların seline bırakmıyoruz. Dağlarda savunmanın etkilerini hal ve şartların tabiatına göre birbirinden ayırt etmek zorundayız.

Burada kesin karara bağlanması gereken ve tüm konuyu aydınlatacak esas sorun, dağlarda savunmayla güdülen amacı nispi mi, yoksa mutlak mı olduğu, yani mukavemetin bir süre mi, yoksa kesin zafere kadar mı devam edeceğidir. Birinci şıkta dağlık arazi çok uygundur; ikinci şıkta ise dağlık arazi, birkaç özel durum dışında genellikle hiç uygun değildir.

Dağlık arazide her hareket daha yavaş ve daha güçtür; yani daha çok zaman ister ve hareket tehlikeli bölgede yapılacaksa fazla insana ihtiyaç duyulur. Zaman ve insan israfını, yapılan mukavemetin derecesi tayin eder. O halde hareket sadece taarruz edenin işi olduğu sürece savunan kesin üstünlüğe sahiptir; ama savunan da hareket prensibine döner dönmez dağın sağladığı bu yarar ortadan

kalkar. Nispi bir mukavemetin, kesin sonuçlu bir mukavemetten daha büyük bir pasifliğe yol açması ve bu pasifliğin, başka durumlarda hiçbir zaman olamayacak kadar artması, yani muharebenin sonuna kadar devam etmesi eşyanın tabiatından, yani taktik nedenlerdendir. Dağlık arazinin bütün olumlu faaliyetleri zayıflatan harekâtı güçleştirici unsurları tamamen dağa uygundur.

Zeminin tabiatı nedeniyle dağlık arazide küçük bir karakolun olağanüstü bir kuvvet kazandığını söyledik. Bu taktik sonucun daha fazla delile ihtiyacı olmakla beraber biraz daha açıklama yapmak zorundayız. Yani burada ufak tefek bazı nispi hususlarla mutlak hususlar birbirinden ayırt edilmelidir. Bir ordu, herhangi büyüklükte bir birliğinden tecrit edilmiş olarak mevzilenmiş ise, muhtemelen tüm düşman ordusunun, yani kendisinden üstün bir gücün taarruzuna uğrayacaktır. Burada amaç, kural olarak, mutlak değil nispi bir mukavemet olabilir. Karakollar, kendi asıl kuvvetlerine ve tüm düşman kuvvetlerine göre ne kadar küçükseler bu o kadar gerçektir.

Fakat aşağıda göstereceğimiz gibi küçük karakollar, yani cephesinde kuvvetli düşman bulunmadığından mutlak bir mukavemeti, kendi başına bir zaferi düşünebilecek küçük karakollar, dağlık arazide büyük bir ordudan daha iyi durumda bulunabilecekler ve arazinin kuvvetinden büyük orduya nazaran daha çok yararlanabileceklerdir.

O halde çıkardığımız sonuç, dağda küçük bir karakolun büyük bir güce sahip olduğudur. Nispi bir mukavemetin söz konusu olduğu üstün durumlarda bunun kesin yararı olacağı aşikardır. Ama bir ordunun mutlak mukavemeti için de aynı derecede kesin yararlı olacak mıdır? Şimdi bu sorunun araştırılmasına geldik.

Önce sormaya devam ediyoruz: Bu tür birçok karakoldan oluşan bir cephe, münferit karakollar için şimdiye kadar kabul ettiğimiz kadar büyük bir güce sahip olacak mıdır? Kesinlikle olmayacaktır; yani bu sonuçla iki yanılgıdan birine ya da ötekine düşülmüş oluyor.

Birincisi, çoğu kez yolsuz bir bölge, geçilmez bölgeyle karıştırılıyor. Bir yürüyüş koluyla, topçu ve süvariyle yürünemeyen yerler çoğu kez piyade ile geçilebilir; topçu da ileriye sürülebilir çünkü çok sıkı çalışır fakat muharebede kısa hareketler yürüyüş ölçüleriyle ölçülmez. Münferit karakolların birbirleriyle güvenli irtibatı adeta hayaldir ve bu nedenle de bu karakolların kanatları tehdit altındadır.

Ya da cepheleri çok kuvvetli, küçük karakol serilerinin kanatla-

rının da bir uçuruma, bir kaya silsilesine v.b. dayandığından aynı derecede kuvvetli olacağına inanılır. Fakat bu seriler niçin kuvvetlidir? Kuşatmayı olanaksız hale getirdiklerinden değil, karakolların etkisiyle orantılı olan zaman ve kuvvet israfı nedeniyle kuvvetlidirler. Cepheden taarruz imkânı olmadığından bu karakolları arazinin yarattığı güçlüğe rağmen kuşatmak isteyen ve kuşatmak zorunda kalan düşman, bu manevrayı yapmak için belki bir yarım güne muhtaçtır ve yine de bir hayli insanı feda etmeden bunu yapamayacaktır. Şimdi, bu ileri karakollar uzun süre mukavemeti ve nihayet düşmana kuvvetçe üstünlük sağlamayı kanatlarına dayanarak yapabileceklerini hesap ettiklerine göre onların sadece kuvvetli bir cepheye değil, kuvvetli kanatlara da sahip oldukları söylenebilir. Fakat, genişletilmiş bir dağ mevzii söz konusu ise bu böyle olmaz. Burada ilk üç şart vuku bulmaz. Düşman, çok üstün kuvvetlerle bir noktaya yüklenir; arkadan yapılan destek çok önemsizdir ve mutlak bir defü tart (savuşturma ve kovma) söz konusudur. Bu durumlarda söz konusu karakolların kanatlarının dayanması hiç dikkate alınmaz.

Taarruz, darbelerini bu zayıf yere yöneltir. Birleştirilmiş, yani çok üstün kuvvetle cephenin bir noktasına yapılan bir hücum, bu noktada çok sert fakat cephenin tümünde çok önemsiz bir mukavemet meydana getirir; bu mukavemeti kırdıktan sonra bütün cepheyi parçalar ve amacına ulaşır.

Bundan, dağda nispi mukavemetin (göreli direnişin) ovaya nazaran kesinlikle daha büyük olduğu, bu nispi mukavemetin küçük karakollarda hal ve şartlara göre en yüksek düzeye ulaştığı ama kuvvetin büyüdüğü ölçde artmadığı sonucu çıkıyor.

Şimdi, dağlarda yapılan savunmada da amacın müspet zafer olduğu büyük, genel muharebelere gelecek olursak, bu amaçla kuvvetin hepsi ya da büyük kısmı kullanılır kullanılmaz dağ savunması dağda bir savunma muharebesine dönüşür. Şimdi şekil, amacı zafer olan bir meydan muharebesi, yani düşmanın imhası için silahlı kuvvetlerin hepsinin kullanıldığı bir muharebe olur. Burada yapılan dağ savunması artık amaç değil, araçtır. Şimdi bu durumda, dağlık arazi bu amaca nasıl hizmet eder?

Savunma muharebesinin karakteri cephede bir pasif reaksiyon ve gerimizde kuvvetli bir aktif reaksiyondur; bu sırada dağlık arazi

öldürücü bir etki yapar: Birincisi dağda geriden ileriye doğru hızlı yürümek için her yönde yol yoktur ve taktik, ani bir hücum zeminin engebeli oluşu yüzünden zayıflar. İkincisi, bölge ve düşman hareketleri bir bakışta görülemez. O halde burada dağlık arazi, bize cephede sağladığı yararları düşmana da sağlar ve mukavemetin en azından yarısını aksatır. Şimdi buna bir üçüncü de eklenir. Tecrit edilmiş olma tehlikesi vardır. Dağlık arazi, cephedeki tazyik karşısında geri çekilmeyi ne kadar kolaylaştırırsa, düşman o kadar çok zaman kaybeder. Düşman bizi kuşatmak isterse bu, nispi mukavemet için –kesin sonuçlu muharebede–, sonuna kadar dayanıklılık olmayan bir yarar sağlar. Gerçi burada muharebe düşman kanatlardaki yürüyüş kollarıyla geri çekilmemizi tehdit eden ya da adeta kesen noktaları ele geçirinceye kadar biraz uzun sürecektir ama, düşman bu noktaları ele geçirince artık buna karşı yapacak bir şey yoktur. Geriden yapılacak hiçbir taarruzi harekât onu ele geçirdiği bizi tehdit eden noktalardan söküp atamaz; bütün kuvvetlerle umutsuzca üzerine atılmak onu yolunu keserek mağlup edemez. Burada bir çelişki gören ve dağda taarruz edenin sahip olduğu avantajların cephesi yarılan savunma kuvvetlerinin de işine yarayacağına inanan biri, durumların farklılığını unutuyor demektir. Geçişe engel olan birliğin görevi mutlak savunma değildir; birkaç saat mukavemet belki de yeter. O halde bu birlik küçük bir karakol durumundadır; ayrıca, artık bütün muharebe araçlarına da sahip değildir. Düzensizlik içindedir; cephane vb. noksandır. Yani her halükârda başarı umudu çok azdır ve savunan her şeyden çok bu tehlikeden korkar. Bu tehlike bütün muharebeyi etkiler ve savaşçıların azmini zayıflatır. Kanatlarda aşırı derecede bir hassasiyet meydana gelir ve taarruz edenin ormanlık bir dağ üzerinden arkamıza sevk ettiği bir avuç insan onu zafere götüren yeni bir manivela olur.

Dağın savunulması eğer geniş bir dağ platosu üzerinde ordunun birleşik mevziinde yapılıyorsa bu zararların (dezavantajların) çoğu ortadan kalkar ve bütün yararlar (avantajlar) kalır. Burada kuvvetli bir cephe, çok güç geçilen kanatlar ve mevziin içinde ve gerisindeki bütün hareketlerde tam bir serbestlik yet düşünülebilir. Böyle bir mevzi, var olan mevzilerin en kuvvetlisi olabilir. Yalnız bu tamamen hayaldir çünkü her ne kadar dağların çoğunun

arkaları yamaçlarına nazaran geçişe biraz daha müsait ise de, dağların yüksek düzlükleri ya bu amaç için çok küçüktür ya da tam hakkıyla bu isme layık değildirler ve geometrik anlamdan çok jeolojik bir anlam taşırlar.

Bundan başka, daha önce de işaret ettiğimiz gibi dağda bir savunma mevziinin zararları küçük ordular için azalır. Bunu nedeni bu orduların daha küçük bir saha işgal etmeleri ve daha az geri yollara ihtiyaç duymalarıdır vb. Münferit bir dağ, dağlık arazi demek değildir ve aynı zararlar (dezavantajlar) yoktur. Fakat bir ordu ne kadar küçük olursa onun işgal ettiği mevzi de münferit geri bölgeler ve dağlarla o kadar çok yetinecek ve bütün dezavantajların kaynağı olan ormanların, dik yamaçlı kesik arazinin peçelemesine ihtiyaç duymayacaktı.

Onaltıncı Bölüm
ONBEŞİNCİ BÖLÜMÜN DEVAMI

Şimdi, bir önceki bölümde çıkarılan taktik sonuçların stratejide kullanılmasına gelelim.

Konuyu şu bölümlere ayırıyoruz:

1. Muharebe Alanı Olarak Sıradağlar;
2. Sıradağların Diğer Bölgeler Üzerindeki Etkisi;
3. Sıradağların Stratejik Bir Bariyer Olarak Etkisi;
4. Muharebenin Sürdürülmesinde Sıradağların Önemi

1. İlk ve en önemli konuyu tekrar ikiye ayırıyoruz:

a. Esas meydan muharebesi,

b. İkinci derecedeki muharebeler.

Dağlık arazinin kesin sonuçlu bir muharebede savunan tarafa ne kadar az ve dolayısıyla taarruz edene ne kadar çok yararlı olduğunu bir önceki bölümde gösterdik. Bu, alışılagelmiş düşünüşe ters düşer; fakat alışılagelmiş düşünüşün nasıl her şeyi birbirine karıştırdığı, çeşitli ilişkileri birbirinden ne kadar az ayırt ettiği de bilinmektedir. Bu düşünüş, küçük birliklerin olağanüstü mukavemetinden dağlarda savunmanın her zaman olağanüstü kuvvetli olduğu izlenimini edinir ve bu gücün bütün savunmanın, savunma muharebesinin esası olduğunu inkar edenlere şaşar. Ama diğer taraftan da bu düşünüş, eşyanın tabiatının nasıl önüne geçilmez şekilde işe karıştığını görmeksizin, savunan tarafın dağlık arazide kaybettiği her muharebede bir kordon savaşının akla sığmaz hatasını kabule

hazırdır. Bu düşünüşü tamamen reddettiğimizi söylemekten çekinmiyoruz; aksine iddiamızı, burada kendisine saygıdan daha fazlasını borçlu olduğumuz bir yazarda, nasıl büyük bir memnuniyetle bu düşünceyi bulduğumuzu belirtmek zorundayız. Bu zat, 1796 ve 1797 Seferleri hakkındaki eseri ile iyi tarih yazarlığı, iyi eleştirmenlik ve hepsinden önce iyi ordu komutanlığını bir kişide toplayan Arşidük Karl'dır.

Vatan sevgisini, heyecanını, ağırbaşlılığını kesin sonuçlu bir muharebede taarruz edene (mütearrıza) göstermek için büyük bir gayretle bütün kuvvetini harcayan ve çok engebeli arazide bütün harekâtı sınırlanmış olan zayıf bir savunan (müdafi) dağlık arazinin karanlığında kendisini üstün düşmanın muhtemel bin türlü hücumlarına bırakmışsa, onu, acınacak durumda bulmaktan başka bir şey yapamayız. Yalnız onun zekası, zeminin bütün engellerinden mümkün olduğu kadar yararlanmak bakımından geniş bir alana sahiptir ve bu onu meşum kordon harbinin sınırlarına kadar götürür; o halde kuvvet kullanarak bundan kurtulmak zorundadır. Dağlık arazide kesin sonuçlu bir muharebeyi savunan tarafın sığınacağı bir durum olarak görmekten çok uzak olarak biz, ordu komutanlarına daha çok bundan olabildiğince kaçınmalarını salık veririz.

Ama elbette bu kaçınma ara sıra olanaksızdır; bu takdirde meydan muharebesi zorunlu olarak ovadaki meydan muharebesinden belirgin şekilde farklı karakterde olacak, mevzi çok genişleyecek, çoğu durumlarda normalin iki, üç katı uzayarak ve dolaysıyla mukavemet çok daha pasif, düşmanın püskürtülmesi çok zayıf olacaktır. Bunlar dağlık arazinin kaçınılamayacak etkileridir; bununla beraber böyle bir muharebede savunma, elbette dağlarda savunmaya geçmeyecek, aksine, bütün kuvvetlerin bir ordu komutanının gözü önünde bulunduğu ve kesin sonuç için basit bir def-ü-tarttan (savuşturma ve kovma), basit bir kalkan durumundan daha fazla ihtiyatların bulunduğu bütün muharebelerde egemen karakter dağdaki silahlı kuvvetlerin toplu tertiplenmesi, mevzilenmesi olacaktır. Bu şart, mutlaka zorunludur; fakat yerine getirilmesi çok güçtür ve gerçek dağ savunmasına kaymaya o kadar eğilimlidir ki, eğer bu sık sık olursa hiç şaşılmaz. Bunun böyle oluşu da o kadar tehlikelidir ki, "teori" bundan sakınılmasını yeterince ikaz edemez.

Esas kuvvetlerle kesin bir muharebeden bu kadar söz etmek, fazla bile oldu.

Buna karşın ikinci derecede önemli muharebeler için dağlar çok yararlı olabilir; çünkü burada mutlak bir mukavemet söz konusu değildir ve kesin sonuç beklenmez. Bu tür muharebenin amaçlarını sayacak olursak konuyu daha iyi anlamış oluruz.

a. Sırf zaman kazanmak. Bu amaç, her seferinde istihbaratımıza göre kurulmuş bir savunma hattında sıklıkla güdülür; ayrıca bir takviyenin beklendiği bütün durumlarda da güdülür.

b. Düşmanın açıkça bir gösterisinin ya da küçük bir ikincil girişimin defü-tardı (savuşturulması). Eğer bir eyalet bir dağ ile korunmuş ve bu dağ birlikler tarafından savunulmakta ise, bu savunma ne kadar zayıf olursa olsun düşmanın eyaleti yağma için yapacağı akınları ve diğer küçük girişimleri önlemeye daima yetecektir. Dağ olmasaydı, böyle zayıf bir savunma hattı anlamsız olurdu.

c. Bizzat gösteriş yapmak için. Bir sıradağın elverişli noktasına gelindiği kanısına varılıncaya kadar çok zaman geçecektir. Daima, bu noktaya gelinceye kadar kendisinden korkulan ve karşısında müteamrızın girişimleri tıkanıp kalan düşman vardır. O halde bu durumda sıradağların savunulmasında esas kuvvetler de kullanılabilir. Büyük kuvvetlerin ve hareketin söz konusu olmadığı harplerde bu durum sık sık meydana gelecektir; fakat ya bu dağ mevzisinde esas muharebeyi kabul etme amacının bulunması ya da buna zorlanılması daima şarttır.

d. Dağlık bir bölge, genellikle, içinde esas muharebenin kabul edilmek istenmediği bütün tertiplenmeler için elverişlidir; çünkü böyle bir mevzide bütün münferit kısımlar daha kuvvetli, yalnız kuvvetin tümü daha zayıftır; ayrıca böyle bir mevzide kolay kolay baskına uğranılmaz ve kesin sonuçlu bir muharebeye zorlanılmaz.

e. Nihayet dağlık arazi milis kuvvetlerinin esas unsurudur. Fakat milis kuvvetlerinin daima orduya mensup küçük müfrezeler tarafından desteklenmesi zorunludur. Buna karşın ordunun büyük kısmının milislere yakınlığı milisler için zararlıdır. Bu nedenle milisler, kural olarak ordu ile dağa gidilmesine neden olmaz.

Dağlardaki muharebe mevzilerinden oldukça fazla söz ettik.

2. Sıradağların Diğer Bölgeler Üzerindeki Etkisi

Görmüş olduğumuz gibi dağlık arazide, geçilebilir bölgelerde tutunamayacak ve devamlı tehlike içinde bulunacak kadar zayıf karakollarla önemli bir arazi kesiminin emniyet altına alınmasının kolaylığı ve düşman tarafından işgal edilmiş dağlarda geri harekâtın ovaya nazaran çok yavaş ilerlemesi, yani dağlardaki harekâta ayak uydurulamaması nedeni ile dağlık arazide bölgenin kimin tarafından işgal edilmiş olduğu aynı büyüklükteki düz araziye nazaran çok daha önemli bir sorundur. Açık arazide bu işgal keyfiyeti bir günden diğerine değişebilir; büyük orduların ileri harekâtı, düşman ordusunu, ihtiyacımız olan araziyi bize terk etmeye zorlar. Fakat dağda bu böyle olmaz; dağlık arazide çok küçük kuvvetlerin bile his solunabilecek kadar mukavemeti mümkündür; bu nedenle dağda bir arazi kesimine ihtiyacımız varsa bu araziyi işgal için daima kuvvet ve zaman israfını gerektiren girişimlerde bulunmamız icap eder. Ama bir dağ, asıl harekâtın harp alanı değilse geçilebilir arazide de olduğu gibi, harekât bu dağa bağımlı olamaz ve bu dağın alınması ve işgali harekâtımızın kendiliğinden meydana gelen sonucu olarak kabul edilir.

Yani dağlık bölgenin çok daha büyük bir bağımsızlığı vardır; bu bölgeye sahip olmak daha kesindir ve çok az değiştirilebilir. Bir sıra dağın tabiatı icabı, kendisi daima en karanlık gecede olduğu gibi örtülü kalırken, kenarlarından açık araziye karşı iyi bir görüş sağladığı ilave edilecek olursa dağların, içinde olmayanlar ama onunla temasa gelenler için daima nasıl başa çıkılmaz bir zarar kaynağı ve düşman kuvvetleri için nasıl gizlenmiş bir faaliyet alanı olduğu ve dağ düşman tarafından yalnız işgal edilmiş değil, ona ait ise bunun ekseriya böyle olacağı kavranacaktır. Atılgan, küçük partizan grupları, takip edildikleri zaman dağda sığınacak yer bulurlar ve sonra cezalandırılmadan başka bir yerde ortaya çıkarlar; en kuvvetli kollar dağda fark edilmeden ilerleyebilirler ve kuvvetlerimiz, bunların egemen etki alanına girmek, onlarla, karşılık veremeyecekleri eşit olmayan bir muharebeye tutuşmak istemiyorlarsa daima dağdan oldukça uzak durmak zorundadırlar.

Bu suretle bütün dağlar belli bir mesafeye kadar alçak araziye düzenli bir etki yapar. Örneğin bir meydan muharebesinde bu etki-

nin derhal ne olacağı (Ren kenarındaki Malsch Meydan Muharebesi, 1796)[10] yoksa bir süre sonra irtibat hatları üzerine mi olacağı bölgesel koşullara bağlıdır; bu etkinin vadide ve ovada olduğu gibi kesin olarak üstesinden gelinip, gelinemeyeceği ve ortadan kaldırılıp kaldırılamayacağı silahlı kuvvetlere bağlıdır.

Napoleon, 1805 ve 1809'da Tirol ile fazla ilgilenmeden Viyana'ya ilerledi. Fakat Moreau, 1796'da, başlıca daha yüksek arazide ordusu bulunmaması ve gözetleme için fazla kuvvet kullanma zorunda kalacağı nedeni ile Schwaben'i terk zorunda kaldı. Kuvvetler arasındaki dengenin bir o tarafa, bir bu tarafa geçtiği seferlerde düşmanın elinde kalan bir dağın devamlı tehlike teşkil etmesine müsaade edilemez; o halde dağın esas taarruz istikametimiz üzerinde bulunan kısmı alınmalı ve elde tutulmalıdır; bu gibi durumlarda dağın, her iki ordunun birbiriyle kapıştığı küçük muharebeler ile harekât alanı teşkil etmesi normaldir. Fakat, bu konuyu abartmaktan ve böyle bir dağı, her durumda tüm harekâtın anahtarı ve ele geçirilmesini asıl mesele yapmaktan sakınmalıdır. Asıl mesele zaferin nerede söz konusu olduğudur ve zafer kazanılınca diğer hal ve koşulların düzenlenmesi en çok duyulan ihtiyaçlara göre yapılabilir.

3. Büyük Bariyer Olarak Sıradağlar

Burada iki ilişkiyi ayırt etmek zorundayız.

Birincisi, yine bir kesin sonuçlu muharebedir. Sıradağlar, belirli geçitleri bariyer olarak kapatan, ilerleyen düşman kuvvetlerini birbirinden ayırmak ve belirli yollarla sınırlamak suretiyle bize, dağların arkasına topladığımız kuvvetlerle düşmanın münferit bir kısmına hücum ederek başarılı bir muharebe yapma imkanı veren bir nehir gibi kabul edilebilirler. Taarruz eden bir sıradağda ilerlerken dikkate alınması gereken diğer hususların hepsini bir tarafa bıraksa bile bir tek geri çekilme yoluyla kesin sonuçlu muharebeye girmek gibi büyük bir tehlike karşısında bulunacağından bir yürüyüş kolunda kalamaz; bununla beraber bu yöntem çok hal ve koşullar için konulmuştur: Fakat, sıradağlar ve dağ çıkakları kavram-

(30) Mittel Baden'de Ettlingen yakınında bir yer; Moreau komutasındaki Fransız kuvvetleri, 9 Temmuz'da Grandük Karl komutasındaki Avusturyalıları burada yendi.

ları çok belirsiz olduklarından bu kuralda her şey bizzat bölgeye tabidir ve dolayısıyla bu kavramlar ancak imkan oranında yorumlanabilir; bu yorumlamada iki zararın (dezavantajın) da düşünülmesi zorunludur: Birincisi, bir darbe yiyen düşmanın dağda çabucak korunma bulmasıdır; ikincisi, daha yüksek bir bölgeyi işgal eden düşmanın, kesin olmasa da savunan için daima bir zarar (dezavantaj) tetkik etmesidir.

Alwinczy'ye karşı savaş (1796) hesaba katılmayacak olursa[31] bu koşullar altında yapılmamış bir muharebe bulamayız. Fakat, Napoleon'un 1800'de Alpleri geçişinde olduğu gibi Melas'in, ona yürüyüş kollarını birleştirmeden önce hücum edebileceği ve etmesi lazım gelen hal olabilir.[32]

Sıradağların bir bari yer olarak kullanılabilmesi için ikinci ilişki, eğer kesiyorsa düşman irtibat hatlarıdır. Geçitlerin kalelerle tahkimi ve milislerin etkisi bir tarafa bırakılsa bile bozuk dağ yolları kötü mevsimlerde bir orduyu çaresiz bırakabilir ve bunlar orduların kanını iliğini emdikten sonra çoğu kez geri çekilmelerine neden olurlar. Buna bir de partizan harekâtı, hatta bir halk harbi eklenecek olursa düşman ordusu, büyük kuvvetler göndermek ve nihayet dağlarda sabit karakollar kurmak zorunda kalacak ve taarruz harbinde olabilecek en zararlı duruma düşecektir.

4. Muharebenin Sürdürülmesinde Sıradağların Önemi

Bu konu çok basittir ve kendiliğinden anlaşılır. Taarruz eden dağda durmak ya da en azından dağı arkasına almak zorunda ise savunan en büyük yararı sağlar.

Dağ savunması hakkındaki –esas itibariyle bütün dağ savaşını kapsayan, hatta muharebeyi sürdürme bakımından taarruz savaşma da ışık tutan– bu gözlemler, dağda ova olmayacağı ve ovadan dağ yapılamayacağı, savaş alanının seçiminde diğer bir çok faktör rol oynadığından bu tür nedenlere pek az yer kaldığı gerekçesiyle yanlış ya da uygulanma imkanından yoksun sayılmaz. Büyük durumlarda bu tür nedenlere çok yer verildiği görülür. Asıl kuvvetlerin tertibatı

(31) Avusturyalı Mareşal Alvinczy'nin Fransız etki alanında bulunan Matua'yı kurtarmak için 12-17 Kasım 1796'da Napoleon ile yaptığı savaş.

(32) Baron von Melas, Avusturyalı komutan, son olarak Harp Şurası Başkanı (1730-1807)

ve etkinliği, yani kesin sonuçlu bir muharebe anı söz konusu ise, biraz ileriye ya da geriye doğru yapılacak birkaç yürüyüş orduyu dağdan ovaya getirebilir ve asıl kuvvetlerin ovada birleşmesi yanda bulunan sıradağları nötralize edebilir.

Bu konu üzerinde dağılan ışığı şimdi bir odak noktasında bir kez daha toplamak istiyoruz.

Sıradağların hem taktikte hem de stratejide genellikle savunmaya yararsız olduğunu iddia ediyor ve bunu ispat ettiğimizi sanıyoruz ve savunmadan, ülkenin elde tutulması ya da kaybının onun başarısına bağlı olduğu kesin savunmayı anlıyoruz. Dağ görüşe tamamen mani olur; her yönde hareketi engeller; pasifliğe zorlar ve her deliğin tıkanmasını zorunlu kılar ve bu nedenle de daima az çok kordon savaşına neden olur. O halde mümkün olan her yerde büyük kuvvetlerle dağdan kaçınmalı ve dağı yanda bırakmalı yahut öne ya da arkaya almalı.

Buna karşın, küçük amaçlar ve görevler için dağlık arazinin kuvvetlendirici olduğuna inanıyor ve bu konuda söylediklerimizden sonra dağın zayıfın, yani artık kesin sonuç arayamayacak durumda olanın gerçek sığmağı olduğunu söylersek itiraz edilmeyeceğini sanıyoruz. Bu, dağlık arazinin ikinci derecede roller oynadığı iddiası, asıl kuvvetleri ikinci kez dağdan uzaklaştırır.

Fakat bütün bu incelemelerin denge izlenimi yaratacağı pek olası görünmüyor. Bazı durumlarda hayal gücü, yalnız tecrübesizlerde değil, kötü savaş yönetimi tecrübesi olanlarda da sık, sert bir engel gibi taarruz edenin her hareketine karşı koyan dağlık arazinin çıkardığı güçlüklerin ağır bastığı izlenimler yaratacak ve bunlar, bizim düşüncemizi çok garip bir çelişki olarak kabul etmemek için zahmet çekeceklerdir. Ama bütün genel incelemelerde son yüzyılın tarihi, kendine özgü sanat sanatıyla hayali izlenimin yerini alacak ve bunlar, örneğin Avusturya'nın ülkesine İtalya'ya karşı Ren'e nazaran daha kolay savunabileceğine asla inanmayacaklardır. Buna karşın yirmi yıl boyunca enerjik ve cüretkâr bir sevk ve idare altında savaşmış ve bu sistemin mutlu sonucunu daima göz önünde tutan Fransızlar, daha uzun süre, diğerlerinde olduğu gibi bu durumda da alışılmış bir hükmün ölçüsüyle hareket edeceklerdir.

O halde bir devlet, açık araziyle sıradağlara nazaran daha iyi

korunmuş olurdu; yani İspanya Pirene'siz daha kuvvetli, Lombardiya Alp'siz daha geçilmez olurdu; örneğin Kuzey Almanya, dağlık bir ülkeden, mesala Macaristan'dan daha güç zapt edilirdi. Son sözlerimizi bu yanlış sonuçlara intikal ettirmek istiyoruz.

Biz İspanya'nın Pirene'siz daha kuvvetli olacağını iddia etmiyoruz; aksine kesin sonuçlu bir muharebeye girişecek kadar kendini kuvvetli hisseden bir İspanyol ordusunun, Ebro gerisinde birleşik tertiplenmekle Pirene'nin onbeş geçidine dağılmaktan daha iyi yapmış olacağını iddia ediyoruz. Bu suretle Pirenelerin halk üzerindeki etkisi uzun süre kaldıramayacaktır. İtalyan ordusu hakkında da aynı şeyi iddia ediyoruz. İtalyan ordusu, yüksek Alplere taksim edilecek olursa, zafer ya da yenilgi seçeneğine sahip olmadan her azimkar düşman tarafından mağlup edilecektir; halbuki bu ordu, Turin Ovası'nda diğer herhangi bir ordunun sahip olacağı haklara sahiptir. Fakat bu yüzden Alpler gibi bir sıradağın ortasından geçmenin ve gerisinde bırakmanın taarruz eden için hoş bir şey olduğuna kimse inanmayacaktır. Bundan başka, ovada kabul edilen bu meydan muharebesiyle ast kuvvetlerle yapılacak geçici bir dağ savunması birleştirilebilir; Alpler ve Pireneler gibi büyük sıradağlarda bu çok tavsiye edilir. Nihayet, düz bir ülkenin zaptının dağlık bir ülkenin zaptından kolay olduğunu kabulden çok uzaklaştık; halbuki, düz bir ülkede bir tek zafer, düşmana silahı bıraktırır. Bu zaferden sonra zapt eden bir savunma durumuna girer; bu savunmada dağlık arazi, onu savunan kadar, hatta savunandan daha fazla zararlı olacaktır. Savaş devam ederse, dışardan yardım gelirse, halk silaha sarılırsa, dağlık arazinin bütün bu aksi tesirleri artacaktır.

Bu konu da diyoptri gibidir; obje belli bir yönde hareket ettikçe resimler daha çok ışık alır fakat odak noktasından daha ileri gitmesi istenmez; odak noktasını aşması halinde her şey tersine döner.

Dağda savunma zayıfsa bu, taarruz edenin dağı tercihen hareket istikameti içine almasına vesile olur. Fakat bu seyrek olacaktır; çünkü muharebenin sürdürülmesinin ve yolların güçlükleri, düşmanın asıl muharebeyi dağda kabul edip etmeyeceğinin asıl kuvvetlerini dağda mevziilendirip mevziilendirmediğinin bilinmemesi ve öbür yararlar dengeyi oldukça korur.

Onyedinci Bölüm
ÖNCEKİ İKİ BÖLÜMÜN DEVAMI

On beşinci bölümde sıradağlardaki muharebelerin tabiatından, On altıncı Bölüm'de stratejinin sıradağları kullanmasından söz ettik; bu arada sık sık esas dağ savunması kavramıyla karşılaştık; ama böyle bir önlemin şekil ve tertibatı üzerinde durmadık. Şimdi bunu daha yakından incelemek istiyoruz.

Sıradağlar, sık sık şerit ya da kuşak gibi yeryüzünde uzandıkları, sağa ve sola akan suları böldükleri, dolayısıyla tüm su sisteminin ayrımını kararlaştırdıkları ve bu genel şekil, dağdan ayrılan kollarda da tekrarlanarak küçük su sistemlerini oluşturdukları için bir dağ savunmasının esas şekli gayet doğal olarak derinlikten çok uzunluğuna bir şekil olacak, bunun sonucu olarak ilkönce büyük bir bariyer gibi uzanan engeller tespit edilecektir. Şimdiye kadar jeologlar, dağların meydana gelişini ve onların oluşum kanunlarını tayin etmemişlerse de suların akışı, ister dağın bu sistem üzerindeki etkisinden olsun, ister suların akışı sistemin sonucu olsun, sistemi en kısa yoldan ve en güvenilir şekilde gösterir. Bu nedenle, bir dağ savunması fikrinde akarsuları kılavuz kabul etmek de aynı şekilde doğaldır. Akarsu, genel olarak yükseklikleri, yani yeryüzünün profilini tam olarak gösterirse de sadece doğal bir seviye (Nivellment) meselesi olarak görülemez; bunlar, aynı zamanda, suların oluşturduğu ve en yüksek noktalarda geçebilen yollar olarak kabul edilen vadilerdir; çünkü her durumda yamaçların eşitsizliğini düzenli bir kıvrımda tesviye etmeye çalışan pek çok derecik vardır. O halde bundan dağ savunmasının, eğer sıradağ savunma cephesine

aşağı yukarı paralel uzanıyorsa, geçişe büyük bir engel, girişlerini vadilerin oluşturacağı bir tür duvar olarak kabul edilebileceği düşüncesi doğar. Buna göre, esas savunma bu duvarın sırtında, yani dağda bulunan yaylanın (platonun) kenarında yapılacak ve vadiler enine kesilecektir. Sıradağın esas durumu savunma cephesine daha ziyade dikey ise, savunmayı dağın, bir esas vadiye paralel ve son nokta olarak kabul edilen büyük hattı taksime kadar uzanan ana kollarından biri teşkil edecektir.

Burada bir dağ savunmasının bu şematik şeklini jeolojik yapıya göre gösterdik; çünkü teori, jeolojik yapıyı uzun süre göz önünde tutmuş ve topografya denilen bilgi de akarsu kanunlarıyla savaşın sevk ve idaresi kanunlarını birbiriyle karıştırmış, malgama yapmıştır.

Fakat burada her şey o kadar yanlış ve yetersiz tasavvurlarla doludur ki, gerçekte bu görüşten, sistematik ipucu yapılabilecek çok az şey kalıyor.

Büyük sıradağlarda ana sırtlar, kuvvetli birliklerin yerleştirilmesi bakımından çok elverişsiz ve yolsuzdur; ikinci derecedeki sırtlar da çoğu kez öyledir ve bunlar ekseriya çok kısa ve düzensizdirler. Dağın sırtındaki yaylalar her yerde bulunmaz ve bulundukları yerlerde de çoğunlukla dar ve çok kullanışsızdırlar; hatta kesintisiz bir sırta ve yanlarında bir dereceye kadar düzlüğe, en azından teras şeklinde kavise sahip pek az vardır. Esas sırtlar kıvrıla kıvrıla uzanırlar, kollara ayrılırlar, kuvvetli kollarını kavisler halinde ülkenin içlerine kadar uzatırlar ve çoğu kez bu kollar son noktalarında esas sırttan daha büyük bir yüksekliğe ulaşırlar; dağın ön kısmında sisteme uymayan çok derin vadiler teşekkül eder. Birkaç dağ hattının kesiştiği yerlerde ya da dar çizgiler veya kuşak kavramını tamamen yitiren silsilelerin ayırdığı noktada, yıldız şeklinde bir su ve dağ sistemi meydana gelir.

Bundan, dağ kütlelerine bu gözle bakan herkesin sistematik tertiplenme fikrinin nasıl gerilediğini ve bu tertiplenme şeklini esas kabul etmek, istediği takdirde ne kadar az pratik olacağını açıkça hissedeceği sonucu çıkar. Fakat, araziden yararlanmanın dikkate alınması da önemli bir noktadır.

Dağ harbinin taktik görünümünü bir kez daha göz önüne getirirsek bunda iki esas unsurun bulunduğu görülür: Birincisi dik

yamaçların savunulması, ikincisi dar vadilerin savunulması. Çoğu kez daha büyük bir mukavemet sağlayan vadi savunması, sırt üzerindeki mevziilenmeyle birleştirilemez; çünkü ekseriya bizzat vadinin işgali istenir; vadinin dağdan ayrıldığı yer ise çok derindir. Ayrıca, bu vadi savunması, arkada hiçbir mevzi olmasa da dağlık bölgenin savunulmasını sağlar; o halde vadi savunulması, dağ ne kadar yüksek ve yolsuz ise o kadar büyük rol oynar.

Bütün bu incelemelerden, savunan tarafın az çok jeolojik çizgilerle uyumlu bir hattan tamamen vazgeçeceği ve bir dağı sadece engebeli ve engelli bir yüzey olarak dikkate alacağı bu yüzeyi durumun müsaadesi oranında iyi kullanmaya çalışacağı, yani, zeminin jeolojik hatları dağların şekillenmesinde her ne kadar vazgeçilmez unsurlarsa da savunma kurallarında pek az görecekleri sonucu çıkar.

Avusturya Veraset Savaşları'nda, Yedi Yıl Savaşları'nda, İhtilal Harpleri'nde bütün dağ sistemini kapsayan mevziler ve savunmanın, dağın esas hatlarına göre düzenlendiğini göremeyiz. Ana sırtlarda, daima yamaçlarda, kah yukarıda, kah aşağıda mevzilenmiş orduları asla bulamayız. Mevziler, kâh bu, kâh şu istikamette, paralel, dikey ve eğik, akarsularla uyumlu ve karşıt, Alpler gibi yüksek dağlarda hatta bir vadiyi takiben uzanırlar; Südetlerde olduğu gibi çok nadir hallerde de geri yamaçta, yani asıl sırtın gerisinde bulunurlar. Bu, ana kurala çok ters düşer ama Büyük Friedrich de 1762'de Schweidnitz Muhasarası'nda böyle yapmış yüksek bir dağı ordugâhının cephesi önüne almıştı.

Yedi Yıl Savaşları'nın meşhur Schmottseifen ve Landeshut mevzileri genellikle vadilerin derinliklerindeydi; Voralberg'deki Feldkirch mevzii de öyleydi. 1799 ve 1800 seferlerinde de Avusturyalılar gibi Fransızların da esas karakollarını her zaman vadilere yerleştiriyorlardı; hem de vadiyi kapatmak için yalnız vadiyi kesen yollara değil, tüm vadi boyunca; buna karşın ana sırtı ya hiç tutmuyorlar ya da münferit karakollarla işgal ediyorlardı.

Yüksek Alplerin sırtları yolsuz ve yararsızdırlar; bu nedenle büyük birliklerle işgalleri imkânsızdır. Bu durumda dağa hakim olmak için dağda kesinlikle silahlı kuvvetler bulundurmak istenirse, bu kuvvetleri vadilere yerleştirmekten başka yapacak bir şey yoktur: alışılagelmiş nazari düşüncelere göre sırtlar vadiye hakim kabul

edildiğinden ilk bakışta bu anlamsız görünür. Ama o kadar da kötü değildir; çünkü sırtlarda pek az yol ve keçiyolu geçilebilir durumdadır; bunlar da pek az istisnayla ancak piyadeler tarafından geçilebilir. Halbuki, tekerlekli araçların geçişine müsait bütün yollar vadilerdedir. O halde düşman dağın belirli noktalarında ancak piyade ile ortaya çıkabilir; fakat etkin bir filinta ateşi için dağda mesafe çok büyüktür; bu nedenle vadi, sanıldığından daha tehlikelidir. Fakat, böyle bir vadi savunması başka bir tehlike, yani ayrılmış, yalnız kalmış olma tehlikesi doğurur. Düşman, gerçi yalnız piyade ile yavaş yavaş ve büyük çaba harcayarak belirli noktalarda vadiye inebilir, dolayısıyla baskın yapamaz; ama hiçbir mevzi böyle bir keçi yolunun vadiye kavuştuğu yeri savunmaz; o halde düşman yavaş yavaş üstün kuvvetleri aşağıya getirir; yayılır ve yüzeysel bir dağ suyunun taşlı yatağından başka koruyucusu olmayan ince ve zayıf savunma hattını parçalar. Şimdi savunan, dağdan bir çıkış bulunca kadar bir kısım kuvvetiyle vadide kalmak zorundadır; bu çıkışın bulunması da savunma hattının birçok kısmı için olanaksızdır ve bu yüzden Avusturya kuvvetlerinin hemen hemen üçte biri ya da yarısı her zaman İsviçre'de esir olmuştur.

Şimdi de silahlı kuvvetlerin böyle bir savunmada normal olarak karşılaşacağı bölünmenin derecesi hakkında birkaç söz söyleyelim.

Bu tür tertiplenmelerde asıl kuvvetin mevzii az çok savunma hattının ortasında, esas geçidin üzerinde bulunur. En önemli geçitleri işgal etmek üzere diğer birlikler bu noktadan sağa ve sola gönderilir; böylece 3, 4, 5, 6 karakoldan oluşan bir hat meydana gelir. Bu yayılmanın ne kadar olabileceği ya da olması gerektiği duruma bağlıdır. Birkaç yürüyüş, yani 6-8 mil çok uygundur; ancak bu yayılmanın 20-30 mile çıktığı da görülmüştür.

Birbirinden birkaç saatlik aralıkla yerleştirilen karakollar arasında pekâlâ daha sonra dikkati çekecek az önemli diğer geçitler bulunabilir; bunlar, esas kuvvetlerle irtibat sağlamaya çok müsait birkaç taburluk mükemmel, münferit karakollarla işgal edilirler. Kuvvetlerin parçalanmasının piyade ve süvari bölüklerine ininceye kadar devam edebildiği kolayca görülür ve bu durum sık sık meydana gelir; o halde burada parçalanmanın genel bir sınırı yoktur. Diğer taraftan münferit karakolların kuvveti tüm kuvvetin büyüklüğüne tabidir. O halde esas karakolların normal ya da imkân dahi-

lindeki kuvveti hakkında bir şey söylenemez. Bir tutamak vermiş olmak için tecrübe ve meselenin tabiatının öğrettiği birkaç şeyi söylemek istiyoruz:

1. Dağ ne kadar yüksek ve ne kadar geçilmez ise, bölünme o kadar büyük olabilir ve olmak zorundadır; çünkü hareketlerle ilgili bir bölge çeşitli tertiplenmelerle (kombinasyonlarla) ne kadar az emniyet altına alınabiliyorsa direkt örtüyle emniyete alınması o kadar zorunludur. Alplerin savunulması çok daha büyük bölünmeyi zorunlu kılar; büyük dağların savunulmasından çok kordon savaşına yaklaşır.

2. Şimdiye kadar bir dağ savunmasının yapıldığı her yerde şöyle bir kuvvet bölümü olmuştur: Asıl karakolların birinci kademesinde çoğu kez yalnız piyade, ikinci kademesinde birkaç bölük süvari vardır; yalnız ortaya yerleştirilen asıl kuvvetlerin ikinci kademesinde birkaç tabur piyade de bulunur.

3. Çok az durumda taarruz edilen noktaları takviye için geriye stratejik ihtiyatlar yerleştirilir; çünkü savunan yayılma yüzünden cephenin her yerinde kendini zayıf hisseder. Bu nedenle taarruza uğrayan karakollar çoğu kez taarruza uğramadığı için cepheden çekilen karakollar tarafından desteklenir.

4. Kuvvetlerin bölünmesinin nispeten çok az olduğu ve münferit karakolların güçlü bulunduğu yerlerde de esas mukavemet daima yerel savunmadan ibarettir ve düşman, karakolun bulunduğu yeri tamamen ele geçirdi mi artık gelecek takviyeden bir yardım beklenemez.

Buna göre teori, bir dağ savunmasından ne beklenebileceğini, bu savunma şeklinin hangi hallerde kullanılabileceğini, yayılmada ve kuvvetlerin parçalanmasında nereye kadar gidebileceğini başkomutanın akıl ve inceliğine bırakmak zorundadır. Teorinin başkomutana dağ savunmasının ne olduğunu ve orduların savaş harekâtında ne gibi roller oynayabileceğini söylemesi yeter.

Geniş bir dağ mevziinde kendisini yenilgiye terk eden bir başkomutan savaş divanına çıkarılmayı hak eder.

Onsekizinci Bölüm
NEHİRLERİN VE IRMAKLARIN SAVUNULMASI

Savunulmaları söz konusu olduğunda, nehirler ve önemli ırmaklar, dağlar gibi stratejik bariyer sınıfına girerler. Fakat iki hususta dağlardan ayrılırlar: Biri nispi savunmaları, diğeri mutlak savunulmalarıyla ilgilidir.

Dağlar gibi nehirler ve ırmaklar da nispi mukavemeti takviye ederler fakat sert ve çabuk kırılır malzemeden yapılmış aletler gibi olmaları onların özelliğidir; ya bükülmeksizin her darbeye dayanırlar, yahut savunmaları kırılır ve tamamen sona erer. Nehir çok büyükse ve diğer koşullar lehte ise, geçilmesi tamamen imkânsız olabilir. Fakat herhangi bir mukavemet olmaz, harekât böylece bitmiş olur; çünkü nehrin kendisi bizzat dağlık bir arazide akar.

Nehirlerin muharebeyle ilgili diğer özelliği, bazı durumlarda kesin sonuçlu bir muharebe için çok iyi, genellikle dağdan daha iyi tertiplenme (kombinasyon) imkânı vermesidir.

Genellikle ikisi de çoğu kez yanlış önlemlere sevk eden ve tehlikeli durumlara sokan tehlikeli ve iğfal edici şeylerdir. Nehir savunmasının yakından incelenmesinde bu sonuçlara dikkat çekeceğiz.

Her ne kadar nehir savunmasının etkinliği bakımından tarih oldukça fakir ise de ve bu yüzden bölgenin mutlak savunma imkanı verdiği yerlerde nehirlerin bugün kabul edildiği kadar kuvvetli bariyer olmadığı fikri haklı çıkmaktaysa da, nehrin muharebe ve ülke savunmasındaki yararlı etkisi inkar edilemez.

Meseleyi tutarlı bir şekilde kavramak için, konuyu incelemede yararlanmayı düşündüğümüz çeşitli görüşleri bir araya getirmek

istiyoruz.

İlk önce nehir ve ırmakların savunulmasıyla meydana gelen stratejik sonuçları, savunulmadıkları zaman ülke savunmasına yaptıkları etkiden tamamen ayırt etmek zorundayız.

Bundan başka savunmanın da üç ayrı anlamı olabilir:

1. Asıl kuvvetlerle mutlak bir mukavemet;

2. Sadece bir gösteriş mukavemeti;

3. İleri karakollar, örtme hatları, yancı birlikleri vb. gibi ast kısımlar için nispi bir mukavemet.

Nihayet, şeklini dikkate alarak savunmayı üç esas dereceye ya da tarza bölmek zorundayız:

1. Geçişe engel olan direkt bir savunma;

2. Nehrin ve vadisinin sadece daha iyi bir savunma tertibi için kullanıldığı daha ziyade dolaylı bir savunma;

3. Nehrin düşman tarafından taarruz edilmesi imkansız bir mevziye hakim olunması suretiyle tamamen direkt bir savunma.

İncelemelerimizi bu üç dereceye göre bölecek ve her birini ilk ve en önemli anlamına göre tanıdıktan sonra, son olarak diğer ikisini de dikkate alacağız. Yani ilk önce düşman ordusunun geçişini engelleyen direkt savunmayı inceleyeceğiz.

Burada yalnız büyük nehirler, büyük su kütleleri söz konusu olabilir.

Bu savunma teorisinin unsurları olarak kabul edilmesi gereken saha, zaman ve kuvvetin birleşimleri konuyu oldukça karıştırırlar; o kadar ki, sağlam bir tutamak bulmak kolay değildir. Yeterli bir düşünme sonunda aşağıdaki sonuçlara varılacaktır.

Bir köprünün kurulması için gerekli zaman, nehri savunacak birliklerin birbirinden ne kadar uzaklıkta yerleştirilebileceklerini tayin eder. Bu mesafelerin, savunma hattının tüm uzunluğuna bölünmesi birlik sayısını verir. Eldeki tüm kuvvetin birlik sayısına bölünmesi birliklerin kuvvetini ortaya çıkarır. Münferit birliklerin bu kuvveti, düşmanın köprü kurulması sırasında başka vasıtalarla geçirebileceği birliklerle mukayese edilirse başarılı bir mukavemet yapılıp yapılmayacağına karar verilebilir. Çünkü, savunan tarafın büyük bir üstünlükle, aşağı yukarı iki katı üstünlükle köprü tamamlanmadan önce nehri geçen birliklere taarruzu mümkünse geçiş zorla yapılamaz. Bir örnek:

Düşmana, köprüsünü kurmak için 24 saatlik bir zaman lazım ve bu 24 saat içinde diğer vasıtalarla 20.000 kişiden fazla kuvvet geçiremeyecekse, savunan da yaklaşık 12 saat içinde istediği herhangi bir noktada 20.000 kişi bulunduran imkânına sahipse nehir zaten geçilemez çünkü düşmanın bu sürede ancak 20.000 kişinin yarısını geçirebileceği kabul edilir. 12 saate ihbar zamanı da dahil olduğundan bu sürede dört mil yürünebilir; böylece her sekiz mile 20.000 kişinin yerleştirilmesi gerekir ve 24 millik bir nehrin savunulması için 60.000 kişiye ihtiyaç duyulur. Bu kadar kuvvet, düşman nehri iki yerden geçmeye kalksa da istenilen noktada 20.000 kişi bulundurmaya yeter.

O halde burada üç şey kesindir:

1. Nehrin genişliği
2. Geçiş araçları; çünkü bu ikisi hem köprünün inşa süresini hemen inşa sırasında karşıya geçirilebilecek birlik sayısını belirler.
3. Savunanın kuvveti.

Düşman ordusunun kuvveti burada dikkate alınmamıştır. Bu teoriye göre, geçiş imkânının tamamen bittiği ve hiçbir üstün gücün onu zorlayacak durumda olmadığı bir nokta vardır denebilir.

Bu, direkt nehir savunmasının, yani düşmanı köprü kurmaktan ve nehri geçmekten men etmek isteyen savunmanın basit teorisidir; ara sıra kullanılabilen gösterişlerin etkisi bu teoride dikkate alınmamıştır. Böyle bir savunmanın koşullarını ve gerekli kurallarını daha yakından incelemek istiyoruz.

İlk önce bütün coğrafi durum bir tarafa bırakılacak olursa, biraz önce açıklanan teoriyle tayin edilen birliklerin topluca nehrin kenarına mevzilendirileceği söylenebilir. Geriye doğru olan her mevzi, gereksiz ve yararsız olarak yolu uzattığından doğrudan doğruya nehrin kenarına mevzilenir; çünkü burada nehrin su kütlesi mevzileri düşmanın her önemli etkisine karşı korur; böylece kara savunma hattında olduğu gibi geride bir ihtiyat tutmaya gerek kalmaz. Bundan başka nehirden gelip geçen yollar, kural olarak geriden nehrin istenilen bir noktasına uzanırlar. Nihayet, bu nehir mevzileriyle normal karakol hattından daha iyi gözetleme yapılır; bunun başlıca nedeni bütün komutanların yakında bulunmalarıdır. Bu birlikler kendi içlerinde birleşmiş olmak zorundadırlar; çünkü aksi

takdirde bütün hesap başka türlü olur. Birleşmeden söz eden biri, bunun zaman kaybettireceğini bilir; ama bu birleşik mevzilerin savunmaya büyük bir etkisinin olduğunu derhal kavrar. Münferit karakollarla nehri düşman için geçilemez hale getirmek tabii ilk bakışta çok çekicidir; fakat, geçişe müsait pek az nokta istisna edilecek olursa bu önlem çok zararlı olur. Düşmanın böyle bir karakolu karşı kıyıdan açacağı üstün bir ateşle baskı altında tutmasının güçlüğünü söylemeye gerek yoktur; ama aksi takdirde düşman kural olarak bütün kuvvetini israf eder; yani böyle bir karakolla, düşmanın başka bir geçiş noktası seçmesinden fazla bir şey elde edilemez. O halde, nehri bir tahkimli mevzi gibi savunacak kadar kuvvetli olunmaz ise, yani kurala uyulması çok gerekli olmayan bir durum varsa asıl kıyı savunması zorunlu olarak hedefinden sapar. Genel tertiplenmenin bu ilkelerinden başka şunlar da incelenir: Birincisi, nehrin özellikleri; ikincisi, geçiş araçlarının ortadan kaldırılması; üçüncüsü nehrin kenarında bulunan kalelerin etkisi.

Bir savunma hattı olarak kabul edilen nehrin sağında ve solunda deniz ya da tarafsız bir bölge gibi dayanak noktaları bulunmalıdır; veyahut diğer koşullar savunma hattının nihayet noktasından sonra düşmanın nehri geçişine imkan vermemelidir. Gerek bu dayanak noktaları gerek diğer hal ve koşullar cephenin genişlemesine engel olmadığından nehir savunmasının daima çok uzun hatlarda yapılmasının zorunlu olduğu sonucu çıkarılır ve nispeten kısa nehirlerin arkasına çok sayıda birliğin yerleştirilmesi imkanı, daima üzerinde durmak zorunda olduğumuz gerçek durumlar arasında kaybolur gider. Kısa nehirler diyoruz ve bunda nehirsiz mevzilenmedeki normal cephe genişliğini çok aşmayan bir uzunluğu anlıyoruz. Böyle durumların meydana gelmeyeceğini ve bütün nehir savunmalarını bir tür kordon sistemi olduğunu, en azından genişlik bakımından böyle olduğunu, dolayısıyla birleşik mevzide doğal olan bir kuşatmaya hiç uygun olmadığını söylüyoruz. O halde nerede kuşatma mümkünse, sonucu ne kadar iyi olursa olsun orada direkt nehir savunması tehlikeli bir girişimdir.

Nehrin bitim noktasına gelinceye kadar bütün noktaların geçişe aynı ölçüde elverişli olmadığı kendiliğinden anlaşılır. Bu konu, genellikle biraz daha yakından belirlenebilir; fakat tam tespit edile-

mez; çünkü en küçük yerel özellikler bile çoğu kez her şeyi büyük ve önemli gösteren kitaplardakinden çok farklıdır. Zaten böyle bir tespit yapmak da tamamen yararsızdır; çünkü nehrin görünüşü ve yerlilerden alınan bilgiler kitaplara gerek bırakmadan görerek bir karara varılmasını sağlar.

Daha yakından karar verebilmek için nehre giden yollardan, nehrin kollarından, kenarında bulunan büyük kentlerden ve nihayet, geçişte çoğu kez yararlanılan adalardan söz edebiliriz; buna karşın kitapların başrolü vermesine rağmen kıyıların yüksekliğinin, nehrin geçiş yerinde kavis çizgisinin nadiren etkili olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bu ikisinin etkisi, sınırlı bir mutlak kıyı savunması fikrine dayanır; bu, büyük nehirlerde çok az görülen ya da hiç görülmeyen bir durumdur.

Nehrin münferit noktaları geçiş için daha kullanışlı ise, bu noktalar savunma mevzii üzerinde etkili olacaklar ve genel geometrik kanun biraz değişecektir; yalnız, bu kanundan çok uzaklaşmak, bazı noktaları geçilmesi çok güçtür diye terk etmek tavsiye edilmez. Aksi takdirde düşman, çok az kuvvetle karşılaşacağına emin olunca, tabiatı bakımından az yararlı olan noktaları seçer.

Herhalde adaların imkan nispetinde kuvvetli tutulması tavsiyeye değer bir önlemdir; çünkü, onlara yapılacak ciddi taarruz, geçit yerini en emin şekilde belli eder.

Hâl ve koşullar gerektirdiğinde nehre yakın yerleştirilen birlikler nehir boyunca aşağı yukarı gidip geleceklerinden nehre paralel caddelerin azlığı halinde küçük yolların düzenlenmesi ya da yeni yollar yapılması savunma hazırlıklarının önemli bir bölümünü teşkil edecektir.

Üzerinde durmamız gereken ikinci nokta, geçiş araçlarının ortadan kaldırılmasıdır. Araçlar nehrin üzerindeyken bu kolay değildir; hiç değilse fazla zaman gerekir fakat düşmanın nehir kollarından taarruz etmesi halinde güçlükler, çoğu kez üstesinden gelinemeyecek kadar çoktur. Bunlar normal olarak düşmanın elindedir. Bu nedenle bu kolların nehre döküldükleri yerlerin kalelerle kapatılması önemlidir.

Büyük nehirlerde düşmanın beraberinde getirdiği geçiş araçları, yani tonbazlar, pek az halde yeterlidir; bu nedenle düşma-

nın, nehir ve kolları üzerindeki kentlerle kendi tarafındaki büyük kentlerden bulaşacağı araçlar ve nihayet gemi ve sal yapmak için yararlanabileceği nehre yakın ormanlar söz konusu olur. Bütün bu koşulların geçişi tamamen imkansız kılacak elverişsiz olduğu durumlar da vardır.

Nihayet nehrin iki tarafında ya da düşman tarafında bulunan kaleler, yalnız aşağısında ya da yukarısındaki yakın noktalara karşı geçişi örten bir kalkan değil, aynı zamanda nehrin kollarını kapatan ve geçiş araçlarını çabucak kendi içine çeken bir araçtırlar.

Direkt nehir savunmasının çoğu büyük bir su kütlesini şart koşar. Buna dik ve derin bir vadi kesimi ya da bataklık kıyılar eklenecek olursa geçişin zorluğu ve savunmanın etkinliği artar ama bunlar su kütlesinin yerini tutmazlar; çünkü bölgenin mutlak kapatılmasını sağlamazlar ve direkt savunmanın zorunlu şartı değildirler.

Böyle bir direkt nehir savunmasının seferin stratejik planında ne gibi roller oynayabileceği sorulacak olursa: Kısmen amacı düşmanı nehrin bu yakasına bırakmak değil, aksine düşmanın karşıya geçirdiği ilk önemli kuvveti ezmek olduğundan, kısmen nehir, kazanılan bir avantajı güçlü bir hücumla kesin zafere dönüştürmeyi engellediğinden direkt nehir savunmasının, hiçbir zaman kesin zafere götüremeyeceği söylenebilir.

Buna karşın nehir savunması çoğu kez büyük zaman kazandırır bu zaman savunan için tabii önemlidir. Geçiş vasıtalarının getirilmesi çoğu kez fazla zaman ister; birkaç geçiş girişiminin başarısız kalması, nispet kabul etmeyecek kadar fazla zaman kazandırır. Nehir yüzünden düşman kuvvetleri tamamen başka bir yöne çevirecek olursa tabii savunan başka bir yarar sağlamış olur. Nihayet, düşman ileri harekâtında o kadar ciddi nehir onun hareketlerini durdurur ve ülkenin devamlı savunucusu olur.

O halde, direkt nehir savunması, büyük nehirlerde ve uygun koşullarda en iyi savunma çaresi olarak kabul edilebilir ve son zamanlarda yetersiz vasıtalarla yapılan başarısız nehir savunmalarının fazla dikkate alınması soncu doğabilir. Halbuki Ren ve Tuna gibi nehirlerde yukarıda ileri sürülen koşullar kolayca bulunabilirse de 24 millik bir uzunluğun çok üstün bir düşmana karşı etkin savunulması için 60.000 kişilik bir kuvvet lazımdır ve bunun dikkate

değer bir sonuç olduğu söylenebilir.

Çok üstün düşmana karşı dedik; bu noktaya bir kez daha dönmek zorundayız. Anlatmış olduğumuz teoriye göre her şey geçiş araçlarına bağlıdır ve geçmek isteyen kuvvet, nehri savunan kuvvetten küçük değilse hiçbir şey kuvvete bağlı değildir. Bu çok göze çarpıcıdır ama gerçektir. Fakat nehir savunmalarının çoğunun, pratik konuşmak gerekirse, mutlak dayanak noktaları bulunmayan bütün nehir savunmalarının kuşatılabileceği ve üstün kuvvetlerle bunun çok kolay yapılacağı unutulmamalıdır.

Böyle bir direkt nehir savunmasının, düşman tarafından mağlup edilse bile kaybedilen bir meydan muharebesiyle mukayese edilemeyeceği, birliklerimizin bir bölümü muharebeye girdiğinden ancak bir yenilgi olabileceği ve düşmanın bir köprü kurarak yavaş yavaş geçeceği, böylece zafer yolunda büyük sonuç elde edemeyeceği düşünülünce, savunma araçlarının çok az tutulabileceği görüşüne varılabilir.

Pratik hayatta doğru noktayı bulmak söz konusudur; nehir savunmasında bütün durum ve koşulların doğru görülüp görülmemesi büyük fark yapar; önemsiz görünen bir husus durumu tamamen değiştirebilir; aşırı ve etkin önlemler alınan yerlerde uğursuz bir aksilik olur. Her şeyi doğru muhakeme etmenin ve nehrin derya olduğuna inanmanın güçlüğü burada belki de her yerden daha büyüktür; bu nedenle yanlış kullanma ve yorumlamaya karşı itiraz etmek zorundayız. Fakat bunu yaptıktan sonra, her şeyi karanlık duygular ve belirsiz tasavvurlarla taarruz ve hareketten bekleyen ve harbin tüm manzarasını başlarının üzerinde sallanan kılıç gibi gören zırhlı Macar süvarilerinin (Husarların) feryadını değersiz kaydığımızı söylemekten kendimizi alamıyoruz.

Eğer bu süvariler dayanırlarsa, bu tasavvurlar ve duygular her zaman geçerli değildir (Burada meşhur diktatör Wedel'in, 1759'da Züllichau'dâki davranışını hatırlatmak istiyoruz)[33] ama en kötüsü, bunların nadiren dayanmaları ve binlerce karmaşık durumun baskısı altında bulunduğu anda, son dakikada, komutanı terk etmeleridir.

O halde, büyük birliklerle yapılan direk bir nehir savunmasının, eğer pek az olumsuzlukla yetinilirse iyi koşullar altında iyi so-

(33) Wedel, Prusyalı Korgeneraldir; 23.7.1759'da Ruslara yenilmişti.

nuçlar vereceğine inanıyoruz; ama küçük birlikler için bu böyle değildir. 60.000 kişi, belli bir nehir hattında 100.000 kişilik, hatta daha fazla kuvvette bir ordunun geçişini engelleyecek durumdayken 10.000 kişi, aynı uzaklıkta 10.000 kişilik, hatta bunun yarısı kadar bir birliğin (eğer bu birlik karşı kıyıda iki misli düşmanla birlikte olma tehlikesinden çekinmezse) geçişini engelleyecek durumda değildir. Konu açıktır; çünkü geçiş vasıtaları değiştirilemez.

Direkt nehir savunmasında pek dikkate alınmadığından buraya kadar gösteriş geçişlerini pek az tartıştık; çünkü, direkt nehir savunmasında ordunun bir noktada toplanması söz konusu değildir; aksine her birlik nehirden belli bir mesafede savunmaya tahsis edilmiştir; ayrıca varsayılan koşullar altında gösteriş geçişleri çok zordur. Eğer geçiş araçları çok azsa, yani taarruz edenin girişimini emniyete almak istediği ölçüde geçiş aracı mevcut değilse önemli miktarda geçiş aracının gösteriş geçişlerinde kullanılması güç olur ve istenemez. Herhalde, gerçek geçiş yerlerinde toplanacak birlikler, gösteriş geçişine ayrılanlar yüzünden az olacak ve dolayısıyla savunan, belirsizlikten kaybedebileceği zaman tekrar kazanacaktır.

Bu direkt nehir savunması, kural olarak Avrupa'nın birinci sınıf nehirleri ve yataklarının son yarısı için uygundur.

İkinci tür (dolaylı savunma), çoğu kez önemsiz olan küçük nehirler ve derin adiler için uygundur. Bu tür savunmanın içyüzü, düşman nehri birkaç noktadan geçiyorsa, geçişte düşman ordusunu bölünmüş olarak yakalamak veya bir noktadan geçiyorsa onu nehrin kenarı, bir köprü ve yol ile sınırlama imkânına sahip mevzilerden ibarettir. Bu mevziler nehirden bir miktar geridedirler. Düşmanın geriden önemli bir nehir veya derin bir vadiyle çevrilmiş olması ve bir tek çekilme yoluyla sınırlandırılmış bulunması çok zararlı bir durumdur ve bütün orta nehirlerin ve derin vadilerin savunulmasında bundan yararlanılır.

Büyük bir ordunun, direkt nehir savunması için en iyi çözüm olarak kabul ettiğimiz şekilde, hemen nehrin gerisinde mevzilenmesi, düşmanın nehri beklenilmeyen büyük kuvvetlerle geçişinin imkânsız olmasına bağlıdır; çünkü aksi takdirde münferit yenilme tehlikesi bu tür mevzilenmede çok büyüktür. O halde, nehir savunmasını teşvik eden koşullar yeteri kadar avantajlı değilse, düşmanın

elinde çok sayıda nehir geçiş aracı varsa, nehirde çok ada ya da geçit yeri bulunuyorsa, nehir yeterince geniş değilse, biz çok zayıfsak vb. bu yöntem pek de söz konusu olamaz. Birlikler, birbirleriyle güvenli irtibat sağlayabilmek için nehirden biraz geri çekilmek zorundadırlar ve şimdi geri kalan her şey, düşmana birkaç geçit yeri sağlayacak daha fazla toprak kazanmadan ona taarruz edebilmek için düşmanın geçiş yaptığı noktada mümkün olduğu kadar çabuk toplanabilmektedir. Yani burada nehir veya vadi bir ileri karakol hattıyla gözetlenir ve zayıf savunulur; ordu, birkaç kolordu halinde nehirden belli bir mesafe (normal olarak bir saat) uzakta uygun noktalarda tertiplenir.

Burada asıl iş nehrin ve nehir vadisinin teşkil ettiği caddelerden geçiştir. O halde sadece su kütlesi söz konusu değildir; yollar üzerindeki bütün boğazlar da söz konusudur ve kural olarak derin, kayalık bir vadi oldukça geniş bir nehirden daha çok işe yarar. Büyük birliklerin dar bir boğazdan geçerken karşılaştığı zorluk gerçekte düşünülenden çok daha büyüktür. Gerekli zaman çok fazladır; düşmanın, geçiş sırasında çevredeki yüksekliklerden yapabileceği etki tehlikesi çok rahatsız edicidir. Boğazı ilk geçen birlikler fazla ilerlerler ise erkenden düşmanla karşılaşırlar ve üstün bir kuvvet tarafından mağlup edilmek tehlikesinde kalırlar; geçiş noktasının yakınında kalırlarsa en kötü duruma düşerler. Düşman ordusuyla boy ölçüşmek için böyle bir arazi kesiminden geçiş çetin bir girişimdir ve büyük bir üstünlükle beraber sevk ve idarede emniyet ister.

Tabii böyle bir savunma hattı büyük bir nehrin direkt savunulması kadar uzun olamaz; çünkü eldeki tüm birliklerle toplu darbe indirilmesi istenir ve geçilmesi ne kadar güç olsa da boğazlar, büyük bir nehrin üzerindeki geçitlerle mukayese edilemezler; yani düşman kuşatma imkanına daha fazla sahiptir. Yalnız bu kuşatma onu doğal yönünden ayırır (çünkü anlaşıldığı üzere, vadinin bu yönü aşağı yukarı dikine kestiğini varsayıyoruz) ve daralan geri çekilme hattının zararlı etkisi birden ortadan kalkmaz; aksine ancak yavaş yavaş kalkar; o kadar ki, kritik durumdayken ilerleyene yetişemese ve ilerleyen kuşatmayla daha fazla hareket alanı kazansa bile savunan daima ilerleyene nazaran bazı avantajlara sahiptir.

Biz nehirlerin suyundan söz etmediğimizden, daha çok bunların derin vadilerini göz önünde tuttuğumuz için, bundan tam manasıyla dağ vadisinin anlaşılmaması gerektiğini peşinen söylemeliyiz; çünkü böyle anlaşılırsa dağlar hakkında söylenmiş olan her şey nehir vadiler için de varit olur. Küçük nehirlerin derin ve dik yarıntılar teşkil ettikleri pek çok düz arazi bulunduğu bilinmektedir; ayrıca, bataklık kıyılar ve geçişin diğer engelleri de buraya girer.

O halde bu koşullar altında bir savunma ordusunun önemli bir nehir ya da derin bir vadi gerisinde mevzilenmesi çok yararlı bir durumdur ve nehir savunmasının bu türü en iyi stratejik önlemlerden sayılır.

Bu önlemin zayıf tarafı, savunmanın kuvvetlerini kolayca aşırı yayma yoluna gitmesidir. Böyle bir durumda savunma hattını bir geçiş noktasından diğerine kadar uzatılması gayet normaldir ancak nerede kesilmesinin doğru olacağı hususunda hataya düşülebilir; fakat, bütün ordu ile topluca bir darbe indirilemezse etki kaybolur. Sonuç, kaybedilen bir muharebe, zorunlu bir geri çekilmedir; çeşitli kargaşa ve kayıplar, olağanüstü bir dayanma göstermeyen orduyu tam bir çöküşe yaklaştırır.

Bu koşullar altında fazla yayılmamak gerektiği, aynı günün akşamı kuvvetlerin herhalde düşmanın ilerlediği yerde toplanmasının zorunluluğu yeterince söylendi. Saha, kuvvet ve zaman bakımından diğer bütün kombinasyonları, yerel koşullara bağlı olan mevziler temsil edebilir.

Bu koşullar altında yapılan bir muharebenin kendine özgü bir karakteri, yani savunanın mukavemetini en yüksek dereceye çıkaran bir karakteri olacaktır. Taarruz eden geçiş yerlerini uzun süre saklı tutabilir; kural olarak bu yerleri ancak tam zamanı gelince belli eder. Taarruz edenin içinde bulunduğu durumun özel avantajı, karşısındaki düşmanın içinde bulunduğu durumun dezavantajından ibarettir. Diğer geçiş noktalarından savunanı kuşatacak birlikler gelirse, savunan, diğer savunma muharebelerinde olduğu gibi bu kuvvetlerin gerisine vurma imkanına sahip değildir; aksi takdirde durumunun verdiği avantajı kaybeder. O halde savunan, bu birlikler ona zarar verecek duruma gelmeden işi cephesinde sonuca bağlamak zorundadır; yani savunan, cephesinde bulunan kuvvet-

lere, imkan nispetinde, o kadar hızlı ve kuvvetli taarruz etmelidir ki,bunların yenilmesiyle genel sonuca ulaşabilsin.

Fakat bu tür nehir savunmasının amacı hiçbir zaman, olsa olsa büyük bir nehrin direkt savunulmasında düşünülebilecek olan, çok üstün kuvvetlere karşı mukavemet değildir. Çünkü savunan, kural olarak düşman kuvvetlerinin büyük kısmından gerçekten çok çeker ve bu avantajlı koşullar altında da olsa kuvvet dengesinin artık dikkate alınması gerektiği kolayca görülür.

Vadinin kenarlarından hatırı sayılır derecede mukavemet yapabilecek büyük ordular söz konusu olduğunda orta büyüklükte nehirlerin ve derin vadilerin savunulmasında da böyle hareket edilir; burada dağınık mevzilenmenin zararları dikkate alınmayabilir ve bu orduların kesin zafere ihtiyaçları vardır. Fakat, bir süre dayanması ve desteği hesaba katılan ikinci derecede bir savunma hattının takviyesi söz konusu ise vadi kenarlarının ya da bizzat kıyının direkt savunması yapılır ve normal bölgelerden daima daha uzun süre devam eden dağlık arazideki savunma mevzilerinden beklenen faydalar burada beklenemez. Yalnız bir durum vardır ki, bu şekil savunmayı tehlikeli, hatta imkansız yapar: Nehir derin vadilerde kıvrıla kıvrıla uzayıp gidiyorsa. Almanya'da Mösel Nehri'nin akışı incelenmelidir. Bu durumda çıkıntı teşkil edilen kavise sürülen birlik geri çekilmede tamamen elden çıkar.

Burada bizim büyük ordularla ilişkili olarak orta büyüklükteki nehirlere mal ettiğimiz savunma imkânlarını büyük bir nehrin, hatta daha iyi koşullarla sağlayacağı kendiliğinden anlaşılır ve bu durum, savunana tam bir zafer sağlayan her yerde ortaya çıkar (Aspern).[34]

Bir ordunun, taktik bir engel kazanmak için bir nehri, bir ırmağı ya da derin bir vadiyi cephesinin hemen önüne alması, yani taktik cephe takviyesi, tamamen başka bir şeydir ve bunun incelenmesi taktiğe aittir. Fakat biz bu önlemin sonucundan o kadar çok söz etmek istiyoruz ki, bu temelde tamamen kendi kendini aldatmadır. Vadi çok derin ise, mevziin cephesi bu yüzden kesinlikle taarruz edilemez olur; şimdi, bu mevziin önünden geçip gitmek artık diğer-

(34) Aspern, Aşağı Avusturya'da bir köy. 21-22.5.1809'da burada gerçekleşen muharebede Napoleon, ağır kayıplar vererek (20.0000'den fazla) savaş alanını muzaffer Avusturyalılara (Grandük Kral) bıraktı.

lerinden farklı olmaz; savunan, müteamızı yolundan çıkarabilirse, tertiplenmenin (tabiyenin) güç amacını elde etmiş olur. O halde böyle bir tertiplenme, ancak irtibat hatları bakımından durumun taarruz eden için çok elverişsiz olduğu yerlerde, anayoldan ayrılmanın çok zararlı sonuçlar doğuracağı yerlerde yararlı olabilir.

Bu ikinci savunma şeklinde gösteriş geçişleri çok daha tehlikelidir; çünkü gösteriş geçişleri yapmak taarruz eden için çok kolaydır; fakat savunanın görevi de bütün ordusunu gerçek geçiş noktasında toplamaktır. Bunun için savunanın sahip olduğu zaman bir bakıma az değildir; çünkü sahip olduğu avantaj, taarruz eden bütün gücünü bir araya getirinceye ve birkaç geçiş yerini arkasına alıncaya kadar uzun süre devam eder. Diğer taraftan gösteriş taarruzlarının etkinliği, her şeyin sabit olduğu ve dolayısıyla ihtiyatların kullanılmasının bizim görevimizdeki gibi sorun haline gelmediği kordon savunmasındaki kadar büyük değildir. Kordon savunmasında düşmanın asıl kuvvetlerinin nerede olduğunun ve önce hangisinin üstesinden gelinmesi gerektiğinin saptanması önemlidir.

Büyük ve küçük nehirlerin iki şekilde savunmaları hakkında daha bazı genel hususlar açıklamak zorundayız: Bir geri çekilmenin acele ve kargaşasında hazırlık yapılmadan, geçiş araçları için yol sağlanmadan, bölgeyi tanımadan böyle bir savunma yapılamaz; bizim burada düşündüklerimizi hiç hesaba katmadan yayılmış mevzilere dağılmak büyük bir deliliktir.

Savaşta berrak bir bilinçle, tam ve sağlam bir iradeyle yapılmayan her şey başarısızlıkla sonuçlanır; düşmanla açık arazide karşılaşmaya cesaret edilemediğinden, geniş bir nehrin, derin bir vadinin düşmanı durduracağı umuduyla yapılan bir nehir savunması da kötü sonuç verir. Burada kendi durumuna itimat çok az söz konusudur; komutanlar, normal olarak hemen yerine getirilecek önsezilerle doludurlar. Açık arazi, bir düello gibi tam eşitliği şart koşmaz ve savunan, hızlı yürüyüşler olmadan, araziyi tanımadan, hareket özgürlüğüne sahip olmadan sırf savunmanın özelliği dolayısıyla avantaja sahip olmayacağını ve en azından nehir ve vadisinin ona yardımcı olabileceğini bilir.

Savunmanın, düşman tarafından tutulan bir mevziyle yapılan üçüncü türünün etkinliği, düşmanın irtibat hatlarının bir nehirle

kesilmiş olması tehlikesine, yani kendisini bir veya birkaç köprüyle sınırlamış olması tehlikesine dayanır. Burada önemli nehirlerin, büyük su kütlelerinin söz konusu olduğu kendiliğinden anlaşılır. Derin vadilerdeki nehirler normal olarak bir miktar geçite sahip olduklarının bu ilişki değerini kaybeder.

Mevzi tamamen taarruz edilemez olmalıdır; aksi takdirde yolun varışında düşmanla karşılaşır, avantajımızı kaybederiz. Fakat mevzi, düşman taarruza karar veremeyecek kadar kuvvetliyse düşman bizim bulunduğumuz kıyıya bağlanmış olacaktır. Karşıya geçecek olursa irtibat hatlarından fedakârlık edecektir; tabii bizim irtibat hatlarımızı tehdit edecektir. Birbirine takaddüm eden bütün hallerde olduğu gibi burada da kimin irtibatlarının sayı, durum ve diğer koşullar bakımından daha fazla emniyete alınmış olduğu söz konusudur; ayrıca diğer bakımlardan kimin daha fazla kaybettiği, yani kimin düşmana daha kolay üstünlük sağlayabildiği, nihayet kimin olağanüstü durumlardan yararlanmak için ordusunun zafer gücünü koruyabildiği söz konusudur. Nehir burada böyle bir hareketin tehlikesini kuvvetlendirmekten başka bir şey yapmaz; çünkü köprülere bağlanılmıştır. Bu bakımdan savunanın geçitlerdeki ve depolardaki durumunun normal düzene göre taarruz edenden daha kuvvetli olduğu kabul edilir fakat böyle bir savunma düşünülebilirse de ancak diğer koşulların direkt bir nehir savunmasının yapılmasına elverişli olmadığı yerlerde uygulanabilir. Gerçi nehir ordu ile savunulamaz, nehir de orduyu savunmaz ama ülke ikisi arasındaki bağlantıyla savunulur. Kesin sonuçlu olmayan bu savunma tarzının iki tarafta da sürtüşmeden doğan elektrikli bir hava yaratan gerginliğe benzediği, ancak çok kuvvetli olmayan bir içtepiyi teşvik etmeye uygun olduğu itiraf edilmelidir. Bu savunma tarzı, hiçbir şeyin onu ileri harekâta zorlayamadığı itiyatlı ve kararsız bir komutana karış büyük kuvvet üstünlüğü halinde kullanılabilir; daha önce kuvvetler arasında bir denge sağlanmışsa ve taraflar sadece küçük yararlar sağlamak istiyorlarsa, yine bu savunma tarzı kullanılır. Fakat kelleyi koltuğa alarak üstün kuvvetlerle uğraşmak uçuruma götüren tehlikeli bir yoldur.

Ayrıca bu savunma tarzı o kadar cüretli, ama bilimsel görünür ki, ona zarif dense yeridir; fakat bu zarafet kolayca züppeliğe dönü-

şebilir ve bu savaşta toplumda olduğu kadar kolay uygulanamaz; dolayısıyla bu zarif tarzın çok az örneğine rastlanır. Bu üçüncü tarzdan ilk iki tarz için yardımcı şekiller geliştirilir; yani bir köprünün ve köprübaşının sıkı tutulmasıyla daima geçişle tehdit etmek.

Asıl kuvvetlerle mutlak bir mukavemetten başka nehir savunmasının her üç tarzının da bir gösteriş mukavemeti olabilir.

Gerçek bir mukavemet olmayan bu gösteriş mukavemeti gerçi basit bir yürüyüş kampından farklı olan bütün mevzilerde şu veya bu şekilde vardır ama büyük bir nehrin gösteriş savunması, alınan ayrıntılı önlemler ve bunların diğerlerinden daha büyük ve devamlı olan etkisi nedeniyle gerçek bir aldatmaca olur; çünkü ordumuzun karşısında bir nehrin geçilmesi taarruz eden için uzun süre düşünülmesi ya da daha uygun zamana bırakılması gereken önemli bir adımdır.

Asıl kuvvetler, aşağı yukarı nehir boyuna dağılmış ve mevzilenmiş olacağından böyle bir gösteriş savunması lazımdır; fakat gösteriş savunmasının amacı, gerçek bir gösteriş için hal ve koşulların yeterince elverişli olmadığını gösterdiğinden daima az çok yayılmak ve dağılmak zorunda olan böyle bir mevzii, orta derecede bir mukavemet gösterse bile büyük zayiat tehlikesi yaratabilecektir; bu nedenle doğru düşünüldüğünde yarım bir önlem olabilir. O halde bir gösteriş savunmasında her şey, ordunun günlerce sürecek yürüyüşten sonra ulaşacağı bir noktada hatasız birleşmesine göre hesap edilmiş olmalı ve ancak gücün yeteceği kadar mukavemet yapılmalıdır.

Düşüncemizi açıklamak ve gösteriş mukavemetinin önemini göstermek için 1813 Seferi'nin sonunu anımsayalım. Napoleon, yaklaşık 40–50.000 kişiyi yine Ren Nehri'ne götürmüştü. Bu nehrin, Müttefiklerin kuvvetlerini kolayca geçirecekleri istikamete göre, yani Mannheim'dan Nymwegen'e kadar savunulması imkansız hale gelmişti. O halde Napoleon, ilk ciddi mukavemeti ancak bir dereceye kadar kuvvetlenmiş olacağı Fransız Maas'ında yapmayı düşünebilirdi. Kuvvetlerini hemen oraya kadar çekmiş olan Müttefikler topuğuna yapışabilirlerdi; ordusunu Ren Nehri gerisinde ordugâha geçirse bir an sonra takip kuvvetleri orada olurdu çünkü çok cesur tedbirler alınmaması halinde, Kazak sürüleri ve diğer hafif birlikler ihmal edilmiş olur ve bunların başarılı olduğu görülünce peşlerinden diğer birlikler gelirdi. O halde Fransız birliklerinin Ren Nehri'ni

ciddi surette savunmaları için hazırlık yapılması zorunluydu. Bu savunmada Müttefikler gerçekten geçişe teşebbüs eder etmez hiçbir şey duyulmayacağı önceden kestirilmiş olduğundan bu savunmaya –birleşme noktaları Yukarı Mosel'de bulunduğundan– Fransız birlikleri için tehlikeli olmayan bir gösteri olarak bakılabilirdi. Yalnız, bilindiği üzere 20.000 kişiyle Nymvvegen'de bulunan Macdonalt, ordan kovalanmaya kadar bekleme hatasını yaptı; bu hata, Witzingerard birliklerinin gelişi ocak ayı ortalarına kadar geciktiğinden Brinenne Meydan Muharebesi'nden önce onun Napoleon ile birleşmesine engel oldu. Ren Nehri'nin bu gösteriş savunması, müttefiklerin ileri hareketlerini durdurmalarına ve geçişi takviyeleri gelinceye kadar yani altı hafta ertelemelerine yol açtı. Bu altı hafta Napoleon için çok değerliydi, Ren'in gösteriş savunması olmasa Leipzig Zaferi müttefikleri doğru Paris'e götürürdü ve başkentin bu tarafında bir meydan muharebesi Fransızlar için tamamen imkânsız olurdu.

Nehir savunmasının ikinci tarzında da, yani orta büyüklükteki nehirlerin savunulmasında da bu tür aldatmacalar yapılabilir ancak genellikle az etkili olur çünkü burada geçiş daha kolaydır ve dolayısıyla göz boyacılığı çabucak ortaya çıkmış olur.

Nehir savunmasının üçüncü tarzında gösteriş herhalde daha etkili olacak ve birbiri peşinden geçici olarak tutulan mevzilerden ileri gitmeyecektir.

Nihayet ilk iki savunma tarzında ikinci derecede bir amaçla kurulacak bir ileri karakol ya da diğer savunma hattı veya sırf gözetleme için mevzilendirilen tali birliklere daha büyük ve güvenli kuvvetler sağlanması, bunlar olmadan nehre sahip olmaktan çok daha uygundur. Bütün bu durumlarda ancak nispi bir mukavemetten söz edilebilir ve bu mukavemet tabii uygun bir zemin ile çok artırılır. Burada sadece mukavemetin uzun süre devam etmesi değil, aleyhte olabilecek ve belki de yüzde 99 vuku bulmayacak her girişim düşünülmelidir.

Ondokuzuncu Bölüm
BİR ÖNCEKİ BÖLÜMÜN DEVAMI

Şimdi, nehirler ve akarsuların, savunulmasalar bile ülke savunmasındaki etkinlikleri hakkında bazı şeyler söylememiz gerekiyor.

Her önemli nehir kendi vadisi ve tali vadileriyle çok dikkate değer bir engel teşkil eder ve bu nedenle savunmaya genellikle yararlı olur; fakat bir nehrin esas etkisi, onun asıl akış yönüyle daha iyi açıklanabilir.

İlk önce nehrin sınıra, yani genel bir stratejik cepheye paralel mi, eğik mi, yoksa dikey mi aktığını saptamak zorundayız. Paralel akması halinde nerede kendi ordumuzun, nerede taarruz edenin gerisinde kaldığını ve her iki halde de ordunun nehirden ne kadar mesafede bulunduğunu tespit etmek zorundayız.

Gerisinde önemli bir nehir bulunan, ama nehirle arasında normal yürüyüş mesafesinden fazla mesafe olmayan ve nehirde emniyet altına alınmış yeteri kadar geçide sahip bulunan bir savunma ordusu, gerisinde nehir olmayan bir ordudan daha iyi durumdadır; çünkü, gerisinde nehir bulunan ordu, bütün hareketlerinden geçitlere bağlı kalmakla serbesti yetini biraz kaybederse de stratejik gerisinde, yani özellikle geri irtibat hatlarında daha büyük bir emniyet kazanır. Bunu söylerken kendi ülkemizde savunmayı düşündüğümüz herhalde anlaşılmıştır; zira düşman ülkesinde savunduğumuzda taarruz eden ordu önümüzde de olsa, nehrin bu tarafında az çok düşmandan korkmak zorundayız ve nehir açtığı yollarla durumumuz üzerinde yararlı olmaktan çok zararlı etki yapar. Nehir ordunun ne kadar fazla gerisinde bulunursa yararı o kadar azalır;

belirli bir mesafeden sonra yararı ortadan kalkar.

Taarruz eden ordu, ilerlerken bir nehri gerisine almak zorunda alırsa nehir onun hareketine sadece zararlı etki yapabilir; çünkü hareketini belirli geçiş noktalarıyla sınırlar. Prens Heinrich[35], 1760'ta Breslau civarında Oder Nehri'nin sağ kıyısında Ruslara karşı koyduğunda bir yürüyüş mesafesi gerisinde bulunan Oder açıkça onun dayanak noktasıydı; buna karşın, Çerniçev komutasında Oder'i geçen Ruslar çok huzursuzdular; çünkü geri çekilmek için sahip oldukları tek köprüyü kaybetmeleri tehlikesi vardı.

Nehir, savaş alanını az çok dikey şekilde keserek akarsa bundan yine savunan yararlanır. Çünkü ilk olarak nehre dayalı iyi mevziler bulunur ve cepheyi kuvvetlendirmek için nehre dikey vadilerden yararlanılır (Yedi Yıl Savaşları'nda Prusyalıların yaptıkları gibi); taarruz eden ya nehrin iki yakasından birini seçmek zorundadır ya da ikiye bölünecektir, ikiye bölündüğü takdirde bu yine savunanın yararınadır; çünkü savunan, taarruz edene nazaran daha çok sayıda emniyet altına alınmış geçide sahiptir.

Hiçbir zaman bizzat savunulmamış ve cepheye paralel olmaktan ziyade eğik ve dikey bulunmuş olmalarına rağmen Oder ve Elbe Nehirlerinin Silezya, Saksonya ve Mark'ın savunulmasında Büyük Friedrich'e ne kadar yararlı olduğunu, dolayısıyla Avusturyalıların ve Rusların bu eyaletleri zaptını nasıl engellediğini anlamak için Yedi Yıl Harpleri'ne bir göz atmak yeter.

Yalnız cepheye az çok dikey akan nehirler, genellikle taarruz edene yararlı olurlar; çünkü, taarruz edenin ikmal yolları daha uzundur ve bütün ihtiyacını taşımada büyük güçlüklerle karşılaşır; cepheye dikey akan bir nehir olursa su yoluyla taşıma büyük kolaylık sağlar. Gerçi savunan sınırda bu su yolunu kesebilirse de nehrin taarruz edene sağladığı yarar tamamen kaldırılmış olmaz. Savunanın nehri kestiği noktaya kadar su yoluyla ulaştırmaya devam edilir. Bununla beraber, diğer savaş hareketleri bakımından önemli genişlikte ama gemi seyrüseferine müsait olmayan, her mevsimde düzenli akmayan, akıntıya karşı çok zor ve yavaş hareket edilebilen, kıvrımları yolu iki katına çıkaran nehirler bulunduğu, iki ülke arasında esas irtibat yolunun şose olduğu ve nihayet esas ihtiyaç

(35) Friedrich Heinrich Ludwig; Prusyalı Prens (1726-1802) Büyük Friedrich'in kardeşi.

maddelerinin en yakın eyaletten tedarik edileceği, uzaktan getirmenin ekonomik olmayacağı düşünülecek olursa, ordunun beslenmesinde su yolunun kitaplarda yazıldığı kadar büyük rol oynamadığı ve nehirlerin olayların gelişmesine etkisinin çok uzak ve belirsiz olduğu görülür.

Yirminci Bölüm
A. BATAKLIKLARIN SAVUNULMASI

Kuzey Almanya'daki Bourtang Bataklığı gibi çok geniş bataklıklar o kadar azdır ki, bunların üzerinde durmak zahmete değmeyebilir; fakat bazı alçak arazi şeritlerine ve küçük nehirlerin bataklık kıyılarına sık sık rastlandığı, bunların savunmaya elverişli arazi kesimleri teşkil edebildiği ve savunmada bunlardan sık sık yararlanıldığı unutulmamalıdır.

Bataklıkların savunulmasında alınacak önlemler gerçi nehirlerdeki gibidir; ama birkaç özelliğe dikkat edilmesi gerekir. İlk ve en önemli özellik, bataklığın, özel yapılmış kütük kaldırımlı yollar hariç, piyade için tamamen yolsuz olması ve geçilmesinin herhangi bir nehrin geçilmesinden çok daha zor olmasıdır. Çünkü evvela kütük kaldırımlı bir yol köprü gibi çabuk yapılamaz; sonra da yol yapımını düşmana karşı örtecek birlikleri karşıya geçirecek muvakkat geçiş araçları yoktur. Öncüyü karşıya geçirmek için gemilerin bir kısmını kullanmadan kimse köprü kurmaya başlayamaz. Bataklıkta ise böyle bir imkan yoktur. Bataklıkta piyadeye geçit sağlamak için en kolay şekil, kalasların dizilmesi olabilir; ama bataklık genişse bu iş nehirde ilk geminin geçişinden çok uzun sürer. Hele bataklığın ortasından, köprü kurulmadan geçilemeyecek genişlikte bir nehir akıyorsa ilk kıtaların karşıya geçirilmesi işi çok daha zor olur; çünkü kalaslar üzerinden tek tek insanlar gidebilirler ama köprü yapımında gerekli ağır malzeme götürülemez. Bazı durumlarda bu güçlüğün üstesinden gelinemez.

Bataklığın ikinci özelliği, geçitlerinin, nehirdeki geçitlerin aksi-

ne tamamen ortadan kaldırılamamasıdır; köprüler çökebilir ya da artık hiç kullanılmayacak şekilde tahrip edilebilir; kalas yollar ise, üzerinde fazla konuşmaya gerek olmayan kanallar açarlar. Bataklığın ortasından küçük bir nehir akıyorsa, bu nehrin üzerindeki köprü de ortadan kaldırılabilir; ama bütün geçiş, büyük bir nehrin üzerindeki köprünün tahrip edilmesi gibi engellenmiş olmaz. Eğer bataklıktan bir fayda bekleniyorsa mevcut geçitlerin oldukça kuvvetli tutulması ve ciddi savunulması gerekir.

O halde bataklıkların savunulması yerel bir savunmadır ve diğer geçitlerin uzakta bulunuşu bu savunmayı kolaylaştırır; bu iki özellik, bataklıkların savunulmasını nehirlerin savunulmasından daha yerel ve daha pasif yapar.

Bataklık savunmasının direkt nehir savunmasına nispeten kuvvetli olması bunun bir sonucudur; başka bir deyişle, bataklıkta uzun savunma hatları teşkil edilemez. Özellikle geçit sayısının, en elverişli durumlarda bile çok olduğu medeni Avrupa'da.

Bu dikkate alındığında bataklıklar büyük nehirlere nazaran tali durumdadırlar ve bu husus çok önemlidir; çünkü bütün yerel savunmalar kuşkulu ve tehlikelidir. Fakat bataklıkların ve alçaklıkların Avrupa'nın büyük nehirleriyle kıyaslanamayacak bir genişliği olduğu, dolayısıyla geçitlerin savunulması için yerleştirilen karakolların hiçbir zaman karşı tarafın ateşiyle yok edilme tehlikesinde olmadıkları, kendi ateş etkilerinin ise çok dar ve uzun yollar nedeniyle daima artacağı ve çeyrek ya da yarım mil uzunluğundaki dar bir yolun geçilmesinin bir köprüyü geçmekten çok daha fazla zaman alacağı düşünülünce fazla geçidi olmayan alçaklıkların ve bataklıkların, bulunabilecek en kuvvetli savunma hatları olduğunu kabul etmek gerekir.

Nehirlerin ve akarsuların savunulmasından gördüğümüz gibi bir muharebeyi yararlı yönetmek için arazi kesimlerinden istifade edilen dolaylı bir (endirekt) savunma bataklıklar için de kullanılabilir.

Nehir savunmasının, nehrin düşman tarafında mevzilenmek suretiyle yapılan üçüncü yöntemi uzun süren geçişler yüzünden çok tehlikeli olabilir.

Fakat kalas yollar dışında tamamen yolsuz olmayan bataklık, çayır, çalılık gibi yerlerde savunmaya girişmek çok daha tehlikelidir.

Düşmanın keşfedeceği bir tek geçit, savunma hattının parçalanmasına yeter; ciddi mukavemet halinde büyük kayıplar verilir.

B. SU BASKINLARI

Şimdi de su baskınlarını düşünelim. Bunlar, hiç kuşkusuz büyük bataklıklara benzer tabiat olayları gibi savunma araçlarıdır.

Tabii bunlar nadir görülür; belki de Hollanda, Avrupa'nın bu konuda incelememize değer tek ülkesidir; dikkati çeken 1672[36] ve 1787[37] seferleri ve Fransa ile Almanya arasındaki özel durumu nedeniyle bu ülkedeki su baskını olayını biraz incelememiz gerekiyor.

Hollanda'daki su baskınlarının karakteri, normal bataklıklardan ve geçilemez çöküntülerden şu farklarla ayrılır:

1. Ülkenin kendisi kurudur; kuru çayırlardan ve verimli tarlalardan oluşur.

2. Bir miktar az ya da çok geniş ve derin sulama ve kurutma kanalı birbirine paralel ve birbiriyle kesişen bir ağ şeklindedir.

3. Sulama ve kurutma için, gemi seferleri için bentlerle çevrilmiş, köprüsüz geçilemeyen büyük kanallar, mümkün olan bütün istikametlerde ülkeyi boydan boya kat eder.

4. Bütün su baskını bölgelerinde arazinin rakımı deniz seviyesinin, dolayısıyla kanallar seviyesinin de altındadır.

5. Bundan, bentlerin, barajların, savakların açılması suretiyle yalnız yüksek bentler üzerinde bulunan yollar kuru kalacak, diğer yerler ya su altında bırakılacak ya da artık kullanılamayacak kadar yumuşayacak şekilde tüm ülkeyi su basacağı sonucu çıkar. Eğer su baskını 3–4 ayak yüksekliğinde olursa, kısa yönden yaya geçilebilir ama bu da ikinci maddede sözü geçen görünmez küçük hendeklerle engellenir. Hendekler, ikisi arasından yürüme olanağı verecek şekilde birbirini kesmeden devam ederse, su baskını mutlak engel olma vasfını yitirir. Özel taktik amaçlara hizmet edecek kısa istikametler daima bulunabilir.

Bütün bunlardan şu sonuçlar çıkar:

---

(36) 1672-1678 Hollanda Savaşı, Fransa bazı Hollanda kentlerini aldı fakat su baskını Fransızların Hollanda'yı istilasına engel oldu.

(37) Prusyalıların Hollanda'ya karşı harekâtları bir ay sürdü.

1. Taarruz eden, nispeten dar bentler üzerinde bulunan, sağında ve solunda su hendekleri olan, yani uzun ve yorucu bir boğaz teşkil eden geçitlerle sınırlıdır.

2. Böyle bir bent üzerinde bulunan her savunma tesisi, üstesinden gelinemeyecek dereceye kadar takviye edilebilir.

3. Fakat savunan da hareketlerinde aynı şekilde sınırlanmış olduğundan, belirli noktalarda pasif savunmada kalmak ve sonucu pasif savunmayla almak zorundadır.

4. Bir bariyer gibi ülkeyi kapatan tek bir savunma hattı söz konusu değildir; aksine, aynı engel kanatları da koruduğundan devamlı surette yeni karakollar kurulur ve ilk savunma hattının kaybedilen parçası bir yenisiyle telafi edilir; burada kombinasyonların sayısının satranç tahtasındaki gibi bitmez tükenmez olduğu söylenebilir.

5. Fakat, bir ülkenin böyle bir durumda olması ancak çok yüksek kültürü ve nüfusu olduğu takdirde düşünülebileceğinden geçitlerin, dolayısıyla da bu geçitleri savunan karakolların sayısı, diğer stratejik mevzilere nazaran çok fazla olacaktır; bundan böyle bir savunma hattının fazla uzun olamayacağı sonucu çıkar.

Hollanda'nın asıl savunma hattı Suidersee kenarındaki Naar'dan, büyük kısmı Vech'in gerisinden geçerek Waal Nehri kıyısındaki Gorkum'a kadar uzanır ve 8 mil kadar genişliği vardır. Bu hattın savunulması için 1672 ve 1787'de 25.000–30.000 kişilik bir kuvvet kullanılmıştır. Başarılı bir mukavemet emniyetle hesap edilebilseydi sonuç, en azından bu hattın gerisinde bulunan Hollanda Eyaleti için çok büyük olurdu. 1672'de bu hat, başlangıçta Conde, sonra Luxemburg tarafından komuta edilen üstün kuvvetlere mukavemet etti. Bunlar 40.000–50.000 kişiyle bu hatta taarruz ettirebilirlerdi; ama fazla kuvvet kullanmadılar ve kışı beklediler fakat kış da yeterince şiddetli olmadı. Buna karşın 1787'de bu ilk hatta yapılan mukavemet tamamen geçiciydi; asıl mukavemet Zuidersee ile Haarlem Denizi arasında çok daha kısa bir hatta yapıldı; oldukça çetin savaşılmasına rağmen bu mukavemet, Braunschweig Dükü'nün çok sanatkârane ve bölgeyi tamamen hesaba katan tespitleriyle bir günde kırıldı; halbuki Prusyalıların bu hatta sürdükleri kuvvet savunanlardan ya fazla değildi; ya da pek az fazlaydı.

Bu iki savunmada başarının farklı oluşu, başkomutanlığın farklı oluşundan ileri geliyor. 1672'de Hollandalılar, barış tesislerindeyken XIV. Louis'nin hücumuna uğradılar; kara kuvvetlerinin pek savaşçı bir ruh taşımadığı bilinmekteydi. Bu nedenle kalelerin büyük bir kısmının donatımı kötüydü; kaleler zayıf kale muhafızları ve ücretli birlikler tarafından işgal edilmişti; komutan olarak kaleleri ya sada-katsiz yabancılar ya da yeteneksiz yerliler savunuyordu. Bu nedenle Hollandalıların Ren Nehri kenarında bulunan Brandenburg kaleleri ve Gronigen hariç yukarıda belirtilen hattın doğusunda bulunan bütün yerler çabucak ve çoğu da adam akıllı savunulmadan Fran-sızların eline düştü. Artık 150.000 kişilik Fransız ordusunun esas işi bu kadar çok kalenin zaptından ibarettir.

Fakat Ağustos 1672'de De Witt kardeşlerin[38] öldürülmesiyle Oranien Prensi[39] iktidara gelince[40] ve daha zaman olduğundan yukarıdaki savunma hattını kapatmak için savunma önlemlerinde birlik sağlayınca bütün önlemler birbiriyle o kadar iyi koordine edildi ki, ne Conde[41], ne de iki ordunun Turenne'nin[42] ve XIV. Louis'nin komutasında yürüyüşe geçmesinden sonra Hollanda'da kalanlara komuta eden Luxemburg, münferit karakollara taarruza cesaret edebildi.

1787 yılında durum tamamen başkaydı. Artık birleşik yedi vilayetten oluşan bir cumhuriyet yoktu; sadece taarruz edeni kendi düşmanı sayan ve esas mukavemeti yapması gereken Hollanda Eyaleti vardı. O halde 1672'de asıl mesele olan bütün kalelerin zaptı artık söz konusu değildi; savunma kendini derhal yukarıda sözü edilen hatla sınırladı.

Taarruz eden de 150.000 değil, sadece 25.000 kişilik bir kuvvete sahipti ve komutan, büyük komşu devletin güçlü kralı değil, bazı düşüncelerle Kral'a bağlı ast bir ordu komutanıydı. Her yerde olduğu gibi Hollanda'da da halk iki partiye bölünmüştü ve gerçekten samimi bir heyecanın gerginliği içindeydi. Ama bu koşullar

(38) Johan de Witt (1625-1672), Cornelis de Witt.
(39) III. Wilhelm (1650-1702).
(40) 4 Temmuz'da III. Wilhelm Hollanda Genel Valisi oldu ve 8 Temmuz'da ömür boyu Prusya Hassa General ve Amiralliğine seçildi. Johan ve Cornelis kardeşler 20 Ağustos'ta öldürüldüler.
(41) II. Louie, Prinz von Conde (1624-1686) Fransız Ordu Komutanı.
(42) Hendi de Latour d'Auvergene, Vicomte de Turenne (1611-1675), XIV. Louis'nin çok önemli komutanlarından biri.

altında bile 1787 yılındaki mukavemet, en azından 1672'deki kadar iyi sonuç verebilirdi. Fakat 1787 yılının zararına önemli bir fark vardı; emir-komuta birliği eksikti. 1672'de Vilhelm von Oranien'in anlayışlı, akıllı, güçlü yönetimine bırakılan konu, 1787'de, dört güçlü insandan kurulu ama önlemleri koordine edecek ve insanlarda güven sağlayacak durumda olmadığı görülen Savunma Komisyonu'na verilmişti.

Bu savunma önlemlerine biraz daha açıklık getirmek ve genel sevk ve idaredeki birlik ve sıralarına göre etkinliklerinin ne kadar farklı olduğunu göstermek için bu konu üzerinde biraz daha durmalıyız.

Böyle bir savunma hattının kurulması ve bu hatta mukavemet taktik bir konu ise de strateji ile yakın ilişkisini ihmal edemeyiz; 1787 Seferi bize bunu hatırlatma olanağı vermektedir. Yani biz, münferit karakollara dayanan savunmanın eşyanın doğası gereği pasif olacağına, ama 1787 Seferi'nde olduğu gibi düşman açık şekilde üstün değilse, savunma hattının bir noktasından karşı taarruz yapmanın imkansız olmadığına ve bu taarruzla iyi sonuç alınabileceğine inanıyoruz. Çünkü bu çıkış (huruç) hareketi ancak bentler, kalas yollar üzerinden yapılabileceğinden geniş bir hareket özgürlüğüne ve olağanüstü vuruş gücüne sahip olunamazsa da taarruz eden de üzerinde hareket ettiği yollar dışındaki bütün yolları işgal edecek durumda olmadığından, ülkeyi tanıyan ve tahkimli noktalara sahip savunan, düşman taarruz kollarının yanına hücum ya da bu kolların geriyle bağlantısını kesme olanağını bulabilir. Taarruz edenin geri irtibat hatlarına diğer herhangi bir durumdan çok daha fazla bağlı olduğu düşünülerek olursa, savunmanın her hücumunun, başarı olasılığı az da olsa, gösteriden daha büyük bir etki yapacağı kolaylıkla anlaşılır. Hollandalılar, örneğin Utrecht'ten böyle bir gösteri yapmış olsalardı, ölçülü ve dikkatli Braunscweig Dükü'nün Amsterdam'a yaklaşmaya cesaret edeceğini pek sanmıyoruz.

Yirmibirinci Bölüm
ORMANLARDA SAVUNMA

Her şeyden önce sık, yolsuz, vahşi, karmakarışık ormanlarla kısmen aydınlık, kısmen de sayısız yolu olan bakımlı baltalıkların birbirinden ayırt edilmesi gerekir.

Bir savunma hattı söz konusu olur olmaz, bakımlı ormanlar ya bu hattın gerisinde bırakılmalı ya da bunlardan kaçınılmalıdır. Savunan genellikle daha zayıf olduğundan ve planını saldırandan daha geç geliştirmekte çıkarı bulunduğundan, etrafını görme ihtiyacını taarruz edenden daha çok duyar. Savunan, ormanlık bir bölgeyi önüne almak isterse, gören biriyle dövüşen köre benzer. Savunma hattı ormanın ortasından geçirilirse, tabii iki taraf da kör olur; ama bu eşitlik savunanın doğal ihtiyacının aleyhindedir.

O halde, arkaya alınması halinde, geride olup bitenleri düşmandan gizlemesi ve geri çekilmeyi örtme ve kolaylaştırması hariç, ormanlık bölge savunma muharebesine hiç de yararlı değildir.

Burada yalnız düz arazideki ormanlardan söz edilmektedir; dağ karakteri olan yerlerde taktik ve stratejik önlemlere bu karakter egemen olacaktır; bundan başka yerde söz ettik.

Belirli caddelerden geçilebilen yolsuz ormanlar, bir muharebeye avantajlı girmek için dağlardan yararlanmak gibi, dolaylı savunmaya benzer yararlar sağlarlar. Ordu, caddeden çıkar çıkmaz hücum etmek için ormanın gerisinde az çok birleşik bir mevzide düşmanı bekleyebilir. Böyle bir orman, etkisi bakımından, nehirden çok dağa benzer; çünkü, çok uzun ve güç geçilen bir geçittir; fakat geri çekilmede tehlikeli olmaktan ziyade yararlıdır.

Fakat çok yolsuz da olsalar, ormanların direkt savunulması hafif ileri karakol postalarından oluşan bir zincir için tehlikeli bir iştir; çünkü oluşturulan setler sadece birer engeldirler ve hiçbir orman yüzlerce yerinden küçük müfrezelerle geçilemeyecek kadar yolsuz değildir; savunma zincirinde bu, bir bentten sızan ve hemen bir delik açan ilk su damlasına benzer.

Silahlı halk bakımından her tür büyük ormanın etkisi çok önemlidir; ormanların silahlı halk için gerçek öğe olduğu tartışma götürmez; o halde stratejik plan düşman irtibat hatlarının büyük ormanlardan geçişine göre hazırlanabilirse, savunmada güçlü bir manivela sağlanmış olur.

Yirmiikinci Bölüm
KORDON (Nöbetçiler Hattı)

Bir arazi kesimini birbirine bağlı bir karakollar dizisiyle doğrudan korumak isteyen her savunma tesisine "Kordon" adı verilir. Doğrudan diyoruz; çünkü büyük bir ordunun yan yana yerleştirilen birden fazla birliği, önemli bir arazi kesimini düşman girmesine karşı kordon oluşturmadan koruyabilir; fakat bu koruma doğrudan olmaz; tertiplerin ve hareketlerin etkisiyle yapılır. Önemli bir arazi kesimini direkt örtecek savunma hattı mecburen çok uzun olacağından, böyle bir hattın direniş gücünün çok az olacağı hemen göze çarpar. Aynı büyüklükte birlikler taarruz ettiğinde en büyük savunma birliklerinde bile bu durum meydana gelebilir. O halde bir kordonun amacı, ister irade gücü zayıf, ister darbeyi indirebilecek kuvveti küçük olsun, zayıf bir darbeye karşı korumak olabilir.

Çin Seddi, Tatarlara karşı bir koruma olarak bu düşünceyle yapılmıştır. Asya ve Türkiye ile temasta bulunan Avrupa devletlerinin bütün savunma hatları ve sınır tesisleri bu anlamdadır. Bir kordonun bu tür kullanılışı ne saçmadır, ne de maksada aykırı görünür. Tabii her akıncılık* bu suretle durdurulamaz; ama güçleştirilir ve dolayısıyla azaltılır; savaş haline hiç son vermeyen Asya halklarıyla ilişkide bu çok önemlidir.

Avrupa devletleri arasındaki yeni savaşlarda ortaya çıkan, Fransızların Ren'de ve Hollanda'da kurdukları gibi hatlar kor-

* Yazar burada "streifere" sözcüğünü kullanıyor ki bu "çapulculuk" anlamına da gelebilir. (ç.n.)

donun bu anlamına çok yakındır. Bu hatlar, esasında sadece işgal masraflarını çıkarmak ve bedava yaşamak isteyen bir düşmanın taarruzuna karşı ülkeyi korumak için kurulmuştu. O halde bunlar ancak tali girişimleri durdurabilirdi ve dolayısıyla az kuvvetle işgal edilmeliydiler. Fakat düşman asıl kuvvetiyle bu hatta yöneldiği takdirde savunmanın da asıl kuvvetiyle bu hattı işgali gerekir; çünkü bunlar en iyi savunma tesisleri değildirler. Bu dezavantajı gidermek ve bu hattın varlığını sürdürmek için kolayca büyük birliklerin kullanılması yoluna gidilebileceği, halbuki geçici bir savaşta akıncılığa karşı koruma pek önemli bir amaç olmadığı için, bu hatlar günümüzde zararlı bir önlem olarak görülmektedir. Savaşan kuvvet ne kadar büyükse bu önlem o kadar yararsız ve tehlikeli olur.

Nihayet, bir ordunun ordugâhını örtmesi ve bunun için belli bir mukavemet göstermesi gereken bütün geniş karakol hatları, gerçek kordon olarak kabul edilir.

Bu mukavemet esas itibariyle akıncılığa ve münferit ordugâhın güvenliğine yönelik diğer küçük girişimlere karşıdır ve eğer arazi yardım ederse yeterince kuvvetli olabilir. Düşmanın yaklaşan esas kuvvetine karşı bu ancak göreli, yani zaman kazandırıcı bir mukavemet olabilir. Fakat bu zaman kazancı da çoğu kez pek fazla olmaz ve dolayısıyla karakol kordonunun amacından az kabul edilebilir. Düşman ordusunun toplanması ve yaklaşması, hiçbir zaman savunanın ancak ileri karakolları aracılığıyla bunu öğreneceği ve böyle bir durumda çok kayıp vereceği kadar gizli olamaz.

Öyleyse bu durumda da kordon sadece zayıf bir kuvvetin taarruzuna karşıdır ve diğer iki durumda olduğu gibi, bu da hiç itiraz edilemeyecek kadar açıktır.

Fakat düşmanın asıl kuvvetlerine karşı bir ülkeyi savunmakla görevlendirilmiş esas kuvvetlerin uzun savunma karakolları hattına, yani bir kordona dağılması, düşman taarruzunun meydana getirdiği ve taarruzun itici gücü olan olayları çepeçevre görebilme zorunluluğuyla çelişir.

Tamamen birleştirilmiş kuvvetlerle muharebeye girmek amacıyla tutulmuş olsa bile dağlık arazideki her mevzi, ovadaki gibi uzamış olabilir ve olmak zorundadır. Arazinin yardımıyla direniş gücü çok arttığından mevzi uzayabilir; dağlarda savunma

bölümünde göstermiş olduğumuz gibi daha geniş bir çekilme üssüne ihtiyaç olduğu için uzamak zorundadır. Fakat bir muharebe yakın görünmüyorsa, düşmanın fırsat kollamaktan başka bir girişimde bulunmadan bir süre karşımızda durması muhtemelse –ki bu, çoğu savaşlarda normal bir durumdur– bu takdirde kendimizi işgali zorunlu bölgeyle sınırlamamak, ordumuzun güvenliği elverdikçe sağa sola doğru uzanmak normaldir; daha ayrıntılı açıklayacağımız gibi bu bize yarar sağlar. Açık ve geçilebilir bir arazide bu yarar, "hareket" prensibiyle dağdan daha yüksek bir dereceye çıkarılır; bu nedenle açık arazide yarar sağlama amacıyla kuvvetlerin yayılması ve parçalanması daha az zorunludur. Dağdaki yayılma çok tehlikeli de olabilir; çünkü bu durumda her vadi daha az mukavemet kabiliyetine sahiptir.

Fakat, bölgenin işgali az çok yerel savunmaya bağımlı olan, tehdit eden bir noktaya çabucak ulaşılamayan ve düşman bu noktayı daha önce ele geçirirse onu oradan atmanın kolay olmadığı dağlık bölgede daima öyle mevzilenilir ki, bu gerçek bir kordon olmaktan çok bir savunma postaları dizisi olur. Tabii böyle birçok postaya bölünmüş bir mevziden kordona kadar büyük bir adım vardır; fakat ordu komutanları, çoğu kez farkına varmadan bu adımı atarlar; çünkü onlar bir basamaktan diğerine devam ederler. Başlangıçta bölümün amacı ülkenin örtülmesi ve elde tutulmasıdır; sonra silahlı kuvvetlerin güvenliği gelir. Her postanın komutanı, postanın sağında veya solunda bulunan bir geçit noktasını işgalin kendisine sağlayabileceği yararı hesap eder ve böylece birlik hiç farkına varmadan bir bölünmeden diğerine gelir.

O halde, eğer vuku bulacak olursa, asıl kuvvetlerle yapılan bir kordon savaşı, düşmanın her darbesine karşı koymak için özellikle seçilmiş bir şekil olarak değil, aksine tamamen başka bir amaçla, yani gerçekten saldırmayı amaçlamayan bir düşmana karşı ülkenin örtülmesi ve elde tutulması için girişilmiş bir durum olarak kabul edilmelidir. Böyle bir durumda daima bir hata ortaya çıkar; ordu komutanına yavaş yavaş bir küçük postadan sonra diğerini kurduran nedenler, bir asıl kuvvetin amacıyla karşılaştırıldığında dar kafalılık olarak tanımlanabilir. Yalnız bu durum, bir hatanın mümkün olduğunu göstermeye yeter. Düşmanın ve kendisinin

durumunu tanımamaktan doğan böyle bir hata, gözden kaçar ve sadece sistemin hatalı oluşundan söz edilir. Fakat yararlı ya da en azından zararsız uygulanan yerlerde, bu sistem geçerlidir. Prens Heinrich'in Yedi Yıl Savaşları'ndaki hatasız seferlerini herkes över; çünkü bu seferler, uzun posta (karakol) mevzilerinin en kuvvetli ve akla sığmaz örneklerini kapsadığı halde, Kral onları öyle tanıtmıştı ki, bunlar kordon ismini diğer herhangi bir seferden çok daha fazla hak etmişlerdir. Prensin düşmanını tanıdığı, kesin sonuçlu bir taarruzdan korkmasının gereksiz olduğunu bildiği ve kendi mevzilerinin amacının mümkün olduğu kadar geniş bir araziyi kapatmak olduğu söylenecek olursa, bu mevziler tamamen haklı çıkarılabilir, öyle yalınkat bir hatta Prens bir kazaya uğrasa ve ağır zayiat verseydi, hatalı bir savaş sistemi uyguladığı, yanlış önlem aldığı, uygun olmayan bir yönteme başvurduğu söylenecekti.

Savaş alanında kordon sisteminin asıl kuvvet tarafından nasıl meydana getirileceğini, bunun akıllıca ve yararlı bir hareket olabileceğini, mantıksızlık olarak görülemeyeceğini anlatmaya çalışmakla, aynı zamanda ordu komutanı veya kurmayının kordon sisteminin göreli değerini gözden kaçırdıkları, bu sistemi bütün düşman taarruzlarına karşı bir örtü olarak kabul ettikleri, dolayısıyla önlemlerin birbiriyle karıştırıldığı değil, tamamen yanlış anlaşıldığı durumlar da olabileceğini ifade etmek istiyoruz. Gerçek mantıksızlığın, diğerleri arasında, Prusya ve Avusturya ordusunun 1793 ve 1794 savunmasında görüldüğünü itiraf etmek istiyoruz.

Yirmiüçüncü Bölüm
ÜLKENİN ANAHTARI

Savaş sanatında, bizim bu bölümde ele aldığımız konudan başka eleştiride rol oynamış teorik bir tanıtım yoktur. Bu konu, bütün meydan muharebelerinin ve seferlerinin tasvirinin en gösterişli kısmı, bütün akıllı hükümlerin ve eleştirinin çok kullanıldığı bilimsel şeklin bölümlerinden birinin dayandığı noktadır. Buna rağmen bu konunun anlamı ne tespit edilmiş, ne de açıkça ifade edilmiştir.

Konuyu açıklamaya çalışmak ve pratikte ne değer taşıdığını göstermek istiyoruz.

Konunun yakından bağlı olduğu dağ ve nehir savunmasıyla, tahkimli mevzilerin daha önce ele alınması zorunlu olduğundan, bu konuya burada yer verdik.

Bu en eski askeri konunun arkasında saklı olan belirsiz, karmakarışık anlam, bir ülkede bazen açık, bazen kuvvetli olan arazidir.

Eğer ona sahip olmadan düşmanın ülkeye girmeye cesaret edemediği bir arazi varsa, bu araziye, haklı olarak ülkenin anahtarı denir. Yalnız bu basit, ama elbette çok açık olmayan tanım, teorisyenler için yeterli değildi; onlar, bunu kuvvetlendirdiler ve ele geçirilmesi bütün ülkenin işgaline yol açan noktayı ülkenin anahtarı olarak düşündüler.

Rusların Kırım Yarımadası'nda ilerlemek istediklerinde Perekop'a ve Perekop Hattı'na egemen olmak zorunluluğunu duymaları sadece bir geçit kazanmak ihtiyacından doğmuyordu; çünkü

Lacy,[43] 1737 ve 1738'de iki kez bu geçidin dışından dolaşmıştı; aksine Ruslar bunu, Kırım'a oldukça güvenli yerleşebilmek için yapmışlardı. Bu çok basittir; ama tabii bununla bir anahtar noktanın anlamı hakkında fazla bir şey elde edilemez. Fakat, Langeres bölgesini elinde bulunduran, Paris'e kadar bütün Fransa'ya sahip ya da egemen olur denilebilirse, yani Fransa'ya egemen olmak sadece Langeres bölgesine bağlı ise, bu çok daha fazla önem taşıyan tamamen başka bir şey olur. Birinci tanım şekline göre, anahtar dediğimiz nokta işgal edilmeden ülkenin işgali düşünülemez; bu, normal bir zeka ile kavranabilir; fakat ikinci tanım şekline göre ülkenin işgali sonucu çıkarılmadan anahtar dediğimiz noktanın işgali düşünülemez. Bu biraz şaşırtıcı bir ifadedir; normal zeka bunu kavramaya yetmez; bunun için gizli bilimin sihri lazımdır. Bu sihir, aşağı yukarı 50 yıl önce kitaplarda doğdu; önceki yüzyılın sonlarında doruk noktasına ulaştı. Napoleon dönemi savaş tarihinin, bütün eski kanaatleri silip süpüren ezici gücüne, güvenilirliğine ve açıklığına rağmen, kitaplarda hâlâ bu sihrin kalıntıları bulunduğunu söyleyebiliriz.

Anahtar nokta kavramını bir yana bıraksak bile her ülkede birçok yolların birleştiği, besin maddelerinin kolay elde edildiği, çeşitli yönlere kolayca hareket olanağı veren, kısacası, ele geçirilmeleriyle çeşitli ihtiyaçların giderildiği, çeşitli yararların sağlandığı önemli, hakim noktaların bulunduğu kendiliğinden anlaşılır. Eğer ordu komutanları bu noktaların önemini bir sözle belirtmek isterler ve bunlara ülkenin anahtarı derlerse, bu uygun görülmeyecek bir titizlik olmaktan çok belirleyici, sevindirici bir ifade olur. Fakat bu yalın ifadenin çiçeğinden bir ağaç gibi tüm sistemin çeşitli dallarının gelişeceği bir çekirdek yapmak istenirse, ifadeyi gerçek değerine oturtan sağlıklı insan aklına meydan okunmuş olur.

Ordu komutanlarının yaptıkları savaşlardan söz ederken anlattıkları pratik, ama tabii pek belirsiz "bir ülkenin anahtarı" kavramından bir sistem geliştirilmek istenirse daha belirli, yani daha tek yönlü bir anlama varmak zorunludur. Bütün bunlardan, yüksek arazi anlamı çıkarıldı.

---

(43) Peter Graf Von Lacy 81678-1751) Rus Mareşali; 1736-1739 Rus-Türk Savaşı'nda Temmuz 1738'de Perekop kentini ele geçirdi ve Kırım'a dayandı.

Eğer bir yol bir sırt hattını kesiyorsa, en yüksek noktaya ulaşınca tanrıya şükredilir; çünkü yol artık yokuş aşağı gider. Bu tek başına yürüyenler için böyle olduğu gibi ordu için daha da önemlidir. Bütün güçlükler üstesinden gelinecek gibi görünür; çoğu kez gerçekten de üstesinden gelinir; yokuş aşağı iniş en kolayıdır; insan kendisini, –üstünlüğü kaptırmak istemediği herkesten– üstün hisseder; bütün ülke kuşbakışı görülür ve önce bu görüşle ülkeye egemen olunur. Böylece, bir yolun dağdan aşarken ulaştığı en yüksek nokta, daima kritik olarak kabul edilir; bu, çoğu zaman gerçekten böyledir, ama her durumda değil. O halde bu noktalar ordu komutanlarının tarihi hikayelerinde sık sık ülkenin anahtarı ismini verdikleri, ama tabii biraz başka anlamda ve çoğu kez sınırlı tanımladıkları noktalardır. Kurucusu muhtemelen Lloyd* olan yanlış teori, tercihen bu görüşe bağlanmıştır ve bu nedenle işgal edilmekte olan ülkedeki yolların aşağı doğru inmeye başladığı yüksek noktalar ülkeye egemen olan anahtar noktası olarak görülmüştür. Bu tanımın sistematik dağ savunmasıyla yakınlığı ve dolayısıyla konunun aldatıcı bir şekil alması doğaldı; çünkü dağ savunmasında söz konusu olan bazı taktik unsurlar burada da rol oynar ve en yüksek yol noktası hemen bir tarafa bırakılır; onun yerini dağ silsilesinin en yüksek noktası alır; yani suların dağıldığı nokta ülkenin anahtarı olarak kabul edilir.

Geçen yüzyılın son yarısında yeryüzünün oluşumu hakkındaki düşünceler genişlediğinden doğa bilimi, bu jeolojik sistemde savaş tarihine elini uzattı ve şimdi pratik gerçeklerin bentleri delindi, bütün akıllı hükümler jeolojik bir benzerliğin hayal sisteminde yüzüyor. Bu nedenle XVIII. yüzyılın sonunda Ren ve Tuna Nehirlerinin kaynağından başka bir şey ne okunuyor, ne duyuluyordu. Tabii bunlar kitaplarda kalıyor, pek az bölümü gerçek hayata yansıyordu. Yalnız bizim sözünü ettiğimiz teori, Almanya'nın zararına olan işlerde etkisiz kalmadı. O halde biz yel değirmenleriyle savaşmıyoruz. Bunu ispat etmek için iki olayı hatırlatmak istiyoruz: Birincisi, Prusya ordusunun Grawert ve Maasenbach'ın kitaplarını teorik anahtar olarak kullanan önemli ve çok öğretici 1793 ve 1794 Vorgesen Seferleridir. İkincisi, bu teoriyle alay ederek

---

* XVIII. yüzyılda yaşamış bir İngiliz generali, savaş teorisyeni, çeşitli eserleri vardır. (ç.n.)

200.000 kişilik bir ordunun İsviçre üzerinden Langers'e sevk edildiği 1814 Seferi'dir.[44]

Fakat bir bölgenin, bütün suların oradan aktığı yüksek bir noktası, çoğu kez sadece yüksek noktadan başka bir şey değildir ve bu noktanın savaş olaylarına etkisi hakkında XVIII. yüzyılın sonlarında ve XIX. yüzyılın başlarında yazılmış olan bütün abartmalar ve gerçek düşüncelerin yanlış kullanılışı tamamen hayal ürünüdür. Ren ve Tuna ile Almanya'nın altı büyük nehri, ortak kaynakları olan dağa saygı göstermek isterlerse, üzerine trigonometrik bir işaretten başka bir askeri nişan koyamazlar. Böyle bir dağ, flamayla işaret için biraz yararlı olabilir; ileri sürülmüş bir süvari karakolu için daha az yararlıdır; bir ordu için ise hiç yararlı değildir.

Öyleyse ülkenin anahtar mevziini anahtar bölge denen yerde, yani müşterek bir noktadan çıkan ve üzerinde yüksek kaynaklar bulunan çeşitli dağ kollarında aramak, şimdiye kadarki arazi bilimine göre sırtları ve vadileri yukarıdan aşağıya pek geçilir yapmayan, aksine yuvarlak tepe ve virajları eteklere doğru serpiştiren ve alçak su seviyelerini çoğu kez yüksek dağlarla çeviren tabiata ters düşen bir kitabiliktir. Bu konuda savaş tarihi araştırılacak olursa, bir bölgenin jeolojik uç noktasının, o bölgenin savaş için kullanılmasında ne kadar az etkili olduğuna ve diğer yerlerin ve ihtiyaçların, çoğu kez mevzi hattının o noktadan değil, noktaya doğru çekilmesine neden olacak kadar ağır bastığına inanılır.

Asıl sistem bütünüyle buna bağlı olduğundan, üzerinde çok durduğumuz bu yanlış tanımı bırakalım ve kendi görüşümüze dönelim.

Biz diyoruz ki, anahtar mevzi deyiminin stratejide başlı başına bir anlamı varsa, bu ancak, ele geçirilmeden, bir ülkeye girmeye cesaret edilemeyen bir arazi olabilir. Fakat; bir ülkeye rahatça girmeye izin veren her yere ya da her merkezi noktaya anahtar mevzi denirse bu deyim, esas anlamını, yani değerini yitirir ve her yerde az çok bulunan bir şeyi gösterir; dolayısıyla sadece hoş bir söz olur.

---

(44) Müttefikler, yeniden büyük zayiat vermeden Napoleon üzerinde baskı yaparak onu politik arzularını kabule zorlamak istiyorlardı; bu nedenle muharebeden kaçındılar ve kuşatıcı tehditle hedeflerine ulaşmaya çalıştılar. Bu düşünceyle, asıl ordu Yukarı Ren'den Langers yoluyla Troyes'e ilerledi.

Ama bizim burada düşündüğümüz mevziler, elbette nadiren bulunur. Çoğu kez ülkeye girmek için en iyi anahtar düşman ordusundadır ve nerede arazi kavramı silahlı kuvvetler kavramına egemen ise orada olağanüstü uygun şartlar var demektir. Bu, bizim düşüncemize göre iki esas etkiyle belli olur: Birincisi, burada mevzilenen silahlı kuvvetler arazinin yardımıyla kuvvetli bir taktik mukavemet kabiliyeti kazanırlar; ikincisi, mevzi, düşmanın irtibat yollarını, düşman mevzii tehdit etmeden önce, etkin şekilde tehdit eder.

Yirmidördüncü Bölüm
YAN ETKİSİ

Stratejik kanatlardan, yani savaş alanının yanından ve stratejik kanat etkisiyle hiç ilişkisi olmadığı halde sonunda onunla birleşen taktik kanat etkisinin -tamamen haklı olarak- stratejik kanat etkisinden ayrılabileceğinden söz etmek ihtiyacını duymuyoruz. Çünkü, hiçbir zaman bunlardan birinin diğerini takip etmesi zorunlu değildir.

Bu kanat etkileri ve bunlarla bağlantılı olan kanat mevzileri, teorinin savaşta nadiren gerçekleşecek olan süsleridir. Bununla beraber, her iki taraf da kanat etkisine karşı koymaya çalıştığından kanat mevzileri etkisiz ya da hayal değildir; fakat bu nadir hallerde mümkün olur. Nadir olan bu hallerde kanat mevzileri çoğu kez büyük bir etkinlik göstermişlerdir. Şu veya bu bakımdan savaşta daima dikkate alındıklarından, teoriye açıklık getirmek önemlidir. Stratejik kanat etkisi, yalnız savunmada değil taarruzda da düşünülebilir; ama birincisi daha uygun olduğundan savunma başlığı altında yer alır.

Konuya girmeden önce basit bir ilkeyi ortaya koymak zorundayız ki o da, düşmanın yan ve gerisinde etki yapacak kuvvetlerin asla düşman cephesinde etkili olamayacaklarıdır. İncelemelerimizde bunu gözden kaçırmamalıyız. O halde ister taktikte, ister stratejide olsun, gerilere doğru gelecek kuvvetleri kendi kendine yeterli sanmak tamamen yanlış bir düşünüş tarzıdır. Bunlar kendi başlarına hiçbir şey değildirler; ancak şimdi inceleyeceğimiz yararlı ya da zararlı diğer özelliklerle birlikte bir anlam kazanacaklardır.

İlk önce stratejik yana karşı etkide iki konuyu birbirinden ayırt etmek zorundayız; yani geri irtibat ve ulaştırma hatlarıyla, geri çekilme yollarına yapılacak etkiyi birbirinden ayırmalıyız. Çünkü geri çekilme yollarına yapılan etki, irtibat ve ulaştırma hatlarına yapılan bir ikiyle bağlantılı olabilir.

Daun, 1758'de Olmütz'ü kuşatan birliklerin irtibat ve ulaştırılmasını kesmek için akıncılar gönderdiğinde, Kral'ın Silezya'ya çekilme yolunu kesmek istemiyordu; daha çok onun geri çekilmeye teşvik etmek ve geri çekilme yolunu seve seve açık bırakmak istiyordu.

1812 Seferi'nde Eylül ve Ekim aylarında Rus ordusunun gönderdiği bütün akıncıların amacı, sadece irtibat ve ulaştırma yollarını kesmekti; geri çekilmeyi engellemek değildi. Çitşagov[45] komutasında Beresina'ya karşı ilerleyen Moldau Ordusu'nun amacı ise açıkça geri çekilme yollarını kesmekti; General Wittgenstein'a[46] verilen, Duna'da bulunan Fransız birliklerine taarruz görevinin amacı da geri çekilme yollarını kesmekti.

Bu örnekler düşüncelerin açıklığa kavuşması için verilmiştir.

İrtibat ve ulaştırma hatları üzerine yapılan etki düşmanın ulaştırmasına, küçük değiştirme birliklerine, habercilere ve yolculara, düşmanın küçük depolarına vb.lerine, yani düşman ordusunun güçlü ve sağlıklı kalması için gerçekten gerekli şeylere yöneliktir; o halde bu etki düşman ordusunun durumunu zayıflatacak ve onu geri çekilmeye zorlayacaktır.

Düşmanın geri çekilme yolları üzerine yapılan etki, düşman ordusunun geri çekilmesini kesmelidir; bu etki ancak düşman gerçekten geri çekilmeye karar verdiği zaman amacına ulaşır; fakat tabii düşmanı tehdit ederek geri çekilmeye teşvik de edebilir; dolayısıyla bu tür harekette bir gösteri etkisi de vardır; irtibat ve ulaştırma hatları üzerine yapılan etki de aynı başarıyı sağlar. Fakat bütün bu etkiler –daha önce de söylendiği gibi– sadece çevirmeyle, silahlı kuvvetlerin tertibatındaki geometrik yapıyla değil, aksine ancak bunun için uygun koşulların bulunmasıyla sağlanır.

Bu koşulları iyice gözden geçirmek için her iki kanat etkisini tamamen ayırmak ve ilk önce irtibat ve ulaştırma yolları üzerine yönelik etkiyi incelemek istiyoruz.

---

(45) Paul Vasiliyef Çitşagov (1767-1849), Rus Amirali.
(46) Ludwig Adolf Peter Graf von Sayn-Wittgenstein (1769-1843), Rus Mareşali.

Burada ilk önce, biri veya diğerinin var olması zorunlu olan iki ana koşulu ortaya koymak zorundayız.

Birincisi: Düşman irtibat ve ulaştırma hatlarına yapılacak etki için cephede hemen hemen kaybolması göze alınabilecek kadar önemsiz bir kuvvet yeterli olmalıdır.

İkincisi: Düşman ordusu yapabileceklerinin sonuna gelmiş olmalı ve artık ordumuz üzerinde yeni bir zafer girişiminde bulunacak ya da çekilecek olursak takip edebilecek durumda olmamalı.

Hiç de denildiği kadar nadir olmayan bu son durumu şimdilik bırakalım da birincinin diğer koşullarına göz atalım.

Bu koşulların ilki düşman irtibat ve ulaştırma hatlarının birkaç karakolla örtülemeyecek kadar belli bir uzunluğunun olmasıdır. İkincisi, bu durumları dolayısıyla, etkimize tamamen açık bulunmalarıdır.

İrtibat ve ulaştırma hatlarının bu etkimize açık bulunuşu iki şekilde olabilir: Ya bunlar düşman ordusunun cephesine dikey değildirler, ya da ülkemizden geçmektedirler. Bu hallerin ikisi birleşirse irtibat ve ulaştırma hatlarının etkimize açık oluşu daha da artar. Her iki halin daha yakından incelenmesi gerekiyor.

Siperlere kadar 40 ya da 50 mil uzunluğunda bir irtibat ve ulaştırma hattı söz konusu ise, bu hattın sonunda bulunan ordunun cephe genişliği bir nokta olarak görüneceğinden bu cephenin irtibat ve ulaştırma hatlarına dikey ya da eğri olmasının fazla önemi olmadığına inanmak gerekir; ama bu başka bir şeydir. Belirgin derecede üstün olsak bile bu gibi durumlarda ordudan çıkarılacak akıncılarla düşmanın irtibat ve ulaştırma hatlarını kesmek güçtür.

Belirli bir bölgeyi tamamen kapatmanın yalnız güçlüğü düşünülünce buna inanmamak, aksine bir ordunun arkasını, yani gerisindeki bölgeyi üstün düşmanın gönderebileceği bütün kuvvetlere karşı örtmenin güç olacağını düşünmek gerekir. Ama elbette savaşta her şey kağıt üzerinde olduğu gibi gerçekleşirse! Geriyi örtenler akıncıların hangi noktalardan geleceğini bilmediklerinden bir ölçüde kör gibi davranırken, partizanlar görürler. Fakat savaşta gelen bütün haberlerin güvenilmezliği ve yetersizliği düşünülecek olursa ve her iki tarafın da karanlıkta daima el yordamıyla hareket edeceği bilinirse, bir düşman ordusunun kanadını dolaşarak gerisine gönderilecek olan akıncıların karanlık bir odada

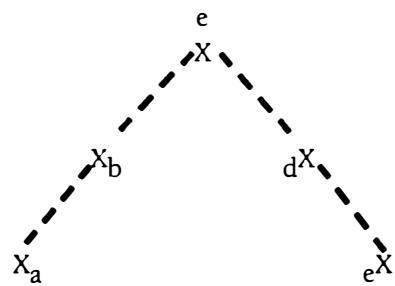
çok işi olan bir adamın durumunda bulundukları görülür. O, eninde sonunda mahvolmak zorundadır. İrtibat ve ulaştırma hatlarına dikey mevzide bulunan bir düşman ordusunu çeviren birlikler de mesafelerine göre kendi kuvvetlerinden tamamen ayrılmış bulunmaktadırlar. Bu durumda yalnız sadece fazla zayiat verme tehlikesiyle karşılaşılmaz; birlik bir an için durgunlaşır; bir tek birliğin başarısızlığı bütün birliklerin cesaretini kırar ve çetin bir hücumun, atak bir hareketin yerini gösteriş ve devamlı yıpranma alır.

O halde bir ordu, aldığı tertibatla –bu güçlükten de yararlanarak– kendi irtibat ve ulaştırma hatlarının en yakın noktalarını örter. Bu en yakın noktalar ordunun asıl kısmına 2-3 yürüyüş mesafesindedir ama bunlar çoğu kez tehdit altındadırlar; çünkü düşman ordusuna yakındırlar.

Buna karşın belirgin derecede eğri bir mevzide irtibat ve ulaştırma hatlarının bu kadar kısmı da emniyete alınamaz; düşmanın en küçük tazyiki; en tehlikesiz girişimi bile hemen hassas bir noktaya ulaşabilir.

Mevzi irtibat ve ulaştırma hatlarına dikey değil ise bu mevziin cephanesini ne tayin eder? Düşmanın cephesi. Fakat bunun da bizim cephemize tabi olduğu pekâlâ düşünülebilir. Burada başlangıç noktasını aramak zorunda olduğumuz bir karşılıklı etki ortaya çıkıyor.

Taarruz eden tarafın irtibat ve ulaştırma hattının "a-b", savunan tarafın "c-d" olduğunu düşünelim. İki tarafın irtibat ve ulaştırma hatları büyük bir açıyla "e" noktasında birleşmektedir. Savunan bu "e" noktasında mevzilenmek istese de taarruz eden, savunanı, geometrik durum dolayısıyla "b" noktasından itibaren kendisine karşı cephe almaya, bunun sonucu olarak da irtibat ve ulaştırma hattını açıkta bırakmaya zorlayabilir.

Savunma mevziini, birleşme noktasının (e) yakınında, aşağı yukarı "d"de tertiplemek isterse yukarıdaki durumun aksi olur. Taarruz eden, coğrafi koşulların belirlediği hareket hattını keyfi olarak değiştiremeyeceğinden ve örneğin "a-d" yapamayacağından, "d"de tertiplenen savunma mevziine karşı cephe almak zorunda kalır. Bundan, bu karşılıklı etki sistemi içerisinde savunan tarafın ileride bir yarar sağlayabileceği ortaya çıkar; çünkü savunan, sadece mevziini birleşme noktasının bu tarafına almak ihtiyacını duyar. Fakat, bu geometrik unsura fazla önem vermekten vazgeçersek, incelemeyi geriye, çok daha inandırıcı olan savunma mevziinin yerel ve özel hal ve koşullar tarafından belirlenmesinin çok kuvvetli olduğu sonucuna götürmüş oluruz; dolayısıyla bu inceleme iki taraftan hangisinin irtibat ve ulaştırma hatlarını daha açık çıkacağı sonucunu genellikle vermez.

Karşılıklı irtibat ve ulaştırma hatları bir ve aynı yönde bulunursa, bu takdirde iki taraftan hangisi eğik bir mevzi tutarsa, diğerini de aynı şeyi yapmaya zorlar; fakat bununla hiçbir şey kazanılmış olmaz ve her iki taraf da aynı yarar ve zararla karşılaşır.

O halde bundan sonraki incelememizde sadece irtibat ve ulaştırma hatlarının tek taraflı açık bırakılışına dayanacağız.

Şimdi bir irtibat ve ulaştırma hattının ikinci zararlı tarafına gelince, yani irtibat ve ulaştırma hattı düşman arazisinden geçiyorsa, ülke halkı da silaha sarılmışsa, bu hattın ne derece açık olduğu kendiliğinden anlaşılır ve dolayısıyla sorunun sanki bütün hat boyunca düşman kuvveti yığınaklanmış gibi ele alınması zorunludur. Gerçi bu kuvvet çok zayıftır, sık ve yoğun değildir; ama önemli bir irtibat ve ulaştırma yolu üzerinde birbirine yakın bulunan kritik noktalar dolayısıyla böyle bir düşman temas ve etkisinin pek de az olmayacağı kabul edilir. Bunu fazla incelemeye gerek yoktur. Fakat düşman halkı silahlı değilse ve ülkede redif ve diğer üstün muharip teşkilat yoksa, halk ruhen savaşçı değilse, düşman hükümetiyle halk arasında sadece bir uyrukluk ilişkisi kalır ki, bu bile düşmanın irtibat ve ulaştırma hatları için çok zararlıdır. Bir akıncı birliğinin halkla anlaşması, bölgeyi ve insanları tanıması, haber toplaması, resmi makamlardan yardım görmesiyle sağlayacağı destek çok değerlidir ve her akıncı müfrezesi büyük bir çaba harca-

madan bu desteği sağlayabilir. Belli bir mesafede bizim hiçbir zaman tamamen işgal edemeyeceğimiz kaleler, nehirler, dağlar ya da diğer iltica yerlerinin bulunması da buna eklenir.

Böyle bir durumda, özellikle diğer uygun koşullar da varsa, düşman mevzii irtibat ve ulaştırma hatlarına dikey de olsa, etki yapma imkanı vardır; çünkü akıncılarımız, daima orduya geri dönmek zorunda değildirler; yeterli koruma buluncaya kadar kendi ülkelerinin derinliklerine çekilebilirler.

O halde şimdi, bir ordunun irtibat ve ulaştırma hatlarının nispeten az bir kuvvetle kesilebilir olması için üç temel unsurunun şart olduğunu öğrendik:

1. Oldukça büyük bir uzunluk,
2. Eğik bir durum ve
3. Düşman bölge.

Düşmanın irtibat ve ulaştırma hatlarının kesilebilmesi için dördüncü bir koşulun bulunması istenir ki, o da belli bir sürekliliktir. Bu hususta Beşinci Kitap'ın onbeşinci bölümünde söylediklerimize dayanıyoruz.

Fakat bu dört koşul konuyu kavramak için esas koşullardır; bunlar çoğu kez esas koşullardan daha ağır basan bazı yerel ve özel koşullara da bağlıdırlar. Sadece belli başlılarını hatırlamak için şunları söyleyebiliriz: Yolların nitelikleri, yolların geçtiği bölgenin doğal yapısı, nehirleri örtme imkanları, dağlar, bataklıklar, mevsim ve hava, muhasara ağırlıkları gibi tekil öğelerin önemi vb.

O halde bir başkomutanın, düşman irtibat ve ulaştırma hatlarına yapabileceği etkinin başarısı bu koşullara bağlıdır ve bu koşulların sonucu karşı tarafın koşullarıyla mukayese edildiğinde iki savunma sistemi arasındaki münasebete gelinir ve iki başkomutandan hangisinin bu konuda diğerinden üstün olabileceği bu koşullara bağlıdır.

Bu açıklamada çok ayrıntılı görünen hususlar somut durumlarda çoğu kez ilk bakışta belli olur; fakat bunun için pratikleşmiş bir karar inceliği gerekir ve nedeni olmadan sadece çevirme ve kanat etkisi sözüyle bir şey yapılabileceğine inanan akılsız eleştirmen yazarları cevaplandırabilecek bilince sahip olmak için burada açıklanan bütün halleri bir kez düşünmek gerekir.

Şimdi stratejik kanat etkisinin yapılabilmesi için gerekli ikinci ana koşula geliyoruz. Düşman ordusunun daha fazla ilerlemesi ordumuzun mukavemetinden başka bir nedenle duracak olursa, bu duraklama düşmanın isteğiyle de olsa, ordumuz büyük birlikleri düşman gerisine göndermekle zayıflamaktan artık korkmamalıdır; çünkü düşman ordusu, bir taarruzla bizi cezalandırmak istese bile çekilebiliriz. 1812 yılında Moskova civarında Rus ordusu bu durumdaydı. Fakat Rusya Seferi'ndeki gibi bir durumun yaratılması için bu kadar büyük boyutlar ve oranlar hiç de gerekli değildir. Büyük Friedrich, I. Silezya Savaşı'nda Bohemya ve Mehren sınırında bu durumdaydı ve ordu komutanlarının ve ordusunun halini, özellikle daha fazla ilerlemeye imkan vermeyen çeşitli politik nedenleri düşünmek zorundaydı.

Bu durumda kanat etkisi için kullanılacak kuvvetler daha büyük olabileceğinden, diğer koşulların daha az yararlı olması icap eder. Savunma sistemimizle, düşmanın savunma sistemi arasındaki oranın yararımıza olması gerekmez. Çünkü geri çe-kilmemizden özel bir yarar sağlayamayan düşmanın, karşılık verme hakkını kullanması kolay değildir; daha çok kendi kuvvetlerinin doğrudan örtülmesini göz önünde bulundurur.

O halde böyle bir durum, bir meydan muharebesinde pek de aranmayan kanat etkisi için çok uygundur; çünkü, bir zafer kadar parlak ve başarılı olmayan kanat etkisi, pek uygun sayılmazsa da az tehlikelidir.

Böyle bir durumda, kendi irtibatlarını açık bırakan bir yan menzil daha az kuşku yarattığından ve düşman kendi irtibat ve ulaştırma hatlarına eğik bir mevzi her zaman bulabileceğinden yukarıda ileri sürülen koşullardan biri kolayca ortadan kalkmaz. Geri kalan diğer koşullar ne kadar etkili olursa, mutlu bir başarıdan o kadar söz edilebilir. Fakat bu yararlı koşullar ne kadar az ise her şey birleşimlere ve zaman kullanımında beceriklilik ve uygulamanın güvenliğine o kadar bağlı olur.

Burası, Yedi Yıl Savaşları'nda Silezya ve Saksonya'da olduğu, 1760 ve 1762 seferlerinde çeşitli şekillerde görüldüğü gibi stratejik manevraların sahasıdır. Savaşta böyle bir stratejik manevra sık sık gerçekleşiyorsa elbette bu bir başkomutanın mesleğinin sonunda

bulunmasından değil, aksine kararlılık, cesaret ve girişim ruhundaki eksikliğin, sorumluluk korkusunun çoğu kez gerçek dengenin yerini almasındadır; burada Feldmareşal Daun'u hatırlamamız yeterlidir.

İncelememizden bir sonuç çıkarmak istersek kanat etkisinin en güvenilir olduğu durumlar şunlar olabilir:

1. Savunmada,
2. Seferin sonuna doğru,
3. Tercihen memleket işlerine doğru geri çekilmede ve
4. Silahlı bir halkla bağlantılı olarak.

İrtibat ve ulaştırma hatlarına yapılacak bu etkinin uygulaması hakkında birkaç söz daha söylemek zorundayız.

Girişimler zayıf kuvvetlerle çetin yürüyüşler yapabilecek ve küçük düşman gruplarına, düşmanın gidiş-gelişine, ikmal ulaştırmasına taarruz edebilecek, yurtiçindeki yaşlı askerleri (müstahfızları) yüreklendirecek ve bazı hareketlerini onlarla birleştirecek cesur partizanlarla yapılmalıdır. Bunlar sayıca çok olmalı ve öyle organize edilmelidirler ki, birkaç akıncı müfrezesinin büyük bir girişim için birleştirilmesi mümkün olsun ve liderlerin gururu ve keyfi idaresi yüzünden büyük bir engelle karşılaşılmasın.

Şimdi de geri çekilme hattına etkiden söz edelim.

Başlangıçta koymuş olduğumuz ilke özellikle burada göz önünde tutulmalı, geriden etki yapan birlikler cephede kullanılamayan kuvvetler olmalı; yani geriden ya da yandan etki, kuvvetlerin artırılması şeklinde değil, verimli kullanılması şeklinde düşünülmelidir; fakat başarının yandan etkiyle kuvvetlendirilmesi, yandan gelecek tehlikeyi de artırır.

Kılıçla yapılacak pek de basit olmayan her mukavemet, güvenlik pahasına etkiyi artırma eğilimindedir. Yandan yapılacak bir etki ister birleştirilmiş bir kuvvetle yapılsın, ister birkaç yandan ayrı ayrı ve kapsamlı kuvvetlerle yapılsın bu kategoriye girer.

Fakat, sadece gösteriş olarak değil de ciddi olarak düşünülüyorsa, geri çekilmenin kesilmesinde kesin sonuçlu bir meydan muharebesi söz konusudur ya da en azından çözümde meydan muharebesinin bütün koşulları, özellikle daha kesin sonuç ve daha büyük tehlike söz konusudur. O halde bir başkomutan, haklı olarak

bu tür etkiyi seçerse bunun uygun koşullarını neden olarak ileri sürmek zorundadır.

Bu mukavemet türünde evvelce söylenen iki şekli birbirinden ayırt etmek zorundayız. Birincisi, başkomutanın bütün kuvvetiyle ya bu amaçla tuttuğu bir yan mevzilden ya da şeklen düşmanı kuşatarak, ona geriden taarruz etmek istemesidir. İkincisi, başkomutanın kuvvetlerini bölmesi ve bir kısmıyla kuşatıcı bir mevzi tutarak düşmanı geriden, diğer kısmıyla cepheden tehdit etmesidir.

Her iki halde de başarı aynı derecede artar; yani, düşmanın geri çekilmesi gerçekten kesilir ve teslim olur ya da düşman kuvvetlerinin büyük kısmı dağılır veyahut bu tehlikeyi önlemek için düşman süratle geri çekilir.

Fakat her iki halde de artan tehlike birbirinden farklıdır. Eğer düşmanı bütün kuvvetimizle çevirecek olursak tehlike kendi gerimizin açık durumda olmasıdır ve dolayısıyla burada yine geri çekilme hatlarının karşılıklı ilişkisi söz konusudur; tıpkı irtibat ve ulaştırma hatlarında olduğu gibi.

Ama savunan kendi ülkesinde ise hem geri çekilme ve hem de irtibat ve ulaştırma yolları bakımından taarruz edene nazaran daha az sınırlanmıştır ve bu bakımdan stratejik bir kuşatma için daha yeteneklidir; ancak bu genel münasebet, buna dayanarak etkin bir metot kurmak bakımından çok az değer taşır; o halde kesin sonucu özel koşulların tümü tayin edebilir.

Ancak, elverişli özel koşulların geniş bölgelerde küçük bölgelere nazaran daha çok bulunacağı, bağımsız devletlerde zayıf devletlere nazaran daha fazla olacağı, dışardan yardım bekleyen orduların her şeyden önce yardıma gelecek ordu ile birleşmeyi göz önünde tutacağı ve nihayet bir seferin sonunda taarruz edenin vurucu gücü zayıflayınca, koşulların savunan için en elverişli hale geleceği söylenebilir; aşağı yukarı irtibat ve ulaştırma hatlarının ilişkisinde olduğu gibi.

1812'de Napoleon'un taarruz gücü tükenince, Rusların Moskova-Kaluga yolunda tuttukları kanat mevzil onlara çok yarar sağladı; seferin başındaki Drissa Kampı'nı kapı kapanmadan önce değiştirecek kadar akıllı olmasalardı çok zor durumda kalırlardı.

Çevirmenin diğer şekli, yani kuvvetin bölünmesiyle gerinin kesilmesi şeklinde düşman iç hatlardan yararlanma imkanına sahip-

ken, dolayısıyla birbirinden ayrılmış bölümlere büyük bir üstünlükle taarruz edecek durumdayken, kendi birliklerimizin ayrılması tehlikesi vardır. Hiçbir suretle ortadan kaldırılamayacak olan bu sakıncanın göze alınması için üç esas neden olabilir:

1. Kuvvetlerin böyle bir etki tarzını zorunlu kılacak şekilde önceden bölünmüş olması ve kuvvetlerin tekrar toplanması için büyük zaman kaybına katlanmak istenmemesi;

2. Kararlaştırılan yöntemi haklı çıkaracak büyük bir fiziki ve moral üstünlük;

3. Düşmanın, hareketin sonuna gelir gelmez vurucu gücünün büyük kısmını yitirmesi.

Büyük Friedrich, 1757'de Bohemya'ya birleşik bir taarruz yaptığında, gerçi cephe taarruzunu stratejik geri taarruzuyla birleştirmek niyetinde değildi, en azından bu başka bir yerde açıkladığımız gibi esas sorun değildi; ama taarruzdan önce kuvvetlerin Silezya ve Saksonya'da birleştirilmesi, baskın etkisinin yararlarından fedakârlık edemediği için söz konusu olamazdı.

Müttefiklerin, 1813 Seferi'nin ikinci bölümünü düzenlerken büyük fiziki üstünlükleri nedeniyle Napoleon'a asıl kuvvetleriyle sağ kanattan yani Elbe'den taarruzu ve bu suretle harekât alanını Oder'den Elbe'ye kaydırmayı düşünmeleri normaldi; fakat Dresden'de işler kötü gitti ve bu genel duruma değil, son stratejik ve taktik tertibata atfedildi. Çünkü müttefikler Napoleon ile Dresden'de karşılaştıklarında, kuvvet oranı 130.000'e karşı 220.000'di; bunun daha iyisi istenmezdi; en azından bu oran Leipzig'den (157.000'e karşı 285.000) daha elverişliydi. Tabii Napoleon, kendine özgü, tuhaf bir hatta savunma sistemi için kuvvetlerini eşit olarak bölmüştü (Silezya'da 90.000'e karşı 70.000, Mark'ta 110.000'e karşı 70.000); Silezya'dan tamamen vazgeçmeden Elbe'de müttefiklerin esas ordularına kesin darbe indirebilecek bir kuvvet toplamak herhalde O'na zor gelmiş olmalıydı. Müttefikler de haklı olarak Wrede[47] komutasındaki orduyu, Main'e doğru ilerletir ve böylece Napoleon'un Mainz'e çekilme yolunu kesip kesemeyeceklerini deneyebilirlerdi.

Nihayet 1812'de Ruslar, daha sonra Fransız ordusunun

(47) Karl Philipp Fürst von Wrede (1767-1838), Bavyeralı Feldmareşal.

gerisinde ilerlemek için Moldau Ordusu'na Wolhynien ve Litauen'e çekilme emri verebilirlerdi; çünkü Moskova'nın Fransız ileri harekâtının ana hedefi olacağı kesindi. Bu savaşta Moskova'nın ötesinde bulunan Rusya için korkacak hiçbir şey yoktu; o halde Rus esas ordusunun kendisini zayıf kabul etmesi gereksizdi.

General Phull[48] tarafından hazırlanan ilk savunma planında da kuvvetlerin tertibatı böyleydi; bu plana göre Barclay[49] komutasındaki ordu Drissa ordugâhına yerleşecek ve Bagration[50] komutasında düşman asıl kuvvetlerinin gerisine taarruz edecekti. Fakat bu iki harekât arasında ne kadar büyük fark var! Birincisinde* Fransızlar Ruslardan üç kat kuvvetliydiler; ikincisinde Ruslar Fransızlardan hissedilir derecede güçlüydüler. Birincisinde, Napoleon'un asıl ordusu Moskova'ya ulaşıncaya kadar Drissa üzerinden 80 mil uzaklaşmış bir vurucu güce sahipti; ikincisinde bu vurucu güç Moskova'dan bir yürüyüş mesafesi daha uzaklaşamazdı; birincisinde geri çekilme hattı Nijemen'e kadar 30 milden fazla değildi; ikincisinde bu 113 mildi. O halde ikinci harekâtta başarı vaat eder görünen düşman geri çekilmesine karşı etki, birincisinde çok ihtiyatsız bir delilik olabilirdi.

Gösterişten ileri bir harekât olduğu zaman, geri hatları üzerine etki, geriden yapılan taarruz şeklinden başka bir şey olmadığından, bu hususta bazı şeyler söylemek için Taarruz Kitabı'nda uygun bir yer bulunacaktır. O halde burada bu konuyu kesiyoruz ve bu tepki türünün hangi koşullar altında gerçekleşeceğini bildirmekle yetiniyoruz.

Fakat, geri çekilme hatlarına yapılacak gösteriş etkisinden söz edilirken düşmanın geri çekilmesini sağlamak olan gerçek amaçtan ziyade, normal olarak, gösteriş göz önünde tutulur. İlk bakışta anlaşılacağı gibi her etkili gösterişin gerçek hareket gibi mükemmel yapılması zorunlu olduğundan, bütün koşulların bulunması gerekir. Ama böyle olmaz; bunun biraz başka koşullara bağlı olduğunu Gösteriş Bölümü'nde göreceğiz; burada bu bölümde göndermede bulunmak zorundayız.

---

(48) Karl Ludwig Augst Freiherr von Phull (1757-1826) Rus generali ; ilk önce Prusya Kurmay Subayı, 1806'da Rusya'nın hizmetine girdi.

(49) Michael Fürst Borclay de Tolly (1859-1818) General, 1812'de I. Rus Batı Ordusu Komutanı.

(50) Peter Fürst Baration (1762-1812) General, 1812'de 2. Rus Batı Ordusu Komutanı.

* Burada yazar, "birinci" deyimiyle 1812 Seferi'ni, "ikinci" deyimiyle 1813 Seferi'ni kast ediyor. (ç.n)

Yirmibeşinci Bölüm
ÜLKE İÇERİSİNE ÇEKİLME

Düşmanın kılıçla ya da kendi çabasıyla mahvolmadan, isteyerek ülke içerisine çekilmesini biz, dolaylı bir mukavemet türü olarak kabul ediyoruz. O halde burada, ne büyük bir muharebe ne de düşman kuvvetlerinin çok zayıflamış olması şarttır.

Her taarruz edenin kuvveti ilerledikçe zayıflar; bunu Yedinci Kitap'ta ayrıntılı olarak inceledik; aşırı bir ileri harekâtla bağlantılı olan her seferin tarihinde açıkça görülen bu sonucu, burada yapabildiğimiz kadar erken ortaya koyabiliriz.

Düşman yenilmemiş ise, kırılmamış taze bir kuvvetle isteyerek geri çekiliyorsa, ölçülü bir mukavemetle taarruz edene ülke içindeki her adımını devamlı surette kanla ödetiyorsa, taarruz edenin ileri harekâtı takip değil, devamlı bir sızmadır.

Diğer taraftan savunanın kaybedilen bir muharebeden sonra çekilmesi halindeki zayiatı isteyerek çekilmesindekine nazaran çok daha büyük olur. Çünkü savunan, isteğiyle yaptığı çekil-mede beklenen mukavemeti her gün takip edene karşı yapmak durumunda olabilir; böylece çekilme sırasında da zayiat verir ve bu zayiat muharebede verdiği zayiata eklenir. Fakat eşyanın doğasına ne kadar ters bir varsayım! Dünyanın en iyi ordusunun bile, kaybedilen bir muharebeden sonra ülke derinliklerine çekilmek zorunda kalınca, büyük zayiat vereceği ve düşman, bizim sözünü ettiğimiz durumlarda olduğu gibi, hatırı sayılır derecede üstünse, yeni savaşlarda hemen her zaman görüldüğü üzere aşırı bir enerjiyle sıkıştırırsa büyük bir ihtimalle silahlı kuvveti tam bir çöküşe sürükleyecek bir kaçışın meydana geleceği kabul edilir.

Ölçülü günlük bir mukavemet, yani her seferinde muharebenin dengesini henüz sallantıda tutabilecek kadar devam eden ve bizi yenilgiden koruyan, tam zamanında araziyi terk etmek için dövüşülen bir mukavemet taarruz edene en azından savunan kadar çok zayiat verdirir; çünkü savunan geri çekilmede bazen kaçınılması olanaksız şekilde esir verirse de, devamlı surette arazinin yararına karşı savaşmak zorunda olduğundan taarruz edenin de ateş etkisi azalır. Gerçi geri çekilen ağır yaralılarını tamamen kaybeder ama normal olarak uzun süre hastanelerde kaldıklarından taarruz eden de ağır yaralılarını aynı şekilde kaybetmiş olur.

O halde sonuç, bu devamlı sürtüşmede iki ordunun birbirini aynı derecede yıpratması olacaktır.

Yenilen bir ordunun takibinde durum tamamen başkadır. Burada savaşta kaybedilen kuvvet, bozulan düzen, kırılan cesaret, geri çekilme endişesi, çekilenin böyle bir mukavemet yapmasını çok zorlaştırır; bazı durumlarda direnişi olanaksız hale getirir ve yukarıdaki durumda ihtiyatla, hatta bir kör gibi etrafını yoklayarak, çekingen ilerleyen takip kuvveti, bu durumda bir zaferin sağlam adımlarıyla, mutlu bir sonucun verdiği coşkuyla, yarı ilahlığın güvenliği içinde düşmana doğru ilerler ve ne kadar çılgınca ilerlerse, işler o kadar çabuklaşır; çünkü burada onun gerçek gücü, sınırlı sayı ve fiziki boyutlarla bağımlı olmayan, yüksek ve çok yönlü moral kuvvetidir.

O halde, saldırının sonu olarak kabul edilebilecek noktaya şu veya bu şekilde ulaştıklarında, iki ordunun durumunun ne kadar farklı olacağı gayet açıktır.

Bu açıkça karşılıklı yıpratmanın sonucudur; ilerleyenin daha önce uğradığı ve bizim evvelce söylediğimiz gibi Yedinci Kitap'ta değindiğimiz zayıflık bu sonuca bağlanır; ama diğer taraftan geri çekilen de ya dış yardım yoluyla ya da etkin çabalarıyla birçok durumda sonradan takviye alır.

Nihayet geri çekilenle takip eden arasında besin maddeleri bakımından öyle bir oransızlık vardır ki, geri çekilen çoğu kez bolluk içinde yaşarken takip eden yokluk çeker.

Geri çekilen, çekilme yolları üzerinde önceden stoklar yapmak imkanına sahipken, takip eden her şeyi geriden getirmek zorun-

dadır; uzun süre hareket halinde olunca en kısa ikmal yollarında bile bu iş güçtür ve dolayısıyla baştan itibaren kıtlık çekilir.

Bölgenin sağladığı bütün olanaklardan önce geri çekilen yararlanır ve çoğu kez de hepsini tüketir. Geriye sadece sömürülmüş köyler ve kentler, biçilmiş ve çiğnenmiş tarlalar, suyu bitmiş çeşmeler, kurumuş dereler kalır.

O halde ilerleyen ordunun ilk günden itibaren en acil ihtiyaçlarla mücadele etmesi az rastlanan bir hal değildir. Düşman stokları burada hiç hesaba katılamaz; ara sıra bunlardan biri ilerleyen ordunun eline geçecek olursa, bu tamamen tesadüf ya da düşmanın affedilmez hatası sonucu olabilir.

Büyük boyutlarda ve muharip tarafların kuvvetleri arasında büyük fark bulunmadığı hallerde bu şekilde hareketle, silahlı kuvvetler arasında, hiç kuşkusuz savunana sınırda yapacağı kesin sonuçlu bir muharebeden daha çok başarı ihtimali vaat eden bir durum meydana gelir. Fakat değişen kuvvet oranı dolayısıyla sadece yenme ihtimali artmaz, değişen durum dolayısıyla zaferin başarısı da artar. Kendi sınırımızda kaybedilen bir muharebe ile düşman ülkesinin ortasında kaybedilen bir muharebe arasında ne büyük fark vardır! Hatta taarruz edenin durumu, çoğu kez kazandığı bir muharebeden sonra bile, onu geri çekilmek zorunda bırakabilir; çünkü zaferini tamamlamak ve zaferinden yararlanmak için ne yeterli gücü vardır, ne de kaybettiği kuvveti ikmal edecek durumdadır.

O halde kesin sonuçlu muharebenin taarruzun başında ya da sonunda verilmesi çok farklıdır.

Bu tür savunmanın büyük yararına karşın iki sakıncası vardır: Birincisi düşmanın ilerlerken ülkeye verdiği zarar, ikincisi moral etki.

Ülkeyi zarardan korumak hiçbir zaman savunmanın amacı olarak kabul edilemez; savunmanın amacı kârlı bir barıştır. Bu amaca mümkün olduğu kadar olabildiğince güvenlik içinde ulaşmak için harcanan çabalar ve verilen kurbanlar çok büyük sayılmamalıdır. Yalnız, bir karara bağlanmamış da olsa, her zarar terazinin gözüne konmalıdır, çünkü çıkarımızın bir parçasıdır.

Bu zarar, silahlı kuvvetimizi doğrudan değil, az ya da çok dolambaçlı yoldan etkiler; halbuki geri çekilme silahlı kuvvetimizi

doğrudan kuvvetlendirir. O halde bu yararı ve o zararı birbiriyle kıyaslamak güçtür; bunlar ortak etki noktaları olmayan değişik türde verilerdir. O halde, verimli, kalabalık bir eyalet ve büyük ticaret kentleri feda edildiğinde bu zararın büyük olacağını, ama bunlarla birlikte bütün ya da yarıda kalmış savaş araçlarının feda edilmesi halinde zararın en büyük olacağını söylemekle yetinmek zorundayız.

İkinci sakınca moral etkidir. Başkomutanın moral etkiye aldırış etmeden planını soğukkanlılıkla uyguladığı ve kendini kısa görüşlü cesaretsizliğin meydana getireceği zararlara maruz bıraktığı haller vardır; ama moral etki bu yüzden küçümsenecek bir hayal değildir. O, bir noktaya etki yapan herhangi bir kuvvetle bir tutulamaz; aksine, yıldırım hızıyla bütün sinirleri saran, bütün faaliyetleri aksatan, halk ve ordu üzerinde büyük ölçüde etkili bir kuvvettir. Tabii ülke içerlerine çekilmenin halk ve ordu tarafından anlayışla karşılandığı ve hatta güveni ve umudu yükseltebildiği haller de vardır; fakat bunlar çok nadirdir. Normal olarak, halk ve ordu çekilmenin serbestçe yapılan bir hareket mi yoksa geriye sürülmek mi olduğunu ayırt bile edemez; yarar sağlamak için akıllıca yapılmış planlı bir hareket mi, yoksa düşman kılıcından korkudan yapılan bir hareket mi olduğunu çok daha az ayırt eder. Halk, feda edilen eyaletin kaderini görünce acıyacak ve kızacaktır; ordu, komutanına ve kendine güvenini kolayca kaybedecek ve geri çekilme sırasında gerçekleşen devamlı artçı muharebeler korku ve endişelerini gittikçe artıracaktır. Geri çekilmenin bu sonuçlarına aldanmamalıdır. Aslında geri çekilme, taarruz edenin, bir milletin kanlı hesabını soracak dehasına çare bulmadan o milletin sınırını aşamaması için yapılan doğal, basit, asil, halkın varolma iradesine uyan bir hareket olarak kabul edilir.

Bunlar bu tür savunmanın yarar ve zararlarıdır; şimdi biraz da çekilmenin koşullarından ve çekilme için uygun hallerden söz edelim.

Geniş bir düzlük ya da en azından uzun bir geri çekilme hattı esas ve temel koşuldur; çünkü birkaç ileri yürüyüş düşmanı fazla zayıflatmaz. Napoleon'un merkez kuvveti 1812 yılında Vitebsk'te 250.000 kişiydi; Smolensk'te 182.000'e ve nihayet Borodino'da 120.000'e inmişti; yani Rus merkez kuvvetiyle sayıca denk olmuştu. Borodino sınırdan 90 mil içeridedir. Fakat Ruslar ancak Moskova'da

kesin üstünlük sağladılar ve çevirmeyi o kadar emniyetle yaptılar ki, Fransızların Maloyaraviç'de kazandıkları zafer durumda önemli bir değişiklik yapmadı.

Rusya'da olduğu kadar büyük boyutlar hiçbir Avrupa devletinde yoktur; Rusya'da en az 100 millik bir geri çekilme hattı düşünülebilir. Yalnız Fransızların 1812'deki güçlerine sahip olan bir ordu kolayca başka türlü hareket edemeyecektir. Seferin başında Fransızlar sayıca iki kat üstünlüğe sahiptirler; ayrıca moral bakımından kesinlikle üstündüler; böyle bir üstünlük çok az görülür. Bu durumda ancak 100 milde ulaşılmış ise başka durumlarda belki de 50 ya da 30 milde ulaşılabilir.

Geri çekilme için uygun hal ve koşullar olarak şunlar sayılabilir:

1. Çok az imar edilmiş bir bölge;
2. Sadık ve savaşçı bir halk;
3. Kötü mevsim.

Bütün bunlar düşman ordusunun bakım ve iaşesini güçleştirir; büyük gidiş-gelişleri, yorucu ulaştırmayı zorunlu kılar, hizmet güçleşir, hastalıklara yol açar ve dolayısıyla savunanın kanat etkisini kolaylaştırır.

Nihayet savunma üzerinde etki yapacak silahlı kuvvetlerin mutlak kütlesinden de söz etmek zorundayız.

İki tarafın kuvvetlerinin içinde bulunduğu hal ve koşulları bir tarafa bırakacak olursak, küçük bir kuvvetin büyük kuvvetten daha önce tükenmesi ve dolayısıyla küçük kuvvetin hareketinin çok uzun ve savaş alanının çok büyük olmaması, eşyanın doğası gereğidir. O halde kuvvetin mutlak büyüklüğü ile bu kuvvetin işgal edebileceği saha arasında adeta değişmez bir oran oluşur. Bu oranı bir sayıya bağlamak söz konusu olamaz; diğer hal ve koşullar da bu oranı daima değiştirir; ama işin kökeninde sayı ile bağlantı bulunduğunu söylemek bizim için yeterlidir. 500.000 kişiyle Moskova üzerine yürünebilir; ama 50.000 kişiyle yürünemez; ikinci durumda hal ve koşullar düşman için birincisi kadar elverişli olsa bile 50.000 kişiyle Moskova'ya kadar gitmek olanaksızdır.

Şimdi mutlak kuvvet ile saha arasındaki bu oranın birbirinden farklı iki durumda aynı olduğunu kabul etsek bile, geri çekilmemi-

zin etkisinin düşmanın büyük kuvvetlerinin zayıflamasını artıracağı şüphe götürmez.

1. Düşmanın beslenmesi ve barınması güçleşir; çünkü ordunun ele geçirdiği saha ne kadar büyük de olsa, ordu besin maddelerinin tamamını hiçbir zaman bu sahadan temin edemez ve geriden getirmek zorunda olduğu her şey büyük kayıplara uğrar. Barınma için hiçbir zaman bütün sahadan yararlanılamaz; ancak ordunun büyüklüğüyle orantılı olmayan çok küçük bir bölümünden yararlanılır.

2. Kuvvet büyüyünce ilerleme daha yavaş olur; dolayısıyla uzun sürer; taarruz hattını geçinceye kadar daha da uzar ve günlük zayiat artar.

2.000 kişiyi takip eden 3.000 kişi normal arazide onların 1,2 en çok 3 millik kısa yürüyüşlerle geri çekilmelerine ve ara sıra birkaç günlük duraklama yapmalarına izin vermez. Onlara yetişir, taarruz eder ve kovar; bunların hepsi birkaç saatte olur. Fakat bu kuvvetleri 100 ile çarpacak olursak durum başka olur. İlk durumda birkaç saatte sağlanan etki, şimdi tam bir gün belki de iki gün ister. Artık her iki taraf bir noktada birleşemez; dolayısıyla hareketler ve kombinozonların çeşitleri artar; dolayısıyla bunun için gerekli zaman da büyür. Bu taarruz edenin zararınadır; çünkü bakım güçlükleri geri çekilene nazaran daha fazla artar; dolayısıyla Rusların Vitebsk'te yapmak istedikleri gibi büyük kuvvetlerle bir noktaya toplanmak daima tehlikelidir.

3. Kuvvet ne kadar büyük olursa, günlük stratejik ve taktik hizmetlerin gerektirdiği kuvvet israfı o kadar büyük olur. Her gün yürüyüşe geçen, yürüyen, duran ve sonra tekrar yürümeye başlayan, şimdi silaha sarılan sonra tekrar kazan kaynatan ya da besin maddesini teslim alan 100.000 kişi, her taraftan gerekli raporlar gelmeden ordugâha giremeyen 100.000 kişi, bütün bu ikincil hizmetlerin yapılabilmesi için. 50.000 kişinin muhtaç olduğu zamanın kural olarak iki katına muhtaç olacaktır; ama gün her ikisi için de 24 saattir. Fakat bir yürüyüşün zaman ve zahmetinin birliğin büyüklüğüne göre nasıl farklı olduğunu önceki kitabın dokuzuncu bölümünde söyledik. Tabii geri çekilen de bu zahmetleri ilerleyen ile paylaşır; ama ilerleyenin karşılaştığı zahmetler büyüktür. Çünkü:

1. Varsaydığımız üstünlüğü dolayısıyla ilerleyenin kuvveti daha büyüktür;

2. Savunan daima toprak kaybettiğinden, bu fedakârlığıyla her zaman yeri tespit ve ilerleme şeklini tayin hakkını elde eder. Savunan planını önceden yapar ve çoğu zaman bu planı hiçbir şey bozmaz. Fakat ilerleyen planını düşmanın tertibatına göre yapmak ve düşmanın tertibatını daima araştırmak zorundadır.

Fakat, Dördüncü Kitabımızın onikinci bölümü ile çelişkiye düştüğümüz sanılmasın diye burada yenilmemiş, hiç muharebe kaybetmemiş bir düşmanın takibinden söz edildiğini hatırlatmak zorundayız.

Fakat düşman ilerlemesinin şeklini seçme hakkı zaman ve kuvvet kazandırır; bazı yan çıkarlar için harekâtın devamında çok önemli olacak bir fark meydana getirir.

3. Çekilen, bir taraftan çekilişini kolaylaştıracak her şeyi yapar, yolları ve köprüleri düzelttirir, en iyi ordugâh yerlerini seçerken diğer taraftan da takip edenin ilerlemesini güçleştirmek için her şeyi yapar; köprüleri tahrip eder, zaten kötü olan yolları daha da bozar, en iyi ordugâh yerlerini ve su kaynaklarını düşmana bırakmaz; vb.

Nihayet olağanüstü yararlı bir durum olarak, halk savaşından da söz etmek zorundayız. Kendi özel bölümünde anlatacağımız için burada fazla incelenmesine gerek yoktur.

Buraya kadar geri çekilmenin sağladığı yararlardan, istediği fedakârlıklardan, mevcut olması zorunlu koşullardan söz ettik; şimdi geri çekilmenin uygulanması hakkında bir şeyler söylemek istiyoruz.

Eğileceğimiz ilk sorun geri çekilmenin istikametidir.

Geri çekilme ülke içlerine doğru olmalıdır; o halde mümkün olan yerlerde, düşmanın eyaletlerimiz tarafından çevrilmiş olduğu noktaya yönelmelidir; bu takdirde düşman o eyaletlerin etkisine açık bulunur ve biz ülkemizin büyük bölümünden uzaklaştırılmak tehlikesiyle karşılaşmayız. Eğer biz Rusların 1812'de doğu yerine güneye çekilmek istemeleri gibi, sınırın yakınlarına götüren bir geri çekilme hattı seçersek ülkemizin büyük bölümünden ayrı düşebiliriz.

Bu, geri çekilme amacının içinde bulunan koşuldur. Hangi noktanın en iyi olduğu, başkent ya da diğer önemli bir noktanın doğrudan örtülmesinin mi yoksa düşmanın bu yönden uzaklaştırılmasının mı amaca uygun düştüğü, hal ve koşullara bağlıdır.

Ruslar 1812'de geri çekilmeyi önceden düşünmüş olsalardı ve tam planlı yapsalardı, haklı olarak Smolensk'ten doğruca –ancak Moskova'dan sonra yöneldikleri– Kaluga istikametine yönelirlerdi; bu durumda Moskova tamamen canını kurtarmış olabilirdi.

Fransızlar Borodino'da yaklaşık 130.000 kişi kuvvetindeydiler; eğer Ruslar muharebeyi Kaluga yolunun yarısında kabul etmiş olsalardı; Fransızların orada daha kuvvetli olmaları için bir neden yoktu; fakat Fransızlar Moskova'ya göndermek için bu kuvvetten ne kadar ayırabilirlerdi? Açıkça çok az; ama az kuvvetle 50 mil mesafedeki (bu Smolensk-Moskova mesafesidir) Moskova gibi bir yere gidilemezdi.

Napoleon'un muharebelerden sonra yaklaşık 160.000 kişilik bir kuvvete sahip olduğu Smolensk'te bir meydan muharebesinden önce Moskova'ya bir kuvvet göndermeye cesaret edebildiğini ve bu iş için 40.000 kişi ayırdığını kabul edersek, esas Rus ordusu karşısında 120.000 kişi kalırdı; muharebede bu 120.000 kişi aşağı yukarı 90.000'e inerdi; yani Borodino'dan 40.000 kişi zayıf olurdu; dolayısıyla Ruslar, 30.000 kişilik bir üstünlüğe sahip olurlardı. Borodino Muharebesi ölçü olarak alınacak olursa, Rusların galip geleceğine inanılırdı. Herhalde bu hesabın sonucu Borodino'daki orandan çok daha iyi bir orandı. Fakat Rusların geri çekilmesi iyi düşünülmüş bir plana dayanmıyordu; çok geri gidildi; çünkü her muharebe verilmek istenidiğinde Ruslar kendilerini yeterince kuvvetli bulmuyorlardı; bütün mukavemet ve takviye imkanları Moskova yolu üzerinden Smolensk'e yöneltilmişti ve bu yolu terk etmek Smolensk'te hiç kimsenin aklından geçemezdi. Ayrıca Rusların görüşüne göre Smolensk ile Kluga arasındaki bir zafer hiçbir zaman elverişsiz durumu düzeltemez, Moskova'yı örtemez ve muhtemel bir işgale açık bırakırdı.

Napoleon, 1813'de mevziini belirgin şekil yana doğru, hemen hemen Bourgogne Kanalı gerisinde seçmiş olsaydı ve çok sayıdaki ulusal muhafızlarından birkaç bin kişiyi Paris'te bırakmış olsaydı, bir hücuma karşı başkenti koruyabilirdi. Nepoleon'un 100.000 kişiyle Auxerr'de bulunduğunu bilen Müttefikler hiçbir zaman 50.000-60.000 kişilik bir kuvvetle Paris üzerine yürümeye cesaret edemezlerdi. Aksine, Napoleon'un durumunda bir müttefik orduya

başkentinin yolunu terk etmesini –eğer o muhalifse– herhalde kimse tavsiye etmezdi. Böyle bir üstünlükte o, bir an düşünmeden başkente saldırırdı. Hatta aynı hal ve koşullarda olaylar farklı olurdu; fakat sonucu diğer moral durumlar tayin ederdi.

Şimdi de böyle bir yan istikametinde harekâtın dışında bırakılmak istenen başkent ya da başka bir yerin akıncılar tarafından işgal edilmemesi ve yakılmaması için bir mukavemet yeteneğine sahip olunması gerektiğine işaret etmek ve bu konuyu burada kapatmak istiyoruz; çünkü ileride Savaş Planı'nda buna tekrar döneceğiz.

Fakat böyle bir geri çekilme hattındaki diğer bir özelliği, yani birdenbire dönüşü incelemek zorundayız. Ruslar, Moskova'da aynı hattı elde tuttuktan sonra onları Vladimir'e götüren bu hattı terk ettiler, ilk önce Rjazanj yönünde gittiler, sonra Kaluga'ya yöneldiler. Ruslar geri çekilmeye devam zorunda kalsaydılar bu, haklı olarak onları Kiev'e götürecek olan yeni istikamette olacak, yani tekrar düşman sınırına yaklaşacaklardı. Bu dönemde henüz Ruslara belirgin derecede üstün olan Fransızların, irtibat ve ulaştırma hatlarının Moskova üzerinden yapacağı büyük dirseği koruyamayacakları kendiliğinden belliydi. Fransızlar, yalnız Moskova'dan değil, büyük bir olasılıkla Smolensk'ten de vazgeçeceklerdi; yani zorlukla zapt ettikleri yerleri tekrar terk edecekler ve Beresine'nın bu tarafındaki savaş alanıyla yetinmek zorunda kalacaklardı.

Eğer Rus ordusu başlangıçta Kiyef'e doğru yönelseydi, yani devletinin büyük bölümünden ayrılmış olsaydı, tabii yine aynı zarara uğrayacaktı; ama bu zarar tamamen hayali olurdu; çünkü düşman ordusu Moskova üzerinden dolaşmadan gelmiş olsaydı Kiyef'teki durumu tamamen başka olurdu!

Geri çekilme hattının, büyük boyutlarda çok uygun olan böyle birdenbire dönüşünün olağanüstü yarar sağladığı açıktır:

1. Dönüş, düşmanın eski irtibat ve ulaştırma hatlarını elde bulundurmasını olanaksız hale getirir; yenisinin kurulması ise daima güç bir iştir; bu nedenle düşmanın irtibat ve ulaştırma hattını yavaş yavaş değiştirmesi, yeni bir irtibat ve ulaştırma hattı aramasından daha büyük bir ihtimaldir.

2. Bu şekilde hareketle her iki taraf da tekrar sınıra yaklaşır; taarruz eden yeni tuttuğu mevziyle zapt etmiş olduğu toprakları

artık örtmez, büyük olasılıkla bu topraklardan vazgeçmek zorunda kalır. Rusya, iki ordunun bu şekilde hareketle adeta "Zeck"[51] imkanı elde edebileceği çok geniş bir devlettir.

Fakat küçük alanlarda böyle bir dönüş ancak münferit durum ve koşullardan bunun yararlı olacağı düşünülüyorsa mümkün olur.

Düşmanın ülke içinde ilerleyeceği istikamet bir kez tayin edildi mi bizim esas kuvvetimiz de kendiliğinden bu istikamette bulunur; çünkü aksi takdirde düşman esas kuvvetini belirlenen istikamette ilerletmeyebilir ve o da yön değiştirir; böylece biz, yukarıda ileri sürdüğümüz bütün koşulları ona karşı kullanacak durumda olmayabiliriz. O halde bu istikametin bölünmemiş kuvvetlerle mi tutulacağı, yoksa kuvvetin önemli bir bölümünün yana mı çekileceği, dolayısıyla geri çekilmesini eksantrik mi yapacağı sorulabilir.

Bu soruya son şeklin kendiliğinden reddedilebilir olduğu cevabını vermek zorundayız; çünkü:

1. Kuvvetler çok dağılır; dağılan kuvvetlerin bir noktada toplanması çok güçtür; ama bu, saldıran için de güçtür.

2. Düşman, bizim birleşik olmamıza nazaran iç hatlardan daha çok yararlanır ve dolayısıyla münferit noktalarda o nispette üstün olabilir. Tabii bu üstünlük, geri çekilme olanağı bulunan bir sistemde fazla korkulacak bir şey değildir; yalnız bu çekilmenin düşmanı endişelendirmesi gerekir; düşman tarafından kovalanılmamalıdır. Ayrıca kesin sonuç alabilmek için asıl kuvvetlere yavaş yavaş üstünlük sağlamak da bu çekilmenin şartıdır; fakat kuvvetlerin bölünmesiyle bu üstünlük sarsılabilir.

3. Düşmana birleşik etki yapmak kuvvetçe zayıf olana hiç uygun düşmez.

4. Kuvvetlerin ayrı ayrı mevzilenmesiyle düşmanın zayıflığının bir kısmı tamamen ortadan kaldırılmış olur.

Çok ilerleyen bir taarruzun esas zayıflığı uzun irtibat ve ulaştırma hatlarıyla açık stratejik kanatlardır. Geri çekilmenin dışmerkezli yapılmasıyla taarruz eden, kuvvetinin bir bölümüne yanda cephe aldırmak zorunda kalır ve bu bölüm karşısına koyacağımız kuvvet tarafından nötralize edilir; düşman, kuvvetinin bir

(51) "Zeck" bir çocuk oyunudur; yakalayan çocuk kovalanana hafif bir yumruk (Zeck) vurur.

bölümünü de irtibat ve ulaştırma hatlarını korumaya ayırır.

O halde geri çekilmenin stratejik etkisi bakımından dışmerkezli yöntem kazançlı değildir; fakat bu yöntem daha sonra düşmanın geri çekilme hattı üzerinde etkili olur; bu hususta daha önceki bölümde söylenenleri hatırlamalıyız.

Ancak bir amaç dışmerkezli geri çekilmeye neden olabilir: Yani, aksi takdirde düşmanın işgal edeceği eyaletleri, bu suretle güvenlik altına alabilme amacı.

İleri hareket edenin sağda ve solda hangi bölgeleri işgal edeceği kuvvetlerinin toplanma bölgelerinden ve izledikleri istikametlerden, eyaletlerinin, kalelelerinin vb.lerinin bizimkilere karşı durumundan, çoğu kez oldukça doğru bir şekilde kestirilebilir; düşmanın muhtemelen el atmayacağı bölgelere silahlı kuvvet yerleştirmek tehlikeli bir kuvvet kaybı olabilir. Fakat taarruz edenin muhtemelen işgal edeceği bölgelere kuvvet yerleştirmekle, onu bundan alıkoyacak durumda olup olmayacağımızı kestirmek daha güçtür ve karar inceliği ister.

Ruslar, 1812'de geri çekilirken Wolhynien'e girmesi beklenen Avusturya kuvvetlerine karşı bu eyalette Tormasov[52] komutasında 30.000 kişi bırakmışlardı. Eyaletin büyüklüğü, zeminin yarattığı güçlükler, üstün kuvvetlerle taarruz edilmesi zorunluluğu, Rusların sınırın bu tarafında üstünlüğü koruyacakları, hiç değilse sınır yakınında muharebe meydanına hakim olacakları umudunu yaratıyordu. Bu hakimiyetten sonuçta çok önemli yararlar sağlanabilirdi; ama burada onların üzerinde durmak istemiyoruz; ayrıca, bu birliklerin tam zamanında esas kuvvetlere katılması istense de bu tamamen olanaksızdı, bütün bunlar Wolhynien'de bırakılan ordunun orada tek başına savaşacağını gösteriyordu. Buna karşın, General Phull'un hazırladığı sefer planında Barclay Ordusu (80.000 kişi)'nun Drissa'ya çekilmesi ve Bagration Ordusu (40.000 kişi)'nun daha sonra Fransızların gerisine hücum etmek üzere Fransız sağ kanadında kalması öngörüldüğüne göre bu ordunun güney Litvanya'ya egemen olmayı, dolayısıyla Fransızların gerisinde yakın bir bölge elde etmeyi düşünemediği ilk bakışta görülür. Bu ordu, çok üstün kuvvetler tarafından yıkıma sürüklenebilirdi.

---

(52) Alexander Petroviç Graf von Tormasov, Süvari Korgenerali, 1812'de Rus 3. Batı Ordusu Komutanı.

Savunanın olabildiğince az eyaleti taarruz edene bırakmakta çıkarı olduğu kendiliğinden anlaşılır; fakat bu daima ikincil bir amaç olarak kalır. Düşmanı içinde sınırlayabileceğiniz savaş alanı ne kadar küçük ya da dar olursa, taarruz edenin o kadar güçlük çekeceği de aynı şekilde kendiliğinden anlaşılacaktır; ama bütün bunlar başlangıçta bir başarı ihtimalinin bulunması ve alınan tertibatla asıl kuvvetlerin çok zayıflatılmaması şartına bağlıdır; çünkü, geri çekilme kararı düşman ordusunda şaşkınlık yaratacağından ve dolayısıyla fiziki ve moral kuvvet kaybını artıracağından burada tercihen kesin sonuç aranmalıdır.

O halde ülke içlerine çekilme, kural olarak yenilmemiş ve bölünmemiş kuvvetlerle yapılmalı, düşmanın asıl kuvvetleri istikametinde olmalı, mümkün olduğu kadar yavaş gerçekleşmeli ve devamlı bir mukavemetle düşmanı daima muharebeye hazır olmaya, taktik ve stratejik önlemlerin felaket getirici lüksüne zorlamalıdır.

Her iki kuvvet de taarruz hattının sonuna vardığında savunan, nerede yapabilirse orada, taarruz hattına eğik bir mevzi tutmalı ve elinde bulunan bütün olanaklarla düşmanın gerisine etki yapmalıdır.

Rusya'daki 1812 Seferi, bütün bunları büyük ölçüde göstermekte ve geri çekilmenin etkilerini bir devaynası gibi yansıtmaktadır. Bu geri çekilme isteyerek yapılmış olmasa da, pekâlâ bu açıdan incelenebilir ve Ruslar, şimdi sahip oldukları başarı inancıyla bu çekilmeyi aynı koşullar altında bir kez daha yapsalar, 1812'de büyük bir bölümü amaçsız gerçekleşenleri şimdi isteyerek ve planlı yaparlardı. Rusya'da yürütülen harekâtın, Rusya kadar geniş olmayan yerler için örnek oluşturamayacağına inanmak büyük düşüncesizlik olur.

Stratejik bir taarruzun kesin sonuç almadan, varlığını koruma güçlükleri yüzünden, başarısızlığa uğradığı ve ilerleyenin kâh az, kâh çok yıkıcı bir geri çekilmeye zorlandığı her yerde bu tür mukavemetin esas koşulları ve etkisi, itici hal ve koşullar bulunsa da, kendini belli eder. Büyük Friedrich'in 1742'deki Maehren, 1744'teki Bohemya Seferleri, Fransızların 1743'teki Avusturya ve Bohemya Seferi, Braunsehweig Dükü'nün 1792'deki Fransa Seferi, Massena'nın 1810-1811 Kışı'ndaki Portekiz Seferi buna benzer durumların örnekleridir; fakat çok daha dar boyutlarda ve koşullar-

da gerçekleşmişlerdir. Ama bu tarzın ayrıca tam başarı değilse de sayısız parça parça etkileri vardır; bunların bir bölümü bizim burada prensip kabul ettiğimiz hususlardır ama bunları açıklamıyoruz; çünkü burada uzun uzun sözünü ettiğimiz hal ve koşulların tekrarı zorunlu olur.

Rusya'da ve diğer sözü edilen durumlarda, amaç noktasında mutlu bir meydan muharebesiyle kesin sonuç alınmadan birdenbire bir dönüşüm olmuştur; ama böyle bir dönüşümün beklenmemesi gereken yerlerde de bu tür mukavemetle zaferi mümkün kılacak ve bir ilk darbenin harekete neden olması gibi, bu zaferle zincirleme etkilerin büyüyeceği bir kuvvet oranı meydana gelebilir.

Yirmialtıncı Bölüm
HALKIN SİLAHLANMASI

Uygar Avrupa'da halk savaşı XIX. yüzyılda ortaya çıktı. Bu savaşın taraftarları ve muhalifleri vardır. Muhalifleri ya politik nedenlerden ya da askeri nedenlerden buna karşı çıkıyorlardı. Çünkü politik bakımdan halk savaşını bir ihtilal aracı, toplum düzeni için dış düşman kadar tehlikeli bir anarşi unsuru olarak kabul ediyorlar, askeri bakımdan ise kazanılacak başarının kullanılan kuvvete değmeyeceğine inanıyorlardı. Halk savaşı hakkındaki politik düşünceye biz burada hiç değinmeyeceğiz; çünkü biz halk savaşını sadece muharebe aracı olarak, yani düşmanla ilişkisi içinde inceliyoruz. Ama askeri neden bizi, halk savaşının genelde, eski yapay tahkimat kuşağının zamanımızda savaşın unsuru haline getirdiği yarmanın bir sonucu, savaş dediğimiz sürecin genişletilmesi ve güçlendirilmesi olduğunu söylemeye zorluyor. Orduların büyük yığınlar haline gelmesini sağlayan (milli savunma yükümlülüğü) sistemi, genel askerlik mükellefiyeti ve rediflerin kullanılması eskiden çok sınırlı olan askeri sistemi genişletmiştir; şimdi her şey bu genişleme yönündedir ve müstahfızların çağrılmasıyla halkın silaha sarılması da bu genişlemeye dahildir. Bu yeni yardımcı araçların ilk doğal ve zorunlu sonucu, sınırlamaların artık işe yaramaz diye kaldırılması olmuş ve bu sonucun kuvveti o kadar artmıştır ki, diğerlerini alıp götürmüş ve bunların da halkın silaha sarılması olarak kabul edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Genellikle aklını kullanarak silaha sarılan halk, bunu hor görerek reddedenlere karşı göreceli bir üstünlük kazanır.

O halde şimdi bu yeni savaş unsurunun esas itibariyle yararlı olup olmadığı sorulabilir. Bu, tamamen savaş üzerine sorulan soru gibi cevaplandırılması gereken bir sorudur; biz ikisini de filozoflara bırakıyoruz. Fakat halkın silaha sarılmasına (halk savaşına) ayrılan kuvvetlerin, diğer yerlerde daha başarılı kullanılabileceği de düşünülebilir. Bu kuvvetlerin büyük bölümünün düzenlenemez ve isteğe göre kullanılamaz olduğuna inanmak için büyük bir araştırma yapılmış değildir. Bu kuvvetlerin önemli bir bölümü, yani moral unsurlar, hatta bu şekildeki kullanmayla ancak varlıklarını korurlar. O halde artık bütün halkın silah elde yapacağı mukavemetin neye mal olacağını sormuyoruz; aksine, bu mukavemetin etkisinin, koşullarının ne olduğunu ve bunun nasıl kullanıldığını soruyoruz.

Bu kadar bölünmüş bir mukavemetin zamanca ve yerce (mekânca), yoğunlaşmış büyük bir darbe etkisine uygun olmadığı eşyanın doğasından anlaşılmaktadır. Bu mukavemetin etkisi, buharlaşma sürecinin fiziksel yapısında olduğu gibi yüzeye bağlıdır. Bu yüzey ne kadar büyükse ve bu yüzey içinde düşman ordusuyla temas ne kadar çoksa, halk savaşının etkisi de o kadar büyük olur. Halk savaşı, için için yanan bir ateş gibi düşman ordusunun temeline zarar verir. Halk savaşının başarısı zamana bağlı olduğundan iki taraf birbirini etkilerken bir gerginlik meydana gelir; bu gerginlik ya halk savaşının bir, iki yerde boğulması ve diğer yerlerde yavaş yavaş söndürülmesiyle gevşer yahut bu genel yangının düşman ordusunu sarmasıyla bunalıma dönüşür ve düşman, tamamen çökmeden ülkeyi boşaltmak zorunda kalır. Halk savaşının böyle bir bunalıma dönüşmesi için ya işgal edilen devletin Rusya'dan başka hiçbir Avrupa devletinin sahip olmadığı bir yüzölçümüne sahip olması, ya da işgal eden ordu ile işgal edilen ülkenin yüzölçümü arasında gerçekte rastlanmayan bir orantısızlık olması lazımdır. O halde hayale kapılmak istenmiyorsa, halk savaşını bir daimi ordunun savaşıyla birlikte düşünmek ve ikisini kapsayan bir plan yapmak gerekir. Halk savaşının tek başına etkin olabileceği haller şunlardır:

1. Savaş ülkenin içerilerine yayılmış ise;
2. Savaş bir tek facia ile kesin sonuç vermeyecekse;
3. Savaş alanı çok büyük bir araziyi kaplamış ise;

4. Halkın karakteri bunu destekliyor ise;

5. Ya dağlar, ormanlar ve bataklıklar, yahut da ekili arazinin yapısı nedeniyle, arazi çok kesik ve geçilmez ise.

Halkın kalabalık veya az oluşu kesin bir etki yapmaz; çünkü halk savaşında insanın azlığı çok az görülür. Yerli halkın fakir veya zengin oluşu da kesin bir rol oynamaz, ya da en azından oynamamalıdır; fakat fakir, ağır işlerde çalışan ve yokluklara alışkın insanların savaşçı ve kuvvetli oldukları unutulmamalıdır.

Almanya'nın birçok eyaletinde olduğu gibi evlerin dağınık yapılması halk savaşının yararına olan bir özelliktir. Böylece ülke parçalara ayrılmış ve gizlenmiş olur; yollar çoğalır ama kötüleşir; birliklerin barındırılması çok zorlaşır ve her şeyden önce halk savaşının büyük ülkelerde yararlandığı bu özellik küçük ülkelerde de tekrarlanır; yani karşı bir prensip hiçbir yerde yoktur. Halk köylerde toplu oturuyorsa, en çok rahatsız edici olan köylerin işgali ya da yağmalanması, yakılması vb. gibi olaylardır. Fakat Vestefalya köylüleri bunların yapılmasına meydan vermemişlerdir.

Müstahfızlar ve silahlı halk, düşmanın asıl kuvvetlerine karşı kullanılamaz ve kullanılmamalıdır; hiçbir zaman büyük bir kuvvete karşı da yöneltilemezler; bunlar, düşmanı ezmenin çekirdeğini oluşturmazlar; aksine düşmanı ancak geniş arazi ve sınırlamalar kemirir. Silahlı halk, savaş alanının yanlarında bulunan ve düşmanın tam etkisi altına alamadığı eyaletlerde seslerini duyururlar. Yanda toplanan bu kara bulutlar, düşman ilerledikçe onu arkasından takip etmelidir. Çünkü düşmanın henüz bulunmadığı yerlerde ona karşı silahlanma cesareti vardır ve bu örnek düşmanı çevreleyen halk yığınlarını birbiri ardından teşvik ve tahrik eder. Böylece ateş, fundalıktaki bir yangın gibi yayılır ve sonunda taarruz edenin kendine üs edindiği araziyi de sarar; düşmanın irtibat ve ulaştırma hatlarına sıçrar ve onun can damarlarını kemirir. Çünkü, halk savaşı, insanın rüzgarı ya da yağmuru durduramaması gibi, düzenli ordunun durduramayacağı mutlak bir iktidar olarak abartılmasa, hakkında edilen süslü laflara fazla önem verilmese bile, silahlı köylülerin birbirine dayanan askeri müfrezeler gibi, burnunun doğrusuna giden koyun sürüleri gibi belli bir yöne sürülemeyeceğini, yapay bir plana gerek olmadan, birbiri üzerinden sıçra-

yarak her tarafa yayılacağını söylemek zorundayız. Böylece her küçük müfrezesinin dağlarda, ormanlarda ya da çok kesik arazide yürüyüşü çok tehlikeli bir karakter alır; çünkü her yürüyüş bir anda muharebeye dönüşebilir ve uzun süre düşman silahlı halk, her an bir yürüyüş kolunun arkasından ortaya çıkabilir; bu yürüyüş kolunun baş tarafı da çoktan uzaklaşmış olabilir. Yollar bozuk, dar caddeler tıkalı ise köylülerin kurduğu engellere karşı ordunun kullandığı ileri karakollar ve akıncı kıtaları, aşağı yukarı bir insan gibi otomatik hareket ederler. Düşmanın, müstahfızları etkisine karşı yolu açmak, askeri merkezleri, geçitleri, köprüleri vb.lerini işgal etmek üzere birlikler göndermekten başka yapacak bir şeyi yoktur. Ancak, müstahfızların ilk girişimleri zayıf olabileceği gibi gönderilen bu birlikler de zayıf olacaktır; çünkü kuvvetlerin fazla parçalanmasından korkulur. Fakat bu zayıf birlikler halk savaşının ateşini ancak körükler; birkaç yerde kazanılan başarı, cesareti, hevesi ve halk savaşının yoğunluğunu tepe noktasına çıkıncaya kadar artırır ki, bu tepe noktası savaşın sonucunu belirler.

Bizim düşüncemize göre halk savaşı, bir sis ya da bulut kütlesi gibi bir yere kümelenmemelidir; aksi takdirde düşman bu kümeye uygun bir kuvvet yönelterek onu yıkıma sürükler ve pek çok esir alır; bunun üzerine halkta cesaret kalmaz; herkes, artık işin bittiğine, bundan sonraki uğraşların boşuna olduğuna inanır ve silahı bırakır. Fakat diğer taraftan da bu sisin belli noktalarda yoğunlaşması ve güçlü bir şimşeği çaktırabilecek tehdit edici bulutlar oluşturması zorunludur. Bu noktalar, evvelce söylemiş olduğumuz gibi esas itibariyle düşman savaş alanının kanatlarındadırlar. Halk savaşı oralarda pek küçük düzenli birliklerle daha büyük ve daha düzenli bir bütün haline gelmelidir; böylece düzenli bir ordu görünümü kazanır ve daha büyük girişimlere cesaret edecek duruma gelir. Bu noktalardan itibaren müs-tahfızların, en kuvvetli darbelerini indirdikleri düşman gerisine karşı yoğunlukları azalmalıdır. Oralardaki büyük kuvvetler düşmanın geri gönderdiği daha önemli garnizonlara hücum etmelidirler; böylece düşmanda korku ve endişe yaratırlar, kendi halkımızın ve ordumuzun moralini yükseltirler; müstahfızlar olmasa toplam etki güçlü olmayacak ve düşman yeterince huzursuz edilemeyecektir.

Bir ordu komutanı için halk savaşının bu istenen şekilde oluşmasını sağlamanın en kolay yolu müstahfızları küçük düzenli birliklerle desteklemektir. Düzenli ordunun küçük birlikleriyle böyle cesaretlendirici bir destek yapılmaz ise halkın çoğu güvenini ve silaha sarılma isteğini yitirir. Bu destek için ayrılacak birlikler ne kadar kuvvetli olursa çekici kuvvet o kadar güçlü, düşman üzerine yuvarlanacak çığ o kadar büyük olacaktır. Ama bunun da sınırı vardır; çünkü bu ikincil amaç için tüm orduyu parçalamak, bir ölçüde de olsa müstahfızlar içinde eritmek, her tarafta –müstahfızlarla birlikte ordunun da mahvına neden olabilecek– geniş ve zayıf savunma hatları kurulması sonucunu doğurur; diğer taraftan deneyimler düzenli orduların bulunduğu eyaletlerde halk savaşının enerji ve etkinliğinin azaldığını göstermektedir. Bunun üç nedeni vardır:

- Birincisi, eyalette düzenli ordunun bulunması oraya çok sayıda düşman birliği çeker;
- İkincisi, halk bu durumda savunmayı kendi ordusuna bırakmak ister.
- Üçüncüsü, büyük birliklerin varlığı halkı başka işlerle meşgul eder, örneğin: barındırma, taşıma, ulaştırma vb.

Halk savaşını düşmanın yıkıcı etkisinden korumanın bir diğer çaresi de onun kullanılmasındaki ana ilkedir; bu ilke, stratejik savunmanın bu büyük aracının taktik savunmada nadiren kullanılması ya da hiç kullanılmamasıdır. Bir müstahfız muharebesinin karakteri, kötü kıtalarla yapılan bütün muharebelerin karakteridir: Başlangıçta büyük bir kuvvet ve heyecan, fakat devamında çok az soğukkanlılık ve çok az kararlılık. Bundan başka bir müstahfız birliğinin yenilmesi ve püskürtülmesi çok az önemlidir; çünkü o buna göre teşkil edilmiştir, ama çok sayıda ölü, yaralı ve esir vererek mahvına meydan vermemelidir; bu yenilgiler halkın ateşliliğini çabucak yok eder. Bu iki özellik taktik savunmanın doğasına kesinlikle karşıttır. Savunma muharebesi inatçı, yavaş, planlı, etkili ve kararlı bir cesaret ister. Bunlardan çabucak vazgeçilirse, savunmada asla başarı sağlanamaz. O halde müstahfız herhangi bir arazi kesiminin savunulmasını üstlenecek olursa, orada kesin sonuçlu esas savunma muharebesi asla meydana gelmez; eğer kesin sonuçlu savunma yapmaya kalkışacak olursa, koşullar yararına da olsa müs-

tahfız mahvolur. O halde müstahfız imkan buldukça bir dağın girişini, bir bataklığın setlerini, bir nehrin geçitlerini savunabilir ve bunları savunmalıdır; fakat bir kere yarıldı mı, en iyisi hemen dağılması ve bir savunma mevzi kuracak ve tıkayacak dar bir yer buluncaya kadar beklenmeyen hücumlarıyla savunmasını sürdürmesidir. Halk ne kadar cesur, ne kadar savaşçı, düşmana karşı kini ne kadar büyük, arazisi ne kadar elverişli olursa olsun, çok büyük bir tehlike atmosferinde halk savaşının sürdürülemeyeceği inkar edilemez. O halde herhangi bir yerde önemli bir ateş meydana gelirse, büyük bir darbeyle söndürülmedikçe, en uzak noktalara kadar sıçramalıdır.

Konu, tarafımızdan pek az gözlernlenmiş olduğundan, nesnel bir analizden ziyade gerçeğin duygularla ortaya çıkarılmasına yarayan bu incelememelerimize dayanarak, stratejik savunma planının halk savaşını iki şekilde kapsamına alabileceğini söyleyebiliriz: Ya kaybedilen bir meydan muharebesinden sonra, son çare olarak ya da kesin sonuçlu bir meydan muharebesine gitmeden önce doğal bir yardım olarak. İkinci seçenek ülke içlerine çekilmeyi ve dolaylı tepki türünü şart koşar ki, bu kitabın sekizinci ve yirmidördüncü bölümlerinde bundan söz ettik. O halde burada sadece kaybedilen bir meydan muharebesinden sonra müstahfızların silah altına alınması hakkında birkaç söz daha söylememiz gerekiyor.

Hiçbir devlet kaderinin, yani bütün varlığının –kesin sonuçlu da olsa– bir meydan muharebesine bağlı olduğuna inanmaz. Yenilince yeni kuvvetlerini silah altına çağırabilir ve her taarruzun, taarruz edende meydana getireceği doğal zafiyet olayların gelişiminde ani bir değişiklik meydana getirebilir; yahut da dışardan yardım gelebilir. Ölmek için daima daha vakit vardır; bataklığa düşen birinin saman çöpünden medet umup sarılması nasıl doğal bir iç güdüyse, kendisini uçurumun kenarında gören bir halkın son kurtuluş çaresine başvurması da o kadar doğaldır.

Bir devlet düşmanına nazaran ne kadar küçük ve zayıf olursa olsun, bu son kuvvet denemesinden vazgeçmemelidir; aksi takdirde onda artık ruh olmadığını söylemek gerekir. Bu, fedakârlıkla yapılan bir barışla devleti tam batıştan kurtarma imkanına kapıyı kapatmaz; fakat böyle bir amaç yeni ve yararlı savunma önlemleri alınmasına

da engel olmaz; bu önlemler barışı ne güçleştirir ne de kötüleştirir; aksine kolaylaştırır ve daha iyi hale getirir. Bundan elde edeceğimiz yardım çıkarınıza olacak ise bu önlemler daha zorunlu hale gelir. Kaybedilen bir meydan muharebesinden sonra sadece halkı barışın rahatlığına kavuşturmayı düşünen ve büyük bir umudun boşa çıkmasıyla rehavete kapılan, artık kendinde bütün kuvvetleri harekete geçirme cesaret ve isteğini duymayan bir hükümet, her hal ve koşulda zayıflık yüzünden büyük bir tutarsızlığa düşer ve zafere layık olmadığını, belki de hiçbir zaman zafer kazanma yeteneğine sahip olmadığını gösterir.

O halde, ne kadar gelişmiş olursa olsun, bir devletin başına gelen yenilgi, ordunun memleket içerilerine çekilmesiyle, kalelerin ve halk savaşının etkinliği sonucunu doğurmalıdır. Şimdi stratejik yan ateşleriyle taarruza mukavemet etmesi gereken tabyalarda görüldüğü gibi, asıl muharebe sahası kanatlarının dağlar ya da geçilmesi güç araziyle çevrili olması bu bakımdan yararlıdır.

Galip, muhasara çalışmalarına dalınca, irtibat ve ulaştırma hatlarını oluşturmak için her yerde kuvvetli garnizonlar bırakır, hatta dirseklerini serbest bırakmak ve komşu eyaletleri disiplin altında tutmak için birlikler gönderir; düşman canlı ve cansız savaş araçları bakımından çeşitli zayiatla zayıflayınca, savunma ordusunun yeniden devreye girmesi ve taarruz edeni bu zor durumunda kuvvetli bir darbeyle sarsması zamanı gelmiş olur.

Yirmiyedinci Bölüm
BİR SAVAŞ ALANININ SAVUNULMASI

Belki de en önemli savunma araçlarından söz etmek ve son kitapta savaş planı üzerinde konuşurken savunmanın yapılışının tüm savunma planına bağlı olduğuna değinmekle yetinebilirdik; çünkü taarruz ve savunmanın bütün ikincil planlan savaş planına dayanmak ve savaş planının ana hatlarına uymakla kalmaz, birçok durumda savaş planı esas itibariyle savaş alanında yapılan taarruz ya da savunmadan başka bir şey değildir. Ancak, savaşta küçük birliklerin hareketlerinin birliğin tümünün hareketi tarafından tayin edilmesine, küçük birliklerin karakterinin tüm kuvvetin karakterinin etkisinde kalmasına ve bu etki altında önemli derecede değişmesine rağmen biz incelemeye başlayamazdık; aksine biz tek tek konuları birbiriyle irtibatsız kısımlar gibi açıkça bilmek zorundayız. Basitten bileşiğe doğru gitmezsek bir yığın belirsiz fikir bizi yenebilir ve özellikle savaşta çok çeşitli olan karşılıklı etki, düşüncelerimizi devamlı surette karıştırabilir. O halde biz savaşın bütününe şimdi ancak bir adım yaklaşmalıyız; yani esas itibariyle bir savaş alanının savunulmasını incelemeli ve işlenen konuların dizildiği ipliği araştırmalıyız.

Bizim düşünüş tarzımıza göre savunma, muharebenin daha kuvvetli şeklinden başka bir şey değildir. Savunma muharebesinin konusu, kendi kuvvetimizin korunması, düşman kuvvetlerinin imhası tek kelimeyle zaferdir; fakat, bu muharebede zafer son amaç değildir.

Son amaç, kendi devletimizin korunması ve düşman devletin mağlup edilmesidir; tekrarlayacak olursak: Arzu edilen barıştır; çünkü bu çatışma barış içinde uzlaşmaya varır ve ortak bir sonuçta biter.

Şimdi, düşman devletin savaşla ilgili olan şeyleri nelerdir? Her şeyden önce silahlı kuvvetleri ve arazisidir; tabii özel hal ve koşullarda büyük önem kazanan diğer birçok şey de burada söz konusu olur; özellikle ara sıra diğerlerinden daha kesin rol oynayan iç ve dış politik durum da buna dahildir. Düşman devletin silahlı kuvvetleri ve arazisi bizzat devlet demek değilse ve silahlı kuvvetlerin yenilmesi ve arazinin ele geçirilmesiyle düşman devletin savaşta sahip olduğu her şey tükenecek değilse de, bu iki konu, çoğu kez diğerlerinden çok daha önemli ve üstündür. Silahlı kuvvet kendi devletinin arazisini korumalı, düşmanın arazisini zapt etmelidir; fakat arazi devamlı surette silahlı kuvvetleri besler ve ona yeniden hayat . verir. O halde ikisi birbirine bağlıdır, birbirlerini desteklerler, birbirleri için aynı derecede önemlidirler. Fakat bunların karşılıklı ilişkilerinde bir fark vardır. Silahlı kuvvet imha edilecek olursa, yani yenilecek ve uzun süre mukavemet edemeyecek hale gelirse ülke kendiliğinden kaybedilmiş olur; ama aksi halde, yani ülkenin zaptıyla silahlı kuvvet imha edilmiş olmaz; çünkü silahlı kuvvet, sonra kolayca zapt etmek için ülkeyi kendi rızasıyla boşaltabilir. Hatta silahlı kuvvetlerin hatırı sayılır derecedeki zafiyeti, kural olarak ülkenin bir bölümünün kaybına neden olur; buna karşın ülkenin bir bölümünün kaybı genellikle silahlı kuvvetin zafiyetine neden olmaz; kayıplar devam ederse elbette olur; fakat bu daima savaşın kesin sonucunun alındığı zamana rastlamaz.

Bundan silahlı kuvvetlerin korunması ve imhasının daima ülkenin işgalinden daha önemli olduğu sonucu çıkar, yani ordu komutanları tarafından ilk önce silahlı kuvvetlerin imhasına çalışılmalı, ülkenin işgali ancak tam örtülemedikleri yerlerde amaç olmalıdır.

Düşman, bütün silahlı kuvvetlerini bir orduda toplamış ise ve bütün savaş bir muharebeden ibaret olacaksa, ülkeye sahip olunması bu muharebenin sonucuna bağlı olur; düşman silahlı kuvvetlerinin imhası, düşman topraklarının zaptı ve kendi ülkemizin güvenliği bunun sonucu olur. Şimdi, savunanı, bu en basit savaş tarzından kaçınmaya ve kuvvetini saha içinde bölüştürmeye iten ne olabilir diye sorulursa cevap, savunanın birleştirilmiş kuvvetlerle kazanabileceği zaferin yetersizliğidir. Her zaferin bir etki çemberi vardır. Bu etki çemberi düşman devletin tamamını kaplarsa, yani

düşmanın bütün silahlı kuvvetlerini ve topraklarını içine alırsa bu, düşman kuvvetinin çekirdeği dediğimiz bütün kısımların aynı hareketle sürülüp atılması demektir ki, böyle bir zafer muhtaç olduğumuz her şeyi sağlar ve kuvvetlerimizin bölünmesine bir neden kalmaz. Fakat düşman savaş gücünün ve karşılıklı ülkelerin zaferimizin üzerinde etkin olamayacağı* bölümleri varsa, bu bölümleri özellikle dikkate almak zorundayız ve arazi savaş kuvvetleri gibi bir noktaya toplanamadığından, savunma için kuvveti araziye taksim etmek zorundayız.

Savaş kuvvetlerinin toplu kullanılması ancak küçük ve derli toplu devletlerde mümkündür ve bu konuda her şeyin zafere bağlı olması muhtemeldir. Bizimle geniş teması olan** büyük ülkeler ya da bizi birkaç yandan çeviren bir devletler ittifakına karşı kuvvetlerin toplu kullanılması pratikte tamamen imkansızdır. O halde burada kuvvetin bölünmesi zorunluluğu doğar ve böylece çeşitli savaş alanları ortaya çıkar.

Zaferin etki alanı tabii zaferin büyüklüğüne ve yenilen birliklerin çokluğuna bağlıdır. O halde düşman silahlı kuvvetlerinin büyük kısmının toplandığı bölüme karşı yararlı etkileri en geniş olacak bir darbe indirilebilmelidir; bu darbede kullandığımız kuvvet ne kadar büyükse başarısından o kadar emin oluruz. Bu doğal düşünce dizisi bizi mekanikteki ağırlık noktasının doğası ve etkisini açıkça saptadığımız bir görünüme götürür.

Ağırlık noktası nasıl daima kitlenin büyük kısmının toplandığı yerde bulunursa ve yükün ağırlık noktasına indirilen her darbe nasıl en etkilisi ise, ayrıca en kuvvetli darbe nasıl kuvvetin ağırlık noktasına yönelirse, savaşta da öyle olur. İster bir tek devlet, ister bir devletler ittifakı olsun, her savaşanın silahlı kuvvetleri elbette bir birliğe ve dolayısıyla bütünlüğe sahiptir ve nerede bir bütünlük varsa, orada ağırlık noktasının karşılığı ortaya çıkar. O halde bu silahlı kuvvetlerin belli bir ağırlık noktası vardır; bu noktanın hareketi ve yönü diğer noktalar hakkında belirleyicidir ve bu ağırlık noktası silahlı kuvvetlerinin büyük kısmının toplandığı yerde bulunur. Fakat cansız bir maddede ağırlık noktasına karşı etki, ölçü

(*) Yani zaferin etki alanı dışında kalan. (ç.n.)
(**) Yani geniş sınırı bulunan. (ç.n.)

ve sınırını nasıl kısımlarının bağlantılarında kazanırsa, savaşta da öyle olur ve –orada olduğu gibi burada da– bir darbe mukavemetin dayanabileceğinden daha büyük olabilir; böylece bir kuvvet kaybı meydana gelir.

Bir başkomutanın kişisel emriyle muharebeye sevk edilen bir bayrak altında toplanmış bir ordunun insicamıyla 50 ya da 100 mile yayılmış veya tamamen değişik yanlara dayanan bir müttefik savaş gücünün insicamı ne kadar farklıdır! Bir bayrak altında toplanmış ordunun insicamı en kuvvetlisidir; bu ordu birlik ve bütünlüğe en yakın olarak kabul edilir. Müttefik ordular ise birlikten çok uzaktırlar; çoğu kez sadece ortak bir politik amaç varsa birlik ve beraberlik sağlanır; ama o da eksik ve yetersizdir ve çoğu kez ast birlikler arasındaki insicam çok zayıf, hatta hayalidir.

Öyleyse, bir taraftan bizim darbeye vermek istediğimiz güç kuvvetin en geniş ölçüde birleşmesini gerektirirken, diğer taraftan her abartmadan gerçek bir zarar olarak korkmak zorundayız; çünkü abartma kuvvet kaybına götürür ve bu da diğer noktalarda kuvvetin azalmasına neden olur.

Düşman savaş kuvvetlerinin ağırlık merkezindeki gücünü görmek, fark etmek, onun etki dairesini belirlemek stratejik kararın asıl işidir. Yani karşı karşıya bulunan savaş kuvvetlerinin bir bölümünün ileri ya da geri hareketinin, diğerleri üzerinde meydana getireceği etkinin ne olacağı her seferinde sorulmalıdır.

Biz, bununla yeni bir yöntem bulduğumuza kesinlikle inanmıyoruz; aksine biz sadece bütün çağların ve başkomutanların yöntemlerine temel olması için bu yöntemleri eşyanın tabiatıyla açıklayan düşünceler ileri sürdük.

Düşman kuvvetinin ağırlık merkezi hakkındaki bu düşüncelerin genel savaş planında nasıl etkili olduğunu son kitapta inceleyeceğiz; çünkü konu esas itibariyle oraya aittir; ama düşünce dizisinde boşluk bırakmamak için biz sadece oradan bir alıntı yaptık. Bu incelemede silahlı kuvvetlerin bölüştürülmesinin kesinlikle koşula bağlı olduğunu gördük. Temelde bu koşullar birbirine karşıt iki ilgidir: Biri, ülkenin işgalidir ki, silahlı kuvvetleri bölmeye çalışır; diğeri, düşman kuvvetinin ağırlık merkezine karşı darbedir; bu da kuvvetleri bir dereceye kadar birleştirir.

Böylece savaş alanları ya da tek tek ordu bölgeleri ortaya çıkar. Bunlar, ülke topraklarının bir tür sınırlanmasıdır ve bu bölgelere tahsis edilen silahlı kuvvetler tarafından verilen her karar doğrudan doğruya ordunun tümünü etkiler ve orduyu kendi yönüne çeker. Doğrudan doğruya diyoruz; çünkü, bir savaş alanında alınan kararın komşu savaş alanını uzaktan yakından etkilemesi doğaldır.

Tariflerimizde her zaman olduğu gibi burada da belli bir düşünce alanının merkezine parmak basıyor, sınırları kesin hatlarla çizmek istemiyor ve çizemiyoruz; bunun eşyanın doğasından geldiğini tekrar hatırlamak zorundayız.

Biz, ne kadar büyük ya da küçük olursa olsun, bir savaş alanının, az veya çok kendi silahlı kuvvetiyle bir ağırlık merkezi kuracak bir bütünlük teşkil ettiğine inanıyoruz. Kesin sonuçlu muharebe bu ağırlık merkezinde verilmeli, burada düşmanı yenmeli, savaş alanı bu geniş düşünceyle savunulmalıdır.

Yirmisekizinci Bölüm
BİR ÖNCEKİ BÖLÜMÜN DEVAMI

Savunma iki farklı unsurdan oluşur: KESİN SONUÇ ve DEFÜ-TART.* Bu bölümün konusu, bu iki unsurun birbirine bağlanmasıdır.

İlk önce, gerçi mükemmel bir savunma demek değilse de defütardın savunma alanına, savunmanın hedefine doğru ilerlediği alana girdiğini söylemek zorundayız. Bir kuvvet kendisine verilen arazi kesimini terk etmediği sürece kuvvetler arasında gerginlik devam eder; bu gerginlik içinde yapılan bir taarruz her iki tarafı da şaşırtır; ancak kesin sonuç sükünet getirir ve bu kesin sonuç ancak ya taarruz edenin veya savunanın savaş alanını terk etmesiyle alınmış sayılır.

O halde bir silahlı kuvvet, bölgesinde dayandığı sürece o bölgenin savunulması devam eder ve bu düşünceye göre savaş alanının savunulmasıyla savaş alanında savunma aynı şeydir. Bu arada düşmanın geçici olarak küçük veya büyük bir arazi parçasını ele geçirmesi önemli değildir; çünkü bu ona sadece borç verilmiştir.

Fakat, defü-tardın tüm kuvvetle ilişkisini saptamak istediğimiz bu düşünce tarzı, ancak gerçekten bir kesin sonuç alınması gerekirse ve her iki taraf da bunu kaçınılmaz olarak görürse doğru olur. Çünkü, karşılıklı kuvvetlerin ağırlık merkezleri ve dayandıkları harekât alanları, ancak bu kesin sonuç nedeniyle etkinlik kazanır.

(*) Defü-tart" bizim sevk ve muharebe talimnamemizde de bulunan bir muharebe şekli ve savunma, oyalama mukavemeti, muharebeyi kesme ve geri çekilme hareketlerini kapsar. Genel olarak düşman taarruzunu durumıa göre bir veya birkaç mevzide bekleyerek ateşle kırmak, geri atmak ve sonra ya bir karşı taarruzla kesin sonuç almak ya da daha elverişli şartlarda savaşa devam etmek üzere geri çekilmek anlamına gelir. (ç.n.)

Bir kesin sonuç fikri yoksa ağırlık noktası, hatta bir dereceye kadar bütün silahlı kuvvetler nötralize olur ve şimdi tüm savaş alanının ikinci ana unsurunu oluşturan arazinin işgali doğrudan amaç olarak ortaya çıkar. Başka bir deyişle: Bir savaşta iki tarafın kesin sonuçlu darbeler arayışı ne kadar az karşılıklı gözetleme ne kadar çok ise, arazi işgali o kadar önemli olur; savunan arazinin hepsini dolaysız örtmeye, saldıran da ileri harekâtını genişletmeye çalışır.

Savaşların ve seferlerin büyük çoğunluğunun yalın bir gözetleme durumuna, yaşam ve ölüm pahasına olan bir muharebeden, yani en azından iki taraftan birinin mutlaka kesin sonuç aradığı bir muharebeden daha yakın olduğu gizlenemez. Yalnız XIX. yüzyıldaki savaşlar bu karaktere o kadar büyük ölçüde sahiptirler ki, buna dayanılarak bir kuram oluşturulabilir. Gelecekteki bütün savaşların bu karakterde olması pek olası görünmüyor ama çoğunun yine gözetleme karakteri eğiliminde olacağı tahmin edildiğinden, gerçek hayatta işe yarayacak bir kuram bunu dikkate almak zorundadır. O halde biz ilk önce kesin bir sonuç fikrinin bütün kuvveti sardığı ve yönettiği halle, yeni esas savaş, deyim yerindeyse mutlak savaş haliyle meşgul olacak, sonra başka bir bölümde gözetleme durumuna az çok yakınlaşmayla meydana gelen değişiklikleri inceleyeceğiz.

Burada bizim için ikisi de aynı olduğundan ya taarruz edenin ya da bizim kesin sonuç aradığımız birinci halde bir savaş alanının savunulması, her an kârlı bir sonuç alabilecek şekilde bu alanda dayanmamızla olacaktır. Bu kesin sonuç bir meydan muharebesiyle, bir dizi diğer büyük muharebelerle alınabileceği gibi, silahlı kuvvetlerin karşılıklı konumundan, yani imkan dahilindeki muharebelerden doğan ilişkinin sonucundan ibaret de olabilir.

Daha önce birçok fırsatta göstermiş olduğumuzu sandığımız gibi meydan muharebesi, kesin sonucun başlıca aracı değil de en çok alışılmış ve en etkin yolu ise de, durum ve koşullar izin verdiği ölçüde kuvvetlerin birleştirilmesi için yeterli bir nedendir; kesin sonucun aracıdır. Savaş alanındaki esas muharebe, ağırlık merkezinin ağırlık merkezine karşı darbesidir. Kendi ağırlık merkezimizde ne kadar çok kuvvet toplayabilirsek etkisi o kadar büyük ve güvenli olur. O halde kuvvetlerin, ya başarılı bir meydan muharebesiyle

ulaşılamayacak ya da başarılı bir meydan muharebesinin şart koştuğu bir amaç dışında parça parça kullanılması kabul edilemez.

Fakat kuvvetlerin sadece en geniş şekilde birleştirilmesi temel koşul değildir; aksine kuvvetlerin meydan muharebesini uygun ve yararlı şartlar altında verebilecek şekilde tertiplenmesi ve mevzilenmesi temel koşuldur.

Savunmanın, mukavemet tarzları bölümünde öğrenmiş olduğumuz çeşitli aşamaları bu temel koşulla tamamen türdeştir; o halde özel hallerin gereksinimine göre bu aşamaların sözü geçen temel koşula bağlanması güç değildir. Fakat ilk bakışta bir nokta kendi içinde çelişkili görünüyor ve savunmada en önemli noktalardan biri olduğundan, önemine uygun olarak açıklanması gerekiyor ki, o da düşman ağırlık merkezinin çarpmasıdır.

Savunan, düşmanın hangi yoldan yaklaştığını ve özellikle kendi kuvvetinin kesin olarak neresine vuracağını tam zamanında yeterince öğrenirse, bu yol üzerinde düşmana göğüs gerebilir. Barışta savunma taarruza nazaran öncelikli olduğundan genel önlemlerde, tahkimli yerlerde, büyük silah stoklarında bu şekilde hareket edilmesi normal ise de, sahrada ilerleyen kuvvete karşı gerçek harekâtın açılmasında da savunmanın özel yararı vardır.

Büyük kuvvetlerle düşman topraklarında ilerlemek için uzun süre yetecek besin maddeleri ve donatım stokları vb.nin önceden hazırlanması gerekir; bu, savunana, kendisini buna göre düzenlemesi için zaman kazandırır; bununla beraber her devlette savunma hazırlıkları taarruz hazırlığından daha fazla olduğu için, savunanın zamana ihtiyacı daha azdır.

Yalnız bu, birçok durumda tamamen doğru ise de bazı durumlarda savunan, düşmanın asıl ilerleme hattı hakkında bilgi edinememiş olabilir; bu daima mümkündür ve bu takdirde savunan, savunma önlemleri, örneğin tahkimli bir mevzi vb. için çok fazla zamana ihtiyaç duyar. Ayrıca, savunan gerçekten saldıranın ilerleme hattı üzerinde bulunuyorsa, savunan kendisine saldırmadığı takdirde saldıran, savunanın tuttuğu mevziye çatmamak için ilk ilerleme yönünü biraz değiştirebilir; çünkü uygar Avrupa'da her zaman sağda ve solda yollar bulunabilir. Bu durumda savunan düşmanını bir mevzide bekleyemez; en azından orada bir meydan muharebesi verme amacıyla bekleyemez.

Fakat bu durumda savunanın ne yapması gerektiğinden söz etmeden önce böyle bir durumun tabiatını ve meydana gelmesi olasılığını daha yakından incelemek zorundayız.

Tabii bizim sözünü ettiğimiz her devlette ve her savaş alanında bir taarruzun öncelikle etkileyeceği noktalar vardır. Bunlar hakkında taarruz konusunda ayrıntılı olarak konuşmayı uygun buluyoruz. Burada yalnız, taarruz eden için taarruzun en avantajlı yanı, darbenin yönünü bizzat tayin etmesi ise de düşmanın niyeti hakkında hiçbir şey bilmediği takdirde, bu yönün savunanın harekâtını da etkilediği üzerinde durmak istiyoruz. Taarruz eden en iyi yönü seçmez ise kendi avantajının bir bölümünü kullanamamış olur. Eğer savunan bu yönün üzerinde bulunuyorsa, ondan kaçınma ve önünden geçmenin kolay olmayacağını, kayıplara mal olacağını görüyoruz. O halde bundan savunan için düşmanının yönü hakkında yanılmanın tehlikeli, taarruz eden için düşmanın önünden geçip gitmenin sınırlı olduğu sonucu çıkar; çünkü şu veya bu yön için belirli, çoğu kez ağırlıklı bir neden daima vardır ve dolayısıyla savunan birçok durumda düşmanın ağırlık merkezi hakkında yanılmaz. Başka bir deyişle, savunan doğru bir mevzi tutmuş ise, düşmanın kendisini arayacağından çoğu kez emin olabilir.

Bununla beraber savunanın kurduğu savunma mevzilerinin taarruz edenle herhangi bir seferde buluşmaması ihtimali olduğu da inkar edilemez ve edilmemelidir; o halde savunanın bu durumda ne yapması gerektiği ve durumunun ona sağladığı yarardan geriye ne kaldığı sorusu ortaya çıkar.

Taarruz edenin önünden geçip gitmesi ihtimaline karşı savunanın ne yapabileceğini kendi kendimize sorarsak, yanıtlar şöyle olabilir:

1. Bir bölümünün muhakkak düşmanla karşılaşması için kuvvetini başlangıçtan itibaren böler ve geri kalanı yardıma çağırır.

2. Birleştirilmiş kuvvetlerle bir mevzi tutar ve düşmanın önünden geçip gitmesi halinde bunu çabucak yana kaydırır. Çoğu kez bu kaydırma tamamen yana olmayabilir; yeni mevzi biraz geride alınır.

3. Birleştirilmiş kuvvetlerle düşmanın yanına hücum edilir.

4. Düşmanın irtibat ve ulaşım hatları üzerinde etki yapılır.

5. Bir karşı taarruzla düşmanın önümüzden geçip gittiği savaş alanında yaptığı yapılır.

Son çareyi burada ifade ediyoruz, çünkü bunun etkin olacağı durumlar düşünülebilir; yalnız savunmanın amacı bu hareket tarzının seçiliş nedenlerine uymadığından, bu son çare ancak düşmanın büyük hatası ya da durumun diğer özelliklerinin gerektirdiği kuraldışı bir tutum olarak değerlendirilebilir.

Düşmanın irtibat ve ulaşım hatları üzerine etki, bizimkinin üstün olmasını şart koşar ve bu zaten iyi bir savunmanın esas şartıdır. Her ne kadar bu etki, savunana belli bir yarar vaat ederse de bir savaş alanının savunulmasında seferin amacı olarak kabul ettiğimiz kesin sonuca nadiren uygundur.

Münferit bir savaş alanında boyutlar irtibat ve ulaşım hatları çok hassas olacak kadar büyük değildir ve boyutlar büyük olmayınca da düşmanın darbesini indirmek için muhtaç olduğu zaman, bu darbeye engel olabilecek herhangi bir önlemin etkisini yavaş göstermesi halinde çok kısa olacaktır.

Öyleyse, kesin sonuç almaya karar vermiş bir düşmana karşı bu önlem, eğer biz de kesin sonucu gerçekten arzu ediyorsak, çoğu kez tamamen etkisiz olacaktır.

Savunanın yapabileceği diğer üç hareket tarzı ağırlık mer-kezlerinin birbirine çarptığı direkt kesin bir sonuca yöneliktir; o halde bunlar göreve uygundurlar. Fakat biz üçüncüyü diğer ikisine tercih ettiğimizi, bunu birçok durumda mukavemetin gerçek çıkar yolu saydığımızı hemen söylemek istiyoruz.

Bölünmüş bir tertiplenmede bir karakol savaşının gelişmesi tehlikesi vardır; bu şekildeki tertiplenmeyle kararlı bir düşmana karşı en elverişli durumda bile nispi mukavemetten başka bir şey yapılamaz; istediğimiz kesin sonuç elde edilemez. Fakat gerçekten ölçülü bir hareketle bu sapa yoldan sakınılabilirse de geçici bölünmüş bir mukvemetle vurucu gücümüz daima belirgin şekilde zayıflar ve ilk defa ileri sürülen kuvvetin çok fazla zayiat vermeyeceğinden hiçbir zaman emin olunamaz. Ayrıca, bu kuvvetin, ileri yanaşan asıl kuvvet üzerine çekilmesiyle sona eren mukavemeti çoğu kez birliklere yok yere kaybedilen muharebeler ve alınan yanlış önlemler olarak görünür ve birliklerin morali zayıflar.

Birleştirilmiş kuvvetlerin düşman kaçıncaya kadar bir mevzide düşmana karşı durması olan ikinci hareket tarzında çok geç kalma

tehlikesi vardır ve dolayısıyla iki hareket tarzı arasında saplanır kalır. Ayrıca savunma muharebesi sükunet, düşünce, bilgi, hatta bölgeyi iyi tanımayı gerektirir ve bütün bunlar alelacele ileriye birlik sürerken beklenmemelidir. Nihayet muharebe sahasının her yolu ve her noktası üzerinde iyi bir savunma sahası oluşturacak mevziler nadiren bulunabilir.

Buna karşın üçüncü hareket tarzı, yani taarruz edenin yanına hücum, düşmana benzer cepheyle bir muharebe vermek demektir ki, büyük yararlar sağlar.

Burada bildiğimiz gibi daima ilk önce irtibat ve ulaşım hatlarının (burada aynı zamanda geri çekilme hatlarıdır) tecridi meydana gelir ve bu, savunmanın genel hal ve şartlarından, ama bugünlerde daha çok stratejik niteliğindendir; savunma tertibinde savunmanın yararına olan bu stratejik niteliğin bulunmasını isteriz.

Bundan başka düşmanının önünden geçmek isteyen her saldırgan tamamen birbirine zıt iki çaba içinde bulunur ki, asıl sorun budur. Baştan itibaren saldıran, saldırı hedefine ulaşmak için ilerlemek ister; fakat her an yandan bir hücuma uğrama olasılığı bu yana karşı her an bir darbe ve hatta birleştirilmiş kuvvetlerle bir darbe indirme ihtiyacını doğurur. Bu iki çaba birbiriyle çelişir ve iç durumda öyle bir hal, her duruma uyması istenen önlemlerde öyle bir güçlük yaratır ki, stratejik bakımdan çok kötü bir durum ortaya çıkabilir. Saldıran ne zaman, nereden hücuma uğrayacağını kesinlikle bilseydi, sanat ve beceriyle her şeyi buna göre düzenleyebilirdi; fakat belirsizlik ve ilerleme zorunluluğu içinde bocalarken muharebeye girmek zorunda kalınca biçare duruma düşer ve elbette avantajlı koşullar bulamaz.

O halde savunanın taarruz muharebesi yapması için yararlı bir an söz konusu olunca, bu ilk önce böyle hal ve koşullarda beklenmelidir. Bu durumda savunanın bölgeyi tanıma ve seçme imkanına sahip olduğu ve hareketlerini hazırlayıp yönetebileceği düşünülecek olursa, bu durumda da savunanın düşmanına karşı kesin stratejik üstünlüğe sahip olduğundan şüphe edilemez.

Biz birleştirilmiş kuvvetlerle iyi seçilmiş ve tertiplenmiş bir mevzide bulunan savunma kuvvetinin, düşmanın önünden geçmesini tam bir sükunetle bekleyebileceğine ve eğer düşman savunma

mevziine taarruz etmez ise ve düşmanın irtibat ve ulaşım hatlarına etki yapmak hal ve koşullara uymuyorsa, yanına hücum ederek kesin sonuç alabileceğine inanıyoruz.

Tarihte bu duruma hiç rastlanmıyorsa, bunun nedeni kısmen savunanın böyle bir mevzide dayanma cesaretine nadiren sahip olması, aksine ya bölünmüş olarak tertiplenmesi ya da çapraz ve eğik yürüyüşlerle olabildiğince çabuk ileri çıkması, kısmen de hiçbir taarruz edenin bu durumda savunanın önünden geçip gitme-ye cesaret edememesi ve normal olarak harekâtını durdurmasıdır.

O halde savunan böyle bir durumda taarruz muharebesine zorlanır; o artık beklemenin kuvvetli bir mevzi, iyi siperler vb. gibi yararlarından vazgeçmek zorundadır; savunanın düşmanı ilerlerken yakaladığı durum genellikle ona bu yararları sağlayamaz; çünkü taarruz eden, savunanın bu avantajlarından kaçınmak için bu durumu tercih etmiştir; bu durum taarruz eden için daima bir yedek hareket tarzıdır.

Yalnız, savunan, önünden geçer geçmez bütün kuvvetiyle düşmanına taarruza karar verince, savunmanın kenarına götürdüğü her iki uçurumdan da, yani bölünmüş tertiplenmeden ve çabuk ileri çıkmaktan kaçınabilir ki, her ikisinde de o, taarruz edenin kanunu kabul eder; her ikisinde de büyük sıkıntı ve tehlikeli acelecilikle işin içinden sıyrılır ve zafere ve kesin sonuca susamış, kararlı bir düşmanın böylesi düzenlenmiş savunma sistemine çattığı her yerde paramparça olur. Fakat savunan, birleşik bir darbe için kuvvetini doğru bir noktada toplamış ise, bu kuvvetle en kötü halde bile düşmanının yanına hücuma kararlıdır ve bu durumda savunmanın kendisine verebildiği bütün yararlara sahiptir. Onun hareketinin karakteri iyi hazırlık, sükunet, güvenlik, birlik ve basitlik olmalıdır.

Yanlış bir anlayışa meydan vermemek için burada geliştirilen kavramlara yakından değinen tarihi büyük bir olayı hatırlatmaktan kendimizi alamıyoruz. 1806'da Prusya ordusu, Thüringen'de Napoleon komutasındaki Fransız ordusunu beklediğinden, Fransızların ilerleyebileceği iki anayol arasında bulunuyordu; yani Erfurt ve Hof üzerinden Leipzig ve Berlin'e giden yollar arasındaydı. Prusyalıların ilk niyeti Thüringen ormanları üzerinden Frankfurt'a ilerlemekti; fakat mevziin iki yol arasında olması ve Fransızların bu yollardan hangisiyle geleceklerini bilinmemesi, bu niyetten vazgeçilmesine

neden oldu. Eğer Prusyalılar ilk niyetlerine uygun hareket etmiş olsalardı, erkenden ileri çıkmış olacaklardır.

Fransızların Erfurt üzerinden gelmeleri halinde bu normaldi de; çünkü burada yollar tamamen geçilebilir durumdaydı; buna karşın Hof yolu üzerinde bir ileri çıkma kısmen bu yoldan iki, üç yürüyüş mesafesi uzak bulunulduğundan, kısmen de arada derin Saale Nehri bulunduğundan düşünülemezdi; zaten Braunschweig Dükü de asla bu niyette değildi ve bu konuda hiçbir hazırlık yapılmamıştı. Dükü zorla bu fikre çekmek isteyen Hohenlohe Prensi, yani albay Massenbach ise daima bu niyetteydi. İlerleyen Napoleon'a karşı Saale Nehri sol kıyısında tutulacak bir mevziden taarruz etmek, yani yukarıda açıkladığımız yan hücumunu yapmak çok az söz konusu olabilirdi; çünkü Saale'nin durumu kuşku yaratıyordu; son ana kadar düşmana dayanmak için mevziin çok daha büyük olması gerekirdi; taarruz için karşı kıyının hiç olmaz ise bir bölümünün işgali zorunluydu. Dük, Saale'nin gerisinde durumun gelişmesini beklemeye karar verdi; her kafadan bir sesin çıktığı kargaşa ve kararsızlık günlerinde buna kişisel bir karar denilebilirdi.

Bu bekleme, Dük'ün istediği gibi şu sonuçlan doğurabilirdi:

a) Eğer Prusya ordusunu aramak için Saale üzerinden gelirse, düşmana saldırabilirdi;

b) Düşman Prusya ordusuna çatmaz ise düşmanın irtibat ve ulaşım hatları üzerinde etkili olunabilirdi;

c) Mümkün ve uygun görülürse hızlı bir kanat yürüyüşüyle Leipzig'de ona ulaşılabilirdi.

Birinci durumda Büyük Saale Vadisi nedeniyle Prusya ordusu büyük bir stratejik ve taktik üstünlük içinde bulunuyordu. İkincide sadece stratejik üstünlük vardır; çünkü bizimle tarafsız Bohemya arasında bulunan düşman çok dar bir üsse sahipti; halbuki bizim üssümüz çok genişti. Üçüncüde ise Prusya ordusu Saale ile örtülmüştü; hiçbir zaman sakıncalı durumda değildi. Bu üç durumun üçü de durumun karışık ve belirsiz olmasına rağmen başkomutanlık karargâhında enine boyuna konuşuldu; fakat kargaşa ve kararsızlık içinde henüz fikir tartışılırken uygulamanın bu hayhuyda gerçekleşememesi elbette şaşılacak bir şey değildi.

İlk iki durumda Saale'nin sol kıyısındaki mevziler gerçek bir

kanat mevzi olarak kabul edilebilir ve bunların bir kanat mevzi olarak çok büyük özellikleri olduğu tartışma götürmez. Fakat kendine çok az güvenen bir ordu ile üstün bir düşmana, bir Napoleon'a karşı kanat mevzi tutmak tabii çok çetin bir önlemdir.

Dük, uzun süre kararsız kaldıktan sonra ayın 13'ünde üç önlemden sonuncuyu seçti; fakat artık çok geçti. Napoleon Saale'yi geçmeye başlamıştı ve Jena ve Auerstedt Muharebelerinde yenilmesi kaçınılmazdı. Kararsızlık içindeki Dük, iki arada kalmıştı; bölgeyi, ileri çıkmak için çok geç, amaca uygun bir muharebe için çok erken terk etmişti. Bu mevziin kuvvetli yapısı o kadar kendini göstermişti ki, Prens Hohenlohe kanlı bir geri çekilme muharebesiyle zor durumdan sıyrılabilirken Dük, düşmanının sağ kanadını Auerstedt'te imha etti. Fakat, Auerstedt'te kesin zafer üzerinde ısrara cesaret edilemedi ve Jena'da tamamen imkansız olan bir şeye güvenilebileceği sanıldı.

Herhalde Napoleon, Saale kıyısındaki mevziin stratejik önemini hissetmişti ki, bu mevziin önünden geçip gitmeye cesaret edemedi ve düşmanın gözü önünde Saale'yi geçmeye karar verdi.

Bu söylediklerimizle savunmanın kesin sonuçlu harekette taarruzla ilişkisinin yeterince açıklandığına ve savunma planındaki her bir noktanın bağlı olduğu ana hatları, bunların durumlarını ve tutarlılıklarını göstermiş olduğumuzu sanıyoruz. Münferit tertiplere daha fazla girmek bizim amacımız olamaz; çünkü bu bizi bitip tükenmeyen özel durumlara sürükler. Başkomutan belli bir hareket tarzını aklına koyunca, kendi ordusunun ve düşman ordusunun malzeme ve personel durumuna uyan coğrafi, istatistiki, politik durum ve koşullara bakacak ve hareket tarzının belirlenmesinde bunların bir veya birkaçının göz önünde tutulması gerektiğini görecektir.

Fakat, mukavemet tarzları bölümünde görmüş olduğumuz savunma şiddetinin artışını daha açık şekilde belirtmek ve gözlerde canlandırmak için burada tekrar bundan söz etmek istiyoruz.

1. Düşmana bir taarruz muharebesiyle karşı çıkma fırsatını veren durumlar şunlar olabilir:

a. Eğer düşmanın çok bölünmüş kuvvetlerle ilerleyeceğini biliyorsak ve büyük zafiyetimize rağmen henüz zafer umudumuz varsa.

Fakat taarruz edenin bu şekilde ilerlemesi çok zayıf bir olasılıktır ve dolayısıyla böyle bir plan ancak bundan haberdar olduğumuz zaman uygundur; çünkü yeterli delil olmadan sadece bir varsayımla hesabı buna göre yapmak ve bütün umutları buna bağlamak, bizi zor bir duruma sokar. Beklenen hal ve koşullar bulunmaz ise taarruzi muharebeden vazgeçilmelidir; bir savunma muharebesi için gerekli hazırlık yapılmamış ise mecburen geri çekilmeli ve her şeyi tesadüfe bırakmalıdır.

1759 Seferi'nde Dahna komutasında Ruslara karşı savaşan ordu bu tesadüfü savunma ile yaratmış ve harekât, General Wedel'in yönettiği uğursuz Züllichau Muharebesi'yle sona ermişti.

Ancak, eldeki bilgilerle plan yapanlar pek çoktur; çünkü sorun, dayanılan varsayımlar fazla araştırılmadan çok kısa yoldan çözümlenmektedir.

b. Eğer muharebe için yeterince kuvvetli isek ve

c. Eğer beceriksiz ve kararsız bir düşman, bizi özellikle buna davet ederse.

Bu durumda beklenmeyen bir durumun etkisi, iyi bir mevzide arazinin sağladığı bütün yararlardan daha değerli olabilir. Bu moral güçleri de devreye sokan iyi bir sevk ve idaredir. Fakat teori yeterince bilinemiyor ve yeterince söylenemiyor: Bu varsayımlar için nesnel nedenlerin olması gerekir; bu nedenler olmadan alışılmamış bir taarruzun yaratacağı baskından, üstünlükten söz etmek, planları, incelemeleri, eleştirileri bunun üzerine bina etmek tamamen güvensiz, temelsiz bir yöntemdir.

d. Eğer ordumuzun nitelikleri özellikle taarruza uygunsa.

Büyük Friedrich, hareketli, cesur, sadık, itaate alışık, iyi eğitilmiş ve morali yüksek ordusuyla eğik taarruz tarzı için elverişli bir araca sahip bulunduğuna ve bu ordunun savunmadan çok taarruza elverişli olduğuna inandıysa, bu kesinlikle boş ya da yanlış bir düşünce değildi; bütün bu nitelikler düşmanında yoktu ve dolayısıyla o bu konuda kesin üstünlüğe sahipti; bu üstünlüğü kullanmak onun için çoğu zaman arazinin siper ve engellerinden yararlanmaktan çok daha değerliydi. Fakat böyle bir üstünlük nadiren sağlanabilir; iyi eğitilmiş hareketli bir ordu bu üstünlüğün sadece bir bölümüdür. Büyük Friedrich, Prusya birliklerinin özellikle taar-

ruzda becerikli olduklarını iddia etmiş ve bu, o zamandan beri daima tekrarlanıp durmuş ise de bu tür açıklamalara fazla önem verilmemelidir. Savaşta insan kendini çoğu zaman, taarruzda savunmadakinden daha hafif ve cesur hisseder; fakat bu bütün birliklerin sahip olduğu bir duygudur; ama komutanın aynı iddiada bulunabileceği bir ordu hemen hemen yok gibidir. O halde burada bir üstünlük görünümü karşısında hemen gevşememek ve bu yüzden gerçek bir avantajı kaçırmamak gerekir.

Taarruz muharebesi için çok doğal ve çok önemli bir neden de sınıfların terkibi olabilir; yani çok süvari ve az topçu.

Nedenleri saymaya devam ediyoruz:

e. İyi bir mevzi bulunamıyorsa;

f. Kesin sonuç için acele etmek zorundaysak;

g. Nihayet bu nedenlerin hepsinin ya da çoğunun birlikte etkisi.

2. Düşmanın, hücum etmek istenilen bir bölgede beklenilmesinin nedenleri:

a. Kuvvet dengesinin, kuvvetli ve takviye edilmiş bir mevzi arayacak kadar aleyhimize olmaması;

b. Bu iş için özellikle elverişli bir bölge bulunmasıdır.

Bunu belirleyen nitelikler taktiğe aittir; biz sadece bu niteliklerin bizim için kolay bir giriş yolundan, düşman için ise çeşitli engellerden oluşacağını söylemek istiyoruz.

3. İçinde düşman taarruzunun bekleneceği bir mevzi şu durumlarda tutulur;

a. Kuvvetler arasındaki dengesizlik bizi arazinin engellerinde ve siperlerin arkasında korunma aramaya zorluyorsa;

b. Bölge mükemmel bir mevzi sağlıyorsa.

İkinci ve üçüncü mukavemet tarzlarının her ikisi de kesin sonuç aramamızdan ziyade negatif bir başarıyla yetinmemize hizmet eder; bu hareket tarzlarında düşmanımızın duraksayacağı, kararsız olacağı ve nihayet planlarına saplanıp kalacağı beklenebilir.

4. Tahkim edilmiş, saldırılamaz bir ordugâh ancak şu durumlarda amacı sağlar:

a. Eğer çok mükemmel bir stratejik noktada bulunuyorsa. Böyle bir mevziin karakteri, içindeki kuvvetin hiçbir zaman yenilememesidir; o halde düşman diğer her türlü çareye başvurmaya

mecbur edilecektir; yani mevziyi dikkate almadan amacına gitmek ya da mevziyi çevirmek ve aç bırakarak teslime mecbur etmek zorunda kalacaktır; eğer düşman bunu yapacak durumda değilse, bu mevziin stratejik nitelikleri çok büyük olur.

b. Dışarıdan yardım bekleniyorsa.

Bu Saksonya ordusunun Prina mevziindeki durumudur. Bu önleme karşı ne söylenirse söylensin şurası kesindir ki, 17.000 Saksonyalı başka hiçbir hareketle 40.000 Prusyalıyı nötralize edemezdi.[53] Lobositz'deki Avusturya ordusunun elde edilen bu üstünlükten yararlanamamış olması, savaş düzeni ve savaşın sevk ve idaresinin ne kadar kötü olduğunu ispat eder. Eğer Saksonyalılar Prina ordugâhı yerine Bohemya'ya gitmiş olsalardı, Büyük Friedrich'in Saksonyalıları Prag'a kadar atacağı ve Prag'ı alacağından şüphe edilemez. Bu avantajı değerlendirmek istemeyen ve daima bütün orduyu esir almayı düşünen hesap bilmiyor demektir; hesapsız da güvenli sonuç alınamaz.

Fakat a ve b halleri çok nadir olduğundan tahkimli ordugâh önlemi çok iyi düşünülmelidir. Böyle bir ordugâh ile düşmana etki yapma ve bütün etkinliklerini felce uğratma umudu büyük bir tehlikeyle bağlantılıdır; yani geri çekilmeksizin yenilme tehlikesiyle. Büyük Friedrich'in Bunzehvitz'de amacına ulaşmış olması, düşmanını doğru değerlendirmesinin sonucudur; ama elbette aynı zamanda da diğer durumların dayattıklarından çok, son dakikada bulduğu ordusunun enkazıyla bir yol açma çaresine ve bir Kral'ın sorumsuzluğuna önem vermesidir.

5. Sınır yakınında bir veya birkaç kale bulunursa asıl sorun savunmanın kesin sonucunun bu kalelerin önünde mi, gerisinde mi alınması gerektiğidir.

Gerisinde alınmasını gerektiren nedenler şunlardır:

a. Düşmanın üstünlüğü; bu bizi onunla savaşmadan gücünü kırmaya zorlar.

b. Kalelerin sınıra yakınlığı; böylece toprak kaybı, vermek zorunda olduğumuzdan daha büyük olmaz.

c. Kalelerin savunma yeteneği.

---

(53) Saksonyalılar 16.10.1756'da 18.500 kişiyle teslim olmak zorunda kaldılar. Saksonya mevzilerinin karşısında bulunan Prusya birlikleri 37 piyade taburu, 26 süvari bölüğü ve 28 ağır toptan oluşmuştu.

Kalelerin hiç tartışmasız –ya da öyle olması gereken– görevlerinden biri düşman kuvvetinin kaleye girmesini önlemek ve düşman birliklerini adamakıllı zayıflatmaktır. Kalelerin bu görevi nadiren yaptıklarını görüyorsak, bu iki tarafın da kesin sonuç aradığı durumun çok nadir olmasındandır. Fakat burada yalnız bu durumdan söz edeceğiz. Savunanın yakında bir veya birkaç kaleye sahip olduğu bütün durumlarda, bunları önüne alarak gerisinde kesin sonuçlu muharebe vermesinin basit ve önemli bir kural olduğunu görüyoruz. Kalelerin bu tarafında* kaybettiğimiz bir muharebenin öbür tarafında kaybettiğimiz bir muharebeye nazaran bizi biraz daha memleket içlerine attığını eklemek istiyoruz; bunun nedeni malzemeden ziyade eğitim noksanlığıdır. Kalelerin öbür tarafında verilecek bir muharebenin çoğu kez bir taarruz muharebesi olacağını, yani düşman kaleleri kuşatınca bunların kaybedilmesi tehlikesinin başgöstereceğini hatırlatmak istiyoruz; fakat kesin sonuçlu muharebede düşmanı kuvvetinin 1/4'ü ya da 1/3'ü kadar, hatta kalelerin çok olması halinde 1/2'si kadar zayıflamış bulursak, bu ince nüansların ne değeri olur?

İster düşman, ister bizim başkomutanımız almak istesin kaçınılması olanaksız bir kesin sonuç halinde ve düşmanı yenmemizin zaten kesin olmadığı ya da arazinin muharebeyi ileriye doğru devam ettirmeyi zorunlu kılmadığı durumlarda, yakında bulunan ve mukavemet yeteneğine sahip olan kalelerin gerisine çekilmenin ve kesin sonucu bu tarafta, kalelerin de etkisiyle aramanın zorunlu olduğunu söylediğimizi sanıyoruz. Mevzimizi bu kalelerin, düşmanın bizi sürüp atmadan onları kuşatamayacağı kadar yakınında kuracak olursak, düşmanı mevzimizde bizi aramaya mecbur ederiz. Bu nedenle önemli bir kalenin hemen gerisinde seçilecek iyi bir mevzi, bize, tehlikeli durumlarda alınacak bütün savunma önlemlerinden daha basit ve daha etkin görülüyor.

Eğer kale çok geride bulunuyorsa elbette durum değişir; çünkü bu takdirde savaş alanının önemli bir bölümü boşaltılır; bildiğimiz gibi böyle bir fedakârlık ancak durum gerektirirse yapılır. Bu durumda da bu önlem** daha ziyade ülke derinliklerine çekilmeye yaklaşır.

---

* "Bu taraf" deyimi kalelerin gerisi, "öbür taraf" deyimi ilerisi anlamına geliyor. (ç.n.)

** Yani kalenin gerisinde savunma. (ç.n.)

Diğer bir koşul da savunulan yerin mukavemet gücüdür. Bilindiği gibi büyük kuvvetlerin güçlü taarruzlarıyla başa çıkamayacaklarından, düşmanla temas ettirilmemesi gereken büyük tahkimli yerler vardır. Bu durumda mevzimiz, hiç değilse mürettebatı destekleyebilecek kadar bunların gerisinde olmalıdır.

6. Nihayet ülke derinliklerine çekilmek ancak aşağıdaki durumlarda uygun bir önlemdir:

a. Fiziki ve moral durumumuzun düşmanla karşılaştırılması, sınırda ya da sınır yakınında başarılı bir mukavemeti düşünmemize olanak vermiyorsa;

b. Zaman kazanmak esas sorun ise,

c. Ülkenin durum ve koşulları, yirmibeşinci bölümde sözünü ettiğimiz gibi, buna olanak veriyorsa.

Bir savaş alanının savunulması bölümünü, taraflardan biri kesin sonuç arayınca bunun kaçınılmaz olduğunu ifade ederek kapatıyoruz. Ama savaşta durumların bu kadar açık olmayacağını ve dolayısıyla sözlerimizi gerçek savaştaki düşüncelere aktarırken otuzuncu bölümün de göz önünde tutulmasını ve birçok durumda komutanların durum ve koşullara göre iki yönden birine yaklaşacaklarını düşünmek gerektiğini tabii hatırlamak zorundayız.

Yirmidokuzuncu Bölüm
ÖNCEKİ BÖLÜMÜN DEVAMI
GİTTİKÇE ARTAN MUKAVEMET

Üçüncü kitabın onikinci ve onüçüncü bölümlerinde stratejide yavaş yavaş artan bir mukavemetin çatışmanın doğasına uygun olmadığını ve mevcut bütün kuvvetlerin aynı zamanda kullanılması gerektiğini gösterdik.

Hareket halinde olan bütün silahlı kuvvetler için bunun daha fazla açıklanmasına gerek yoktur; ama biz, savaş bölgesindeki kaleleri, arazi kesimlerini ve bizzat arazinin genişliğini de bir kuvvet olarak kabul edince, bunlar hareketsizdirler; dolayısıyla bunları ancak yavaş yavaş faaliyete geçirebiliriz; ya da o kadar geri gitmeliyiz ki, etki yapması gereken bütün kısımlar önümüzde bulunsun. Böylece bir ordu bölgesinde bulunan düşmanı zayıflatacak bütün unsurlar etkili olurlar. Düşman kalelerimizi kuşatmak zorundadır; araziyi işgal ederek veya postalarla güvenlik altına alması gerekir; uzun yolları aşmak ve bütün her şeyi bu uzun yollardan getirmek zorundadır vb. Taarruz eden, ister kesin sonuçtan önce, ister sonra ilerlesin bütün bu etkiler onunla ilgilidir; ancak birinci durumda taarruz eden ikincisinden biraz daha kuvvetli olur. Bundan, kesin sonuç almayı ertelemek istese de, savunanın hareketsiz kuvvetlerin hepsini aynı anda devreye sokması gerektiği sonucu çıkar.

Diğer taraftan kesin sonucu ertelemenin taarruz edenin zaferi kazanacağı alanına etki etmeyeceği açıktır. Bu etki alanını taarruz konusunda yakından inceleyeceğiz; ama burada şimdiden şunu söyleyelim ki, bu alan, saldıranın üstünlüğünün (fiziki ve moral)

tükendiği noktaya kadar uzanır. Ama bu üstünlük, ancak savaş alanının istediği silahlı kuvvetlerin kullanılmasıyla ve muharebelerde verilen zayiatla tükenir. Muharebelerin başta ya da sonda, önde veya geride olmasıyla her iki nokta da esaslı şekilde değiştirilemez. Örneğin biz, Napoleon'un 1812'de Wilna'da Ruslar üzerinde kazandığı zaferden sonra onun, Borodino Zaferi'nde olduğu gibi, uzağa gidebilecek kuvvete sahip olduğuna, ama Moskova'da kazanılan zaferin onu artık ileriye götürmediğine inanıyoruz; Moskova herhalde bu zafer alanının sınırıydı. Hiç kuşkusuz bu sınırda verilecek kesin sonuçlu bir muharebe (diğer nedenlerden) daha büyük bir zafer kazandırabilir ve belki de başka zafer alanları açabilirdi. O halde savunanın kesin sonucu geri bırakması da bu bakımdan şart değildir.

Kesin sonucun geri bırakılmasını, mukavemet tarzları bölümünde ülke içlerine çekilme ismi altında ve kendine özgü bir mukavemet tarzı olarak gördük; bu tür mukavemette düşmanın muharebede kılıçla yok edilmesinden ziyade onun kendi kendini eritmesi hedef alınır. Ancak böyle bir niyet varsa, kesin sonucun geri bırakılması kendine özgü bir mukavemet türü olarak kabul edilebilir; çünkü aksi takdirde bu tür harekette birçok aşama düşünülebileceği ve bunun, savunmanın bütün araçlarını bağlayacağı açıktır. O halde biz, savaş alanının az ya da çok kuvvetli etkisini mukavemetin özel bir şekli olarak değil, hareketsiz mukavemet araçlarının durum ve şartlara göre istendiği kadar işe karıştırılması olarak kabul ediyoruz.

Fakat savunan, bu hareketsiz kuvvetlerden hiçbirinin kesin sonuç için gerekli olmadığına ya da bunlara bağlı diğer fedakârlıkların çok büyük olacağına inanırsa, sonucu beklemeden yeni gelen birliklere destek oluşturmaktan başka yapacak bir şeyi kalmaz. Böylece bu hareketli birlikler birinci, ikinci ve belki de üçüncü aşamada kesin sonucu alacak hale gelirler; yani bu surette tedrici olarak artan kuvvet kullanmak mümkün olur.

Eğer savunan sınır yakınında bir muharebeyi kaybeder, ama bu muharebe tam bir imha olmaz ise, ilk kalesinin gerisinde ikinci muharebeyi kabul edecek durumda olduğu pekâlâ düşünülebilir. Eğer düşman çok kararlı değilse, belki büyük bir arazi de onu durdurmaya yeter.

O halde, diğerlerinde olduğu gibi savaş alanının kullanılmasında da kuvvet tasarrufu bir stratejidir; ne kadar azı yeterse o kadar iyidir; fakat ticarette olduğu gibi burada da azı yettirmek cimrilikten tamamen başka bir şeydir.

Bir yanlış anlayışı önlemek için kaybedilen bir muharebeden sonra mukavemet yapılmasının burada bizim inceleme konumuz olmadığına dikkati çekmek zorundayız; bizim konumuz bu ikinci mukavemetin bize ne kadar başarı vaat ettiği, onu ne dereceye kadar planımıza alabileceğimizdir. Burada savunanın göz önünde tutması gereken bir nokta vardır ki, o da düşmanı, düşmanın karakteri ve içinde bulunduğu koşullardır. Zayıf karakterli, emniyette olmayan, büyük bir hırsı bulunmayan ya da çok sıkı koşullarla bağlı bir düşman, az bir avantajla yetinmekten mutluluk duyar ve savunanın ona sunmaya cesaret ettiği her yeni kesin sonuç olanağında çekingen davranır. Bu durumda savunan, kendi savaş alanının mukavemet araçlarını, zayıf kesin sonuç hareketleriyle de olsa, yavaş yavaş devreye sokmayı ve böylece kesin sonucu kendinden yana döndürmeyi hesaba katabilir.

Fakat burada kesin sonuçsuz seferlerin yolunda olduğumuzu ve bu seferlerin daha ziyade yavaş yavaş kuvvet kullanma alanına girdiğini hissetmeyenlerden gelecek bölümde daha fazla söz etmek istiyoruz.

Otuzuncu Bölüm
KESİN SONUÇ ARANMAYAN HALLERDE SAVAŞ ALANININ SAVUNULMASI

İki tarafın da taarruz etmediği, yani olumlu bir eylemde bulunmak istemediği bir savaşın olup olmayacağını, olursa bunun ne tür bir savaş olacağını son kitapta daha yakından inceleyeceğiz. Bir harekât alanında böyle iki taraflı savunmayı –haklı olarak– genel hal ve şartlardan doğan nedenlere bağlayabileceğimizden, burada bu çelişkiyle meşgul olmayı gereksiz görüyoruz.

Fakat odak noktasını zorunlu kesin bir sonucun oluşturmadığı sefer olamaz; tarihe başvurduğumuzda, taraflardan birinin saldırmadığı yani olumlu harekette bulunmak istemediği birkaç sefer bulunduğunu görüyoruz; ama burada saldırmayan tarafta da saldırı arzusu vardır; fakat o kadar zayıftır ki, hedefini takip edemez ve zorunlu kesin sonuca ulaşamaz; durum ve koşulların kendisine sunacağı başka yararlar arar. Belirlemiş olduğu bir hedefi izlemez, yalnız zaman kazanmaya çalışır; yahut da bir hedefi vardır ama bu hedefe ulaşması uygun şartlara bağlıdır.

Böyle bir taarruzun savunmadan çok az farklı olmasına rağmen bu savaş tarzının felsefi incelenmesini Taarruz Kitabı'na bırakıyor ve burada böyle bir seferin hem taarruz edeni, hem de savunanı ilgilendiren sonuçları üzerinde duruyoruz.

Bütün çağların ve ülkelerin savaş tarihi göz önünde tutulunca, bu gibi seferler mutlak çoğunluk oluşturmazlar; ancak kuraldışı hareketler içinde çoğunlukta görünürler. Sonuçta bu oran değişebilirse de daima bu tür birçok seferin bulunacağı kesindir; o da bir

savaş alanının savunulması doktrininde konunun bu yanını dikkate almak zorundayız. Bunun olağanüstü sınırlarını gösteren nitelikleri bildirmeye çalışacağız. Savaş, gerçekte çoğu kez bu farklı iki yön arasında gerçekleşir; bazen birine, bazen diğerine daha fazla yaklaşır; bu nedenle biz bu niteliklerin pratik etkinliğini, sadece savaşın mutlak şeklinde meydana getirdikleri karşıt etkilerle inceleyeceğiz. Beklemenin savunmaya en büyük yararı sağladığını bu kitabın üçüncü bölümünde söylemiştik. Bu hayatta nadiren olur; ama savaşta çok görülür. İnsanın anlayışının mükemmel olmayışı, kötü bir sonuçtan korku, harekâtın gelişimini etkileyen rastlantılar durumun izin verdiği hareketlerin bir bölümünü yapılamaz hale getirirler. Her şeyin tam bilinmediği, felaket tehlikesinin bulunduğu, tesadüflerin diğer insan etkinliklerine nazaran çok daha fazla işe karıştığı savaşta, hataların sayısı da çok daha büyük olacaktır. İşte bu, savunmanın, kendiliğinden yetişen meyveleri topladığı zengin alandır. Bu bilgiyi savaşta sahanın taşıdığı önemle birleştirecek olursak, sahanın, düşmanın muharebesindeki önemi de ortaya çıkar; yani davadaki kutsal amaç ortaya çıkar. Burada kesin sonucun yerini alan bu amaç, her şeyin birbirini mağlup etmeye yönelik olduğu savaşlarda bütün yolların odak noktasını oluşturur. Bu amaç, olağanüstü verimlidir; tabii amacın gerektirdiği hareketlerden değil, hareketsizliğin anlam ve nedenlerinden ve hareketsizliğin yararına olan bütün işlerden, kesin sonucun aranmadığı ve beklenilemediği yerlerde bazı şeylerden vazgeçmek için bir neden yoktur; çünkü bu ancak kesin sonuçta yarar sağlamak için yapılabilir. Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Savunan her şeyi, yahut mümkün olanın çoğunu muhafaza eder; yani örter; taarruz eden ise kesin sonuçsuz elde edilebilenin çoğunu alır; yani mümkün olduğu kadar yayılmak ister. Burada biz yalnız ilkiyle ilgileneceğiz.

Taarruz eden, savunanın bulunmadığı her yeri işgal edebilir; dolayısıyla savunanın beklemesi, taarruz eden için yararlıdır; o halde ülkenin her yerini örtmeye çalışmak ve düşmanın örtme birliklerine taarruz etmesini sağlamak gerekir.

Şimdi savunmanın özel niteliklerini daha fazla açıklamadan önce Taarruz Kitabı'nın kesin sonuç aranmayan hallerden söz eden bölümünden alıntılar yapmak zorundayız. Bunlar aşağı çıkarılmıştır:

1. Kesin sonuçlu bir muharebe vermeden, alınabilecek kadar büyük bir arazi kesiminin alınması;

2. Uygun koşullarda önemli bir deponun zaptı;

3. Örtülmemiş bir kalenin zaptı. Gerçi az çok büyük bir tahkimatın kuşatılması çoğu kez büyük çabalar gerektirir ise de, bu girişim hiçbir zaman bir felakete sebep olmaz. En kötü durumda, önemli bir kayıp vermeden bundan vazgeçilebilir.

4. Mutlu bir muharebede birkaç başarı elde edilebilir; ama fazla cesaret gösterilmez ve dolayısıyla büyük kazanç sağlanamaz; burada stratejik bir birliğin başarılı aşamaları olmayan, zafer belirtileri birlik şerefi nedeniyle keyfi verilen bir muharebe söz konusudur. Tabii böyle bir amaçla her ne pahasına olursa olsun diye muharebe verilmez, ya fırsat beklenir ya da beceriyle fırsat yaratılmaya çalışılır.

Taarruzun bu dört maddesi savunanı aşağıdaki işleri yapmaya zorlar:

1. Kaleleri arkasına alarak örtmek;

2. Yayılarak ülkeyi örtmek;

3. Yayılmanın yeterli olmadığı yerlerde yan yürüyüşlerle çabuk ilerlemek;

4. Bu sırada zararlı bir muharebeden kaçınmak.

Bu işlerden ilk üçünün amacının inisiyatifi düşmana bırakmak ve beklemekten azami fayda sağlamak olduğu gayet açıktır ve bu amaç, konunun doğasına o kadar uygundur ki, bunları baştan reddetmek delilik olur. Kesin sonuç pek beklenmiyorsa, bu amaca bir ölçüde yer verilmesi zorunlu olur ve bu tür seferlerde etkinliğin esasını daima küçük, kesin sonuçlu olmayan hareketler oluşturur. Anibal, Fabius, Büyük Friedrich ve Daun bu ilkeye uymuşlar, çoğu kez ya kesin sonucu aramışlar ya da beklemişlerdir. Dördüncü iş, diğer üçünü daha iyi bir hale getirir; bu, üç hareketin zorunlu koşuludur.

Şimdi bu maddeleri daha yakından incelemek istiyoruz.

Bir kaleyi korumak için ordunun kalenin önünde tertiplenmesi ilk bakışta biraz saçma, bir tür aşırılık gibi görünür; çünkü kale, düşman taarruzuna bizzat karşı koysun diye yapılmıştır. Bununla beraber bu kuralın binlerce kez uygulandığını görüyoruz. Bu, savaşın sevk ve idaresinde bir türlü anlaşılmayan bir şeydir. Fakat, çelişki gibi görünen bu noktanın binlerce durumda hata olduğunu

söylemeye kim cesaret edebilirdi? Sürekli tekrar edilip duran bu şeklin köklerinin, derinde bir nedeni olması gerekir. Bu neden, yukarıda açıklanan moral katkıdan başka bir şey değildir.

Kalemizin önünde mevzilenirsek düşman ordumuza taarruz etmeden kaleye taarruz edemez; fakat her muharebe bir kesin sonuçtur; eğer düşman kesin sonuç aramıyorsa muharebeye girişmeyecek ve biz güçlükle karşılaşmadan kalemizi elde tutacağız demektir. O halde düşmanın kesin sonuç niyetinde olmadığına güvendiğimiz bütün durumlarda onun, buna karar vermesine meydan bırakmamak zorundayız; çünkü onun, bunu yapmaması büyük bir olasılıktır. Düşmanın tahminimizin aksine, taarruza kalkması halinde çoğu kez kalenin arkasına çekilme olanağına sahip oluruz; bu nedenle kalenin önündeki mevzi az tehlikelidir ve fazla fedakârlıkta bulunmadan statükonun korunması yakın bir olasılık olduğundan, hiçbir zaman yakın tehlike oluşturmaz.

Kalenin arkasında mevzilenirsek taarruz edene daha elverişli bir durum hazırlamış oluruz. Kale çok önemli olmasa ve iyi hazırlanmış bulunmasa bile, taarruz eden ister istemez kaleyi muhasara eder; kuşatma kalenin teslimiyle son bulmasın diye onu kurtarmaya gitmek zorundayız. O halde olumlu hareket, yani inisiyatif şimdi bize geçmiştir ve düşman muhasarada da hedefine ilerlemektedir; hedefi artık kaleye sahip olmaktır. Deneyim, daima işin bu yöne döndüğünü öğretiyor ve konunun tabiatı da böyledir. Kuşatma, evvelce de söylediğimiz gibi, ille bir felakete dönüşmez. Hiçbir zaman bir muharebeye karar veremeyen, zayıf, girişim gücünden yoksun, tembel bir başkomutan, kaleye gelir gelmez hiç düşünmeden hemen muhasaraya girişir ve bunu yalnız sahra topuyla yapar. En kötü durumda, fazla bir zayiat vermeden bundan vazgeçer. Birçok kalenin maruz kaldığı fırtına ve diğer olağanüstü durumlar da buna eklenir; savunan bütün bu olasılıkları hesaba katmak zorundadır.

O halde birbirini dengeleyen bu iki şekilden tabii biri savunana daha iyi koşullarda dövüşme olanağı sağlar ve büyük bir olasılıkla dövüşmeye bile gerek kalmaz. Böyle düşününce sahradaki birliklerle kalenin önünde bulunma adeti bize çok doğal ve basit görünüyor. Büyük Friedrich Glogau'da Ruslara, Sweidnitz, Neisse ve Dresden'de Avusturyalılara karşı hep bu adeti gözetti. Bavern Dükü

bu kuralı Breslau'da kötü uyguladı; fakat Kral'ın bulunmadığı sırada Avusturya ordusunun üstünlüğü ve takviyelerin yaklaşmasıyla Prusyalıların bu üstünlüğü Avusturyalılardan alma tehdidi, Breslau Muharebesi'ni hiçbir zaman kesin sonuç beklenmeyen bir muharebeye çevirmedi; bu nedenle de Breslau mevzi pek de uygun olmayan bir mevzi olarak görünür.[54] Dük von Bevern, Breslau gerisinde mevzilenmeyi tercih etseydi ve Breslau'ı hiç bombalanmadan stoklarıyla birlikte teslim etseydi makul düşünen Kral, Dük'e çok gücenirdi. Dük, önünde alacağı tahkimli bir mevziyle Breslau'ı korumayı deneseydi kınamazdı; çünkü Kral von Lothringen'in Schweidnitz'i almakla memnun olması ve Kral'ın ileri hareketinin yarattığı tehditten ötürü, daha fazla ilerlemekten vazgeçmesi olasıydı. Muharebeyi ciddi olarak düşünmemek, aksine Avusturyalılar taarruza kalkınca Breslau'dan çekilmek en iyisiydi; bu takdirde Dük von Bevern hiçbir tehlikeyle karşılaşmadan beklemenin bütün avantajlarından yararlanırdı.

Her ne kadar biz burada savunanın kale önünde mevzilenmesine büyük ve kesin bir değer veriyor, bu yöntemi haklı görüyorsak da, kesin olmadığı için tek başına geçerli olmayan tali bir nedenin de bulunduğuna işaret etmek zorundayız. Bu, ordunun en yakın kaleden iaşe deposu olarak yararlanmasıdır; bu o kadar rahat ve avantajlıdır ki, bir general ihtiyaçlarını uzak kalelerden çekmeye ya da açıkta depolamaya kolay kolay karar veremez. Eğer kale ordunun deposu olarak da kullanılıyorsa birçok durumda mevziin kalenin önünde bulunması zorunlu, hatta çoğu durumda çok doğaldır. Fakat bu nedenin, ya bütün olayları açıklamaya yeterli olmasından ya da ona yüksek değer vermek için görevinin yeterince önemli olmasından kolayca abartılabileceği görülüyor.

Bir meydan muharebesi vermeye cesaret etmeden, bir veya birkaç kalenin zaptı, kesin sonuca gitmeyen bütün taarruz edenlerin doğal hedefidir; savunan, bu niyete engel olmayı tüm etkinliğinin ana görevi sayar. Bu nedenle biz birçok kalenin bulunduğu savaş alanlarında hemen bütün hareketlerin bu birbirine karşıt iki hedefe yönelik olduğunu görüyoruz; taarruz eden kalelerden birini umul-

(54) Breslau Muharebesi, 22.11.1757; Prens Kral von Lothringen komutasındaki Avusturyalılar, Dok von Braunschweig-Bevern komutasındaki Prusyalıları yendiler.

madık şekilde düşürmeye çalışır ve bu nedenle çeşitli hilelere başvurur; savunan ise iyi hazırlanmış hareketlerle çabucak karşı koymaya yönelir. XIV. Louis'nin Mareşal ve Sachsen'a[55] kadar yaptığı bütün Hollanda seferlerinin karakteri genellikle budur: Daha çok kalelerin örtüleri üzerine gitmek.

Ülkenin, silahlı kuvvetlerin çok geniş cephede mevzilenmesiyle örtülmesi ancak arazinin çok engebeli olması halinde düşünülebilir. Bu sırada oluşturulması zorunlu olan büyük ve küçük karakollar ancak kuvvetli mevzilerle mukavemet yeteneği kazanırlar ve yeterince doğal engel nadiren bulunduğundan tahkimat sanatı işe karışır. Fakat bu suretle bir noktada sağlanacak mukavemetin daima nispi olduğu (bkz. "Muharebenin Önemi" Bölümü), mutlak olamayacağı bilinmelidir. Gerçi böyle bir karakol yenilmeden görevine devam edebilir ve dolayısıyla tekil durumlarda mutlak bir sonuç elde edilebilir; ama, karakolların çoğu zayıf olduğundan ve büyük kuvvetlerin olası hücumunda teslim olacak gibi göründüklerinden, bütün savunmayı münferit karakolların mukavemeti üzerine kurmak akılsızlık olur. O halde çok geniş cepheyle mevzilenmekte nispeten uzun süre mukavemet hesap edilebilir; ama zafer hesap edilemez. Fakat münferit karakolların bu değeri, amaç ve asıl kuvvetin çıkarı için yeterlidir. Kesin sonuçtan korkulmayan, asıl kuvvetleri yenmek için cebri yürüyüşler yapılmayan seferlerde karakol muharebeleri, karakolların kaybedilmesiyle sonuçlansa bile çok az tehlikelidir. Bu muharebeler nadiren karakolların kaybından başka şeylerle ve bazı zafer alametleriyle sonuçlanır; zafer, hal ve koşullara fazla karışmaz; esası bozmaz; geride birkaç harabe bırakır. En kötü durumda, yani münferit postaların kaybedilmesiyle bütün savunma sistemi bozulmuş olsa bile savunan, birliklerini bir araya toplamak ve tahminlerimize göre düşmanın aramayacağı kesin sonuca topluca hazır olmak için daima zamana sahip olacaktır. Normal olarak bu, taarruz edenin ileri harekâtına sessiz sedasız karşı koymak için de yapılır. Savunan biraz toprak, insan ve top kaybeder; saldıran yeterince başarı kazanır.

Biz, savunan kendisini böyle bir tehlikeye, ancak kötü bir durumda başka imkanlar kazanacaksa ya da başka ihtimaller varsa ve

(55) Moritz, Sachsen Kontu (1696-1750), Kuvvetli August'un meşrulaştırılmış oğlu, 1744'ten itibaren Fransız Mareşali.

taarruz eden çekingen veya çok dikkatli ise, karakolların önünde kan dökmeden kazanmak için duruyorsa, sokar diyoruz. Bu düşüncede yalnız saldıranın büyük hareketlere girişmeye cesaret edemeyeceği olasılığını değil, az fakat kuvvetli karakolların böyle bir düşmanı durdurabileceğini gözden kaçırmamak zorundayız. Çünkü taarruz eden, kuvvetli karakolu yenebilse bile, bunun neye mal olacağı bilinemez ve bu maliyet kendisi için çok yüksek olabilir.

Yan yana yerleşebilen birçok karakoldan oluşan geniş bir cephenin savunana sağlayacağı kuvvetli göreli direnişin, seferin tümünde yeterli bir sonuç olabileceği bundan anlaşılıyor. Burada savaş tarihine bir göz atmak, doğru yöne yöneltebilmek için geniş cepheli mevzilerin daha çok seferlerin son yarılarında meydana geldiğine işaret etmek istiyoruz; çünkü savunan taarruz edeni ve onun amacını ancak öğrenir ve taarruz edende savaş ruhu azalır.

Ülkeyi, stokları, kaleleri örten bu geniş cepheli savunmada nehirler, ırmaklar, dağlar, ormanlar, bataklıklar gibi arazinin bütün büyük engellerinin büyük rol oynaması elbette çok önem kazanır. Bunların kullanılmasından daha önce söz ettik. Topografik unsurların bu büyük önemi nedeniyle genelkurmayın bu konuda bilgili olması ve bu konu üzerinde çalışması, bunların niteliklerini incelemesi özellikle istenir. Seferlerin bu bölümü genelkurmayın ilgili dairesi tarafından çoğu kez yazdırılıp, bastırılmış olduğundan daha kesindir; aynı zamanda bunları sistemleştirme ve birbiri arkasından gelen durumlarda tarihi çözümleri genel çözümler haline getirme eğilimi ortaya çıkmaktadır; fakat bu boşuna ve yanlış bir çabadır. Bu çok pasif, çok yerel olan savaş türünde de her durumda başka türlü hareket edilmesi gerekir. Bu nedenle bu konudaki en mükemmel, akla yakın anılar sadece bunları öğrenmeye yarar; bir talimat olarak kullanılamazlar; savaşın özel bir yanını kapsayan savaş tarihleridir.

Genelkurmayın, burada en önemli işi olarak gösterdiğimiz bu etkinliği o kadar zorunlu ve değerlidir ki, çoğu kez tüm ordunun zararına olan yanlış bilgi edinmelere karşı uyarmak zorundayız. Savaş hizmetinin bu dalında güçlü olanların kazandığı önem, çoğu kez onların zihinler ve ilk olarak da başkomutanlar üzerinde egemenlik kurmalarını sağlar ve bundan tek taraflılığa götüren bir fikir

alışkanlığı doğar; artık başkomutan dağlardan ve geçitlerden başka bir şey görmez olur ve duruma göre serbestçe seçilmesi gereken önlemler bir tarz, bir ikinci doğa haline gelir.

Zamanında Prusya Genelkurmayının beyni olan ve dağlar, geçitler konusunda haklı bir şöhreti bulunan Albay Grawert[56] 1793 ve 1794 yıllarında nitelikleri çok farklı iki başkomutanı, dük Braunschweig[57] ile General Möllendorf'u[58] savaşın sevk ve idaresinde tamamen aynı yola yöneltti.

Kuvvetli arazi kesimleri boyunca oluşturulacak bir savunma hattının kordon harbine götüren bir yol olması akla yakındır. Savaş alanarının çoğu, savunulmalarına ayrılan kuvvetlerin normal taktik genişliklerinden daha dar olduklarından, savaş alanının tüm genişliği doğrudan örtülebiliyorsa bu şekilde hareket çoğu kez zorunlu olur. Yalnız, taarruz eden durum ve kendi tesisleri nedeniyle belli yönlere ve yollara bağlı olduğundan ve pasif bir savunmaya karşı bile bu yollardan fazla ayrılması kendisine çok rahatsızlık ve zarar verebileceğinden, savunanın çoğu kez bu ana istikametlerin sağında ve solunda birkaç millik ya da yürüyüşlük bölgeyi örtmesi söz konusudur, bu örtme, anayolları ve geçitleri savunma karakollarıyla tutmak, arada kalan araziye sadece gözetleme postaları yerleştirmekle ye-tinmek şeklinde olur. Tabii bunun sonucu olarak da taarruz eden iki karakol arasından kol düzeniyle geçebilir ve bu karakollardan birine birkaç yönden taarruz edebilir. Bu karakollar bir dereceye kadar kanatlara dayanacak şekilde yerleştirilmişlerdir; kısmen kanatlara dayanırlar, kısmen (kopça denilen) kanat savunmasını teşvik ederler, kısmen de gerideki ihtiyatlardan ya da komşu karakolların bazı birliklerinden yardım alırlar. Böylece karakolların sayısı daha da azaltılır ve böyle bir savunma yapan ordu normal olarak 4-5 esas karakola ayrılır.

---

(56) Julius Aufust Reinhold von Grawert (1746-1821), 1778/79 Bavyera Veraset Savaşı'nda Veliaht Prens Karl Wilhelm von Braunschweig'in emir subayı; Fransız Cumhuriyeti'ne karşı 1792-1795 Seferi'nde Genelkurmay II. Başkanı; 1806'da korgeneral oldu.

(57) Karl II. Wilhelm Ferdinand Dük von Braunschweig, Prusya Mareşali (1735-1806), 1795'te Pirmasens'te Moreau'yi yendi; 1792'de Müttefiklerin Fransızlara karşı Champagne'ye gönderdikleri birlikleri başkomutanıydı.

(58) Wichard Joachim Heinrich von Möllendorf (1724-1816), Rossbach ve Leuthen'de kendini gösterdi; 1794'te Pfalz'da Dük von Braunschweig yerine Prusya birliklerinin başkomutanlığını üstlendi.

Çok uzakta bulunan ama oldukça tehlike oluşturan ana geçitler için özel merkezler oluşturulur ki, bu adeta büyük savaş alanı içinde küçük savaş alanı demektir. Yedi Yıl Savaşları'nda Avusturyalılar, esas ordularıyla Aşağı Silezya Dağlarında çoğu kez 4-5 karakol oluşturulmuşken, Yukarı Silezya'da savunmaya benzer bir sistemi uygulayan küçük, bir dereceye kadar bağımsız bir birlikleri vardı.

Böyle bir savunma sistemi, doğrudan örtmeden ne kadar uzaklaşırsa, o kadar hareketli olmak, aktif savunma yapmak ve taarruzi önlemlere başvurmak zorundadır. Bazı birlikler ihtiyata ayrılır; ayrıca her karakol, gerekli olmayan birlikleriyle diğerinin yardımına koşar. Bu destek, ya pasif savunmayı geriden desteklemek için, ya da düşman geri çekilirken onu tehdit etmez de bu postanın irtibatını etkileyecek bir mevzi tutarsa, ya bu amaçla ileri sürülen birliğe gerçekten saldırılır, yahut da düşmanın irtibatlarını etkilemek için karşı önlemlere başvurulur.

O halde, bir miktar aktif önleme yer vermek zorunda olmasını ve karmaşık durumlarda çeşitli tarzlarda donatılabilmesine rağmen bu savunmanın esasta da pasif yapıda olduğu görülür. En iyisi, çoğu kez aktif, hatta taarruzi önlemlerin kullanılmasıdır; yalnız bu, kısmen bölgenin tabiatına, silahlı kuvvetlerin niteliğine ve bizzat başkomutanın kabiliyetine bağlıdır; ama kısmen de hareketten ve diğer aktif önlemlerden çok şey beklenir ve kuvvetli bir arazi engelinin savunulmasından kolayca vazgeçilir. Geniş cepheyle savunmadan ne anladığımızı, bununla yeterince açıkladığımıza inanıyor ve şimdi üçüncü hareket tarzına, yani hızlı yan yürüyüşüyle ilerleme şekline geçiyoruz.

Bu şekil, burada söz konusu olan ülke savunması için gerekli bir harekettir. Çünkü savunan, geniş cepheyle savunmasına rağmen ülkesinin tehdit altındaki bütün geçitlerini işgal edemez; ayrıca savunan, aksi takdirde kolayca mağlup edilebileceklerinden, düşmanın asıl kuvvetlerinin karşısına koyduğu karakolları çoğu kez asıl kuvvetleriyle desteklemeye hazır olmak zorundadır. Nihayet, kuvvetini pasif bir mukavemet için geniş cepheli bir mevziiye bağlamak istemeyen bir başkomutan, ülkeyi örtme olan amacına iyi düşünülmüş, iyi yönetilen hızlı hareketlerle ulaşmak zorundadır; açık bıraktığı yerler ne kadar büyükse, her yere tam zamanında yetişebilmek için harekette usta olmak da o kadar zorunludur.

Bu çabanın doğal sonucu, bu durumda işgal edilecek ve ordumuz ya da ordumuzun bir kısmı tarafından işgal edilir edilmez düşmanı, taarruz fikrinden uzaklaştıracak mevzileri her yerde aramaktır. Bu mevziler daima tekrarlandığından ve burada her şey böyle bir mevziye ulaşma etrafında dönüp dolaştığından, bu mevzileri, bu savaşın sevk ve idaresinin bir dereceye kadar esasını oluştururlar ve bu nedenle de böyle bir savaşa karakol savaşı denir.

Böylece, büyük ölçüde kesin sonuç beklenmeyen bir savaşta geniş cepheyle mevzilenme ve nispi mukavemet, savaş sırasında var olan tehlikeyi atlatmış olur; yan yürüyüşlerle ilerlemenin birdenbire büyük bir kesin sonuçla birleşebileceği de düşünülemez. Büyük işler yapabilecek ve yapmak isteyen, dolayısıyla büyük kuvvetler kullanmaktan çekinmeyen kararlı bir düşmana karşı son anda alelacele bir mevziye girmeye kalkışmak, kesin yenilgiye giden yolun yarısı olabilir; çünkü düşmanın bütün kuvvetiyle indirdiği acımasız darbeye alelacele işgal edilen bir mevzide karşı konulamaz. Fakat, bütün yumruğuyla değil parmağının ucuyla saldıran, büyük bir sonuç beklemeyen ya da sonuca yönelmeyen, az zayiata karşılık az yarar sağlamakla yetinecek bir düşmana karşı, bu tür direnişle başarılı bir karşı koyma yapılabilir.

Bu tür hareketin seferin başlangıcından çok, ikinci yarısında meydana gelmesi de doğal bir sonuçtur.

Burada da genelkurmay, topografik bilgisini mevzilerin seçimi ve hazırlanmasıyla ilgili bir tutarlı kurallar sisteminde toplama fırsatına sahiptir.

Nihayet, taraflardan birinin belli bir noktaya ulaşmaya, diğerinin bunu engellemeye çalıştığı her durumda her iki taraf da bu hareketleri çoğu kez düşmanının gözü önünde yapmak zorunda kalacağından, hareketlerin dikkatli ve doğru düzenlenmesi gerekir.

Asıl kuvvetlerin bağımsız tümenlere bölünmediği ve yürüyüşte daima parçalanmamış bütünün düşünüldüğü eski zamanlarda, bu dikkat ve doğruluğun sağlanması çok daha güçtü ve bu nedenle de taktik sanatın ihtişamıyla bağlantılıydı. Elbette bu gibi fırsatlarda tekil tugaylar belli bir noktayı güvenlik altına almak için alelacele bir çatışmaya girmeye, yani diğer kuvvetler yakında değilse düşmanla bağlantı kurmakta bağımsız rol oynamaya hazır olmak zorunday-

dılar; fakat bu normal değildi; yine de değildir ve yürüyüş düzeni daima esas kuvvetler rahatsız edilmeden yürünecek ve olanak oldukça bu tür geçici önlemlere meydan verilmeyecek şekilde yapılır. Şimdi, asıl kuvvet bağımsız bölümlere ayrıldığında ve bu bölümler düşmanın büyük kısmıyla muharebeye tutuştuğunda, diğer kuvvetler bu muharebeyi sürdürecek ve bitirecek kadar yakınsa, bu takdirde düşmanın gözü önünde yapılacak yan yürüyüşü çok güç olmaz. Yürüyüş düzeniyle ulaşılması gereken yere şimdi daha erken gönderilen tümenlerle, diğer birliklerin çabuklaştırılan yürüyüşleriyle ulaşılır ve büyük kısmın kullanılmasında daha büyük bir hareket serbestliği kazanılır.

Savunanın burada incelenen önlemleriyle taarruz edenin bir kaleyi zapt etmesine, büyük bir arazi kesimini ya da bir depoyu ele geçirmesine engel olunur. Düşmanla her yerde onun başarı ihtimali çok az olan, başarısızlık nedeniyle geri çekilmesi halinde büyük tehlikeyle karşılaşacağı ya da amacına ve durumuna göre büyük kuvvetler kullanması gereken muharebeler yapılırsa düşmana engel olunur.

Savunan, sanatının ve tertibatının zaferini kazanınca saldıran görebildiği her yerde artık akla yakın önlemlerle arzusuna ulaşma imkanı kalmadığını görür ve çoğu kez saldırı prensibiyle askeri şerefini kurtaracak bir çıkış yolu arar. Önemli bir muharebenin kazanılması, sınıf ve silahlara üstünlüğün itibarını kazandırır; başkomutanın, sarayın, ordunun ve halkın gururunu okşar ve her saldırıdan doğal olarak bu beklenir. Zafer için, zafer alameti için avantajlı bir muharebe, saldıranın son umududur. Bir çelişkiye düştüğümüz sanılmamalıdır; çünkü burada kendi varsayımımıza dayanıyoruz. Bizim varsayımımız, savunanın alacağı iyi önlemlerle, saldıranın bütün umutlarını söndüreceği, mutlu bir muharebereyle tamamen başka bir duruma ulaşılacağıdır. Bu görüşün iki koşulu vardır: Birincisi, muharebede en yararlı durum ve şartlar, ikincisi, başarının gerçekten o duruma götürmesi.

Pekâlâ ikincisi olmadan birincisi olabilir; taarruz eden, daha avantajlı koşullardan yararlanmayı düşünmeden, sadece muharebe meydanında şeref kazanmayı amaçlarsa, savunanın tekil birlik ve karakolları avantajsız bir muharebeye girme tehlikesinde kalabilirler.

Kendimizi Daun'un durumunda kabul edecek ve onun gibi düşünecek olursak; onun, günlük zafer alametlerinden başka bir şey düşünmeden, Hochkirch'ten taarruza cesaret edişini, ama kazanılan bir zaferin Kral'ı, yanaşmak istemediği, tamamen başka bir görev olan Dresden ve Neisse'yi kendi haline bırakmaya zorlayışını anlayabiliriz.

Bu küçük, hatta yararsız belirtileri burada savaşın temel kuralları yapmaya çalıştığımız sanılmamalıdır. Strateji bakımından bir muharebenin önemi onun ruhudur ve daima iki tarafın son amacından, düşünce sisteminin sonucundan çıkan esas sorunları yeterince tekrarlayamayız. Bu nedenle iki meydan muharebesi arasında daima, ikisine de aynı gözle bakılamayacak kadar stratejik fark vardır.

Saldıranın kazanacağı böyle bir zafer, savunmanın hemen hemen pek az ihlali sayılabilirse de savunan bu avantajı bile düşmanına isteyerek vermeyeceğinden, özellikle bunun sonucunun ne olacağı hiç bilinmediğinden savunanın bütün önemli birlik ve karakollarının içinde bulunduğu durum ve koşullara devamlı surette dikkat etmesi onun etkinliklerinin önemli konularından biridir. Tabii bu, bu birliklerin komutanlarının akıllı adamlar olmasına bağlıdır; ama onlar, başkomutanın amaca uygun olmayan emirleriyle kaçınılamaz facialara da karışabilirler. Landeshut'taki Fouque Kolordusu'yla Mjayen'deki Finck Kolordusu'nu burada kim hatırlamaz?

Büyük Friedrich her iki durumda da ileri sürülen fikirlerin etkisine çok güvenmişti. Onun Landeshut mevziinde 10.000 kişiyle 30.000 kişiye karşı mutlu bir savaş verileceğine, ya da Finck'in her yanından hücum eden üstün kuvvetler karşısında dayanabileceğine inanabilmesi olanaksızdı; aksine o, Landeshut mevziinin kuvvetinin, şimdiye kadar olduğu gibi geçerli bir dönüm noktası olarak kabul edileceğine ve Daun'un, kanat gösterisiyle Sachsen'deki huzursuz mevzii Bohemya'da daha rahat bir mevziiyle değiştirme olanağı bulacağına inanıyordu. O, bu kez orada Laudon, burada Daun hakkında yanlış hüküm verdi; aldığı önlemlerin hatası buradan geliyordu.

Tekil önlemlerde Büyük Friedrich'in bile pekâlâ kınanabildiği gibi, mağrur, küstah ve inatçı olmayan başkomutanların da başına gelebilecek bu tür yanılgıları bir tarafa bırakacak olsak bile, konumuz daima büyük bir güçlük içindedir; bu güçlük, başkomutanın kolordu komutanlarından beklediği kavrayış, iyi niyet, cesaret ve

karakter kuvvetini her zaman bulamamasından kaynaklanıyor. O halde başkomutan, her şeyi onların düşüncesine bırakamaz; aksine, onların hareketlerine bağlı olan ve aksi takdirde ani değişen durumlarda, kolayca sorunlar yaratabilecek olan durumlarda onlara bazı şeyleri emretmek zorundadır; bu kaçınılmazdır. En küçük komutana kadar egemen bir irade olmadan iyi bir sevk ve idare imkansızdır ve kim, insanların daima en iyiyi yapacağına inanma ve bunu bekleme alışkanlığını sürdürürse, iyi bir sevk ve idareyi artık hiç beceremez.

Öyleyse, beklenmeyen bir faciayla karşılaşılmaması için, her kolordunun ve her karakolun durumu sıkıca gözaltında bulundurulmalıdır.

Bu dört işin hepsi statükonun korunmasına yöneliktir. Bunlar ne kadar şanslı ve başarılı olursa, orada yapılan savaş da o kadar uzun süreli olur. Fakat bir yerde yapılan savaş ne kadar uzarsa iaşenin temini de o kadar önem kazanır.

Beraber getirilen ya da geriden sevk edilen maddelerle iaşenin yerini, bölgeden tedarik ya da en azından çabucak depolardan iaşe alır; ulaşım araçlarının her zaman birlikte getirilmesi yerini, az çok devamlı bir ulaşım sisteminin kurulmasına ya da orduya ait araçlara bırakır; kısacası, bizim iaşe bölümünde sözünü ettiğimiz depolardan iaşeye yakın bir durum meydana gelir.

Konunun bu yanı, savaşın sevk ve idaresini büyük ölçüde etkilemez; çünkü bu, nitelik ve karakteri bakımından çok dar bir sahaya bağlı olduğundan iaşe, birliklerin hareketini, hatta büyük bölümünün hareketini belirlese de, bu ordunun tümünün sevk ve idaresinin karakterini değiştirmez. Buna karşın irtibat ve ulaşım hatları üzerindeki karşılıklı etki iki nedenle çok daha büyük bir önem kazanır. Birincisi, bu tür seferlerde daha büyük ve daha esaslı vasıtalar noksan olduğundan başkomutanın sanatını daha titizlikle uygulaması gerekir; ikincisi, burada önlemlerin etkisini beklemek için gerekli zaman vardır. O halde kendi irtibat ve ulaşım hatlarımızın emniyeti özel bir önem kazanır. Gerçi düşman taarruzunun amacı irtibat ve ulaşım hatlarımızın kesilmesi olmayabilir; ama bu, savunanı geri çekilmeye zorlamak için çok etkin bir yoldur ve dolayısıyla genellikle bu yol tercih edilir.

Savaş alanını korumak için alınan bütün önlemlerin doğal olarak irtibat ve ulaşım hatlarını da örtmesi gerekir; o halde irtibat ve ulaşım hatlarının güvenliği savaş alanının savunulmasının bir bölümünü oluşturur; biz burada sadece bunların güvenliğinin mevzilenmede ana konulardan biri olduğuna işaret ettik.

Güvenliğin önemli bir unsuru da münferit ulaşımlara eşlik eden küçük ya da oldukça büyük ordu birlikleridir. Kısmen geniş cepheli mevziler, her zaman irtibat ve ulaşım hatlarını güvenlik altına almaya yetmez. Kısmen de, başkomutanın geniş cepheli mevziden kaçınmak istediği yerde bu örtü özellikle zorunlu olur. Bu nedenle Yedi Yıl Savaşları'nın tarihinde Büyük Friedrich'in ekmek ve un arabalarına piyade veya süvari alaylarını, hatta ara sıra tugayları eşlik ettirdiğine dair pek çok örnek buluyoruz. Kısmen ayrıntılı tarih yazarları olmadığından, kısmen de daima çok geniş cepheli mevziler tuttuklarından Avusturyalılardan örnek veremiyoruz.

Kesin sonuç beklenmeyen bir savunmanın esasını oluşturan ve taarruz unsurlarının dışında bulunan dört konuyu iyice inceledikten sonra, biraz da bu işlerle kısmen ilgili olan taarruz araçlarından söz etmek zorundayız. Bu taarruz araçları şunlardır:

1. Düşmanın stoklarına karşı girişimleri de umduğumuz yerlerde düşman irtibat ve ulaşım hatları üzerinde etkili olma;

2. Düşman bölgesinde bulunan müfrez birlikler ve akıncılar;

3. Düşman birlik ve karakollarına, hatta uygun koşullarda asıl kuvvetlerine taarruz ya da sadece taarruz tehdidi.

Bu araçlardan birincisi, bu tür seferlerin hepsinde çok etkindir; ama bir dereceye kadar gerçeklere dayanmayan bir tarzda görünür. Savunanın işgal ettiği her etkin mevzi, etkinliğinin büyük kısmını, taarruz edene karşı irtibat ve ulaşım hatlarını koruma endişesinden sağlar ve yukarıda savunmada söylediğimiz gibi, böyle bir savaşta taşe, hem savunan, hem de taarruz eden büyük bir önem kazandığından, düşman mevzilerinden yapılacak olası saldırı etkisi, Taarruz Kitabı'nda bir kez daha değineceğimiz gibi, stratejik dokunun büyük bir bölümünü oluşturur.

Fakat bu genel etki sadece, basıncın mekaniğinde olduğu gibi, gözle görülmeyen etkiye sahip mevzilerin seçimiyle değil, aksine, düşman irtibat ve ulaşım hatlarına karşı kuvvetin bir bölümüyle

yapılacak taarruzi hareketlerle de bu tür bir savunmanın alanına girer. Fakat bu hareketlerin yararlı olması, daima, irtibat ve ulaştırma hatlarının durumuna, bölgenin yapısına ve silahlı kuvvetlerin niteliklerine bağlıdır.

Karşılık verme ya da kazanç için yangın çıkarma amacıyla düşman bölgesinde bulunan akıncılar, savunma aracı olarak kabul edilemezler; bunlar daha çok gerçek taarruz araçlarıdırlar; fakat normal olarak kendi –yandan taarruz, oyalama– amaçlarıyla sınırlıdırlar; ama karşımızda bulunan düşman kuvvetini zayıflatma amacına da hizmet ederler ve dolayısıyla gerçek bir savunma aracı olarak görülebilirler. Bunlar, saldırıda da aynı şekilde kullanılabildiklerinden ve işin esasında yaptıkları gerçek bir saldırı olduğundan, bir sonraki kitapta bundan ayrıntılı söz etmeyi daha uygun bulduk. Savunanın bir savaş alanında sahip olduğu küçük saldırı silahlarının deposunu tam olarak listelemek ve şimdilik, savaşa bir görünüm kazandıran, dolayısıyla taarruz şerefi ekleyen kapsam ve öneme işaret etmek için, bu aracı sadece saymakla yetinmek istiyoruz. Büyük Friedrich'in 1759 Seferi'ni açmadan önce Polonya, Bohemya ve Franklara karşı yaptığı girişimler böyledir. Onun seferi tam bir savunmaydı; fakat savunmanın düşman arazisinde yapılması ona taarruz karakteri verdi; bu, belki de normal ağırlığı nedeniyle özel bir değer taşıyordu.

Saldıranın işi kolay halletmek istediği ve bu nedenle de bazı münferit noktalarda büyük zafiyet gösterdiği durumlarda, düşman birliklerine ya da asıl kuvvetlerine taarruz, tüm savunmanın zorunlu bir komplimanı olarak düşünülmelidir. Bütün etkinlik bu sessiz sedasız koşullar altında gerçekleşir. Düşmanın irtibat ve ulaşım hatları üzerindeki gelişmede olduğu gibi, o da avantajlı bir darbe fırsatı kollar. Bunda başarı kazanmak için savunanın, ya kuvvetçe düşmanından fark edilir derecede üstün olması –bu savunmanın doğasına ters düşer ama olabilir– ya da kuvvetlerini daha çok bir arada tutma sistem ve yeteneğine sahip olması ve diğer yerlerde fedakârlık pahasına, etkinlik ve harekette bulunması gerekir.

Birincisi, Yedi Yıl Savaşları'nda Daun'un, ikincisi Büyük Friedrich'in durumudur. Fakat Daun'un taarruzlarını Büyük Friedrich'in, daima aşırı ataklıkla ve küçük görerek, onu buna davet

ettiği zaman meydana geldiğini görüyoruz: Hochkirch, Mayen, Tandeshut. Buna karşın Büyük Friedrich'in, her zaman asıl kuvvetleriyle Daun'un şu veya bu birliğine bir şeyler yapmak için hareket halinde olduğunu görüyoruz. Ama o, nadiren bunu başardı; en azından sonuç hiçbir zaman büyük değildi; çünkü Daun, hem büyük bir üstünlüğe sahipti, hem de çok dikkatli ve ölçülü hareket etmekteydi. Fakat bu yüzden Kral'ın çabalarının tamamen etkisiz kaldığı sanılmamalıdır. Bu çabaların içinde çoğu kez etkin bir mukavemet vardı; çünkü o, düşmanıyla yararsız vuruşmalardan sakınmak için sarf ettiği dikkat ve gayretle, aksi takdirde taarruzun ilerlemesine katkıda bulunacak kuvvetleri nötralize etmiş oluyordu. Bu konuda Daun ve Rusların, Kral'ın taarruzuna uğrayıp yenilme endişesiyle bir adım ilerleyemedikleri 1760 Silezya Seferi'nin düşünülmesi yeter.

Şimdi bununla, kesin sonuç beklenmeyen hallerde bir savaş alanının savunulmasında egemen düşünceler, en öncelikli çabalar ve dolayısıyla bütün harekâtın dayanağı olabilecek bütün konuları şöyle bir gözden geçirmiş olduğumuzu sanıyoruz. Biz bunları, stratejik faaliyetlerin tümünü tutarlı bir bakışta göstermek için sadece sıralamak istedik. Bunları düşünceden fiile çıkartan münferit önlemleri, mevzileri, yürüyüşleri vb.lerini daha önce yakından incelemiştik.

Şimdi konunun tamamına bir kere daha göz atacak olursak, taarruz prensibinin bu kadar zayıf olduğu, her iki tarafın da kesin sonucu bu kadar az istediği durumda ve burada düşündüğümüz duraklama ve çekingenliklere neden olan iç dengeler karşısında, taarruzla savunma arasındaki esas farkın, gittikçe daha çok kaybolduğu ortaya çıkar. Seferin açılışında tabii taraflardan biri, diğerinin savaş alanına girecek ve böylece bir dereceye kadar taarruz şeklini kabul etmiş olacaktır; fakat kısa süre sonra pekâlâ bütün kuvvetlerini, düşman arazisinde kendi ülkesini savunmak için kullanabilir ve bu sık sık olur; çünkü böylece her iki taraf birbirini gözetler; her iki taraf da hiçbir şey kaybetmemeyi düşünür; belki her iki taraf da olumlu bir kazanç sağlamayı aynı şekilde düşünür. Hatta, Büyük Friedrich'de olduğu gibi, bu durumda asıl savunan düşmanına üstün gelebilir.

Şimdi, taarruz eden ileri harekâttan ne kadar vazgeçerse, savunanı ne kadar az tehdit ederse, acil güvenlik ihtiyacından tuzak olabi-

lecek mevzilere girmek zorunda kalırsa, iki tarafın durumunda o kadar belirgin bir eşitlik meydana gelir; artık iki taraf da faaliyetini bu eşitliği korumaya yöneltir; düşmanın bir yarar sağlamasına engel olmaya, kendisini bir zarardan korumaya çalışır; yani, gerçek bir stratejik manevra yapmaya yönelir ve durumun ya da politik amacın büyük bir kesin sonuç alınmasına izin vermediği yerlerde bütün seferler az çok bu karakterdedir.

Bundan sonraki kitapta stratejik manevralara özel bir bölüm ayırdık; ancak kuvvetlerin bu dengeli rolüne teoride sık sık haksız bir önem verildiğinden burada, savunma bahsinde bunu tartışmayı gerekli görüyoruz.

Kuvvetlerin dengeli rolü dedik. Nerede bütün kuvvetlerin hareketi söz konusu değilse, orada denge vardır; nerede büyük bir amaç yoksa orada bütün kuvvetlerin hareketi söz konusu değildir; o halde bu durumda, iki tarafın kuvvetleri denk olmasalar bile dengede kabul edilebilirler. Bu genel dengeden küçük hareketlerin itici nedenleri ve sınırlı amaçları ortaya çıkar. Bunlar burada gelişebilirler; çünkü artık büyük bir kesin sonucun ve büyük bir tehlikenin baskısı altında değildirler. O halde, kazanılabilecek ve kaybedilebilecek şey, esas itibariyle küçük fişlere çevrilir ve bütün etkinlik küçük hareketlere bölünür. Az bir bedel karşılığı olan bu küçük hareketlerle, iki başkomutan arasında bir beceri savaşı meydana gelir; fakat savaşta rastlantı ve talihe yer verilmesi hiçbir zaman tamamen önlenemeyeceğinden, bu savaş da hiçbir zaman bir oyun olmaktan kurtulmaz. Burada iki başka soru ortaya çıkar: Birincisi, bu manevralarda rastlantının kesin sonuçtaki payı, her şeyin bir tek büyük harekâta sıkıştırıldığı duruma nazaran daha küçük mü olur? İkincisi, aynı duruma nazaran bu manevralarda aklın kesin sonuçtaki payı daha büyük mü olur? Bu sorulardan ikincisine olumlu cevap vermek zorundayız. Kuvvet ne kadar çok ast birliğe bölünmüş ise, zaman ve mekân, münferit anlar ve noktalarla ne kadar sık söz konusu oluyorsa, hesaba o kadar büyük yer verileceği açıkça görülmektedir; o halde üstün aklın egemen olacağı kendiliğinden anlaşılmaktadır. Üstün aklın egemen olduğu yerde rastlantı, tamamen değilse de kısmen ortadan kalkar; bu nedenle birinci soruya evet demek zorunda değiliz. Bununla beraber başkomutanın tek gücünün üstün akıl olmadığı unutulmamalıdır. Cesaret,

kuvvet, kararlılık, tedbirlilik vb. de büyük bir kesin sonuç söz konusu olduğundan, büyük değer kazanan niteliklerdir; o halde kuvvetlerin denge oyununda bunlar nispeten az değerlidirler ve akıllıca hesabın önemi, yalnız rastlantısal olarak değil bu nitelikler pahasına da artar. Diğer taraftan bu nitelikler, bir kesin sonuç anında egemenliklerinin büyük bir bölümünü rastlantıya kaptırabilirler ve bu durumda serbest olması gereken akıl, bir dereceye kadar rastlantılara bağlanmış olur. O halde burada rastlantıyla akıl arasında bir çatışma olduğunu görüyoruz; ama kesin sonuçlu bir muharebede başarı için rastlantıya kuvvetlerin denge oyunundan daha büyük bir yer ayrılacağı iddia edilemez. Şimdi biz kuvvetlerin denge oyununda öncelikle bir karşılıklı beceriklilik mücadelesi gördüğümüze göre bu beceriklilik, sadece savaş ustalığını değil akıllı bir hesabı kapsamalıdır.

Stratejik manevraların bu yanı, yukarıda sözünü ettiğimiz haksız önem vermeye neden oldu. Bir kere, bu beceriklilik başkomutanın tüm entelektüel değeriyle karıştırıldı; ama bu büyük bir hatadır; çünkü, evvelce söylemiş olduğumuz gibi kesin sonuç anında, başkomutanın duruma egemen olabilecek diğer moral niteliklerinin değerini takdir etmek gerekir, bu egemenlik daha çok büyük bir duyarlılığın içtepisi ve tamamen bilinçsiz meydana gelen bir zeka şimşeği ise, yani uzun bir düşünce zincirinin sonucu değilse de savaş sanatının oldukça önemli bir faktörüdür; çünkü savaş sanatı, ne sadece aklın işi ne de aklın en yüksek yeri işgal ettiği etkinliklerdir. İkincisi, bir seferdeki her başarısız etkinliğin başkomutanların birinin veya ikisinin becerikliliğinden ileri geldiğine inanıldı; halbuki, bu başarısızlıkların genel ve asıl nedenleri daima savaşın meydana getirdiği durum ve koşullardaydı.

Uygar devletler arasındaki savaşların çoğu mağlup etmek yerine daha çok karşılıklı gözetleme amacıyla yapıldığından, doğal olarak seferlerin çoğu stratejik manevralar karakteri taşımak zorundadır. Hiçbir meşhur başkomutan bunu göz ardı etmemiştir; fakat nerede gözleri üzerine çeken bir başkomutan ya da birbirine karşı duran Turenne ve Montecuccoli[59] gibi iki başkomutan varsa, orada bu manevra sanatına o başkomutanların isimleriyle mükemmeliyetin son damgası

(59) Raimund Kont von Montecuccoli (1609-1680), Alman Devlet Prensi, İmparatorluk Korgenerali ve Avusturya Feldmareşali, meşhur komutan ve askeri yazar.

vurulmuştur. Daha sonra bu manevralar, sanatın doruğu, bu başkomutanların yüksek eğitimlerinin etkisi olarak görülmüş ve dolayısıyla da savaş sanatının incelenmesinde kaynak olarak kabul edilmişlerdir.

Bu görüş, Fransız İhtilali Savaşlarından önceki teori dünyasında oldukça genel bir görüştü. Fransız İhtilali Savaşları, –başlangıçta biraz ham ve natüralist, ama sonra Napoleon zamanında başarı sağlayan yöntemleri kapsayan– genç, ihtiyar herkesi şaşırtan başka bir savaş âlemini açınca eski örnekler bırakıldı ve bütün bu başarıların, yeni buluşların, büyük fikirlerin vb., fakat aynı zamanda da değişen sosyal durumun sonucu olduğuna inanıldı. Şimdi artık eskilerin hiç gerekli olmadığı ve bir daha hiç yaşanmayacağı sanılıyor. Fakat bu tür düşünce devrimlerinde daima taraflar meydana geldiği gibi burada da eski düşünceler, yeni görüşleri kaba kuvvet gibi, sanatın genel çöküşü gibi gören ve dengeli, sonuçsuz, boş savaş oyununun eğitimin hedefi olduğuna inanan şövalyelerini buldu. Bu son görüş, mantık ve felsefeden o kadar yoksundur ki, umutsuz bir kavram kargaşası hiç olmayacakmış gibi pek düşüncesizdir. Savaş sanatındaki yeni görüşler, hiç olmaz ise yeni buluşlar, yeni düşünceler ve çoğu yeni toplumsal durum ve koşullar hesabına kaydedilmelidir. Fakat bir çoşku sürecinin bunalımında bunlar kural olarak alınmamalı ve eski savaş ilişkilerinin büyük bir bölümünün tekrar ortaya çıkacağından şüphe etmemelidir. Bu gibi şeylerden daha fazla söz etmenin yeri burası değildir; aksine kuvvetlerin bu denge oyununun tüm savaş sevk ve idaresindeki yerini ve önemini göstermek bizim için yeterlidir. Bu oyunda bir başkomutan diğerinden daha becerikli olabilir ve bu nedenle, eğer kuvveti artmış ise, diğerinden bazı yararlar sağlar ya da, eğer daha zayıfsa, bu yetenek üstünlüğü ona dengeyi koruma imkanı verir; fakat burada başkomutanın yüksek şerefini ve büyüklüğünü aramak, eşyanın tabiatına kuvvetli bir itirazdır. Böyle bir sefer, daima, iki başkomutandan hiçbirinin büyük bir savaş yeteneği olmadığının ya da yeteneği olanın durumu nedeniyle büyük bir kesin sonuca cesaret edemediğinin şaşmaz işaretidir; fakat bu durum, hiçbir zaman savaşın yüksek şanıyla bağdaşmaz. Burada stratejik manevraların genel karakterinden söz ettik; şimdi savaşın sevk ve idaresi üzerindeki özel bir etkiyi, yani silahlı kuvvetleri sık sık ana caddelerden ve belli başlı yerlerden uzak, ya da en

azından önemsiz bölgelere götüren etkiden söz etmek zorundayız. Küçük, birdenbire ortaya çıkan ve tekrar kaybolan çıkarların harekâtın tayin ettiği yerlerde ülkenin büyük yollarının, savaşın sevk ve idaresi üzerindeki etkisi zayıflar. Bu nedenle silahlı kuvvetleri, sık sık savaşın büyük ihtiyaçlarına asla uygun olmayan ve dolayısıyla da savaşın gidişinin ayrıntılarında dönüşüm ve değişimin kesin sonuçlu bir savaştan çok daha büyük olduğu noktalara yönelmiş buluyoruz. Yedi Yıl Savaşlarının son beş seferinde genel durumun daima aynı kalmasına rağmen, her seferin başka türlü olduğu, hiçbir önlemin iki defa tekrarlanmadığı ve bu seferlerde taarruz prensibinin müttefik ordular tarafından eski savaşlara nazaran daha çok kullanıldığı görülür.

Kesin sonuç beklenmeden yapılacak savaş alanı savunmasına ayrılan bu bölümde yalnız harekâtı oluşturan çabaları, tutarlılığı ve bu savunmanın karakterini gösterdik; buradaki tekil önlemleri daha önce yakından tanıtmıştık. Şimdi bu çeşitli çabalar için hepsini kapsayan ilkeler, kurallar ve yöntemler verilip verilmeyeceği sorulabilir. Tarihe dayanarak buna, hiçbir zaman daima tekerrür eden şekillerle bu sonuca varmadığımız ve bu kadar çeşitli bir yapının tümü için tecrübeye dayanmayan teorik bir prensibin geçirli olamayacağı şeklinde cevap veririz. Kesin sonuç beklenen savaş, yalnız çok basit değil, aynı zamanda da çok doğal, kendi içinde çelişkisiz, objektif, iç gereklerinin kanunu ile bağlıdır; bu nedenle akıl onun şeklini ve kanunu belirleyebilir; fakat burada söz konusu olan savaşta bu bize çok güç geliyor. Büyük savaş sevk ve idaresinin ancak zamanımızda ortaya çıkan teorisinin iki temel ilkesi, yani Bülow'un "bazın genişliği" ve Jomini'nin "iç hatlar üzerinde mevzi" ilkeleri, bir harekât alanının savunulmasına uygulanınca tecrübeye göre hiçbir yerde kesin, etkin ilkeler olarak görülmüyorlar. Fakat bu ilkeler, burada en etkin şekiller olarak gösterilmelidirler; çünkü etkinlik zaman ve saha bakımından ne kadar genişlerse şekiller daima daha etkin olurlar, daima verimin diğer faktörleri üzerinde bir ağırlık kazanırlar. Biz ilkeleri, konunun bağımsız yanı olarak özellikle kesin yarardan yoksun görmüyoruz. Kullanılan araçların nitelikleriyle durum ve koşulların tüm genel ilkelerle kesişen etkileri olacağı gayet açıktır. Daun'un geniş cepheyle tertiplenmesi ve mevzileri dikkatle seçişi Kral'a* göre

* Büyük Friendrich kast ediliyor. (ç.n.)

daima bir arada tutulan, düşmana sıkıca yaklaşmış, her zaman ilave olarak kullanılmaya hazır asıl kuvvetti. Her ikisi de yalnız ordularının yapısının değil, aksine içinde bulundukları durum ve koşulların da etkisi altında hareket ediyorlardı. Bir kralın ilave kuvvet kullanması, sorumluluk altındaki bir başkomutana nazaran çok daha kolaydır. Mükemmeliyetin değişik aşamaları olarak ortaya çıkabilen, birbirine üstünlüğü olmayan ve bağımsız durumlarda kullanılan çeşitli tarz ve yöntemleri eleştirmenin doğru olmadığına burada bir kez daha işaret etmek istiyoruz.

Bizim amacımız, ordunun, ülkenin durum ve koşullarının niteliklerinden doğabilen bu çeşitli tarzlarını burada birer birer saymak olamaz; bunların etkisini daha önce genel olarak anlatmıştık.

Yani bu bölümde ilkeleri, kuralları ya da yöntemleri anlatmadığımızın farkında olduğumuzu itiraf ediyoruz; çünkü tarih bize bu konuda bir şey vermiyor ve buna karşın her an hiç anlaşılmaz hatta garipliğiyle şaşırtan şeylerle karşılaşıyoruz. Bununla beraber tarihin bu bakımdan incelenmesi yararsız değildir. Nerede bir sistem yoksa, nerede bir gerçeğe götüren yöntem yoksa, orada yine de uzun uygulamalardan edinilen deneyimin verdiği öngörü ile bulunan bir gerçek vardır. O halde tarih, burada şekiller değilse de kararların her yerde nasıl uygulandığını veriyor.

Yalnız konuyu bir bütün olarak kapsayan bir ilke koymak ya da daha çok burada söylenenlerin hepsini içine alan doğal varsayımı bir ilke şeklinde yenileyerek gözlerde canlandırmak istiyoruz.

Burada söylenen bütün önlemlerin ancak göreli bir değeri vardır. Bunların hepsi her iki tarafın belirli derecedeki yetersizliğinin sonucudur. Bunlara daha yüksek bir kanun egemendir ve burası olayların başka bir dünyasıdır. Başkomutan bunu asla unutmamalı, asla iddialı bir güvenle dar bir çevrede tıpkı mutlak bir güç gibi hareket etmemeli; asla burada kullandığı önlemi zorunlu ve uygulanabilir tek önlem olarak kabul etmemeli, diğer önlemlerin yetersizliğinden korkunca bu önleme sarılmalıdır.

Burada dayandığımız nokta, bir yanılgıyı hemen hemen imkansız kılar; ama gerçekte bu konular kesin çelişki içinde olmadığından yanılgı gerçek dünyada değildir.

Burada düşüncelerimize açıklık, kesinlik getirmek ve güç vermek için yalnız tamamen belirgin çelişkileri, yani her tarzın

aşırı derecesini inceleme konusu yaptığımızı, fakat somut savaş halinin çoğu kez ortada bulunduğunu ve bu aşırılıklara yanaşmaktan ziyade onlara egemen olduğunu belirtmek zorundayız.

O halde başkomutanın, her şeyden önce düşmanın daha büyük ve kesin önlemlere başvurma imkan ve isteğine sahip olup olmadığı hakkında bir kanıya varması söz konusudur, başkomutanda böyle bir endişe varsa, küçük zararları önleyecek küçük önlemlerden vazgeçmek ve kendisini daha iyi duruma getirecek, daha büyük kesin sonuca götürecek bir önlemde karar kılmak zorundadır. Başka bir deyişle: Başkomutanın eserini üzerine kurmak istediği doğru bir önleme sarılması ilk istektir.

Bu düşüncelere gerçek hayattan örneklerle biraz daha açıklık getirmek için, düşüncemize göre yanlış önlemler alınmış olan bazı durumlara, yani başkomutanın düşman harekâtını küçümseyerek önlem aldığı durumlara değinmek istiyoruz. Avusturyalıların, Büyük Friedrich'in kesin sonuçlu taarruzlarını hesaba katmadıklarını, kuvvetlerinin işgal ettiği mevzilerle ispat etmiş oldukları 1757 Seferi'nin açılışıyla başlayalım. Dük Karl von Lothringen, ordusuyla teslim olma tehlikesinde iken Piccolomini Kolordusu'nun Silezya sınırında durması, durumun tamamen yanlış anlaşıldığının örneğidir.

1758'de Fransızlar, yalnız Zevan Manastırı Konvansiyonu'nun[60] etkisi hakkında yanılmadılar; iki ay sonra düşmanlarının ne yapabileceği hakkında da yanıldılar ve bu onlara Weser'den Ren'e kadar geniş bir arazinin kaybına mal oldu. Büyük Friedrich'in 1759'da Mayen'de, 1760'da Landeshut'ta düşmanını tamamen yanlış değerlendirerek kesin önlemler almadığını evvelce söylemiştik.

Fakat önlemlerde daha büyük bir yanılgıyı 1792'deki önlemlerin tarihinde buluyoruz. Az bir kuvvetle bir iç savaşta kesin sonuç alınacağına inanılıyor ve politik hayallerin ağır yükü Fransız halkının omuzlarına yükleniyordu. Bu yanılgıya biz büyük diyoruz, çünkü bu yanılgıdan kaçınmanın kolay olmadığı sonradan ortaya çıktı, daha sonraki bütün talihsiz yılların asıl nedeninin 1794 Seferi'nde

(60) Fransız mareşali Richeliu ile İngiltere Kralı II. Georg'un oğlu Hanover Prensliğinin savunullması için İngilizlerin hizmetindeki ücretli Hanover Hessen, Braunschweih ve diğer Alman birliklerinin başkomutanı olan Cumberland Dükü arasındaki antlaşma.

yattığı inkar edilemez. Bu seferde müttefikler, yalnız düşman taarruzunun geniş cepheli mevzilerin küçük bir sisteminden ve stratejik manevralarından oluşan doğasını kavrayamamakla kalmamışlardır; aksine, Avusturya ile Prusya arasındaki politik anlaşmazlıkta, Belçika ve Hollanda'nın akılsız görevlerinde kabinelerin, istilacı birliklerin kuvvetinden ne kadar az haberleri olduğu görülmüştür. 1796'da Montenotte, Lodi[61] vb.lerinde yapılan münferit direniş hareketleri, Avusturyalıların, Napoleon'un tutumunu ne kadar az anladıklarını ispat etti.

1800'de Melas'ın[62] felaketine neden olan yaptığı hücumun doğrudan etkisi değil, bu hücumun olası sonuçları hakkındaki yanlış görüşüydü.

1805 yılındaki Ulm, gevşek bir bilgin dokusunun son düğümü idi; fakat burada bir Daun ya da Lacy'den söz edilmesi, ama bir Napoleon'dan ve ihtilal imparatorundan söz edilmemesi, stratejik ilişkilerin çok zayıf olduğunu göstermeye yeter.

1806'da Prusyalılar arasında bir dizi eski, önemsiz, işe yaramaz görüşlerin ve önlemlerin, günün büyük anlamını kavrayan birkaç parlak görüş ve doğru duyguyla karıştırıldığı bir kararsızlık ve kargaşa ortamı vardı. Parlak bir bilinç sahibi olan ve içinde bulunduğu durumu çok iyi takdir eden biri, nasıl olur da 30.000 askeri Prusya'da bırakır ve Rücvel ve Weimar kolordularına verilen görevler gibi küçük taarruzlarla büyük başarı kazanmayı düşünebilir ve son anda depoların tehlikeye düşmesinin, şu veya bu arazinin kaybının görüşülmesi nasıl söz konusu olabilir?

Bütün seferlerin en başarılısı olan 1812 Seferi'nde bile başlangıçta yanlış önlemlerden doğan hatalı çabalar eksik değildi. Vilna'daki Başkomutanlık Karargâhında muharebenin sınırda yapılmasında, böylece Rus topraklarına serbestçe girilmemiş olacağında ısrar eden birtakım saygın kişiler vardı. Bu kişiler, sınırda verilecek bu muharebenin kaybedilebileceğini, hatta kesinlikle kaybedileceğini rahatlıkla söyleyebiliyorlardı; çünkü onlar, 80.000 Rus'un üzerine 30.000 Fransız'ın geleceğini bilmemelerine rağmen, düşmanın

(61) Montenotte-Dego, Yukarı Italya'da bir yer. 11-12 Nisan'da burada yapılan ve Fransızların Avusturyalılara karşı zaferiyle sonuçlanan muharebeler, Napoleon'un komutanlık mesleğindeki başlagıcı sayılır.

(62) Baron Michael von Melas (1729-1806). Avusturya Süvari Korgenerali.

önemli bir üstünlüğe sahip olacağının varsayılması gerektiğini biliyorlardı. Asıl yanılgı bu muharebeye verilen değerdeydi; onlar sanıyorlardı ki, kaybedilen bu muharebe, kaybedilmiş diğer herhangi bir muharebe gibi olacaktır; halbuki, sınırdaki bu kesin sonucun, bir dizi diğer kesin sonucu davet edebileceği güvenle iddia edebilirdi. Bizzat Drissa Ordugâhı, düşmanla ilgisi bakımından tamamen yanlış bir önlemdi. Bu ordugâhta kalınsaydı Rus ordusu her yandan kuşatılır ve tamamen tecrit edilirdi; Fransız ordusu, Rusları silahlarını atmaya zorlayacak olanaklardan yoksun değildi. Bu ordugâhı bulanlar, bu derecede bir kuvvet ve iradeyi düşünmemişlerdi.

Fakat Napoleon da arasıra yanlış önlemler almıştır. 1813 Ateşkesi'nden sonra o, Blücher ve İsveç Veliahtı komutasındaki müttefik ordusunu, gerçek bir direniş için yeterli olmayan kolordularla tutabileceğine inanıyordu; ama akıl ve tedbirlilik, eski savaşlarda sık sık görülen şeylere cesaret etmeye izin vermiyordu. O, Blücher ve Bülow'u etkileyen kökleri çok derinlerdeki kin ve garezin, acil tehlikenin tepkisini yeterince düşünmemişti.

Napoleon, ihtiyar Blücher'in girişim ruhuna hiçbir yerde bu kadar yüksek bir değer biçmemişti. Leipzig'de yalnız bu girişim ruhu onu zafere götürdü; Laon'da Blücher, Napoleon'u perişan edebilirdi; bunu yapamayışının nedeni, Napoleon'un hesabının tamamen dışındaki durum ve koşullardır. Bu hatanın cezası, nihayet Belle-Alliance'de, Blücher'i, imha eden bir yıldırım ışını gibi heykelleştirdi.

ÜÇÜNCÜ CİLT

Yedinci Kitap İçin Taslak
TAARRUZ

Birinci Bölüm
SAVUNMAYLA İLİŞKİSİ BAKIMINDAN TAARRUZ

Bu iki kavram, gerçekten mantıkî bir zıtlık oluşturulunca bunlardan biri, diğerine sebep oluyor, bu nedenle de temelde biri, diğerinden ortaya çıkıyor demektir; fakat, aklımızın ikisini birden, bir bakışta kavramasına imkan olmadığından ve birinin tüm olarak varlığında diğerinin tam olarak varlığının zıddiyeti bulunduğundan, her durumda biri diğerini birçok yönden yeterince aydınlatır; bu, daima önemlidir. Bu nedenle Savunma Kitabı'nın birinci bölümünde değindiğimiz bütün noktalarda taarruza yeterince ışık tuttuğumuzu sanıyouz. Fakat bu, bütün konularda doğrudan ve kesintisiz değildir; hiçbir zaman bitip tükenmek bilmez; o halde, birinci bölümde olduğu gibi karşıtın doğrudan kavramın kökünde bulunmadığı yerlerde taarruz için söylenebileceklerin, savunma için söylenmiş olanlardan çıkarılması doğaldır. Bakış noktasının değişmesi bizi konuya daha çok yaklaştırır ve uzaktan görülenleri bu yakın bakış noktasından incelemek doğaldır. O halde bu, düşünce sisteminin bir tamamlanması oluyor; burada taarruz için söylenenlerin savunmaya yeni bir ışık tutması nadir değildir. O halde taarruzda çoğu kez savunmadaki konularla karşılaşacağız. Fakat, savunmada

bulduğumuz bütün olumlu değerleri taarruzda kullanmak ya da yok etmek ve savunmanın her önlemine karşı taarruzun hatasız bir önlemi olduğunu ispat etmek niyetinde değiliz; esasen bu, eşyanın tabiatına da aykırıdır. Savunmanın kuvvetli ve zayıf yanları vardır; kuvvetli yanları, nispetsiz bedeller pahasına da olsa üstesinden gelinemez değildir. Ayrıca, önlemlere sürekli olarak itiraz etmek niyetinde de değiliz. Savunmanın her önlemi, taarruzun bir önlemini götürür; fakat bu, çoğu kez o kadar bellidir ki, farkına varmak için savunma bakış noktasından taarruz bakış noktasına geçmeye gerek yoktur; biri diğerinden anlaşılır. Niyetimiz, taarruzun doğrudan doğruya savunmadan ortaya çıkmayan kendine özgü durum ve koşullarını bildirmektir; konunun bu şekilde ele alınması, bizi, ister istemez savunmada üzerinde tartışılmamış bazı bölümlere de götürecektir.

İkinci Bölüm
STRATEJİK TAARRUZUN TABİATI

Savaşta savunma ve stratejik savunmanın mutlak bir bekleme ve savuşturma olmadığını, yani tamamen pasif olmadığını, aksine göreli bir bekleme ve savuşturmanın söz konusu olduğunu, dolayısıyla az çok taarruz ilkelerini kabul ettirdiğini gördük. Bunun gibi taarruz da türdeş bir bütün değildir; aksine daima savunmayla karışır. Aradaki fark, püskürtmesiz bir savunmanın düşünülemez olması; püskürtme, savunmanın zorunlu bir bölümü sayılırken, taarruzda bunun böyle olmamasıdır. Taarruzun darbesi ya da hareketi, tamamen taarruz kavramı içindedir; taarruzda savunma zorunlu değildir; fakat taarruzun yapıldığı zaman ve alan, iki nedenle savunmayı zorunlu kılabilir. Birincisi, taarruz sonuna kadar hiç durmadan sürdürülemez; dinlenme zamanları gereklidir; taarruzun nötralize olduğu bu dinlenme zamanında savunma durumu kendiliğinden ortaya çıkar. İkincisi, ilerleyen kuvvetin arkasında bıraktığı ve ona çok muhtaç olduğu alan, her zaman taarruzla kendiliğinden örtülemez; özel surette korunması gerekir.

O halde savaşta, özellikle stratejide taarruzun işi, sürekli değişiklik ve taarruzun savunmaya bağlanmasıdır; fakat buradaki savunma, taarruz için etkin bir hazırlık değildir; taarruzun güçlendirilmesi olarak kabul edilmez; o halde daima uygulanan bir ilke değildir; aksine zorunlu bir olumsuzluk olarak, oranların ilişkisinden doğan, alıkoyucu bir ağırlık olarak görülür; buradaki savunma, taarruza miras kalan bir günah, onun bir ölü ilkesidir. Alıkoyucu bir ağırlık diyoruz; çünkü, savunma taarruz için hiçbir şey yapmayınca, alıko-

yucu zaman kaybıyla taarruzun etkisini azaltır. Ama acaba her taarruzda bulunan savunmanın bu şekli, taarruz üzerinde olumlu etkiler de yaratamaz mı? Taarruzun savaşın zayıf şekli, savunmanın kuvvetli şekli olduğu söylenince bundan, buradaki savunmanın taarruz üzerinde olumlu bir etki yaratamayacağı sonucu çıkar; çünkü zayıf şekil yeterince kuvvete sahip olduğu sürece kuvvetliye yetişir. Bu genelde, yani esasta doğrudur. Bunun daha yakından nasıl tayin edileceğini "Taarruzun Tepe Noktası" bölümünde yeterince inceleyeceğiz; fakat, savunmadan çok daha zayıf bir tarz olmasına rağmen stratejik savunanın üstünlüğü, kısmen, taarruzun, savunma işe karıştırılmadan yapılamamasından gelir. Taarruzun savunmadan almak zorunda olduğu noktalar, savunmanın en kötü unsurlarıdır; bunların, savunmanın bütünü için geçerli olduğu iddia edilemez ve savunmanın bu unsurlarının taarruz için ne kadar zayıf ilkeler olabileceği kendiliğinden anlaşılır. Taarruzdaki bu zayıf savunma anları, taarruz ilkesinin olumlu etkinliğinin savunmaya müdahale ettiği anlardır. Kendi seçtiği, iyi tanıdığı, hazırladığı mevzilerde bir iş günü sonunda 12 saat dinlenen savunan ile yürüyüş ordugâhlarına bir kör gibi giren saldırgan eden ya da kalelerin ve stoklarının yakınında daha uzun süre dinlenebilen, yeni bakım tesisleri kurabilen, savuşturmayı destekleyebilen savunan ile daldaki kuş durumundaki saldıran ne kadar farklı durumda bulunmaktadırlar. Fakat her taarruz bir savunmayla durmak zorundadır; bunun nasıl olacağı durum ve koşullara bağlıdır; eğer düşman silahlı kuvvetleri tahrip edilmiş ise bu çok uygun, aksi takdirde çok güç olur. Bu savunma, artık taarruza ait değilse de nitelikleriyle taarruz üzerinde tepki meydana getirir ve taarruzun değerinden yararlanır.

Bu gözlemin sonucu şudur: Taarruzun tabi olduğu dezavantajları açıkça görebilmek ve bunları göze alabilmek için her taarruzda, ister istemez ortaya çıkan savunma hesaba katılmalıdır.

Buna karşın taarruz, başka bir bakımdan kendi içinde daima bir ve aynıdır. Ama savunmanın aşamaları vardır; yani savuşturma ilkesi ne kadar tüketilirse, o kadar çok aşaması vardır. Bu, direniş tarzları bölümünde açıklamış olduğumuz gibi, birbirinden çok farklı şekiller verir.

Taarruzun yalnız bu işler ilkesi bulunduğundan ve taarruz için-

deki savunma sadece taarruzun peşini bırakmayan ölü bir ağırlık olduğundan, böyle bir farklılık taarruzda mevcut değildir. Tabii taarruzun enerjisinde, darbenin hızında ve gücünde büyük farklar olur; fakat bu, yalnız derecede farktır, tarzda fark değildir. Hedefe daha iyi varmak için saldıranın da bir ara savunmayı seçeceği, örneğin düşmanı taarruza zorlamak için iyi bir mevzide yerleşeceği düşünülebilir; fakat bu duruma o kadar nadir rastlanır ki, daima pratik hareket ettiğimiz kavram ve konuların gruplandırılmasında bunu dikkate alma ihtiyacını duymuyoruz. O halde taarruzda, direniş tarzları bölümünde anlatılan gibi bir aşamalanma olmaz. Nihayet, taarruz önlemlerinin genişliğini kural olarak silahlı kuvvetler belirler. Elbette buna, düşman savaş alanı yakınında bulunan ve taarruz üzerinde belirgin etkisi olan kaleler de eklenmelidir. Fakat bu etki, ilerlemeyle daima zayıflar ve taarruzda kalelerimizin hiçbir zaman savunmadaki kadar önemli roller oynamayacağı kolayca anlaşılır; halbuki kalelerimiz savunmada çoğu kez konunun esasını oluştururlar. Taarruzda halkın desteği, ancak yerli halkın taarruz edene kendi ordusundan daha fazla bağlı olduğu durumlarda düşünülebilir; nihayet, saldıran müttefiklere de sahip olabilir, fakat bunlar sadece özel durumların ya da rastlantıların sonucudur; saldırının doğasından doğan bir yardım değildirler. Savunmada biz, kaleleri, halkın ayaklanmasını ve müttefikleri direniş araçlarının kapsamına aldık ama taarruzda bunu yapamayız; savunmada bunlar, eşyanın tabiatından geliyordu; burada nadiren ve çoğu kez de rastlantıyla bulunuyorlar.

Üçüncü Bölüm
STRATEJİK TAARRUZUN KONUSU ÜZERİNE

Savaşın hedefi, düşmanın mağlup edilmesidir; düşman silahlı kuvvetlerinin yok edilmesi aracıdır. Savunmada olduğu gibi taarruzda da bu böyledir. Bu, düşman silahlı kuvvetlerinin imhası için bizi taarruza sevk eder; taarruz da ülkenin zaptına götürür; o halde taarruzun hedefi budur; ama bütün ülkenin zaptı gerekmez; aksine ülkenin bir bölümü, bir eyalet, bir arazi kesimi, bir kale vb. ile yetinmek olanaklıdır. Bütün bunlar, barışta elde tutmak ya da değiştirmek için politik ağırlık olarak yeterince değerlidirler.

O halde stratejik taarruzun hedefi, bütün ülkenin zaptından, önemsiz bir yerin zaptına kadar aşağıya doğru sayısız aşamada düşünülebilir. Bu hedefe ulaşılır ulaşılmaz ve taarruz durur durmaz savunma ortaya çıkar. O halde stratejik taarruz belirli sınırları olan bir bütün olarak düşünülebilir. Fakat konuyu gerçek belirtilerine göre değil de pratik olarak ele aldığımız zaman bu böyledir. Burada taarruzun itici nedeni, yani amaçlar ve önlemler, savunma planlarının taarruza kayması gibi, çoğu kez belirsiz şekilde savunmaya dönüşür. Başkomutan, neyi zapt etmek istediğini nadiren emreder ya da en azından her zaman açıkça emredemez; aksine bunu olayların akışına bırakır. Taarruzu, onu çoğu kez düşündüğünden daha ileri götürür; çoğunlukla kısa ya da uzunca bir dinlenmeden sonra, birbirinden tamamen farklı iki harekete meydan vermeksizin, yeni kuvvet kazanır. Bazen de, düşündüğünden önce durur; ama planından vazgeçmez ve gerçek bir savunmaya karar vermez. O halde, başarılı bir savunmanın farkına varılmadan taarruza dönüşebilmesi gibi, taarru-

zun da savunmaya dönüşebildiği görülüyor. Taarruz hakkında söylenen genel özelliklerin yanlış kullanılması istenmiyorsa, bu aşamalandırmanın önünde tutulması zorunludur.

Dördüncü Bölüm
TAARRUZ GÜCÜNÜN AZALIŞI

Bu, stratejinin ana konusudur; ne yapılabileceği hakkında doğru hüküm, tekil bir durumda bu konunun doğru değerlendirilmesine bağlıdır.

Mutlak kuvvetin zayıflamasına neden olan konular şunlardır:

1. Taarruzun amacının, düşman ülkesini zapt etmek olması; bu çoğu kez ancak ilk kesin sonuçlu muharebeden sonra ortaya çıkar; ama taarruz ilk kesin sonuçla sona ermez.

2. Taarruz eden ordunun, bağlantı ve ulaşım hatlarını güvenlik altına alabilmek ve yaşamını sürdürebilmek için gerisinde kalan araziyi işgal ihtiyacı;

3. Muharebe kayıpları ve hastalıklar;

4. İkmal kaynaklarından uzaklaşma;

5. Kalelerin kuşatılması;

6. Güçlükler içinde gevşemek;

7. Müttefiklerin ayrılması.

Fakat taarruzu destekleyen bazı özellikler de bu güçlüklere karşıt durumdadırlar. Bunların farklı boyutlarının genel sonucu belirleyeceği açıktır; böylece örneğin taarruzun zayıflaması, savunmanın zayıflamasıyla kısmen ya da tamamen telafi edilebilir; hatta taarruz üstün bile gelebilir. Bu sonuncusu nadir bir durumdur; sahrada bulunan kuvvetlerin tümü birbiriyle karşılaştırılmamalı, aksine ileride ya da kritik noktada karşı karşıya duran kuvvetler karşılaştırılmamalıdır. Çeşitli örnekler: Avusturya'da Fransızlar ve Rusya'da Prusyalılar; Fransa'da Müttefikler, İspanya'da Fransızlar.

Beşinci Bölüm
TAARRUZUN TEPE NOKTASI

Taarruzda başarı var olan bir üstünlüğün, fiziki ve moral kuvvetlerin bir araya getirilmesinin sonucudur. Taarruz gücünün yavaş yavaş tükendiğini, ama bu sırada üstünlüğün artmasının da ihtimal dahilinde olduğunu bir önceki bölümde gösterdik; fakat çoğu durumda taarruzun gücü azalacaktır. Taarruz eden, görüşmelerde kendisine yaran dokunacak barış avantajını peşinen silahlı kuvvetleriyle ödeyerek satın almak zorundadır. Her gün azalan bu üstünlük, barışa kadar taarruzun lehine sürdürülebilirse amaca ulaşılmış olur. Doğrudan doğruya barışa götüren stratejik taarruzlar vardır; fakat bunlar azdır ve stratejik taarruzların çoğu, eldeki kuvvetlerin savunmada durmaya ve barışı beklemeye yeteceği bir noktaya kadar götürür. Bu noktanın öbür tarafında ani değişiklik (dönüm noktası), tersine gelişim vardır; böyle bir tersine gelişimin kuvveti, önceki darbenin kuvvetinden çok daha büyüktür. Buna biz, taarruzun tepe noktası diyoruz. Taarruzun amacı düşman, ülkesinin işgali olduğunda ileri harekât, üstünlük tükeninceye kadar devam eder; o halde bu üstünlük hedefe kadar götürür ve kolayca hedefi de aşabilir. Kuvvet denkleminin ne kadar unsurdan oluştuğu düşünülecek olursa, bazı durumlarda üstünlüğün hangi tarafta olduğuna karar vermenin güçlüğü anlaşılır. Çoğu zaman her şey, tasavvurun ipek ipliklerine bağlıdır.

O halde tepe noktasını, düşüncenin ince bir sezişiyle (takt) hissetmek söz konusudur. Burada belirgin bir çelişkiyle karşılaşıyoruz. Savunma, taarruzdan daha kuvvetlidir; o halde, taarruzun asla çok

ileri götürülemeyeceğine inanmak gerekir; çünkü zayıf şekil yeterince kuvvetli kaldığı sürece, kuvvetli şekil daha da kuvvetli kalacaktır.

Altıncı Bölüm
DÜŞMAN SİLAHLI KUVVETLERİNİN İMHASI

Düşman silahlı kuvvetlerinin imhası, hedefe götüren araçtır; yani ödenen fiyattır.

Burada olanaklı olan çeşitli görüşler şunlardır:

1. Ancak taarruz amacının uygun gördüğü kadar imha etmek;
2. Mümkün olduğu kadar çok imha etmek;
3. Bu sırada kendi kuvvetlerimizin idareli kullanılması esas görüş ise bunu dikkate alarak imha etmek;
4. Bu konuda o kadar ileri gidilebilir ki, taarruz ancak uygun fırsatlarda düşman kuvvetlerinin birazını imhaya teşebbüs eder; bu, taarruz konusunda ve üçüncü bölümde ortaya konduğu gibidir.

Düşman silahlı kuvvetlerinin tahribi için tek çare muharebedir; fakat elbette iki tür muharebenin yani doğrudan ve dolaylı muharebelerin birleşimiyle. Esas çare meydan muharebesi ise de bu tek çare değildir. Bir kalenin, bir arazi parçasının alınması da düşman kuvvetlerinin bir tahribidir; fakat bu tahrip daha büyük bir tahribe götürebilir; o halde dolaylı olur.

Savunulmayan bir arazinin işgali, amaca doğrudan hizmet eden bir değer taşımaz; düşman silahlı kuvvetlerinin tahribi de sayılamaz. Düşmanın işgal etmiş olduğu bir bölgeden manevrayla çıkarılması fazla önemli bir şey değildir ve yukarıdaki görüşle gerçek bir silah başarısı olarak kabul edilemez. Bu önlem, çoğu kez değerinden fazla abartılır; ama nadiren bir muharebe değeri taşır ve bu sırada daima bunun sebep olacağı zararlı durumun gözden kaçmasından korkulur; ödenecek fiyatın çok az olması yüzünden bu önlem baştan çıkarıcı, kandırıcıdır.

Her yerde bu önlem, az bir kazanç sağlayan ve sınırlı durum ve koşullara, zayıf itici nedenlere uygun bir kullanma şekli olarak kabul edilmelidir. Böyle hareket edildiği takdirde bu, amaçsız bir meydan muharebesinden daha iyidir. Bunlar, başarısı bizi tüketmeyen zaferlerdir.

Yedinci Bölüm
TAARRUZİ MEYDAN MUHAREBESİ

Savunucu meydan muharebesi hakkında söylemiş olduklarımız taarruzi meydan muharebesine büyük bir ışık tutmaktadır.

Orada biz, savunmanın özünü hissedilebilir hale getirmek için onun tam anlamıyla en kuvvetli olduğu meydan muharebesini göz önünde tuttuk; fakat meydan muharebelerinin çok azı böyledir; çoğu, savunma karakterinin kaybolduğu yarı çatışmalardır. Ama taarruzi meydan muharebesinde durum böyle değildir; taarruzi meydan muharebesi her durum ve koşulda karakterini korur ve savunandan daha atak şekilde bunda ısrar edebilir. Bu nedenle tam anlamıyla savunucu olmayan bir muharebeyle gerçek çatışmada muharebenin karakteri bakımından daima bir fark vardır. Taarruzi muharebenin asıl özelliği kuşatma veya çevirmedir; yani muharebenin harekâtla birlikte verilişidir.

Kuşatıcı hatlarla muharebenin büyük avantajı olduğu gayet açıktır; bu taktiğin konusudur. Taarruz bu avantajdan vazgeçemez; fakat savunmanın da buna karşı bir olanağı olduğundan taarruz; savunmanın diğer koşulları tamamen uygun olmadığı sürece, kuşatma şeklini kullanamaz. Kuşatan düşmanı tekrar kuşatmak için iyi seçilmiş ve iyi tertiplenmiş bir mevzide bulunulmalıdır. Fakat, savunmanın verdiği bütün avantajların kullanılmaması daha önemlidir; savunmaların çoğu yetersiz, geçici önlemlerdir ve savunan, çoğu kez çok sıkışık ve tehlikeli durumda bulunur; en kötüsü taarruzun yarı yolda beklenmesidir. Sonuç, kuşatıcı hatlar ya da çok yakın cephelerde muharebedir; bu çok yakın cepheler bağlantı ve ulaşım hatla-

rının yararına olacaktır; tabii sonuç moral ve fiziki üstünlüktür. Marengo, Austerlizt ve Jena'da böyle olmuştur.[1]

Birinci muharebede taarruz eden savunmaya üstün değilse de üssü sınıra yakın ve çok büyük olduğundan, bir şeyler yapmaya cesaret edebilirdi. Yan durumu, yani yakın cephelerle muharebe kuşatmadan daha etkindir. Yakın cephelerle muharebede Prag'da olduğu gibi anavatandan itibaren kuşatıcı bir stratejik taarruz yapılacağının düşünülmesi yanlış bir tasavvurdur. Bunlar nadiren ortaktırlar ve bir savaş alanına taarruzda hassas konulardır. Kesin sonuca ulaşmayan bir savunma muharebesi güneş battığında normal olarak kazanılmış sayılacağından, başkomutan, savunmada zaman kazanmak için kesin sonucu nasıl imkan oranında geciktirme ihtiyacında ise, taarruz da aksine kesin sonucu çabuklaştırmak ihtiyacındadır. Fakat diğer taraftan fazla acele etmek büyük tehlike doğurabilir; çünkü acele etmek kuvvet kaybına neden olur. Çoğu durumda düşmanın koşulları hakkında bilgisizlik taarruz muharebesinin bir niteliğidir; taarruz muharebesi, bilinmeyen durum ve koşullarda, gerçekten el yordamıyla ilerlemedir. Örneğin; Austerltz, Wagram[2], Hohenlinden[3], Jena, Katzbach. Durum ve koşullar ne kadar biliniyorsa, kuvvetler o kadar çok birleştirilir; kuşatmadan çok çevirmeye gidilir. Zaferin esas meyvesinin ancak takiple kazanılacağını Dördüncü Kitap'ın onikinci bölümü öğretiyor. Taarruz muharebesinde takibin tüm harekâtın, savunmaya göre daha ayrılmaz bir parçası olması, eşyanın tabiatı gereğidir.

(1) Marengo, Piemont'ta Alessandria'nı 5 km. güneydoğusunda bir yer. 14.6.1800'de burada yapılan muharebede Napoleon, Avusturyalılara karşı bir zafer kazandı. Bu zaferin sonucu Allessandria Konvansiyonuydu, bu antlaşma ile Avusturyalılar Oglia'ya kadar bütün Yukarı İtalya'yı, bütün kaleleriyle Fransızlara teslim ettiler.

(2) Aşağı Avusturya (Niederösterreich)'da, Viyana'nın 17 km. kuzeydoğusunda bir köy 5-6 Temmuz 1809'da burada yapılan muharebede Napoleon, Grandük Karl komutasındaki Avusturyalıları yendi.

(3) 3.12.1800'de Fransızların Avusturyalılara karşı kazandıkları zafer.

Sekizinci Bölüm
NEHİR GEÇİŞLERİ

1. Taarruz edenin hareket yönünü kesen büyük bir nehir, taarruz eden için daima çok rahatsız edicidir; çünkü, taarruz eden nehri geçmiş olsa bile, çoğu kez bir köprüye bağlanmış olacak ve nehrin hemen yakınında durmak istemeyince de bütün hareketlerinde sıkışmış olacaktır. Taarruz eden nehrin öbür tarafında düşmanla kesin sonuçlu bir muharebe yapmayı düşünürse ya da bunun için düşmanın üzerine gelmesini bekleyebiliyorsa, kendisini büyük bir tehlikeye sokuyor demektir. O halde bir başkomutan büyük bir moral ve fiziki üstünlük olmadan kendisini bu duruma sokmayacaktır.

2. Nehrin arkaya alınmasının yarattığı bu güçlükten başka çoğu kez nehrin gerçekten savunulması olasılığı da vardır. Bu savunmanın tek kurtuluş olarak kabul edilmeyeceği, aksine başarısızlığa uğrasa bile nehrin yakınında bir direniş olanağı daha verecek şekilde düzenleneceği varsayılırsa, taarruz edenin nehrin savunulmasıyla karşılaşabileceği ve birinci paragrafta sözü edilen tehlikeleri yaratan bir direniş ortaya çıkar. Bu nedenle savunulan bir nehre saldırmak konusunda başkomutanların fazla çekingen davrandıkları görülür.

3. Gerçek nehir savunmasının belirli koşullar altında büyük başarı vaat ettiğini bir önceki kitapta gördük; deneyimlere bakınca bu başarıların teorinin vaat ettiğinden daha sık görüldüğünü itiraf etmek zorundayız, çünkü taarruzun yapılmasında her şey, taarruz edene gerçekte olduğundan daha güç görünür ve bu yüzden hareketine ayak bağı olurken, savunmada içinde bulunulan gerçek durum ve koşullar hesap edilir. Büyük bir kesin sonuca gitmeyen ve

üstün bir enerjiyle yürütülmeyen bir taarruz söz konusu ise taarruz edenin, uygulamada, teoride hiç hesaba katılmayan kendi aleyhinde bazı küçük engeller ve rastlantılarla karşılaşacağı söylenebilir; çünkü taarruz eden hareket halindedir; dolayısıyla engeller ve rastlantılarla ilk önce o karşılaşır. Lombardiya'nın önemsiz nehirlerinin nasıl başarıyla savunulduğu düşünülmelidir. Her ne kadar savaş tarihinde kendisinden bekleneni vermeyen nehir savunmaları varsa da bunun nedeni ara sıra bu savunmadan taktik doğasına hiç uymayan, aksine haddinden fazla genişletilmek istenen, tamamen abartılmış bir etki istenmesidir.

4. Ancak savunan, bütün kurtuluşunu nehir savunması üzerine kurma ve kendini, bu savunmanın parçalanmasıyla büyük bir şaşkınlığa ve bir tür faciaya sürükleyecek duruma sokma hatasına düşerse, nehir savunması direnişin saldırıya uygun bir şekli olarak kabul edilebilir; çünkü her şeye rağmen bir nehir savunmasını parçalamak, normal bir muharebeyi kazanmaktan daha kolaydır.

5. Buraya kadar söylenenlerden, büyük bir kesin sonuç aranmıyorsa nehir savunmasının büyük değer kazanacağı, fakat düşmanın kuvvet ve enerji üstünlüğünün beklendiği yerlerde, yanlış kullanıldığında, bu önlemin, taarruz edenin işini kolaylaştıracağı sonucu çıkıyor.

6. İster genelde tam bir savunma hattı şeklinde olsun, ister bağımsız bir noktanın savunulması şeklinde olsun, nehir savunmaları hiç olmazsa etrafından dolaşılamayacak şekildedirler. O halde üstün kuvvetle, büyük darbelerle, hareket etmek isteyen taarruz edene daima bir noktada gösteri yaparken, başka bir noktadan geçme çaresi kalıyor; böylece taarruz edenin muharebede karşılaşabileceği ilk sakıncalı durum sayı üstünlüğü ve sert bir ilerlemeyle düzeltilir; çünkü sayı üstünlüğüyle bu sonuncu noktada başarı sağlanabilir. Kuvvetli düşman öncüsünü üstün ateş ve cesaretle püskürten bir nehir savunmasının taktik bakımından zorla geçilmesi ya nadiren olur ya da hiç olmaz; bu nedenle "zorla geçme" deyimi daima stratejik anlamda ele alınmalıdır; şu kadar ki, taarruz eden, savunma hattının hiç savunulmayan ya da çok az savunulan bir yerinden geçmekle savunanın amacına göre bu geçişten doğacak bütün zararlara göğüs gerebilmelidir. Fakat taarruz edenin yapabileceği en kötü şey,

birbirine yakın olmayan ve ortak bir darbeye izin vermeyen birden fazla noktadan geçiş yapmaktır; çünkü savunan kuvvetlerini bölmek zorunda olduğunda, taarruz eden de ancak kuvvetinin bir bölümüyle kendi doğal yarar yönünde hareket eder. Rastlantı olarak iki ordunun da aynı anda çeşitli noktalardan geçtikleri ve Avusturyalıların Fransızlardan daha çok bölünmüş oldukları 1814 Mincio Muharebesi'ni, Bellegarde bu yüzden kaybetti.[4]

7. Savunan nehrin bu tarafında kalırsa onu stratejik olarak yenmek için iki yol olduğu kendiliğinden anlaşılır; ya düşmana hiç önem vermeden herhangi bir noktadan nehir geçilir ve böylece düşmana üstünlük sağlanır yahut da bir muharebeyle nehir geçilir. Birinci durumda üssün ve bağlantı ve ulaşım hatlarının durumu özellikle rol oynar; ama kuşkusuz özel tesislerin, genel durum ve koşullardan daha kesin rol oynadığı görülür. Kim en iyi karakolları seçmesini, bunları en iyi şekilde donatmasını bilirse, kime daha çok itaat edilirse, kim daha çabuk yürürse, genel durum ve koşullarla daha avantajlı olarak mücadele eder. İkinci duruma tarzına gelince, bu durum tarzı taarruz edenin gereken araçlara, uygun durum ve koşullara sahip olmasını ve bir muharebeye karar vermesini şart koşar; fakat bunların varsayılabileceği yerlerde, savunan, nehir savunmasının bu türüne kolaylıkla cesaret edemez.

8. Sonuç olarak, nehirlerden geçiş her ne kadar pek az durumda büyük güçlükler çıkarırsa da kesin sonuca götürmeyen bütün durumlarda, taarruz edeni bağlantılarından uzaklaştırarak kolayca durdurabilir, demek zorundayız. Bu nedenle taarruz eden, savunanı ya nehrin bu tarafında bırakır ya da gerektiğinde karşı tarafa geçer; ama nehre çok yakın durur. Çünkü her iki tarafın, nehrin değişik kıyılarında birbirlerine karşı kalmaları pek az durumda olur.

Fakat büyük kesin sonuç durumlarında nehir önemli bir öğedir; taarruzu daima zayıflatır ve düzenini bozar; fakat savunan, nehri bir taktik bariyer olarak görme hatasına düşer ve onu savunmayı, direnişinin asıl işi olarak görürse, bu taarruz eden için en uygun durumdur; bu takdirde taarruz eden, kesin darbeyi en kolay şekilde

(4) Linher, Po Nehri'nin önemli bir savunma hattı oluşturan koludur. Bellegarde komutasındaki 36.000 Avusturyalı ile Kral Nalbi Eugen komutasında bulunan 30.000 Fransız 8.2.1814'te burada savaştılar. Hiçbir sonuç alınamadı; iki tarafta geri çekildi.

indirme avantajını elde eder. Elbette bu darbe hiçbir zaman düşmanın ilk anda tamamen yenilmesini sağlamaz; ama bu darbe, yararlı tekil muharebelerden oluşur ve bunlar, 1796'da Aşağı Ren'de Avusturyalıların başına geldiği gibi, düşmanı çok kötü durumlara sokarlar.

Dokuzuncu Bölüm
SAVUNMA MEVZİLERİNE TAARRUZ

Savunma mevzilerinin, nasıl ya taarruza ya da ileri harekâttan vazgeçmeye zorlayacakları Savunma Kitabı'nda yeterince ayrıntılı olarak incelendi. Yalnız bunu yapabilecek savunma mevzileri amaca hizmet ederler ve taarruz kuvvetini kısmen ya da tamamen eritmeye veya nötralize etmeye uygundurlar; o kadar ki, buna karşı taarruzun yapabileceği bir şey yoktur; yani taarruz, savunmanın bu avantajını dengeleme çaresinden yoksundur. Fakat, karşılaşılan bütün savunma mevzilerine taarruz etmeden hedefine ulaşabileceğini görürse, bu takdirde düşman savunma mevziine taarruz hata olur. Eğer taarruz eder, savunma mevziine taarruz etmeden hedefine ulaşamıyorsa, o zaman kanat tehdidiyle düşmanı mevziinden çıkartıp çıkartamayacağını araştırmalıdır. Ancak, bu önlem de etki yapmaz ise, iyi bir savunma mevziine taarruza karar verilir ve daima, daha az güçlük çıkaran yan taarruzu yapmaya çalışılır. Fakat iki yandan birinin seçilmesini, durum ve karşılıklı çekilme hatlarının doğrultusu belirler; yani seçilen yandan yapılacak taarruz, düşman çekilmesini tehdit etmeli, kendi geri çekilmemizi güvenlik altına almalıdır. Bu iki koşul arasında bir rekabet doğabilir; kuşkusuz burada düşman çekilmesini tehdit doğal bir üstünlük kazanır; çünkü bu konu taarruzi yapıdadır, yani taarruzla türdeştir; kendi çekilmemizin güvenlik altına alınması ise savunucu yapıdadır. Fakat, iyi bir mevzide bulunan becerikli bir düşmana taarruzun tehlikeli bir şey olduğu kuşkusuzdur ve gerçek kabul edilmesi zorunludur. Elbette bu tür muharebelerin örnekleri yok değildir ve Torgau, Wagram gibi-

leri de başarıyla sonuçlanmıştır; burada Dresden'i anmıyoruz, çünkü biz buradaki düşmanı becerikli kabul edemiyoruz; ama genelde tehlike çok azdır ve en kararlı başkomutanların iyi mevzileri selamladıklarını gördüğümüz durumların çokluğu karşısında kaybolur gider.

Fakat bizim burada göz önünde tuttuğumuz konuyla alelade muharebeler karıştırılmamalıdır. Muharebelerin çoğu bir tarafın durduğu, ama hazırlanmamış bir mevzide durduğu gerçek çarpışmalardır.

Onuncu Bölüm
TAHKİMLİ ORDUGÂHLARA TAARRUZ

Tahkimattan ve tahkimatın etkilerinden çok az değer vererek söz etmek bir zamanlar yaygın idi. Bu hükmün doğmasına, Fransız sınırının çoğu kez parçalanmış olan kordon tarzındaki hatları, içinde Dük von Bevern'in muharebe kaybettiği Breslau tahkimli ordugâhı, Torgau Muharebesi ve diğer birçok durum sebep olmuştu. Büyük Friedrich'in taarruzla kazandığı zafer de savunmaya, durucu muharebeye ve özellikle tahkimata karşı –bunlara verilen değeri daha da azaltan– bir tepki yaratmıştı. Elbette birkaç bin kişi binlerce millik bir kara parçasını savunursa ya da siperler, altüst olmuş bağlantı hendeğinden başka bir şey değillerse, tahkimat lehine hiçbir şey hesaba katılamaz ve dolayısıyla tahkimata güvenmekle tehlikeli boşluklar meydana gelir. Ama şövalye ruhuyla bunu, bütün tahkimat kavramı için geçerli kabul etmek çelişkili, hatta saçma olmaz mı? Bu, eğer savunanı kuvvetlendirmeye uygun değillerse, siperlerin kural olarak alınamaz noktalar sayılması gerektiğini ve taarruz eden tarafından da böyle kabul edildiklerini gösteriyor. Tekil bir siperin bu etkinliğinden hareket edilerek tahkimli bir ordugâha taarruzun, eden için çok güç, çoğu kez imkansız bir görev olduğu sonucuna varılacağı kuşkusuzdur.

Zayıf işgal edilmesi tahkimli ordugâhın doğası gereğidir; fakat iyi arazi engelleri ve elverişli siperlerle çok üstün bir kuvvete karşı da savunulması mümkündür. Büyük Friedrich, ordugâhta mevcut kuvvete karşı iki misli kuvvet kullanabilmesine rağmen Pirna ordugâhına taarruzu imkansız kabul ediyordu; gerçi sonradan taarruz

etse alabileceği iddia edilmiş ise de bu iddia siperleri etkisizliğine değil, Saksonya birliklerinin çok kötü durumuna dayanıyordu. Fakat sonradan taarruzu yalnız olanaklı değil, hatta kolay kabul edenlerin, o anda buna karar verdikleri kuşkuludur. O halde biz, tahkimli bir ordugâhta taarruzun tamamen alışılmamış bir taarruz şekli olduğuna inanıyoruz. Ancak siperler aceleyle hazırlanmış, tamamlanmamış, çok az engelle desteklenmiş ise ya da çoğu zaman olduğu gibi bütün ordugâh yarım kalmış harabe bir yapıdan ibaretse taarruz tavsiye edilebilir; hatta bu düşmanı kolayca yenmenin yolu olabilir.

Onbirinci Bölüm
DAĞLARDA TAARRUZ

Bir dağın, hem savunmada hem de taarruzda genel strateji bakımından ne olduğu Altıncı Kitap'ın beşinci ve onu izleyen bölümünden yeterince anlaşılmaktadır. Savunma hattı olarak dağın oynadığı rolleri de o bölümlerde açıklamaya çalıştık ve bu önemi karşısında dağın taarruz bakımından nasıl incelenmesi gerektiği ortaya çıkmış oluyor. Bu nedenle bize bu önemli konu hakkında burada söylenecek çok az şey kalıyor. Bizim orada vardığımız esas sonuç şu idi: Savunma, tali muharebe ile aslı muharebenin tamamen farklı bakış noktasını kabul etmek zorundadır; tali muharebede bir dağa taarruz, ancak zorunlu durumlarda başvurulan olumsuz bir eylem olarak kabul edilebilir; çünkü bütün durum ve koşullar taarruzun aleyhinedir; ama esas muharebede avantaj taarruz eden taraftadır.

O halde kuvvetle ve bir meydan muharebesi kararıyla yürütülen bir taarruz, dağda düşmanına rastlayacak ve muhakkak onu yenecektir.

Fakat bu sonucu yaratmanın güç olduğuna burada bir kez daha değinmek zorundayız; çünkü olaylara ve ilk bakışta bütün savaş tecrübelerine karşıttır. Çoğu durumda asıl muharebe amacıyla olsa da olmasa da taarruz için ilerleyen bir ordunun, eğer düşman dağların arasına yerleşmemiş ise çok talihli olduğu ve bu durumda düşmandan önce davranmak için acele ettiği görülür ve kimse, bu öncelikte taarruz edenin çıkarıyla çelişki bulmaz. Bizim görüşümüze göre de bu çok yerindedir; ancak burada bu tamamen ayırt edilmelidir.

Düşmanı esas muharebeye sokmak için ona doğru ilerleyen bir ordu, işgal edilmemiş bir dağdan geçince kuşkusuz düşmanı, kullanmak isteyeceği geçitlerde son anda durdurmak ihtiyacını duyacaktır; ama düşman normal bir dağ mevziinde olursa taarruz edenin sahip olacağı avantaj, bu durumda artık yoktur. Bununla beraber bu durum alışılmadık şekilde yaygın değildir; taarruz edenin izleyeceği yol artık belirsiz değildir; taarruz eden düşmanın tertibatını dikkate almadan ilerleyeceği yolu seçemez; dolayısıyla dağdaki bu muharebe artık bütün avantajlarıyla taarruz edenden yana değildir; bundan Altıncı Kitap'ta söz ettik; bu durum ve koşullarda savunan taarruz edilemez bir mevzide bulunabilir. Bu durumda savunan, esas muharebesini dağdan yararlanarak yapma olanağına sahip olur. Her ne kadar bu mümkün olursa da, savunanın son anda dağda iyi bir mevzide –özellikle bu mevzi önceden işgal edilmemiş ise– tutunmasının güçlüğü düşünülecek olursa, savunmanın bu şekli tamamen güvensiz olacak ve dolayısıyla da taarruz eden bunu ihtimal dışı bir durum olarak kabul edecektir. Fakat ihtimal dışı da olsa bu durum taarruz edeni kuşkusuz korkutacaktır. Çünkü savaşta korku; çok doğal ve oldukça da karşılaşılan bir olgudur.

Fakat burada taarruz edenin korkması gereken bir diğer konu da öncü ya da ileri karakol zincirinin yapacağı geçici dağ savunmasıdır. Bu önlem de pek az durumda yarar vaat eder; ama taarruz eden bunun geçici olup olmadığını ayırt edecek durumda değildir ve bu onu korkutur.

Ayrıca bizim görüşümüz, bu noktada, arazinin dağ karakteri nedeniyle bir mevziin tamamen taarruz edilemez olması olanağıyla hiçbir şekilde çelişmez; dağda olmadıkları halde taarruz edilemez durumda olan mevziler vardır. Örneğin; Pirna, Schmottseifen, Meissen, Feldkirch. Bunlar, dağda bulunmadıklarından yararlıdırlar. Fakat, böyle mevzilerin dağda, ama savunan tarafın dağ mevziinin normal dezavantajlarından kendisini kurtarabileceği yerlerde, örneğin yüksek platolarda bulunabileceği de pekâlâ düşünülebilir; ama bunlar çok nadirdir ve biz çoğunluğu göz önünde tuttuk.

Dağların, kesin sonuçlu savunma muharebesine ne kadar az uygun olduğunu savaş tarihinde de görüyoruz; çünkü büyük başkomutanlar böyle bir meydan muharebesi vermek istedikleri zaman,

ovada tertiplenmeyi tercih etmişlerdir; bütün savaş tarihinde Fransız İhtilal Savaşı'ndakinden başka, dağda kesin sonuçlu muharebe örneği bulunamaz; 1793 ve 1794'te Vogesen ve 1795, 1796 ve 1797'te İtalya'da gerçekleşen ve kesin sonuçlu saymak zorunda olduğumuz çarpışmalarda da dağ mevzileri açıkça yanlış kullanılmışlardır. 1800'de Melas'ın Alp geçitlerini tutmamış olmasından herkes şikayet etti; fakat bunlar ilk şokun yarattığı eleştirilerdir; görünüşe göre çocukça hükümler olduğu söylenebilir. Melas'ın yerinde Napoleon olsaydı, o da Alp geçitlerini aynı şekilde çok az tutardı.

Bir dağ taarruzunun düzenlenmesi, büyük bölümüyle taktik yapıdadır; ancak biz burada ilk projeler için, yani stratejiyle ilgili ve stratejiye giren kısımları için aşağıdaki noktalara değinmek olduğumuzu sanıyoruz:

1. Dağlarda diğer bölgelerde olduğu gibi yollardan ayrılmak, iki, üç kol yapmak ve gerektiğinde büyük birlikleri bölmek olanaklı olmadığından, aksine çoğu kez dar geçitlerde duraklamak zorunda kalındığından, ilerleme genellikle birkaç yol üzerinden ya da bir yol üzerinden ama biraz geniş cepheyle yapılmalıdır.

2. Geniş cepheli bir dağ savunmasına karşı elbette bir araya toplanmış kuvvetlerde taarruz edilir; dağda düşman kuvvetlerinin tümünün kuşatılması düşünülemez; dağda önemli bir zafere, kuşatmadan çok düşman hattını parçalamak ve ortaya çıkan kanatları püskürtmek yoluyla ulaşılır. Normal olarak dağda taarruz edenin başlıca çabası, düşmanın asıl çekilme yoluna doğru durup dinlenmeden hızla ilerlemektir.

3. Fakat dağda çok az toplu bir düzenle saldırılıyorsa, kuşatmalar taarruzun önemli bir kısmını oluşturur; çünkü cephe taarruzu savunanın büyük kuvvetlerine çatar; ama kuşatmalar, taktik yanlara ya da geriye hücumdan daha çok gerçek bir ayırmayı hedef almalıdır; çünkü, henüz elde büyük direniş gücüne sahip kuvvetler varsa gerisi dağ mevzileridir ve hızlı başarı, daima düşmanda gerisini kaybetme korkusunun yaratılmasından beklenir. Bu korku dağda erken doğar ve kuvvetli olur; çünkü kötü durumda elde kılıç kendine yol açmak pek kolay değildir. Ama yalınkat bir gösteri, burada yeterli bir önlem değildir; bu, düşmanı mevziinden çıkarabilir ama büyük bir başarı sağlamaz; o halde hedef, gerçek bir ayırma olmalıdır.

Onikinci Bölüm
KORDON HATLARINA TAARRUZ

Kordon hatlarının savunulmasında ve bu hatlara taarruzda kesin bir sonuç elde edilmesi istenince, bunlar, taarruz edene gerçek bir avantaj sağlarlar; çünkü bunların alışılmadık genişliği, kesin sonuçlu bir muharebenin isteklerine doğrudan nehir ve dağ savunmasından çok daha ters düşer. Eugen'in[5] 1712'deki Denain hatları[6] burada örnek gösterilebilir; çünkü bu hattın kaybı, tamamen bir meydan muharebesinin kaybına benzer; fakat Villars, toplu bir mevzideki Eugen'e karşı bu zaferi kazansaydı daha kötü olurdu. Kesin sonuç aranmayan taarruzda kordon hatları, düşmanın asıl kuvvetleri tarafından işgal edilince, 1703'te Villars'ın Ludwig von Baden komutasındaki Stollhofen[7] hattına verdiği değer gibi öncelik kazanırlar. Fakat bunlar, tali kuvvetler tarafından işgal edilmişlerse o zaman kuşkusuz her şey, taarruzda kullanılabilecek kuvvete bağlı olacak-

(5) Prens Eugen von Savoyen (1663-1736); aslen Fransız olup 1683'te İkinci Viyana Kuşatması sırasında Avusturya ordusuna katılmış, korgeneralliğe kadar yükselmiş ve Felaket Yılları diye anılan 1683-1699 yılları arasında Türklere karşı başarılı savaşlar vermiş bir komutandır. Viyana'da Kara Mustafa Paşa'nın çadırına benzeterek yaptırdığı sarayı (Shloss Belvedere) pek meşhurdur. (ç.n.)

(6) 24 Temmuz 1712'de yapılan muharebede, Mareşal Villars komutasındaki Fransızlar Dük von Albemarle komutasındaki Hollandalıları yendiler. Albemarle'nin üç kolordusundan birinin birlikleri Eugen'in ordusunda örgütlenmişti. Fransızların ani taarruzları üzerine baskına uğrayan Dük, Somain ve Denain arasındaki 6 km. genişliğindeki savunma mevziinden çekildi.

(7) Stollhofen-Oberbühl-Sölligen (Orta Baden) bölgesinde Ren'den Kara Orman'a kadar uzanan 16. km. genişlikte birbirine bitişik sahra siperleri; 1701'de Kont Ludwig Wilhelm von Baden tarafından Ren Vadisine eğemen olmak amacıyla yaptırılmıştı. Kont, Stollhofen hattını 19-25 Nisan 1703'te Villars'ın 24.000 kişilik kuvvetine karşı savundu.

tır. Direniş çoğu kez büyük olmaz; ama zaferin sonucu da nadiren fazla değer taşır.

Bir kaleyi kuşatan kuvvetin, kale etrafında yaptığı tahkimat hattının kendine özgü bir karakteri vardır; Savaş Alanına Taarruz bölümünde bundan söz edilecektir.

Kordon tarzındaki bütün mevziler daima kolay parçalanır niteliktedirler; fakat ilerlemeye devam ederek bir sonuç elde etmek için bunları kolayca parçalama mümkün olmaz ise çoğu kez çekilen zahmete değmeyen zayıf bir başarı elde edilir.

Onüçüncü Bölüm
MANEVRA

1. Altıncı Kitap'ın otuzuncu bölümünde bu konuya değinildi. Manevra, savunanın ve taarruz edenin karşılıklı bir etkinliği ise de savunmadan çok saldırıya yönelik bir karakterde olduğundan, niteliğini burada daha yakından incelemek istiyoruz.

2. Manevra, yalnız taarruzun büyük muharebelerle zorla uygulanmasına değil, taarruzun, doğrudan doğruya taarruz önlemlerinden doğan her türlü zorla uygulanmasına da aykırı düşer. Burada söz konusu olan önlemler, düşmanın bağlantı ve ulaşım hatlarına, geri çekilmesine etkide bulunmayı amaçlayabileceği gibi, düşman kuvvetini esas vazifesinden başka yere çevirme amaçlı vb. olabilir.

3. Bugünkü dile başvuracak olursak manevra sözcüğünün anlamında adeta bizzat kendinden değil de dengeden, düşmana yaptırılacak hatalardan doğan bir etkinlik vardır. Bunlar, satranç oyununun ilk nitelikleridir. O halde manevra, başarı sağlayacak uygun bir fırsat yaratmak ve bunu düşmana karşı bir üstünlük olarak kullanmak için denk kuvvetlerin bir oyunudur.

4. Manevranın kısmen harekâtın hedefi, kısmen de dayanağı olarak kabul edilmesi gereken başlıca yararları şunlardır:

a. Düşmanın iaşesini kesmek ya da sınırlamak;

b. Diğer birliklerle birleşme;

c. Ülke içi veya diğer ordu ve kolordularla bağlantıyı tehdit;

d. Geri çekilmeyi tehdit;

e. Üstün kuvvetlerle münferit noktalara taarruz.

Bu beş yarar, özel durumların bütün küçük ayrıntılarında sap-

tanabilir ve bunlar bir süre bütün olayların merkezi olurlar. Bu nedenle bir köprü, bir yol, bir siper çoğu kez başrolü oynar. Bu nesnelerin harekâtla ilgisinin, bunlara önem kazandırdığı her durumda kolayca açıklanabilir.

f. Başarılı bir manevranın sonucu, taarruz eden ya da daha aktif kuvvetler için –ki bu aktif kuvvetler savunan taraftan da olabilir– bir parça toprak, bir depo vb.dir.

g. Stratejik manevralarda iki çelişki meydana gelir; bu çelişkiler, farklı manevra görünümündedirler ve yanlış ilke ve kuralların düzeltilmesi için de kullanılmışlardır; bu çelişkilerde dört nokta bulunur, ama temelde bunların bütün zorunlu bölümleri konunun parçalarıdır ve böylece incelenmesi gerekir, birinci çelişki, kuşatma ile iç hatlar üzerinde etki arasındaki çelişkidir. İkinci çelişki, kuvvetlerin toplu tutulmasıyla birçok karakola yayılması arasındaki çelişkidir.

h. Birinci çelişkide buradaki iki noktadan birinin diğerine karşı genel bir öncelik kazandığı kesinlikle söylenemez, çünkü, iki harekât tarzından biri için harcanan çabaların diğerini, denge unsuru olarak, ortaya koyması kısmen doğaldır; kısmen de taarruz kuşatmaya yönelirken savunma iç hatlarda türdeş kalır ve dolayısıyla da kuşatma taarruz edene, iç hatlar üzerinde faaliyet savunana daha çok şey vaat eder. En iyi uygulanan şekil, üstün gelecektir.

i. İkinci çelişkinin unsurları da aynı şekilde birbirine çok az tabidir. Kuvvetli olanın birçok karakola yayılması kabul edilebilir; kuvvetli olan böylece birkaç bakımdan rahat bir stratejik varlık ve faaliyet sağlamış ve kuvvetlerini idareli kullanmış olur. Zayıf olan, daha çok toplu bulunmak ve hareketle, aksi takdirde daha artacak olan zararı kâra çevirmeye çalışmak zorundadır. Bu büyük hareketlilik, yürüyüşlerde becerikliliğin yüksek derecede olmasını şart koşar. O halde zayıf olan, daha çok fizik ve moral kuvvet sarf etmek zorundadır. Bu, şüphe etmeyeceğimiz ve usavurmanın ürünü sayabileceğimiz bir sonuçtur. Büyük Friedrich, 1759 ve 1760'da Daun'a karşı, 1761 'de Laudon'a karşı, Montecuccolli 1763 ve 1775'te Turenne'ye karşı daima ustalıklı uygulamalarla bu hareket tarzını taçlandırmışlar ve biz görüşlerimizi esas olarak onlardan almışızdır.

j. Bu iki çelişkiye ait dört unsurun, nasıl yanlış ilke ve kurallar için kötüye kullanılmasını istemiyorsak aynı şekilde üs, arazi vb.

gibi diğer genel durum ve koşullara da gerçekte sahip olmadıkları bir önem ve kesin bir etki yüklemekten sakınılmasını da hatırlatmak zorundayız. Söz konusu önem ve etki ne kadar küçükse yer ve zamanın ayrıntıları o kadar önem kazanır; küçük hesaplarda yeri olmayan belirsizlik ve büyüklük o kadar azalır. Genel olarak bakıldığında, Turerine'nin 1675'te gerisini hemen Ren'e vererek üç mil genişliğinde bir mevzi tuttuğu ve geri çekilme köprüsünü sağ kanadının dışında bıraktığı durumdan daha saçma bir durum acaba var mıdır? Bununla beraber onun önlemi, amacını sağlıyor ve bu önleme yüksek bir sanat değeri yüklenmesi, anlayış gösterilmesi yersiz olmuyordu. Fakat bu başarı ve sanat ancak ayrıntılara dikkat edilince kavranır ve özel durumlarda değer taşıyacağı anlaşılır.

O halde biz, manevra için bir kural, bir tarz, harekâtın değerini tayin edebilen genel bir ilke olmadığı, aksine en özel ve en küçük durumlarda üstün faaliyet, mükemmeliyet, düzen, itaat ve korkusuzluğun hissedilir derecede yarar sağladığı, dolayısıyla bu zaferin esas itibariyle bu niteliklere bağlı olduğu inancındayız.

Ondördüncü Bölüm
BATAKLIKLARDA, SU TAŞKINLARINDA, ORMANLARDA TAARRUZ

Bataklıklar, yani pek az bentle kesilmiş geçilemeyen çayırlar, savunmada söylemiş olduğumuz gibi taktik taarruza özel güçlük çıkarırlar. Bunların genişlikleri topla düşmanı karşı kıyıdan kovmaya ve kendi geçiş araçlarımızı kurmaya izin vermez. Bunun stratejik sonucu taarruzdan vazgeçmek ve bataklığı dolaşma çaresini aramaktır. Bazı alçak bölgelerde olduğu gibi uygarlığın gelişmiş olduğu yerlerde çok sayıda geçiş yeri vardır ve buralarda daima savunanın direnişi görece kuvvetlidir; ama kesin sonuç için zayıftır, dolayısıyla buralar kesin sonuca hiç uygun değildirler. Buna karşın, alçaklık, Hollanda'da olduğu gibi bir su baskınıyla takviye edilmiş bir direniş, mutlak direnişe kadar çıkabilir ve bu takdirde her taarruz bundan zarar görür. Hollanda, su taşkını hattı ötesinde bulunan bütün kaleleri zapt ve işgal ettikten sonra geri kalan ve önce Conde'nin, sonra Luxemburg'un komuta ettiği 50.000 kişilik Fransız ordusunun, ancak 20.000 kişiyle savunulan su taşkın hattını geçecek durumda olmadığını 1672'de göstermişti. Prusyalıların Hollandalılara karşı Dük Braunschweig komutasında 1787'de yaptıkları sefer tamamen ters sonuç vermiş, bu hat büyük bir üstünlük olmadan ve çok önemli bir kayıp vermeden aşılmış ise bunun nedeni, savunan tarafın politik düşüncelerinin ikiye bölünmüş durumda olmasında ve emir komutada birliğin sağlanamamasında aranmalıdır; ama seferin başarısından, yani son taşkın hattından Amsterdam surlarına kadar ilerlemenin çok ince bir uçta durmasından başka hiçbir sonuç

çıkarmak mümkün değildir. Bu ince uç, gözetlenmeyen Harlem Denizi'dir. Dük, bu denizin yardımıyla savunma hattını dolaştı ve gerideki Amstelveen karakoluna geldi. Hollandalıların bu denizde birkaç gemileri olsaydı, Dük hiçbir zaman Amsterdam'a kadar gelemezdi. Barış antlaşmasında bunun nasıl bir etkisi olduğu burada bizi ilgilendirmiyor; ama son taşkın hattının aşılmasından fazla söz edilemeyeceği bu yolla ortaya çıkmış oluyor.

Elbette kış da, Fransızların 1794 ve 1795'te göstermiş oldukları gibi, savunanın doğal düşmanıydı; ama bu çok sert bir kıştı.

Çok az geçit veren ormanları biz, savunmaya yardımcı araçlardan saydık. Ormanın derinliği az ise taarruz eden, birbirine yakın birkaç yoldan sızarak daha iyi bir bölgeye çıkabilir; tekil noktaların taktik değerleri büyük olamaz; çünkü orman, hiçbir zaman bir nehir, bir bataklık gibi kesinlikle geçilmez kabul edilemez. Fakat Rusya ve Polonya'da olduğu gibi büyük bir arazi tamamen ormanlarla örtülü ise ve taarruz edenin gücü onu aşmaya yetmez ise, durumu çok kötüleşir. Taarruz edenin iaşede ne kadar güçlük çekeceğini ve orman karanlığında düşmana sayıca üstünlüğünü nasıl hissettireceğini düşünmek gerekir. Hiç kuşkusuz bu taarruzda meydana gelebilecek en kötü durumlardan biridir.

Onbeşinci Bölüm
BİR SAVAŞ ALANINDA KESİN SONUÇ
BEKLENEN TAARRUZ

Yalın bir refleksle taarruza gerekli ışığı tutan birçok konuya Altıncı Kitap'ta değinildi.

Kapalı bir savaş alanı kavramı zaten taarruzdan çok savunmayla ilişkilidir. Bazı ana noktalar, taarruzun konusu, zaferin etki alanı bu kitapta incelenmiştir; taarruzun doğası hakkında kesin ve esaslı noktalar ise Savaş Planı'nda açıklanacaktır; ama burada söylenecek bazı şeyler var. Biz yine büyük bir kesin sonuç amacıyla yapılan seferle başlamak istiyoruz.

1. Taarruzun en yakın hedefi bir zaferdir. Taarruz eden, savunanın içinde bulunduğu durumun doğasından sağladığı bütün yararları ancak maddi üstünlükle ve belki de taarruzun ve ilerlemenin orduya verdiği ılımlı üstünlük duygusuyla telafi edebilir. Bu duygu çoğu kez fazla abartılır; ama uzun sürmez ve daha çetin güçlükler karşısında dayanamaz. Burada savunanın, taarruz eden kadar hatasız ve uygun hareket ettiğini varsaydığımız kendiliğinden anlaşılır. Bu notumuzla taarruzda zaferin zengin kaynakları olarak düşünülmesine alışılmış, ama çok özel durum ve koşullar olmadan başvurulamayan baskın hakkındaki karanlık düşünceleri uzaklaştırmak istiyoruz. Stratejik baskının ne olduğunu başka bir yerde söyledik. O halde taarruz, fiziki üstünlüğe sahip değilse bu muharebe şeklinin sakıncalarına karşı bir denge sağlamak için moral üstünlüğe sahip olmak zorundadır; bu da yoksa, taarruz itici güçten yoksundur ve başarılı olamaz.

2. Önlem almak nasıl savunmanın esas koruyucusu ise taarruzun koruyucusu da cesaret ve güvenliktir; birbirine karşıt bu iki niteliğin ikisi de eksik olamaz, aksine ikisi birbiriyle çok yakından ilgilidir. Bütün bu nitelikler gereklidir; çünkü harekât, matematik üzerine kurulmuş değildir; aksine, karanlıkta ya da alaca karanlıkta çoğu kez hedefimize uygun düşen komutana güvenmeye mecbur olduğumuz bir faaliyettir. Savunan moral bakımından ne kadar zayıf olursa, taarruz eden o kadar atak olmalıdır.

3. Zafer, kendi asıl kuvvetleriyle düşmanın asıl kuvvetlerine vurana aittir. Taarruzda bu savunmaya göre daha az kuşkuludur; çünkü taarruz eden, normal olarak artık mevziinde bulunan savunanı arar. Yalnız, savunma konusunda biz, savunan eğer yanlış mevzilenmiş ise taarruz edenin onu aramayacağını iddia ettik; çünkü taarruz eden, savunanın kendisini arayacağından emin olabilir ve bu durumda taarruz eden onu hazırlıksız yakalamakla avantaj sağlar. Burada her şey önemli yollara ve yönlere bağlıdır; bu noktaları biz, savunma konusunda üzerine eğilmeden geçtik ve bu bölüme göndermede bulunduk. Bu nedenle bu konu üzerinde gerekenleri şimdi burada söylemek istiyoruz.

4. Taarruzu yakından ilgilendiren, dolayısıyla zaferin amacı olabilecek konuları daha önce söyledik. Şimdi bunlar, taarruz edilen savaş alanının ve muhtemel zaferin etki alanının içinde bulunuyorlar; dolayısıyla bunlara götüren yollar darbenin doğal yönleridir. Fakat taarruzun ancak zaferle önem kazandığını unutulmamalıyız; o halde zafer daima buna bağlı olarak düşünülmelidir; yani taarruz eden için sadece hedefe ulaşmak önemli değildir; muzaffer olarak ulaşmak önemlidir ve taarruz edenin darbesinin yönü yalnız hedefe götüren yön olmamalı, aynı zamanda düşman ordusunu da ortadan kaldıracak yön olmalıdır. Bu yön ilk hedeftir. Düşman ordusu, hedefe yetişmeden onu yakalamak, düşmanı bu hedeften ayırmak ve bu durumda ona darbeyi indirmek, zaferi sağlar. O halde taarruzun esas hedefi düşman başkenti ise ve savunan, başkent ile taarruz eden arasında mevzilenmemiş ise doğrudan doğruya başkente yönelmek yanlış olur; en iyisi, düşman ordusu ile başkent arasındaki bağlantıya yönelmek ve zaferi orada aramaktır.

Taarruzun etki alanı içinde büyük bir maddi hedef yoksa, düş-

man ordusunun en yakın büyük hedefle bağlantısı büyük önem kazanır. O halde her taarruz eden, kendine şunu soracaktır: Eğer ben meydan muharebesinde başarılı isem zaferi ne yapayım? Bu, onu zapt edilecek maddi bir şeye götürür ve bu zapt edilecek şey artık taarruzun doğal yönü olur. Savunan bu yön üzerinde mevzilenmiş ise, taarruz eden doğru yoldadır ve ona, savunanı orada aramaktan başka yapacak bir şey kalmaz. Savunanın mevzii çok kuvvetli ise, taarruz eden önünden geçip gitmeyi denemek, yani zorunluluk yüzünden bir erdem göstermek zorundadır. Fakat savunan doğru yerde değilse, taarruz eden bu yönü seçer ve savunanın savunduğu tepelere gelir gelmez, savunan yana kuvvet kaydırma imkanı vermeden düşman ordusu ile orada karşılaşmak için, zapt edilecek şey ile savunan arasındaki bağlantı-ulaşım hatlarına yönelir. Düşman ordusu yerinde kalırsa, taarruz eden, arkadan saldırmak için düşman ordusuna doğru geriye çark etmek zorundadır.

Taarruz edenin seçeceği yollar arasında büyük ticaret yolları daima en iyisi ve en uygunudur. Fakat bu yolların büyük dönemeçler yaptıkları yerlerde doğru yolların seçilmesi gerekir; çünkü doğru bir yoldan büyük dönemeçlerle ayrılan bir çekilme yolu daima büyük endişeler yaratır.

5. Kesin sonuç alma amacıyla saldıranın kuvvetlerini bölmesinin hiçbir nedeni olamaz; eğer buna rağmen böyle bir şey olmuşsa çoğu kez bu, durumun yeterince aydınlık olmamasından doğan bir hata olarak kabul edilir. O halde taarruz eden, bütün yürüyüş kollarıyla öyle bir genişlikle hareket etmelidir ki, hepsi aynı zamanda taarruz edebilsin. Düşman kuvvetlerini bölerse, bu taarruz edene çok büyük yarar sağlar; elbette burada bir dereceye kadar stratejik gösteriş taarruzları sayılabilecek küçük gösterişler meydana gelebilir ve bunlardan yararlanılması emredilir; taarruz edenin bu amaçla kuvvetini bölmesi haklı olabilir.

Zaten zorunlu olan birkaç kola bölünmekten taktik taarruzun kuşatıcı düzeni için yararlanılmalıdır; çünkü bu şekil, taarruzun doğasına uygundur ve tehlike olmadıkça ihmal edilmemelidir; fakat taktik yapıda kalmak zorundadır; çünkü büyük bir muharebe olurken stratejik kuşatma tamamen kuvvet israfıdır. Ancak taarruz eden, başarıdan hiç kuşkulanmayacak kadar kuvvetliyse bu bağışlanabilir.

6. Taarruz eden de dikkatli hareket etmek zorundadır; çünkü onun da güvenlik altına alınması gereken bir gerisi ve bağlantı ve ulaşım hatları vardır. Fakat bu güvenlik, mümkün olan her yerde ordunun ileri hareketiyle kendiliğinden sağlanmalıdır. Eğer bu iş için özel kuvvetler ayırmak gerekirse, yani bir kuvvet bölünmesi meydana gelirse, bu kuşkusuz vurucu kuvvete zarar verebilir. Büyük bir ordu daima en azından bir yürüyüş mesafesi genişlikle ilerlemeye çalışacağından geri çekilme yolu, dikey durumdan fazla ayrılmayacak ve çoğu kez ordunun cephesiyle örtülecektir.

Bu hareket tarzının taarruz edeni yüz yüze bıraktığı tehlikeler, esas itibariyle düşmanın durumu ve karakteriyle ölçülür. Her şeyin büyük bir kesin sonuç atmosferinin baskısında bulunduğu yerlerde savunana bu tür girişimler için pek az hareket alanı kalır; o halde taarruz edenin normal hallerde fazla korkmasına gerek yoktur. Fakat ilerleme bitince taarruz eden yavaş yavaş savunma durumuna geçer ve gerinin örtülmesi daima zorunlu, daima daha çok ana konu olur. Çünkü taarruz edenin gerisi, eşyanın tabiatı gereği savunanın gerisinden daha zayıftır; hatta savunan, gerçek taarruz başlamadan çok önce taarruz edenin irtibat ve ulaşım hatlarına etki yapmak için araziyi düzenlemeye başlayabilir.

Onaltıncı Bölüm
BİR SAVAŞ ALANINDA KESİN SONUÇ BEKLENMEYEN TAARRUZ

1. İrade ve gücün büyük bir kesin sonuç için yeterli olmaması durumunda bile herhangi bir hedefe yönelik sınırlı bir stratejik taarruz niyeti mevcut olabilir. Taarruz başarılı olursa bu sınırlı hedefe ulaşılmakla kuvvetin tümü sükunete ve dengeye gelir. Bazı güçlüklerle karşılaşılırsa, genel ilerleme çok daha önce sükunete erer. Şimdi bir fırsat taarruzuna ya da aynı zamanda stratejik manevraya başvurulur. Seferlerin çoğunun karakteri budur.

2. Böyle bir taarruzun hedefleri şunlar olabilir;

a. BİR ARAZİ PARÇASI. Bundan sağlanacak yararlar: İaşe avantajı, işgal birliklerinin bölgeden iaşesi suretiyle diğer birliklerin iaşesini kolaylaştırmak, kendi ülkemizi korumak, barışta takas etmek gibi hususlardır. Bu, ara sıra da, XIV. Louis zamanında Fransız başkomutanlarının seferlerinde daima olduğu gibi, askerliğin şerefine bağlanır. Zapt edilen arazinin elde tutulup tutulmayacağı çok önemli bir fark yaratır. Eğer zapt edilen arazi kendi savaş alanımıza bitişikse ve bu alanın doğal bir parçası ise, sonuna kadar elde tutulması normaldir. Bu gibi araziler ancak barışta takas için düşünülebilirler; diğerleri ise normal olarak bir seferin devamı boyunca alınmışlardır ve kışın terk edilebilirler.

b. DÜŞMANIN ÖNEMLİ BİR DEPOSU. Eğer depo önemli değilse, bütün bir seferi belirleyen taarruzun hedefi olarak kabul edilemez. Ama bu da savunan için bir kayıp, taarruz eden için bir kazançtır; burada taarruz edenin asıl kazancı, savunanın bu yüzden

biraz geri çekilmek ve aksi takdirde elinde tutacağı bir arazi parçasından vazgeçmek zorunda kalmasıdır. O halde deponun zaptı burada daha ziyade araçtır ve harekâtın ilk belirli hedefi olduğundan amaç olarak kabul edilir.

c. BİR KALENİN ZAPTI. Kalelerin zaptını özel bir bölüme bıraktık ve dikkatleri o bölüme çekiyoruz. Düşmanı tamamen mağlup etmek ya da ülkesinin önemli bir bölümünü işgal etmek niyetinde olmayan taarruz savaşlarının ve seferlerin en tercih edilen ve en arzu edilen hedefinin daima kaleler olduğu, sözü geçen bölümde açıklanan nedenlerden kolayca anlaşılır. Herkesin şu veya bu kaleyi zapt etmek için Hollanda'nın kale dizileri arasında nasıl dolaşıp durduklarının açıklanması kolaydır; ama burada çoğu kez bir vilayetin tümünün işgali hiç de asıl amaç olarak görünmez; aksine her kale kendi başına değer sahibi bir büyüklük olarak görülür ve yerin değerinden çok, girişimin rahatlık ve kolaylığına bakılır.

Bununla beraber tamamen önemsiz olmayan bir yerin kuşatması daima önemli bir girişimdir; çünkü büyük masraflara neden olur ve bütün kuvvetlerin söz konusu olmadığı savaşlarda bu hususa çok dikkat edilmelidir. Bu nedenle böyle bir muhasara stratejik taarruzun önemli hedeflerinden sayılır. Yer ne kadar önemsizse, ya da muhasara ne kadar az ciddi ise, muhasara için ne kadar az hazırlık yapılmışsa, her şey ne kadar geçici yapılmış ise bu stratejik hedef, zayıf kuvvetler ve niyetler için o kadar uygun olacak ve çoğu kez kuvvetin tümü, seferi şerefle sonuçlandırmak için danışıklı dövüş durumuna düşecektir; çünkü taarruz eden, her şeye rağmen bir etkinlikte bulunmak ister.

d. KAZANÇLI BİR MUHAREBE, TESADÜF YA DA GANİMET VEYA ŞEREF İÇİN, ARA SIRA BAŞKOMUTANIN HIRSI İÇİN BİR MEYDAN MUHAREBESİ. Ancak hiç savaş tarihi bilmeyen bir başkomutan böyle bir muharebenin olacağından şüphe edebilir. Fransızların XIV. Louis zamanında yaptıkları seferlerdeki taarruz muharebelerinin çoğu bu türdendir. Fakat bunların objektif ağırlığı bulunmadığına, bir büyüklük oyunu olmadıklarına işaret etmek gerekiyor; bunlar barış üzerinde çok belirli bir etki yapmışlar, yani oldukça kestirme yoldan hedefe götürmüşlerdir. Askerlik şerefi, ordunun ve başkomutanın moral üstünlüğü görünmeden etki yapan, ama bütün savaş faaliyetini devamlı surette etkileyen şeylerdir.

Böyle bir muharebenin hedefi tabii iki hususu şart koşar:

(1) Oldukça güçlü bir zafer umudu bulunması;

(2) Muharebenin kaybedilmesi halinde fazla bir zarara uğranılmaması.

Çok dar yerlerde ve sınırlı hedeflerle yapılan bu tür muharebelerde moral zafiyet yüzünden yararlanılamayan zaferler elbette karıştırılmamalıdır.

3. "d" maddesindeki hususların sonuncusu hariç bütün önemsiz muharebelere engel olunmaz ve taarruz eden doğal olarak, istisnalar hariç bu hususları elde etmeye çalışır. Kesin, sonuçsuz bir muharebede taarruz edenin, kullanma imkanına sahip olduğu bütün önlemler, savunanın kendi savaş alanında sahip olduğu avantajlarla ilgilidir: Savunanın depolar, verimli vilayetler, su yolları vb. ile ya da diğer birliklerle veya köprüler, geçitler gibi önemli noktalarla irtibat ve ulaşım hatlarının tehdidi; savunanın bizi oradan tekrar sürüp atamayacağı kuvvetli mevzilerin alınması ve onun huzursuz bir duruma sokulması; önemli kentlerin, verimli toprakların, ayaklanmalar teşvik edilebilecek huzursuz bölgelerin alınması; zayıf müttefiklerin tehdidi vb. Taarruz bu irtibatları, savunanın, büyük fedakârlıklarda bulunmadan tekrar açamayacağı şekilde keserse, burada sözü geçen noktaları almaya koyulursa; savunanı, bu noktaları örten ve birazından da vazgeçerek geride veya yanda başka bir mevzi tutmaya zorlar. Böylece bir arazi parçası serbest kalır; bir depo, bir kale örtüsüz bırakılmış olur; böylece depolar zapta, kaleler muhasaraya terk edilmiş olur. Bu sırada büyük küçük muharebeler olabilir; ama bunlar ille de olsun istenmez ve amaç olarak kabul edilmez; aksine zorunlu bir kötülük olarak kabul edilir, büyüklük ve önemleri belli bir ölçüyü aşamaz.

4. Savunan tarafında taarruz edenin irtibat ve ulaştırma hatlarına yapılacak etki, ancak büyük sonuçlu savaşlarda harekât hatları çok büyükse olabilecek bir tepki türüdür; buna karşın, büyük sonuç beklenmeyen savaşlarda bu tepki daha ziyade eşyanın tabiatı gereğidir. Burada düşmanın irtibat ve ulaşım hatları nadiren çok uzun olur; ama burada düşmana çok büyük zayiat verdirmek de söz konusu değildir; düşmanın iaşesinin taciz edilmesi ve azaltılması çoğu kez yeterli etki yapar ve hatların kısalığının yerini bir

dereceye kadar, düşmanın bu mücadelede kullanabileceği zamanın uzunluğu alır. Bu nedenle savunanın stratejik kanatlarını örtmesi taarruz edenden daha önemlidir. O halde taarruz edenle savunan arasında bir tür üstünlük savaşı meydana gelince, taarruz eden, düşmanın önemli bir kuvvetine ya da asıl ordusuna bir kez bir darbe indirme imkan ve kabiliyetine sahip olur ve buna karar vermeye cesaret eder ve yarattığı bu tehlikeyle düşmanını zor durumda bırakırsa stratejik kanatlarını en iyi şekilde örtebilir.

5. Son olarak bu tür savaşlarda taarruz edenin düşmanına nazaran önemli bir avantaja sahip olduğunu, yani onu kendi niyet ve imkanına göre, savunanın durum tartışmasından daha iyi muhakeme edebileceğini düşünmek zorundayız. Taarruz edenin ne derecede girişken ve cüretkar olacağını önceden tahmin etmek, savunanın tasavvur edeceğinden çok daha güçtür. Pratik düşünülünce normal olarak bu savaş şeklinin seçiminde, olumlu hiçbir şey istemeyen bir garanti vardır; ayrıca normal savunma hazırlıklarından büyük bir tepki için yapılacak hazırlıklara geçmek büyük ya da küçük amaçlı taarruz hazırlıklarından çok daha farklıdır. Sonuçta, savunanın önlemlerini önceden alması zorunludur; taarruz eden ise önlemlerini elinin altında tutmak avantajına sahiptir.

Onyedinci Bölüm
KALELERE TAARRUZ

Kalelere taarruz, tabii burada bizi tahkimat sanatına ilişkin çalışmalarla meşgul edemez; aksine bizi burada üç şey meşgul eder: Birincisi, stratejik amaç; ikincisi, birçok kale arasından taarruz edilecek kalenin seçilmesi; üçüncüsü, kuşatmanın örtülme tarzıdır.

Düşman bir kaleyi savunmasının hayati bir parçası yapmışsa; taarruz eden bu kaleyi almakla cephanelik ve depo olarak kullanarak büyük bir rahatlık sağlayacaksa, böylece araziyi ve ordugâhı örtebilecekse, bu kalenin kaybı düşman savunmasını zayıflatır. Eğer taarruz eden sonunda savunmaya geçecek olursa zapt edilen kaleler bu savunmanın en kuvvetli istinat noktaları olur. Savaş alanındaki kalelerin savaşın devamında sahip olduğu bu ilişkiler, Savunma Kitabı'nda kaleler hakkında söylediklerimizden yeterince anlaşılmaktadır; bundan doğan tepki, taarruza gerekli ışığı tutmaktadır.

Kesin sonuçlu bir seferde tahkimli yerlerin zaptı ile diğer türden seferlerle tahkimli yerlerin zaptı arasında büyük bir fark vardır. Kesin sonuçlu seferlerde bu zapt işi daima bir baş belası olarak görülür. Ancak kuşatılmadan bırakılmalarına imkan olmayanlar, kesin sonuca etkili oldukları sürece kuşatılırlar. Kesin sonuç alınınca, bunalım ve kuvvetlerin gerilimi uzunca bir süre için atlatılıp sükunete ulaşılınca, tahkimli yerlerin zaptı, yapılan işgalin sağlama bağlanmasına hizmet eder ve bu takdirde bu kaleler çoğu kez fazla gayret sarf etmeden ve fazla kuvvet kullanmadan tehlikesizce ele geçirilirler. Bunalımlı durumdayken bir kalenin kuşatması, taarruzun aleyhine bunalımı daha da artırmak demektir; hiçbir

şeyin taarruz edenin gücünü bu kadar zayıflatamayacağı ve bir süre için de olsa onu üstünlükten bu kadar mahrum bırakmayacağı aşikardır. Fakat, eğer taarruz ilerleyecekse bir veya birkaç kalenin zaptının vazgeçilemez olduğu haller vardır; bu gibi hallerde muhasara etme taarruzun yoğun bir ilerleyişi olarak kabul edilir; bu takdirde ne kadar geç karar verilirse bunalım o kadar büyük olur. Bu konuda incelenmesi gereken konular Savaş Planı Kitabı'ndadır.

Sınırlı hedefle yapılan seferlerde kale normal olarak araç değil, bizzat amaçtır; bağımsız küçük bir zapt olarak kabul edilir ve bu tür zaptın, diğerlerine nazaran şu faydaları vardır:

1. Kale, büyük bir çabayı gerektirmeyen çok sınırlı bir fetihtir ve dolayısıyla tersine bir gelişmeden korkulmaz.

2. Kale barışta denge olarak çok işe yarar.

3. Kuşatma, diğer ilerlemelerde olduğu gibi kuvvetin gittikçe zayıflamadığı bir "taarruzun yoğun ilerleme" şekli olarak kabul edilir.

4. Kuşatma, felaketsiz bir girişimdir.

Bütün bu noktalar, düşmana ait bir veya birkaç yerin zaptını çok normal olarak büyük hedefleri şart koşmayan stratejik taarruzun konusu yapmaktadır.

Seçiminde kuşkuya düşüldüğünde kuşatılacak kaleyi tayin eden nedenler şunlardır:

a. Rahatça elde tutmaya elverişli olmalı ve barışta denge unsuru olarak yüksek değer taşımalı.

b. Eldeki zapt araçları. Az araç ancak küçük kalelerin zaptına müsaade eder ve küçük bir kaleyi gerçekten almak büyüğü önünde başarısızlığa uğramaktan daha iyidir.

c. Kalenin tahkimat bakımından kuvveti. Bunun daima kalenin önemiyle orantılı olmadığı açıktır. Çok kuvvetli inşa edilmiş, ama az önemli bir kaleye az kuvvetle taarruz ederek kuvvet kaybetmek delilikten başka bir şey değildir.

d. Donatım ve mürettebatın mevcudu. Kale zayıf donatılmış ve az kuvvetle işgal edilmişse elbette zaptı kolaydır; fakat burada donatım ve mürettebatın mevcudu ile donatımdan sayılması gereken şeyleri, kalenin bulunduğu yere verilen önemin tayin edeceğine burada işaret edilmesi gerekiyor; çünkü mürettebat ve donatım

doğrudan doğruya düşman silahlı kuvvetlerine dahildir; ama tahkimatın kuvveti böyle değildir. Kuvvetli tutulmuş bir kalenin zaptı, yapılacak fedakârlığı çok kuvvetli bir tahkimatı zapt etmekten çok daha fazlasıyla öder.

e. Muhasara ulaştırmasının kolaylığı. Birçok muhasara vasıta yokluğundan başarısızlığa uğrar ve bu çoğu kez ulaştırmanın zorluğundan olur. Eugen'in 1712'de Landrecies'i kuşatması[8] ve Büyük Friedrich'in 1758'de Olmütz'ü kuşatması bunun en belirgin örnekleridir.

f. Nihayet örtmenin kolaylığı da bir nokta olarak kabul edilmelidir.

Kuşatmayı örtmenin iki değişik şekli vardır: Biri, kuşatma ordusunun siperlere girmesi, yani kalenin etrafında tahkimat hattı yapması; ikincisi, kuşatmanın bir gözetleme hattıyla örtülmesi. Birinci şekil, açıkça kuşatmanın lehinde olmasına, yani bu şekilde taarruz edenin bölünmeyle kuşatmanın aleyhine olacak bir kuvvet zafiyetine uğramasına rağmen tamamen güncelliğni yitirmiştir. Fakat kuşkusuz başka bir tür zafiyet çok belirgin bir derecede meydana gelir.

1. Kalenin etrafında mevzilenme. Kural olarak ordunun kuvveti bakımından büyük bir genişlik ister. Bu durumda, kendi gücünü kurtarma ordusuna ekleyen ve başlangıçtan beri bize karşı dayanan kale mürettebatı, ordugâhımızın ortasında bulunan bir düşman birliği olarak kabul edilir; ama duvarlarla korunmaktadır; yaralanamaz, en azından üstesinden gelinemez durumdadır; bu nedenle etkinliğini çok yükseltmiştir.

2. Bir tahkimat hattının savunulması mutlak bir def-ü-tarttan başka bir şeye müsaade etmez, çünkü en elverişsiz ve en zayıf tertiplenme şekilleri bile, bir bunalımda cephesiyle bütün avantajlı hücumlara karşı koyar. Bu durumda muhasara edene, siperlerinde kendini korumaktan başka yapacak bir şey kalmaz. Böylece, gözetleme ordularında görülebileceği gibi, muharip sayısının 1/3'ü azalınca, savunmanın daha çok zayıflayacağı kolayca anlaşılır. Büyük Friedrich'ten beri, (her zaman değilse de) taarruz denilen hareket ve manevranın genellikle tercih edildiği, siperlere karşı bir antipati duyulduğu düşünülecek olursa tahkimat hattının tamamen

(8) Kuzey Fransa'da Sambre kenarında bulunan kalenin 17.7-28.7.1712 tarihleri arasındaki muhasarası başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

demode olmasına hayret edilmez. Fakat taktik mukavemetinin bu zafiyeti onun tek dezavantajı değildir ve biz bu dezavantajın yanı sıra asıl avantajları da saydık; çünkü bunlar birbirlerine benzerler. Bir tahkimat hattı tüm savaş alanının yalnız bir bölümünü örter; bu da kendine bitişik olan bölümüdür; eğer örtme için bazı birliklere özel görevler verilmemişse diğer bütün bölgeler az çok düşmana bırakılmış demektir; örtme için özel görevler verilmesi ise kuvvetlerin bölünmesine neden olacağından kaçınmak istenilen bir özelliktir. O halde kuşatana, kuşatma için gerekli ikmal nedeniyle, daima endişe ve sıkıntı içinde olacaktır; eğer ordunun ve kuşatmanın ihtiyaçları oldukça çoksa ve düşman hatırı sayılır bir kuvvetle sahrada ise Hollanda'da olduğu gibi, birbirine yakın kalelerden ve bu kaleler arasında bulunan hatlardan oluşan sistemden başkası düşünülemez; bu hatlar savaş alanının diğer bölümlerini ve ikmal hatlarını örter. XIV. Louis zamanında bir silahlı kuvvetin mevzilenmesiyle savaş alanı henüz bağımlı değildi. Özellikle Otuz Yıl Savaşları'nda ordular tek başlarına oradan oraya, bu kaleden şu kaleye koşarlar, o sırada yakınında düşman ordusu bulunmayan bir kaleyi beraberlerinde getirdikleri kuşatma malzemesi tükeninceye ve bir düşman ordusu kurtarma için yaklaşıncaya kadar kuşatırlardı. Burada tahkimat hattı, eşyanın tabiatında vardı.

Daha sonraları tahkimat hattı pek az durumda kullanılabildi; yani Otuz Yıl Savaşları'ndakine benzer hal ve koşullarda kullanıldı. Bu hal ve koşullar şunlardı: Sahradaki düşmanın çok zayıf olması; muhasara kavramı karşısında harekât alanı kavramının bir dereceye kadar kaybolması. Bu takdirde muhasarada kuvvetlerin topluca elde bulundurulması doğaldır; çünkü böylece muhasara kuvvetleri tartışma götürmeyecek kadar büyük enerji kazanırlar.

XIV. Louis zamanında Camberi ve Valenciennes'de, Turenne Conde'ye, Conde Turenne'ye karşı hücuma geçtiklerinde tahkimat hattı çok az iş gördü, fakat diğer birçok durumda bu hatta uyulduğu gözden kaçırılmamalıdır; nasıl ki 1708'de acele kurtarma ordusu davet edilince ve savunan ordunun komutanı da girişken bir adam olunca Villars, Müttefiklerin Lille[9] önündeki hatlarına taarruza

(9) Lille 14.8.1708'de Prinz Eugen tarafından 53 piyade taburu, 89 süvari bölüğü ile kuşatılmıştı. Marlborough, bir gözetleme birliğiyle kuşatmanın emniyetini üstlenmişti.

cesaret edememişti. Büyük Friedrich de 1758'de Olmütz'de ve 1760'ta Dresden'de, tahkimat hattına sahip olmamasına rağmen temelde aynı olan bir sisteme sahipti; muhasara sırasında orduyu bu sistemle örttü. Olmütz'de, Avusturya ordusunun uzaklığı onu, buna teşvik etti ama Domstadtl'de ulaşımını kaybedince pişman oldu. Dresden'de bu yöntemin kullanılmasının nedeni düşmanın küçümsenmesi ve Dresden'i almakta acele edilmesiydi.

Nihayet, başarısızlık halinde kuşatma toplarının kurtarılmasının güç olması da tahkimat hattının bir sakıncasıdır. Kesin sonuç, kuşatılan yerden bir veya birkaç yürüyüş mesafesi uzakta alınırsa, kuşatma, düşman gelmeden önce başarıyla kaldırılabilir ve büyük bir ulaştırmayla bir yürüyüşlük bir mesafe kazanılabilir.

Gözetleme ordusunun mevzilendirilmesinde, kuşatmadan ne kadar uzakta olacağı sorusu akla gelir. Bu soru, birçok durumda arazi ile ya da kuşatmayla bağlantıda kalmak isteyen diğer ordu ve birliklerin yerleriyle cevaplandırılır. Ayrıca, uzun mesafenin kuşatmayı daha iyi örttüğünü, ama birkaç mili geçmeyen kısa mesafelerin iki ordunun da desteklenmesine kolayca izin verdiğini anlamak hiç de zor değildir.

Onsekizinci Bölüm
ULAŞTIRMAYA TAARRUZ

Taarruz ve bir ulaştırmanın savunulması taktiğin konusudur; eğer konu stratejik nedenlerden ve durumlardan meydana gelmemiş olsaydı, burada bu hususta hiçbir şey söylemeyebilirdik. Savunmayla ilgili olarak bu konuda söylenenler, ulaştırma hatlarına taarruzla bu hatları savunmayı birleştirme açısından az değilse de burada taarruz konuya büyük önem kazandırıyor.

Dolu da olsa, boş da olsa, 300-400 arabalık bir ulaştırmanın derinliği yarım mil, daha büyük ulaştırmaların ise birkaç mil tutar. Normal olarak refakate tahsis edilen çok az birlikle bu kadar derinliğin örtülmesi nasıl düşünülebilir? Bu güçlük nedeniyle ulaştırma kolunun çok yavaş hareketi kabul edilse bile, yine de bir kargaşa tehlikesinden korkulur ve bölümlerden her birinin kısmen de olsa örtülmesi söz konusudur; çünkü düşman bölümlerden birine yetişir yetişmez hepsi durur ve karışır. Bu nedenle, haklı olarak, bu ulaştırmanın örtülmesinin nasıl mümkün olacağı sorulabilir; ya da başka bir deyişle, niçin bütün birliklere taarruz edileceği kabul edilmez ve niçin düşman, yaklaşabileceği örtülmesi zorunlu bütün bölümlere taarruz etmez. Bütün taktik bilgi kaynakları, Tempelhoff'un önerdiği gibi, devamlı gidiş gelişlerle ulaştırmanın kısaltılmasının ya da Scharnhorst'un salık verdiği gibi, birçok kola bölünmenin bu kötü duruma karşı pek az yararı olduğunu gösteriyor.

Düşmandan uzakta yapılan ulaştırma, stratejik durumu nedeniyle genel bir güvenliğe sahiptir; düşman taarruzuna açık ulaştırmalara nazaran bunun bir üstünlüğü vardır ve onun az mik-

tardaki savunma araçları büyük bir etkinlik sağlar. Yani bu ulaştırma, kendi ordusunun gerisinde ya da en azından düşmandan çok uzakta yapılmaktadır. Sonuç, ancak zayıf birliklerin bu ulaştırmaya taarruz için gönderilebilmesi ve kanatlarını ve gerisini alelacele oraya yetişecek düşmana kaptırmamak için kuvvetli ihtiyatlarla örtülmesidir. Taarruz eden düşmanın ulaştırmayı alıp kendi tarafına götürmesi çok zor olduğundan, düşman çoğu kez koşum kollarını kesmek, atları almak, barut arabalarını havaya uçurmak vb. ile yetinmek zorunda kalır. Böylece, bütün ulaştırma durdurulmuş ve düzeni bozulmuş olur, ama her şey kaybedilmiş olmaz. Böyle bir ulaştırmanın güvenliğinin örtülmesinden ziyade genel hal ve koşullara bağlı olduğu anlaşılıyor. Buna sadece ulaştırmayı örtecek değil, düşmanın taarruz sistemini de bozacak bir örtme eklenecek olursa, ulaştırmaya taarruzun oldukça zor ve sonucunun belirsiz olduğu görülür.

Fakat önemli bir nokta daha var; düşman ordusunun ya da düşman ordusuna mensup bir birliğin taarruz edenden intikam alması ve onu, bu girişiminden dolayı bir yenilgiyle cezalandırması. Bu endişe, asıl nedeni açığa vurulmadan, bazı girişimlere engel olur; böylece emniyet örtmede aranır ve örtmeye bu kadar önem verdiren şartların nasıl üzücü şartlar olduğuna ne kadar şaşılsa azdır. Bu düşüncenin doğruluğunu anlayabilmek için Büyük Friedrich'in 1758'de, Olmütz Muhasarası'ndan sonra Bohemya yoluyla yaptığı geri çekilme düşünülmelidir. Büyük Friedrich, 4.000 arabadan oluşan ulaştırmasını örtmek için ordusunun yarısını takımlar halinde dağıtmıştı. Daun'u bu saçmalığa saldırmaktan alıkoyan ne idi? Büyük Friedrich'in ordusunun diğer yarısıyla ona yaklaşması ve istemediği bir meydan muharebesine karıştırmasından korkmasıydı. Laudon'u, Zişboviç'te, daima yanında bulunduğu ulaştırmaya daha erken ve daha atak saldırmaktan ne alıkoydu? Ayağına bir şey bulaştırmak korkusu. Esas ordusundan on mil uzaktaydı ve Prusya ordusu onu esas ordusundan tamamen ayırmıştı; Daun ile hiç ilgilenmeyen Kral'ın kuvvetlerinin büyük kısmını ona yöneltmesi durumunda ağır bir yenilgi tehlikesinin doğacağına inanıyordu.

Eğer bir ordunun stratejik durumu onu, ulaştırmasını anormal olarak yandan ya da önden göndermeye zorlarsa, bu ulaştırma gerçekten büyük bir tehlike içindedir ve dolayısıyla eğer düşman

kuvvet sevk edebilecek durumdaysa onun için çok yararlı bir taarruz hedefi olur. Büyük Friedrich'in 1758 Seferi, Domstadtl'dan yapılan ulaştırmada bu tür bir girişimin tamamen başarılı olduğunu gösteriyor; Neisse yolu Prusya mevziinin sol tarafında bulunuyordu, kuşatma ve Daun'a karşı kullandığı birlikler yüzünden Kral'ın kuvvetleri o kadar etkisizleştirilmişti ki, partizanlar hiçbir şeyden endişe etmiyor ve tam bir rahatlıkla taarruz edebiliyorlardı.

Eugen; 1712'de Landrecies'i kuşattığında, kuşatmanın ihtiyaçlarını Denain yoluyla Bouchain'den, yani stratejik mevziin önünden çekti. Bu koşullar altında çok güç olan örtmeyi sağlamak için hangi araçları kullandığı ve işi, şekli bir değişimle sonuçlandırmak için nasıl güçlük çektiği bilinmektedir.

O halde ulaştırmaya taarruzun taktik olarak düşünüldüğünde çok kolay olduğu, ama stratejik nedenlerden dolayı o kadar da kolay olmadığı, aksine ancak anormal hallerde uygun irtibat ve ulaşım hatlarının önemli başarı vaat ettiği sonucuna varıyoruz.

Ondokuzuncu Bölüm
ORDUGÂHLARDAKİ DÜŞMAN ORDULARINA TAARRUZ

Savunmada bu konuyu ele almadık; çünkü bir ordugâh hattı bir savunma önlemi olarak düşünülemez; aksine bu ordunun muharebeye çok az hazır olduğu bir durumdur. Beşinci Kitap'ın on üçüncü bölümünde ordunun bu durumu hakkında söylediklerimizde bu muharebe hazırlığına değinmekle yetindik.

Ama şimdi burada, taarruzda, önemli bir hedef olarak ordugâhta bulunan bir düşman ordusunu düşünüyoruz; çünkü böyle bir taarruz hem çok özel bir taarruz şeklidir; hem de olağanüstü etkisi olan stratejik bir araç olarak kabul edilebilir. O halde, burada münferit bir düşman ordugâhına ani hücum ya da birkaç köye dağıtılmış küçük bir birliğe taarruz söz konusu değildir; çünkü bu gibi taarruzlar için alınacak düzenler tamamen taktik tabiattadır. Burada söz konusu olan az çok geniş ordugâhlara dağılmış önemli bir kuvvete taarruzdur; yani hedef, münferit ordugâhlara taarruzdan ziyade toplanmanın engellenmesidir.

O halde ordugâhta bulunan bir düşman ordusuna taarruz, toplanmış bir orduya baskındır. Baskın başarılı olursa düşman ordusu artık önceden saptanmış olan toplanma noktasına yetişemeyecek ve daha geride başka bir toplanma noktası seçmek zorunda kalacaktır. Bu geri çekilme, nadiren bir günlük yürüyüş mesafesinden az, çoğu kez birkaç günlük yürüyüş mesafesi kadar olacağından, bundan doğacak arazi kaybı önemsiz olmayacak ve bu da taarruz edenin sağlayacağı ilk yarar olacaktır.

Ama bu genel çerçevede yapılacak baskın başlangıçta birkaç münferit ordugâha baskın şeklinde olabilir. Taarruz, ordusunun yayılmasına ve dağılmasına neden olacağından bütün ordugâhlara, hatta çoğuna ayın zamanda taarruz tabii hiçbir durumda tavsiye edilmez. O halde yalnız ilerleyen yürüyüş kolları yönünde bulunan en öndeki düşman ordugâhlarına baskın yapılabilir ve bu da çoğu kez tam anlamıyla başarılı olmaz; çünkü büyük bir kuvvet fark edilmeden yaklaşamaz. Fakat taarruzun bu unsuru hiç kavranmaz ve biz, bundan doğacak başarıları böyle bir baskının ikinci yararı olarak hesaplarız.

Üçüncü bir yarar, düşmanın sebep olacağı ve büyük zayiat verebileceği kısmi muharebelerdir. Yani büyük bir kuvvet esas toplanma noktasında münferit taburlar halinde toplanmaz; normal olarak ancak tugaylar, tümenler hatta kolordular halinde toplanır ve bu kuvvet alelacele randevu noktasına gidemez; eğer düşman yürüyüş kolu yeterince kuvvetli değilse, bu muharebeden muzaffer olarak çıkacağı düşünülebilir; ama zaman kaybeder ve bir kolordunun kazandığı zaferden yeterince yararlanmadan, gerideki bir noktayı kazanacağı kolayca anlaşılır. Fakat bu kuvvet yenilebilir de, bu çok daha olasıdır; çünkü iyi bir mukavemet kurması için zamanı yoktur. O halde iyi düzenlenen ve yönetilen bir baskında, taarruz edenin bu kısmi muharebelerle, sonradan genel başarıda esaslı rol oynayacak önemli zafer alametleri elde edeceği düşünülebilir.

Son olarak dördüncü yarar, düşman ordusunun düzenin bozulması ve cesaretini kaybetmesi nedeniyle toplanabilen kuvvetleri de kullanamaması, aksine baskın yapana daha fazla arazi terk etmesi ve tamamen başka bir arazide harekâtta bulunmasıdır.

Bunlar, düşman ordugâhına yapılan bir baskının özel sonuçlarıdır; yani düşmanın ordusunu zayiatsız toplayamayacağı durumda olduğu yerlere yapılan baskının sonuçları. Fakat, eşyanın doğası gereği başarının pek çok aşaması vardır ve kimi durumda başarı çok önemli, başka bir durumda pek anılmaya değer olmayabilir. Girişimin çok başarılı olduğu yerlerde sonuç önemlidir; ama kazanılmış bir meydan muharebesinin verdiği sonucu nadiren verir; çünkü zafer alametleri nadiren çok büyük olur ve moral etki çok yüksek olmaz.

Böyle bir girişimden, yapabileceğinden fazla bir şey beklemek için bu genel sonuç göz önünde tutulmalıdır. Bazıları bunu, azami taarruzi etki olarak kabul ederler; ama bu incelemenin ve savaş tarihinin bize öğrettiği gibi hiç de öyle değildir.

Dük von Lothringen'in 1643'te Tuttlingen'de General Rantzan Komutasındaki Fransız ordugâhına yaptığı harekât en parlak baskınlarından biridir. Fransız kolordusu 16.000 mevcutluydu; komutanını ve 7.000 askerini kaybetti. Bu tam bir yenilgiydi. İleri karakolların yetersizliği bu sonucu vermişti.

Turenne'nin 1645'te Mergentheim'de (Fransızlar Marienthal derler) uğradığı baskın[10] etkisi bakımından bir yenilgiydi; çünkü Turenne 8.000 askerinden 3.000'ini kaybetti. Bu yenilgi onun, toplanan birliklerle zamansız bir mukavemet yapmaya kalkışmasından ileri geldi. Bu nedenle, daima benzer etki beklenemez; bu baskından ziyade, kötü düşünülmüş bir karşılaşmanın sonucuydu; çünkü Turenne, muharebeden kaçmasaydı uzaklardaki ordugâhına gönderilen birliklerle başka bir yerde birleşebilirdi.

Üçüncü ünlü baskın Turenne'nin General Bouron ville ve Dük von Lothringen komutasında Alsas'ta bulunan müttefiklere 1674'te yaptığı baskındır. Zafer alameti çok azdı; müttefiklerin verdiği 2-3.000 kişilik zayiat 50.000 kişilik bir kuvvet için pek önemli sayılamazdı; ama müttefikler Alsas'ta mukavemette devam edemeyeceklerine inandılar ve Ren üzerinden geri çekildiler. Turenne, hep bu stratejik başarıyı kullandı, fakat bu başarının nedenleri sadece harekâtta aranmamalıdır. Turenne, düşmanın birliklerinden ziyade, planlarını baskına uğrattı; müttefik komutanları arasındaki anlaşmazlık da ona yardım etti; nasıl ki Ren yakınlarında aynı şeyi yaptılar. Bu olay, tam bir itibar kazandı; çünkü alışılageldiği üzere yanlış kavrandı.

1741'de Neipperg[11] Kral'ı* ordugâhında bastırdı; fakat tüm başarı, Kral'ın ona tamamen birleşmemiş kuvvetlerle ve ters cepheyle Mollwitz Muharebesi'ni vermek zorunda kalmasından doğdu.

---

(10) Mercy komutasındaki Bayern Baskını 5.5.1645'te yapıldı. (Clausewitz'in yazdığı gibi 1644'te değil. Fransızlar 4 general, 100 subay ve 2600 at ve yaya er esiri verdi.)

(11) Wilhelm Reinhard Kont von Neipperg (1684-1774), İmparatorluk Feldmareşali.

(*) Prusya Kral'ı kastediliyor. (ç.n.)

1745'te Büyük Friedrich Dük von Lothringen'i[12] Lausitz'de ordugâhında bastırdı; asıl başarı önemli bir ordugâha, yani Hennersdorf ordugâhına gerçek bir baskın yapılmasıyla meydana geldi; bu yüzden Avusturyalılar 2.000 kişilik bir kayıp verdiler. Dük von Lothringen'in Oberlausitz'den geçerek engellenmeden geri çekilmesi bir başarıdır; ama Elbe'nin sol kıyısından tekrar Saksonya'ya dönerek, Kesseldorf[13] Muharebesi'ni vermeseydi bu önemli bir başarı sayılamazdı.

1758'de Dük Ferdinand[14] Fransız ordugâhına baskın yaptı; ilk başarı Fransızların birkaç bin kişi kaybetmeleri ve mevzilerini Aller'in gerisine almak zorunda kalmalıdır. Moral etki hiç kuşkusuz çok daha fazla olmuş ve Fransızların bütün Vestafalya'yı boşaltmalarını sağlamıştır.

Bu örneklerden ordugâhlara taarruzun etkinliği hakkında bir sonuç çıkarmak istersek, yalnız kazanılmış ilk iki muharebeye dikkat edilmelidir. Fakat burada birlik çok küçüktü ve o günkü savaş sevk ve idaresinde çok yararlı olan ileri karakollar eksikti. Diğer dört durum, tamamen başarılı olmuş girişimlerden sayılmaları gerekmesine rağmen, bunlar başarısı kazanılmış bir meydan muharebesinin başarısıyla bir tutulamaz. Burada başarı ancak zayıf irade ve karakterli bir düşman karşısında kazanılabildi; bu nedenle 1741'de başarı yoktur.

1806'da Prusya ordusunun planı Fransızları Fransa'da bu şekilde bastırmaktı. Durum, yeterli bir sonuç almak için uygundu. Napoleon, Fransız birliklerini çok geniş ordugâhlara yaymış değildi; bu durumda Prusya ordusu, büyük bir kararlılık ve hızla hareket ederek az zayiatla Fransızları Ren üzerinden kovalayacağını hesap edebilirdi. Fakat hepsi bu kadardı; Prusyalılar daha fazlasını hesap etselerdi, örneğin Ren üzerinden kendi yararlarına bir takibi ya da bu seferde, Fransızların bir daha Ren'in sağ kıyısında görünmeye cesaret edemeyecekleri kadar büyük bir moral üstünlüğü hesap etselerdi bu hesap yeterli temelden tamamen yoksun olurdu.

---

(12) Karl Alexander, Lothringen ve Bar Prensi (1712-1780) İmparatorluk General-feldmareşali.

(13) 15.2.1745; Prusyalıların Avusturya-Saksonya müttefik ordularını yenmesi.

(14) Ferdinand, Prens Dük vom Braunschweig (1721-1792) Prusyalı Generalfeldmareşal.

Napoleon, Vitebsk bölgesinde ordusunu durdurunca Ruslar, 1812 Ağustosu'nda Smolensk'ten Fransız ordugâhına baskın yapmak istediler. Fakat bunu yapacak cesareti giderek kaybettiler; ama bu onlar için iyi oldu; çünkü Fransız komutanı merkezde Ruslara nazaran iki kat kuvvetliydi ve orada bulunan komutanların en kararlısıydı; birkaç millik arazi kaybı ona hiçbir şey yapmazdı; yakında Rusların ele geçirerek başarılarını görece emniyete alabilecekleri bir arazi kesimi yoktu; ayrıca bu, yorgun argın sonuna kadar sürüklenecek bir sefer de değildi; aksine düşmanını tam bir yenilgiye uğratmak isteyen bir taarruz edenin ilk planıydı. Böylece, ordugâhlara yapılacak bir baskınla sağlanabilecek küçük çıkarların görevle çok orantısız olduğu görülüyor; Rusların, bu kadar kuvvet ve durum orantısızlığını telafi etmeleri imkansızdı. Fakat bu girişim, ordugâhlara taarruzun karanlık planlarının, onları nasıl yanlış kullanmalara sevk ettiğini gösteriyor.

Şimdiye kadar söylenenler konuyu stratejik bir araç olarak ortaya koyuyor. Gerçekten de uygulamasının sırf taktik olmayışı, ordugâhlara saldırının doğası gereğidir; böyle bir saldırının oldukça geniş cepheyle yapılması ve bu saldırıyı yapan ordunun meydan muharebesi verebilmesi ve çoğu kez de bunu toplanmadan önce vermesi (böylece münferit muharebelerin bir toplamı olması) nedeniyle kısmen stratejiyle ilgilidir. O halde şimdi, böyle bir saldırının doğal düzeni hakkında birkaç söz daha söylemek zorundayız.

Birinci koşul, düşman ordugâh cephesine belirli bir genişlikle taarruz etmektir; çünkü ancak bu suretle birden fazla ordugâha gerçekten baskın yapılmış, diğerlerinin irtibatı kesilmiş ve düşman ordusuna katılabileceklerin düzeni bozulmuş olur. Yürüyüş sayısı ve uzaklığı özel hal ve koşullara bağlıdır.

İkincisi: Yürüyüş kollarının istikametleri, üzerinde birleşilmek istenen noktaya doğru odaklanmış olmalıdır; çünkü düşman az çok birleşecektir; biz de aynı şekilde hareket etmek zorundayız. Bu birleşme noktası olanaklıysa, düşmanın birleşme noktasında olmalı ya da düşman ordusunun geri çekilme hattı üzerinde bulunmalı; kuşkusuz en iyisi bir arazi kesimini ayıran yerde olmasıdır.

Üçüncüsü: Münferit kollar düşmana rastladıklarında büyük bir kararlılıkla, tehlikeyi göze alarak cüretle saldırmalıdır; çünkü genel-

likle durum lehlerinedir ve cesaretin tam yeridir. Böyle hareket edebilmek için münferit kol komutanlarının büyük bir serbestliğe ve tam yetkiye sahip olmaları gerekir.

Dördüncüsü: Önde bulunan düşman birliklerine karşı hazırlanacak taarruz planları daima kuşatıcı olmalıdır; çünkü bu kuvvetleri geridekilerden ayırmak ve bağlantılarını kesmek büyük başarı vaat eder.

Beşincisi: Münferit kollar bütün sınıflardan kurulmuş olmalı ve süvari bakımından çok zayıf olmamalı; hatta bütün ihtiyat süvari bu kollara bölüştürülürse çok iyi olabilir; ancak süvarinin bu girişimde başrolü oynayacağına inanılması büyük bir yanılgı olur; çünkü önüne çıkan şöyle böyle bir köy, küçük bir köprü, önemsiz bir çalılık süvariyi durdurur.

Altıncısı: Taarruz edenin öncüsünü fazla ileri sürmemesi baskının doğası gereği ise de, bu yalnız yaklaşma için geçerlidir. Düşman ordugâh hattında muharebe başlamış ise baskından beklenilen kazanılmış demektir; o halde yürüyüş kolları bütün sınıf ve silahlardan oluşan öncülerini mümkün olduğu kadar ileri sürmelidirler; çünkü bunlar hızlı hareketle düşmandaki kargaşayı artırırlar. Ancak bu suretle alelacele yola düzülen ağırlıkların, topçunun, komuta kademelerinin ve döküntülerin ele geçirilmesi mümkün olur; bu öncüler, kuşatma ve geriyi kesmenin esas aracı olmalıdırlar.

Yedincisi: Son olarak bir geri çekilme ihtimali ve ordunun toplanması için talimat verilmelidir.

Yirminci Bölüm
DIVERSION
(DÜŞMAN KUVVETİNİ ESAS GÖREVİNDEN BAŞKA BİR YERE ÇEVİRME)

Düşman kuvvetini esas görevinden başka bir yere çevirme (Diversion) deyiminden, düşman ülkesine baskın tarzında hücum ederek kuvvetlerinin esas noktadan çekilmesini sağlamak anlaşılır. Eğer amaç sadece bu ise, çıkan fırsattan yararlanılarak taarruz ve zapt edilen arazi değilse, bu özel türde bir girişimdir; aksi takdirde normal bir taarruzdur.

Bu nedenle Diversion normal olarak daima bir taarruz konusudur; çünkü bu hareket, ancak düşmanın taarruz edilen yere kuvvet göndermesine neden olabilirse değer kazanır; ama Diversion etkisi yapmasa bile taarruzla kazanılan toprak bu amaçla kullanılan kuvvetler için bir tazminattır.

Bu tür taarruzun hedefleri kaleler, önemli depolar ya da zengin ve büyük kentler, özellikle başkentler, birliklerin iaşesi için verimli bölgeler, idareden hoşnut olmayan halkın yardımını sağlamak olabilir.

Diversionun yararlı olabileceği kolayca kavranabilir; fakat her zaman yararlı olmaz, hatta çoğu kez zararlı da olur. Diversionun yararlı olması için esas şart, düşmanın asıl savaş alanından, bizim Diversion için kullandığımız kuvvetten daha çok kuvvetini çekmesidir; çünkü düşman bizim kullandığımıza eşit bir kuvvetini savaş alanından çekecek olursa, Diversion etkisi yapılmış olmaz ve girişim tali bir taarruz olur. Hal ve koşulların az kuvvete büyük başarı vaat ettiği yerlerde yapılan tali taarruzlara, örneğin bir kalenin kolayca

alınmasına Diversion denemez. Eğer bir kente, –başka bir kuvvete karşı savunurken– bir üçüncü kuvvet tarafından taarruz edilirse buna tabii Diversion da denebilir; fakat böyle bir taarruz, yönünden başka hiçbir şeyle olağan saldırıdan ayrılmaz; o halde bu taarruza özel bir isim vermekle hareketin özellikleri de belirtilmiş olmalıdır.

Fakat zayıf kuvvetlerin kendinden daha kuvvetli birlikleri üzerine çekmesi gerekirse, kuşkusuz özel hal ve koşullar buna elverişli olmalıdır; o halde, şimdiye kadar ayak basılmamış bir noktaya herhangi bir kuvvetin gönderilmesi Diversionun amacı için yeterli değildir.

Eğer taarruz eden asıl savaş alanında bulunmayan bir kenti, iaşe maddeleri sağlamak vb. amacıyla 1.000 kişilik küçük bir kuvvetle yağmalamaya kalkarsa, düşmanın oraya göndereceği 1.000 kişiyle buna engel olamayacağı ve kenti akıncılığa karşı korumak istiyorsa düşmanın oraya daha fazla kuvvet göndermek zorunda olduğu tabii önceden kestirilebilir. Fakat savunanın, bu yolla dengeyi sağlayamayacağı, bu nedenle kendi kentini emniyete almak yerine, aynı şekilde bir müfrezeyle bizim bir kentimizi yağmalatabileceği düşünülemez mi? O halde, taarruz edene bir yarar sağlanması isteniyorsa, savunandan saldırana oranla daha çok şey alınacağı ve daha büyük bir tehdit yaratılacağı önceden saptanmış olmalıdır. Eğer hal böyle ise çok zayıf bir Diversionun kendinden çok, düşman kuvvetiyle meşgul olması normaldir. Buna karşın Diversion için kullanılacak kuvvet ne kadar büyürse beklenen yararın o kadar azalacağı eşyanın doğası gereğidir; çünkü 50.000 kişi orta büyüklükte bir kenti, yalnız 50.000 kişilik bir kuvvete karşı değil, biraz daha büyük bir kuvvete karşı da başarıyla savunabilir. O halde kuvvetli Diversionlarda yarar çok kuşkulu olur ve Diversion ne kadar büyük olursa, diğer hal ve koşullar da o kadar Diversionun yararına olmalıdır.

Diversion için yararlı hal ve koşullar şunlar olabilir:

a. Taarruz edenin, asıl taarruzunu zayıflatmadan Diversion için kuvvet ayırabilmesi;

b. Diversion ile tehdit edilebilecek noktaların savunanın büyük önem verdiği noktalar olması;

c. Hoşnutsuz kimseler (tebaalar) bulunması;

d. Önemli savaş malzemesi üretebilen zengin bir eyaletin olması.

Bu bakımdan incelenmiş bir Diversiona girişilirse, başarı vaat eder; ama böyle bir fırsat her zaman bulunmaz. Fakat şimdi bir esas nokta daha var: Her Diversion savaşı, eğer Diversiona başvurulmasa gitmeyeceği bir bölgeye götürür; böylece, aksi takdirde sakin kalacak olan düşman kuvvetlerini daima az çok uyandırır; eğer düşman, milisleri ve ulusal muhafızları savaş için donatılmış ise bunu çok hissedilir bir derecede yapar. Bir bölgenin birdenbire bir düşman kuvveti tarafından tehdit edilmesi ve o bölgenin savunulması için hiçbir önlem alınmamış olması halinde bu belayı defetmek için oradaki becerikli memurların imkanı dahilindeki bütün olağanüstü vasıtalara başvurmaları ve harekete geçirmeleri eşyanın tabiatı gereğidir ve deneyim bunu yeterince öğretiyor. O halde burada, gerilla savaşına yakın ve gerilla savaşını kolayca başlatabilecek yeni mukavemet kuvvetleri ortaya çıkıyor.

Kendi kazdığı çukura düşmemesi için her Diversionda bu husus göz önünde tutulmalıdır.

1799'da Kuzey Hollanda'da[15] ,1809'da "Walchern'de[16] yapılan girişimler, Diversion olarak kabul edilebilir; ancak İngiliz birlikleri başka bir şey yapamayacağı için mazur görülür; fakat bu suretle Fransızların mukavemet araçları toplamının arttığı kuşkusuzdur; ama Fransa'ya yapılacak her çıkarma da bunu yapabilirdi. Bununla beraber Fransız kıyılarının tehdit edilmesinin büyük yararı vardı; çünkü kıyıyı gözetleyen çok sayıda birlik devre dışı bırakılmış oluyordu; ama büyük kuvvetlerle yapılacak bir çıkarma, ancak bir eyaletin hükümeti aleyhine çıkarma kuvvetlerine yardım edeceği hesap edilebiliyorsa haklı olurdu.

Savaşta büyük bir kesin sonuç ihtimali ne kadar az ise Diversionlar o kadar yerinde olur; ama tabii elde edilecek kazanç da o kadar büyük olur. Diversionlar sadece durgun yığınları (kitleleri) harekete geçiren bir araçtır.

---

(15) 27 Ağustos'tan 14 Eylül'e kadar 38.000 Rus ve İngiliz karaya çıktı; başlangıçta bunlar, Abercombi emrinde, Brune'nin komuta ettiği Fransız ve Hollandalılara karşı başarıyla savaştılar.

(16) Hollanda adası deniz eyaleti, İngilizler tarafından işgal edildi; ama Aralık 1809'da geri verildi.

YAPILIŞI

1. Bir Diversion, gerçek bir taarruzu ihtiva edebilir; bu takdirde yapılmasının cesaret ve aceleden başka özel bir karakteri yoktur.

2. Ama Diversion aynı zamanda olduğundan daha fazla görünme niyetinde de olabilir; bu takdirde aynı zamanda bir gösteriş hareketidir. Burada hangi özel aracın kullanılması gerektiğini ancak hal ve koşulları ve insanları iyi tanıyan kurnaz bir zeka saptar.

3. Diversion için kullanılan kuvvetler çok önemsiz değillerse ve geri çekilme belirli noktalarla sınırlanmışsa bütün sınıfların katıldığı bir ihtiyat şarttır.

Yirmibirinci Bölüm
İSTİLA

Bu konuda söylememiz gereken sadece sözcüğün açıklanmasından ibarettir. Bu deyimi yeni yazarların sık sık, hatta bazı özellikleri göstermek için iddialı olarak kullandıklarını görü-yoruz. Fransızlar daima istila savaşından söz ediyorlar. Bununla düşman ülkesinde çok ilerleyen bir taarruzu ifade ediyorlar ve bunu, belki de sadece sınırı kemiren metodik bir taarruzun zıddı olarak yerleştirmek istiyorlar. Fakat bu felsefi olmayan bir dil karmaşıklığıdır. Bir taarruzun sınırda mı kalması, yoksa düşman ülkesine mi girmesi, her şeyden önce tahkimli yerleri mi almaya çalışması, yoksa düşmanın asıl kuvvetlerini arayıp sürekli takip mi etmesi gerektiği bir usule bağlı değildir; aksine hal ve koşulların sonucudur; en azından teori onu başka türlü düzenleyemez. Güvenli durumlarda düşman ülkesinde ilerleme, sınırda durmaktan daha metodik ve hatta daha ihtiyatlı olabilir; fakat çoğu durumda düşman ülkesinde ilerleme kuvvetle girişilen bir taarruzun mutlu sonucundan başka bir şey değildir; dolayısıyla da taarruzdan farklı değildir.

ZAFERİN TEPE NOKTASI HAKKINDA*

Her savaşta zaferi kazanan, düşmanı tamamen mağlup edecek durumda değildir. Çoğu kez zaferin bir tepe noktası vardır. Deneyimler bunu yeterince gösteriyor; ama konu, savaş kuramı bakımından çok önemli olduğundan ve hemen hemen bütün sefer

* Dördüncü ve beşinci bölümle karşılaştır.

planlarının dayanağını oluşturduğundan, buna rağmen görülebilir çelişkiler ışık oyunu gibi yüzeysel kaldığından, onu daha keskin olarak göz önüne sermek ve iç nedenleriyle ilgilenmek istiyoruz.

Zafer, kural olarak bütün fiziki ve moral kuvvetlerin toplamının üstünlüğünden meydana gelir ve hiç kuşkusuz bu üstünlüğü artırır; çünkü, aksi takdirde zafer aranmaz ve pahalıya satın alınmazdı. Zafer, hiç duraksamadan bunu yapar; zaferin sonuçları da bunu yapar; fakat sonuna kadar değil, çoğu kez ancak belli bir noktaya kadar yapar. Bu nokta çok yakında olabilir ve bazen o kadar yakında olur ki, kazanılan bir meydan muharebesinin bütün sonuçları moral üstünlüğün artırılmasıyla sınırlı kalabilir. Bunun nasıl bağdaştığını araştırmalıyız.

Savaş harekâtının devamında silahlı kuvvet daima gücünü artıran ve azaltan unsurlarla karşılaşır. O halde üstünlüğe bağlıdır. Kuvvetin her azalması, düşman kuvvetinin bir çoğalması olarak kabul edilebileceğinden, burada kendiliğinden, gerilemede olduğu gibi, ilerlemede de aşağı yukarı bir çifte akıntı meydana gelir.

Diğerlerinden ayırt edebilmek için bu değişikliğin esas nedeninin araştırılması söz konusudur.

İlerlemede kuvvetlenmenin esas nedenleri şunlardır:

1. Düşman silahlı kuvvetlerinin vereceği zayiat. Çünkü düşmanın zayiatı doğal olarak bizimkinden fazladır.

2. Düşmanın cephaneliklere, depolara, köprü vb. yerlere dağıtacağı ölü kuvvet nedeniyle uğrayacağı kayıplar; halbuki biz böyle bir kayba uğramayız.

3. Düşmanın, arazisine girdiğimiz andan itibaren eyaletlerini kaybetmesi; dolayısıyla yeni kuvvet kaynaklarını kaybetmiş olması;

4. Bu kaynakların bir bölümünün bizim elimize geçmesi, başka bir deyişle düşmanın sırtından geçinme yararı sağlamamız.

5. Düşman birliklerinin hepsinin iç bağlantısını ve nizami hareket olanağını kaybetmesi;

6. Müttefiklerinin düşmandan ayrılması ve bazılarının bize dönmesi;

7. Son olarak düşmanın, kısmen silahı bırakacak kadar cesaretsizliği.

Zayıflamanın nedenleri ise:

1. Düşman kalelerini kuşatma ya da gözetlemeye zorlamamız; yahut da düşmanın zaferden önce aynı şeyi yapması ve geri çekilmede bu birlikleri kendi üzerine çekmesi;

2. Düşman arazisine girdiğimiz andan itibaren savaş alanının tabiatının değişmesi; düşmanca olması; işgal ettiğimiz sürece bizim olduğundan, bu araziyi işgal etmek zorunda kalmamız ve bu işgal işinin her yerde güçlükler çıkarması ve ister istemez bütün kuvveti zayıflatması;

3. Düşman kendi kaynaklarına yaklaşırken bizim kaynaklarımızdan uzaklaşmamız; bunun sarf edilen kuvvetlerin ikmalinde duraklamalara neden olması;

4. Tehdit edilen devletin diğer devletleri kendisini korumaya çağırma tehlikesi;

5. Nihayet, tehlikenin büyüklüğü nedeniyle düşmanın büyük çaba harcaması, buna karşın muzaffer devletin çabalarının gevşemesi.

Bütün bu yararlar ve sakıncalar birlikte varolurlar; adeta birbirleriyle karşılaşırlar ve ters yönde yollarına devam ederler. Yalnız, sonuncular gerçek tezatlar gibi karşılaşırlar ve birbirlerinin önünden geçip gidemezler; yani birbirlerini tasfiye ederler. Yalnız bu bile her seferinde düşmanı sersemlettikten ya da daha büyük çaba harcamaya zorladıktan sonra zaferin etkilerinin ne kadar çok farklı olabileceğini gösteriyor.

Yukarıda saydığımız yararların her birini birkaç sözle karakterize etmek istiyoruz.

1. Bir yenilgiden sonra düşman silahlı kuvvetlerinin zayiatı ilk anda çok büyüktür; sonra her geçen gün, bizim zayiatımıza denk olacak bir noktaya kadar azalır; fakat her geçen gün artan bir ilerleme içinde büyüyebilir de. Durumlar ve koşulların farklılığı kesindir. Genellikle iyi bir orduda birincinin, kötü bir orduda, diğerinin daha normal olacağı söylenebilir; burada en önemli şey hükümetin ruhunun ordunun ruhuna yakın olmasıdır. Tam başlanması gereken yerde başlamamak için savaşta bu iki hali birbirinden ayırt etmek çok önemlidir.

2. Aynı şekilde düşmanın kullanılmayan silahlı kuvvetlerindeki zayiat da azalıp çoğalabilir; bu ara sıra ortaya çıkan durumlara ve iaşe yerlerinin niteliklerine bağlıdır. Bugün bu konunun önemi diğerleriyle ölçülemez.

3. Üçüncü yarar, ilerlemeyle artar; düşman devletin derinliklerine girilmiş ise, yani düşman topraklarının dörtte birinden üçte birine kadarı geride kalmış ise, bu yararın her şeyden önce dikkate alınması gerektiği söylenebilir. Ayrıca burada eyaletin savaş bakımından değeri de dikkate alınır.

4. Aynı şekilde dördüncü yarar da ilerlemeyle beraber büyür. Fakat bu son iki yararın muharebeye tutuşan kuvvetler üzerindeki etkisinin nadiren çabuk hissedildiğine de işaret edilmelidir; aksine yavaş yavaş dolambaçlı yollardan etki yapar; o halde çabuk etki yapmak için keskin dönüşler yapmamalı, yani tehlikeli duruma girilmemelidir.

5. Beşinci yarar, ancak önemli bir ilerleme kaydedildiğinde ve düşman ülkesinin birkaç eyaletini anavatandan ayırma fırsatı verdiğinde dikkate alınır.

Altıncı ve yedinci yararların ilerlemeyle büyümesi çok az olasıdır; bu ikisinden aşağıda tekrar söz edeceğiz.

Şimdi zayıflamanın nedenlerine geçelim:

1. Kalelerin muhasarası çoğu durumda ilerlemeyle gelişir. Yalnız, bu zayıflama silahlı kuvvetlerin o andaki durumunu o kadar etkiler ki, bütün yararlara kolayca denk olabilir. Tabii yeni çağlarda kalelere çok az kuvvet ayrılmasına, hatta çok daha az kuvvetle gözetlenmelerine başlanmıştır; düşman da bu kaleleri mürettebat ile donatmak zorundadır. Önemli bir emniyet ilkesi o kadar az kuvvete bırakılamaz. Mürettebat normal olarak daha önce harekâta katılmamış halkın en çok yarısından oluşur; irtibat ve ulaşım yolları üzerinde bulunan kalelerin karşısında bırakılacak kuvvetin kale mürettebatının iki katı olması gerekir ve eğer bir kaleyi çok iyi kuşatmak ya da aç bırakarak teslim olmaya zorlamak istenirse, bu ancak küçük bir orduyla olur.

2. İkinci neden, yani düşman topraklarında bir harekât alanının kurulması, ilerlemeyle zorunlu olarak gelişir ve silahlı kuvvetlerin o andaki durumu için değilse de, harekâtın devamındaki durumları için ikinciden daha etkilidir.

Düşman topraklarının ancak işgal ettiğimiz, yani açık arazide, önemli kentlerde, menzil sahalarında işgal kuvvetleri bıraktığımız bölümünü savaş alanımız olarak kabul edebiliriz; geride

bıraktığımız garnizonlar küçük de olsa silahlı kuvvetler önemli derecede zayıflar. Ama bu en azıdır.

Her ordunun stratejik kanatları vardır; yani her iki yanda irtibat ve ulaşım hatlarının geçtiği bölgeler; ama düşman ordusunun da aynı şekilde stratejik kanatları bulunduğundan bu kısımların zayıflığı hissedilir değildir. Fakat bu kendi toraklarımızda böyle olur; düşman topraklarında bulunursa bu kısımların zayıflığı hissedilir; çünkü çok uzun, az örtülmüş ya da hiç örtülmemiş irtibat ve ulaşım hatları en önemsiz girişimlere bile bazı başarılar vaat eder ve bu, her yerde bir düşman bölgesinden gelebilir.

Bu kanatlar, ne kadar ileri gidilirse o kadar uzun olur ve bundan doğan tehlike gittikçe artar; çünkü bunların sadece örtülmesi güç değildir; aynı zamanda bu örtülmemiş uzun hatlar düşmanı girişime de teşvik eder ve bir çekilme halinde bu hatların kaybedilmesi çok tehlikeli sonuçlar doğurur.

Bütün bunlar, ilerleyen bir ordunun attığı her adımda yeni bir güçlükle karşılaşmasına ve eğer başlangıçta çok büyük üstünlüğe sahip değilse, yavaş yavaş planlarının içine sıkıştığını, vurucu gücünün zayıfladığını, sonuçta durumunun belirsiz ve endişe verici olduğunu hissetmesine neden olur.

3. Üçüncü neden, yani devamlı olarak zayıflayan silahlı kuvvetlerin ikmallerini yapacakları kaynaklardan uzaklaşmaları, mesafeyle artar. Bir bölgeyi zapt eden bir ordu burada bir gaz lambası ışığına benzer; fitili besleyen gazyağı ne kadar alçalırsa ve odak noktasından ne kadar uzaklaşırsa ışık o kadar küçük olur ve nihayet söner.

Kuşkusuz zapt edilen eyaletin zenginliği bu kötülüğü azaltır; ama hiçbir zaman tamamen ortadan kaldırmaz; çünkü daima anayurttan getirtilmesi gereken bazı şeyler vardır; özellikle insanlar; ayrıca düşman ülkesinin faaliyetleri genellikle kendi ülkemizdeki kadar çabuk ve güvenli değildir; birdenbire ortaya çıkan bir ihtiyaca düşman ülkesinde hemen çare bulunamaz; bütün yanlış anlaşılma ve hatalar; çok çabuk fark edilip düzeltilemez.

Son savaşlarda adet olduğu üzere prens kendi ordusunu bizzat sevk ve idare etmiyorsa, ordusuna çok yakın bir yerde değilse soru ve cevap yüzünden kaybedilen zaman yeni bir zarar (dezavantaj) yaratır; çünkü bir ordu komutanının tüm iktidarı, onun geniş etki alanını dolduramaz.

4. Politik bağlantıların değişmesi. Zaferin neden olduğu bu değişiklikler, muzaffer olan tarafın yararına da olsa zararına da olsa her halde onun ilerlemesiyle doğru orantılıdır. Burada her şey mevcut politik bağlantılara, çıkarlara, alışkanlıklara, istikametlere, prenslere, bakanlara, gözdelere vb.lerine bağlıdır. Genellikle şöyle denebilir: eğer yenilen, küçük müttefiklere sahip büyük bir devletse, bu küçük müttefikler hemen ittifaktan ayrılmaya bakarlar ve böylece yenen her vuruşta daha kuvvetlenir; fakat yenilen devlet, yenenden daha küçükse, varlığının devamı tehlikedeyse ve onun sarsılmasına yardım edenler daha ileri gitmenin fazla olacağına inanıyorlarsa, artık tersini yapacak ve kendilerine koruyucu süsü vereceklerdir.

5. Düşmanda daha güçlü bir mukavemetin meydana gelmesi. Bazen düşman korkudan ve uyuşukluktan silahını atar; ama bazen de o coşkun bir saldırı hırsına tutulur; herkes silaha sarılır ve yenilgiden sonraki mukavemet, öncekine nazaran çok daha büyük olur. Halkın ve hükümetin karakteri, ülkenin doğası ve politik bağlantıları, olabilecekleri tahmine yarayan verilerdir. Bu iki nokta* savaşta planları ne kadar çok değiştirebilir ve değiştirmelidir! Biri, korkarlık ve metodik yöntemler yüzünden şansını kaybederken, diğeri boğazına kadar suya batar ve sonra sudan çıkmış biri gibi tamamen hayret ve telaş içinde görünür.

Burada, zaferi kazanan tarafta tehlike uzaklaştırılınca çoğu kez görülen gevşemeyi de düşünmek zorundayız. Halbuki aksine zaferi desteklemek için yeni gayretler gerekir. Bu birbirine zıt ilkelere genel bir göz atılırsa, hiç kuşkusuz zaferden yararlanmanın, taarruz savaşında genellikle ilerlemenin başlangıçta sahip olunan ya da zaferle kazanılan üstünlüğü tecrit ettiği ortaya çıkar.

Burada ister istemez akla şu soru geliyor: Eğer hal böyle ise zaferi kazanan tarafı, kendi zafer yolunu izlemeye, taarruzda ilerlemeye tahrik eden nedir? Bu, gerçekten zaferden yararlanma olarak tanımlanabilir mi? Kazanılan üstünlük azalmadan durmak, daha iyi değil midir?

Kuşkusuz buna, silahlı kuvvetlerin üstünlüğü amaç değil araçtır şeklinde cevap verilir. Amaç, silahlı kuvvetlerin o andaki

---

* Düşmanın korkudan ve uyuşukluktan silahı bırakması ya da yenilgiden öncekinden daha büyük bir saldırı hırsına kapılması kast ediliyor. (ç.n.)

durumu için değil, savaşın ve barışın geleceği için yararlanmak üzere düşmanı yenmek ya da en azından ülkesinin bir bölümünü almaktır. Eğer düşmanı tamamen mağlup etmek istiyorsak ileri doğru attığımız her adımda üstünlüğümüzün zayıflamasına katlanmak zorundayız; ama bundan düşman yenilmeden önce üstünlüğümüzün sıfıra inmesi sonucu çıkmaz; düşman daha önce yenik gibi bir hale girebilir ve bu da üstünlüğümüzün en asgari sınıra düştüğü bir an olabilir; bu asgari üstünlüğü düşmanı yenmek için kullanmamak hata olur.

O halde savaşta sahip olunan ya da kazanılan üstünlük sadece araçtır; amaç değildir ve amaç için kullanılmalıdır. Fakat onu aşmamak ve yeni yararlar yerine utanılacak bir durum yaratmamak için üstünlüğün nereye kadar yeteceğini bilmek gerekir.

Stratejik taarruzda stratejik üstünlüğün tükeneceği hakkında tecrübeleri dile getirmeye gerek görmüyoruz; olaylar bizi daha ziyade bunun iç nedenlerini araştırmaya zorluyor. Ancak Napoleon dönemindeki olaylardan beri üstünlüğü hiç aksatmadan düşmanın yenilmesine kadar sürdüren aydın halklar arasında yapılmış seferler görüyoruz; Napoleon'dan önce her sefer, galip gelen ordunun sadece dengeye ulaşabileceği bir noktayı ele geçirmeye çalışmasıyla biter ve zafer bu hareketle son bulurdu; ya da hatta bir geri çekilme zorunlu olurdu. Şimdi zaferin bu tepe noktası, hedefi düşmanı mağlup etmek olmayan bütün savaşlarda meydana geliyor ve savaşların çoğu da bu türden oluyor. O halde bütün sefer planlarının doğal hedefi taarruzun savunmaya döndüğü noktadır.

Ama şimdi bu hedefin aşılması, sadece sonuç vermeyen boşuna kuvvet sarfı değil, aksine tecrübelere göre daima oran kabul etmeyecek derecede etkili tersine gelişmelere neden olan zararlı bir kuvvet sarfıdır. Bu, o kadar genelleşmiştir ki, o kadar doğal ve insana o kadar kolay anlaşılır gelir ki, bunun nedenlerini ayrıntılı olarak açıklama zahmetine katlanmayabiliriz. Zapt edilen ülkede tesislerin azlığı ve ruhlarda beklenen yeni başarıların tersine önemli zayiata neden olan kuvvetli düşmanlık her durumda en belli başlı nedendir. Bir tarafta taşkınlığa kadar varan moral kuvvet ve cesaret, diğer tarafta yenilmişlik tabii burada kesin bir rol oynar. Bu yüzden geri çekilmedeki zayiat daha büyük olur ve eğer kendi topraklarından

bir şey kaybetmeden zapt edilen yerler geri verilirse –kural olarak– Tanrı'ya şükredilir.

Burada ortaya çıkan bir çelişkiyi gidermek zorundayız.

Taarruzda ilerledikçe üstünlük de devam ettiğinden ve zafer yolunun sonunda gelişen savunma, savaşın taarruzdan daha kuvvetli bir şekli olduğundan, birdenbire zayıflama tehlikesinin çok az olduğu sanılır. Halbuki tarihe göz gezdirince en büyük değişiklik tehlikesinin taarruzun gevşeyip savunmaya geçildiği anda birdenbire ortaya çıktığı görülür.

Nedenleri araştırmak istiyoruz. Savunmanın lehine kaybettiğimiz üstünlük, şunlardan ileri geliyor:

1. Araziden yararlanma;
2. Düzenlenmiş bir savaş alanına sahip olma;
3. Halkın desteği;
4. Beklemenin yararı.

Bu ilkelerin daima aynı ölçüde mevcut ve etkin olmayacağı ve dolayısıyla her savunmanın birbirine benzemeyeceği, bu nedenle de savunmanın daima taarruzdan aynı derecede üstün olmayacağı açıktır, özellikle taarruzdan sonra geçilen ve savaş alanı, çok ileri sürülen taarruzun okunun üçgeninde bulunan bir savunmada daima böyle olur. Bu savunma yukarıda sıralanan dört ilkeden yalnız birincisi, yani araziden yararlanmayı kapsar; ikincisi çoğu kez tamamen düşer, üçüncü olumsuzdur; dördüncü ise çok zayıftır.

Aydınlatmak için sonuncu hakkında yalnız birkaç söz:

Gerekli kararlılığa sahip olmadığımızdan ve beklemenin yararını dengede bulduğumuzdan, çoğu kez bütün seferin içinde başarısız geliştiği bir denge saldırıyla bozulacak, düşmanın çıkarı zedelenecek, iradesi harekete zorlanacak olursa, onun kararsız kalma olasılığı çok azalır. Zapt edilen arazide kurulan bir savunma kendi toprağımızdakinden daha çok meydan okuyucu karakterdedir; ona bir dereceye kadar taarruz ilkesi aşılanmıştır ve bu yüzden tabiatı zayıflamıştır. Daun'un Silezya ve Saksonya'da II. Friedrich'ten esirgemediği sükuneti, Bohemya'da Friedrich ona tanımadı.

O halde, taarruzdan sonra geçilen savunmanın, bütün temel ilkelerinin zayıflamış olacağı ve esasta sahip olduğu üstünlüğü artık elden kaçıracağı açıktır.

Hiçbir savunucu sefer sadece savunma unsurlarından ibaret olmayacağı gibi, hiçbir saldırgan sefer de tamamen saldırı unsurlarından ibaret olmaz; çünkü her iki ordunun da savunmada bulunduğu kısa ara dönemi bir tarafa bırakılsa bile barışa kadar devam edemeyen her saldırı ister istemez savunmayla sonuçlanmak zorundadır.

Bu yolla saldırının zayıflamasına yardım eden bizzat savunmanın kendisidir. Bu o kadar lüzumsuz bir mugalatadır ki, biz bunun daha çok taarruzun, bu nedenle sonradan tamamen yararsız bir savunmaya dönüşecek olan esas zararı olarak kabul ederiz.

Bununla saldırı ve savunmanın kuvveti arasındaki farkın nasıl yavaş yavaş azaldığı da açıklanmış oluyor.

Şimdi bu farkın nasıl tamamen kaybolduğunu ve kısa sürede ters boyutlara geçebildiğini göstermek istiyoruz.

Doğadan örnek almamıza izin verilirse daha kısa kesebiliriz.

Vücutta her kuvvet etkisini göstermek için zamana gereksinim duyar. Bir kuvvet, eğer yavaş yavaş harcanırsa hareketli bir vücudu ayakta tutmaya yeterli olabilir; eğer zaman yoksa vücut onu yener. Vücudun bu yasası iç yaşamımızdaki bazı olayların çarpıcı bir örneğidir.

Biz bir kere belli bir düşünce yönü bulduk mu, artık kimse bir değişiklik yapacak ya da durduracak yeterli nedene sahip olamaz. Bilinçte kalıcı iz bırakması istenen zaman sükunettir. Savaşta da bu böyledir. Akıl bir kere hedefe doğru belli bir istikamette ilerleyince ya da geriye dönüp bir limana sığınınca bunda ısrar için gerekli nedenleri bulmak kolaydır; ama girişime geçmek için bunu bütün kuvvetiyle hissetmek kolay değildir ve harekât bu duygular içinde geliştiğinden harekâtın akışıyla farkına varmadan dengenin sınırı, tepe hattı aşılır; hatta taarruza devam etmek, tıpkı bir yükü dağa çıkaran at gibi, durmaktan daha az yorucu olabilir. Bununla taarruz edenin, durması ve savunması gereken, başarı yani denge vaat eden noktayı nasıl aştığını göstermiş olduğumuzu sanıyoruz. O halde seferin planlanmasında bu noktayı doğru saptamak hem taarruz eden hem de savunan için önemlidir. Taarruz eden için önemlidir; çünkü böylece gücünün üzerinde girişimde bulunmaz, deyim yerinde ise, böyle bir hata yapmaz. Savunan için önemlidir; çünkü böylece taarruz edenin hata yaptığını fark eder ve bundan yararlanır.

Şimdi başkomutanın bu saptamada göz önünde tutması gereken bütün konulara bir kez daha bakalım ve bu konuların en önemlisi olan istikamet ve değeri ancak birçok yakın ve uzak hal ve koşulları kuşbakışı göz önünde tutarak değerlendireceğini, adeta keşfedeceğini hatırlayalım:

- Düşman ordusunun ilk darbeden sonra daha sağlam bir çekirdek olarak, gittikçe artan bir yoğunlukta mı görüneceğini, yoksa yüzeyi zedelenir zedelenmez cam gibi tuzla buz mu olacağını keşfetmek,
- Bazı kaynakların tükenmesinin, bazı irtibat ve ulaşım hatlarının kesilmesinin düşman devletinde meydana getireceği zafiyet ve aksaklıkların ne büyüklükte olacağını keşfetmek.
- Aldığı yaranın acısıyla düşman, güçsüz kalıp çökecek mi, yoksa yaralı bir boğa gibi daha mı azacak? Bunu keşfetmek.
- Diğer devletler korkacaklar mı, yoksa kızacaklar mı? Hangi politik bağlantılar çözülecek, hangileri kurulacak? Bunları keşfetmek.

Başkomutanın bütün bunları ve diğer birçoklarını nişancının hedefine isabet kaydetmesi gibi kendi karar sezisi (takti) ile bulması gerektiğini söyleyecek olursak, insan zekasının bu tür etkinliğinin hiç de az olmadığını kabul ve teslim etmiş oluruz. Oraya buraya gidip vakit kaybettiren binlerce sapa yol karara etki yapmak ister ve olayların çokluk, karmaşıklık ve çok yanlılığının yapmadığını tehlike ve sorumluluk yapar. Çünkü başkomutanların büyük çoğunluğu hedefe çok fazla yaklaşmaktansa çok gerisinde kalmayı tercih eder ve bu yüzden büyük cesaret ve girişim ruhu çoğu kez boşa gider; yani amacını kaybeder. Yalnızca az vasıtayla büyük iş yapan mutlu sona ulaşır.

Sekizinci Kitap
SAVAŞ PLANI

Birinci Bölüm
GİRİŞ

Doğru bir temel düşünceyle başlamış olmak için savaşın karakteri ve amacı bölümünde onun genel kavramını adeta ana hatlarıyla belirtmiş ve çevresindeki şeylerle ilişkisini göstermiştik. Bu arada aklın karşılaştığı çeşitli güçlüklerin tam bir incelenmesini saklı tuttuğumuzu ima ederek, tüm savaş harekâtının ana hedefinin düşmanı yenmek, dolayısıyla silahlı kuvvetlerini imha etmek olduğu sonucunda karar kılmıştık. Bu da bizi, bir sonraki bölümde savaş eyleminin bunun için kullandığı aracın yalnızca muharebe olduğunu gösterecek duruma getirmişti. Böylece şimdilik doğru bir bakış açısı kazanmış olduğumuzu sanıyoruz.

Şimdi, savaş faaliyetleri sırasında meydana çıkan, muharebeden başka en dikkate değer hal ve şekilleri, kısmen eşyanın tabiatına, kısmen de savaş tarihi tecrübelerine göre değerlendirmek, bunları, aralarına karışan belirsiz, iki anlamlı fikirlerden temizlemek ve içlerinden sadece savaş eyleminin gerçek amacı olan düşman kuvvetlerinin imhasına yönelik olanları belirtmek için ayrıntılı biçimde inceledikten sonra, tekrar savaşı bütün olarak ele alacak, savaş ve sefer planlarından söz edeceğiz; o halde birinci kitabımızdaki düşüncelere tekrar dönmemiz, onlara dayanmamız gerekiyor.

Sorunu bir bütün olarak ele alan bu bölümlerde en geniş kapsamı ve en önemli unsurlarıyla asıl strateji üzerinde durulacaktır.

Stratejinin, diğer bütün.hususların buluşup, birleştiği bu merkez bölgesine çekinerek giriyoruz.

Bir yandan savaş harekâtının ilk bakışta insana basit gibi geldiğini görüyoruz. En büyük komutanların savaştan nasıl adeta hiç önemsemeden sade bir dille bahsettiklerini, bin bir parçasıyla bu ağır makinenin ayarının ve çalıştırılmasının onların ağzında nasıl kendi şahıslarıyla ilgili basit bir iş şeklini aldığını, böylece o müthiş savaş eyleminin nasıl bir tür düelloymuş gibi kişiselleştirildiğini duyuyor ve okuyoruz. Eylemlerinin kâh bazı basit fikirler, kâh bazı duygusal dürtülerle izah edildiğini görüyoruz. Bu komutanların konularını nasıl rahat, emin, adeta umursamaz bir biçimde ele aldıklarına tanık oluyoruz. Diğer taraftan bir de aklımızı kurcalayan olayların, türlü hal ve şartların haddi hesabı olmayan sayısına, ipin ucunu kaçırmamak için kat etmek zorunda kaldığımız uzun, adeta sonsuz mesafelere, önümüze çıkan binbir kombinezonun labirentlerine bakın! Teorinin bütün bunları sistematik bir şekilde, yani açık seçik ve etraflıca, her eylemi mutlaka yeterli bir nedene bağlayarak ele alması gerektiğini düşünecek olursak bilgiç bir dogmatizme sürüklenmek, birtakım soyut kavramlar içinde bocalayıp durmak ve o her şeyi bir bakışta kavrayan büyük komutana hiçbir zaman rastlamamak korkusu, karşı konulamaz bir kuvvetle içimize çökecektir. Eğer teori kurma çabalarının sonucu bu olacaksa, hiç teori kurmamak iyi, hatta çok daha iyi olurdu. Çünkü kabiliyetli komutanların az değer verdiği teori çabuk unutulur. Diğer taraftan komutanın o bir bakışta her şeyi kavraması, yürüttüğü o basit muhakemeler, tüm savaş harekâtını şahsında toplaması, savaşın sevk ve idaresinin aslında en doğru şekli, hatta iyi bir sevk ve idarenin ruhudur; olaylara yenik düşmek değil, egemen olmak isteyen bir kimse için zorunlu olan fikir özgürlüğü ancak bu koşullar altında düşünülebilir.

Yolumuza biraz çekinerek devam ediyoruz; ancak başlangıçta çizdiğimiz yolu izlersek başarabiliriz. Teori, ele aldığı konuların tümüne ışık tutmalı, aklın yolunu daha kolay bulmasını sağlamalı, yanılgının her tarafa ektiği yabani otları ayıklamalı, eşyalar arasındaki karşılıklı ilişkileri göstermeli ve önemliyi önemsizden ayırt etmelidir. Fikirler kendiliğinden, ilke dediğimiz gerçek çekirdeğinde özümlenir ve bir kural oluşturacak şekilde birbirine zincirlenirse teori söylemesi gerekeni söylemiş olur.

Teorinin akla sağladığı yarar, aklın temel kavramlar arasındaki bu yeraltı gezintisinden kaptığı şeyler, içerisini yer yer aydınlatan ışınlardır. Teori, görevlerin hali için formüller veremez; ortaya koyduğu ilkelerle aklın yolunu dar bir hat olarak sınırlayamaz. Teori, aklın maddelere, konulara ve aralarındaki ilişkiye bir göz atmasını sağlar; sonraa kendi doğal yeteneklerine göre birleşik faaliyetlerle her şeyi işlemesi ve bu yeteneklerin tüm etkisiyle berrak bir fikir halinde ortaya çıkacak olan, ama düşünceden ziyade tehlikenin ürünü olarak görünen doğruyu ve gerçeği bulması için onu eylemin yüksek bölgelerinde tekrar serbest bırakır.

İkinci Bölüm
MUTLAK VE GERÇEK SAVAŞ

Savaş planı bütün savaş faaliyetini kapsar; savaş planı vasıtasıyla savaş, nihai amacı olan bir tek eylem haline gelir; diğer bütün özel amaçlar bu nihai amaç içinde eritilmiştir. Hiçbir savaş, savaş ve savaşta neye ulaşılmak istendiği söylenmeden başlamaz ya da akıllı hareket edilirse başlamamalıdır; birincisi, yani savaşla elde etmek istediğimiz şey amaç, ikincisi, yani savaşta ulaşmak istediğimiz şey hedeftir. Bütün doğrultular bu ana düşüncelerle tayin edilir ve amaç, en küçük harekette bile etkisini gösterir.

Birinci bölümde savaş eyleminin doğal hedefinin düşmanın yenilmesi olduğunu ve eğer kavramın salt felsefi sınırları içinde kalmak istenirse, başka hedefi olamayacağını söylemiştik. Her iki taraf da böyle düşünmek zorunda olduğundan taraflardan biri gerçekten yenilinceye kadar savaş eyleminin durmayacağı ve sükunete ulaşamayacağı sonucunun çıkarılması gerekir.

Savaş eyleminde duraklama bölümünde salt düşmanlık prensibinin, düşmanlık duygusuyla dolu olan insana ve harbi meydana getiren tüm koşullara uygulandığında savaş makinesinin iç nedenleri dolayısıyla nasıl durakladığını ve hafiflediğini göstermiştik.

Fakat bu nedenler, ilkel savaş kavramından şimdi her yerde görülen somut savaş kavramına geçmemiz için yeterli değildir. Savaşların çoğu, her iki tarafın kendini korumak, karşı tarafı korkutmak ve fırsat bulunca karşı tarafa bir darbe indirmek için silaha sarıldığı, karşılıklı bir hiddet halidir. O halde birbirlerini tahrip eden iki unsurun çarpışması değil, aksine, henüz birbirinden

ayrı bulunan, ancak tek tek, küçük darbelerle deşarj olan iki unsur arasındaki gerginlikler söz konusudur.

Fakat tam boşalmayı engelleyen, iletken olmayan bu bölme (ara duvarı) nedir? Felsefi düşünüş tarzı niçin tatminkar olmuyor?

Bu bölme, devlet hayatında savaşın etkisinde kalan çok sayıda ve çeşitli şeylerden, kuvvetlerden, hal ve koşullardan meydana gelir. Bu dolambaçlı yolların arasında basit bir muhakeme yürütmek ve mantıkî sonuçlar çıkarmak mümkün değildir. İnsan bu labirentin içinde kolayca yolunu şaşırır ve genellikle sert mantıkî sonuçlardan çok o andaki düşünce ve duygularının dürtüsüyle hareket ettiğinden çaresizliğinin, kararsızlığının ve tutarsızlığının pek farkına varmaz.

Fakat savaşa karar veren akıl, amacını bir an olsun gözden kaçırmadan bütün bu koşulları dikkate alabilmiş olsaydı bile devletteki diğer bütün akıllılar aynı şeyi yapmayacaklar, böylece bir karışıklık meydana gelecek ve kitledeki ataletin üstesinden gelebilecek bir güce ihtiyaç duyulacak, ama bu güç çoğu kez yetersiz olacaktır.

Bu uyuşmazlık, iki taraftan birinde ya da ikisinde meydana gelir ve savaşın salt kavram açısından olması gerektiğinden tamamen farklı bir hale gelmesine neden olur; savaşı melez hale, iç tutarlılığı olmayan bir hale getirir.

Bunu hemen her yerde görürüz ve eğer günümüzde mutlak savaş kavramına tamamen uygun gerçek savaşa tanık olmasaydık savaşın mutlak özü hakkındaki düşüncelerimizden kuşkulanabilirdik. Fransız İhtilali'nin yaptığı kısa bir girişten sonra hiçbir şeye riayet etmeyen Napoleon, savaşın çabucak bu noktaya getirmiştir. Napoleon döneminde savaş, düşman tamamen imha edilinceye kadar durup dinlenmeden yürütülmüş ve karış darbeler aynı şekilde aralıksız birbirini izlemiştir. Bu olayın bizi, bütün katı sonuçlarıyla savaşın ilkel kavramına geri götürmesi doğal ve gerekli değil midir?

Şimdi bunda ısrar etmeli ve farklı da olsalar bütün savaşları buna göre mi muhakeme etmeliyiz? Teorinin bütün istekleri bundan mı çıkıyor?

Şimdi bu konuda kesin bir karara varmak zorundayız; çünkü savaşın mutlaka böyle mi olması gerektiği, yoksa başka türlü mü olabileceği konusunu aramızda halletmeden savaş planı hakkında akıllıca bir söz söyleyemeyiz.

Eğer birinci şıkkı kabul edecek olursak teorimiz her bakımdan zorunluluğa daha yaklaşacak, daha açıklık ve tutarlılık kazanacaktır. Fakat o zaman da Büyük İskender'den ve Romalıların bazı seferlerinden Napoleon'a kadar yapılan bütün savaşlar hakkında ne demeli? Onları bir kenara atmak ve bunu, küstahlığımızdan utanmadan yapmak zorunda kalırdık. Fakat daha da kötüsü, böyle bir yol tuttuğumuz takdirde önümüzdeki on yıl içinde teorimize rağmen böyle bir savaşın çıkabileceğini göz önünde tutmamız ve katı bir mantığa dayanan teorimizin olayların gücü karşısında tamamen yetersiz kaldığını kabul etmemiz gerekecektir. Bu nedenle savaşı salt kavramına göre değil, olduğu gibi, gerçekte karşımıza çıktığı gibi, kendisine yabancı oldukları halde içine karışmış olan tüm unsurlarıyla birlikte yorumlamamız ve çözümlememiz gerekir; yani parçaları arasındaki doğal atalet ve sürtünmeleri, tümünün tutarsızlığını ve insan aklının belirsizliğini ve çekingenliğini dikkate alarak. Savaşın ve ona verilen biçimin o anda hüküm süren düşüncelerden, duygulardan ve koşullardan çıktığı görüşünü kabul etmek zorundayız; ayrıca tam bir içtenlikle davranmak istersek, bunun, savaşın mutlak karakteri, yani Napoleon dönemi için de doğru olduğunu kabul etmemiz gerekir.

Bunu yaptığımız takdirde savaşın, tabi olduğu sayısız koşulların tümü tarafından değil, ancak hakim durumda bulunan bazıları tarafından oluşturulduğunu ve biçimlendiğini kabul etmemiz gerekir, bunun da doğal sonucu, savaşın birtakım olanaklara, olasılıklara, iyi veya kötü talihe dayandığı ve katı mantık kurallarının çoğu kez bu badirede yarar ve etkinliklerini yitirmeleridir; bundan da savaşın, bazen daha çok, bazen daha az savaş olan bir şey olduğu sonucu çıkar.

Teori bütün bunları kabul etmek zorundadır; ama onun görevi, savaşın mutlak şeklini ön planda tutmak ve bunu genel bir yön olarak kullanmaktır; böylece teoriden bir şeyler öğrenmek isteyen, onu hiç gözden uzaklaştırmamaya alışmalı, mümkün ve gerekli olan hallerde ona yaklaşabilmek için teoriye tüm umutlarının ve korkularının aslı ölçüsü olarak bakmalıdır.

Düşünce ve eylemlerimizin temelinde yatan ana fizik, yakın etkenleri tamamen başka kaynaklardan da gelse düşünce ve eylem-

lerimize belirli bir ton ve karakter verir; tıpkı ressamın, üzerine sürdüğü boyalarla tablosuna şu veya bu tonu verebilmesi gibi.

Teori, şimdi bunu etkinlikle yapabilmesini son savaşlara borçludur. Başıboş bırakılan unsurların yıkıcı gücünün bu uyarıcı örnekleri olmasaydı teori boş yere çaba harcamış olurdu; bugün artık herkesin yaşayıp gördüğü şeylere kimse ihtimal vermezdi.

Başarısızlık halinde meydana gelecek tepkinin Avrupa'nın eski dengesini altüst edeceğini sezmiş olsaydı Prusya 1798'de 70.000 askerle Fransa'ya girmeye cesaret edebilir miydi?

Prusya, ilk tabanca atışının mayını patlatıp havaya uçuracak bir kıvılcım olacağını düşünseydi 1809'da Fransa'ya karşı 100.000 askerle savaşa başlar mıydı?

Üçüncü Bölüm - A
SAVAŞIN İÇ TUTARLILIĞI
(İNSİCAM)

Savaşın mutlak biçimini ya da bundan az veya çok farklı gerçek biçimini dikkate aldığımıza göre savaşın sonucu hakkında iki farklı görüş ortaya çıkacaktır.

Her şeyin doğal ve zorunlu nedenlerin sonucu olduğu mutlak savaşta olaylar hızla birbirine izler ve etkiler, eğer deyim yerindeyse, aralarında tarafsız bir alan yoktur. Savaşın kendi içinde mevcut çeşitli etkileşimler* nedeniyle, birbirini izleyen muharebeler dizisindeki insicam** nedeniyle her zaferin mutlaka bir tepe noktası bulunması, bu noktadan sonra bir kayıplar ve yenilgiler döneminin başlaması*** nedeniyle, savaşın bütün bu doğal hal ve koşulları nedeniyle diyorum ki, yalnız bir sonuç vardır; yani nihai sonuç. Nihai sonuca kadar hiçbir şey kesin değildir; hiçbir şey kazanılmamış, hiçbir şey kaybedilmemiştir. Burada şunu vurgulamak gerekiyor: sonuç eseri taçlandırır. O halde bu görüşe göre savaş bölünmez bir bütündür; parçaları (münferit sonuçlar) ancak bütünle ilişkileri bakımından değer taşırlar. 1812'de Moskova'nın ve Rusya'nın yarısının zaptı Napoleon için ancak amacı olan barışı sağlasaydı değer taşırdı. Fakat Moskova'yı zapt etme onun sefer planının sadece bir parçasıydı ve bu planda diğer bir bölüm, yani

---

* Birinci Kitap'ın birinci bölümü.
** Birinci Kitap'ın ikinci bölümü.
*** Yedinci Kitap'ın dördüncü ve beşinci bölümleri (Zaferin Tepe Noktası)

Rus ordusunun imhası yoktu. Bunun diğer sonuçlara eklendiği düşünülecek olursa barış, bu gibi işlerde olabildiği kadar kesin olurdu. Bu ikinci bölümü Napoleon artık başaramadı, çünkü onu baştan ihmal etmişti ve böylece birinci bölüm onun için sadece yararsız olmakla kalmadı, felaket de oldu.

Aşırı bir düşünüş gibi kabul edilebilecek olan bu görüşün, yani savaşta sonuçların birbirine bağlılığı görüşünün karşısında başka bir aşırı görüş yer alır. Buna göre savaş birbirinden bağımsız tek tek sonuçlardan oluşur; bir önceki, bir sonrakini etkilemeyen oyun partilerinde olduğu gibi. O halde burada sadece sonuçların toplamı söz konusudur ve her münferit başarı bir oyun fişi gibi kenara konabilir.

Birinci görüş doğruluğunu nasıl eşyanın doğasından alıyorsa ikinci görüşün doğruluğunu da tarihte buluruz. Herhangi bir ağır şarta bağlanmadan küçük, mütevazı yararın sağlandığı pek çok durum vardır. Savaşın unsuru ne kadar azaltılırsa bu durumlar o kadar sık olur; ama nasıl birinci görüş hiçbir savaşta tam olarak gerçekleşmemiş ise, ikinci görüşün her bakımdan hakim olduğu ve birincinin tamamen saf dışı kaldığı bir savaş da görülmemiştir.

Birinci görüşü benimseyecek olursak her savaşa daha başlangıçtan itibaren bir bütün olarak bakmak ve komutanın daha ilk adımını atarken bütün yolların birleştiği hedefi göz önünde bulundurması gerektiğini kabul etmek zorunluluğu doğar.

İkinci görüşü benimsersek, ikinci derecede önemli kazançlara kendi başlarına yeterli bir sonuç olarak bakılabilir ve sonrası diğer sonuçlara bırakılabilir.

Bu görüşlerin her ikisi de sonuçsuz olmadıklarından teori, ikisinden de vazgeçemez. Ancak ikisinden de ayrı ayrı biçimlerde yararlanır. Birincisi olayların temelinde yatan esas fikri oluştururken, ikincisi sadece koşulların gerektirdiği bir değişiklik olarak göz önüne alınır.

Büyük Friedrich, 1742, 1744, 1757 ve 1758 yıllarında Silezya Saksonya'dan Avusturya İmparatorluğu'na doğru yeni bir taarruza geçerken Silezya ve Saksonya'da olduğu gibi Avusturya'yı devamlı zapt edemeyeceğini gayet iyi biliyordu; O, Avusturya devletinin yıkılması amacıyla değil, zaman kazanma ve güçlenme gibi tali bir amaçla hareket ediyordu; bütün varlığını ortaya koyma tehlikesinden korkmadan bu tali amaca ulaşabilirdi.

Fakat Prusya 1806'da ve Avusturya 1805 ve 1809'da daha mütevazı bir amaç güderek Fransızları Ren'in ötesine atmak isteselerdi, başarı veya başarısızlık halinde barışa kadar olabilecekleri incelemeden bunu yapmaları akılsızlık olurdu. Böyle bir durum muhakemesi hem kendi bakımlarından zaferlerini tehlikesizce nereye kadar götürebileceklerini tayin etmek, hem de karşı tarafın zafer koşusunu nasıl ve nerede durdurabileceklerini tespit için son derece gerekliydi.

Tarihin dikkatle incelenmesi iki durum arasındaki farkı gösterir. XVIII. yüzyılda, Silezya Savaşları döneminde savaş henüz hükümetlerin işiydi; halk sadece bir alet olarak körü körüne savaşa katılırdı; XIX. yüzyılın başında her iki tarafta da halk ağırlığını artık teraziye koyuyordu. Büyük Friedrich'in karşısına çıkan komutanlar, görev çerçevesinde iş yapan, dolayısıyla tedbirli hareket eden kimselerdi; kısacası, Avusturya ve Prusyalıların düşmanı bizzat savaş tanrısıydı.

Bu değişik koşulların, tamamen değişik görüşlere yol açması gerekmez miydi? Bu düşüncelerin, 1805, 1806 ve 1809 yıllarında büyük bir felaketi sadece bir olanak değil, büyük bir olasılık olarak göstermeleri, dolayısıyla sadece birkaç kaleyi ya da bir eyalet parçasını hedef alan plan ve tedbirlerden çok daha başka plan ve tedbirlerin alınmasını gerekli kılmaları beklenmez miydi?

Avusturya ve Prusya devletleri, silahlanmaları sırasında politik havadaki fırtınanın ağırlığını yeterince hissetmiş olmalarına rağmen gereği kadar tedbir almamışlardı; alamazlardı da; çünkü tarih o günlerde bunları o kadar açıklıkla ortaya koymuş değildi. 1805, 1806, 1809 seferleri ve daha sonraki seferleri, mutlak anlamdaki modern savaş kavramını, tahrip edici enerjisiyle anlamamızı kolaylaştırmışlardır.

O halde teori, her savaşta ilk önce savaşın karakterinin ve ana hatlarının, politik boyutları ve koşulların doğurduğu olasılıklara göre kavranmasını ister. Savaşın karakteri bu ihtimale göre mutlak savaşa ne kadar yaklaşır, ne kadar çok muharip devleti kapsayıp girdaba sürüklerse olayların birbiriyle irtibatlandırılması o kadar kolay, sonunu düşünmeden ilk adımı atmamak o kadar gerekli olur.

Üçüncü Bölüm - B
SAVAŞ AMACININ BÜYÜKLÜĞÜ VE HARCANACAK ÇABALAR HAKKINDA

Düşmanımıza uygulayacağımız zorlayıcı önlemler, her iki tarafın politik isteklerinin boyutlarına göre olacaktır. Bu karşılıklı isteklerin bilinmesi, iki tarafın sarf edeceği çabanın ölçüsünü tayin eder; yalnız bunlar daima açıkça bilinemez ve bu da tarafların farkı araçlara başvurmalarının ilk nedeni olabilir.

Devletlerin durumu ve içinde bulundukları hal ve koşullar birbirine benzemez; bu da ikinci bir neden olabilir.

Hükümetlerin irade gücü, karakter ve yetenekleri de birbirine çok az benzer; bu da üçüncü nedendir.

Bu üç husus, karşılaşılacak direncin hesabına belirsizlik getirir; dolayısıyla kullanılacak araç ve saptanabilecek hedef hususunda tereddüde düşülür.

Savaşta yetersiz çabalar sadece başarısızlığa değil, büyük zararlara da yol açabileceğinden iki taraf da birbirini alt etmeye çalışır; böylece karşılıklı bir etki doğar.

Böyle bir noktayı saptamak mümkün olsaydı belki de bu bizi çabamızı son noktasına kadar harcamaya sürükleyebilirdi. Ama bu takdirde politik isteklerin büyüklüğüne dikkat etmemiş olurduk; araçlarla amaç arasındaki ilişki kaybolur ve çoğu kez bu aşırı çaba harcama eğilimi, kendi iç koşullarının karşıt ağırlığı altında başarısız kalırdı.

Bu nedenle savaşı göze alan devlet, politik hedefine ulaşmayı sağlayacak kuvvetleri kullanmak ve buna uygun hedefi tespit etmek

için bir dereceye kadar doğrudan doğruya ilkeye uygun hareket edeceği orta yola döner. Bu ilkeyi mümkün kılabilmek için herhangi bir sonucun mutlak zorunluluğundan vazgeçmek, uzak olasılıkları hesaba katmamak zorundadır.

O halde aklın faaliyeti burada bilim, mantık ve matematik alanını terk edip sözcüğün geniş anlamıyla sanat, yani sayısız nesnelerin ve koşulların içinden içgüdüsel bir yargıyla (takt ile) en önemli ve en kesin olanları ayırma yeteneği olur. Bu içgüdüsel yargı, kuşkusuz, boyutlar ve ilişkiler arasında bir çeşit önsezi ile bir kıyaslama yapmak, içlerinden uzak ve önemsiz olanları bir yana bırakıp yakın ve önemli olanları, salt bir mantıkî muhakemeyle yapılabileceğinden daha çabuk bulup meydana çıkarmaktır.

O halde savaşta silah altına alınması gereken kuvvetin miktarını saptamak için, hem kendi açımızdan hem de düşmanın açısından savaşın politik amacını düşünmek zorundayız. Kendi gücümüzü ve durumumuzu gözden geçireceğimiz gibi düşman devletin gücünü ve durumunu da gözden geçirmek zorundayız; ayrıca düşman hükümetinin ve halkının karakterini, yeteneklerini düşünmemiz ve aynı değerlendirmeyi kendimiz için de yapmamız gerekir, nihayet diğer devletlerin politik ilişkilerini ve savaşın bu ilişkilerde meydana getirebileceği etkileri incelemek zorundayız. Bu çeşitli koşulların ve çeşitli ilişkilerin saptanmasının kolay bir iş olmadığı, tersine çok karışık ve zor olduğu ortadadır. Ancak gerçek bir deha kıvılcımı doğruyu bir bakışta bulup çıkarabilir, akademik düşünüşle, bu kadar karmaşık bir işe tamamen egemen olunamayacağı kolayca anlaşılabilir.

Bu düşünceyle Napoleon, tamamen doğru olarak bu işin Newton'u bile şaşkına çevirecek bir cebir görevi olduğunu söylemiştir.

Koşulların boyutları ve çeşitliliği ile alınacak isabetli önlemler konusundaki belirsizliğin, olumlu bir sonuca varma ihtimalini son derece güçleştirdiği gerçeğini de unutmamak gerekir ki, meselenin önemi, durumun karmaşıklığını ve zorluğunu artırmamakla birlikte onu çözmenin meziyetini büyütür. Tehlike ve sorumluluk, sıradan insanlarda aklî yetilerin özgürlüğünü ve faaliyetini artırmaz, azaltır; yok eğer bu faktörler muhakeme yetisini güçlendirir, ona kanat takarsa, o zaman karşımızda olağanüstü zeki ve akıllı bir insan var demektir.

O halde bir bakışta kabul etmemiz gereken şey, yaklaşmakta olan bir savaş üzerinde saptanması gerekli amaç ve kullanılacak araçlar üzerinde bir yargıya varabilmek için önce bütün hal ve şartları eksiksiz olarak incelememizin kaçınılmaz olduğudur. Bunların arasında o ana özgü unsurlar da vardır. Gözden uzak tutmamamız gereken ikinci nokta da bu kararın, savaşta alınacak bütün kararlar gibi, salt objektif olmayacağı, hükümdarların, devlet memurlarının ve komutanların –bu sıfatlar bir kişide toplansın, toplanmasın– aklî ve ahlaki yetenekleri tarafından belirlenmesi gerektiğidir.

Devletlerin zamana ve koşullara göre içinde bulundukları genel ilişkilere bakacak olursak konu daha genelleşir ve daha soyut olarak işlenecek bir hal alır. Burada tarihe bir göz atmak zorundayız.

Yarı uygar Tatarlar, Eskiçağların cumhuriyetleri, Ortaçağların feodal senyörleri ve ticaretle uğraşan siteleri, XVIII. yüzyılın kralları, nihayet XIX. yüzyılın prensleri ve halkları, bütün bunların hepsi savaşı kendilerine özgü yöntemlerle ayrı biçimlerde, farklı araç ve amaçlarla yönetmişlerdir.

Tatar sürüleri yeni oturacak yerler arıyorlar. Çoluk çocuk bütün milletçe göç ediyorlar; o halde sayıca hiçbir orduyla kıyaslanamayacak kadar kalabalıktırlar ve amaçları düşmanı boyunduruk altına almak ya da bulunduğu yerden kovmaktır. Daha yüksek bir kültür düzeyi ile birleşirlerse önlerine çıkan her şeyi bu ordu ile hemen yıkarlardı.

Roma hariç, eski cumhuriyetlerin arazileri küçüktü; orduları daha da küçüktü; çünkü halkın büyük bölümü, yani avam orduya alınmıyordu. Sayıca birbirlerine o kadar yakındılar ki, doğanın genel yasasına göre ayrı ayrı küçük parçaların daima girdikleri doğal denge durumunda büyük girişimleri ister istemez engellerle karşılaşırdı; bu nedenle yaptıkları savaşlar, açık araziyi yakıp yıkmak, talan etmek ve ileride kendilerine uygun bir etki alanı sağlamak için tek tük kentleri almakla sınırlıydı.

Yalnız Roma bu konuda bir istisna teşkil eder; ama o da son zamanlarında. Uzun süre Roma da ganimet ve ittifak için komşularıyla geleneksel savaşlar yaptı. Roma, daha çok yaptığı ittifaklarla büyüdü ve yavaş yavaş bütün komşu ulusları, doğrudan boyunduruk altına almadan bir bütün halinde birleştirdi ve bu

bütün içinde eritti. Ancak bu şekilde İtalya'nın tüm güneyine yayıldıktan sonradır ki, gerçekten bir istilacı olarak ilerlemeye başladı. Kartaca düştü; İspanya ve Galya zapt edildi; Yunanistan boyunduruk altına alındı; Roma egemenliği Asya ve Mısır'a yayıldı. Bu dönemde Roma'nın askeri gücü çok büyüktü; ama çabaları o kadar büyük değildi; silahlı kuvvetler Roma'nın sahip olduğu zenginliklerle finanse ediliyordu; artık eski cumhuriyetlere de, kendi eski haline de benzemiyordu. Dünyada tekti.

İskender'in savaşları da kendi türünde tek savaşlardır. Küçük, fakat mükemmel teşkilatlanmış ordusuyla Asya devletlerinin köhne yapılarını yıktı. Durup dinlenmeksizin ve hiçbir şeye aldırmaksızın Asya'yı çiğneyip geçti ve Hindistan'a kadar girdi. Cumhuriyetler bunu yapamazlardı; ancak, bir dereceye kadar kendi kendisinin paralı askeri olan bir kral bunu bu kadar çabuk yapabilirdi.

Ortaçağların büyük ve küçük monarşileri savaşlarını, feodal haklarına dayanarak topladıkları askerlerle yaptılar. O zaman her şey kısa zamanda olup bitiyordu; bu kısa sürede yapılamayan şeyler, yapılamaz kabul ediliyordu. Feodal gücün kendisi de derebeyliğin vasallık sisteminin örgütlenmesine dayanıyordu; birliği oluşturan bağlar kısmen yasal bir yükümlülük, kısmen gönüllü bir sözleşmeydi; tümü ise gerçek bir konfederasyondu. Silahlar ve taktik zorbalığa, tek tek dövüşmeye dayanıyor; dolayısıyla daha büyük kuvvetler için pek uygun düşmüyordu. Devletin birliğinin bu kadar zayıfladığı ve tek tek yurttaşların bu kadar kendi başlarına hareket ettikleri bir dönem hiç yoktur. Bütün bunlar, o çağın savaşlarının belirli bir türde olmasını gerektiriyordu. Savaşlar nispeten çabuk yapılıyor; arazide az kalınıyor; amaç, çoğu kez düşmanı mağlup etmek değil, cezalandırmak oluyordu. Düşmanın hayvanları alınıyor, şatoları yakılıyor ve tekrar yurda dönülüyordu.

Büyük ticaret kentleri ve küçük cumhuriyetler ücretli askerler kullanıyordu. Bu pahalı ve dolayısıyla çok sınırlı bir savaş gücüydü; yoğun güçlerine nazaran değerleri daha azdı; büyük enerji ve çaba çok az söz konusuydu; çarpışmalar çoğu kez sadece bir gösteri oluyordu. Kısacası: Kin ve düşmanlık, devleti artık kişisel etkinliğe yöneltmiyor, aksine ticaret konusu oluyordu; savaş, tehlikeli bir iş olmaktan çıkıyor niteliğini tamamen değiştiriyor ve bu nitelikten hareket ederek savaş için saptayabileceğimiz hiçbir şey savaşa uymuyordu.

Derebeylik sistemi yavaş yavaş belirli bir arazi kesiminde egemenlikle kısıtlandı; devlet birliği daha güçlendi; kişisel yükümlülüklere dönüştü; para yavaş yavaş bu yükümlülüklerin yerini aldı ve feodal askerlik düzeninden paralı askerliğe geçildi. Paralı askerler bu geçişi sağladılar ve bir süre daha büyük devletler tarafından da kullanıldılar; ama bu uzun sürmedi; kısa süre için kiralanan askerlerden devamlı bir paralı ordu meydana geldi ve harp gücü, devlet hazinesinden beslenen devamlı ordu haline dönüştü.

Bu hedefe doğru yavaş yavaş gelişen ilerleme doğal olarak bu üç tür savaş gücünün çeşitli birleşimlerine (kombinezonlarına) yol açtı. IV. Henri zamanında feodal askerleri, ücretlileri ve daimi orduları bir arada görüyoruz. Ücretli askerler Otuz Yıl Savaşları'na, hatta –çok zayıflamakla beraber– XVIII. yüzyıla kadar varlıklarını sürdürdüler.

Avrupa devletlerinin bu çeşitli dönemlerdeki diğer ilişkileri de askeri güçleri gibi özellikler taşıyordu. Avrupa kıtası, birtakım küçük devletlere ayrılmıştı; bunların bir kısmı iç anlaşmazlıklar içinde bocalayan cumhuriyetler, bir kısmı merkezi iktidarları sınırlı ve belirsiz küçük krallıklardı. Böyle bir devlet, gerçek bir birlik olarak kabul edilemezdi; gevşek bağlarla bağlanmış kuvvetler topluluğundan başka bir şey değildi. O halde böyle bir devleti, basit mantık kurallarına göre hareket eden bir aydın gibi kabul etmek imkansızdı.

Ortaçağların dış politikası ve savaşlarına bu görüş açısından bakılması gerekir. Roma-Germen İmparatorlarının beş yüzyıl boyunca İtalya'ya yaptıkları seferler düşünülecek olursa, bunlardan hiçbirinin bu ülkenin esaslı işgaline yol açmadığı, hatta buna niyet bile edilmediği görülür. Bunu daima tekrarlanan bir hata, kökeni dönemin özelliğine dayanan yanlış bir görüş olarak kabul etmek kolaydır; ama bunun, bugün belki bir ölçüde anlayabildiğimiz fakat hiçbir zaman onlarla bizzat karşılaşanlar kadar gözümüzde canlandıramayacağımız bin bir önemli sebepten ileri geldiğini kabul etmek daha akıllı bir davranıştır. Bu kaostan çıkan büyük devletler güçlenmek ve örgütlenmek için zamana muhtaç oldukları sürece bütün güçlerini ve enerjilerini bu noktaya toplamak zorundaydılar; dış düşmana karşı yapılan savaşlar azdı ve yapılanlar da olgunlaşmamış devlet birliğinin damgasını taşımaktaydılar.

İlk önce İngilizlerin Fransızlara karşı savaşları başladı; ama o devirde Fransa henüz gerçek bir monarşi sayılacak durumda değildi; bir kontluk ve dukalıklar topluluğu idi. İngiltere ise, daha bir birlik, bütünlük içinde görünmesine rağmen feodal ordular ve birçok iç huzursuzlukla uğraşıyordu.

Fransa, iç birliğine doğru en güçlü adımı XI. Louis[18] zamanında attı; VIII. Charles'in[19] zamanında İtalya'da istilacı bir devlet olarak göründü ve XIV. Louis zamanında devleti ve devamlı ordusunu en yüksek düzeye çıkardı.

İspanya, Katolik Ferdinand zamanında birliğini kurmaya başladı; V. Charles (Şarlken) zamanında tesadüfi evlilik bağlarıyla birdenbire İspanya, Burgund, Almanya ve İtalya'dan oluşan büyük İspanyol monarşisi ortaya çıktı.[20] Bu devlet imparatorluk, birlik ve iç politik kaynaşma bakımından eksikliğini para ile kapatıyordu; İspanya'nın devamlı ordusu ilk önce Fransa'nın devamlı ordusuyla görüştü. V. Charles'in tahttan feragat etmesinden sonra Büyük İspanya İmparatorluğu, İspanya ve Avusturya olmak üzere ikiye bölündü. Avusturya, Bohemya ve Macaristan'ın ilhakıyla kuvvetlenince büyük devlet olarak ortaya çıktı ve Alman Konfederasyonu'nu bir şalupa (mavna) gibi arkasında sürükledi.

XVII. yüzyılın sonu, XIV. Louis çağı, devamlı ordunun XVIII. yüzyılda bulunduğu yüksekliğe ulaştığı dönem olarak kabul edilir. Bu savaş gücü gönüllü askerlere ve paraya dayanıyordu. Devletler artık tam bir birlik halinde örgütlenmişlerdi; hükümetler de tebaalarının kişisel borçlarını vergi haline dönüştürerek bütün güçlerini hazinelerinde toplamışlardı. Hızlı ilerleyen kültür ve daima daha iyi eğitilmiş bir yönetim sayesinde bu güç eskisine oranla çok büyümüştü. Fransa, birkaç yüz bin kişilik muazzaf birliklerle sahraya çıkıyor, diğer devletler de duruma göre aynı şekilde hareket ediyorlardı.

---

(18) Fransa Kralı, 1461-1483; baş düşmanı Burgund'un çetin Karl'ı; bir koalisyon çerçevesinde onunla savaştı.

(19) XI. Louis'nin oğlu; Fransa Kralı, 1483-1498. Napoli'deki topraklarında oturmak için 1494'te İtalya'ya yürüdü; böylece bu topraklarda hak iddia edebileceğini sanıyordu.

(20) V. Charles (Şarlken), 1500-1558; I. Maximillian'ın torunu; İspanya tahtının varisi Johanna von Kastilien'in oğlu, 1516'da İspanya Kralı, 1519'da Alman İmparatoru oldu; aynı yıl Habsburg toprakları ve Hollanda büyükbabası Maximillian'dan miras kaldı. Şarlken, İtalya'da Napoli ve Sicilya'ya egemendi (1713'e kadar İspanyol toprağı); Milano'yu elde etmek için çalıştı.

Devletlerin diğer ilişkileri de başka türlü olmuştu. Avrupa, bir düzine krallık ve birkaç cumhuriyet arasında bölüşülmüştü. Bunlardan ikisinin, eskiden olduğu gibi diğer devletler işin içine girmeden büyük bir savaşta dövüşebilecekleri düşünülebilirdi. Politik ilişkilerin imkan dahilindeki kombinasyonları da henüz çok çeşitliydi; ama bunlar gözden geçirilebilir ve zaman zaman gerçekleşme ihtimallerine göre tespit edilirlerdi.

İç ilişkiler hemen hemen her yerde sade bir monarşi şeklinde basitleşmişti; sınıfsal haklar ve etkinlikler yavaş yavaş ortadan kalkmış ve hükümet dışarıya karşı devleti temsil eden tam bir bütünlük kazanmıştı. Artık elverişli bir araç ve bağımsız bir iradenin, savaşa, anlamına uygun bir biçim verebileceği zaman gelmişti.

Bu dönemde üç yeni İskender de ortaya çıktı: Gustav Adolf, XII. Charles ve Büyük Friedrich. Bunlar, küçük fakat çok mükemmel ordularıyla küçük bir devletten büyük monarşiler yaratmaya ve önlerine çıkan her şeyi yıkmaya çalıştılar. Eğer sadece Asya devletleriyle uğraşmış olsalardı İskender'e daha çok benzeyeceklerdi. Her halükârda savaşta cesaret edebilecekleri şeyler bakımından bunlar, Napoleon'un öncüleri sayılabilirler.

Yalnız savaş, kuvvet ve mantıkî sonuç bakımından bir yandan kazandıklarını öbür yandan kaybediyordu.

Ordular, prenslerin kendi keseleri saydığı ya da en azından halka değil hükümete ait bir kaynak kabul ettiği hazineden besleniyorlardı. Tek tük ticari konular dışında öteki devletlerle ilişkiler, çoğu kez sadece hazineyi veya hükümeti ilgilendiriyor; halkı ilgilendirmiyordu; en azından her yerde böyle düşünülü-yordu. Dolayısıyla hükümet, kendisini büyük toprakların sahibi ve yöneticisi sayıyor, kırsal kesimdeki tebaanın çıkarlarını dikkate almadan bu toprakları genişletmeye bakıyordu. Eski cumhuriyetlerde ve ortaçağlarda Tatar akımlarına karşı yapılan savaşlarda her şey demek olan halk, XVIII. yüzyılda artık bir hiçti. Tabii buradaki halk deyiminden sadece yurttaşlık hak-larına sahip olanlar anlaşılmalıdır. XVIII. yüzyılda halkın, erdemleri ve eksiklikleri nedeniyle savaş üzerinde olsa olsa dolaylı bir etkisi olduğu söylenebilirdi.

Böylece savaş, hükümetlerin halktan koptuğu ve kendisini devlet saydığı ölçüde salt bir hükümet işi oldu. Hükümetler, bavullarının-

daki Talerler* ve kendi ülkelerinden ve komşu eyaletlerden topladıkları işsiz, güçsüz sokak takımıyla savaşı yürütüyorlardı. Bu durumun sonucu olarak hükümetin elindeki araçların kesin denebilecek sınırları oluyor ve iki taraf da bunları hem kapsam hem devam bakımından önceden saptamak imkanına sahip bulunuyordu. Bu da savaşı en korkulu unsurundan yani çabaları son haddine vardırma eğiliminden ve buna bağlı gizli olasılıklar dizisinden yoksun bırakıyordu.

Düşmanın mali olanakları, hazinesinin durumu, sahip olduğu kredi ve ordusunun büyüklüğü aşağı yukarı biliniyordu. Savaş anında önemli bir artış mümkün değildi. Düşman kuvvetlerinin sınırları genel olarak bilindiğinden devlet kendini kesin bir yenilgiye karşı oldukça emniyette görünüyor ve bu arada kendi gücünün sınırlarını da bildiğinden ılımlı hedeflere yönelik görünüyordu. Aşırılığa karşı korunmuş olduğundan kendisinin de aşırılığı göze almasına artık gerek yoktu. Bunun için bir zorunluluk olmayınca itici güç olarak geriye yalnız cesaret ve ihtiras kalabilirdi. Fakat devletin ilişkileri buna karşı kuvvetli bir denge teşkil ediyordu. Ordularına bizzat komuta eden krallar bile savaş aracını ihtiyatlı kullanmak zorundaydılar. Ordu dağılınca yenisi kurulamazdı ve ordudan başka hiçbir şey yoktu Bu, bütün girişimlerde çok tedbirli hareketi gerekiyordu. Ancak kesin bir yarar (avantaj) sağlanacak gibi göründüğünde bu pahalı araç kullanılıyordu; bu fırsatı yaratmak bir komutanlık sanatıydı. Fakat bu fırsat yaratılmadığı sürece her şey mutlak bir boşlukta yüzerdi; harekete geçmek için bir neden yoktu; bütün kuvvetler, yani itici güçler sükunetteydi. Saldırganlığın başlangıçtaki itici güçleri tedbir ve ihtiyatlılık içinde yavaş yavaş yok olurdu.

Böylece savaş, gerçek özü bakımından zaman ile tesadüfün kartları karıştırdığı bir oyun haline geldi; fakat anlamı bakımından biraz daha takviye edilmiş diplomasiden, esas notaları muharebeler ve muhasaralar olan sert bir müzakere şeklinden başka bir şey değildi. En hırslı olanların bile hedefi, barış antlaşmasında kullanılacak birkaç küçük yarar sağlamaktı.

Savaşın bu sınırlı, zayıf görünümü, yukarıda söylemiş olduğumuz gibi dayandığı tabanın darlığından geliyordu. Fakat Gustav Adolf, XII. Charles ve Büyük Friedrich gibi seçkin komutan ve krallar,

* Taler, eski Alman parası (ç.n.).

aynı derecede seçkin ordularla olayların genel düzeyinin çok daha üstüne çıkamamışlar, ılımlı başarılarla yetinmek zorunda kalmışlarsa bunun nedenin Avrupa'daki politik dengedir. Birçok küçük devletin bulunduğu eski dönemde bu küçük devletlerden birinin birdenbire büyümesine engel olmak için yakınlık, temaslar, aile bağları, şahsi dostluklar gibi dolaysız ve doğal çıkarlar sayesinde elde edilen şeyler şimdi, devletlerin büyüdüğü ve merkezlerinin birbirinden uzaklaştığı bugünkü dönemde diploması sanatının daha ince ve ustalıklı bir şekilde kullanılmasıyla elde edilmektedir. Politik çıkarlar, sempatiler ve antipatiler ince bir sistem halinde gelişmiştir. Bunun sonucu olarak ortaya öyle bir durum çıkmıştır ki, Avrupa'da bir top atışı işitilmeye görsün, hemen bütün hükümetler bununla ilgilenir.

Bu nedenle yeni bir İskender, iyi kılıcının yanı sıra iyi bir kaleme de sahip olmak zorundadır ve bu takdirde bile fetihlerinde nadiren ileri gidebilir.

Fakat Avrupa'da mevcut dengeyi bozmaya çalışmış olmasına ve XVII. yüzyılın sonlarında kendisine karşı beslenen genel düşmanlıkla çok az ilgilenecek bir noktaya ulaşmış olmasına rağmen XIV. Louis'nin yaptığı savaşlar tıpkı eski savaşlar gibiydi; çünkü onun ordusu, gerçi en büyük ve en zengin hükümdarın ordusuydu ama nitelikleri bakımından diğer devletlerin orduları gibiydi.

Tatarlarda, eski halklarda ve hatta Ortaçağlarda çok büyük bir rol oynayan düşman arazisinin yağma ve talan edilmesi artık çağın ruhuna uymuyordu. Bunlara, haklı olarak, yararsız bir barbarlık gözüyle bakılıyor, misillemeleri davet edebileceği ve düşmanın hükümetinden çok halkına zarar verdiği, bu nedenle etkisiz kalacağı ve sadece ulusları uygarlık yolunda yüzyıllarca geri bırakmaya hizmet edeceği ileri sürülüyordu. Bu daha çok orduya dayandı. Ordu, kaleleri ve hazırlanmış mevzileriyle devlet içinde devlet oldu ve savaş unsurunu yavaş yavaş bünyesinde eritti. Tüm Avrupa bu gelişme karşısında seviniyor ve bunu aklın ilerlemesinin zorunlu bir sonucu sayıyordu. Ama burada bir yanılgı vardı; çünkü aklın ilerlemesi hiçbir zaman abes bir sonuca götürmez, evvelce söylediğimiz gibi asla iki kere ikinin beş ettiği sonucunu vermez. Bununla beraber bu değişikliğin halk için hayırlı bir etkisi vardı. Ancak, bu değişikliğin savaşı daha ziyade hükümetin işi yaptığı, halkın çıkarlarına daha fazla

yabancılaştırdığı da inkar edilemez. Bu dönemde taarruza geçen bir devletin savaş planı çoğu kez bir veya birkaç düşman eyaletini ele geçirmekten ibaretti. Savunmada kalan devletin planı ise buna engel olmaktı; mnünferit sefer planı şu veya bu kaleyi ele geçirmeyi ya da kendi kalelerimizden birini zaptına engel olmayı kapsar ve bunun için kaçınılmaz hale gelirse muharebe istenir ve yapılırdı. Kesin bir zorunluluk olmadan, sırf zafer kazanmak için muharebe eden komutan fazla cüretkar sayılırdı. Genellikle sefer bir muhasaradan, ya da çok hareketli bir seferse iki muhasaradan sonra sona ererdi; bundan sonra ordular kışı geçirmek için konaklara yerleşir ve bu normal bir zorunluluk sayılırdı; bu konaklama sırasında taraflardan hiçbiri diğerinin kötü emniyet tedbirlerinden yararlanmaz, aralarındaki ilişki tamamen kesilirdi. Ben, kış konakları, bir seferde girişilecek faaliyetin belirli bir sınırını oluştururdu diyorum.

Kuvvetler birbirine denk olur, ya da aktif hareket edenin daha zayıf olduğu kesinleşirse bu takdirde de muharebe ve muhasara meydana gelmez, seferin bütün faaliyeti, belirli mevzilerin ve cephaneliklerin elden çıkartılmaması ve bazı bölgelerin düzenli şekilde yağma edilmesi etrafında dönerdi.

Savaş, bütün devletler tarafından bu şekilde yürütüldüğü ve gücünün doğal sınırları bu derece yakın ve açık olduğu sürece kimse bunda bir çelişki görmüyordu; aksine her şeyin güzel bir düzen içinde olduğu sanılıyordu; XVIII. yüzyılda savaş sanatına yöneltilen eleştirilerde ise, başlangıcını ve sonunu fazla önemsemeden, daha ziyade ayrıntılar üzerinde duruluyordu. Böylece her şeyde bir büyüklük, bir mükemmellik görülüyor ve Feldmareşal Daun bile -ki, Büyük Friedrich, onun sayesinde bütün girişimlerinde tam bir başarı kazanmış ve Maria Theresia onun yüzünden amaçlarından hiçbirine ulaşamamıştı- büyük bir komutan sayılabiliyordu. Ancak ondan sonradır ki, daha sağlam ve uzak görüşlü bir yargıya varmak mümkün olmuş, ya-ni sağduyu sayıca üstün kuvvetlerle olumlu bir şeylerin elde edilmesi gerektiğini aksi takdirde komutanın yetenekleri ve gösterdiği beceri ne olursa olsun savaşın kötü sevk ve idare edilmiş sayılmasının zorunlu olduğunu kabul etmişti.

Fransız İhtilali patlak verdiğinde durum böyleydi. Avusturya ve Prusya savaş diplomasisi sanatlarını denediler; bunun yetersiz olduğu

çabucak görüldü. Herkes bütün umudunu, geleneksel görüşlere göre, çok zayıf bir savaş gücüne bağlarken 1793'te kimsenin aklından bile geçirmediği bir savaş gücü ortaya çıktı. Savaş birdenbire tekrar halkın işi olmuştu; hem de hepsi kendini vatandaş sayan 30 milyonluk bir halkın işi. Burada bu büyük olayın ayrıntılarına girmeden şimdilik bizi ilgilendiren sonuçları üzerinde duralım. Halkın bu şekilde savaşa katılmasıyla terazinin gözüne ordu yerine tüm halk doğal ağırlığını koymuş oldu. Artık kullanılacak araçların, harcanabilecek çabaların sınırı yoktu; savaşı sürdürecek enerjiye artık hiçbir şey karşı koyamazdı; dolayısıyla düşman için tehlike çok büyüktü.

Eğer Fransız İhtilali'nde bütün bunlar tüm açıklığıyla meydana çıkmadan olup bitti ise, eğer ihtilal komutanları sonuna kadar gidip Avrupa monarşilerini yerle bir etmemişler ise, Alman orduları zaman zaman başarıyla direnmek ve zafer selini durdurmak olanağını bulabilmişler ise, bunun asıl nedenini Fransızların karşısına ciddi engel olarak çıkan teknik eksikliklerde aramak gerekir. Bunlara önce sıradan askerlerde, sonra generallerde, daha sonra yöneticileri zamanında da bizzat hükümette rastlanmıştır.

Napoleon'un eliyle bütün bu eksiklikler giderildikten ve her şey tamamlandıktan sonra, tüm ulusun gücüne dayanan bu askeri kuvvet Avrupa üzerine öyle bir yürüyüş yürüdü, önüne çıkan bütün engelleri öylesine devirdi ve kendisinden o kadar emin savaştı ki, modası geçmiş köhne ordularla karşılaştığı her yerde zaferden bir an bile şüphe etmedi. Fakat tam zamanında bir tepki meydana geldi. İspanya'da savaş kendiliğinden bir halk savaşına dönüştü. 1809 yılında Avusturya'da hükümet, yedekler ve rediflerle ilk kez olağanüstü çaba harcadı; hedefe yaklaştı ve evvelce bu devlet tarafında uygun kabul edilen her şeyin üzerine çıkıldı. 1812'de Rusya'da İspanya ve Avusturya örnek alındı; bu devletin çok geniş boyutları gecikmiş önlemlerin yine de etkili olmasına imkan verdi ve etkiyi büyüttü. Sonuç parlaktı. Almanya'da ilk önce Prusya kendini toparladı; savaşı halka mal etti; parasız, kredisiz ve yarı yarıya azalmış bir nüfusla 1806'da çıkardığı ordunun iki misli bir orduyla ortaya çıktı. Böylece Almanya ve Rusya 1813 ve 1814 yıllarında, bu iki seferde faal rol oynayanlar ve ölenler de dahil yaklaşık bir milyon insanla Fransa'nın karşısına çıktılar.

Bu şartlar altında savaşın sevk ve idaresinde harcanan enerji bambaşka bir şeydi; her ne kadar henüz Fransızlarınki ayarında olmamakla ve yer yer çekingenlik belirtilerine rastlanmakla birlikte genel olarak seferler artık eski stilde değil, yeni stilde yürütülüyordu. Sekiz ay içinde savaş alanı Öder Nehri'nden Seine Nehri'ne kaydı; mağrur Paris ilk kez baş eğmek zorunda kaldı ve korkunç Napoleon zincire vurulmuş yerde yatıyordu.

Böylece Napoleon zamanından beri savaş, önce bir taraf sonra diğer taraf için halk savaşı şekline dönüşmekle yepyeni bir nitelik ve yeni boyutlar kazandı; daha doğrusu gerçek niteliğine, mutlak mükemmelliğine kavuştu. Kullanılan araçların artık görülebilir bir sınırı yoktu; aksine bu sınır, hükümetlerin ve tebaanın enerji ve coşkusu içinde kaybolup gitmişti. Bir yandan araçların kapsamı ve imkan dahilindeki sonuçlarda meydana gelen genişleme diğer yandan ulusal duyguları coşturan tahrikler, savaşın sevk ve idaresindeki dinamizmi alabildiğine artırıyordu. Artık savaş harekâtının hedefi düşmanı mağlup etmekti; ancak düşman güçsüz kalıp yere serilince karşılıklı amaçlar üzerinde bir anlaşmaya varılabileceğine inanılıyordu. O halde savaş unsuru böylece bütün geleneksel sınırlardan kurtulmuş, bütün doğal gücüyle serbest kalmıştı. Bunun nedeni, bu büyük devlet işine halkın katılmış olmasıydı; bu da kısmen Fransız İhtilali'nin ülkelerin iç işleri üzerindeki etkisinden, kısmen de Fransızların tüm ulusları tehdit etmesinden ileri geliyordu.

Bunun hep böyle kalıp kalmayacağı, gelecekte Avrupa'da yapılacak savaşlarda devletlerin tüm güçlerini seferber edip etmeyecekleri, dolayısıyla ancak halkı yakından ilgilendiren büyük çıkarlar söz konusu olduğu zaman savaş yapılacağı ya da giderek hükümetin tekrar halktan kopup kopmayacağı hususunda karar vermek güçtür; esasen biz de bu hususta bir karar vermeye kalkışmak istemiyoruz. Fakat savaşta mümkün görülen şeylerin bir ölçüde sadece bilinçaltımıza yerleşmiş olan sınırları bir kez yıkılıp atıldıktan sonra bu direkleri yeniden dikmenin zor olduğunu söylersek sanırız herkes bize hak verecektir. İleride büyük çıkarlar söz konusu olduğunda karşılıklı düşmanlığın, günümüzde olduğu gibi halledileceğini söylemek de herhalde kehanet sayılmayacaktır.

Burada tarihi gözlemlerimize son veriyoruz; çünkü amacımız

her çağda savaşın hangi ilkelere göre yönetildiğini süratle göstermek değil, sadece her çağın kendine özgü savaş tarzları, sınırlayıcı koşulları ve önyargıları olduğunu göstermekti. O halde her çağın bir de kendine özgü savaş teorisi bulunmalıydı; bu teori, er veya geç, nerede ortaya konmuş olursa olsun felsefi ilkeleri göre hazırlanmıştı. Bu nedenle her çağın olaylarını değerlendirirken o çağın özelliklerini göz önünde bulundurmak gerekir; eğer her çağın yetiştirdiği komutanları anlamak ve doğru değerlendirmek istiyorsak çağın bütün ayrıntılarını kılı kırk yararcasına inceleyecek yerde genel çizgilerine o çağın görüş açısından bakmaya çalışmalıyız.

Fakat devletlerin ve kullanılan askeri güçlerin özel ilişkilerine göre şartlanmış olan bu savaş yönetiminin biraz genel, hatta tamamen genel olan bir yönü vardır ki, bununla her şeyden önce teori meşgul olur.

Savaşın mutlak gücüne ulaştığı son çağ, genellikle geçerli ve zorunlu olan şeylerin çoğunu kapsar. Fakat gelecekteki savaşların bugün tamamen ortadan kalkmış olan engellerle yeniden karşılaşmaları ne kadar olasılık dışı ise, bunların sonsuza kadar bütün bu önemli karakterlerini muhafaza edecekleri de o kadar zayıf bir olasılıktır. Bu nedenle mutlak savaş kavramına bağlanıp kalan bir teori, yabancı etkenlerle savaşın tabiatının değiştiği bütün durumları ya dışarıda bırakacak ya da hata olarak suçlayacaktır. Savaşı, ideal durumlara göre değil, gerçek durumlara göre öğretmesi gereken teorinin amacı bu olamaz. O halde teori, olaylara araştırıcı, ayırt edici ve sınırlandırıcı bir gözle bakacak, daima savaşa sebep olabilen hal ve koşulların farklılığını göz önünde tutacak ve savaşın genel çizgilerini ve ana unsurlarını çağın ve içinde bulunulan anın ihtiyacına göre ortaya koyacaktır.

Savaşa karar veren birinin hedefini ve kullanacağı araçları tamamen durumunun özelliklerine göre saptaması gerektiğini, ama bu hedef ve araçların da çağın ve genel hal ve koşulların karakterini taşıyacağını, nihayet bunların savaşın doğasından çıkarılması gereken genel sonuçlara tabi kalacağını burada söylemek zorundayız.

Dördüncü Bölüm
SAVAŞ HEDEFİNİN DAHA AÇIK TARİFİ DÜŞMANIN MAĞLUP EDİLMESİ

Savaş kavramına göre savaşın hedefi daima düşmanı mağlup etmek olmalıdır; bizim hareket noktamız bu temel fikirdir.

Şimdi bu mağlup etme nedir? Bunun için daima düşman devletin tümünü zapt etmek gerekmez. 1792'de Paris'e varılmış olsaydı devrimcilerle savaş büyük bir ihtimalle -hiç değilse bir süre için- sona ermiş olacaktı; ordularını yenmeye bile gerek yoktu; çünkü bu ordular henüz bir güç olarak kabul edilmiyorlardı. Buna karşın 1814'te Paris alınmış olsa bile Napoleon hâlâ kuvvetli bir ordunun başında bulunduğu sürece her şey elde edilmiş olmazdı; ama ordusunun büyük kısmı erimiş olduğundan 1814 ve 1815'te Paris'in alınması her şeyi halletti. Napoleon, Kaluga yolu üzerinde bulunan 120.000 kişilik Rus ordusunu, Moskova'yı almadan önce ya da aldıktan sonra, 1805'te Avusturya, 1806'da Prusya ordusunu imha ettiği gibi imha edebilmiş olsaydı başkentin işgali, ülkenin büyük kısmının işgal edilmemiş olmasına rağmen büyük bir ihtimalle barışa yol açardı. 1805'te ancak Austerlitz Muharebesi kesin sonucu tayin etmişti; yani daha önce Viyana'nın ve Avusturya Devletinin üste ikisinin işgali barışı sağlamaya yetmemişti. Ama diğer taraftan da Austerlitz Muharebesi'nden sonra Macaristan'ın bütünlüğünü koruması barışı engellemeye yeterli değildi. Rus ordusunun mağlup edilmesi, istenilen son darbeydi. Çar Aleksander'in yakında başka bir ordusu yoktu; bu nedenle zaferin sonucu hiç kuşkusuz barış olacaktı. 1805'te Rus ordusu Tuna'da Avusturyalıların yanında bulunsaydı ve mağlubiyeti

onlarla paylaşsaydı o zaman Viyana'nın işgaline belki de gerek kalmaz ve barış Linz'de yapılırdı.

Bir ülkenin baştan başa işgalinin yeterli olmadığı haller de vardır. Örneğin: 1807 yılında Prusya'da sonucu belirsiz Eylau Muharebesi'nde[21] Rusya'nın takviye ordusuna indirilen darbe kesin sonucu tayin etmeye yetmemiş ve tıpkı bir buçuk yıl önce Austerlitz'de olduğu gibi Friedland'da kesin zaferin kazanılması gerekmişti.[22]

Burada da sonucun genel nedenler tarafından tayin edilmediğini görüyoruz. Mahallinde bulunmayanların bir bakışta kavrayamayacakları özel nedenler ve kimsenin sözünü etmediği birçok moral neden, hatta tarihte sadece anekdot olarak görülen en küçük olaylar ve tesadüfler çoğu kez kesin sonuçlar doğururlar. Burada teorinin söyleyebileceği, iki devlete de egemen olan hal ve koşulları göz önünde tutmaktır. Bu hal ve koşulların incelenmesinden belli bir ağırlık noktası, bir kuvvet ve hareket merkezi oluşur; artık her şey buna bağlı olur ve bütün kuvvetlerin bir araya toplanmış darbesinin, düşmanın bu ağırlık merkezine yöneltilmesi gerekir.

Küçük olan daima büyük olana, önemsiz olan önemli olana, arızi olan asıl olana tabidir. Olaylara bakışımız böyle olmalıdır.

İskender, Gustav Adolf, XII. Charles ve Büyük Friedrich'in ağırlık noktaları ordularındaydı; bu ağırlık merkezi tahrip edilmiş olsaydı bu büyük komutanlar rollerini kötü oynamış olurlardı. İç çekişmelerle parçalanmış devletlerde bu ağırlık merkezi çoğu kez başkenttedir; güçlü bir devlete dayanan küçük devletlerde müttefiklerinin ordusunda, konfederasyonlarda çıkar birliğindedir; halk harekâtında ise liderin kişiliğinde ve kamuoyundadır. Darbe bu şeylere karşı yönetilmiş olmalıdır. Düşman bu suretle dengeyi kaybederse tekrar kazanması için ona zaman bırakılmamalıdır. Darbe daima bu istikamette tekrar edilmeli, ya da başka bir deyişle galip gelen darbeyi daima düşman kuvvetlerinin, bir bölümüne değil, bütününe yöneltmelidir. Sayıca üstünlüğe dayanarak bir düşman eyaletini

(21) Prusya'nın Eylau'u; Napoleon komutasındaki yaklaşık 67.000 Fransız ile Bennigsen komutasındaki en azından 82.000 Rus ve Prusya müttefik askeri 8 Şubat 1807'de burada savaştı. Muharebe iki düşmanı da takatsiz bıraktı; hiçbiri bu muharebeden muzaffer olarak çıkamadı.

(22) Napoleon'un Bennigsen komutasındaki Ruslara karşı 14 Haziran 1807'de kazandığı zafer.

zapt etmek ve bu küçük fethi emniyete almakla büyük sonuçlar alınamaz; büyük sonuçlar daima düşman kuvvetinin merkezinde aranmalıdır; düşman, ancak, her şeyi kazanmak için her şeyi kaybetmek göze alınırsa imha edilebilir.

Etkinliğimize karşı düşmanın tutumu ne olursa olsun düşman silahlı kuvvetlerinin yenilmesi ve tahribi en emin başlangıç ve her durumda çok esaslı bir husustur.

Bu nedenle tecrübelere göre düşmanın yenilmesine başlıca aşağıdaki hal ve şartların yol açtığını sanıyoruz:

1. Bir dereceye kadar bir güç oluşturuyorsa **ordusunun dağıtılması;**

2. Sadece devlet kuvvetinin merkez değil de aynı zamanda politik kuruluş ve partilerin merkezi ise **düşman başkentinin alınması;**

3. Düşmandan daha önemli ise **başlıca müttefikine etkin bir darbe indirilmesi.**

Şimdiye kadar savaşta düşmanı daima tek bir düşman olarak düşündük; konuya çok genel yaklaşıldığında bu olabilirdi. Fakat şimdi düşmanı mağlup etmenin, ancak onun ağırlık noktasında birleşen mukavemetinin kırılmasıyla mümkün olabileceğini söylediğimize göre bu varsayımı terk etmek ve birden fazla düşmanla uğraşmamız gereken halleri gözden geçirmek zorundayız.

İki veya daha çok devlet üçüncü bir devlete karşı birleşirlerse politik bakımdan bu bir savaş durumu oluşur; ama bu politik birliğin de dereceleri vardır.

Mesela: İttifaka dahil her devletin kendine özgü bir çıkarı ve bu çıkarı kovuşturacak kendine özgü bir kuvveti olup olmadığı ya da diğer hepsinin çıkarları ve kuvvetlerinin içlerinden birinin çıkarına ve kuvvetine dayanıp dayanmadığıdır. Eğer hepsinin çıkarları ve kuvvetleri yoksa, yani içlerinden sadece bir tanesinin çıkarları ve kuvveti söz konusu olup, diğerleri ona dayanıyorlarsa düşmanların tümüne tek bir düşman olarak bakmak kolaylaşır ve bu takdirde harekâtı basitleştirecek can alıcı tek bir darbeyle işi bitirebiliriz; şu veya bu şekilde buna imkan bulabilirsek tam ve kesin başarıya ulaşmış oluruz.

O halde şöyle bir ilke koyabiliriz: Düşmanlarımızdan birini yenmekle diğerlerini de saf dışı bırakabileceksek bu düşmanın mağlup edilmesi savaşın hedefi olur; çünkü o düşmana indireceğimiz

darbe, tüm savaşın ortak ağırlık noktasına indirilmiş olacaktır.

Böyle bir şeyin tasavvur edilemeyeceği ve birden çok ağırlık merkezinin tek bir ağırlık merkezine indirgenemeyeceği haller çok nadirdir. Fakat buna imkan bulunamadığı takdirde savaşa, her birinin aynı hedefi bulunan iki veya daha çok sayıda ayrı savaşlar olarak bakmaktan başka yapacak bir şey kalmaz. Birden fazla düşmanın bağımsız olarak birleşmesiyle büyük bir üstünlük meydana geleceğinden bu durumda düşmanın yenilmesi söz konusu olamaz.

Şimdi böyle bir hedefin ne zaman mümkün ve tavsiyeye değer olduğu sorusuna dönelim.

İlk önce silahlı kuvvetlerimiz şu hususları gerçekleştirmeye yeterli olmalıdır:

1. Düşman kuvvetlerine karşı kesin bir zafer kazanmak;

2. Zaferden sonra harekâtı, düşmanın yeniden denge kuramayacağı bir noktaya kadar sürdürmek için gereken kuvveti kullanmak.

Bundan sonra, politik durumumuza göre böyle bir başarının üzerimize, bizi, eski düşmanımızın peşini bırakmaya zorlayacak yeni düşmanlar kışkırtmayacağından emin olmalıyız.

Prusya'ya taarruz etmekle Rus savaş gücünün tümünü üzeri-ne çekmiş olmasına rağmen Fransa, 1806'da Prusya'yı tamamen mağlup edebilmişti; çünkü Prusya'da bulunurken kendisini Rusya'ya karşı koruyacak durumdaydı.

Fransa, 1808'de İspanya'da İngiltere'ye karşı aynı şekilde hareket edebilirdi; ama Avusturya'ya karşı edemezdi. 1809'da İspanya'da durumu bir hayli sarsılan Fransa, eğer Avusturya'ya karşı maddi ve manevi büyük bir üstünlüğe sahip olmamış olsaydı her şeyden vazgeçmek zorunda kalabilirdi:

O halde, ilk ikisinde kazandığımız davayı üçüncüsünde kaybetmemek ve bedelini ödemeye mahkum olmamak için bu üç durumu çok iyi düşünmek gerekir.

Orduların gücünü ve bunlarla neler yapabileceğini değerlendirirken durumu dinamiğe benzetecek olursak zamanı bir güç faktörü olarak kabul edebilir ve buna göre bu güçlerin tümüyle bir yılda yapabileceklerimizi, yarısıyla iki yılda yapabileceğimizi düşünebiliriz. Ancak askeri planların temelinde bazen açık, bazen kapalı şekilde yatan bu görüş tamamen yanlıştır.

Savaş faaliyeti, yeryüzündeki diğer bütün faaliyetler gibi zamana muhtaçtır; sekiz günde Vilna'dan Moskova'ya yaya gidilemeyeceği kendiliğinden anlaşılır; ama savaşta, dinamikte olduğu gibi, zaman ve kuvvet arasındaki karşılıklı etkiden iz yoktur.

Savaşta iki tarafın da zamana ihtiyacı vardır ve bütün mesele sadece iki taraftan hangisinin zamandan daha çok özel avantaj bekleyecek durumda olduğundadır. Bu elbette tarafların durumlarındaki bazı yasalara değil, psikolojik yasalara dayanır. Haset, kıskançlık, endişe ve belki de gönül yüceliği talihsizlerin doğal şefaatçileridirler; bir yandan kendilerine dostlar bulur, diğer taraftan düşmanlarının ittifaklarını zayıflatır ve dağıtırlar. Bu nedenle zaman, zapt edenden çok zapt edilene bazı avantajlar sağlar. Ayrıca, başka bir yerde gösterdiğimiz gibi, kazanılan bir ilk zaferden yararlanmak için büyük bir kuvvetin kullanılması gerektiği de düşünülmelidir. Bu bir defada olup bitecek bir şey değildir, büyük bir evin idaresi gibi sürekli beslenmek ister. Düşman eyaletlerinden birinin işgaline yeten kuvvet, yeni duruma hakim olmaya her zaman yeterli olmayabilir; kaynaklar üzerindeki baskı giderek artar ve sonunda bunlar yetersiz hale gelir. Böylece zaman faktörü, tek başına durumu değiştirebilir.

1812'de Napoleon'un Ruslar ve Polonyalıların aldığı paralar ve diğer araçlar, ona, durumunu koruyabilmesi için Moskova'ya göndermesi gereken yüz binlerce insanı tedarik edebildi mi?

Ancak işgal edilen eyaletleri yeteri kadar önemli ise, ülkenin işgal edilmemiş bölgelerini beslemek ve ayakta tutmak için hayati kaynaklara sahip ise, böylece düşmanın başına gelen felaket bir kanser gibi kendi kendini yiyorsa, o zaman galip tarafın daha ileri gitmemekte kazancı, kaybından fazla olabilir. Bu durumda, dışarıdan yardım gelmediği takdirde, zaman, başlanmış olan işi tamamlayabilir; işgal edilmemiş bölgeler, belki de kendiliğinden düşer. Böylece zaman kazanan taraf için de bir güç faktörü olabilir; fakat bu ancak yenilen tarafın bir karşı darbesinin artık mümkün olmadığı, durumun lehine değişmesinin tasavvur edilemeyeceği hallerde söz konusudur. Bu takdirde ise galip gelen tarafın artık bu güç faktörüne ihtiyacı yoktur; çünkü asıl yapacağını yapmış, tepe noktası tehlikesini atlatmış, bir kelimeyle, düşman artık yenilmiştir.

Bu muhakemeyi yürütmekle bir fethin hiçbir zaman yeterince çabuk tamamlanmış sayılamayacağını, onu muhakkak gerekil olandan daha uzun bir zaman sürecine yaymanın işi kolaylaştırmayacağını, aksine güçleştireceğini açıklamak istedik. Bu iddiamız doğru ise, şunu da kabul etmemiz gerekir ki, eğer herhangi bir istilayı gerçekleştirecek kadar kuvvetli isek, onu bir hamlede, bir takım aşamalardan geçmeden gerçekleştirecek kadar da kuvvetli olmamız lazımdır. Burada kuvvetleri toplamak, şu veya bu tedbirleri almak için verilen önemsiz molaların düşünülmemiş olduğu kendiliğinden anlaşılır.

Süratle alınacak kararları ve bir an önce sonuca ulaşma çabalarını taarruz savaşının karakteri sayan bu görüşümüzle sanırız ki, aralıksız ve duraksamadan zafere doğru koşmak yerine, daha ihtiyatlı ve daha emin sayılan yavaş ve sözde metodik bir sistem uygulamaktan yana olan teorinin temelini tamamen çürütmüş oluyoruz. Bununla birlikte ortaya atmış olduğumuz iddia bizi buraya kadar izlemiş olanların gözüne bile bir çelişki (paradoks) olarak görünebileceğinden, ilk bakışta köhne bir önyargı gibi kökleşmiş ve kitaplarda binlerce defa tekrar edilmiş bir fikre ters düşüyor ve karşı çıkıyor izlenimini verebileceğinden bu iddiamıza karşı ileri sürülen kanıtları daha yakından incelemeyi gerekli görüyoruz.

Tabii yakın bir hedefe ulaşmak, uzak bir hedefe ulaşmaktan daha kolaydır; fakat yakın hedef amacımızı sağlamıyorsa burada durup dinlenip yolun ikinci yarısını kolayca kat edemeyiz. Küçük bir sıçrama, büyük bir sıçramadan daha kolaydır; fakat geniş bir hendekten atlamak isteyen biri hiçbir zaman ilk önce yarısını atlamaz.

Metodik taarruz savaşı denen kavramın temelinde ne yattığını daha yakından inceleyecek olursak, normal olarak şu konuları görürüz:

1. Karşılaşılan düşman kalelerinin zaptı;
2. Gerekli ikmal maddesinin yığılması;
3. Cephanelikler, köprüler, mevziler vb. gibi önemli noktaların tahkimi;
4. Kuvvetlerin kış ve dinlenme ordugâhlarında dinlendirilmeleri;
5. Ertesi yıl için takviyelerin beklenilmesi.

Bütün bu amaçlara ulaşmak için taarruzun devamında uygun bir bölge, harekâtta bir dinlenme noktası olarak tespit edilecek olursa, devlet, ordusunun gerisine gelir ve ordu her yeni sefere yeni bir

atılım gücüyle başlamak için yeni bir üs ve yeni bir kuvvet kazanmış olur sanılıyor.

Bütün bu övgüye değer amaçlar taarruz savaşını daha rahat sürdürmeyi sağlayabilir; ama sonucunu daha kesin emniyet altına alamaz ve çoğu kez bunlar, başkomutanın mizacından ya da hükümetin kararsızlığından doğan bazı karşıt ağırlıklar için bahanelerdir. Sonuncusundan başlayarak bunların içyüzünü ortaya çıkarmaya çalışalım:

1. Yeni kuvvetlerin beklenilmesi, bizim kadar, hatta denebilir ki, daha çok düşmanın işine yarar. Ayrıca bir devletin ikinci yılda seferber edeceği kuvvetin hemen hemen aynını bir yılda seferber edebilmesi eşyanın tabiatı gereğidir; çünkü ikinci yılda meydana gelecek gerçek artış tüm kuvvete oranla pek önemsizdir.

2. Bizimle beraber düşman da aynı süre dinlenir.

3. Kentlerin ve mevzilerin tahkimi ordunun işi değildir; dolayısıyla durmanın nedeni olamaz.

4. Bugünkü ikmal sistemine göre, ordu istirahattayken depolara ileri harekâttakinden daha çok ihtiyaç duyulur. Birlikler başarıyla ilerledikleri sürece daima düşmanın stokları ele geçirilir; bu da bölgenin fakir olduğu yerlerde çok işe yarar.

5. Düşman kalelerinin zaptı, taarruza ara verilmesi olarak kabul edilemez; aksine yoğun bir ilerlemedir; dolayısıyla görünürdeki duraklama, gerçek anlamda bir duraklama ve kuvvet kullanımını azaltan bir faktör değildir. Fakat gerçek bir muhasaranın mı, ablukanın mı, yoksa sadece gözetlemenin mi amaca uygun olacağı ancak hal ve koşullara göre karar verilebilecek bir soru olarak kalır. Genel olarak, bu soruyu cevaplarken bir yandan basit bir abluka ile yetinirken diğer taraftan ilerlemeye devam etmenin büyük bir tehlikeye neden olup olmayacağına karar vermesi gerektiğini söyleyebiliriz. Böyle bir tehlike yoksa ve saha kuvvetlerimizin yayılmasına müsait ise, muhasarayı tüm taarruz harekâtının sonuna bırakmak daha iyi olur. O halde daha önemliyi ihmal etmek pahasına zapt edileni süratle emniyet altına almaya çalışma gibi yanlış bir fikrin tuzağına düşünülmemelidir.

İlerlemeye devam etmekle kazanılanların tehlikeye sokulacağı görüşü tabii mevcuttur. Ama biz, taarruz savaşında aşama, istirahat noktası ve ara istasyonunun harekâtın doğasına uygun olmadığı,

aksine kaçınılması imkanı olmayan yerlerde bunların bir aksilik olarak kabul edilmesi, sonucu daha kesin değil, daha belirsiz kılan bir sakınca sayılması gerektiği kanısındayız. Ayrıca evrensel gerçekler açısından, eğer zayıflığımız yüzünden veya başka bir nedenle duraklamak zorunda kalmışsak hedefimize doğru ikinci bir sıçrayış genellikle imkansızdır; yok eğer böyle bir sıçrayış, böyle bir ikinci girişim mümkünse o zaman ara yerdeki duraklama zorunlu değildir demektir; öte yandan, eğer hedefimiz daha başlangıçtan itibaren gücümüzü aşıyorsa, bu ona hiçbir zaman ulaşamayacağımızı gösterir.

Bunun genel bir gerçek gibi göründüğünü söylemek ve böylece zamanın taarruz eden tarafa kendiliğinden avantaj sağlayabileceği fikrini bertaraf etmek istiyoruz. Çünkü politik koşullar yıldan yıla değişebileceğinden bu genel gerçeğe ters düşen birçok durum meydana gelebilir.

Belki genel bakış açımızı kaybettiğimiz ve sadece taarruz savaşını göz önünde tuttuğumuz kabul edilecektir; ama bizim düşüncemiz hiç de böyle değildir. Tabii, hedefi düşmanını tamamen imha etmek olan taraf kolayca savunmaya geçmeyecektir; çünkü savunmanın ilk hedefi sadece elde edilenin korunmasıdır. Ancak müspet bir amacı olmayan bir savunmanın taktikte olduğu kadar stratejide de bir çelişki olduğunu ve bu itibarla her savunmanın eninde sonunda taarruza geçmek için fırsat arayacağını ve savunmanın bütün avantajlarından yararlanır yararlanmaz gücünün elverdiği ölçüde taarruza geçmekten geri kalmayacağını iddia ettiğimize göre, küçük ve büyük çapta her türlü savunmanın gerçek hedefinin taarruz olduğunu, dolayısıyla düşmanın imhasının savunmanın da taarruzun da ortak hedefini teşkil ettiğini söylemek zorundayız. Nitekim öyle haller olabilir ki, düşmanın imhası gibi büyük bir hedef peşinde koşan bir saldırgan bile savaşın başında savunmada kalmayı tercih edebilir. Bu düşüncenin gerçek dışı olmadığını 1812 Seferi ispat eder. Çar Aleksander, savaşa girerken, sonunda olduğu gibi düşmanını perişan etmeyi belki de düşünmemişti; ama böyle bir düşünce imkansız mıydı? Ve eğer düşünmüş olsa bile Rusların savaşı savunmayla başlatmış olmaları çok doğal değil miydi?

Beşinci Bölüm
BİR ÖNCEKİ BÖLÜMÜN DEVAMI SINIRLI HEDEF

Bir önceki bölümde koşullar uygunsa düşmanın yenilmesi deyiminden savaş harekâtının asıl mutlak hedefini anladığımızı söyledik. Şimdi koşulların uygun olmaması halinde ne yapılabileceğini araştıralım.

Bu koşullar, büyük bir fiziki veya moral üstünlüğü ya da büyük bir teşebbüs ruhunu, büyük tehlikeleri göze alma eğilimini şart koşar. Bütün bunların mevcut olmadığı yerlerde savaş harekâtının hedefi iki türlü olabilir: Ya düşman ülkesinin küçük veya orta büyüklükte bir bölümünü işgal etmek yahutda daha iyi koşullar sağlanıncaya kadar kendi topraklarımızı elde tutmak; bu sonuncusu, savunma savaşının alışılagelmiş halidir.

Bu iki şekilde hangisinin nerede daha doğru olacağı, bize, ikinci şekil için kullandığımız "daha iyi koşullar sağlanıncaya kadar" ifadesini hatırlatır. Daha iyi koşulların sağlanacağı ana kadar beklemek, gelecekte bu koşulların sağlanacağını ummamızı şart koşar; o halde bu bekleme, yani savunma savaşı her seferinde bu umuda dayanır; buna karşın, geleceğin bize değil de düşmana daha iyi umutlar verdiği durumlarda taarruz savaşı yapılır; yani o an mevcut imkanlardan yararlanılır.

Belki de en yaygın olan üçüncü hal ise, gelecekten her iki tarafın da belli bir şey beklemediği, yani böyle bir umuda dayanarak karar veremeyeceği hal olabilir. Bu durumda politik bakımdan saldırgan olan, yani müspet bir nedeni olan taraf taarruz savaşı yapar; çünkü bu amaçla silaha sarılmıştır ve yeterli neden olmadan

kaybedilen zaman onun aleyhinedir.

Burada taarruz ya da savunma savaşından yana çıkarken tarafların kuvvetini hiç hesaba katmadık; halbuki bunu, esas itibariyle tarafların kuvvet oranına bağlamak çok daha normal olacak gibi görülebilir; ama biz, asıl bunun bizi doğru yoldan uzaklaştırabileceğine inanıyoruz. Çıkardığımız bu kadar basit sonucun mantıkî doğruluğunu kimse inkar etmez; ama şimdi bir de somut durumlarda bizi aksi ve gereksiz bir sonuca götürüp götürmediğine bakalım.

Kendisinden çok kuvvetli bir devletle anlaşmazlığa düşen küçük bir devleti düşünelim; bu küçük devlet, her yıl durumunun daha kötüye gideceğini kabul ederse ve savaşı önleyemeyecekse durumunun daha az kötü olduğu zamandan yararlanmak zorunda değil midir? O halde bu küçük devlet taarruz etmek zorundadır; ama bunu, taarruz kendisine yarar sağlayacağı için değil -çünkü taarruz tam tersine kuvvet eşitsizliğini daha da artıracaktır- ya en kötü zaman gelip çatmadan kesin sonuca gitmek zorunda olduğu ya da bu arada sonradan yararlanabileceği birkaç avantaj sağlamak zorunda olduğu için yapacaktır. Bu teori saçma görünemez. Ama bu küçük devlet, düşmanın kendisine taarruz edeceğinden tamamen emin ise ona karşı ilk başarısını kazanmak için savunmaya geçebilir ve geçmelidir; bu takdirde zaman kaybetmek tehlikesinde de değildir.

Ayrıca, küçük bir devletin daha büyük bir devlete karşı savaşa girdiğini ve geleceğin her iki tarafın kararı üzerinde etkili olmadığını düşünecek olursak, küçük devlet politik bakımdan taarruza geçmiş de olsa, hedefine doğru ilerlemesini istemek zorundayız.

Eğer küçük devlet, kendisinden daha güçlü bir düşmana karşı müspet bir amaç saptamak cüretini göstermiş ise yine harekete geçmek, yani düşman ondan önce davranmamış ise taarruza geçmek zorundadır. Beklemek saçma olur; çünkü politik etkisini o anda icraya çevirmesi zorunludur; bu sık sık rastlanan bir durumdur ve savaşın belirli bir karakter kazanmasına oldukça katkıda bulunur; filozofun bundan haberi yoktur.

Sınırlı hedefle ilgili incelemelerimiz bizi böyle bir amaç güden taarruz ve savunma savaşına götürmektedir. Bu iki hali ayrı ayrı bölümlerde ayrıntılı olarak incelemek istiyoruz. Ama daha önce bakışımızı başka bir yana yöneltmemiz gerekiyor.

Şimdiye kadar savaş hedefindeki değişiklikleri sadece iç nedenlere bağladık. Politik niyetin niteliğini ancak olumlu bir şey isteyip istemediği ölçüde inceledik. Politik niyetin geri kalan bütün unsurları temelde savaşa biraz yabancı şeylerdir; ancak Birinci Kitap'ın ikinci bölümünde (Savaşta Amaç ve Araç) politik amacın niteliğinin, kendi isteklerimizle düşmanın isteklerinin boyutlarının ve politik ilişkilerimizin tümünün, savaşın yönetimi üzerinde kesin etkisi bulunduğunu kabul etmiştik; bu nedenle bir sonraki bölümde bu konuyla özel olarak meşgul olmak istiyoruz.

Altıncı Bölüm - A
POLİTİK AMACIN SAVAŞ HEDEFİ ÜZERİNE ETKİSİ

Başka bir devletin davasına sahip çıkan bir devletin, onu kendi davası gibi ciddiye aldığı asla görülmez. Orta büyüklükte bir yardım ordusu gönderilir; bu ordu başarılı olamazsa işe hemen hemen bitmiş gözüyle bakılır ve işin içinden mümkün olduğu kadar ucuz sıyrılmaya çalışılır.

Devletlerin koruma ve karşı koyma ittifaklarıyla birbirlerine karşılıklı yardım vaat etmeleri Avrupa politikasında geleneksel bir konudur; fakat hiçbir devlet başka bir devletin düşmanlıklarını ve çıkarlarını kendisininkiler gibi benimsemez ve yürekten katılmaz; savaşın konusunu ve düşmanın çabalarını dikkate almadan, sadece önceden kararlaştırılmış çok küçük bir kuvvetle kendisini desteklemeye söz verir. Bu tür bir ittifak çerçevesi içinde müttefiklerden hiçbirisi, bir savaş ilanıyla başlaması ve bir barış anlaşmasıyla bitmesi gereken gerçek bir savaşı düşünmez. Fakat bu küçük yardım bile kesin değildir; yerine ve zamanına göre şu veya bu şekilde uygulanır.

Vaat edilen 10, 20 ya da 30.000 kişilik kuvvet, savaşa angaje olan devletin emrine verilmiş ve bu devletin onu istediği gibi kullanması sağlanmış olsaydı; yapılan iş bir ölçüde tutarlı olur ve savaşın teorisi müşkül duruma düşmezdi; çünkü bu takdirde verilen kuvvete kiralanmış bir ordu gözüyle bakılabilirdi. Ama uygulama bundan çok farklıdır. Genel olarak, yardıma gelen kuvvetlerin kendi hükümetine bağlı bir komutanı vardır ve bu hükümet, gönülsüz niyetine en uygun düşen hedefi saptayıp komutanına bildirir.

Fakat iki devlet, üçüncü bir devlete karşı gerçekten savaşa girseler bile, daima "bu üçüncü devleti, bizi imha etmemesi için imha etmek zorunda olduğumuz bir düşman olarak görmemiz gerekir" demezler; aksine sorun, çoğu kez bir ticari alışveriş gibi halledilir. Her biri, içinde bulunduğu tehlikenin ve umduğu yararın oranına göre 30.000 veya 40.000 kişilik hisseyle teşebbüse katılır ve bundan başka hiçbir şey kaybetmeyecek şekilde hareket eder.

Bu tutum, sadece bir devletin kendisini pek o kadar ilgilendirmeyen bir mesele için başka bir devletin yardımına geldiği zaman başvurulan tutum değildir; her iki tarafın önemli ve ortak bir çıkarı söz konusu olduğu hallerde bile, diplomatik bir destek olmadan hiçbir şey yapılamaz ve aralarında ittifak antlaşması imza etmiş olan taraflar genel olarak belirli küçük bir kontenjan tedarik etmekle yetinirler ve kuvvetlerinin geri kalan kısmını kendi politikalarının gerektireceği özel amaçlar için kullanmak üzere anlaşırlar.

İttifak savaşına ilişkin bu görüş çok geneldi ve ancak yeni çağlarda yerini daha doğal görüş ve yöntemlere bırakmak zorunda kaldı. Çünkü yeni çağlarda bir yandan tehlikenin büyüklüğü insanları Napoleon'a karşı birleşmeye zorlarken diğer yandan sınırsız kuvvet, onları Napoleon ile birleşmeye zorluyordu. Bu anormal bir şeydi; çünkü savaş ve barış doğaları gereği derecelendirme kabul etmeyen kavramlardır. Bununla birlikte, aklın görmezlikten gelebileceği şey sadece diplomatik bir gelenekten ibaret değildi, insan tabiatına; zayıflığına ve doğal sınırlılığına kök salmış bir tutumdu.

Nihayet, müttefiksiz savaşlarda da savaşın politik nedeninin sevk ve idare üzerinde büyük bir etkisi vardır.

Düşmandan sadece küçük bir fedakârlık istiyorsak, bu takdirde savaştan küçük bir karşılık beklemekle yetinir ve ılımlı çabalarla bunu elde edebileceğimizi umabiliriz. Düşman da aşağı yukarı aynı şeyi yapar. Ancak iki taraftan biri hesabında yanıldığını anlar ve önce sandığı gibi düşmandan biraz daha üstün olmak yerine aksine ondan biraz daha zayıf olduğunun farkına varırsa, büyük askeri çabalar harcamak için gerekli para ve diğer araçlar kadar yeterli bir moral gücünün ve hırsın da çoğu kez eksik olduğunu görecektir. Bu durumda elinden geleni yapacak, umudunu destekleyen bir neden bulunmadığı halde gelecekten daha yararlı şeyler bekleyecek ve bu

arada savaş, güçsüz bir beden gibi sürüklenip gidecektir.

Böylece savaşın karşılıklı eylemi, rekabet, şiddet ve acımasızlığı, itici güçlerdeki zayıflığın durgunluğu içinde kaybolur ve iki taraf bir tür güvenlik içinde çok sınırlı alanlarda hareket etmekle yetinirler.

Politik amacın savaş üzerinde böyle bir etki yapmasına bir kez müsaade edilince -ki, müsaade edilmesi zorunludur- artık bunun sınırı yoktur ve bu tür savaşlar artık sadece düşmanı tehdide ve görüşmelerin teminine yönelir.

Eğer felsefi bir düşünceyse ve böyle kalmak istiyorsa savaşın teorisinin burada şaşkınlık içinde bulunduğu açıktır. Çünkü savaş kavramında bulunması zorunlu her şey uçup gitmiş görünmekte ve teori bütün desteklerinden mahrum kalmak tehlikesindedir. Fakat doğal çıkış yolu hemen kendini gösterir. Savaş harekâtı, yumuşatıcı bir ilkenin etkisinde ne kadar çok kalırsa, ya da harekâtın itici gücü ne kadar çok zayıflarsa o kadar çok pasifleşecek, o kadar az vuku bulacak ve yönetici ilkelere o kadar az ihtiyaç duyacaktır. Tüm savaş sanatı sadece dikkat ve ihtiyatkarlığa dönüşecek ve bu dikkat, başlıca, sallantıda olan dengenin birdenbire aleyhimize dönmemesine ve tali bir savaşın kesin sonuçlu bir savaşa dönüşmemesine yönelecektir.

Altıncı Bölüm - B
SAVAŞ POLİTİKANIN ARACIDIR

Şimdiye kadar savaşın tabiatı ile fertlerin ve toplumun diğer çıkarları arasındaki çelişkiyi -ki bu, felsefe aklın çözemeyeceği bizzat insanların içinde mevcut bir çelişkidir- bu birbirine zıt unsurlardan hiçbirini ihmal etmemiş olmak için kâh birine, kâh diğerine bakarak inceledikten sonra şimdi bu çelişkili unsurları pratik hayatta birbirine bağlayacak, kısmen karşılıklı nötralize edecek bir birliği araştırmak istiyoruz. Önce çelişkileri iyice açıklamak ve çeşitli unsurları ayrı ayrı incelemek gerekli olmasaydı bu birliği daha baştan itibaren ortaya koyabilirdik. Bu birlik, SAVAŞIN SADECE POLİTİK İLİŞKİLERİN BİR BÖLÜMÜ OLDUĞU, DOLAYISIYLA POLİTİK İLİŞKİLERDEN HİÇBİR ŞEKİLDE BAĞIMSIZ OLMADIĞI kavramıdır.

Savaşın ancak hükümetlerin ve ulusların politik ilişikleri dolayısıyla çıkacağı tabii bilinmektedir; ama genellikle savaşla birlikte bütün ilişkilerinin kesildiği ve sadece kendi kanunlarına tabi tamamen başka bir durumun ortaya çıktığı düşünülür.

Buna karşın biz, savaşın, politikanın diğer araçların karışmasıyla devamından başka bir şey olmadığını iddia edi-yoruz. Başka araçlar diyoruz, çünkü aynı zamanda şunu da iddia ediyoruz ki, bu politik ilişkiler savaş nedeniyle kendiliğinden sona ermez, tamamen değişmez, aksine, kullanılan araçlar ne olursa olsun ilişkiler özde aynı kalırlar ve savaş olaylarının izlediği ve bağlı olduğu ana hatlar, barışa kadar devam eden politikanın ana hatlarından başka bir şey değildir. Başka türlüsü nasıl düşünülebilir? Milletler ve hükümetler arasındaki politik ilişkiler hiç diplomatik notalarla sona erer mi? Savaş,

diplomatik düşüncelerin yazılı ve sözlü ifadesinin başka bir türü değil midir? Savaşın tabii kendine özgü bir grameri vardır; ama kendine özgü mantığı yoktur.

Buna göre savaş hiçbir zaman politik ilişkiden ayrılamaz ve incelemenin herhangi bir yerinde böyle bir şey yapılırsa ilişkilerin bütün bağları bir ölçüde kopmuş olur ve ortaya anlamsız, mantıksız bir şey çıkar.

Savaş, tamamen savaş, tamamen düşmanlığın bağımsız unsuru olsaydı bile bu düşünüş tarzı zorunlu olurdu; çünkü Birinci Kitap'ın birinci bölümünde saydığımız gibi savaşın dayandığı ve savaşın esas yönünü oluşturan -kendi kuvvetimiz, düşmanın kuvveti, iki tarafın müttefikleri, halklarının ve hükümetlerinin karakteri vb.- bütün hususlar, politik tabiatta ve ayrılmaları imkansız şekilde tüm politik ilişkilerle bağlı değil midirler? Fakat gerçek savaşın, kavramının gerektirdiği kadar tutarlı olmadığını, olağanüstü çabalara dayanmadığını, aksine kendi içinde çelişkili bir melez olduğunu düşünecek olursak yukarıdaki düşünce tarzı iki defa zorunlu olur. O halde savaş, kendine özgü kanunlara tabi olamayan, aksine başka bir bütünün parçası olarak kabul edilmesi gereken bir şeydir ve bu bütün de politikadır.

Politika, savaşı kullanmakla beraber savaşın tabiatından doğan bütün katı sonuçlardan kaçınır; son imkanlarla çok az meşgul olur ve yakın ihtimallere göre hareket eder. Böylece tüm eylem pek çok belirsizlik içinde kalınca yapılan iş bir tür kumara dönüşür; burada bütün hükümetler kendi yetenek ve uzakgörüşlülüklerinin düşmanınkinden üstün olduğuna güvenir ve bu sayede kumarı kendilerinin kazanacağına inanırlar.

Böylece politika, savaşın bütün üstün unsurlarından basit bir alet meydana getirmiş olur; tek bir darbe indirmek için insanın iki eliyle birden ve bütün gücüyle kaldırması gereken o korkunç savaş kılıcını, hafif ve kullanışlı bir eskrim epesine, hatta çoğu kez bir flöreye dönüştürür; kâh sahici, kâh şaşırtmaca vuruşlar yapar; kâh rakibinin vuruşlarını savuşturur.

Bu bir çözüm yolu olarak kabul edilecek olursa, tabiatı gereği korkak olan insanın savaşta karşılaştığı çelişki çözümlenmiş olur.

Savaş, politikaya ait olunca, onun karakterini alacaktır. Politika başarılı ve güçlü olur olmaz savaş da öyle olacak ve bu başarı ve güçlülük savaşın mutlak şeklini alacağı doruğa kadar çıkabilecektir.

Konuya bu açıdan baktığımızda, savaşın mutlak biçimini gözden uzak tutmamıza gerek kalmaz; onu sadece sürekli olarak arka planda tutmalıyız.

Ancak bu görüş sayesindedir ki, savaş tekrar birlik ve bütünlüğüne kavuşur; ancak bu görüş sayesinde bütün savaşlar tek ve aynı tür olaylar olarak görülebilir; ancak bu görüş sayesinde yargılar gerçek ve sağlam bir temele oturtulabilir ve buna göre geniş kapsamlı ve büyük çapta planlar hazırlanıp hükme bağlanabilir.

Tabii politik unsur, savaşın ayrıntılarına derinlemesine girmez; nöbetçiler politik amacı göre dikilmez; devriye kolları politik amaca göre çıkarılmaz; fakat bir savaşın, bir seferin ve hatta bir meydan muharebesinin planlanmasında politik unsurun etkisi kesindir.

Bu nedenledir ki, bu bakış açısını başlangıçta tespit etmekte acele etmedik. Münferit konularda bunun bize çok az yararı olurdu; dikkatimizi bir ölçüde dağıtırdı; savaş ve sefer planında ise bu vazgeçilmezdir.

Hayatta hiçbir şey, olaylara hangi açıdan bakılması ve olayların muhakeme edilmesi gerektiğini saptamaktan ve buna sıkı sıkıya bağlı kalmaktan daha önemli değildir; çünkü bir yığın olayı bir bütün olarak görmek ve kavramak ancak onlara tek bir görüş açısından bakmakla mümkündür ve ancak bu sayede kendimizi çelişkilerden koruyabiliriz.

O halde, bir savaş planı hazırlanırken olaylara iki veya üç görüş açısından, örneğin askerin, yöneticinin, politikacının görüş açısından bakmak mümkün olmadığına göre, diğer her şeyin politikaya tabi olup olmadığı sorulabilir.

Politikanın, iç yönetimin, hatta insanlığın ve felsefi düşüncenin tasavvur edebileceği diğer her şeyin çıkarlarını kendi içinde birleştirip bağdaştırdığı varsayılır; çünkü politika, aslında bütün bu çıkarların başka devletlere karşı temsilcisinden başka bir şey değildir. Politikanın yanlış bir yönde olması, kişisel ihtiraslara, özel çıkarlara, hükümdarların gururuna hizmet edebilmesi buraya girmesi; çünkü savaş sanatı hiçbir zaman politikanın akıl hocası olamaz ve burada politikaya ancak tüm toplumun ortak çıkarlarının temsilcisi gözüyle bakabiliriz.

O halde ortada şu soran kalıyor: Savaş planında politik görüş askeri görüşe (böyle bir görüş düşünülebilirse) boyun mu eğmeli,

yani tamamen silinmeli ya da ona tabi mi olmalı, yoksa politik görüş egemen kalmalı ve askeri görüş ona mı tabi olmalı?

Politik görüş açısının savaşın başından itibaren tamamen si-linmesi ancak ölüm ve kalım savaşlarında, salt düşmanlık halinde düşünülebilir; yukarıda da açıklamış olduğumuz gibi savaşlar, nasıl olurlarsa olsunlar, politikanın tezahürlerinden başka bir şey değildirler. Politik görüş açısının askeri görüş açısına tabi kılınması çelişki olurdu; çünkü savaşı, politika meydana getirmiştir; politika beyindir, ama savaş sadece araçtır, yoksa tersi değil. O halde sadece askeri görüş açısını politik görüş açısına tabi kılmak mümkün olur.

Bu kitabın üçüncü bölümünde söylediklerimizi hatırlayarak gerçek savaşın ne olduğunu düşünürsek, yani her savaşın her şeyden önce politik verilerin ve koşulların sonucu olan karakterinin olasılığına ve hakim niteliklerine göre kavranması gerektiğini göz önünde tutarsak, ayrıca savaşın çoğu zaman -hatta günümüzde hemen hemen her zaman diyebiliriz- ayrılması mümkün olmayan organik bir bütün olduğunu, dolayısıyla ayrı ayrı faaliyetlerinin bu bütün içinde eridiğini ve varlıklarını bu bütüne borçlu olduğunu unutmazsak, o zaman savaşın sevk ve idaresinin ana çizgilerini belirleyen en üst düzeydeki görüş açısının politikadan başka bir şey olamayacağı açıkça ortaya çıkar.

Planlar, bu görüş açısından bir kalıptan çıkar gibi çıkar; onları anlamak ve değerlendirmek çok kolay ve akla yakın olur; onlara inancımız ve güvenimiz artar; gerekçelerimiz daha tatminkâr olur ve tarih daha iyi anlaşılır.

Olaylara bu görüş açısından bakıldığında politik çıkarlarla savaşın çıkarları arasında bir çatışma bulunmaması en azından eşyanın tabiatı gereğidir ve eğer bir çatışma olursa bu, anlayışın mükemmel olmayışındandır. Politika savaştan yapamayacağı bir şeyi isterse, araç olarak kullanmak istediği kendi koşuluna, yani tamamen doğal, vazgeçilemez koşuluna ters hareket etmiş olur. Fakat politika savaş olaylarının akışım doğru muhakeme ederse, savaşın hedefine ve yönüne en uygun olayları tayin etmek onun görevi olabilir.

Kısacası, savaş sanatı en yüksek noktasında politikaya dönüşür; fakat tabii notalar yazmak yerine muharebeler veren bir politikaya.

Bu görüşe göre, büyük bir savaş olayı veya bu olayın planı hakkında verilecek kararı sırf askeri muhakemeye bırakmak doğru değildir ve hatta zararlıdır; hükümetlerin çoğu kez yaptıkları gibi savaş planı yaparken sırf askeri muhakemeye göre yapılsın diye sadece askerlerin önerilerini almak saçma bir yöntemdir; fakat kuramcıların, eldeki tüm savaş araçlarının başkomutana verilmesini ve savaş ya da sefer planının buna göre yapılmasını istemeleri daha da saçmadır. Genel tecrübe de bugünkü savaşın çok çeşitli ve bilimsel karakterine rağmen savaşın ana hatlarının hükümetler tarafından, yani teknik dil kullanılmak istenirse, askeri makamlar tarafından değil, politik makamlar tarafından tayin edilmesi gerektiğini öğretiyor.

Bu tamamen eşyanın tabiatı icabıdır; bir savaş için gerekli ana planların hiçbiri politik hal ve koşulları iyice bilmeden yapılamaz; buna rağmen sık sık görüldüğü gibi politikanın, savaşın sevk ve idaresi üzerindeki zararlı etkisinden söz edilirse bu asıl söylenmek istemenin tersi söyleniyor demektir. Suçlanması gereken bu etki değil, politikanın kendisidir. Politika doğru, yani hedefe uygun bir savaş üzerinde ancak yararlı etki yapabilir; eğer bu etki hedeften uzaklaşıyorsa bunun kaynağı ters politikada aranmalıdır.

Politika ancak bazı savaş araçları ve önlemlerinden onların tabiatına uymayan yanlış bir etki beklerse verdiği talimatlarla savaş üzerinde zararlı bir etki yapabilir. Nasıl ki, bir dili iyi bilmeyen biri doğru düşündüğü halde ara sıra yanlış söylerse politika da çoğu kez asıl niyetine uygun olmayan şeyleri emreder.

Bu sayılamayacak kadar çok olmuş bir şeydir ve politik ilişkilerin yönetiminin savaş sanatından bir dereceye kadar ayrılmaya bağlı olduğunu; savaş sanatıyla politikanın tamamen birbirinden ayrılamayacağını gösterir.

Fakat daha fazla bir şey söylemeden önce, okuyucuyu çok muhtemel bir yanlış yoruma karşı uyarmak zorundayız. Dosyaların içinde bunalmış bir savunma bakanının ya da bilgin bir mühendisin veyahut da sahada başarılı bir askerin, bizzat prensin üstlenmediği yerde en iyi dışişleri bakanı olacağına inanmak aklımızdan bile geçmez; yahut başka bir deyişle, savaş sanatını bilmenin bir dışişleri bakanının baş niteliği olması gerektiğini iddia etmek istemiyoruz; üstün bir kafa, kuvvetli bir karakter baş niteliklerdir; savaş sanatını

bilme nasıl olsa şu veya bu şekilde tamamlanabilir. Fransa, askeri ve politik bakımdan hiçbir zaman Belle-Isle Kardeşler ve Choiseul Dükü zamanında olduğu kadar kötü idare edilmemişti; halbuki üçü de iyi askerlerdi.[23]

Savaşın tamamen politik amaca uyması ve politikanın kendini savaş araçlarına uydurması gerektiğine göre devlet adamlığı ve komutanlık aynı şahısta birleşmediği takdirde yapılacak tek şey vardır: Başkomutanı kabine üyesi yapmak. Böylece başkomutanın, harekâtına esas olacak önemli kararların alınmasına katılması sağlanmış olur. Fakat bu da ancak kabine, yani hükümet savaş alanının yakınında bulunuyorsa mümkündür; böylece sorunlar, fazla zaman kaybetmeden çözümlenebilir.

Avusturya İmparatoru 1809'da bunu yapmıştır; müttefik hükümdarları 1813, 1814 ve 1815'te bunu yapmışlar ve bu düzen çok iyi işlemiştir.

Kabinedeki başkomutandan* başka bir askerin hükümeti etkilemesi çok tehlikelidir; bu nadiren sağlıklı, başarılı hareketlere götürür. Carnot'un[24] 1793, 1794 ve 1795'te savaş harekâtını Paris'ten yönettiği Fransız misali hiç de örnek alınacak bir yöntem değildir; çünkü terörizm ancak devrimci hükümetlerin yapabileceği bir şeydir.

Şimdi tarihi bir incelemeyle konuyu kapatmak istiyoruz.

Geçen yüzyılın son on yılında Avrupa savaş sanatı dikkate değer şekilde köklü değişikliklere uğrayınca, bu yüzden en iyi ordular sanatlarının bir bölümünün etkisiz kaldığını görünce ve o güne kadar görülmemiş askeri başarılar sağlanınca tabii bütün bunlar savaş sanatının yanlış hesapları olarak göründü. Alışkanlık yüzünden kavramların dar çerçevesine sıkışmış olan Avrupa savaş sanatı, açıkça,

---

(23) Charles Louis Augste Fouquet, Dük de Belle-Isle (1684-1761); Fransız mareşali ve devlet adamı; 1757 Savunma Bakanı.
Louis Charles Armand Fouquet; Şövalye Belle-Isle diye tanınır; (1693-1746), Fransız tümgenerali; kardeşi zamanında diplomatik görevde kullanıldı (1741-1742); 1742-1743'te Bohemya, Bavyera ve Rheinland'da savaştı.
Etienne François, Dük de Choiseul-Amboise, Marquis de Stainville (1719-1785); 1758'den beri Fransa Dışişleri Bakanı, 1761'den itibaren de Savunma ve Denizcilik Bakanı.

* O tarihte başkomutanlar Savaş Kabinesi'nin üyeleriydiler (ç.n.).

(24) Lazare Nicolas Marguerite Carnot (1753-1823), Fransız devlet adamı, 1793'de ihtilal ordularını organize etti; 1800'de Savunma, 1815'te İçişleri Bakanı oldu. Ordu komutanı olarak önemi tartışmalıdır.

bu çevrenin dışında kalan, ama eşyanın tabiatı dışında olmayan imkanların hücumuna uğramıştı.

En geniş görüşe sahip gözlemciler, bu durumu politikanın yüzyıllardan beri savaş sanatı üzerindeki etkisine ve bunun büyük sakıncalarına atfettiler ve bu yüzden savaşın yozlaştığını, çoğu kez bir titizlik haline geldiğini ileri sürdüler. Olay doğruydu; ama bunu tesadüfi ve kaçınılabilir bir hal olarak görmek yanlıştır.

Bazı kimseler de bütün bunları Avusturya, Prusya, İngiltere vb. devletlerin izlediği geçici politikaların etkisiyle açıklanabileceğini sandılar.

Ama insanları şaşkınlığa uğratan acaba gerçekten savaşın yönetimindeki değişiklik miydi, yoksa politik bir etken miydi? Yani, şanssızlık, politikanın savaş üzerindeki etkisinden mi, yoksa bizzat yanlış politikadan mı doğuyordu?

Fransız İhtilali'nin dış ülkelerdeki büyük etkileri, açıkça, Fransızların savaşın sevk idaresi için buldukları yeni araç ve görüşlerden ziyade tamamen değişen devlet ve idare sanatında, hükümetlerin karakterinde, halkın durumunda, vb.de aranmalıdır. Öteki hükümetler bütün bunlar hakkında yanlış bir düşünceye kapıldılar ve yeni güçlere, kabına sığmayan yeni bir enerjiye karşı eski ve normal yöntemlerle karşı koymaya çalıştılar. Bütün bunlar politikanın hatalarıdır.

Sırf savaşın askeri kavramından hareket edilerek bu hata görülebilir ve düzeltilebilir miydi? İmkansız. Çünkü sadece karşıt unsurların niteliğine bakarak bütün sonuçları önceden görecek ve uzak ihtimaller hakkında kehanette bulunacak filozof bir strateji uzmanı çıkmış olsaydı bile bu olağanüstü yeteneklerinden pratikte faydalanmak herhalde mümkün olmazdı.

Ancak Fransa'da uyanan yeni güçleri ve Avrupa politikasında meydana gelen yeni hal ve koşulları doğru değerlendirebilen bir politika, savaşın ana hatlarını ortaya çıkaracak sonuçları önceden görebilir ve gerekli araçların kapsamıyla en iyi yolun seçimi hakkında bir yargıya varabilirdi.

O halde, ihtilalin yirmi yıllık zaferleri, esas itibariyle, karşısındaki hükümetlerin hatalı politikalarının sonucudur.

Tabii bu hatalar ancak savaş içinde ortaya çıktı ve politikanın umutlarını tamamen boşa çıkardı. Fakat bunun nedeni, politikacıla-

rın savaş sanatına danışmayı ihmal etmiş olmaları değildir. Politikacının inanabileceği o günkü savaş sanatı, yani gerçek dünyadan doğan, çağın politikasına ait, politikacının iyi tanıdığı, o zamana kadar kullandığı savaş sanatı da tabii politikanın düştüğü hataya düşmüştü ve dolayısıyla daha iyisini öğretemezdi. Savaşın kendisinin de özü ve şekli bakımından onu mutlak şekline yaklaştıran önemli değişikliklere uğramış olduğu gerçektir. Fakat bu değişiklikler, Fransız hükümeti kendisini politikanın dizgininden kurtardığı için meydana gelmemişti; Fransız İhtilali'nin yalnız Fransa'da değil, Avrupa'nın her yerinde değiştirdiği bir politikanın sonucu olarak meydana gelmişti. Bu politika, başka araçlar ve başka güçler kullanmış ve bu sayede savaşı o zamana kadar görülmemiş ve hatta tasavvur edilmesine bile imkan bulunmayan bir enerji ile yürütebilmiştir.

Yani savaş sanatında meydana gelen gerçek değişiklikler de değişen politikanın bir sonucudur ve bu durum, politika ile savaş sanatının ayrılmasının mümkün olduğunun değil, daha ziyade iç yapılarında bir birlik olduğunun kuvvetli delilidir.

O halde bir kez daha söyleyelim: Savaş politikanın bir aracıdır; ister istemez politikanın karakterini taşımak zorundadır; her şeyi politikanın ölçüleriyle ölçmelidir; bu nedenle ana hatlarıyla savaşın sevk ve idaresi, kalem yerine eline kılıcı almış, ama yine de kendi kanunlarına göre düşünen politikanın ta kendisidir.

Yedinci Bölüm
SINIRLI HEDEFLİ TAARRUZİ SAVAŞ

Eğer hedef düşmanı yenme olamıyorsa dolaylı bir pozitif hedef seçilebilir ve bu pozitif hedef ancak düşman ülkesinin bir bölümünün zaptı olabilir.

Böyle bir zaptın yararı, düşmanın devlet kuvvetini, dolayısıyla da silahlı kuvvetlerini zayıflatmamızda, kendi kuvvetimizi çoğaltmamızda ve savaşı kısmen de olsa düşmanın sırtından sürdürmemizdedir. Ayrıca, barışın yapılmasında düşman eyaletlerinin elde bulunması açıkça bir kazanç olarak kabul edilir; çünkü ya bu eyaletleri alırız ya da başka bir yararla (avantajla) değiştirebiliriz.

Bu düşman devletin zaptı görüşü çok doğaldır ve taarruzun arkasından gelecek savunma durumu, çoğu kez olduğu gibi hesaba katılmazsa buna karşı diyecek bir şey yoktur.

Böyle bir taarruzun silahlı kuvvetleri ne derecede zayıflattığını ve tehlikeli sonuçlar getirecek bir duruma sokabildiğini "Zaferin Tepe Noktası" bölümünde yeterince ayrıntılı olarak açıkladık.

Bir düşman ülkesinin zaptı yüzünden silahlı kuvvetlerimizin uğrayacağı zayıflığın derecesi çoğu kez düşman arazisinin coğrafi durumuna bağlıdır. Düşman arazisi ne kadar kendi arazinizin devamı ise, onun içinde ya da onun uzantısı ise, ne kadar esas kuvvetlerin istikameti üzerinde bulunuyorsa silahlı kuvvetlerimizi o kadar az zayıflatır. Yedi Yıl Savaşları'nda Saksonya, Prusya savaş alanının doğal bir devamıydı ve Büyük Friedrich'in kuvveti Saksonya'nın işgaliyle azalmadı; aksine daha güçlendi; çünkü Saksonya, Silezya'ya Mark'tan daha yakındı ve aynı zamanda onu örtüyordu.

Büyük Friedrich 1740 ve 1741 yıllarında Silezya'yı zapt ettikten sonra da kuvveti zayıflamadı; çünkü Silezya'nın yapısı, durumu ve sınırlarının sağladığı imkan, Saksonya'ya hakim olmadıkları sürece Avusturyalılara sadece dar bir uç bırakıyordu ve bu dar temas noktası karşılıklı esas darbelerin indirileceği istikamette bulunuyordu.

Buna karşın zapt edilen arazi diğer düşman eyaletlerinin arasına doğru uzanıyorsa bu eksantrik durum ve elverişsiz bir arazi yapısı zayıflığı o derece artırır ki, sadece düşmanın muzaffer bir meydan muharebesini kolaylaştırmakla kalmaz hatta bunu gereksiz bile kılar. Avusturyalılar, İtalya'da bu konuda bir deneme yapınca artık her seferinde eyaletleri muharebesiz boşaltmak zorunda kaldılar. Fransızlar, 1744'te bir muharebe kaybetmek zorunda kalmadan Bohemya'dan kaçıp kurtulunca Allah'a şükrettiler. Büyük Friedrich, 1757'de Silezya ve Saksonya' da kendisine parlak başarılar kazandırmış olan kuvvetle 1758'de Bohemya ve Morevya'da tutunamadı. Bütün bu örnekler, silahlı kuvvetleri zayıfladığı için zapt edilen topraklarda tutunamayan ordulara aittir; bunlar alışılmış olaylardır ve dolayısıyla başkalarını da bulup çıkarmak zahmete değmez.

O halde böyle bir hedefe saplanmak mıyız sorusu sorulduğunda, zapt edilen yerlerin işgalimizde kalıp kalamayacağı, ya da geçici bir işgalin (istila) bu amaçla kullanılacak kuvvetlere değer olup olmadığı, bizi dengeden tamamen yoksun bırakacak kuvvetli bir tersine gelişmeden korkmanın gerekli olup olmadığı söz konusudur. Her münferit durumda bu sorular üzerinde ne kadar çok durulduğunu "Tepe Noktası" bölümünde söylemiştik.

Yalnız bir noktayı daha ilave etmek zorundayız.

Böyle bir taarruz başka noktalarda kaybettiğimizi telafi etmeye her zaman uygun değildir. Biz bir arazi parçasını zapt etmeye uğraşırken düşman da başka yerlerde aynı şeyi yapabilir ve eğer bizim girişimimiz çok üstün bir önem taşımıyorsa düşman bu yüzden kendi girişiminden vazgeçmeye zorlanmış olmaz. O halde bir yandan kazandığımızın fazlasını öbür yandan kaybedip etmediğimizin çok iyi düşünülmesi önemlidir.

Esasında düşmanın bizim eyaletimizi zapt etmesiyle uğranılan kayıp, her iki eyaletin değeri aynı da olsa, bizim düşman eyaletini zapt etmekle sağladığımız kazançtan daima daha büyüktür; çünkü

kaybedilen eyaletteki hak ve kaynaklar etkisiz kalmış olacaktır. Yalnız düşman için de aynı şey söz konusu olduğundan bu husus, zapt etmekten çok elde bulunanı korumayı düşünmenin nedeni olmamalıdır; ama oluyor. Kendi eyaletimizi elde bulundurmak daima daha akla yakındır ve kendi eyaletimizi kaybetmekle devletimizin duyacağı acı, ancak daha büyük bir düşman eyaletinin zaptıyla telafi edilebilir.

Her şeyden önce sonuç şudur: Ilımlı hedefi olan stratejik bir taarruz, düşman devletin ağırlık merkezine karşı doğrudan doğruya örtülmemiş noktalarla yapılan savunmadan çok az farklıdır. O halde böyle bir taarruzda kuvvetlerin yerce ve zamanca birleşmesi de hiçbir zaman büyük ölçüde olamaz. Kuvvetlerin hiç olmazsa zamanca birleşmeleri için hepsinin uygun noktalardan aynı anda ilerlemeleri gerekir ve böylece bu taarruz, çok az kuvvetlerle münferit noktalarda savunmakla sağlanabilecek yararın da kaybedilmesine neden olur. Nispeten ılımlı hedeflere yönelik böyle bir harekette her şey eşit bir dü-zeyde bulunur; bütün savaş harekâtı, bir asıl harekât içine sığdırılamaz ve esas görüş açısına göre sevk ve idare edilemez; çok genişler, her yerde sürtüşme daha büyük olur ve her yerde tesadüf fazla rol oynar.

Konunun doğal eğilimi budur. Başkomutan bu eğilime kapılır, daima daha tarafsızlaşır (nötralize olur). Başkomutan ne kadar çok hissederse, ne kadar çok iç ve dış güce sahip olursa, ancak büyük bir cesaretle mümkün olabilecek olan münferit bir noktaya çok büyük önem vermek için bu eğilimden kurtulmaya o kadar çok çalışacaktır.

Sekizinci Bölüm
SINIRLI HEDEFLİ SAVUNMA

Daha önce söylemiş olduğumuz gibi savunma savaşlarının en son hedefi hiçbir zaman olumsuz (menfi) olamaz. Düşmanına karşı hassas olduğunu bilse de en zayıf savunma savaşı bile düşmanı tehdit edebilecek bir şeyler yapmak zorundadır.

Bu hedefin düşmanı yormaktan ibaret olabileceği söylenebilir; çünkü düşman olumlu bir iş yapmak istemektedir;bu nedenle onun her başarısız girişimi, başka sonuçları olmasa bile bu girişim için kullanılan kuvvetlerin kaybedilmesi yüzünden bir gerilemedir; ama taarruz edenin verdiği zayiat boşa gitmiş değildir; çünkü taarruz eden hedefinden ayrılmamış ve hedefine ulaşmıştır. Bu nedenle savunan için olumlu hedefin sadece bulunduğu araziyi elde tutmaktan ibaret olduğu söylenebilir. Eğer taarruz edenin bir miktar boşuna zayiattan sonra yorulacağını ve gevşeyeceğini söyleyebilecek durumda isek bu düşünüş tarzı değerli olabilir. Ama bu söylenemez. Kuvvetlerin gerçek yorulmasına bakacak olursak, topyekûn karşılaştırmada bu, savunanın aleyhinedir. Taarruz zayıflar ama ancak bir dönüm noktası oluşturabilecek anlamda zayıflar; bunun hiç düşünülmediği yerlerde savunanın zayıflaması, taarruz edenin zayıflamasından daha büyüktür. Bunun nedeni, kısmen savunanın taarruz edenden zaten daha zayıf olması ve eşit zayiat vermeleri halinde savunmanın taarruz edenden daha çok kaybetmesi ve kısmen de ülkesinin ve kaynaklarının bir bölümünü taarruz edene kaptırmasıdır.

O halde burada düşmanın gevşeyeceğinin kabul edilmesi için bir neden yoktur ve savunan def-ü-tarttan başka bir şey yapmazken

taarruz eden darbelerini sürdürecek olursa savunanın dengeyi sağlayamayarak er geç tehlikeye düşeceğini düşünmekten başka bir şey kalmaz.

O halde kuvvetlerin gerçek yorgunluk ve bitkinlikleri çoğu kez bir barışa neden olursa da, bu savaş ekseriya görülen ve felsefi yönden herhangi bir savunmanın genel ve son hedefi olarak düşünülemeyen bir melezliktir ve geriye, hedefini, sonunu bekleme kavramında bulan savunmanın esas karakterinden başka bir şey kalmaz. Bu kavram, hal ve koşullarda bir değişikliği, durumda bir düzelmeyi kapsar; o halde sadece mukavemetle bunların sağlanamadığı yerlerde bu husus yalnız dışarıdan beklenir. Dışarıdan yapılacak bu düzeltme, politik ilişkiden başka bir şey olamaz; ya savunan için yeni bir ittifak meydana gelir ya da savunana karşı kurulmuş eski ittifak dağılır.

O halde savunanın hedefi, kendisinin zayıflaması halinde herhangi bir önemli tepkinin (karşı hareketin) düşünülmesine müsaade etmemektir. Fakat her savunma, burada sözünü ettiğimiz kavrama göre cereyan etmez. Bu kavrama göre cereyan eden savunma savaşın kuvvetli şeklidir ve az çok kuvvetli bir tepki kastedilince de bu kuvvetli şekil kullanılabilir.

Bu iki halin* baştan itibaren ayrılması lazımdır; çünkü savunma üzerinde etkilidirler.

Birinci halde savunan, ülkesini, mümkün olduğu kadar uzun süre elde tutmaya ve birlik ve bütünlüğünü korumaya çalışır; çünkü o, bu sırada çoğu kez zaman kazanır ve zaman kazanmak hedefe giden tek yoldur. Savunan, çoğu kez erişebildiği ve ona barışta amacını uygulama fırsatı verebilecek olumlu hedefi henüz kendi savaş planına dahil edemez. Bu stratejik pasiflikte savunanın, tek tek noktalarda tutunabilmesi ve darbeleri püskürtmesi avantajlardır. Savunan, bu noktalarda kazandığı üstünlüğü diğer noktalara intikal ettirir; çünkü her yerde ve her köşede sıkıntı olması normaldir; eğer savunan, buna fırsat bulamazsa çoğu kez ancak düşmanın bir süre kendisini rahat bırakmasından başka bir kazanç sağlayamaz.

Devamlı işgalden ziyade geçici yarar sağlayan küçük taarruzi girişimleri, istilalar, büyük kuşatmalar, tek tek kalelere karşı hareket-

* Yani karşı hareketin mümkün olmaması ve olması halinin (ç.n.).

ler, eğer savunan çok zayıf değilse, savunmanın hedefini ve tarzını değiştiremezler.

Fakat savunmanın olumlu (pozitif) bir amaca sahip olduğu ikinci halde savunma daha olumlu karakter alır ve bu olumlu karakter, hal ve koşullar tepkinin ne kadar büyük olmasına müsaade ediyorsa o kadar büyük olur. Başka bir deyişle savunma, ilk darbeyi güvenle atlatmak için ne kadar çok serbest seçimle yapılıyorsa savunan, düşmanı o kadar tehlikeli durumlara so-kabilir. En tehlikelisi ve eğer düşman bu tuzağa düşerse en etki-lisi ülke derinliklerine çekilmektir ve bu çare diğer sistemden çok uzak olan bir sistemdir.

Burada Büyük Friedrich'in Yedi Yıl Savaşları'ndaki durumuyla Rusya'nın 1812'de içinde bulunduğu durum arasındaki farkın düşünülmesi yeter.

Savaş başladığında Büyük Friedrich, muharebeye hazır olmasıyla bir tür üstünlüğe sahipti; bu üstünlük ona Saksonya'yı zapt etme avantajı sağladı; O Saksonya ki, Büyük Friedrich'in savaş alanının doğal bir parçasıydı ve buranın zaptı onun kuvvetlerini azaltamadı, aksine çoğalttı.

1757 Seferi açıldığında Büyük Friedrich, Ruslar ve Fransızlar Silezya, Mark ve Saksonya savaş alanına gelmedikleri sürece imkansız olmayan stratejik taarruzunu sürdürmeye çalıştı. Taarruz başarılı olmayınca Büyük Friedrich, seferin geri kalan kısmında savunmaya geçti, Bohemya'yı tekrar boşaltmak ve kendi savaş alanını düşmandan kurtarmak zorunda kaldı; Friedrich ancak aynı orduya Avusturyalıları yönelmekle bunda başarılı oldu ve o, bu avantajı sadece savunmaya borçludur.

Düşmanlarının çemberi daraltığı ve kuvvetlerinin çok eşitsiz bir duruma gelmeye başladığı 1758 yılında Büyük Friedrich, Morevya'ya küçük bir taarruz yapmak istedi; o, düşmanları tam silahlanmadan Olmütz'ü almayı düşünmüştü; orayı elde tutacağını ya da hatta oradan daha ileriye gideceğini ummuyordu; aksine sadece Avusturyalılara karşı bir dış tabya, bir karşı yaklaşma hendeği olarak buradan yararlanmak istiyordu. Bu taarruz da başarılı olmadı. Bunun üzerine Friedrich, her türlü gerçek taarruz düşüncesinden vazgeçti; çünkü bu düşüncenin silahlı kuvvetlerde kötü kuşkuları nasıl artırdığını hissetti. Şimdi ana hatlarıyla onun savaş planı şöy-

leydi: Ülkesinin ortasında toplu bir mevzi, tehdit edilen noktalarda silahlı kuvvetleri anında artırmak için Saksonya ve Silezya'da kısa hatlardan yararlanmak, kaçınılamayan hallerde muharebeye girmek, fırsat olursa küçük istilalar ve o günlerde sakin bir bekleme, araçlarını daha iyi zamanlar için tasarruf etmek. Uygulama yavaş yavaş daha pasif oluyordu. Büyük Friedrich, zaferin de kendisine çok pahalıya mal olacağını gördüğünden daha azıyla yetinmeye çalıştı; onun için sadece zaman kazanmak ve elinde bulunanı korumak söz konusuydu; araziyi daima ekonomik kullandı ve gerçek bir kordon sistemine geçmekten çekindi. Prens Heinrich'in Saksonya'daki mevzileriyle Kral'in* Silezya Dağları'ndaki mevzileri kordon sistemi adını almaya hak kazanmıştı. Friedrich, Marquis d'Argens'e[25] yazdığı mektuplarında kış ordugâhına çekilmekte sabırsız görünmektedir ve belirgin bir zayiata uğramadan ordugâha çekilebildiğinde ne kadar neşelidir.

Burada Frierdich'i suçlamak ve onu cesaretini kaybetmiş görmek isteyen biri, bize göre, çok düşüncesiz bir yargıya varmış olur.

Bunzelwitz tahkimli ordugâhı, Prens Heinrich'in Saksonya'daki ve Kral'in Silezya Dağları'ndaki nöbetçi kordonu gibi girişimler şimdi bize son umudun bağlanabileceği önlemler gibi görünmüyorsa bunun nedeni Napoleon'un taktiğinin örümcek ağlarını çabucak delebilmesidir; çağın değiştiği, savaşın tamamen başka bir savaş olduğu; başka kuvvetlerle dolu olduğu ve o halde o günlerde mevzilerin, artık olmadıkları kadar etkin oldukları, ama düşmanın karakterinin dikkate alınması gerektiği de unutulmamalıdır. Alman ordusuna karşı, Daun ve Butrlin'e[26] karşı, Friedrich'in hiç değer vermediği önlemlerin kullanılması çok bilgece hareket olabilirdi.

Başarı, bu görüşü haklı çıkardı. Friedrich, sükunet içinde beklemekle hedefine ulaştı ve kuvvetini paramparça edebilecek güçlüklerden kaçındı.

---

* "Kral" deyimiyle burada Büyük Friedrich kastediliyor (çevirenin notu).

(25) Jean Babtiste de Boyer, Marquis d'Argens (1704-1771), birçok felsefi, dini ve estetik eserin yazarı, Büyük Friedrich'in dostu; Friedrich 1744'te onu Berlin Akademisi Felsefe Sınıfları Direktörlüğü'ne atadı.

(26) Kont Aleksander Borissoviç Butrlin (1704-1767), Rus Feldmareşal (1756'dan itibaren) 1760'da Avusturyalılarla birlikte Büyük Friedrich'e karşı harekât yapacak Rus ordusunu yönetti.

1812 yılında seferin açılışında karşı karşıya bulunan Rus ve Fransız kuvvetlerinin kuvvet oranı, Büyük Friedrich'in Yedi Yıl Savaşları'ndaki kuvvet oranından çok daha kötüydü. Yalnız, Rusların, seferin cereyanı sırasında belirgin şekilde kuvvetlenme umutları vardı. Bütün Avrupa Napoleon'un gizli düşmanlarıydı; onun gücü en son noktasına kadar zorlanmıştı; İspanya'da çok yıpratıcı bir savaş ile meşguldü ve geniş Rus toprakları, yüz millik uzun bir geri çekilmeyle düşman silahlı kuvvetlerinin olağanüstü zayıflatılmasına müsaade ediyordu. Bu çok elverişli koşullar altında Fransız girişiminin başarılı olmaması halinde (İmparator Aleksander barış yapmazsa ya da tebaası ayaklanmazsa nasıl başarılı olabilirdi?) yalnız kuvvetli bir tepki hesap edilmekle kalınmaz, aksine bu tepki düşmanın mahvolmasına da neden olabilirdi. O halde en yüksek bilgelik bile Rusların istemeyerek uyguladıkları savaş planından daha iyisini yapamazdı.

O zamanlar böyle düşünülmemesini ve böyle bir görüşün delilik sayılmasını şimdi doğru kabul etmememiz için bir neden yoktur. Eğer tarihten ders almamız gerekiyorsa, doğru nakledilen olayları sonuçları bakımından da doğru kabul etmek zorundayız. Moskova'ya yürüyüşü izleyen büyük olaylar bir dizi tesadüfün sonucu değildir; bu gibi olaylarda bir muhakemeye dayanarak iddiada bulunan herkes bunu kabul eder. Rusların, güç de olsa, sınırlarını savunmaları mümkün olsaydı Fransızların kuvvetinde bir düşüş olabilir ve harekâtın mutlu bir sonuca dönüşmesi daima ihtimal dahilinde olabilirdi; ama bu mutlu sonuca dönüş, herhalde o kadar kuvvetli ve kesin olmayacaktı. Rusya bu çok büyük avantajı (tabii başka bir ülke için çok daha büyük olacak ve çoğu kez imkansız avantajı), fedakârlıklar ve tehlikeler karşılığı elde etti.

Bu nedenle olumlu büyük başarı, ancak olumlu ve kesin sonuç sağlayan önlemlerle elde edilir; sadece beklemeyle değil, kısacası; savunmada da büyük kazanç, ancak büyük kuvvetlerin kullanılmasıyla elde edilir.

Dokuzuncu Bölüm
HEDEF, DÜŞMANIN MAĞLUP EDİLMESİ OLDUĞUNDA SAVAŞ PLANI

Savaşın çeşitli hedeflerini ayrıntılı olarak niteledikten (karakterize ettikten) sonra bu hedeflere göre ortaya çıkan üç ayrı kademe için tüm savaşın düzenini iyice incelemek istiyoruz. Konu hakkında şimdiye kadar söylediklerimize göre savaş planı iki ana ilkeyi kapsayacak ve geri kalan her şey bu ilkelerin uygulanmasına hizmet edecektir.

Birincisi: Düşman kuvvetinin ağırlığı mümkün olduğu kadar az ağırlık merkezlerine* indirgenmelidir (irca edilmelidir); hatta eğer olabilirse, bir ağırlık merkezine indirgenmelidir; diğer taraftan bu ağırlık merkezlerine karşı indirilecek darbe mümkün olduğu kadar az asıl harekete indirgenmeli; eğer olabilirse bir harekete indirgenmelidir; nihayet bütün tali hareketler mümkün olduğu kadar tali tutulmalıdır. Kısacası, birinci ilke şudur: Mümkün olduğu kadar konsantre hareket etmek.

İkinci ilke: Mümkün olduğu kadar çabuk hareket etmek; yani yeterli neden olmadan duraklamamak ve dolaşmamak.

Bir ağırlık merkezindeki düşman kuvvetinin azaltılması şunlara bağlıdır:

Birincisi, düşman kuvvetinin politik insicamına (tutarlı bütünlüğüne). Eğer bir hükümdarın ordusu söz konusu ise bunda büyük

---

* "Ağırlık Merkezi" deyimiyle yazar, düşman kuvvetlerinin büyük kısmının tertiplendiği bölgeyi kastediyor (ç.n.).

bir güçlük yoktur. Eğer müttefiklerin hepsinin kendi özel çıkarlarını düşünmeden tam bir müttefik olarak hareket ettikleri bir ittifak ordusu söz konusu ise, güçlük çok büyük değildir. Müttefiklerin amaçlarının ortak olması dostluğun derecesine bağlıdır; bu noktayı evvelce söz konusu etmiştik.

İkincisi muhtelif düşman ordularının üzerinde harekât yaptığı savaş alanının durumuna.

Bir savaş alanındaki düşman kuvvetleri bir ordu içinde toplanmışsa bunlar fiilen bir birlik teşkil eder ve artık başka şeyi düşünmemize gerek yoktur. Eğer bir savaş alanında çeşitli devletlere ait ayrı ayrı ordular varsa buradaki birlik, fazla mutlak bir birlik değildir; ama bir kısma indirilen kesin bir darbeyle diğerlerinin de alıp götürüleceği yerlerde kısımlar arasında yeterince bütünlük vardır. Ordular, büyük doğal sınırlarla ayrılmamış savaş alanlarında komşu iseler burada da biri diğeri üzerinde kesin etki yapmaktan geri kalmaz. Savaş alanları birbirinden çok uzaksa, aralarında doğal çizgiler, büyük dağlar, vb.ler varsa bu takdirde birbirlerini etkilemeleri çok kuşkuludur; hatta çoğu kez olası değildir; savaş alanları, birbirlerine karşı etkileri eksantrik hatlar şeklinde olacak gibi savaşçı devletlerin tamamen farklı yanlarında bulunuyorsa bu alanların birbiriyle insicamı (tutarlılığı) tamamen ortadan kalkar.

Eğer Prusya, Rusya ve Fransa ile aynı anda savaş edecek olursa, bu savaşın sevk ve idaresi bakımından tamamen birbirinden ayrı iki savaş gibi olur; bununla beraber tali hareketlerde birlik görülür.

Buna karşın Yedi Yıl Savaşları'nda Saksonya ve Avusturya savaş kuvvetleri bir kuvvet olarak kabul edilebiliyordu; kısmen Büyük Friedrich için savaş alanının aynı istikamette olması, kısmen de Saksonya'nın politik bağımsızlığa sahip olmaması nedeniyle biri ne sıkıntıya uğrarsa öteki de aynı sıkıntıyı hissediyordu.

Napoleon, 1813'te birçok düşmanla savaşmak zorunda kalmıştı; ama bu düşmanların hepsi ona göre hemen hemen bir hat üzerinde bulunuyorlardı ve ordularının savaş alanları sıkı sıkıya birbirine bağlıydı; dolayısıyla birbirlerini çok etkiliyorlardı. Napoleon, kuvvetlerini birleştirerek düşmanın esas kuvvetinin üstesinden gelebilseydi, bütün kısımlar üzerinde kesin sonuç almış olurdu. Eğer Bohemya'daki esas orduyu yenseydi, Prag üzerinden Viyana'ya

doğru ilerleseydi, en iyi tahminlere göre bile Blücher Saksonya'da kalamazdı; çünkü onu Bohemya'ya yardıma çağırırlardı ve İsveç Veliahtı'nda da Mark'ta kalma isteği bulunmazdı.

Buna karşın Fransa ile savaş, savaş alanlarının birine yapılacak başarılı bir darbeyle diğerinde de kesin sonuç alınacak şekilde Ren'de ve İtalya'da aynı zamanda yapılsaydı Avusturyalılar için daha zor olurdu. Bir taraftan İsviçre, yüksek dağlarıyla iki savaş alanın birbirinden tamamen ayrıyor diğer taraftan da her iki savaş alanındaki yollar eksantrik durumda bulunuyorlardı. Buna karşın Fransa, bir savaş alanındaki kesin bir başarıyla diğeri üzerinde de kesin sonuç alabilirdi; çünkü her iki savaş alanındaki kuvvetlerinin istikameti Viyana'ya ve Avusturya Monarşisi'nin ağırlık merkezine karşın konsantrikti; ayrıca İtalya'dan Ren savaş alanı üzerine etki yapmasının, Ren savaş alanından İtalya'ya etki yapmaktan daha kolay olduğu söylenebilir; çünkü İtalya'dan indirilecek darbe, Avusturya kuvvetlerinin daha ziyade merkeziyle, Ren'den indirilecek darbe ise kanadıyla karşılaşır.

Ayrılmış ve birbirine bağlantılı (insicamlı) düşman kuvveti kavramının ilişkilerin bütün aşamalarında devam ettiği ve dolayısıyla bir savaş alanındaki olayların diğeri üzerindeki etki-sinin ancak tek tek (münferit) durumlarda gözden kaçabileceği buradan çıkıyor. Düşman kuvvetinin muhtelif ağırlık merkezlerinin ne dereceye kadar bir ağırlık merkezine indirgenebileceği (irca edilebileceği) de bundan anlaşılıyor.

Bütün kuvvetin, düşman kuvvetlerinin ağırlık merkezine karşı yöneltilmesi ilkesinin yalnız bir istisnası vardır: Eğer tali girişimler olağanüstü yararlar vaat ediyorsa ve kesin üstünlüğün bizi esas nokta üzerinde çok şey yapmaya kalkışmadan tali girişimlerde bulunacak duruma getirdiğini var sayıyorsak.

Genel Bülow 1814 yılında Hollanda'yı yürüdüğünde 30.000 kişilik kuvvetiyle yalnız, aşağı yukarı aynı kuvvete sahip Fransızları nötralize etmekle kalmayıp aynı zamanda Bülow'un kuvvetleri olmasa hiç etkili olmayacak Hollanda ile İngiliz kuvvetlerine de sah-

(27) Bülow kuvvetleri 30.11.1813'te Arnheim'e hücum etti. Bomineler Waard'ı işgal etti ve 11.1.1814'te Fransızların Maison komutasında Hoogstraeten'de yaptıkları taarruzu geri püskürttü. 8.2.1814'te Bülow, Brüksel'e çekildi.

neye çıkma fırsatı vereceği tahmin edilemezdi.[27]

O halde savaşın planlanmasında ilk bakış noktası: Düşman kuvvetinin ağırlık merkezlerini meydana çıkarmak ve bu ağırlık merkezlerini mümkün olan yerlerde bire indirgemektir. İkinci bakış noktası: Bu ağırlık merkezine karşı kullanılacak kuvvetleri, bir asıl harekât için birleştirmektir.

Şimdi burada kuvvetlerin bölünmesi ve ayrılması için aşağıdaki nedenlerle karşılaşıyoruz:

1. Silahlı kuvvetlerin ilk tertibatı; yani taarruza iştirak eden devletlerin durumu da dahil olmak üzere silahlı kuvvetlerin ilk tertibatı.

Eğer silahlı kuvvetlerin birleştirilmesi dolambaçlı yollardan harekete, dolayısıyla zaman kaybına neden olacaksa ve ayrı ayrı ilerlemede tehlike çok büyük değilse ayrı ayrı ilerleme haklı olabilir; çünkü kuvvetlerin zorunlu olmayan bir birleşmesini büyük zaman kaybıyla gerçekleştirmek ve bu yüzden ilk darbeyi taze ve zinde kuvvetten yoksun bırakmak, koyduğumuz ikinci ilkeye ters düşebilir. Düşmanı bir dereceye kadar baskına uğratmanın mümkün olduğu bütün durumlarda bu nokta özellikle dikkate alınmalıdır.

Fakat taarruz, taarruz edilen devlete göre arka arkaya bir hat üzerinde değilse de yan yana bulunan müttefik devletler tarafından yapılıyorsa, durum daha da önemlidir. Prusya ve Avusturya'nın Fransa'ya karşı savaş girişimleri halinde bu iki devletin ordularının, doğal istikamet Prusya ordusu için Aşağı Ren, Avusturya ordusu için Yukarı Ren' den Fransa'nın kalbi olacak şekilde bir noktadan ileri harekete geçmeleri istenirse, bu çok zoraki, zaman ve kuvvet kaybettiren bir hareket olur. O halde burada fedakârlığı göze almadan birleşme sağlanamaz; bu gibi özel durumlarda bu fedakârlığın göze alınmasının zorunlu olup olmadığı çok iyi düşünülmelidir.

2. Ayrı ayrı ilerleme daha büyük başarı sağlayabilir.

Burada bir tek ağırlık merkezine karşı ayrı ayrı ilerleme söz konusu olduğundan, bu konsantrik bir ilerlemeyi şart koşar, paralel ya da eksantrik hatlar üzerinde yapılan bir ayrı ayrı ilerleme, bizim evvelce sözünü ettiğimiz tali girişimler bölümüne girer.

Şimdi, her konsantrik taarruz, taktikte olduğu gibi stratejide de daha büyük başarı sağlama eğilimindedir; çünkü böyle bir taarruz

başarılı olursa bu artık basit bir püskürtme değildir; aksine bunun sonucu düşman ordularının az çok gerisinin kesilmesidir. O halde konsantrik taarruz daima daha başarılı taarruzdur; ama ayrılmış kısımlar ve büyüyen savaş alanı yüzünden de daha tehlikeli taarruzdur; böylece taarruz ve savunmada daha zayıf olan şekil, yani ayrı ayrı hareket ve muharebe kendiliğinden daha başarılı bir şekle dönüşmüş oluyor.

O halde taarruz edenin kendisini bu büyük hedefe, yani konsantrik harekete yönelecek kadar kuvvetli hissedip etmediği söz konusudur.

Büyük Friedrich, 1757 yılında Bohemya'ya girmek istediğinde bunu Saksonya ve Silezya'dan ayrı ayrı kuvvetlerle yaptı. Bunun iki esas nedeni vardı: onun kuvvetleri kışın o şekilde tertiplenmişlerdi ki, bu kuvvetlerin bir noktada toplanması baskın tesirini ortadan kaldırabilirdi; ama bir de bu konsantrik ilerlemeyle iki Avusturya savaş alanından her biri kanatlarından ve gerisinden tehdit ediliyordu. Bu şekildeki hareketiyle Büyük Friedrich'in göze aldığı tehlike, iki ordusundan birinin üstün kuvvetler tarafından perişan edilmesi ihtimaliydi. Avusturyalılar bunu anlamadılar. Avusturyalılar muharebeyi ya ancak merkezde kabul edebilirlerdi, yahut da şu veya bu yanda geri çekilme hatlarından tamamen atılma (tecrit edilme) ve bir felakete uğrama tehlikesindeydiler. Bu ilerlemenin Friedrich'e vaat ettiği büyük başarı buydu. Avusturyalılar merkezde muharebeyi tercih ettiler; fakat mevzilendikleri Prag, çok rahat davrandıklarından etkinliğini sonuna kadar sürdürecek olan kuşatıcı taarruzun çokça etkisi altındaydı. Avusturyalılar muharebeyi kaybedince sonuç tam bir facia oldu; çünkü ordunun üçte ikisinin komutan generalle birlikte Prag'da kuşatılması herhalde ancak facia olarak değerlendirilebilir.

Seferin açılışındaki bu parlak başarı konsantre taarruzun lehine yazılmıştır. Friedrich, planının başarı vaat etmesi için bir taraftan kendi hareketlerinin sıhhatini, generallerinin enerjisini, birliklerinin moral üstünlüğünü, diğer taraftan Avusturyalıların hantallığını yeterli görünce artık onu kim kusurlu bulabilirdi! Fakat bu moral üstünlüğü hesaba katmamak ve taarruzun basit geometrik şeklini adeta başarının asıl nedeni saymak hata olur. Bu konuda Napoleon'un, Friedrich'in 1757 Seferi'nden daha az parlak olmayan 1796 Seferi

düşünülmelidir; bu savaşta Avusturyalılar, İtalya'da konsantre bir ilerlemenin açıkça cezasını çekmişlerdi. Burada Fransız generalinin elinde bulunan kuvvet, moral hariç, 1757'de Avusturya Başkomutanı'nın elinde bulunan kadar, hatta ondan da fazlaydı; çünkü o, Napoleon gibi, düşmanından daha zayıf değildi. Ayrı ayrı bir konsantre ilerlemenin düşmana iç hatlardan yararlanarak silahlı kuvvetlerdeki eşitsizliği giderme imkanı vermesinden korkulan yerlerde bu şekil ilerleme tavsiye edilmemelidir ve eğer silahlı kuvvetlerin durumu yüzünden böyle bir ilerleme zorunda kalınırsa, bu, zorunlu bir kötülük olarak kabul edilmelidir.

1814 yılında Fransa'ya taarruz için yapılan plana bu görüş açısından bakınca böyle bir olumsuzluğun imkansız olduğunu kabul edebiliriz. Rus, Avusturya ve Prusya orduları Frankfurt Mein'de doğal olarak dosdoğru Fransız Monarşisi'nin ağırlık merkezine giden bir noktada bulunuyorlardı. Bu ordular, bir ordu ile Mainz'dan, diğerleriyle İsviçre'den Fransa'ya girmek için ayrıldılar. Düşman o kadar zayıftı ki, sınırda bir savunma yapması düşünülemiyordu. Bu konsantrik ilerlemeden beklenen bütün yarar, eğer başarılı olursa, bir ordu ile Alsas ve Loren'in zaptı, diğeriyle Franche-Comte'ın almamasıydı. Bu küçük yarar, İsviçre üzerinden yürüme zahmetine değer miydi? Diğer bazı kötü nedenlerin bu yürüyüşe karar verilmesine sebep olduğunu çok iyi biliyoruz; ama biz burada, şimdi ele aldığımız bu unsurda ısrar ediyoruz.

Diğer taraftan Napoleon, mükemmel yönettiği 1796 Seferi'nde gösterdiği üzere, konsantrik taarruza karşı savunmayı çok iyi bilen bir adamdı ve sayıca ona çok üstün olunsa bile her vesileyle onun moralce çok üstün olduğu kabul edilirdi. O, Châlons'a, ordusunun yanına çok geç geldi ve düşmanları tarafından çok az değerlendirildiğini düşündü; ama iki orduyu birleşmeden karşılaması ihtimali biraz zayıftı. Buna rağmen Napoleon nasıl oldu da bu orduları Brienne'de zayıflamış buldu? Blücher'in elinde 65.000 kişilik kuvvetinden henüz 27.000 kişi vardı ve 200.000 kişilik esas ordu henüz 100.000 kişiydi. Bu durumda düşmana iyi bir ders vermek imkansızdı. Harekât başlar başlamaz tekrar birleşmekten başka çare olmadığı, birleşmenin sabırsızlıkla beklenmesi gerektiği anlaşıldı.

Bütün bu incelemelerden sonra biz, konsantrik taarruz daha

büyük başarı sağlayan bir yönetim ise de esasta kuvvetlerin baştan itibaren ayrılmasını gerektirdiğine ve pek az durumda kuvvetlerin en kısa ve en basit istikametleri terk etmesinin haklı olacağına inanıyoruz.

3. Savaş alanının genişliği, ayrı ayrı ilerleme için bir neden olabilir.

Bir noktadan hareket eden bir ordu, başarıyla düşman topraklarına girince egemen olduğu saha genişler ve artık buraya kadar ilerlediği yollarla sınırlı kalmaz; aksine biraz genişler; ama bu düşman devletin nüfus yoğunluğuna ve iç yapısına bağlıdır; sahanın ve yolların genişlemesinden yararlanmak isteyince bunun böyle olduğunu görürüz. Düşman devlet, ancak gevşek bağlarla bir bütünlük (insicam) teşkil ediyorsa, halkı yumuşak ve savaşa alışık değilse, çok şey yapmamıza gerek kalmadan muzaffer ordumuzun gerisinde geniş bir saha açılır; fakat cesur ve sadık bir halk ile uğraşmak zorunda isek ordumuzun gerisindeki saha az, çok dar bir üçgen olur.

Bu olumsuzluğu önlemek için taarruz eden, ileri harekâtını belli bir genişlikte düzenlemek ihtiyacımdadır. Düşman kuvveti bir noktada birleşmiş ise, bu genişliğin, düşmanla temasa geçinceye kadar muhafaza edilmesi ve ancak düşmanla temasa geçildikten sonra düşman mevzilerine doğru azaltılması gerektiği kendiliğinden anlaşılır.

Fakat düşman belli bir genişlikte mevzilenmiş ise kuvvetlerimizin buna uygun şekilde bölünmesi hiç de çelişkili bir tutum değildir. Burada biz bir savaş alanından ya da birden fazla savaş alanından ama birbirine yakın birkaç savaş alanından söz ediyoruz. Bizim düşüncemize göre bu açıkça, asıl girişimin tali noktalar üzerinden kesin sonuca ulaşmasının gerektiği yerlerdeki durumdur.

Şimdi, daima buna meydan verilebilir mi ve esas noktanın tali nokta üzerindeki etkisi yeterince büyük değilse meydana gelecek tehlike göze alınabilir mi? Savaş alanının belli bir genişlikte olması ihtiyacı özel bir dikkati gerektirmez mi?

Her yerde olduğu gibi burada da meydana gelebilecek kombinasyonların sayısını azaltmak imkansızdır; fakat biz, pek az istisnasıyla esas noktada alınacak bir kesin sonucun tali noktalarda da kesin sonuca neden olacağını iddia ediyoruz. O halde tersi açıkça belli

olmayan bütün durumlarda harekât bu ilkeye göre düzenlenmelidir.

Napoleon Rusya'ya girdiğinde, haklı olarak, esas kuvveti yenmekle Rusların Yukarı Düna'daki silahlı kuvvetlerini de sürükleyip götürebileceğini sanıyordu. Başlangıçta bunlara karşı yalnız Oudinot* kolordusunu bıraktı; kendisi Wittgenstein'a** karşı taarruza geçti; fakat sonradan 6. Kolordu'yu da Düna'ya göndermek zorunda kaldı.

Buna karşın Napoleon, anayurttan itibaren bir kısım kuvvetini Bagration'a karşı yöneltmişti; ama Bagration, ortadaki kuvvetlerin geri çekilmesiyle birlikte çekilmiş ve Napoleon, bu kuvvetleri tekrar yanına çekebilmişti. Wittgenstein ikinci başkenti örtmekte olmasaydı o da Barclay'i *** takip edecekti.

1805 ve 1809 yıllarında Napoleon, Ulm'da İtalya ve Tirol'ü aynı zamanda halletti; halbuki İtalya oldukça uzak ve ayrı bir savaş alanıydı. 1806'da Jena ve Auerstedt'te Vestefalya, Hessen ve Frankfurt yolu üzerinde kendisine karşı olabilecek her şeyi halletmişti.

Tali kuvvetlerin mukavemeti üzerinde etkili olabilecek hal ve koşullar içinde başlıca ikisi belirgindir:

Birincisi; Rusya gibi büyük boyutlara ve nispeten büyük kuvvetlere de sahip olan bir ülkede asıl kuvvetlere kesin darbenin indirilmesi uzun süre geciktirilebiliyorsa ve orada her şeyin alelacele toplanıp götürülmesi gerekli değilse.

İkincisi; 1806'da Silezya'da olduğu gibi bir tali nokta birçok kaleyle olağanüstü bir bağımsızlık kazanmışsa. Bununla beraber Napoleon, bu noktaya fazla değer vermemiş, Varşova üzerine ilerlerken arkasında bırakmış, ama kardeşi Jerome komutasında 20.000 kişiyi oraya yanaştırmıştı.

Şimdi, mevcut bir durumda esas noktaya indirilecek darbe büyük bir ihtimalle tali noktayı sarsmayacaksa ya da gerçekten sarsmaz ise bunun nedeni düşmanın bu noktalarda gerçekten kuvvet mevzilendirmiş olması ve bu kuvvetlerin, anayurt ile irtibat ve ulaştırma hatlarını terk edemeyeceklerinden uygun bir mukavemet yapmak zorunda olmalarıdır.

---

* Oudinot Nicolas, 1767-1847, Fransız Mareşali (çevirenin notu).

** Prens Wittgenstein Peter, 1769-1843, Rus Mareşali (çevirenin notu).

*** Barclay de Tolly, 1761-1818, Rus Mareşali (çevirenin notu).

Burada daha dikkatli hareket gerekebilir; esas noktaya karşı ilerlemenin, tali noktaya karşı ilerlemeyle aynı tempoda olması istenir; ve dolayısıyla düşmanın tali noktalardan geri çekilmek istememesi halinde esas girişimlere de ara verilmelidir.

Bu ilke, bizim, bütün hareketlerin mümkün olduğu kadar bir esas harekette birleştirilmesi ilkemizle gerçi açıkça çelişki halinde değildir ama bu ilkenin ruhu bizim ilkemizin ruhuna tamamen ters düşmektedir. Bu ilkeden hareketin ölçülü olması, darbe gücünün aksaması, tesadüflerin rol oynaması, zaman kaybı gibi sonuçlar çıkabilir ki, bunlar, düşmanın yenilmesini hedef alan bir taarruzla pratikte hiç bağdaşmazlar.

Eğer bu tali noktalardaki kuvvetler eksantrik çekilebilirlerse güçlük daha da artacaktır. Burada darbemizin birliği ne olacaktır?

O halde esas taarruzun tali noktalara bağımlılığına karşıt ilke olarak şu hususu kesinlikle açıklamak ve üzerinde ısrar etmek zorundayız: Düşmanı yenmek için yapılan bir taarruz eğer düşman devletin kalbine atılan bir ok gibi cüretli değilse hedefine ulaşamaz.

4. Nihayet ayrı ayrı ilerleme için dördüncü bir neden işaenin kolaylaştırılmasıdır.

Tabii zengin bir eyaletten küçük bir ordu ile geçmek büyük bir ordu ile geçmekten çok daha hoştur; ama amaca uygun önlemler alınırsa ve ordu yokluğa alışmış ise büyük orduyla geçmek imkansız değildir. O halde küçük orduyla geçmenin rahatlığı, kendimizi büyük bir tehlikeye atmamak için kararlarımızda hiçbir zaman çok büyük bir etki yapmamalıdır.

Şimdi, bununla kuvvetlerin, asıl harekâtı birçok harekâta bölecek ayrılışı için ileri sürülen nedenleri haklı görmüş olduk ve kuvvetlerin ayrılışı, bu nedenlerden birine göre amacın bilincinde olarak ve yararı-zararı dikkatle incelenerek yapılacak olursa bunu suçlamaya cesaret edemeyeceğiz.

Fakat plan, çoğu kez olduğu gibi, bilgin bir kurmay heyeti tarafından sadece alışkanlık olarak böyle yapılmış ise, eğer çeşitli savaş alanlarından her birine satranç tahtasında olduğu gibi sefer başlamadan önce kuvvet tahsis edilmesi zorunlu ise, eğer sefer iddialı kombinasyonlarla gerçekleştirilmiş hatlar ve koşullar içinde hedefe

yaklaşıyorsa, eğer ordu, bütün sanatını göstermek ve 14 gün sonra büyük tehlikeyle tekrar birleşmek için bugün ayrılıyorsa, bile bile büyük bir kargaşaya yuvarlanmak için basit yolları terk etmenin dehşetiyle karşı karşıya bulunuyoruz demektir. Savaşı, bizim birinci bölümde açıkladığımız gibi büyük kuvvetlerle basit bir hareket olarak yöneten başkomutan ne kadar az ise, tüm plan, pratik olmayan bir kurmay heyeti tarafından yapılmış ve bir düzine melez fikirden meydana gelmişse bu delilik o kadar kolayca ortaya çı kar.

Şimdi ilk ilkemizin üçüncü bölümünü, yani tali bölümleri mümkün oldukça tali tutmayı düşünelim.

Tüm savaş faaliyetlerinin basit bir hedefe indirgenmesine çalışılan ve mümkün oldukça bir büyük hareketle buna ulaşılmaya uğraşılan durumlarda birbirleriyle savaşan devletlerin özgür hareketlerinin bir bölümünün temas noktaları ortadan kalkar; bunlar tali hareketlere dönüşür. Her şey bir tek harekete sıkıştırılabilseydi bu temas noktaları tamamen nötralize edilebilirdi; fakat bu nadiren mümkün olur; o halde bunları asıl hareketten çok kuvvet çekmeyecek kadar sınırlı tutmak söz konusudur.

Savaş planının bu eğilime ancak, tüm düşman mukavemetinin bir ağırlık noktasına indirgenmesinin mümkün olmadığı, yani evvelce bir kez daha ifade ettiğimiz gibi aynı anda tamamen ayrı iki savaş alanında savaştığımız hallerde sahip olacağını söylemekle söze başlıyoruz. Bu iki savaş alanından biri, daima kuvvetleri ve faaliyetleri tercihen yönelttiğimiz asıl savaş alanı olarak kabul edilir.

Bu görüşe göre bu savaş alanlarından asıl savaş alanı olarak kabul ettiğimizde taarruzi hareket etmek, diğerinde savunmada kalmak akıllıca davranıştır. Ancak olağanüstü durumlarda ikisinde de taarruza geçmek haklı olabilir.

Ayrıca tali noktalarda yapılan bu savunma, mümkün olduğu kadar az kuvvetle yapılır ve bu savunma şeklinin sağlayabileceği bütün avantajlardan yararlanılmaya çalışılır.

Bu görüş, muhtelif devletlerin orduların çarpıştığı ama hepsinin genel ağılık merkezinde etkili oldukları bütün savaş alanlarında daha çok geçerlidir.

Fakat asıl darbenin indirilmesine değer düşmana karşı artık tali savaş alanlarında da savunma yapılamaz. Esas taarruz ve diğer

hususları dikkate alarak yapılan tali taarruzlar, bu darbeyi şart koşar ve doğrudan doğruya örtülemeyen noktaların savunulması gereksiz olur. Tali taarruzlarda verilecek zayiatın kazanç sağlaması, asıl taarruzda alınacak kesin sonuca bağlıdır. Kuvvetler, böyle bir kesin sonuç aramaya yeterli ise, artık diğer noktalarda zarardan korunmak için darbenin başarısız olması ihtimali harekâta engel bir neden olarak ileri sürülemez. Çünkü böyle hareket edersek darbenin başarısız olması ihtimali daha da artar ve hareketimizde bir çelişki meydana gelir.

Fakat asıl harekâtın tali hareketler üzerindeki bu egemenliği, taarruzun tek tek (münferit) safhalarında da görülür. Ama bir savaş alanındaki kuvvetlerin, diğer savaş alanındaki kuvvetler tarafından ortak ağırlık noktasına karşı ilerlemeye zorlanmaları çoğu kez diğer nedenlerden ileri geldiğinden, burada yalnız asıl harekâta üstünlük tanınması gerektiği düşünülür ve bu üstünlüğe ne kadar ulaşılabilirse her şey o kadar basit ve tesadüflere o kadar az tabi olur.

İkinci ülke, silahlı kuvvetlerin çabuk kullanılmasıyla ilgilidir.

Her yararsız zaman kaybı, her yararsız dolaşma bir kuvvet kaybıdır ve dolayısıyla nefret uyandıran bir stratejidir. Taarruzun tek üstünlüğünün çatışmanın açılışında yapabileceği baskın etkisinde olduğu unutulmamalıdır. Taarruzun en kuvvetlisi, birdenbire ve hiç durup dinlenmeden yapılanıdır ve düşmanın mağlup edilebildiği her durumda hemen daima bu ikisi vardır.

O halde teori, en kısa yoldan hedefe gidilmesini ister ve sağa sola, oraya buraya gibi sayısız tartışmalara kapıyı kapar.

Stratejik taarruzun hedefi bölümünde devletlerin can evi ve bu kitabın dördüncü bölümünde zamanın etkisi hakkında söylediklerimizi hatırlarsak sanıyoruz ki, bu konuda başka bir şey söylemeye gerek kalmayacaktır.

Napoleon hiçbir zaman bu ilkenin tersine hareket etmedi. Ordudan orduya, ya da başkentten başkente en yakın anayol onun daima en çok sevdiği yoldur.

O halde şimdi, her şeyi ona indirgediğimiz ve çabuk ve doğrudan doğruya yapılmasını istediğimiz asıl harekâtın iç yüzü nedir?

Düşmanın yenilmesinin ne olduğunu dördüncü bölümde söyledik; tekrarı yararsız olur. Sonunda nereye varılırsa varılsın başlan-

gıç her yerde aynıdır: Düşman silahlı kuvvetlerinin imhası; yani düşman silahlı kuvvetleri üzerinde büyük bir zafer kazanılması ve bu kuvvetlerin harabe haline getirilmesi. Bu zaferi ne kadar erken, sınırımıza ne kadar yakın kazanmaya çalışırsak o kadar kolay olur; ne kadar geç, yani düşman ülkesinin derinliklerinde kazanırsak o kadar kesin olur. Her yerde olduğu gibi burada da başarının kolaylığı ve büyüklüğü dengeyi korur.

O halde, düşman kuvvetine zaferden kuşkulanmayacak kadar üstün değilsek onu, yani onun esas kuvvetini, nerede mümkünse orada aramak zorundayız. Nerede mümkünse diyoruz, çünkü bu arama, bizim için büyük dolaşmalara, yanlış istikametlere ve zaman kaybına mal olursa kolayca hata olabilir. Düşmanın asıl kuvveti yolumuzun üzerinde bulunmuyor ve çıkarımıza ters düştüğünden onu arayamıyorsak daha sonra onu bulacağımızdan emin olabiliriz; çünkü o, karşımıza çıkmakta gecikmeyecektir. Bu takdirde biz, biraz evvel söylediğimiz gibi, pek az yararlı koşullar altında savaşacağız; bu kaçınmak zorunda olduğumuz bir olumsuzluktur. Buna rağmen muharebeyi kazanırsak, bu muharebe kesin sonuçlu olur.

Buradan, düşmanın asıl kuvveti yolumuzun üzerinde bulunuyorsa bilerek bunun önünden geçip gitmenin, en azından böylece zaferi kolaylaştırmayı istemenin hata olabileceği anlaşılıyor.

Buna karşın yukarıdaki sözlerden düşmanın asıl kuvvetinin çok üstün olması halinde, bir süre sonra daha kesin sonuçlu bir muharebe vermek amacı ile bu kuvvetin önünden geçilebileceği sonucu çıkıyor.

Biz, sadece kazanılan bir muharebeden değil, tam bir zaferden, yani düşmanın yenilgisinden söz ettik. Fakat böyle bir zafer, ancak kapsamlı bir taarruz ya da yakın cephelerle yapılan bir muharebeyle kazanılır; çünkü ikisi de her zaman sonuca kesin bir karakter verir. "Sefer Planı" bölümünde bundan sonra söylememiz gerekenlerin en önemlileri, gerekli kuvvetlerin miktarı ve bunlara verilecek istikametlerdir.

Gerçi düz cephelerle yapılan muharebelerle de düşmanı tam bir yenilgiye sürüklemek mümkündür ve savaş tarihinde bunun örnekleri vardır ama bu çok nadir görülen bir haldir ve ordular

eğitim ve çeviklikte denk oldukça daima daha nadir görülmektedir. Şimdi artık Blenheim'da[28] olduğu gibi 21 piyade taburu bir köyde esir edilememektedir.

Şimdi büyük bir zafer kazanıldı mı artık dinlenmekten, nefes almaktan, düşünmekten, tespit etmekten filan söz edilemez; aksine sadece takipten, gerekli olan yerlerde yeni darbelerden, düşman başkentinin alınmasından, düşman takviye kuvvetlerine ya da düşman devletin üssü olarak görünen yere taarruzdan söz edilir.

Zafer seli bizi düşman kalelerinin önüne sürüklerse bunları kuşatıp kuşatmamak kuvvetimize bağlıdır. Büyük bir üstünlüğe sahip olmamız halinde mümkün olduğu kadar erken bunların üstesinden gelmemek zaman kaybı olur; fakat en ilerideki kuvvetlerimizin bundan sonraki başarılarından emin değilsek, kalelerin önünden mümkün olduğu kadar az kuvvetle sıyrılmak zorundayız; bu da kalenin esaslı surette kuşatılmasına imkan vermez. Kalelerin bizi kuşatmaya zorlamasıyla taarruzun ilerlemesini durduğu andan itibaren kural olarak taarruz tepe noktasına ulaşmıştır. O halde biz, çabuk durup dinlenmesiz bir ilerleme ve düşman asıl kuvvetinin şiddetli takibini istiyoruz; esas noktalara doğru yapılan bu ilerlemenin başarıdan sonra tali noktalara çevrilmesini daha önce reddettik; o halde bunun sonucu olarak bütün normal durumlarda ordumuzun arkasında dar bir arazi şeridi bulunacak, bu şerit onun savaş alanı olacaktır. Taarruz okunun ucunda vurucu gücün nasıl zayıflayacağını ve taarruz edenin bu yüzden karşılaşacağı tehlikeleri daha önce gösterdik. Bu güçlük, bu iç denge daha ileri gitmeyi durduracak bir noktaya ulaşamayacak mı? Bu olabilir. Fakat bizim yukarıda iddia ettiğimiz gibi anayurttan itibaren daraltılmış savaş alanından kaçınmak ve bu amaçla taarruzu süratinden mahrum bırakmak hata olur. Şimdi de bunu iddia ediyoruz: Başkomutan düşmanını henüz mağlup etmediği sürece, hedefini ele geçirmek için yeterince kuvvetli olduğuna inandığı sürece onu takip etmek zorundadır. O bunu belki de artan bir tehlike içinde yapar; ama başarının büyüklüğü de artar. Artık ileri gitmeye cesaret edemeyeceği, gerisinden endişe etmek zorunda

(28) Blenheim'ın İngiliz ve Hollanda birlikleri tarafından alınması Höchsaet Muharebesi'nin sonunu teşkil eder. Blenheim Köyü'nü elinde tutan Fransız generali Tallarda'ın ordusu toplam olarak 27 piyade taburu, 12 süvari bölüğü idi. 13.8.1704'te kuşatıldıve teslime zorlandı.

olduğuna inandığı bir noktaya gelince sağa sola genişler; büyük bir olasılıkla bu nokta onun tepe noktasıdır. Bu takdirde artık hızlı ilerleme gücünün sonuna gelinmiştir ve eğer düşman mağlup edilmemiş ise büyük bir ihtimalle artık bundan bir şey çıkmayacaktır.

Başkomutanın kaleleri, geçitleri, eyaletleri zapt ederek taarruzunun gelişimini yoğunlaştırmak için yaptığı her şeyi gerçi ileri hareketi yavaşlatır ama bu yavaşlama nispidir; mutlak değildir. Düşman artık kaçmaz; belki de yeni bir mukavemet için silahlanır ve bu takdirde taarruz edenin yoğun ilerlemesine rağmen savunanın her gün ondan bir şeyler kazanması da mümkündür. Kısacası, şuna dönüyoruz: Kural olarak zorunlu bir durumdan sonra ikinci bir hamle yoktur.

O halde teori, düşmanı mağlup etme fikri mevcut oldukça ona karşı durup dinlenmeden ilerlenmesini ister; başkomutan, ancak tehlikeyi çok büyük gördüğünden bu hedeften vazgeçerse durmak ve yayılmakla doğru hareket etmiş olur.

Eğer başkomutan bunu, bu suretle düşmanı daha kolay yenebileceğini düşünerek yaparsa teori bu hareketi eleştirir.

Yavaş yavaş aşırılığa kaçacak devlet olmayacağını iddia edecek kadar akılsız değiliz. Evvela, tarafımızdan konan önerme (teorem), istisnası imkansız mutlak bir gerçek değildir; aksine, yalnız olası ve normal başarılar üzerine kurulmuştur; bu nedenle bir devletin batışının, yavaş yavaş tarihi akış içinde olmasıyla ilk seferin hedefi olması birbirinden ayırt edilmelidir. Burada biz yalnız bu son durumdan söz ediyoruz; çünkü yükün ağırlık merkezini ya yenecek, ya da yükün ağırlık merkezi tarafından yenilecek kuvvetlerin gerilimi yalnız bu durumda meydana gelir. Seferin ilk yılında ılımlı bir yarar sağlanabilirse, ikinci yılda buna diğer bir yarar eklenebilirse ve yavaş yavaş hedefe doğru ilerlenecek olursa hiçbir yerde olağanüstü bir tehlike olmaz; aksine tehlike birçok noktaya dağıtılmış olur. Bir başarıdan diğer başarıya kadar geçen her zaman aralığı düşmana yeni umutlar verir; ilk başarının etkileri daha sonraki başarı üzerinde çok az etken olur; çoğu kez hiç olmaz; hatta olumsuz etki yapar; çünkü düşman dinlenir ya da daha büyük bir mukavemet hazırlar veyahut da her şey bir sefer içinde cereyan ederken, dünkü başarı bugünkünü peşinden sürüklerken, yangın yangını ateşlerken dışarı-

dan yeni yardım alır. Birbirini izleyen (tedrici) darbelerle yavaş yavaş üstesinden gelinen devletler varsa da ve savunanın koruyucu meleği olan zaman savunana uğursuzluk getirebilirse de bu yüzden taarruz edenin amacını tamamen kaybettiğini gösteren pek çok örnek de vardır. Bu konuda sadece Avusturyalıların hedefe büyük bir sükunet, dikkat ve itina ile ulaşmaya çalıştıkları ama hedefi tamamen kaçırdıkları Yedi Yıl Savaşları'nın başarısı düşünülmelidir.

Bu görüşle biz, savaş alanının uygun düzenlemesine özen göstermenin daima ilerlemenin sürdürülmesine yardım edeceği ve bir dereceye kadar dengeyi koruyacağı düşüncesinde olamayız; aksine ilerleme umudu kalmayınca kaçınılmaz bir uğursuzluk olarak bundan doğacak zararları dikkate almak zorundayız.

1812'deki Napoleon örneğin bizi iddiamızdan caydırmaktan çok uzaktır; aksine iddiamızı çok daha kuvvetlendirmektedir.

Napoleon'un seferi, herkesin düşünüldüğü gibi çok hızlı ve çok uzaklara ilerlediği için değil, aksine başarının tek aracı, yani silahlı kuvvetler başarısız kaldığı için sonuç vermedi. Rus İmparatorluğu, şeklen zapt edilecek, yani en azından bugünkü Avrupa devletlerinin kuvvetiyle ve Napoleon'un bu iş için sevk ve idare ettiği 500.000 kişiyle işgal edilecek bir ülke değildi. Böyle bir ülke ancak kendi zayıflığı ve iç bölünmelerin etkileriyle zorlanabilir. Politik varlığın bu zayıf yerine vurmak için devletin kalbine kadar giden bir sarsıntı gereklidir. Napoleon kuvvetli darbesiyle Moskova'ya kadar ulaşınca hükümetin cesaretini ve halkın sadakat ve metanetini sarsacağını umut edebilirdi. O, Moskova'da barışı bulacağını umuyordu ve bu, Napoleon'un bu savaşta tespit edebildiği tek mantıkî hedefti.

Napoleon, kendi asıl kuvvetini, Drissa Ordugâhı üzerinden geri çekilen ve ancak Smolensk'te duran Rusların asıl kuvvetine karşı sevk etti. Bagration'u sildi süpürdü; Smolensk'teki kuvvetleri de yendi ve Moskova'yı aldı. Burada da daima olduğu gibi davrandı; o, ancak bu şekilde hareketle Avrupa'nın efendisi olmuştu ve ancak bu şekilde olabilirdi.

Eski seferlerinden ötürü en büyük başkomutan olarak Napoleon'a hayran olanlar burada ona tepeden bakamazlardı.

En iyi eleştiri olduğundan (İkinci Kitap'ın beşinci bölümüne bak) bir olayın başarıdan sonra tartışılması istenir; fakat sadece

başarıdan çıkarılan bu hükmün insan bilgisiyle ispat edilmesi istenmemelidir. Başarısız bir seferin nedenlerini aramak, seferin eleştirisini yapmak demek değildir; ancak bu nedenlerin gözden kaçırılmadığı ve dikkate alındığı ispat edilirse eleştiri yapılmış olur ve başkomutana tepeden bakılır.

Eğer başarılı olmuş olsaydı 1812 Seferi'nde yüce kombinasyonlar görebilecek bir kimsenin, çok büyük tersine gelişmeler dolayısıyla bu seferi anlamsız bulmasının, onun hüküm yeteneğinden yoksun olduğunu göstereceği kanısındayız.

Çoğu eleştirmenlerin istedikleri gibi Napoleon, Bobruisk küçük, önemsiz bir yer olduğundan tamamen yanda bulunan Riga'dan başka kaleleri emniyete almak için Lituvanya'da dursaydı, kış için güvenilir bir savunma sistemi geliştirseydi bu eleştirmenler, "bu artık eski Napoleon değil!" diye bağırırlardı. Napoleon, Austerlitz ve Friedland zaferleriyle sağladığı fetihlerle düşman devletlerin son duvarlarına nasıl mührünü basmıştı? Napoleon, düşmanın açık başkentini, düşmeye hazır Moskova'yı almayı çekingenliği yüzünden ihmal etmekle yeni bir mukavemetin toplanabilmesi için uygun ortamı hazırlamış olmadı mı? Bu uzak ve çok büyük kente hücum için Napoleon komşu kentlerde olduğu gibi, ya da Büyük Friedrich'in Silezya'da yakın ve küçük kentlere hücumunda olduğu gibi çok büyük şansı vardı; ama o, bundan yararlanmadı; zafer yolunun ortasında durdu; sanki kötü bir ruh, onun topuğuna yapışmış gibi. Birçok eleştirmenler hükümlerinde bunu dile getirmektedirler.

Biz diyoruz ki: 1812 Seferi başarılı olmadı; çünkü düşman hükümeti sağlam, halk sadık ve metin kaldı; o halde başarılı olamazdı. Napoleon'un hatası en azından hesapta yanılmış olmasıdır. Fakat biz, Moskova'ya bir an evvel hücum etse de sonucun değişmeyeceğini iddia ediyoruz.

Napoleon, batıda evvelce yaptığı gibi, doğuda sonsuz ve pahalı bir savunma savaşını davet etmek yerine amaca ulaşmanın tek çaresini denedi: Çetin bir darbeyle yıkılan düşmana barışı kabul ettirmek. Ama büyük bir umut pahasına ordusunu mahvolmak tehlikesine sokuyordu. Ordusunun mahvolmasında Napoleon'un kusuru büyük de olsa, bu çok ileri gitmiş olması değildir; çünkü seferin amacı bu idi

ve çok ileri gidiş kaçınılmazdı; kusur, seferin geç açılmasında, Napoleon'un fazla insan verdiren taktiğinde, ordunun beslenmesindeki noksanlıklarda, geri çekilme yollarının düzenlenmemesinde ve nihayet Moskova'ya hücumda biraz geç kalınmış olmasındadır. Geri çekilmesine şeklen engel olmak için Rus ordularının Beresina'da Napoleon'a karşı çıkmaları, bize karşı kuvvetli bir delil değildir. Çünkü: Birincisi, gerisi kesilen kuvvet uygun olmayan koşullarda da nihayet yolu açabildiğinden gerçekten geriyi kesmenin ne kadar güç olduğu burada görülmüştür ve bu harekât Napoleon'un başına gelen felaketin büyümesine katkıda bulunmuştur. İkincisi, arazi derinliğine ilerlemeye nadiren imkan verir ve ana caddeleri dikine kesen Beresine Bataklığı ile kenarındaki geçilmesi olanaksız ormanlar olmasa düşmanın gerisini kesmek çok az mümkün olurdu. Üçüncüsü, böyle bir imkana karşı, evvelce eleştirmiş olduğumuz geniş cephe ile ilerlemekten başka bir çare yoktur; çünkü bir kere ortadan ilerlemeye, yanları, sağa sola bırakılacak ordu birlikleriyle örtmeye razı olundu mu, bir başarısızlık halinde en ileri kısmın hemen geri çekilmesi zorunlu olur.

Napoleon'un yanlarını ihmal etmiş olduğu hiç söylenemez. Wittgenstein'e karşı üstün bir kuvvet duruyordu; Riga önünde uygun bir muhasara birliği vardı; hatta bu birlik gereksizdi; güneyde Schwarzenberg'in[29] emrinde 50.000 kişi vardı; böylece Schawarzenberg, kuvvetçe Tormassof'a üstündü ve Çiçagof'un kuvvetine hemen hemen yaklaşmıştı; orta noktanın gerisinde Victor[30] komutasında bulunan 30.000 kişi de buna eklenmişti.

Kasım ayında, yani Rus ordularının kuvvetlenmiş, Fransız ordularının çok zayıflamış oldukları kritik anda bile Rusların Moskova gerisindeki ordularının üstünlüğü henüz olağanüstü değildi. Çiçagof ve Zaken[31] birlikte 110.000 kişilik bir kuvvet teşkil ediyorlardı. Schwarzenberg, Reynier[32] Victor, Oudiont ve St.Cyr[33] aktif 80.000 kişiydiler. En ihtiyatlı general ilerlerken kanatlarına bundan daha büyük bir kuvvet ayıramazdı.

---

(29) Kari Philipp, Prens von Sdrsvarzenberg, Krumau Dükü (1771-1820), Avusturyalı mareşal.
(30) Claude Victor-Perrin, Belluna Dükü, (1764-1841), Fransız mareşali.
(31) Fabian Wilhelm, Doğu Zoken Prensi (1752-1837), Rus mareşali.
(32) Jean Louis Ebenezer, Reynier Kontu (1771-1814), Fransız generali.
(33) Louis Gouvion, Kont St.-Cyr. (1764-1830), Fransız generali.

Napoleon, 1812 yılında Niyemen'i geçen 600.000 kişilik kuvvetten, Schwarzenberg, Reynier ve Macdonald'ın üzerinden aşarak geri çekildikleri 50.000 kişi yerine 250.000 kişi geride bırakmış olsaydı kendini eleştirdiğimiz hatadan kaçınması mümkün olurdu; bu takdirde de sefer yine talihsiz bir sefer olarak kalırdı; ama teori, buna karşı hiç itiraz edemezdi; çünkü ordusunun yarısından fazlasını kaybetmek böyle bir durumda hiç de anormal değildi ve bizde ölçünün büyüklüğü yüzünden olduğu izlenimi uyandırırdı.

Asıl harekâtın zorunlu eğilimi ve kaçınılmaz tehlikesi, harekâtı çok aşıyordu. Tali hareketlere gelince, her şeyden önce şunu diyoruz: Hepsinin ortak bir hedefi olmalıdır; fakat bu hedef öyle tespit edilmelidir ki, tek tek kısımların faaliyetini aksatmasın. Paris'te birleşmek için Yukarı ve Orda Ren'den ve Hollanda'dan Fransa'ya ilerlenince orduların hiçbirinin buna (Paris'e girmeye) cesaret etmemesi, aksine birleşme sağlanıncaya kadar imkan nispetinde sağlam kalması gerekirse biz buna uğursuz bir plan deriz. Her kısmın ilerlemesine tereddüt, kararsızlık ve çekingenlik getiren üçlü hareketin iyici incelenmesi ister istemez ortaya çıkar. Bu çeşitli faaliyetlerin kendiliğin-den birliği sağladığı yerlerde her bölümün ordularını kendi içinde birleştirmesi ve birliğin buna dayanması en iyisidir.

Birkaç yürüyüş sonra tekrar birleşmek üzere yapılan bu ayrılıklar, hemen hemen bütün savaşlarda olur ve temelde anlamsız değildir. Eğer ayrılınırsa, bunun niçin olduğu bilinmeli ve bu "niçin" yerine getirilmelidir; daha sonra birleşme danstaki kadril turları gibi olamaz.

O halde savaş kuvvetleri, ayrı ayrı savaş alanlarında taarruz için ilerlediklerinde her ordu kendi görevini tek başına yerine getirecek ve bu nedenle darbe gücünü tüketebilecektir. Orduların bu darbe güçlerini yitirmeleri bütün savaş alanlarında meydana gelecek olursa bütün nispi yararların kazanılması artık söz konusu olamaz.

Düşman sandığımızdan daha başka türlü bir savunma yaptığı için ordulardan birinin rolü çok ağır ise, bu ordu felaketlere uğrarsa, diğer orduların faaliyeti üzerinde bir etki yapmaz ve yapmamalıdır. Anayurttan itibaren genel başarı ihtimali aleyhine hareket edilmiş

olması nedeniyle de böyle bir durum meydana gelebilir. Eğer orduların çoğu ya da asıl ordu felakete uğrarsa bu, diğerlerini de etkiler; yani bu takdirde plan artık fiyasko ile sonuçlanmıştır.

Bu kural, esas itibariyle savunmaya ayrılmış, ama verimli bir başarıyla taarruza geçebilmiş ordu ve birlikler için de -eğer bunlar savaş alanının coğrafi durumu nedeniyle asıl taarruz hedefi üzerine sevk edilecek kadar ilerleyememiş iseler- geçerlidir.

Fakat bu hal ve koşullar altında geometrik şekil ve tüm taarruzun birliği, komşu birliklerin kanatlarda ve gerilerinden vurulan kısmı ne olacaktır? Bizim esas itibariyle mücadele etmek istediğimiz budur. Büyük bir taarruzun geometrik bir dörtgen içinde yapışıp kalması yanlış bir düşünce sistemi içine düşmek demektir.

Üçüncü Kitap'ın on beşinci bölümünde stratejide geometrik unsurun taktikteki kadar etkin olmadığını gösterdik. Burada özellikle taarruzda münferit noktalardaki gerçek başarıların, başarıların çeşitliliğinden doğabilecek şekilden çok daha önemli olduğunu tekrarlamak istiyoruz.

Fakat stratejideki büyük sahalarda birliklerin geometrik durumlarının sebep olacağı kararların başkomutana bırakılabileceği artık üzerinde anlaşmaya varılmış bir konudur. O halde ast komutanların komşularının ne yaptığını ya da yapmadığını sorma hakkı yoktur; onlara sadece kendilerine verilen hedefi izlemeleri emredilebilir. Bu sırada gerçekten çok kötü bir durum meydana gelirse daima tam zamanında yukarı makamlar tarafından yardım edilebilmelidir. Çünkü ancak bu suretle ayrı ayrı etki tarzının şu olumsuzlukları önlenebilir:

- Olayların cereyanında gerçeklere bir miktar korku ve varsayımın karışması; herhangi bir olumsuzluğun yalnız başına gelen birliği değil birliklerin tümünü etkilemesi;
- Ast komutanların kişisel zafiyetlerinin ve düşmanlıklarının yaygınlaşması.

Bu görüşte ancak, savaş tarihi yeterince göz önünde tutulmazsa, önemli ve önemsiz birbirinden ayrılmazsa ve insan zafiyetinin etkisi değerlendirilmezse çelişki bulunabileceğini sanıyoruz.

Taktikte birbirinden ayrı birçok kolla yapılan bir taarruzda bütün birliklerin uyuşumuyla mutlu bir başarı sağlanması güç olun-

ca, bunun, ayrılmanın çok daha büyük olduğu stratejide ne kadar güç, hatta tamamen imkansız olacağını bütün tecrübeliler kabul eder. O halde bütün birliklerin sürekli uyuşumu başarının zorunlu şartı ise böyle bir stratejik taarruz (yani ayrı ayrı yapılan stratejik taarruz) kesinlikle reddedilir. Fakat bir taraftan da onu tamamen reddetmek bizim keyfimize bağlı değildir; çünkü bunu, bizim hiçbir zaman hükmedemediğimiz hal ve koşullar tayin edebilir; diğer taraftan bütün birlikler arasındaki bu sürekli uyuşum, taktikte her an gerekli değildir ve söylemiş olduğumuz gibi stratejide daha az gereklidir. Her birliğin bağımsızlık hareketinin imkan derecesine göre, bundan ya vazgeçilir ya da bunda ısrar edilir.

Buna önemli bir düşünceyi de eklemeliyiz; bu rollerin iyi paylaşımıyla ilgilidir.

1793, 1794 yıllarında Avusturya'nın asıl kuvvetleri Hollanda'da, Prusya'nın asıl kuvvetleri Yukarı Ren'de bulunuyordu. Avusturya'nın birlikleri Viyana'dan Conde ve Valenciennes'e hareket ettirilmişler ve Berlin'den Londau'a ilerlemek zorunda olan Prusya birlikleriyle yolları kesişmişti. Avusturyalılar, orada Belçika eyaletlerini savunacaklardı ve Fransız Flandern'inde toprak zapt ederlerse bu onlar için çok uygun olacaktı; fakat bu çıkar yeterince kuvvetli değildi. Prens Kaunitz'in ölümünden sonra Avusturya Dışişleri Bakanı olan Thugut[34], kuvvetlerini daha toplu bulundurmak (konsantre etmek) için Hollanda'dan tamamen vazgeçti. Avusturyalıların Alsas'tan daha ileriye, Flandern'e kadar harcadıkları zaman ve para küçümsenecek bir şey değildi; hele silahlı kuvvetlerin çok ölçülü sınırlar içinde bulunduğu bir dönemde. Ama Dışişleri Bakanı Thugut'un niyeti açıkça başkaydı: O, Hollanda ve Aşağı Ren'in savunulmasıyla ilgilenen devletleri, Hollanda, İngiltere ve Prusya'yı tehlikenin acele hareketi gerektirmesi nedeniyle daha kuvvetli çaba harcayacak duruma getirmek istiyordu. Hesabında yanılmıştı; çünkü o günlerde Prusya kabinesine hiçbir şekilde diş geçirilemiyordu. Fakat bu olay, politik çıkarın savaşın akışı üzerinde etkisini gösterir.

(34) Johann Amadeus Franz de Paula, Baron von Thugut (1736-1818), Avusturya Dışişleri Bakanı (1794-1800). Kaunitz Okulu'nun seçkinlerinden. Kaunitz gibi onun da politikasının esası Prusya düşmanlığı idi.

Prusyalılar Alsas'ta ne bir şeyi savundular ne de bir şey zapt ettiler. 1792 yılında Loren (Lothringen)'den Champagne'ye yapılan yürüyüş şövalye ruhuyla yapılmış bir girişimdi. Artık bu, hal ve koşulların zorlamasına dayanamayınca savaş ancak yarım ilgiyle devam etti. Prusya birlikleri Hollanda'da bulunduklarına göre Hollanda ile doğrudan irtibat halindeydiler; 1787'de boyunduruk altına almış oldukları için Hollanda'yı yarı yarıya kendi ülkeleri gibi görebildiler; Aşağı Ren'i ve dolayısıyla Prusya Monarşisi'nin savaş alanına yakın bulunan diğer kısımlarını örttüler, Prusya, İngiltere ile de sıkı ittifak ilişkileri içindeydi; bu koşullar altında bu ittifak ilişkisi kolayca hileye sapamazdı; ama sapmış ve bu yüzden Prusya kabinesi o günlerde suçlanmıştı.

Eğer Avusturyalılar asıl kuvvetleriyle Yukarı Ren'e, Prusyalılar bütün kuvvetleriyle Hollanda'ya girselerdi ve Avusturyalılar Hollanda'da sadece uygun bir kuvvet bırakmış olsalardı çok daha iyi bir etki beklenebilirdi.

1814 yılında Silezya ordusunun başına girişken Blücher'in yerine General Barclay getirilseydi ve Blücher, Schwarzenberg'in emrinde asıl orduda kalsaydı sefer belki de tamamen kazaya uğrardı. Girişken Laudon, Prusya Monarşisi'nin en kuvvetli noktasında, yani Silezya'daki savaş alanı yerine Alman ordularının başında bulunsaydı belki de Yedi Yıl Savaşları başka bir şekilde gerçekleşirdi. Bu konuları daha yakından incelemek için durumları ana çeşitlerine göre incelemek zorundayız. Başlıca üç çeşit vardır:

Birincisi; bizim müttefikimiz oldukları için değil, kendi özel çıkarları için savaşa katılan devletlerle birlikte savaş ediyor olabiliriz.

İkincisi; bir müttefik ordu yardıma gelmiş olabilir.

Üçüncüsü; sadece generallerin kişisel nitelikleri söz konusu olabilir.

İlk iki durumda şu iki hareket tarzından hangisinin daha iyi olacağı sorulabilir:

- Muhtelif devletlerin birliklerini tamamen birbirine katmak ve karıştırmak; böylece 1813 ve 1814 yıllarında olduğu gibi münferit orduları muhtelif devletlerin kolordularından kurmak.

- Her devletin ordusunun bağımsız hareket etmesi için mümkün olduğu kadar çok ayrılmak.

Birinci hareket tarzının en yararlı hareket olduğu açıktır; fakat bu hareket tarzı belirli ölçüde dostluk ve ortak çıkarı şart koşar ki, bu da nadiren bulunur. Silahlı kuvvetlerin birbirine bu derece sıkı bağlanması halinde kabinelerin kendi çıkarlarını ayırt etmeleri çok güçleşir ve ordu komutanlarının bencil (egoist) görüşlerinin zararlı etkisine gelince, bu hal ve koşullar altında bu ancak ast komutanlarda, yani yalnız taktik alanda görülür ve tıpkı ayrı ayrı harekette olduğu gibi burada da cezasız ve serbest olarak ortaya çıkar. Ayrı ayrı harekette bu bencillik stratejiye intikal eder ve enerjik manevralarda etkili olur. Fakat, söylendiği gibi, hükümet tarafından çok nadir fedakârlıkta bulunulması da bir tür bencilliktir. 1813 yılında tehlike herkesi bu yönde fedakârlıkta bulunmaya zorluyordu; ama en kuvvetli orduya sahip olan ve talihin değişmesinde en büyük kazancı bulunan Rus Çarı'nın birliklerini hiçbir hırsa kapılmadan Prusya ve Avusturya başkomutanlarının emrine vermesi, ancak bir bağımsız Rus ordusuyla ortaya çıkması yeterince övülmemiştir.

Eğer silahlı kuvvetlerin böyle bir birleşimi sağlanamazsa tamamen ayrı ayrı hareket etmeleri yarım birleşmeden daha iyidir ve bir savaş alanında ayrı ayrı devletlere mensup iki başkomutanın bulunması en kötüsüdür; Yedi Yıl Savaşları'nda Rus, Alman, Avusturya orduları sık sık bu duruma düşüyorlardı. Kuvvetlerin tam ayrılması halinde üstesinden gelinmesi gereken yük de ayrılır ve bu takdirde orduların her biri, kendi yükünün baskısında kalır; dolayısıyla hal ve koşullar, onu daha fazla faaliyette bulunmaya zorlar; fakat ordular yakın bağlantı halinde ya da hatta bir savaş alanında bulunurlarsa böyle olmaz ve ayrıca birinin kötü niyeti, diğerinin gücünü aksatır.

Yukarıda sayılan üç halden birincisinde tam ayrılığın bir güçlüğü yoktur; çünkü her devlet, kuvvetinin kendi doğal çıkarına göre başka yönde kullanır; ikincisinde bu imkan yoktur ve kural olarak, eğer kuvveti müsait ise, 1815 Seferi'nin sonunda Avusturyalıların, 1807 Seferi'nde Prusyalıların yaptıkları gibi yardım ordusunun emrine girmekten başka yapacak bir şey kalmaz.

Generallerin kişisel niteliklerine gelince, burada her şey kişiliğe geçer; fakat genel bir uyarıyı unutmamalıyız: Çoğu kez olduğu gibi ast orduların başına en ihtiyatlı ve en tedbirli komutanlar değil, en girişken komutanlar konulmalıdır; çünkü ayrı ayrı hareketteki stra-

tejik etkinlikte hiçbir şey her kısmın becerikli çalışmasından daha önemli değildir; her kısım kendi kuvvetinin tam etkisini gösterirse, bir noktada yapılabilecek bir hata diğer noktadaki beceriklilikle telafi edilir. Ama bu tam etkinlik, ancak komutanlar hızlı, girişken kimselerde, kendi içlerinden, kalplerinden gelen bir itici güçle hareket ediyorlarsa kesin olur; çünkü harekâtın gereğini sadece objektif, soğuk değerlendirmek nadiren bunu sağlar.

Nihayet diğer bir husus kalıyor ki, o da eğer şartlar müsaade ederse birlikleri ve komutanları niteliklerine uygun bölgelerde kullanmaktır.

Daimi ordular, iyi birlikler, çok sayıda süvari, yaşlı, ihtiyatlı, akıllı komutanlar açık arazide; milisler, silahlı halk, alelacele toplanmış ayak takımı, genç, girişken komutanlar ormanlarda; dağlarda ve geçitlerde; yardıma gelen ordular, hoşlarına gidecek zengin eyaletlerde kullanılmalıdır.

Düşmanın mağlup edilmesine yönelik bir harp planı hakkında şimdiye kadar söylediğimiz genel konularla bu bölümde özellikle açıkladığımız konuların amacı, savaş planının hedefini her şeyin üzerine çıkarmak ve araçların ve izlenecek yolların düzenlenmesinde bizi yönetecek ilkeleri bildirmekti. Bu suretle, böyle bir savaşta ne istendiği ve ne istenmesi gerektiği konusunda aydın bir bilinç yaratmak istiyorduk. Zorunlu ve genel olanları ortaya çıkarmak, kişisel ve tesadüfi olanları kendi sahalarına bırakmak, fakat keyfilikten, nedensizlikten, hayalpe-restlik veya sofilikten uzaklaşmak istedik. Bu amaca ulaşabildikse görevimizi yaptığımızı kabul edeceğiz.

Burada nehirleri dolaşmak, hakim noktalar vasıtasıyla dağlara egemen olmak, tahkimli yerlerden ve ülkenin kilit noktalarından kaçınmak konusunda bir şey bulunmadığına şaşanlar bizi anlamamışlardır ve biz sanıyoruz ki, bu gibi kimseler büyük ilişkiler içindeki savaştan da henüz bir şey anlamamışlardır.

Önceki kitaplarda bu konuları genel hatlarıyla karakterize ettik ve bunları çoğu kez sanıldığından daha fazla zayıf tabiatta bulduk. Hedefi düşmanın mağlup edilmesi olan bir savaşta bunlar büyük bir rol, yani bütün savaş planını etkileyecek bir rol oynamazlar ve oynamamalıdırlar.

Yüksek komutanın düzenlenmesine bu kitabın sonunda özel bir bölüm ayıracağız.*

Bu bölümü bir örnekle kapatmak istiyoruz.

150 yıldan beri sık sık tekrarlandığı üzere Avusturya, Prusya, Alman Birliği, Hollanda ve İngiltere, Fransa'ya karşı savaşa karar verir, ama Rusya tarafsız kalırsa, savaşa karar veren devletler düşmanın mağlup edilmesine yönelik bir taarruz savaşı yapma durumundadırlar. Çünkü Fransa büyük ve kuvvetlidir ama Rusya'nın desteği olmazsa ülkesinin yarısından fazlasının düşman orduları tarafından çiğnendiğini, başkentinin işgal edildiğini, kendisinin yetersiz kaynaklara doğru geri atıldığını görecek hale gelebilir. Rusya'dan başka Fransa'yı büyük bir etkinlikle destekleyebilecek bir devlet yoktur. İspanya çok uzakta ve çok elverişsiz bir konumdadır. İtalyan devletleri şimdilik çok çürük ve güçsüzdürler. Yukarıda sayılan devletlerin, Avrupa dışındaki toprakları hariç, toplam 75.000.000 nüfusları vardır. Fransa'nın nüfusu ise 30.000.000'dur. Bu devletlerin, Fransa'ya karşı ciddi bir savaşta çıkarabilecekleri kuvvet abartmasız aşağıdaki gibi olabilir:

- Avusturya	250.000 kişi
- Prusya	200.000 kişi
- Diğer Alman devletleri	150.000 kişi
- Hollanda	75.000 kişi
- İngiltere	50.000 kişi
Toplam	725.000 kişi

Bu kuvvet gerçekten ortaya konacak olursa Fransa'nın karşı koyabileceği kuvvetten büyük bir olasılıkla çok üstün bir kuvvet olcaktır; çünkü Fransa, Napoleon zamanında hiçbir zaman bu ölçüde bir kuvvete sahip olmamıştır. Kalelerin ve depoların işgali, kıyıların gözetlenmesi, vb. işler için kuvvet ayrılacağı düşünülse de geri kalan kuvvetin asıl savaş alanında önemli bir üstünlüğe sahip olacağı şüphesizdir ve düşmanı mağlup etme amacı esas itibariyle buna dayanmaktadır.

Fransız devletinin ağırlık merkezi kendi savaş gücünde ve Paris'tedir. Müttefiklerin hedefi, Fransız kuvvetlerini bir ya da birkaç

*Kitapta böyle bir bölüm yok. (ç.n.).

meydan muharebesinde yenmek, Paris'i zapt etmek, düşman ordularının geri kalan kısmını Loire üzerine atmak olmalıdır. Fransız Monarşisinin can evi Paris ile Brüksel arasındadır; burada sınır, başkentten 30 mil uzaklıktadır. Müttefiklerin bir bölümü, İngilizler, Hollandalılar, Prusyalılar ve Kuzey Alman devletleri burada doğal tertiplenme noktalarına sahiptirler; toprakları kısmen bu bölgenin yakınında, kısmen tam gerisindedir. Avusturya ve Güney Almanya Fransa'ya karşı yapacakları savaşı, rahatlıkla yalnız Yukarı Ren'den yöneltebilirler. En doğal yön Troyes ve Paris'ten yahut da Orleans'dan geçer. Hollanda'dan ve Yukarı Ren'den indirilecek iki darbe tamamen direkt, kısa ve güçlüdür ve her ikisi de düşman kuvvetinin bu iki noktaya paylaştırılmış olması gerekir.

Yalnız iki nokta planın bu basitliğinden uzaklaşır.

Avusturyalılar İtalya'yı kendi haline bırakmayacaklar, hal ve koşullar ne olursa olsun oradaki olaylara egemen olmak isteyeceklerdir. O halde Fransa'nın kalbine taarruz ederek İtalya'yı dolaylı olarak örtmeye meydan vermeyeceklerdir. Avusturya'nın politik durumu karşısında bu tali amaç reddedilemez; fakat Kuzey Fransa'ya yapılacak taarruzla birlikte İtalya'dan Güney Fransa'ya bir taarruz yapılması konusundaki eski ve denenmiş fikir üzerinde durulur ve İtalyan kuvvetlerine, olağanüstü başarısızlık haline karşı emniyet için, ilk seferde hiç ihtiyacı olmayan bir büyüklük verilirse tam anlamıyla hata olur. Ancak planın bütünlüğüne, kuvvetlerin birliğine sadık kalacak kadar kuvvet İtalya'da bırakılmalı, esas girişim ancak bu kadar bir kuvvetten mahrum kalmalıdır. Ren Nehri kıyısındaki Fransız toprakları zapt edilmek istenirse bu, Fransızların süngüsüne küçük Hindistan cevizi takmak gibi bir şey olur; fakat tali girişim olarak Güney Fransa'ya bir taarruz da iyi değildir; çünkü bize karşı yeni kuvvetleri uyandırır. Uzak eyaletlere yapılacak bir taarruzu, daima, aksi takdirde kötüleşecek çıkarlar ve faaliyetler teşvik etmiş olmalıdır. İtalya'da bırakılacak kuvvetlerin ülkenin güvenliği için gereğinden çok olduğu görülürse ve dolayısıyla daha az bir kuvvetin bırakılması gerekirse ancak o zaman İtalya'dan Güney Fransa'ya bir taarruz haklı olur.

Bu nedenle tekrar ediyoruz: İtalyan kuvveti, durumun müsaade ettiği kadar zayıf tutulmalıdır; bu kuvvetin, bir seferde Avustur-

yalıların bütün ülkeyi kaybedemeyecekleri kadar olması yeterlidir. Örneğimizde bu kuvveti 50.000 kişi kabul edelim.

Diğer nokta, kıyı devleti olarak Fransa'nın durumudur. İngiltere denizde üstün olduğundan Fransa'nın Atlantik kıyıları aşırı derecede hassastır; bu nedenle bu kıyıların az-çok tutulması gerekir. Kıyılar ne kadar zayıf tutulmuş da olsa Fransa'nın sınırı üç katına çıkmış olur ve bu yüzden Fransız ordusu, savaş alanında bir miktar kuvvetten mahrum kalır. İngiltere'nin 20.000 ya da 30.000 kişilik bir çıkarma kuvvetiyle Fransa'yı tehdit etmesi, bu kuvvetin belki de iki veya üç katı Fransız kuvvetini meşgul eder; burada yalnız birlikleri değil, donanmanın ve sahil bataryalarının istediği parayı, topları , vb. da düşünmek gerekir. İngilizlerin bu iş için 25.000 kişi kullandıklarını kabul edelim. O halde bizim savaş planımız tamamen basit olarak şundan ibarettir:

Birincisi:

- 200.000 Prusyalı,
- 75.000 Hollandalı,
- 25.000 İngiliz.
- 50.000 Kuzey Alman İttifakı'ndan olmak üzere toplam 350.000 kişi Hollanda'da toplanacak, bundan 50.000 kişi sınırdaki kalelerin işgalinde kullanılacak, Paris'e ilerlemek ve Fransız ordusuyla bir meydan muharebesi yapmak için geriye 300.000 kişi kalacaktır.

İkincisi: Hollanda ordusuyla aynı zamanda Yukarı Ren'e ve oradan Loire karşı ilerlemek ve düşman ordusuyla aynı şekilde bir meydan muharebesi yapmak için 200.000 Avusturyalı ve 100.000 kişilik Güney Alman kuvvetinin Yukarı Ren'den toplanması. Loire'de belki de bu iki darbe birbirine bağlanacaktır.

Bununla asıl sorun belli olmuştur; bundan sonra söyleme-miz gerekenler yanlış düşüncelerin uzaklaştırılmasıyla ilgilidir ve aşağıdakilerden ibarettir:

Birincisi: Başkomutanlar, emredilen asıl meydan muharebesini verme imkanlarını araştırmak ve bu muharebeyi bir kuvvet dengesiyle ve kesin zafer vaat eden koşullar altında verme eğiliminde olmalıdırlar. Başkomutanlar bu amaç için her şeyi feda etmeli, kuşatmalar, işgaller, vb. mümkün olduğu kadar az kuvvet kullanarak işlerini görmelidirler. Eğer 1814 yılında Schwarzenberg'in yapmış olduğu gibi derhal düşman bölgesine girerlerse eksantrik eksenler bir-

birine karışır, böylece her şey kaybedilmiş olur. 1814 yılında ilk 14 günde her şeyin gerçekten kaybedilmemiş olmasını müttefikler Fransa'nın güçsüz olmasına borçludurlar. Taarruz, kuvvetle fırlatılan bir ok gibi olmalı, patlayıncaya kadar şişen sabun köpüğüne benzememelidir.

İkincisi: İsviçre, kendi kuvvetlerine bırakılmalıdır. Tarafsız kalırsa Yukarı Ren'de iyi bir dayanak noktası kazanılmış olur. Eğer Fransa, İsviçre'ye taarruz ederse İsviçre kendisini savunabilir; birçok bakımdan buna elverişlidir. Avrupa'nın en yüksek ülkesi olduğunu kabul etmekten daha akılsızca bir şey olamaz. Böyle bir etki ancak belirli ve çok sınırlı koşullar altında olabilir ki, burada bu koşullar yoktur. Fransızlar, kendi ülkelerinin kalbinde düşmanlarının taarruzuna uğramışken İsviçre'den ne İtalya'ya ne de Schwaben'a kuvvetli bir taarruz yapabilirler ve en azından İsviçre'nin yüksek durumu kesin bir gerçek olarak düşünülebilir. Stratejik egemenliğin yararı her şeyden önce savunmada önemlidir ve bu önemlilikten taarruz için geriye ne kaldığı, münferit bir darbede belli olur. Bunu bilmeyenler konuyu, tamamen açıklığa kavuşuncaya kadar ayrıntılı düşünemezler; ileride hükümdarın ve başkomutanın meclisinde sorumluluk duygusuyla bu tür bilgisini ortaya dökecek bilgin bir kurmay subay bulunacak olursa bu tür kendini beğenmiş akılsızlıklar hakkında önceden aydınlanmış oluruz.

Üçüncüsü: İki taarruz arasındaki sahayı pekâlâ hiç dikkate almayabiliriz. Fransız devletinin kalbine doğru ilerlemek için 600.000 kişi Paris'ten 30-40 mil mesafede toplanırken Orta Ren'in, yani Berlin, Dresden, Viyana ve Münih'in örtülmesi düşünülür mü? Bu insanın aklına bile gelmez. İrtibat ve ulaştırma örtülmeli midir? Bu önemsiz olamaz; fakat mantık bizi derhal bu örtmenin taarruzun gücünü ve önemini azaltmayacak şekilde yapılması zorunluluğuna götürür; yani devletlerin durumunun şart koştuğu yerlerde iki kolla ilerleme yerine üç kolla ilerlenir; eğer üç kolla ilerleme zorunlu değilse, beş, hatta yedi kolla da ilerlenebilir ve böylece bütün eski sözler tekrar gündeme gelir.*

* Burada yazar, taarruzun gücünün azalması, öneminin kaybolması gibi bir sakınca yoksa mümkün olduğu kadar çok kolla ilerleyerek irtibat ve ulaştırma hatlarının güvenliğe alınmasından söz ediyor (ç.n.).

Bizim iki taarruzumuzun her birinin kendine özgü bir hedefi vardır; burada kullanılan kuvvetler büyük bir olasılıkla düşman kuvvetlerinden belirgin derecede üstündür; bu taarruzlardan her biri kendi gücüyle ilerlerse birbirlerine karşılıklı yardım etmiş olurlar. Düşman kuvvetini eşit bölmediği için bu iki taarruzdan biri başarısız kalırsa, haklı olarak diğer taarruzun bu başarısızlığı düzeltmesi beklenir ve bu iki taarruzun gerçek bütünlüğü uygunluğudur. Aradaki mesafenin büyük olması halinde bu iki taarruz günlük olayları kapsayan bir uygunluğa sahip olamazlar; buna muhtaç değildirler ve bu nedenle direkt irtibat çok değerlidir.

Kendi içinden taarruza uğrayan düşman, zaten bu irtibatı kesmek için önemli bir kuvvet kullanamaz; daha çok akıncılar tarafından desteklenen yerli halkın bu irtibatı kesmesinden korkulur; bu takdirde düşman bu amaçla kendi asıl kuvvetinden hiçbir şey kaybetmemiş olur. Buna karşı bir önlem olarak 10-15.000 kişilik bir süvari birliğinin Trier'den Reims yönünde hareket etmesi yeterlidir. Bu kuvvet, asıl kuvvet üzerinden akıncı müfrezeleri üzerine yürümeye ve büyük ordunun tepelerini tutmaya yeterlidir. Kaleler ne kuşatılmalı ne de gözetlenmeli, aksine kalelerin arasından geçip gitmeli, bir üsse sıkı sıkıya bağlı kalmamalı ve kuvvet üstünlüğü istenilen her istikamete kaydırılmalıdır. Herhangi bir yerde büyük bir başarısızlığa karşı önlem alınamaz ve başarısız kalınırsa bu asıl kuvvet için büyük bir felaket olmaz. Bu hal ve koşullar altında böyle bir birlik belki de iki taarruz arasında bir ara noktası teşkil etmeye yeter.*

Dördüncüsü: Her iki tali girişim, yani Avusturya ordusunun İtalya'daki girişimiyle İngiliz çıkarma ordusu, amaçlarına göre en iyi şekilde kendi işleriyle meşgul olabilirler. Eğer bu tali hareketlerin boşa gitmesi istenmiyorsa bunların amacı asıl taarruza göre saptanmalı, ama iki büyük taarruzdan hiçbiri herhangi bir şekilde bu tali girişimlere bağlı hale getirilmemelidir.

Fransa, Avrupa'yı 150 yıl boyunca bezdirmiş olan taşkınlığını tekrar takınacak olursa onun her zaman bu şekilde yenilebileceğine

---

* Yazar burada iki taarruz grubu arasındaki boşluğun bir süvari kolordusunu oynak kullanarak kapatmanın ve iki grup arasında irtibatı sağlamanın mümkün olduğunu anlatıyor (ç.n.).

ve yola getirilebileceğine kesinlikle inanmış bulunuyoruz. Fransa, Paris'in öbür tarafındaki Loire kenarını ancak Avrupa'nın huzuru için gerekli koşullara uyduğu takdirde elde edebilir. Yalnız doğal oran çabucak 30.000.000'dan 75.000.000'a çıkarılmalı; ama Fransa artık Dünkerk' ten Cenova'ya kadar olan sahayı, 150 yıl, ordularıyla kapatmış ve burada elli türlü küçük amaç peşinde koşmuş bir devlet olmaktan çıkmalı, özellikle müttefik ordularla faaliyeti aksatacak, sürtüşmeler çıkartacak bu gibi yabancı etkilerin tohumlarını ekecek ve ebediyen bunları tazeleyecek kadar kuvvetli olmamalıdır.

Federal Alman ordusunun şimdiki düzeninin böyle bir düzenlemeye uygun olmadığını okur kendiliğinden fark edecektir. Bu düzenlemelerde Alman gücünün çekirdeğini Almanya'nın federal kısmı oluşturuyor ve bu yüzden zayıflayan Prusya ve Avusturya doğal ağırlığını kaybediyor. Fakat federatif bir devlet savaşta çok daha çürük bir çekirdektir; böyle bir devlette birlik, enerji, komutanın akıl yoluyla seçimi, otorite, sorumluluk düşünülemez.

Avusturya ve Prusya'nın her ikisi de Alman devleti için darbenin doğal merkezini teşkil ederler; sallama noktasını, kılıcın gücünü oluştururlar; savaşta alışık monarşik devletlerdir; belirli çıkarları vardır; devletin bağımsızlığı diğerlerinden baskındır. Tertibat, yanlış birlik fikrini değil, bu doğal hatları takip etmek zorundadır. Birlik burada tamamen imkansızdır ve imkansızla uğraşmak yüzünden mümkün olanı ihmal eden budaladır.

19. Baskı İçin Sonsöz*

CLAUSEWİTZ'İN DÜŞÜNCELERİNİN 1972'DEN BERİ GELİŞİMİ VE DEĞİŞİMİ

1. GENEL TEMEL SORUNLAR

I. Zamanımızda Politika, Savaş, Toplum

Koninklijke Askeri Akademisi'nden Hollandalı Yarbay Doçent C.H. Gelok da Vietnam Savaşı ve orada gözlemlenen politika ve strateji arasındaki ilişki hakkında yaptığı bilimsel incelemesinde Clausewitz'e dayanıyor. Gelok, tamamen Clausewitz'in düşüncesinde olarak incelemesinin başında politika ve savaşın, hedef ve araçların birbiriyle olan gerçek ilişkilerine işaret ediyor: Politika savaştan yapamayacağı şeyler istememelidir; politikanın yön ve amaçları savaş sanatıyla çelişki içinde olmamalıdır; politika tarafından kontrol edilen savaş, politikanın aleti olur. Yazar, Amerika tarafındaki politik yönetimle askeri sevk ve idare arasındaki ilişkiyi Clausewitz'in fikirleri ışığında değerlendiriyor.

Bu inceleme her şeyden önce günün konularına Clausewitz'in prensip haline gelmiş askeri teorilere ilişkin, ama aynı zamanda da devlet teorisine ilişkin fikirleriyle, yöntemleriyle yaklaşılabildiğini ve onun fikir ve yöntemlerinin bütün dünyada gittikçe artan bir saygınlık kazandığını gösteriyor.

En yeni Amerikan hükmü şöyle: Başlangıçta Dünya Clausewitz'i sanki bilmemezlikten geldi. "Ama Clausewitz bugün de halk tarafın-

dan modern askeri stratejinin babası olarak kabul edilmektedir."

Tanınmış Fransız askeri teorisyeni Fernand Thiebaut Schneider'in bir incelemesinin konusu "Clausewitz'in Güncelliği"dir. O, bu incelemesinin başında şöyle diyor: "Savaşın, politikanın diğer araçlarla devamından başka bir şey olmadığını, ama politika mantığının daima stratejinin önceliğini kabul etmesi, strateji kurallarını daima saygı göstermesi gerektiğini tespit eden gerçek bir savaş filozofudur."

Schenider, iki Çinhindi seferinin (1945-1954) cereyanını, 1967 Haziranı'ndaki Arap-İsrail Altı Gün Savaşı'nı ve 1973 'teki Yom-Kippur Savaşı'nı Clausewitz'in temel fikirlerinin ışığında eleştirmeli olarak inceliyor ve "son analizde Claseuwitz'in formülünün değerini korumakta olduğu ve her zaman koruyacağı" kesin hükmüne varıyor.

Nihayet bir "Clausewitz Rönesansı"ndan söz ediliyor ve günümüzde Clausewitz'den eski dönemlere nazaran daha çok söz edildiği sanılıyor.

Çağımız, çeşitli şekillerde görünen ve birbirini etkileme imkanları olan sayısız anlaşmazlıklar, çatışmalarla doludur; savaşın ve stratejinin yeni boyutları ortaya çıkmıştır. Pratikte daima savaş ile politika arasındaki temel ilişkilerin yeni sorunları karşısında bulunuyoruz. Savaş artık kitle imha silahlarıyla ve düzenli (nizami) kuvvetlerle yapılan büyük savaşlardan, ya da konvansiyonel savaşlardan ziyade sınırlı savaşlar şeklinde olmaktadır. Aynı zamanda topyekûn halk savaşı, gerilla savaşı ya da silahlı, küçük terörist grupların muharebe hareketleri olarak da görülmektedir. Terörizm ve gerilla savaşı, duruma göre karşılıklı etki içinde uygulanmaktadır.

Ayrıca savaşın karakteri de değişebilir; gelecekte "askeri" savaş yerine daha ziyade "politik" bir savaştan söz edileceği de düşünülmektedir. P. Sager, bu düşünceyle "Askeri Savaş Yerine Politik Savaş mı?" başlıklı yazısına Clausewitz ile giriyor. Sager de savaşı "bir düşmana kendi fikrini kuvvet kullanarak zorla kabul ettirme girişimi" olarak tarif ediyor. Bu herhalde bugün bilinen en iyi tanımlamadır. Bununla yüksek bir kavram yaratılmış oluyor; amacına ulaşabilen açıklamalar, bu kavrama teşekkür borçludur. Sager, diktatörle demokrasi arasındaki bir çatışmada askeri savaşın, bu değişik savaşım alanında iyi idare edilemeyeceği düşüncesine karşı askeri sava-

şın, savaşın ortaya çıkabileceği şekillerden sadece biri olduğunu iddia ediyor. Bu düşünceye göre askeri savaş, ülkenin askeri savunulması lüzumsuz sayılmaksızın önemini kaybeder. Sager, son olarak "politik savaş zorunluluğu"ndan söz ediyor. Teknik ilerleme ve bunun sonuçları, birçok nedenle (teknik, muhabere, haber alma, ekonomi, moral, politika) bu zorunluluğu doğurmuş bulunmaktadır.

Bundan fazla olarak endüstri devletlerinin varlığındaki esaslı bir dönüşümden söz edilebilir; Avusturyalı araştırmacılar Gasperi ve Millendorfer'e göre insanlık kapsamlı ve evrensel bir bunalım içinde yaşıyor. Dünya şimdi küresel (global) bir işbirliği sistemi oluşturmak zorunda; aksi takdirde kin ve uzlaşmazlık, savaş ve tahrip dünyayı paramparça edecek. Geleceğin komplike, modern toplum sistemi, kuvvet kullanmaya karşı daima daha hassas olacak; politik, sosyal ve ekonomik sorunların çözümü için kuvvet, daima daha az uygun bir çare olarak görünecek. Teknoloji, gelecekte askerlik alanında da ezici bir üstünlük kazanacak gibi görünüyor. Askeri doktrinlerin, silahlı kuvvetlerin yapısının karşılıklı etkileri ve modern teknolojinin komplike durumu karşısında bu ilişkilerin yarattığı pratik sorunlar da buna ekleniyor.

Bu durum karşısında şu soru pekâlâ sorulabilir: Clausewitz'in "Savaş Üzerine" adlı yapıtı, bugünkü insanlığa ve politika, toplum, ekonomi, teknoloji ile silahlı savaş arasında şimdi mevcut ilişkilere hitap eden ifadeleri gerçekten kapsıyor mu? Çağımızda Clausewitz ile meşgul olanlara bir göz atılması, dünyadaki modern Clausewitz örneğinin incelenmesi belki de bu konuda birkaç açıklama yapılmasına yardımcı olabilir.

Nihayet 1980 Clausewitz Yılı, filozofun düşüncelerinin çağımızdaki öneminin bilindiğini gösterdi; onun 200. doğum gününde (1.6.1780) Doğu ve Batı'da yapılan yayımlar bunun canlı örnekleridir. Federal Almanya'da olduğu gibi Demokratik Almanya (DDR)'da da bir Clausewitz toplu cildi yayımlandı. Ayrıca Clausewitz Derneği, "Savaşsız Özgürlük? Strateji Hakkında Bildiriler - Clausewitz Teorisinin Aynasında Günün Tartışması" başlıklı bir eser yayımladı.* Bu eserin kapsadığı üç bölümde (I. Politika ve Savaş Arasındaki İlişki; II. Çağımızda Stratejinin Boyutları; III. Bugünkü Clausewitz Tar-

*Dümlers Verlog; Bonn, 1980.

tışması) dünyanın bugünkü politik-stratejik durumu karşısında Clausewitz'in fikirlerinin nasıl eskisi gibi geçerli olduğunun somutlaştırılmasına çalışıldı.

2. Clausewitz, silahlı savaşın şekilleri ve bugünün sosyalizmi

Günümüzde Clausewitz hakkında bütün dünyada yayımlanan sayısız eserleri, onun sözlerini ve "Savaş Üzerine" adlı yapıtını inceleyen biri, filozofun, ister büyük bir nükleer imha savaşı, ister konvansiyonel sınırlı savaş, ister gerilla savaşı ya da terörizm olsun, silahlı savaşın bütün alanlarını politika, strateji, sosyal düzen, ihtilal, ekonomi, teknoloji ve tarihi deneyimlerle bağlantılı olarak bugünkü anlamıyla ele aldığı izlenimini edinir.

Lenin başta olmak üzere birçok sosyalist lider Clausewitz'in fikirlerini kendi açılarından incelemişlerdir.

3. Bugünkü, Batı dünyasında Clausewitz

Clausewitz"in Batı dünyasında gördüğü itibar az değildir. Nitekim Amerikalılar gittikçe daha çok filozofa başvurmaktadırlar. J.R. Evenhuis, son incelemesinde bunu açıkça ortaya koymuş bulunuyor. Evenhuis'e göre, daha 1951 'de Westpoint Askeri Akademisi'nde Clausewitz'e fazla önem verilmiyordu; ama 1951'den sonra Clausewitz ABD'de büyük değer kazandı; Clausewitz'in yardımıyla modern savaşın değerlendirilebileceğine, zaman ve yer analizleri yapılabileceğine işaret edildi.

Clausewitz ile ilgili diğer bir konuyu da Amerikalı Yarbay William O. Staudenmaier ele aldı. Bakışlarını Vietnam'a ve Mao-Çe-Tung'un fikirlerine yönelten Staudenmaier, Mao-Çe-Tung'un, General Giap tarafından pek az değiştirilmiş olan öğretisine göre halk savaşı yapan Vietnamlıları Amerikalılarla karşılaştırdı. Bu savaşta gerçi Amerikalılar, Clausewitz'in askeri teorileriyle doluydular; ama Mao, Prusyalı generalin, savaşının politikanın devamından başka bir şey olmadığı hakkındaki en önemli tezini ele almış ve devrimci savaşın üç aşamalı konseptiyle bağlantılı bir strateji yaratmıştı. Bu strateji, daha ziyade Clausewitz stratejisinin konvansiyonel askeri unsuruna dayanan Amerikan ordusunu şaşkına döndürmüştü.

Yazar, Vietnam Savaşı'ın Clausewitz'in iki farklı yorumu arasındaki bir çatışma olarak görüyor. Amerikalılar "askeri" kavramına önem verirken Mao'nun "politika" kavramına önem vermesi ona zafer kazandırmıştı. Amerikalılar gerçekten de Vietnam'da konvansiyonel bir savaş yapmışlardı; ama Vietnam Savaşı, konvansiyonel savaştan tamamen başka bir şeydi; "O, her şeyden önce politik bir savaştı."

Yarbay Gustav F. Freudenberg de Vietnam savaşı hakkında bir eleştiri yayımlamıştır. Freudenberg'in makalesinin adı: "Clausewitz ile Bir Konuşma"dır. Yazar bu makalesinde güya rüyada Clausevvitz ile konuşur ve özellikle şu soruyu sorar: "General Clausewitz biz nerede hata yaptık?" Burada politik yönetim ile askeri yönetim ile askeri sevk ve idarenin ilişkilerinden söz edilir, 1812 Rusya Seferi'nin sorunlarına değinilir ve nihayet Güney Vietnamlıların çöküşlerinin nedenleri sorulur. Freudenberg, Clausewitz'e şu cevabı verdirir: "İlk olarak, birliklerinizi Vietnam'dan çekmeden önce başardıklarınızın tümü bir ateşkesten ibaretti; barış değildi. İkinci olarak, Güney Vietnamlıları tamamen kendi desteğinize bağımlı kıldınız; onları kendi kendilerine yeterli bir duruma getirmediniz. Eğer bir devletin korunması tamamen dış desteğe bağlı ise, o devlet, yaşama yeteneği olmayan bir devlettir. Nihayet, sonunda da ülkenizde Watergate denilen büyük bir siyasi karışıklık çıktı ki, bu benim kavrayışımın dışında kalan bir olaydır. Fakat şunu anlıyorum ki, bu olayın etkisi bir süre için yürütmeyi ve liderliği gücünden yoksun bıraktı."

Yazar, nihayet Vietnam Savaşı'ndan alınan derslere değini-yor ve yine Clausewitz'in bu konulardaki cevaplarını veriyor; bir nükleer savaş tehdidi üzerinde de duruyor ve son olarak bu konuda Clausewitz'e şunu söyletiyor: "Nükleer savaşı olası görmüyorum. ABD ve Rusya gibi çok büyük nükleer güce sahip iki devlet arasında bir nükleer savaş, mantıkî de değildir; çünkü hiçbir politik amaç, böyle bir savaşta her iki tarafın ödeyeceği bedele değmez. Bu nedenle onlar, başka çareler aramak zorundadırlar.

Batıda, özellikle ABD'de pek çok yazar güncel konuları, NATO'nun sorunlarını, NATO-Varşova Paktı arasındaki ilişkileri, her iki paktın stratejilerini Clausewitz'in koyduğu ilkelerin ışığında incelemişlerdir.

4. Clausewitz ile meşgul olanların bugünkü ana konuları

Yukarıda verilen birkaç örnek bile bütün dünyada mevcut, çeşitli açılardan bakılan ve yorumlanan sorulara ve sorunlara bugün "Savaş Üzerine" adlı eserdeki temel ilkelerden yaklaşıldığını göstermeye yeter. Danışman olarak Clausewitz, ortaya koyduğu yapıtlarıyla tamamen tükenmez bir hazine gibidir. Diğer taraftan "Savaş Üzerine" adlı eseri ve özlü cümleleriyle Clausewitz, çağımızda da yaşıyor; o, sadece tarihi bir "büyük" değil, fikirleri ya da fikirlerinin içinde bulunan yorumlanma imkanlarıyla geleceğe de işaret ediyor.

Gerçekten de çağımızda politika ve savaş, askerlik ve savaşın sevk ve idaresi, askeri teori ve modern anlaşmazlık şekillerinden söz ediliyor; bütün bunlar, bugünkü silahlı mücadelenin toplumla, politikayla, ekonomiyle, bilimle ve teknolojiyle bağlantılı az çok karmaşık konularıdır. Bu arada Doğu-Batı ilişkilerine, Kuzey-Güney gerginliğine, konvansiyonel sınırlı savaşın şekillerine, nükleer imha savaşına, gerilla ya da terörist militanların savaşına değiniliyor. Üçüncü Dünya halkları ve devletleri ya da gelişmiş devletler de bugünkü büyük ve süper devletler kadar bu konularla karşılaşıyorlar. Savaş ile barış arasındaki ilişki burada önemli bir rol oynuyor; büyük bir imha savaşının çıkmasına karşı bir set, bir dalgakıran olarak güvenilir bir barışın kurulması ve güvence altına alınması bugün insanlığın varolma sorunu olmuştur.

Bütün bu konular, Clausewitz'in "Savaş Üzerine" adlı eserinde felsefi olarak işlediği şekilde ele alınmaktadır. Savaş nedir? Politika ve toplumla hangi ilişkiler içindedir? Savaş ile barış arasındaki ilişki nasıl düzenlenir? Mümkün olduğu kadar çabuk bir barışa ulaşmak için askeri harekâtın hedefi ne olmalıdır? Nihayet, atom çağında da savaş "politikanın devamı" olabilir mi?

İşte bütün bunlar bugün Clausewitz ile meşgul olanların, onun ana düşünce ve temel ilkelerini günün koşullarına göre yorumlayanların ana konularıdır.

II. Clausewitz Araştırmaları

"Dünyayı Değiştiren Kitaplar" adlı yayında General Clausewitz'in "Savaş Üzerine" isimli yapıtı hakkında şunlar yazılı: "1000

sayfalık bu yapıt, bütün çağların ve milletlerin askeri yazıları arasında müstesna bir yer tutuyor. Bu kitapta Napoleon savaşlarından ve Fransız İhtilali'nden edinilen bilgiler değerlendirilmiş olmasına rağmen yapıt, strateji ve taktik için bir el kitabı olmaktan çok savaşın temel prensipleri hakkında kapsamlı bir araştırmadır... Savaşın felsefesi hakkında derin bir inceleme, değeri asla tartışma konusu olmamış bir eserdir."

Çeşitli ülkelerdeki Clausewitz araştırmaları, "Savaş Üzerine"nin on sekizinci baskısının yapılmasından (1973) sonra yukarıdaki ifadenin ışığında başlamış olmalıdır.

1972 ile 1980 yılları arasında Clausewitz'in düşüncelerini inceleyen, günün koşullarına göre yorumlayan sayısız kitap, broşür, makale yayımlanmıştır. Bütün bu çalışmalar sonunda varılan ortak hüküm Clausewitz'in koyduğu prensiplerin bugün de kullanılabilir olduğudur. Özellikle savaş ve politika üzerinde önemle durulmakta, Clausewitz'in bu konudaki felsefi görüşlerinden yararlanılmaktadır.

III. Bilanço

1. "Clausewitz Rönensansı"

Bugün prensip olarak ya da slogan olarak bir Clausewitz rönesansından söz edilebilir mi? Gerçekten de Clausewitz, "Savaş Üzerine" adlı yapıt ile bütün dünyada gittikçe artan bir saygınlık kazanıyor. Clausewitz, XIX. yüzyılın ikinci yarısından ve özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren daima dikkati çekmiş, sınırlarda bile onunla meşgul olunmuştu. Günümüzde bu konuda görülen genişlik ve gelişme o günlerdeki ilginin devamıdır. Tabii Lenin'in Birinci Dünya Savaşı günlerinden esinlenerek yaptığı ve hâlâ Doğu Bloku'nu etkileyen Clausewitz incelemesi de gözden kaçırılmamalıdır; ama bilim alanında dikkatleri, 1920 yılında yaptığı Clausewitz Görüşmeleriyle Hans Rothfels üzerine çekiyor.

Bu düşünceyle özellikle son yirmi yılda bütün dünyada Clausewitz'e ve eserine gittikçe daha çok başvurulması ve onun fikirleri üzerindeki tartışmaların yoğunlaşması Clausewitz rönesansı olarak değerlendirilebilir. Bugünkü toplum, politika, silahlı savaş,

ekonomi ve barış düzeni koşullarının ışığında Clausewitz'in değerini koruduğu izlenimi ediniliyor. Clausewitz rönesansı aynı zamanda filozofun fikirlerinin yorum ve pratik etki alanında yeni bir aşamaya ulaştığının ifadesidir.

2. Clausewitz metotları

Clausewitz'in niçin ve hangi koşullar altında güncel olduğu sorusu, her şeyden önce bakışları, onun zihniyetine, başka bir deyişle "Savaş Üzerine" adlı eserinde askeri teori ve askerlik, modern strateji, politika ile savaşın amaca uygun uyuşumu gibi yüksek konulardaki düşünce ve hüküm sürecinde uyguladığı metoda çevirdi. Yeni araştırmalar Clausewitz'in aşağıdaki düşünce yapısını ortaya çıkardı: Mantıkî kombinasyonlar ve diyalektik, gerçekçi anlayış, hüküm verme kuvveti, kapsamlı mesleki bilgi, tarihi tecrübelerin derinliğini dikkate alma, daima somut malzemeye bakmak, sadece ruhî yatırımlardan (spekülasyonlardan) kaçınmak. Clausewitz, teori ile pratik arasında sağladığı birliği uyguladığı metotlara borçludur.

3. Doğu dünyasında Clausewitz

Demokratik Alman Cumhuriyeti (DDR) başta olmak üzere bütün Doğu Bloku'nun daima Clausewitz ile meşgul olduğu dikkati çekmektedir. Bu, daha ziyade Lenin"in "Savaş Üzerine" deki ifadeleri değerlendirmek için yaptığı yoruma göre olmaktadır.

4. Çağımızda Clausewitz

Politik, askeri ve bilimsel bakımdan yukarıda açıklananların yanı sıra basında da Clausewitz'in kişiliği, yapıtı ve etkisi hakkında çeşitli fikirler ileri sürüldü. Bu fikirlerin çoğu, Clausewitz'in çağımızda da gittikçe değeri artan bir danışman olabileceği yönündeydi. Ancak modern devlet ve toplum yapısının çok iyi değerlendirilmesi lazımdır. Burada nükleer silahlar, genel ya da sınırlı savaşın modern stratejisi, toplum, politika, savaş ve barış arasındaki temel ilişkileri, bunların terörizme kadar varan çeşitli kombinasyonları inceleme konusu-dur. Yapılan incelemelerde felsefi ve teknik sorunlarla maddi ve manevi hususlardan eşit ölçüde söz edilmiştir. Daima "Savaş Üzerine" adlı eserin doğru yorumlanmasına ve yazarının yaşadığı

çağdan çıkardığı sonuçların ve o günkü sınırlı koşulların kavranmasına çalışılmaktadır. Kişi, eser ve çağın bir bütünlük oluşturduğu bilinmektedir.

Ayrıca, çeşitli açıklamalar göstermiştir ki, modern anlaşmazlıklar amaç-hedef-araç-ilişki bakımından ne kadar kapsamlı ve çok yönlü iseler de gerçek ve art nedenlerin soyut ve somut etkilerinin gerçekçi ve doğru değerlendirilmesi için Clausewitz çağımıza o kadar yakın görünmektedir. Bu nedenle eleştirilerin, çağımızın gittikçe çeşidi artan olaylarına, en azından bu olayların ana yönlerine, gelişmelerine ve eğilimlerine oldukça uygun bir teoriye ve düşünce yöntemine (metoduna) dayanması gerekmektedir ki, Clausewitz bu imkanı vermektedir. Ancak inceleme ve eleştiriler bugünkü politik, sosyal, ekonomik ve teknolojik koşullar dikkate alınarak yapılmalıdır; tabii bu kolay bir görev değildir.

"Savaş Üzerine" adlı eserin dikkatli ve esaslı surette eleştirili incelenmesi bir hüküm ölçüsü verir ve aynı zamanda fikri ve felsefi bir kurs teşkil eder.

1973-1980 yılları arasında dünyanın her tarafında ve farklı bloklarda yapılan açıklamalarda daima Clausewitz'in savaş hakkında söylediği meşhur "politikanın, diğer vasıtaların karışmasıyla devamıdır" sözü üzerinde duruyor ve bu sözün atom çağında geçerliliğini koruyup korumadığı tartışılıyor. Doğuda olduğu gibi Batıda da tutumlar, bu sözün reddinden tıpkı eskiden olduğu gibi tasdikine kadar değişiyor. Ama Clausewitz'in sözü bugün dillerdedir; o halde onun tezi, sınırlı da olsa, bir nükleer savaş için de geçerliliğini koruyor demektir. Tabii burada "savaş kendi iç yapısına göre daima politikanın devamıdır" ifadesini felsefi yöntemle idrak etmek şarttır. Fakat savaşın, belirli bir hedef karşısında politikanın aleti olup olmadığı yapılan savaşın türüne tabidir. Politikanın aletinin elden çıktığı haller olabilir. O halde felsefi ilişkiler, somut savaş halleriyle karıştırılmamalıdır.

Bundan başka Clausewitz, özellikle savaş ve politika arasındaki ilişkilerin diyalektik incelemesinde de önem kazanmaktadır. Burada Clausewitz'in delillerin ağırlığını şu eleştirili saptayışına dikkati çekebiliriz: Politika, askerler tarafından temsil edilen savaşa karşı son mercidir; politika her şeyin üzerindedir ve asıl belirleyici unsurdur.

Bununla beraber politika, askerle iyi anlaşmak, aşırı istekte bulunmamak, askeri kötü kullanmamak ya da ondan yapamayacağı görevleri istememekle yükümlüdür. Yani amaç-hedef-araç ilişkileri birbiriyle çok iyi uyuşmuş olmalıdır. Bu düşünceyle askerlerin, politikacıların sonunda bir faciaya sebep olacak şekilde askeri kullanmamakta inat etmeleri halinde karşı koyma hakları olduğu Clausewitz'den de çıkarılabilir.

Nihayet Clausewitz'in halk savaşı (gerilla savaşı) hakkındaki yazıları bu tür savaşın koşulları, sevk ve idare ilkeleri, imkanları ve sınırları hakkında esaslı bilgiler vermektedir. Bundan da fazla olarak Clausewitz'in savunma ve taarruzun karşılıklı (daha kuvvetli şekil olarak savunma) ilişkileri, taktik ve strateji hakkındaki düşüncelerinin, amaç, hedef ve araç arasındaki ilişkiler hakkındaki öğretisinin ve bir savaşın değerlendirilmesi hakkındaki fikirlerinin eskisi gibi geçerlikte olduğu iddia edilebilir.

Clausewitz'in bütün bu fikirleri, tezleri, gözlem ve tespitleri ondan sonra gelenler tarafından yukarıda açıklandığı üzere felsefi-diyalektik yöntemler (metotlar) haline getirilmiştir. Çağımızda "Savaş Üzerine" adlı eserin bu yöntemlere göre incelenmesi ve çağımızın olaylarına cevap veren konuların ortaya çıkarılması uzmanca bir eleştirinin yanı sıra felsefi-diyalektik düşünce yeteneği ister.

Clausewitz, modern barış ve çatışmanın tanınması ve değerlendirilmesi süreci bakımından da gittikçe artan bir önem kazanmaktadır. Anatol Papoport ve Dieter Senghaas gibi araştırmacılar, çağdaş Clausevvitz yorumunun yeni yollarını gösteriyorlar. Senghaas, "Clausewitz'e Bakış" adlı incelemesinde "Savaş politikanın diğer vasıtalarla devamıdır." cümlesini ele alarak "ancak Clausewitz'in savaşı sistematik incelemesinde yaptığı gibi büyük bir tutarlılık içinde bulunan formüllerin hemen kabulü bir anlam taşır, ama bunun dışında kalanlar ister istemez ya içi boş süslü sözler olarak ya da doktriner talimatlar olarak zamanla değerini yitirir ve unutulur" diyor. Bu sözleriyle O, Clausewitz'in güncelliğini koruduğunu, politikayla meşgul olanların bu cümlenin gerçek anlamından yararlanmaları gerektiğini özellikle vurgulamış oluyor.

Rapoport, dünya çapında politik-stratejik çatışma modellerini ve silahlanma yarışının eleştirmeli değerlendirilmesiyle meşgul olu-

yor; bu çalışmasında, o, Clausewitz'in savaş hakkındaki görüşünü atom çağının koşulları altında ele alıyor ve özellikle Herman Kohn'ı eleştiriyor ve bu konuda onunla tartışıyor. Modern politik-stratejik düşünürlerin, uluslararası ilişkilerden "Clausewitz'in düşüncelerinin atom çağının gerçeklerine uyduğu" sonucunu çıkardıklarını ileri sürüyor. ona göre bu, "çatışmanın türlerinden ve hedeflerinden genel bir çatışma stratejisi çıkarmakla" oluyor. Rapoport, "devletler arasında çatışma" stratejik kavramının "savaş ve barış hakkındaki düşüncelere önemli katkıda bulunduğu" sonucuna varıyor; ama aynı zamanda da "Clausewitz'in atom silahlarıyla donatılmış dünyasında" yapılacak bir stratejik analizin korkunç bir kabusla bitebileceğini açığa vuruyor. Çatışma araştırmacısı, geleceğe bakarak incelemesini şu uyarıyla bitiriyor: "Aydın kişilerin varlığı ve onların tamamen normal kişisel ilişkiler içinde bulunmaları herhalde bir gün personel kalitesiyle sosyal roller arasındaki ayrılığı açıkça ortaya koyacaktır. İnşallah çok geç kalmadan bu görüşlerden doğru sonuçlar çıkarabiliriz."

Bununla bağlantılı olarak Horst Afheldt'in "Barışta Savunma: Askeri Araçlarla Politika" başlıkla çalışmasına da bakılabilir. Yazar, bu çalışmasında politik amaçla askeri hedef arasındaki karşılıklı etki hakkında bazı düşünceler ileri sürüyor; İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki politik-stratejik gelişmeyi ayrıntılı olarak inceliyor ve son olarak "Clausewitz Savaşı" konseptinin çöküşünden söz ediyor; yani Afheldt, SSCB ile ABD arasındaki çatışmaya bakarak Clausewitz'in cümlesinin geçerliğini inkar ediyor ve 50'li ve 60'lı yılların, "Clausewitz'in bu iki düşman için, yani SSCB ve ABD için, o zaman kadar geçerli olan bu kopseptini tamamen çökerttiğini" açıklıyor. Başka bir yerde ise, Afheldt, şunu ilave ediyor: en geç Rusların 1957'de Sputnik'i uzaya göndermeleriyle "Clausewitz'in kesin sonuçlu savaşı artık süper devletler arasında politikanın aracı olarak kullanılamaz hale geldi."

Clausewitz'in yazılarında ileri sürülen inkar kabul etmez sorun, politik amaçla askeri araç arasındaki ilişkidir. Savaşın ve savaş hedefinin bu somut nitelendirilişini Afheldt, her zaman için geçerli olarak gösteriyor; ama bu savaşın muharebe meydanlarında gerçekleştirilmesinin yöntemleri tarihte birçok değişikliğe uğramıştır.

Ayrıca Clausewitz barışa ulaşabilmek için izlenecek yolları da gösterebilmektedir. "Savaş Üzerine" diyalektik incelendiğinde bu bakımdan da birçok ipucu verdiği görülecektir; bu ipuçları, barışın teorik değerlendirilmesine uygundurlar. Savaş ve barış diyalektik bir bütünlük teşkil edince, savaşın teorisi yanında barışın da eşit bir teorisinin bulunması gayet doğaldır.

Özet olarak: Clausewitz, çağımızda da yaşıyor; onun bildirdikleri -ilke olarak- eskisi kadar verimlidir; düşünmeyi ve eleştiriyi derinleştirmeyi teşvik etmektedir. Clausewitz'in kişiliği, etkisi ve özellikle "Savaş Üzerine" adlı eseri günün konusudur. Bu eser, inceleyenlerin ufkunu genişletmektedir.

5. Clausewitz Araştırmalarının gelecekteki görevleri

Clausewitz araştırmasının gelecekteki görevleri özellikle şu üç alandaki boşlukların doldurulması olmalıdır:

- "Savaş Üzerine" adlı eserin tümünün sistematik, felsefi, bilimsel, eleştirmeli yorumu;
- Ulaşılabilen bütün kaynaklardan ve şimdiye kadar yapılan araştırmalardan yararlanarak Clausewitz'in kapsamlı bir biyografisinin yazılması;
- "Savaş Üzerine" adlı eseri, günümüzün barış ve çatışma araştırmaları açısından ele almak; Clausewitz'deki barış kavramı üzerinde çalışmak.

Savaş Üzerine

CARL VON CLAUSEWITZ

Savaşlar çağının sürdüğünü, günümüzde teknolojinin varlığını hissettirmesiyle bunun ivmesi ve boyutunun artık başka bir seyir aldığını söyleyebiliriz. Ama değişmeyen bir gerçek var ki; savaşın yüzü, getirdikleri, insanlığa yaşattıkları. Ünlü bir askeri kişilik olan Clausewitz, yaşadığı dönemin savaş gerçeğinin birebir tanığı. Orduda her kademede görev alan, askerlik ve savaş üzerine düşünüp yazan biri. 1818'lerde Prusya ordusundayken Harp Okulu Komutanlığı'na atanır. Burada görev yaptığı sırada kaleme aldığı Savaş Üzerine, onun savaş deneyimi kadar savaş üzerine geliştirdiği kuramları da içeren bir temel kitap. 20. Yüzyılın savaşlar çağı olma özelliğini kavrayış bilinci, politika ve savaş ikileminin iç içeliğinin doğurduğu sonuçlar, gelişen teknolojinin toplumsal yaşamdaki izleri, ülkeler arası değişime etkisi Clausewitz'in öngörüsüyle *Savaş Üzerine*'de yer alır. Elinizdeki yapıt savaş tarihi, savaş sanatı kadar savaş teorilerini içermesiyle de vazgeçilmez nitelikte bir kaynak. "Savaş nedir?" sorusundan savaş planına, savaşın ritüellerinden etkilerine, savaş stratejisinin yöntemlerinden savunma biçimlerine uzanan sürecin bütün boyutlarının neleri içerdiğini anlatan, yayımlandığı günden bugüne alanında tek kitap olan *Savaş Üzerine*'nin yeni basımını okurlarımıza sunuyoruz.

DORUK STRATEJİ
ISBN: 978-9755534725
9 789755 534725

doruk